

หนังสือเรียน รายวิชาบังคับ

รายวิชา สังคมศึกษา

ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย (สค31001)

หลักสูตรการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน
พุทธศักราช 2551

สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย
สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงศึกษาธิการ
เอกสารทางวิชาการลำดับที่ 37/2557

หนังสือเรียนสาระการพัฒนาศักยภาพ

รายวิชาสังคมศึกษา

(สค31001)

ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย

หลักสูตรการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน

พุทธศักราช 2551

(ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2560)

ห้ามจำหน่าย

หนังสือเรียนเล่มนี้ จัดพิมพ์ด้วยเงินงบประมาณแผ่นดินเพื่อการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชน

ลิขสิทธิ์เป็นของ สำนักงาน กศน. สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ

สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ

กระทรวงศึกษาธิการ

หนังสือเรียนสาระการพัฒนาลังคม

รายวิชาลังคมศึกษา (สค31001)

ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย

(ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2560)

เอกสารทางวิชาการลำดับที่ 37/2557

คำนำ

สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ได้ดำเนินการจัดทำหนังสือเรียนชุดใหม่นี้ขึ้น เพื่อสำหรับใช้ในการเรียนการสอนตามหลักสูตรการศึกษานอกระบบ ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ที่มีวัตถุประสงค์ในการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณธรรม จริยธรรม มีสติปัญญาและศักยภาพในการประกอบอาชีพการศึกษาต่อและสามารถดำรงชีวิตอยู่ในครอบครัว ชุมชน สังคมได้อย่างมีความสุข โดยผู้เรียนสามารถนำหนังสือเรียนไปใช้ด้วยวิธีการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง ปฏิบัติกิจกรรม รวมทั้งแบบฝึกหัด เพื่อทดสอบความรู้ความเข้าใจในสาระเนื้อหา โดยเมื่อศึกษาแล้วยังไม่เข้าใจ สามารถกลับไปศึกษาใหม่ได้ ผู้เรียนอาจจะสามารถเพิ่มพูนความรู้หลังจากศึกษาหนังสือเรียนนี้ โดยนำความรู้ไปแลกเปลี่ยนกับเพื่อนในชั้นเรียน ศึกษาจากภูมิปัญญาท้องถิ่น จากแหล่งเรียนรู้และจากสื่ออื่น ๆ

ในการดำเนินการจัดทำหนังสือเรียนตามหลักสูตรการศึกษานอกระบบ ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ได้รับความร่วมมือที่ดีจากผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เกี่ยวข้องหลายท่านที่ค้นคว้าและเรียบเรียงเนื้อหาสาระจากสื่อต่าง ๆ เพื่อให้ได้สื่อที่สอดคล้องกับหลักสูตรและเป็นประโยชน์ต่อผู้เรียนที่อยู่นอกระบบอย่างแท้จริง สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ขอขอบคุณคณะที่ปรึกษา คณะผู้เรียบเรียง ตลอดจนคณะผู้จัดทำทุกท่านที่ได้ให้ความร่วมมือด้วยดี ไว้ ณ โอกาสนี้

สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย หวังว่าหนังสือเรียนชุดนี้จะเป็นประโยชน์ในการจัดการเรียนการสอนตามสมควร หากมีข้อเสนอแนะประการใด สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ขอน้อมรับไว้ด้วยความขอบคุณยิ่ง

สำนักงาน กศน.

กันยายน 2557

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	
สารบัญ	
คำแนะนำในการใช้หนังสือเรียน	
โครงสร้างรายวิชาสังคมศึกษา (สค31001)	
บทที่ 1 ภูมิศาสตร์กายภาพ.....	1
เรื่องที่ 1 สภาพภูมิศาสตร์กายภาพ	2
เรื่องที่ 2 ลักษณะการเกิดปรากฏการณ์ทางธรรมชาติที่สำคัญ และการป้องกันอันตราย	34
เรื่องที่ 3 วิธีใช้เครื่องมือทางภูมิศาสตร์.....	43
เรื่องที่ 4 ปัญหาการทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ผลการจัดลำดับความสำคัญของปัญหาทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม.....	52
เรื่องที่ 5 แนวทางป้องกันแก้ไขปัญหาการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม โดยประชาชน ชุมชน องค์กร ภาคีรัฐ ภาคเอกชน.....	74
บทที่ 2 ประวัติศาสตร์.....	77
เรื่องที่ 1 การแบ่งช่วงเวลาและยุคสมัยทางประวัติศาสตร์	78
เรื่องที่ 2 แหล่งอารยธรรมของโลก	83
เรื่องที่ 3 ประวัติศาสตร์ชาติไทย	89
เรื่องที่ 4 บุคคลสำคัญของไทยและของโลกในด้านประวัติศาสตร์	104
เรื่องที่ 5 เหตุการณ์สำคัญของโลกที่มีผลต่อปัจจุบัน	124
เรื่องที่ 6 บทบาทของสถาบันพระมหากษัตริย์ในการพัฒนาชาติไทย.....	127
บทที่ 3 เศรษฐศาสตร์.....	163
เรื่องที่ 1 ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับเศรษฐศาสตร์.....	164
เรื่องที่ 2 ระบบเศรษฐกิจ	170

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
เรื่องที่ 3 กระบวนการทางเศรษฐกิจ	181
เรื่องที่ 4 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ	199
เรื่องที่ 5 สถาบันการเงินและการเงินการคลัง.....	209
เรื่องที่ 6 ความสัมพันธ์และผลกระทบเศรษฐกิจระหว่างประเทศ กับภูมิภาคต่างๆ ของโลก	225
เรื่องที่ 7 การรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจ.....	232
บทที่ 4 การเมืองการปกครอง	239
เรื่องที่ 1 การปกครองระบอบประชาธิปไตย.....	240
เรื่องที่ 2 การปกครองระบบเผด็จการ.....	245
เรื่องที่ 3 พัฒนาการของระบอบประชาธิปไตย ของประเทศต่าง ๆ ในโลก.....	249
เรื่องที่ 4 เหตุการณ์สำคัญทางการเมืองการปกครองของประเทศไทย	256
เรื่องที่ 5 เหตุการณ์สำคัญทางการเมืองการปกครองของโลก ที่ส่งผลกระทบต่อประเทศไทย	261
เรื่องที่ 6 หลักธรรมมาภิบาล	265
แนวเฉลยกิจกรรม	271
บรรณานุกรม	274
คณะผู้จัดทำ	278

คำแนะนำในการใช้หนังสือเรียน

หนังสือเรียนสาระการพัฒนาสังคม รายวิชาสังคมศึกษา รหัส สค31001 ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย เป็นหนังสือเรียนที่จัดทำขึ้น สำหรับผู้เรียนที่เป็นนักศึกษาการศึกษานอกระบบ

ในการศึกษาหนังสือเรียนสาระการพัฒนาสังคม รายวิชาสังคมศึกษา ผู้เรียนควรปฏิบัติดังนี้

1. ศึกษาโครงสร้างรายวิชาให้เข้าใจในหัวข้อสาระสำคัญ ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง และขอบข่ายเนื้อหา
2. ศึกษารายละเอียดเนื้อหาของแต่ละบทอย่างละเอียด และทำกิจกรรมตามที่กำหนด แล้วตรวจสอบกับแนวเฉลยกิจกรรมที่กำหนด ถ้าผู้เรียนตอบผิดควรกลับไปศึกษาและทำความเข้าใจในเนื้อหานั้นใหม่ให้เข้าใจก่อนที่จะศึกษาเรื่องต่อไป

3. ปฏิบัติกิจกรรมท้ายบทของแต่ละบท เพื่อเป็นการสรุปความรู้ ความเข้าใจของเนื้อหาในเรื่องนั้น ๆ อีกครั้ง

4. หนังสือเรียนเล่มนี้มี 4 บท คือ

บทที่ 1 ภูมิศาสตร์กายภาพ

บทที่ 2 ประวัติศาสตร์

บทที่ 3 เศรษฐศาสตร์

บทที่ 4 การเมืองการปกครอง

โครงสร้างรายวิชาสังคมศึกษา (สค31001)

สาระสำคัญ

ประชาชนทุกคนมีหน้าที่สำคัญในฐานะพลเมืองดีของชาติ การเคารพและปฏิบัติตามกฎหมายภายใต้การปกครองตามระบอบประชาธิปไตย มีความรู้ในเรื่องลักษณะทางกายภาพ การปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมและสามารถบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติให้อื้อประโยชน์ต่อคนในชาติ การศึกษาความเป็นมาและประวัติศาสตร์ของชนชาติไทยทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจและภาคภูมิใจในความเป็นไทย

ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง

- อธิบายข้อมูลเกี่ยวกับภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ การเมือง การปกครองที่เกี่ยวข้องกับประเทศต่าง ๆ ในโลก
- วิเคราะห์ เปรียบเทียบสภาพภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ การเมืองการปกครองของประเทศต่าง ๆ ในโลก
- ตระหนักและคาดคะเนสถานการณ์ระหว่างประเทศทางด้านภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ การเมือง การปกครองที่มีผลกระทบต่อประเทศไทยและโลกในอนาคต
- เสนอแนะแนวทางในการแก้ปัญหา การป้องกันและการพัฒนาทางด้านการเมือง การปกครอง เศรษฐกิจและสังคมตามสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นเพื่อความมั่นคงของชาติ

สาระการเรียนรู้

- บทที่ 1 ภูมิศาสตร์กายภาพ
- บทที่ 2 ประวัติศาสตร์
- บทที่ 3 เศรษฐศาสตร์
- บทที่ 4 การเมืองการปกครอง

บทที่ 1 ภูมิศาสตร์กายภาพ

สาระสำคัญ

ลักษณะทางกายภาพและสรรพสิ่งในโลก มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน และมีผลกระทบต่อระบบนิเวศธรรมชาติ การนำแผนที่และเครื่องมือภูมิศาสตร์มาใช้ในการค้นหาข้อมูลจะช่วยให้มีข้อมูลที่ชัดเจนและนำไปสู่การใช้การจัดการได้อย่างมีประสิทธิภาพ การปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสภาพแวดล้อมทางกายภาพ ทำให้เกิดสร้างสรรค์วัฒนธรรมและจิตสำนึกร่วมกันในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

ตัวชี้วัด

1. มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสภาพทางภูมิศาสตร์กายภาพของประเทศไทยกับทวีปต่าง ๆ
2. เปรียบเทียบสภาพภูมิศาสตร์กายภาพของประเทศไทยกับทวีปต่าง ๆ
3. มีความรู้ความเข้าใจในปรากฏการณ์ทางธรรมชาติที่เกิดขึ้นในโลก
4. มีทักษะการใช้เครื่องมือทางภูมิศาสตร์ที่สำคัญ ๆ
5. รู้วิธีป้องกันตนเองให้ปลอดภัยเมื่อเกิดภัยจากปรากฏการณ์ธรรมชาติ
6. สามารถวิเคราะห์แนวโน้มและวิกฤตสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากการกระทำของมนุษย์
7. มีความรู้ความเข้าใจในการใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีด้านสิ่งแวดล้อมเพื่อพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืน

ขอบข่ายเนื้อหา

- เรื่องที่ 1 สภาพภูมิศาสตร์กายภาพ
- เรื่องที่ 2 ลักษณะการเกิดปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ และการป้องกันอันตราย
- เรื่องที่ 3 วิธีใช้เครื่องมือทางภูมิศาสตร์
- เรื่องที่ 4 ปัญหาการทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การจัดลำดับความสำคัญของปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- เรื่องที่ 5 แนวทางป้องกันแก้ไขปัญหาการทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยประชาชน ชุมชน องค์กร ภาคีรัฐ ภาคเอกชน

เรื่องที่ 1 สภาพภูมิศาสตร์กายภาพ

ภูมิศาสตร์กายภาพประเทศไทย

ทำเลที่ตั้ง

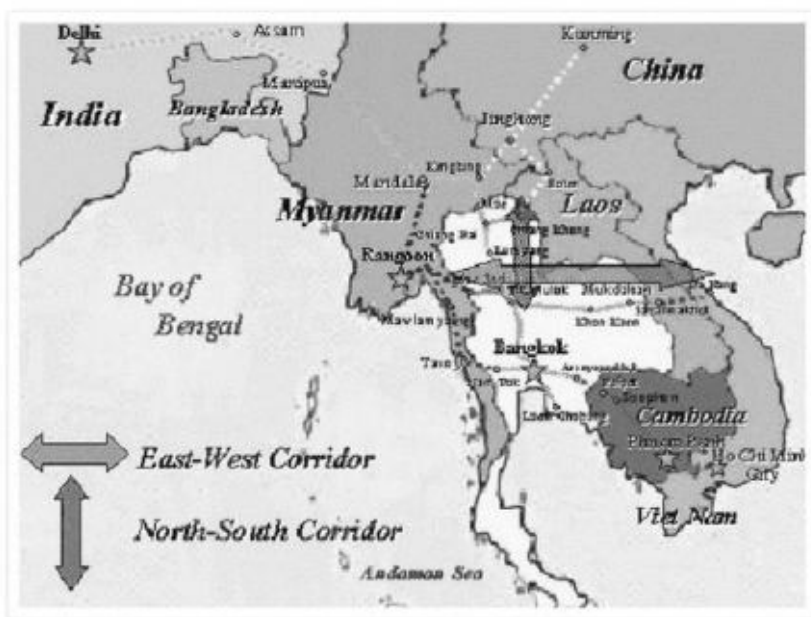
ประเทศไทยตั้งอยู่ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งประกอบด้วยส่วนที่เป็นแผ่นดินใหญ่หรือเรียกว่าคาบสมุทรอินโดจีนหรือแหลมทอง และส่วนที่เป็นหมู่เกาะใหญ่น้อยหลายพันเกาะ ตั้งอยู่ในแหลมทอง ระหว่างละติจูด 5 องศา 37 ลิปดาเหนือกับ 20 องศา 22 ลิปดาเหนือ และลองจิจูด 97 องศา 22 ลิปดาตะวันออก กับ 105 องศา 37 ลิปดาตะวันออก

ขนาด

ประเทศไทยมีเนื้อที่ 513,115 ตารางกิโลเมตร ถ้าเปรียบเทียบขนาดของประเทศไทยกับประเทศในภูมิภาค เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ด้วยกันแล้ว จะมีพื้นที่ขนาดใหญ่เป็นอันดับที่สาม รองจากอินโดนีเซียและเมียนมาร์ ความยาวของประเทศวัดจาก เหนือสุด ที่อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงรายไปจดใต้สุดที่อำเภอเบตง จังหวัดยะลา ประมาณ 1,260 กิโลเมตร ส่วนความกว้างมากที่สุด วัดจากด้านพระเจดีย์สามองค์อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรีไปจดตะวันออกสุด ที่อำเภอสิรินธร จังหวัดอุบลราชธานี ยาวประมาณ 780 กิโลเมตร สำหรับส่วนที่แคบที่สุดของประเทศไทยอยู่ในเขตจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ วัดจากพรมแดนพม่าถึงฝั่งทะเลอ่าวไทยเป็นระยะทางประมาณ 10.5 กิโลเมตร

อาณาเขตติดต่อ

ประเทศไทยมีอาณาเขตติดต่อกับประเทศเพื่อนบ้านโดยรอบ 4 ประเทศคือ เมียนมาร์ ลาว กัมพูชา และมาเลเซียรวมความยาวของพรมแดนทางบก ประมาณ 5,300 กิโลเมตร และมีอาณาเขตติดต่อกับชายฝั่งทะเลยาว 2,705 กิโลเมตร คือ แนวฝั่งทะเลด้านอ่าวไทยยาว 1,840 กิโลเมตร และแนวชายฝั่งด้านทะเลอันดามันยาว 865 กิโลเมตรดังนี้

แผนที่แสดงอาณาเขตประเทศไทย

1. เขตแดนที่ติดต่อกับเมียนมาร์ เริ่มต้นที่อำเภอแม่สายจังหวัดเชียงรายไปทางตะวันตก ผ่านที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน ไปสิ้นสุดที่จังหวัดระนอง จังหวัดชายแดนด้านนี้มี 10 จังหวัดคือ เชียงราย เชียงใหม่ แม่ฮ่องสอน ตาก กาญจนบุรี ราชบุรี เพชรบุรี ประจวบคีรีขันธ์ ชุมพร และ ระนอง มีทิวเขา 3 แนว เป็นเส้นกั้นพรมแดน ได้แก่ ทิวเขาแดนลาว ทิวเขาถนนธงชัย และทิวเขาตะนาวศรี นอกจากนี้ยังมีแม่น้ำสายสั้น ๆ เป็นแนวกั้นพรมแดนอยู่อีกคือแม่น้ำเมย จังหวัดตากและแม่น้ำกระบุรี จังหวัดระนอง

2. เขตแดนที่ติดต่อกับลาว เขตแดนด้านนี้ เริ่มต้นที่อำเภอเชียงแสน ไปทางตะวันออกผ่านอำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงรายเข้าสู่จังหวัดพะเยา ไปสิ้นสุดที่จังหวัดอุบลราชธานี ดินแดนที่ติดต่อกับลาวมี 11 จังหวัดคือ เชียงราย พะเยา น่าน อุตรดิตถ์ พิษณุโลก เลย หนองคาย นครพนม มุกดาหาร อำนาจเจริญ และอุบลราชธานี มีแม่น้ำโขงเป็นเส้นกั้นพรมแดนทางน้ำที่สำคัญ ส่วนพรมแดนทางบกมีทิวเขาหลวงพระบางกั้นทางตอนบนและทิวเขาพนมดงรักบางส่วนกั้นเขตแดนตอนล่าง

3. เขตแดนที่ติดต่อกับกัมพูชา เริ่มต้นที่พื้นที่บางส่วนของภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่างจากอำเภอน้ำยืน จังหวัดอุบลราชธานี มาทางทิศตะวันตก แล้ววกลงใต้ที่จังหวัดบุรีรัมย์ ไปสิ้นสุดที่จังหวัดตราด จังหวัดชายแดนที่ติดต่อกับกัมพูชา มี 7 จังหวัด คือ อุบลราชธานี ศรีสะเกษ สุรินทร์ บุรีรัมย์ สระแก้ว จันทบุรี และ ตราด มีทิวเขาพนมดงรักและทิวเขาบรรทัดเป็นเส้นกั้นพรมแดน

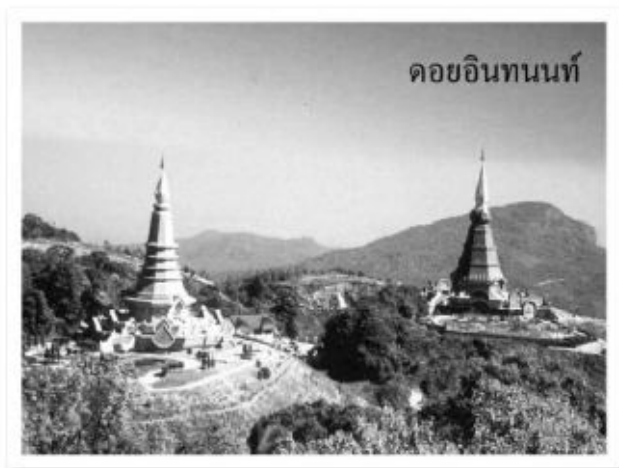
4. เขตแดนที่ติดต่อกับมาเลเซีย ได้แก่ เขตแดนทางใต้สุดของประเทศ ในพื้นที่ 4 จังหวัด คือ สตูล สงขลา ยะลา และนราธิวาส มีแนวเทือกเขาสันกาลาศิรี และแม่น้ำโก-ลกจังหวัดนราธิวาสเป็นเส้นกั้นพรมแดน

ภาคเหนือ

ภาคเหนือประกอบด้วยพื้นที่ของ 9 จังหวัด ได้แก่ 1. เชียงราย 2. แม่ฮ่องสอน 3. พะเยา 4. เชียงใหม่ 5. น่าน 6. ลำพูน 7. ลำปาง 8. แพร่ 9. อุตรดิตถ์

ลักษณะภูมิประเทศทั่วไป เป็นเทือกเขาสูงทอดยาวขนานกันในแนวเหนือ-ใต้ และระหว่างเทือกเขาเหล่านี้มีที่ราบและมีหุบเขาสลับอยู่ทั่วไป เทือกเขาที่สำคัญ คือ เทือกเขาหลวงพระบาง เทือกเขาแดนลาว เทือกเขาถนนธงชัย เทือกเขาฝิ่ปันน้ำ เทือกเขาขุนตาลและ เทือกเขาเพชรบูรณ์ ยอดเขาที่สูงที่สุดในภาคนี้ ได้แก่ ยอดอินทนนท์ อยู่ในจังหวัดเชียงใหม่ มีความสูงประมาณ 2,595 เมตร

จากระดับน้ำทะเล เทือกเขาในภาคเหนือ เป็นแหล่งกำเนิดของแม่น้ำสายยาว 4 สาย ได้แก่ แม่น้ำปิง วัง ยม และน่าน แม่น้ำดังกล่าวนี้ไหลผ่านเขตที่ราบหุบเขา พื้นที่ทั้งสองฝั่งลำน้ำจึงมีดินอุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การเพาะปลูก ทำให้มีผู้คนอพยพไปตั้งหลักแหล่งในบริเวณดังกล่าวหนาแน่น นอกจากนี้ภาคเหนือยังมีแม่น้ำสายสั้น ๆ อีกหลายสาย ได้แก่ แม่น้ำกก และแม่น้ำอิง ไหลลงสู่ แม่น้ำโขง ส่วนแม่น้ำปาย แม่น้ำเมย และแม่น้ำยม ไหลลงสู่แม่น้ำสาละวิน

ภาคกลาง

ภาคกลางประกอบด้วยพื้นที่ของ 22 จังหวัด ได้แก่ 1. สุโขทัย 2. พิษณุโลก 3. กำแพงเพชร 4. พิจิตร 5. เพชรบูรณ์ (ภาคกลางตอนบน) 6. นครสวรรค์ 7. อุทัยธานี 8. ชัยนาท 9. ลพบุรี 10. สิงห์บุรี 11. อ่างทอง 12. สระบุรี 13. สุพรรณบุรี 14. พระนครศรีอยุธยา 15. นครนายก 16. ปทุมธานี 17. นนทบุรี 18. นครปฐม 19. กรุงเทพมหานคร 20. สมุทรปราการ 21. สมุทรสาคร 22. สมุทรสงคราม

ลักษณะภูมิประเทศทั่วไป เป็นที่ราบดินตะกอนที่สายน้ำพัดมาทับถม ในบริเวณที่ราบนี้มีภูเขาโดด ๆ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นภูเขาหินปูนกระจาย อยู่ทั่วไป ภูมิประเทศตอนบนของภาคกลางเป็นที่ราบลูกฟูก คือเป็นที่สูง ๆ ต่ำ ๆ และมีภูเขาที่มีแนวต่อเนื่องจากภาคเหนือ เข้ามาถึงพื้นที่บางส่วนของจังหวัดพิษณุโลก และเพชรบูรณ์ ส่วนพื้นที่ตอนล่างของภาคกลางนั้นเป็นดินดอนสามเหลี่ยมปากแม่น้ำเจ้าพระยา ซึ่งเกิดจากการรวมตัวของแม่น้ำปิง วัง ยม น่าน นอกจากแม่น้ำเจ้าพระยา แล้วตอนล่างของภาคกลางยังมีแม่น้ำไหลผ่านอีกหลายสาย ได้แก่ แม่น้ำแม่กลอง แม่น้ำท่าจีน แม่น้ำป่าสัก และแม่น้ำนครนายก เขตนี้เป็นที่ราบกว้างขวาง ซึ่งเกิดจากดินตะกอน หรือดินเหนียวที่สายน้ำพัดพามาทับถมเป็นเวลานาน จึงเป็นพื้นที่ที่อุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การเพาะปลูกมาก และเป็นเขตที่มีประชากรมากที่สุดในประเทศไทย ฉะนั้นภาคกลางจึงได้ชื่อว่า เป็นอู่ข้าว อู่น้ำของไทย

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประกอบด้วยพื้นที่ของ 20 จังหวัด ได้แก่ 1.เลย 2.หนองคาย 3.อุดรธานี 4.สกลนคร 5.นครพนม 6.ขอนแก่น 7.กาฬสินธุ์ 8.มุกดาหาร 9.ชัยภูมิ 10.มหาสารคาม 11.ร้อยเอ็ด 12.ยโสธร 13.นครราชสีมา 14.บุรีรัมย์ 15.สุรินทร์ 16.ศรีสะเกษ 17.อุบลราชธานี 18.อำนาจเจริญ 19.หนองบัวลำภู 20.บึงกาฬ

ลักษณะภูมิประเทศทั่วไป มีลักษณะ

เป็นแอ่งคล้ายจาน ลาดเอียงไปทางตะวันออกเฉียงใต้มีขอบเป็นภูเขาสูงทางตะวันตกและทางใต้ ขอบทางตะวันตก ได้แก่ เทือกเขาเพชรบูรณ์ และเทือกเขาตองพญาเย็น ส่วนทางใต้ ได้แก่ เทือกเขาสันกำแพง และเทือกเขาพนมดงรัก พื้นที่ด้านตะวันตกเป็นที่ราบสูง เรียกว่าที่ราบสูงโคราช ภูเขาบริเวณนี้เป็นภูเขาหินทราย ที่รู้จักกันดีเพราะเป็นแหล่งท่องเที่ยว คือ

ภูกระดึง ภูหลวง ในจังหวัดเลย แม่น้ำที่สำคัญของภาคนี้ได้แก่ แม่น้ำชี และแม่น้ำมูล ซึ่งมีแหล่งกำเนิดจากเทือกเขาทางทิศตะวันตก และทางใต้แล้วไหลลงสู่แม่น้ำโขง ทำให้สองฝั่งแม่น้ำเกิดเป็นที่ราบน้ำท่วมถึงเป็นตอน ๆ พื้นที่ราบในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมักมีทะเลสาบรูปแฉ่ง เป็นจำนวนมาก แต่ทะเลสาบเหล่านี้จะมีน้ำเฉพาะฤดูฝนเท่านั้นเมื่อถึงฤดูร้อนน้ำก็จะเหือดแห้งไปหมด เพราะดินส่วนใหญ่เป็นดินทรายไม่อุ้มน้ำ น้ำจึงซึม ผ่านได้เร็ว ภาคนี้จึงมีปัญหาเรื่องการขาดแคลนน้ำ และดินขาดความอุดมสมบูรณ์ ทำให้พื้นที่บางแห่งไม่สามารถใช้ประโยชน์ในการเกษตรได้อย่างเต็มที่ เช่น ทุ่งกุลาร้องไห้ ซึ่งมีเนื้อที่ถึงประมาณ 2 ล้านไร่ ครอบคลุมพื้นที่ 5 จังหวัด ได้แก่ ร้อยเอ็ด สุรินทร์ มหาสารคาม ยโสธร และศรีสะเกษ ซึ่งปัจจุบันรัฐบาลได้พยายามปรับปรุงพื้นที่ให้ดีขึ้น โดยใช้ระบบชลประทานสมัยใหม่ ทำให้สามารถเพาะปลูกได้จนกลายเป็นแหล่งเพาะปลูกข้าวหอมมะลิที่ดีที่สุดแห่งหนึ่งของประเทศไทย แต่ก็ปลูกได้เฉพาะหน้าฝนเท่านั้น หน้าแล้งสามารถทำการเพาะปลูกได้เฉพาะบางส่วนเท่านั้น ยังไม่ครอบคลุมบริเวณทั้งหมด

ภาคตะวันตก

ภาคตะวันตก ประกอบด้วยพื้นที่ของ 5 จังหวัด ได้แก่ 1.ตาก 2.กาญจนบุรี 3.ราชบุรี 4.เพชรบุรี 5.ประจวบคีรีขันธ์

ลักษณะภูมิประเทศทั่วไป ส่วนใหญ่เป็นเทือกเขาสูง ได้แก่ เทือกเขาถนนธงชัย และเทือกเขาตะนาวศรีเป็นแนวภูเขาที่ซับซ้อนมีที่ราบแคบ ๆ ในเขตหุบเขาเป็นแห่ง ๆ และมีที่ราบเชิงเขาต่อเนื่องกับที่ราบภาคกลางเทือกเขาเหล่านี้เป็นแหล่งกำเนิดของ แม่น้ำแควน้อย (แม่น้ำไทรโยค) และแม่น้ำแควใหญ่ (ศรีสวัสดิ์) ซึ่งไหลมาบรรจบกัน เป็นแม่น้ำแม่กลอง ระหว่างแนวเขามีส่องทางติดต่อกับประเทศเมียนมาร์ได้ ที่สำคัญคือด่านแม่ละเมาในจังหวัดตาก และด่านพระเจดีย์สามองค์ ในจังหวัดกาญจนบุรี

ภาคตะวันออก

ภาคตะวันออก ประกอบด้วยพื้นที่ของ 7 จังหวัดได้แก่ 1. ปราจีนบุรี 2. ฉะเชิงเทรา 3. ชลบุรี 4. ระยอง 5. จันทบุรี 6. ตราด 7. สระแก้ว

ลักษณะภูมิประเทศทั่วไป คือ เป็นที่ราบใหญ่อยู่ทางตอนเหนือของภาค มีเทือกเขาจันทบุรีอยู่ทางตอนกลางของภาค มีเทือกเขาบรรทัดอยู่ทางตะวันออกเป็นพรมแดนธรรมชาติระหว่างประเทศไทยกับประเทศกัมพูชา และมีที่ราบชายฝั่งทะเลซึ่งอยู่ระหว่างเทือกเขาจันทบุรีกับอ่าวไทย ถึงแม้จะเป็นที่ราบแคบ ๆ แต่ก็เป็นที่ดินที่อุดมสมบูรณ์เหมาะสำหรับการปลูกไม้ผล ในภาคนี้มีจังหวัดปราจีนบุรีและจังหวัดสระแก้วเป็นจังหวัดที่ไม่มีอาณาเขตจดทะเล นอกนั้นทุกจังหวัดล้วนมีทางออกทะเลทั้งสิ้น ชายฝั่งทะเลของภาคเริ่มจากแม่น้ำบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทราไปถึงแหลมสารพัดพิช จังหวัดตราด ยาวประมาณ 505 กิโลเมตร เขตพื้นที่ชายฝั่งของภาคมีแหลมและอ่าวอยู่เป็นจำนวนมากและมีเกาะใหญ่น้อยเรียงรายอยู่ไม่ห่างจากฝั่งนัก เช่น เกาะช้าง เกาะกูด เกาะสีชัง เกาะลัน เป็นต้น

ภาคใต้

ภาคใต้ประกอบด้วยพื้นที่ของ 14 จังหวัดได้แก่ 1. ชุมพร 2. สุราษฎร์ธานี 3. นครศรีธรรมราช 4. พัทลุง 5. สงขลา 6. ปัตตานี 7. ยะลา 8. นราธิวาส 9. ระนอง 10. พังงา 11. กระบี่ 12. ภูเก็ต 13. ตรัง 14. สตูล

ลักษณะภูมิประเทศทั่วไป เป็นคาบสมุทรยื่นไปในทะเลทางตะวันตกของคาบสมุทรมีเทือกเขาภูเก็ตทอดตัวเลียบชายฝั่งไปจนถึงเกาะภูเก็ต ตอนกลางของภาคมีเทือกเขานครศรีธรรมราช ส่วนทางตอนใต้สุดของภาคใต้มีเทือกเขาสันกาลาคีรี วางตัวในแนวตะวันออก-ตะวันตก และเป็นพรมแดนธรรมชาติกั้นระหว่างไทยกับมาเลเซียด้วย พื้นที่ทางชายฝั่งตะวันออกมีที่ราบมากกว่าชายฝั่งตะวันตก ได้แก่ ที่ราบในเขตจังหวัดนครศรีธรรมราช พัทลุง สงขลา ปัตตานี และนราธิวาส ชายฝั่งทะเลด้านตะวันออกของภาคใต้มีชายหาดเหมาะสำหรับเป็นที่ตากอากาศหลายแห่ง เช่น หาดสมิหลา จังหวัดสงขลาและหาดนราทัศน์ จังหวัดนราธิวาส เป็นต้น เกาะที่สำคัญทางด้านนี้ ได้แก่ เกาะสมุยและเกาะพะงัน ส่วนชายฝั่งทะเลด้านมหาสมุทรอินเดีย มีเกาะที่สำคัญคือ เกาะภูเก็ต เกาะตรูเตา เกาะยาวและเกาะลันตา นอกจากนี้ ในเขตจังหวัดสงขลาและพัทลุงยังมีทะเลสาบเปิด (lagoon) ที่ใหญ่ที่สุดแห่งหนึ่งในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ คือ ทะเลสาบสงขลา มีความยาวจากเหนือจดใต้ประมาณ 80 กิโลเมตร ส่วนที่กว้างที่สุด ประมาณ 20 กิโลเมตร คิดเป็นเนื้อที่ประมาณ 974 ตารางกิโลเมตร ส่วนเหนือสุดของทะเลสาบเป็นแหล่งน้ำจืดเรียกว่า ทะเลน้อย แต่ทางส่วนล่างน้ำของทะเลสาบจะเค็ม เพราะมีน้ำน้ำติดกับอ่าวไทย น้ำทะเลจึงไหลเข้ามาได้ ในทะเลสาบสงขลามีเกาะอยู่หลายเกาะ บางเกาะเป็นที่ทำรังของนกนางแอ่น บางเกาะเป็นที่อยู่ของเต่าทะเล นอกจากนี้ในทะเลสาบยังมี ปลา และกุ้งชุกชุมอีกด้วย ส่วนชายฝั่งทะเลด้านตะวันตกของภาคใต้มีลักษณะเว้าแหว่งมากกว่าด้านตะวันออก ทำให้มีทิวทัศน์ที่สวยงามหลายแห่ง เช่น หาดนพรัตน์ธารา จังหวัดกระบี่ หมู่เกาะซิมิลัง จังหวัดพังงา ชายฝั่งตะวันตกของภาคใต้จึงเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญแห่งหนึ่งของประเทศ แม่น้ำในภาคใต้ ส่วนใหญ่เป็นแม่น้ำสายสั้น ๆ ไหลจากเทือกเขาลงสู่ทะเล ที่สำคัญได้แก่ แม่น้ำโก-ลก ซึ่งกั้นพรมแดนไทยกับมาเลเซียในจังหวัดนราธิวาส แม่น้ำกระบุรีซึ่งกั้นพรมแดนไทยกับพม่าในเขตจังหวัดระนอง แม่น้ำตาปีในจังหวัดสุราษฎร์ธานี และแม่น้ำปัตตานีในจังหวัดยะลาและปัตตานี

ทวีปเอเชีย

1. ขนาดที่ตั้งและอาณาเขตติดต่อ

ทวีปเอเชียเป็นทวีปที่มีขนาดใหญ่ที่สุดมีพื้นที่ประมาณ 44 ล้านตารางกิโลเมตร เป็นทวีปที่มีพื้นที่กว้างที่สุดในโลกตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของโลก ทวีปเอเชียตั้งอยู่ระหว่างละติจูด 1 องศา 15 ลิปดาเหนือถึง 77 องศา 41 ลิปดาเหนือและลองติจูด 24 องศา 4 ลิปดา ตะวันออกถึง 169 องศา 40 ลิปดาตะวันตก

อาณาเขตติดต่อ

ทิศเหนือ ติดกับมหาสมุทรอาร์กติก

ทิศใต้ ติดกับมหาสมุทรอินเดีย

ทิศตะวันออก ติดกับมหาสมุทรแปซิฟิก

ทิศตะวันตก ติดกับเทือกเขาอูราล ทวีปยุโรป

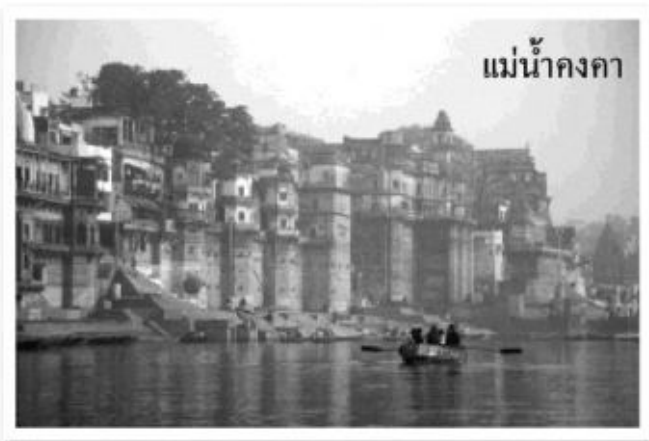
2. ลักษณะภูมิประเทศของทวีปเอเชีย

ทวีปเอเชียมีลักษณะเด่นคือ มีภูมิประเทศที่เป็นภูเขาสูงอยู่เกือบใจกลางทวีป ภูเขาดังกล่าวทำหน้าที่เหมือนหลังคาโลกเพราะเป็นจุดรวมของเทือกเขาสำคัญ ๆ ในทวีปเอเชียจุดรวมสำคัญ ได้แก่ ปามีร์นอต ยูนันนอต และอามีเนียนนอต เทือกเขาสูง ๆ ของทวีปเอเชียวางแนวแยกย้ายไปทุกทิศทุกทางจากหลังคาโลก เช่น เทือกเขาหิมาลัย เทือกเขาคุนลุน เทือกเขาเทียนชาน เทือกเขาอัลไตน์ดัก เทือกเขาอินดูกูช เทือกเขาสุไลมาน ยอดเขาเอเวอร์เรสต์ มีระดับสูง 8,850 เมตร จากระดับน้ำทะเล (29,028 ฟุต) เป็นยอดเขาสูงที่สุดในโลกตั้งอยู่บนเทือกเขาหิมาลัย ระหว่างเทือกเขาเหล่านี้มีพื้นที่ค่อนข้างราบแทรกสลับอยู่ ทำให้เกิดเป็นแอ่งแผ่นดินที่อยู่ในที่สูง เช่น ที่ราบสูงทิเบต ที่ราบสูงตากลามากัน ที่ราบสูงมองโกเลีย ที่ราบสูงยูนาน ลักษณะภูมิประเทศดังกล่าวข้างต้นทำให้บริเวณใจกลางทวีปเอเชียกลายเป็นแหล่งต้นกำเนิดของแม่น้ำสายสำคัญที่มีรูปแบบการไหลออกไปทุกทิศโดยรอบหลังคาโลก เช่นไหลไปทางเหนือมีแม่น้ำอ้อบ เยนีเซ ลีน่า ทางตะวันออกเฉียงเหนือมีแม่น้ำอามูร์ ทางตะวันออกมีแม่น้ำฮวงโห (หวงเหอ) แยงซีเกียง (ฉางเจียง) ซีเกียง (ซีเจียง) ทางตะวันออกเฉียงใต้มีแม่น้ำแดงโขง เจ้าพระยา สาละวิน อิระวดี ทางใต้มีแม่น้ำพรหมบุตร คงคาสินธุ ทางตะวันตกมีแม่น้ำอามูร์ ดาร์ยา จากที่สูงอามีเนียนนอต มีแม่น้ำไทกริส ยูเฟรติส บทบาทของกลุ่มน้ำเหล่านี้ คือพัดพาเอาตะกอนมาทับถมที่ราบอันกว้างใหญ่ไพศาล กลายเป็นแหล่งเกษตรกรรมและที่อยู่อาศัยสำคัญ ๆ ของชาวเอเชีย โดยเฉพาะที่ราบดินดอนสามเหลี่ยมปากแม่น้ำ จึงกลายเป็นแหล่งที่มีประชากรอาศัยอยู่หนาแน่นที่สุด

3. ลักษณะภูมิอากาศของทวีปเอเชีย

ทวีปเอเชียโดยส่วนรวมประมาณครึ่งทวีปอยู่ภายใต้อิทธิพลของลมมรสุมตั้งแต่ปากีสถานถึงคาบสมุทรเกาหลี เป็นผลทำให้มีฝนตกชุกในฤดูมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ และมีอากาศหนาวในฤดูมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือในเขตละติจูดกลางหรือเขตอบอุ่น แลกจีนและญี่ปุ่นจะได้รับอิทธิพลจากแนวปะทะอากาศบ่อยครั้งทางชายฝั่งตะวันออกของทวีปตั้งแต่ญี่ปุ่น

อินโดนีเซีย จะได้รับอิทธิพลของลมใต้ฝุ่น และตีเปรสชั่นทำให้ดินแดนชายฝั่งตะวันออกของหมู่เกาะได้รับความเสียหายจากลมและฝนเสมอ ทางเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และเอเชียใต้ ซึ่งอยู่ใกล้ศูนย์สูตรจะมีปรากฏการณ์ของหย่อมความกดอากาศต่ำทำให้มีอากาศลอยตัว ก่อเป็นพายุฟ้าคะนองเกิดขึ้นเป็นประจำในเวลาบ่าย ๆ หรือใกล้ค่ำ แลบที่อยู่ลึกเข้าไปในทวีปห่างไกลจากทะเลจะมีภูมิอากาศแห้งแล้งเป็นทะเลทราย

4. สภาพทางสังคม วัฒนธรรม ภาษา ศาสนา

เชื้อชาติเผ่าพันธุ์ ประชากร 2 ใน 3 ของประชากรทั้งหมด เป็นพวกมองโกลอยด์ มีพวกคอเคซอยด์ อยู่บ้าง เช่น ชาวรัสเซียอพยพมาจากยุโรปตะวันออก ประชากรของเอเชียมีความหลากหลาย ด้านประกอบอาชีพ เศรษฐกิจของประเทศในเอเชียขึ้นอยู่กับภาคเกษตรกรรม ประชากรส่วนใหญ่ ประกอบอาชีพด้านการเกษตร คือ การเพาะปลูก ข้าว ข้าวโพด และมีการเลี้ยงสัตว์ ทั้งเลี้ยงไว้เป็นอาหาร และทำงาน นอกจากนี้ยังมีการค้าขาย การประมง การทำเหมืองแร่

ลักษณะทางเศรษฐกิจ

1. การเพาะปลูกทำในที่ราบลุ่มของแม่น้ำต่าง ๆ ได้แก่ ข้าว ยางพารา ปาล์ม ปอ ฝ้าย ชา กาแฟ ข้าวโพด
2. การเลี้ยงสัตว์ ในเขตอากาศแห้งแล้งจะเลี้ยงแบบเร่ร่อนซึ่งเลี้ยงไว้ใช้เนื้อและนมเป็นอาหาร ได้แก่ อูฐ แพะ แกะ โค ม้า และจามรี
3. การทำป่าไม้ ป่าไม้ในเขตเมืองร้อนจะเป็นไม้เนื้อแข็ง ผลผลิตที่ได้ส่วนใหญ่นำไปก่อสร้าง
4. การประมง ทำในบริเวณแม่น้ำลำคลอง หนอง บึงและชายฝั่งทะเล
5. การทำเหมืองแร่ ทวีปเอเชียอุดมไปด้วยแร่ธาตุนานาชนิด
6. อุตสาหกรรม การทำอุตสาหกรรมหลายประเทศในเอเชีย เริ่มจากอุตสาหกรรมในครัวเรือนแล้วพัฒนาขึ้นเป็นโรงงานขนาดเล็ก ขนาดกลาง ขนาดใหญ่

ประชากร

ทวีปเอเชียมีประชากรมากที่สุดในโลกประมาณ 3,155 ล้านคน ประชากรส่วนใหญ่มาจากพันธุ์มองโกลอยด์ประชากรอาศัยอยู่หนาแน่นบริเวณชายฝั่งทะเลและที่ราบลุ่มแม่น้ำต่าง ๆ เช่น ลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา ลุ่มแม่น้ำแยงซีเกียง ลุ่มแม่น้ำแดงและลุ่มแม่น้ำคงคาส่วนบริเวณที่มีประชากรเบาบาง จะเป็นบริเวณที่แห้งแล้งกันดารหนาวเย็นและในบริเวณที่เป็นภูเขาซับซ้อน ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นบริเวณกลางทวีป

ภาษา

1. ภาษาจีน

ภาษาที่ใช้กันมากในทวีปเอเชีย โดยใช้กันในประเทศจีน ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เช่น สิงคโปร์ ประมาณว่าประชากรเอเชีย 1,000 ล้านคน พูดภาษาจีน แต่เป็นภาษาที่แตกต่างกันไป เช่น ภาษาแต้จิ๋ว ไหหล่า จีนกลาง หรือที่เรียกว่าภาษาแมนดาริน

2. ภาษาอินเดีย

เป็นภาษาที่ใช้กันแพร่หลายรองลงมาอันดับ 2 โดยส่วนใหญ่ใช้กันในประเทศอินเดีย และปากีสถาน

3. ภาษาอาหรับ

เป็นภาษาที่ใช้กันแพร่หลายมากอันดับ 3 โดยใช้กันในแถบเอเชียตะวันตกเฉียงใต้

4. ภาษารัสเซีย

เป็นภาษาที่ใช้กันมากอันดับ 4 โดยใช้กันในรัสเซียและเครือจักรภพ

ศาสนา

ทวีปเอเชียเป็นแหล่งกำเนิดศาสนาที่สำคัญของโลก เช่น ศาสนาคริสต์ ศาสนาอิสลาม ศาสนาพุทธ ศาสนาฮินดู และยูดาห์ ในเอเชียตะวันตกเฉียงใต้ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาฮินดูกว่า 500 ล้านคน ในอินเดีย รองลงมาคือ ศาสนาอิสลามมีผู้นับถือประมาณ 450 ล้านคน นอกจากนี้ยังมีลัทธิเต๋า ลัทธิขงจื้อ ที่แพร่หลายในจีน ลัทธิชินโตในญี่ปุ่น

ทวีปยุโรป

1. ขนาดที่ตั้งและอาณาเขตติดต่อ

ทวีปยุโรปเป็นทวีปที่มีลักษณะทางกายภาพที่เหมาะสมในการตั้งถิ่นฐานทั้งในด้านลักษณะภูมิประเทศ ที่มีที่ราบลุ่ม เทือกเขาที่ไม่ตั้งกันทางลม มีแม่น้ำหลายสาย ลักษณะภูมิอากาศที่อบอุ่น ชุ่มชื้นมีทรัพยากรธรรมชาติ คือ เหล็กและถ่านหิน ซึ่งเป็นส่วนสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ จึงส่งผลให้ทวีปยุโรป มีประชากรตั้งถิ่นฐาน

หนาแน่นที่สุดในโลก อีกทั้ง เป็นทวีปที่มีอารยธรรมที่เก่าแก่ คือ อารยธรรมกรีก และโรมัน

ทวีปยุโรป เป็นทวีปที่ตั้งอยู่ระหว่างละติจูด 36 องศา 1 ลิปดาเหนือถึง 71 องศา 10 ลิปดาเหนือและระหว่างลองติจูด 9 องศาตะวันตก ถึง 66 องศาตะวันออก จากพิกัดภูมิศาสตร์จะสังเกตได้ว่า ทวีป

ยุโรปมีพื้นที่ทั้งหมดอยู่ในซีกโลกเหนือและอยู่เหนือเส้นทรอปิคออฟแคนเซอร์มีเส้นสำคัญที่ลากผ่าน คือ เส้นอาร์กติกเซอร์เคิล และเส้นลองติจูดที่ 0 องศา มีเนื้อที่ประมาณ 9.9 ล้านตารางกิโลเมตร จึงเป็นทวีปที่มีขนาดเล็ก โดยมีขนาดเล็กรองจากทวีปออสเตรเลีย

อาณาเขตติดต่อ

ทิศเหนือ ติดกับมหาสมุทรอาร์กติกและขั้วโลกเหนือ จุดเหนือสุดอยู่ที่แหลมนอร์ท (North Cape) ในประเทศนอร์เวย์

ทิศใต้ ติดกับทะเลเมดิเตอร์เรเนียน จุดใต้สุดอยู่ที่เกาะคริต ประเทศกรีซ

ทิศตะวันออก ติดต่อกับทวีปเอเชีย โดยมีเทือกเขาอูรอล เทือกเขาคอเคซัสและทะเลแคสเปียนเป็นเส้นกั้นพรมแดน

ทิศตะวันตก ติดต่อกับมหาสมุทรแอตแลนติก จุดตะวันตกสุดของทวีปอยู่ที่แหลมโรคาประเทศโปรตุเกส

2. ลักษณะภูมิประเทศ

ลักษณะภูมิประเทศแบ่งออกเป็น 4 เขต ได้แก่

1. เขตเทือกเขาตอนเหนือ ได้แก่ บริเวณคาบสมุทรสแกนดิเนเวีย ภูมิประเทศส่วนมากประกอบด้วยเทือกเขาสูงและที่ราบชายฝั่งทะเล เทือกเขาที่สำคัญในบริเวณนี้ได้แก่ เทือกเขาเซอรอนและเทือกเขาแกรมเปียน เนื่องจากทวีปยุโรปเคยถูกปกคลุมด้วยน้ำแข็งมาก่อน บริเวณชายฝั่งทะเลถูกธารน้ำแข็งกัดเซาะและทับถม ทำให้เกิดชายฝั่งเว้าแหว่งและอ่าวน้ำลึกที่เรียกว่า ฟยอร์ด พบมากในประเทศนอร์เวย์และแคว้นสกอตแลนด์

2. เขตที่ราบสูงตอนกลาง ประกอบด้วยที่ราบสูงสำคัญ ได้แก่ ที่ราบสูงแบล็กฟอเรสต์ตอนใต้ของเยอรมันนี ที่ราบสูงโบฮีเมีย เขตติดต่อระหว่างเยอรมันนีและสาธารณรัฐเช็กที่ราบเมเซตา ภาคกลางของคาบสมุทรไอบีเรีย ในเขตประเทศสเปนและโปรตุเกส ที่ราบสูงมัสซิฟของดรัล ตอนกลางของประเทศฝรั่งเศส

3. เขตที่ราบตอนกลาง ครอบคลุมพื้นที่ตั้งแต่ชายฝั่งมหาสมุทรแอตแลนติกไปจนถึงเทือกเขาอูรอลในรัสเซีย ตะวันตกของฝรั่งเศส ตอนใต้ของสหราชอาณาจักรเบลเยียม เนเธอร์แลนด์ เดนมาร์ก ภาคเหนือของเยอรมันนีโปแลนด์และบางส่วนของรัสเซียเป็นบริเวณที่มีประชากรอาศัยอยู่หนาแน่นที่สุดและมีความสำคัญทางเศรษฐกิจอย่างมาก เนื่องจากเป็นพื้นที่เกษตรกรรมที่สำคัญของทวีปในบริเวณนี้มีแม่น้ำที่สำคัญได้แก่ แม่น้ำไรน์ แม่น้ำเซน แม่น้ำลัวร์ และแม่น้ำเอลเบ

4. เขตเทือกเขาตอนใต้ ประกอบด้วยเทือกเขาสูง เทือกเขาที่สำคัญในบริเวณนี้ได้แก่ เทือกเขาแอลป์ ซึ่งเป็นเทือกเขาที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในทวีปยุโรป ทอดตัวยาวตั้งแต่ตะวันออกเฉียงใต้ของฝรั่งเศสผ่านสวิตเซอร์แลนด์ เยอรมันนี ออสเตรีย เซอร์เบีย ไปจนถึงทางเหนือของอิตาลี บริเวณยอดเขามีธารน้ำแข็งปกคลุมเกือบตลอดทั้งปี บางช่วงเป็นหุบเขาลึก ยอดเขาที่สูงที่สุดในเทือกเขาแอลป์ คือ มงต์บลังก์ สูง 4,807 เมตร จากระดับน้ำทะเล นอกจากนี้ยังประกอบด้วยยอดเขาคอเคซัส ทางตอนใต้ของรัสเซียมียอดเขาเอลบรุตส์ สูง 5,642 เมตร จากระดับน้ำทะเล ซึ่งเป็นยอดเขาที่สูงที่สุดในยุโรป

แม่น้ำ แม่น้ำที่สำคัญในทวีปยุโรป มีดังนี้

แม่น้ำโวลกา เป็นแม่น้ำสายยาวที่สุดในทวีป มีต้นน้ำอยู่ในบริเวณตอนกลางของสหพันธรัฐรัสเซียไหลลงสู่ทะเลแคสเปียน

แม่น้ำดานูบ มีต้นกำเนิดจากเทือกเขาทางภาคใต้ของเยอรมัน ไหลผ่านประเทศออสเตรีย ฮังการี ยูโกสลาเวีย พรมแดนระหว่างประเทศบัลแกเรียกับประเทศโรมาเนีย แล้วไหลลงสู่ทะเลดำ แม่น้ำดานูบเป็นแม่น้ำที่ไหลผ่านหลายประเทศ ดังนั้นจึงถือว่าเป็นแม่น้ำนานาชาติแต่ในด้านความสำคัญของการขนส่งสินค้า อุตสาหกรรมนั้นมีไม่มากเท่ากับแม่น้ำไรน์ เนื่องจากแม่น้ำดานูบไหลออกสู่ทะเลดำซึ่งเป็นทะเลภายใน

แม่น้ำไรน์ มีต้นกำเนิดจากเทือกเขาแอลป์ทางตอนใต้ของสวิสเซอร์แลนด์ ไหลขึ้นไปทางเหนือระหว่างพรมแดนฝรั่งเศสและเยอรมันไปยังเนเธอร์แลนด์ แล้วไหลลงทะเลเหนือ แม่น้ำไรน์เป็นแม่น้ำที่มีความสำคัญมาก มีปริมาณน้ำไหลสม่ำเสมอ ไหลผ่านที่ราบและไหลผ่านหลายประเทศจึงถือว่าเป็นแม่น้ำนานาชาติ และยังเป็นเส้นทางขนส่งวัตถุดิบและสินค้าที่สำคัญ คือ ถ่านหิน แร่เหล็ก และแป้งสาลี โดยเฉพาะการขนส่งถ่านหิน ซึ่งมีปริมาณมากในย่านอุตสาหกรรมถ่านหินของเยอรมัน แม่น้ำสายนี้จึงได้รับสมญานามว่า “แม่น้ำถ่านหิน” การขนส่งสินค้าผ่านทางแม่น้ำไรน์นี้ จะออกสู่บริเวณปากแม่น้ำซึ่งเป็นที่ตั้งของเมืองท่า รอตเตอร์ดัม (เนเธอร์แลนด์) ซึ่งเป็นเมืองท่าที่สำคัญที่สุดของทวีป

3. ลักษณะภูมิอากาศ เขตอากาศ

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อภูมิภาคอากาศของทวีปยุโรป

1. **ละติจูด** ทวีปยุโรปมีที่ตั้งอยู่ระหว่างละติจูด 36 องศา 1 ลิปดาเหนือ ถึง 71 องศา 10 ลิปดาเหนือ พื้นที่ส่วนใหญ่อยู่ในเขตอบอุ่น มีเพียงตอนบนของทวีปที่อยู่ในเขตอากาศหนาวเย็นและ ไม่มีส่วนใดของทวีปที่อยู่ในเขตอากาศร้อน

2. **ลมประจำ** ลมประจำที่พัดผ่านทวีปยุโรป คือ ลมตะวันตก ซึ่งพัดมาจากมหาสมุทรแอตแลนติกเข้าสู่ทวีปทางด้านตะวันตก มีผลทำให้บริเวณฝั่งตะวันตกของทวีปมีปริมาณฝนค่อนข้างมาก อุณหภูมิระหว่างฤดูร้อนกับฤดูหนาวไม่ค่อยแตกต่างกันมากนัก แต่ถ้าลึกเข้ามาภายในทางด้านตะวันออกของทวีปซึ่งติดกับทวีปเอเชีย ปริมาณฝนจะลดลงและจะมีความแตกต่างของอุณหภูมิระหว่างฤดูร้อนกับฤดูฝนมากขึ้นด้วย

3. **ความใกล้ไกลทะเล** ทวีปยุโรปมีชายฝั่งทะเลยาวและเว้าแหว่ง ประกอบกับมีพื้นที่ติดทะเลถึง 3 ด้าน ทำให้ได้รับอิทธิพลจากทะเลและมหาสมุทรอย่างทั่วถึง โดยเฉพาะบริเวณที่อยู่ใกล้ชายฝั่ง ดังนั้นจึงไม่มีพื้นที่ใดในทวีปยุโรปที่มีภูมิอากาศแห้งแล้ง

4. **ทิศทางของเทือกเขา** เทือกเขาส่วนใหญ่ในทวีป วางตัวในแนวทิศตะวันออกตะวันตก ทำให้ไม่กั้นขวางทางลมตะวันตกที่พัดเข้าสู่ทวีป

5. **กระแสน้ำในมหาสมุทร** บริเวณชายฝั่งมีกระแสน้ำอุ่นแอตแลนติกเหนือไหลผ่านทางตะวันตกและตะวันตกเฉียงเหนือของทวีป ทำให้น่านน้ำบริเวณเกาะบริเวินใหญ่และประเทศนอร์เวย์ไม่เป็นน้ำแข็งในฤดูหนาว จึงแตกต่างจากบริเวณทะเลบอลติกที่น้ำกลายเป็นน้ำแข็ง ทำให้ประเทศสวีเดน ต้องเปลี่ยนเส้นทางการขนส่ง

สินค้าจากทางเรือไปเป็นการขนส่งโดยใช้เส้นทางรถไฟจากสวีเดนไปยังนอร์เวย์แล้วจึงนำสินค้าลงเรือที่เมืองท่าประเทศนอร์เวย์

เขตภูมิอากาศแบ่งออกได้เป็น 7 เขต ดังนี้

1. ภูมิอากาศแบบทะเลเมดิเตอร์เรเนียน ได้แก่ บริเวณชายฝั่งทะเลเมดิเตอร์เรเนียนในเขตประเทศอิตาลี ฝรั่งเศส ภาคใต้ของสเปน แอลเบเนีย กรีซ บัลแกเรีย และเซอร์เบีย ฤดูร้อนมีอากาศร้อน อุณหภูมิเฉลี่ย 23 องศาเซลเซียส ในฤดูหนาวมีอากาศอบอุ่นและมีฝนตกอุณหภูมิเฉลี่ย 8 องศาเซลเซียส ปริมาณฝนตกเฉลี่ย 500 - 1,000 มิลลิเมตรต่อปี

2. ภูมิอากาศแบบทุ่งหญ้ากึ่งทะเลทราย ได้แก่ บริเวณภาคกลางของคาบสมุทรไอบีเรีย ตอนเหนือของทะเลดำและทะเลแคสเปียนในเขตประเทศฮังการี ยูเครน โรมาเนีย และตอนใต้ของรัสเซีย มีฝนตกน้อยมาก เฉลี่ยปีละ 250 -500 มิลลิเมตรต่อปี

3. ภูมิอากาศแบบพืชมสมุทร ได้แก่ สหราชอาณาจักร เนเธอร์แลนด์ ฝรั่งเศส เดนมาร์ก เบลเยียม และตอนเหนือของเยอรมนี มีฝนตกชุกตลอดทั้งปีเฉลี่ย 750 - 1,500 มิลลิเมตรต่อปี ฤดูหนาวอากาศไม่หนาวจัด อุณหภูมิเฉลี่ย 1 - 7 องศาเซลเซียส เนื่องจากได้รับอิทธิพลจากกระแส น้ำอุ่นแอตแลนติกเหนือ

4. ภูมิอากาศแบบอบอุ่นชื้น ได้แก่ บริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำดานูบในฮังการีตอนเหนือของเซอร์เบียและโรมาเนีย มีอากาศอบอุ่นฝนตกตลอดทั้งปีเฉลี่ย 500 - 1,000 มิลลิเมตรต่อปี เนื่องจากได้รับอิทธิพลความชื้นจากทะเล

5. ภูมิอากาศแบบอบอุ่นชื้นภาคพื้นทวีป ได้แก่ ยุโรปตะวันออก และยุโรปกลาง รัสเซีย สาธารณรัฐเช็ก สาธารณรัฐสโลวักและโปแลนด์ ฤดูหนาวมีอากาศหนาวและแห้งแล้ง ฤดูร้อนมีอากาศอบอุ่นและมีฝนตก อุณหภูมิเฉลี่ย 19-20 องศาเซลเซียส ปริมาณฝน 500-750 มิลลิเมตรต่อปี

6. ภูมิอากาศแบบไทกา ได้แก่ ตอนเหนือของฟินแลนด์ สวีเดน และนอร์เวย์ ฤดูหนาวมีอากาศหนาวเย็นและยาวนาน อุณหภูมิเฉลี่ย 6 องศาเซลเซียส ฤดูร้อนอากาศอบอุ่นอุณหภูมิเฉลี่ย 17 องศาเซลเซียส มีปริมาณฝนตกน้อยและส่วนมากเป็นหิมะเฉลี่ย 600 มิลลิเมตรต่อปี

7. ภูมิอากาศแบบขั้วโลกหรือภูมิอากาศแบบทุนดรา ได้แก่ ทางเหนือของทวีปที่มีชายฝั่งติดกับมหาสมุทรอาร์กติก ฤดูหนาวมีอากาศหนาวจัดและยาวนานปีละ 10-11 เดือน ฤดูร้อนมีอากาศอบอุ่นและ

สั้นเพียง 1-2 เดือน อุณหภูมิเฉลี่ยตลอดทั้งปีประมาณ 10 องศาเซลเซียส ปริมาณฝนตกน้อยมากและส่วนมากเป็นหิมะ

4. ลักษณะเศรษฐกิจและ สภาพแวดล้อมทางสังคมวัฒนธรรม

ลักษณะเศรษฐกิจ

ทวีปยุโรปมีความเจริญทั้งในด้านเกษตรกรรมและอุตสาหกรรม โดยมีเขตเกษตรกรรมและอุตสาหกรรม ดังนี้

การทำเกษตรกรรม

1. **เขตปลูกข้าวสาลี** ได้แก่ บริเวณที่ราบภาคกลาง โดยเฉพาะบริเวณประเทศฮังการี โรมาเนีย ยูเครน ซึ่งเป็นแหล่งผลิตข้าวสาลีแหล่งใหญ่

2. **เขตทำไร่ปศุสัตว์** ส่วนใหญ่จะพบในบริเวณเขตอากาศแห้งแล้ง ไม่ค่อยเหมาะกับการเพาะปลูก แต่มีหญ้าที่สามารถเลี้ยงสัตว์ได้ เช่น บริเวณชายฝั่งทะเลแคสเปียน และที่ราบสูงของทวีป สัตว์ที่เลี้ยง ได้แก่ โคเนื้อ แกะ แพะ ส่วนการเลี้ยงโคนม จะพบบริเวณเขตอากาศชื้นภาคพื้นสมุทร เนื่องจากมีทุ่งหญ้าอุดมสมบูรณ์มากกว่า

3. **เขตเกษตรกรรมแบบผสม** ได้แก่ เขตที่มีการเลี้ยงสัตว์ควบคู่กับการปลูกพืช เช่น การปลูกข้าวสาลี ข้าวบาเลย์ การเลี้ยงสัตว์ เช่น โคเนื้อ โคนม ซึ่งพบมากบริเวณภาคตะวันตก และภาคกลางของทวีป

4. **เขตเกษตรแบบเมดิเตอร์เรเนียน** พบบริเวณเขตชายฝั่งทะเลเมดิเตอร์เรเนียน เช่น อิตาลี กรีซ พืชสำคัญ ได้แก่ ส้ม องุ่น มะกอก

5. **เขตเลี้ยงสัตว์แบบเร่ร่อน** มีการเลี้ยงสัตว์แบบที่มีการย้ายถิ่นที่อยู่เพื่อหาแหล่งอาหารแหล่งใหม่ที่อุดมสมบูรณ์กว่า บริเวณที่มีการเลี้ยงสัตว์แบบเร่ร่อน คือ บริเวณที่มีอากาศหนาวเย็น เช่น ชายฝั่งมหาสมุทรอาร์กติก หรือเขตอากาศแบบทุนดรา

การป่าไม้

แหล่งป่าไม้ที่สำคัญของทวีป คือ เขตภูมิอากาศแบบไทกา บริเวณคาบสมุทร สแกนดิเนเวีย ซึ่งจะมีป่าสนเป็นบริเวณกว้าง

การประมง

จากลักษณะภูมิประเทศของทวีปยุโรปที่มีชายฝั่งทะเลยาวและเว้าแหว่ง ติดทะเล ทั้ง 3 ด้าน ประกอบกับการมีกระแสน้ำอุ่นแอตแลนติกเหนือไหลผ่านทำให้ในฤดูหนาวน้ำไม่เป็นน้ำแข็ง จึงกลายเป็นแหล่งประมงที่สำคัญของทวีป มีชื่อว่า “ดอกเกอร์แบงก์ (Dogger Bank)”

การเหมืองแร่

ทวีปยุโรปมีทรัพยากรที่มีความสำคัญมากต่อการทำอุตสาหกรรม ได้แก่ เหล็กและถ่านหิน

แร่ถ่านหิน ใช้เป็นเชื้อเพลิงในการถลุงเหล็ก โดยมีแหล่งถ่านหินที่สำคัญ เช่น ภาคเหนือของฝรั่งเศส และภาคกลางของเบลเยียม เยอรมัน เป็นต้น

แร่เหล็ก เมื่อผ่านการถลุงแล้วจะนำไปใช้ในอุตสาหกรรมเหล็กและเหล็กกล้า โดยมีแหล่งแร่เหล็กที่สำคัญ เช่น ประเทศสวีเดน ฝรั่งเศส

น้ำมันปิโตรเลียมมี 2 แหล่งที่สำคัญ คือ ทะเลเหนือ และทะเลดำ

การอุตสาหกรรม

ทวีปยุโรปเป็นศูนย์กลางอุตสาหกรรมที่สำคัญแห่งหนึ่งของโลก ประเทศที่มีชื่อเสียงมาก คือ สหราชอาณาจักร ฝรั่งเศส เบลเยียม สวีเดน โดยบริเวณนี้จะมีแร่เหล็กและถ่านหินซึ่งเป็นส่วนสำคัญในการทำอุตสาหกรรม

สภาพแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรม

ลักษณะประชากร

1. มีประชากรมากเป็นอันดับ 4 ของโลก และหนาแน่นมากเป็นอันดับ 2 ของโลก
2. มีการกระจายประชากรทั่วทั้งทวีป เนื่องจากความเหมาะสมในด้านสภาพภูมิประเทศ ภูมิอากาศ และทรัพยากร
3. บริเวณที่มีประชากรหนาแน่น คือ บริเวณที่ราบภาคตะวันตกและภาคกลางของทวีป ส่วนบริเวณที่มีประชากรเบาบาง คือ บริเวณคาบสมุทรสแกนดิเนเวีย และเขตยุโรปตะวันออก

ประวัติศาสตร์ แบ่งได้ 3 สมัยคือ

1. สมัยโบราณ หรือ อารยธรรมสมัยคลาสสิก มีกรีกและโรมันเป็นศูนย์กลางความเจริญ โดยตั้งมั่นอยู่ทางตอนใต้ของทวีปยุโรปในแถบทะเลเมดิเตอร์เรเนียน

กรีก ชนชาติกรีกได้ถ่ายทอดมรดกทางศิลปวัฒนธรรมไว้หลายประการ ได้แก่

1. การปกครอง ชาวกรีกได้ให้สิทธิราษฎรในการลงคะแนนเสียงเลือกเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครอง
2. ศิลปวัฒนธรรม ชาวกรีกมีความสามารถในด้านวรรณคดี การละคร และสถาปัตยกรรม สถาปัตยกรรมที่มีชื่อเสียง คือ วิหารพาเธนอน นอกจากนี้ยังมีการแข่งขันกีฬาที่เป็นที่รู้จักกันดี คือ กีฬาโอลิมปิก

3. ปรัชญาความคิด นักปรัชญากรีกที่มีชื่อเสียง คือ อริสโตเติล และเพลโต

โรมัน ชนชาติโรมันได้รับความเจริญต่าง ๆ จากกรีก สิ่งที่ชาวโรมันได้ถ่ายทอดให้กับชนรุ่นหลังคือ ประมวลกฎหมาย และภาษาละติน

2. สมัยกลาง ในช่วงนี้ยุโรปมีศึกสงครามเกือบตลอดเวลา จนทำให้การพัฒนาในด้านต่าง ๆ ต้องหยุดชะงัก ยุคนี้จึงได้ชื่อว่าเป็น “ยุคมืด” หลังจากผ่านพ้นช่วงสงครามจึงเป็นช่วงของการฟื้นฟูศิลปวิทยาการเริ่มให้ความสำคัญกับมนุษย์มากขึ้น เรียกยุคนี้ว่า ยุคเรอเนสซองซ์ (Renaissance)

3. สมัยใหม่ ยุคนี้เป็นยุคแห่งการแสวงหาอาณานิคม ทำให้ศิลปวัฒนธรรมของชาติตะวันตกแผ่ขยายไปยังดินแดนต่าง ๆ นอกจากนี้ยังมีเหตุการณ์สำคัญ คือ การปฏิวัติวิทยาศาสตร์และการปฏิวัติอุตสาหกรรม

ทวีปอเมริกาใต้

1. ขนาดที่ตั้งและอาณาเขตติดต่อ

ทวีปอเมริกาใต้เป็นทวีปที่ใหญ่เป็นอันดับ 4 ของโลก รองจากทวีปเอเชีย ทวีปแอฟริกา และทวีปอเมริกาเหนือ มีพื้นที่ประมาณ 17.8 ล้านตารางกิโลเมตร มีประชากรประมาณ 299 ล้านคน รูปร่างของทวีปอเมริกาใต้คล้ายคลึงกับทวีปอเมริกาเหนือ คือ มีลักษณะคล้ายรูปสามเหลี่ยมหัวกลับ มีฐานกว้างอยู่ทางทิศเหนือ ส่วนยอดสามเหลี่ยมอยู่ทางทิศใต้

ตั้งอยู่ในแถบซีกโลกใต้ ระหว่างละติจูด 12 องศา 25 ลิปดาเหนือ ถึง 56 องศาใต้และลองจิจูด 34 องศา 47 ลิปดาตะวันตก ถึง 81 องศา 20 ลิปดาตะวันตก อาณาเขตของทวีปอเมริกาใต้มีดังนี้

อาณาเขตติดต่อ

ทิศเหนือ ติดกับทวีปอเมริกาเหนือ โดยมีคลองปานามาเป็นเส้นกั้นเขตแดนและติดต่อกับทะเลแคริบเบียน ในมหาสมุทรแอตแลนติก จุดเหนือสุดอยู่ที่แหลมกายีนาสในประเทศโคลอมเบีย

ทิศใต้ ติดกับทวีปแอนตาร์กติกา มีช่องแคบเดรกเป็นเส้นกั้นเขตแดน จุดใต้สุดอยู่ที่แหลมไฟร์วาร์ดในคาบสมุทรบรันสวิก ประเทศชิลี

ทิศตะวันออก ติดกับมหาสมุทรแอตแลนติก จุดตะวันออกสุดอยู่ที่แหลมโคเคอรัส ในประเทศบราซิล

ทิศตะวันตก ติดกับมหาสมุทรแปซิฟิก จุดตะวันตกสุดอยู่ที่แหลมปารินเยสในประเทศเปรู

2. ลักษณะภูมิประเทศ

ลักษณะภูมิประเทศของทวีปอเมริกาใต้สามารถแบ่งออกได้ 3 ลักษณะได้แก่

1. **เขตเทือกเขาตะวันตก** ได้แก่ บริเวณเทือกเขาแอนดีส ซึ่งทอดตัวยาวขนานไปกับชายฝั่งมหาสมุทรแอตแลนติก ตั้งแต่ทางเหนือบริเวณทะเลแคริบเบียนไปจนถึงแหลมฮอร์นทางตอนใต้ มีความยาวประมาณ 7,200 กิโลเมตร เป็นแนวเทือกเขาที่ยาวที่สุดในโลกยอดเขาสูงที่สุดในบริเวณนี้ คือ ยอดเขาอะคองคาแก้ว สูงประมาณ 6,924 เมตร จากระดับน้ำทะเล บริเวณตอนกลางของเทือกเขามีที่ราบสูงที่สำคัญคือ **ที่ราบสูงโบลิเวีย** มีความสูงถึง 4,500 เมตร จากระดับน้ำทะเล และมีขนาดกว้างใหญ่เป็นอันดับ 2 ของโลก รองจากที่ราบสูงทิเบต บนที่ราบสูงแห่งนี้มีทะเลสาบซึ่งเป็นทะเลสาบที่สูงที่สุดในโลก ได้แก่ **ทะเลสาบตติกา** ในประเทศเอกวาดอร์

2. **เขตที่ราบสูงตะวันออก** ประกอบด้วยที่ราบสูงสำคัญ 3 แห่ง ได้แก่

ที่ราบสูงกีอานา ตั้งอยู่ทางตอนเหนือของทวีป ในเขตประเทศเวเนซุเอลา กายอานาซูรินาเม เฟรนช์เกียนา และภาคเหนือของบราซิล มีลักษณะที่เป็นที่ราบสูงสลับกับเทือกเขาสลับซับซ้อน

ที่ราบสูงบราซิล ตั้งอยู่ตอนกลางของทวีป บริเวณตะวันออกของประเทศบราซิล ตั้งอยู่ระหว่างที่ราบลุ่มแม่น้ำแอมะซอน ที่ราบลุ่มแม่น้ำปารานา และที่ราบลุ่มแม่น้ำปารากวัย ทางตะวันออกมีความสูงชัน จากนั้นค่อย ๆ ลาดต่ำลงไปทางตะวันตก

ที่ราบสูงปาตาโกเนีย ตั้งอยู่ทางตอนใต้ของทวีป ในเขตประเทศอาร์เจนตินาทางตะวันออกค่อนข้างราบเรียบและค่อย ๆ สูงขึ้นไปเรื่อย ๆ ทางตะวันตก

3. เขตที่ราบลุ่มแม่น้ำ อยู่บริเวณตอนกลางของทวีป เป็นที่ราบดินตะกอนที่มีความอุดมสมบูรณ์และกว้าง ตั้งอยู่ระหว่างเทือกเขาแอนดีสและที่ราบสูงทางตะวันออก เขตที่ราบลุ่มแม่น้ำที่สำคัญของทวีปอเมริกาใต้มี 2 บริเวณได้แก่

ที่ราบลุ่มแม่น้ำแอมะซอนหรืออเมซอน เป็นที่ราบลุ่มแม่น้ำที่ใหญ่ที่สุดในโลก มีพื้นที่ประมาณ 7 ล้านตารางกิโลเมตร มีแม่น้ำหลายสายไหลผ่าน ส่วนมากมีต้นกำเนิดจากเทือกเขาแอนดีสและไหลสู่มหาสมุทรแอตแลนติก แม่น้ำที่สำคัญที่สุดในบริเวณนี้คือ แม่น้ำแอมะซอน

ที่ราบลุ่มแม่น้ำโอริโนโค อยู่ทางตอนเหนือของทวีป ในเขตประเทศโคลอมเบีย และเวเนซุเอลา บริเวณนี้เป็นเขตเลี้ยงสัตว์ที่สำคัญของทวีปอเมริกาใต้

แม่น้ำที่สำคัญในทวีปอเมริกาใต้ ได้แก่

แม่น้ำแอมะซอน มีความยาว 6,440 กิโลเมตร เป็นแม่น้ำที่มีความยาวเป็นอันดับ 2 ของโลก รองจากแม่น้ำไนล์ มีต้นกำเนิดจากเทือกเขาแอนดีส ไหลผ่านประเทศบราซิล ไหลลงสู่มหาสมุทรแอตแลนติก

แม่น้ำปารานา มีความยาว 2,800 กิโลเมตรมีต้นกำเนิดจากที่สูงทางตะวันออกของทวีป ไหลผ่านประเทศบราซิล ปารากวัย อาร์เจนตินา ลงสู่มหาสมุทรแอตแลนติกบริเวณอ่าวริโอเดอลาพลาตา

แม่น้ำปารากวัย มีความยาว 2,550 กิโลเมตร มีต้นกำเนิดจากที่สูงในประเทศบราซิลไหลผ่านประเทศบราซิล ปารากวัยไปรวมกับแม่น้ำปารานาในเขตประเทศอาร์เจนตินา

3. ลักษณะภูมิอากาศ

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อภูมิอากาศของทวีปอเมริกาใต้

1. ละติจูด พื้นที่ส่วนใหญ่ของทวีปครอบคลุมเขตอากาศร้อน และประมาณ 1 ใน 3 ของพื้นที่ทวีปเป็นอากาศแบบอบอุ่น ภูมิภาคทางเหนือของทวีปจะมีฤดูกาลที่ตรงข้ามกับภูมิภาคทางใต้

2. ลมประจำ ได้แก่

2.1 ลมสินค้าตะวันออกเฉียงเหนือพัดผ่านมหาสมุทรแอตแลนติกจึงนำความชุ่มชื้นเข้าสู่ทวีปบริเวณชายฝั่งตะวันออกเฉียงเหนือ

2.2 ลมสินค้าตะวันออกเฉียงใต้พัดผ่านมหาสมุทรแอตแลนติกจึงนำความชุ่มชื้น เข้าสู่ทวีปบริเวณชายฝั่งตะวันออกเฉียงใต้

2.3 ลมตะวันตกเฉียงเหนือ พัดผ่านมหาสมุทรแปซิฟิกจึงนำความชุ่มชื้นเข้าสู่ทวีปบริเวณชายฝั่งตะวันตกของทวีป ตั้งแต่ประมาณละติจูด 40 องศาใต้ลงไป

3. ทิศทางของเทือกเขา ทวีปอเมริกาใต้มีเทือกเขาสูงอยู่ทางตะวันตกของทวีป ดังนั้นจึงเป็นสิ่งที่กั้นขวางอิทธิพลจากทะเลและมหาสมุทร ทำให้บริเวณที่ใกล้เทือกเขา ค่อนข้างแห้งแล้ง แต่ในทางตรงกันข้ามชายฝั่งด้านตะวันออกจะได้รับอิทธิพลจากทะเลอย่างเต็มที่

4. กระแสน้ำ มี 3 สายที่สำคัญ คือ

- 4.1 กระแสน้ำอุ่นบราซิล ไหลเลียบชายฝั่งของประเทศบราซิล
- 4.2 กระแสน้ำเย็นฟอล์กแลนด์ ไหลเลียบชายฝั่งประเทศอาร์เจนตินา
- 4.3 กระแสน้ำเย็นเปรู (ฮัมโบลต์) ไหลเลียบชายฝั่งประเทศเปรูและชิลี

เขตภูมิอากาศแบ่งออกได้เป็น 8 เขต ดังนี้

1. ภูมิอากาศแบบป่าดิบชื้น ได้แก่ บริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำแอมะซอน เป็นบริเวณที่มีอากาศเย็น ป่าดิบชื้นที่กว้างใหญ่ที่สุดในโลกส่วนใหญ่มีพื้นที่อยู่ประเทศบราซิล มีอุณหภูมิสูงเฉลี่ย 27 องศาเซลเซียส มีฝนตกชุกเกือบตลอดทั้งปีประมาณ 2,000 มิลลิเมตรต่อปี

2. ภูมิอากาศแบบทุ่งหญ้าเขตร้อน ได้แก่ บริเวณตอนเหนือและใต้ของกลุ่มแม่น้ำแอมะซอน มีอากาศร้อนและแห้งแล้ง ฤดูร้อนมีฝนตกแต่ไม่ชุกเหมือนในเขตป่าดิบชื้น อุณหภูมิสูงเฉลี่ย 27 องศาเซลเซียส มีลักษณะอากาศคล้ายกับภาคกลางและภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย

2. ภูมิอากาศแบบทะเลทราย ได้แก่ ภาคใต้ของเปรูและภาคเหนือของชิลี เป็นบริเวณที่ร้อนและแห้งแล้งมาก มีปริมาณฝนตกเฉลี่ยต่ำกว่า 250 มิลลิเมตรต่อปี และบางครั้งฝนไม่ตกยาวนานติดต่อกันหลายเดือน ทะเลทรายที่สำคัญในบริเวณนี้ได้แก่ ทะเลทรายอะตาคามาในประเทศชิลี ในบริเวณนี้มีฝนตกน้อยกว่า 50 มิลลิเมตรต่อปี บางครั้งฝนไม่ตกติดต่อกันเป็นเวลานานหลายปี จัดเป็นทะเลทรายที่แห้งแล้งมากที่สุดแห่งหนึ่งของโลก

4. ภูมิอากาศแบบทุ่งหญ้ากึ่งทะเลทราย ได้แก่ ทางตะวันออกของประเทศอาร์เจนตินาจนถึงที่ราบสูงปาตาโกเนีย อุณหภูมิไม่สูงนักเฉลี่ย 18 องศาเซลเซียส ฤดูหนาวมีอากาศหนาวเย็น ฤดูร้อนมีอากาศร้อน ปริมาณฝนน้อยประมาณ 500 มิลลิเมตรต่อปี

5. ภูมิอากาศแบบเมดิเตอร์เรเนียน ได้แก่ บริเวณชายฝั่งมหาสมุทรแปซิฟิก ตอนกลางของประเทศชิลี ในฤดูร้อนมีอากาศร้อนและแห้งแล้ง ฤดูหนาวมีฝนตก

6. ภูมิอากาศแบบอบอุ่นชื้น ได้แก่ บริเวณตะวันตกเฉียงใต้ของทวีป ตั้งแต่ตอนใต้ของบราซิล ปารากวัย อูรุกวัย และตะวันออกเฉียงเหนือของอาร์เจนตินา อากาศในบริเวณนี้ไม่แตกต่างกันมากนัก ฤดูหนาวมีอากาศอบอุ่น ฤดูร้อนมีฝนตกเฉลี่ย 750 – 1,500 มิลลิเมตรต่อปี

7. ภูมิอากาศแบบภาคพื้นสมุทร ได้แก่ บริเวณชายฝั่งทะเลอากาศหนาวจัด มีฝนตกเกือบตลอดทั้งปี โดยเฉพาะในฤดูหนาวและฤดูใบไม้ร่วงเฉลี่ย 5,000 มิลลิเมตรต่อปี

8. ภูมิอากาศแบบที่สูง ได้แก่ บริเวณเทือกเขาแอนดีส เป็นบริเวณที่มีความแตกต่างกันมาก ขึ้นอยู่กับระดับความสูงของพื้นที่ คือ บริเวณที่ราบมีอุณหภูมิสูงและฝนตกชุก เมื่อสูงขึ้นอุณหภูมิและปริมาณน้ำฝนจะลดลงไปเรื่อย ๆ ยิ่งสูงกว่าระดับน้ำทะเลประมาณ 3,000 เมตร มีอุณหภูมิเฉลี่ยตลอดทั้งปีประมาณ 15 องศาเซลเซียส ปริมาณฝนตกเฉลี่ย 1,000 มิลลิเมตรต่อปี ในขณะที่ประเทศอื่นที่อยู่บริเวณเส้นศูนย์สูตรแต่ตั้งอยู่บนที่ราบ เช่น มาเลเซีย มีอุณหภูมิเฉลี่ย 27 องศาเซลเซียส และมีฝนตกชุกตลอดทั้งปีสูงกว่า 2,500 มิลลิเมตรต่อปี

4. ลักษณะเศรษฐกิจและสภาพแวดล้อมทางสังคม วัฒนธรรม

ลักษณะเศรษฐกิจ

การทำเกษตรกรรม

1. จากลักษณะอากาศของทวีป เหมาะกับการปลูกพืชเมืองร้อน เช่น กาแฟ กล้วย โกโก้ อ้อย ยาสูบ โดยเฉพาะกาแฟมีผู้ผลิตรายใหญ่ คือ บราซิลและโคลัมเบีย
2. บริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำปารานา-ปารากวัย-อูรุกวัย มีความเหมาะสมในการปลูกข้าวสาลี เนื่องจากอยู่ในเขตอบอุ่นและเป็นพื้นที่ราบลุ่มแม่น้ำที่มีความอุดมสมบูรณ์โดยเฉพาะในเขตประเทศอาร์เจนตินา
3. การเพาะปลูกในทวีปมีทั้งการเพาะปลูกเป็นไร่การค้าขนาดใหญ่ ที่เรียกว่า เอสตันเซีย และมีการเพาะปลูกแบบยังชีพ

การเลี้ยงสัตว์

การเลี้ยงสัตว์ในทวีปอเมริกาใต้กระทำอย่างกว้างขวาง ดังนี้

1. พุ่มหญ้าปามปัส เป็นเขตปศุสัตว์ขนาดใหญ่ มีการเลี้ยงโคเนื้อ โคนม แกะ
2. พุ่มหญ้ายาโนส และพุ่มหญ้าแกมโปส เป็นเขตเลี้ยงโคเนื้อ
3. พุ่มหญ้างังทะเลทราย บริเวณที่ราบสูงปาตาโกเนีย มีการเลี้ยงแกะพันธุ์ขน

ประเทศที่ส่งเนื้อสัตว์เป็นสินค้าออกจำนวนมาก คือ ประเทศอาร์เจนตินา อูรุกวัย บราซิล

การประมง

แหล่งประมงที่สำคัญของทวีป คือ บริเวณชายฝั่งประเทศเปรูและชิลี ซึ่งมีกระแสน้ำเย็นเปรู (ฮัมโบลด์) ไหลผ่าน มีปลาแอนโชวีเป็นจำนวนมาก นอกจากนี้ยังมีการจับปลาตามลุ่มแม่น้ำต่าง ๆ โดยชาวพื้นเมืองอีกด้วย แต่เป็นการจับปลาเพื่อยังชีพ

การป่าไม้

การทำป่าไม้ในทวีปมีไม่มากนักเนื่องจากความไม่สะดวกในการคมนาคมและการขนส่ง เขตที่มีความสำคัญในการทำป่าไม้ คือ ภาคตะวันออกเฉียงใต้ของบราซิล

การทำเหมืองแร่

ทวีปอเมริกาใต้เป็นแหล่งผลิตพืชเมืองร้อนและสินแร่ การทำเหมืองแร่มีความสำคัญรองจากการทำเกษตรกรรม โดยมีแหล่งแร่ที่สำคัญ ดังนี้

อุตสาหกรรม

การอุตสาหกรรมในทวีปยังไม่ค่อยมีความเจริญมากนัก เนื่องจากขาดเงินทุน และยังต้องอาศัยความร่วมมือและการร่วมลงทุนจากต่างชาติ ประเทศที่มีความเจริญทางด้านอุตสาหกรรม คือ อาร์เจนตินา บราซิล ชิลี เวเนซุเอลา

ทวีปอเมริกาเหนือ

1. ขนาดที่ตั้งและอาณาเขตติดต่อ

ทวีปอเมริกาเหนือเป็นทวีปที่มีขนาดกว้างใหญ่โดยมีขนาดใหญ่เป็นอันดับที่ 3 ของโลกรองจากทวีปเอเชียและทวีปแอฟริกา มีพื้นที่ประมาณ 24 ล้านตารางกิโลเมตร รูปร่างของทวีปอเมริกาเหนือมีลักษณะคล้ายสามเหลี่ยมหัวกลับมีฐานกว้างอยู่ทางทิศเหนือส่วนยอดสามเหลี่ยมอยู่ทางทิศใต้ ด้วยความกว้างใหญ่ของทวีปจึงมีความหลากหลายทั้งในด้านลักษณะทางกายภาพทรัพยากรธรรมชาติและเป็นที่รวมของชนชาติหลายเชื้อชาติจนกลายเป็นเป้าหมายทางวัฒนธรรม อีกทั้งมีความเจริญก้าวหน้าในด้านเทคโนโลยีและเป็นศูนย์รวมของวัฒนธรรมต่าง ๆ ตั้งอยู่ในแถบซีกโลกเหนือระหว่างละติจูด 7 องศา 15 ลิปดาเหนือถึง 83 องศา 38 ลิปดาเหนือและลองจิจูด 55 องศา 42 ลิปดาตะวันตก 172 องศา 30 ลิปดาตะวันออก

อาณาเขตติดต่อ

ทิศเหนือ ติดกับทะเลโบฟอร์ตในมหาสมุทรอาร์กติกและขั้วโลกเหนือ จุดเหนือสุดอยู่ที่แหลมมอริสเจซูป เกาะกรีนแลนด์และประเทศแคนาดา

ทิศใต้ ติดกับทวีปอเมริกาใต้ (มีคลองปานามาเป็นเส้นแบ่งทวีป) ทะเลแคริบเบียนในมหาสมุทรแปซิฟิกและอ่าวเม็กซิโกในมหาสมุทรแอตแลนติก

ทิศตะวันออก ติดกับมหาสมุทรแอตแลนติก จุดตะวันออกสุดของทวีปอยู่ที่คาบสมุทรลาบราดอร์ ประเทศแคนาดา

ทิศตะวันตก ติดกับมหาสมุทรแปซิฟิก จุดตะวันตกสุดของทวีปอยู่ที่แหลมปรินซ์ออฟเวลล์รัฐอะลาสกา ประเทศสหรัฐอเมริกา

2. ลักษณะภูมิประเทศ

ลักษณะภูมิประเทศของทวีปอเมริกาเหนือ สามารถแบ่งออกได้ 3 ลักษณะ ได้แก่

1. เขตเทือกเขาภาคตะวันออก เริ่มตั้งแต่เกาะนิวฟันด์แลนด์ทางตะวันออกเฉียงเหนือของแคนาดา จนถึงตะวันออกเฉียงใต้ของสหรัฐอเมริกา ประกอบด้วยเทือกเขาและที่ราบสูงแต่ไม่สูงนัก ยอดเขาที่สูงที่สุดคือ ยอดเขามิตเชล มีความสูง 2,037 เมตร เทือกเขาที่สำคัญ คือ เทือกเขาแอสปาเลเซียน นอกจากนี้ยังมีที่ราบแคบ ๆ ขนานไปกับชายฝั่งทะเล บางส่วนลาดลงทะเลกลายเป็นไหล่ทวีป

2.เขตเทือกเขาสูงภาคตะวันตก ได้แก่ พื้นที่ชายฝั่งตะวันตกด้านมหาสมุทรแปซิฟิก ตั้งแต่เทือกเขาตอนเหนือสุดบริเวณช่องแคบแบริง ทอดตัวยาวทางใต้ของทวีป ประกอบด้วยเทือกเขาสูงสลับซับซ้อนจำนวนมาก ยอดเขาที่สูงที่สุด คือ ยอดเขาแมกคินเลย์ สูง 6,096 เมตร ในเทือกเขาอะลาสกา นอกจากนี้ยังมีเทือกเขาร็อกกีและเทือกเขาแมกเคนซี ระหว่างเทือกเขาสูงมีที่ราบสูงจำนวนมาก ที่สำคัญได้แก่ ที่ราบสูงอะลาสกา ที่ราบโคโรราโด ที่ราบสูงเม็กซิโก และที่ราบสูงบริติชโคลัมเบีย เขตเทือกเขาสูงบริเวณนี้มีภูมิประเทศที่สวยงามที่มีทั้งเทือกเขาสูง สลับกับที่ราบสูง หุบเขาลึกชัน เกิดเป็นโตรกเขาที่เกิดจากการกัดเซาะของแม่น้ำ โตรกเขาที่มีชื่อเสียงที่สุด คือ **แกรนด์แคนยอน (grand canyon)** ที่เกิดจากการกัดเซาะของแม่น้ำโคโรราโด รัฐแอริโซนาประเทศสหรัฐอเมริกา

3.เขตที่ราบภาคกลาง เป็นที่ราบขนาดกว้างใหญ่ อยู่ระหว่างเทือกเขาตะวันออกและตะวันตก เริ่มตั้งแต่ชายฝั่งมหาสมุทรอาร์ติกจนถึงชายฝั่งอ่าวเม็กซิโก มีลักษณะเป็นที่ราบลูกคลื่นอันเกิดจากการกระทำของธารน้ำแข็งและการทับถมของตะกอนจากแม่น้ำ ที่ราบที่สำคัญ ได้แก่ ที่ราบลุ่มทะเลสาบทั้งห้า ที่ราบลุ่มแม่น้ำแมกเคนซี ที่ราบลุ่มแม่น้ำมิสซิสซิปปี-มิสซูรี ที่ราบแพรีและที่ราบชายฝั่งอ่าวเม็กซิโก

แม่น้ำที่สำคัญในทวีปอเมริกาเหนือ มีดังนี้

แม่น้ำมิสซิสซิปปี เกิดจากเทือกเขาสูงทางตะวันตกของทวีป เป็นแม่น้ำสายที่ยาวที่สุดในทวีปไหลผ่านที่ราบกว้างลุ่มอ่าวเม็กซิโก เป็นเขตที่ราบที่มีตะกอนทับถมเป็นบริเวณกว้าง จึงเหมาะแก่การเพาะปลูกและเป็นเขตประชากรหนาแน่น

แม่น้ำเซนต์ลอว์เรนซ์ ไหลจากทะเลสาบเกรตเลค ออกสู่มหาสมุทรแอตแลนติก แม่น้ำสายนี้ใช้ในการขนส่งสินค้าหรือวัตถุดิบทางอุตสาหกรรม (เนื่องจากบริเวณรอบ ๆ เกรตเลคเป็นเขตอุตสาหกรรม) แต่ปัญหาสำคัญของแม่น้ำสายนี้ คือ จะมีระยะที่เดินเรือไม่ได้ในฤดูหนาว ลักษณะพิเศษของแม่น้ำเซนต์ลอว์เรนซ์ คือ มีการขุดร่องน้ำและสร้างประตูกั้นน้ำเป็นระยะ ๆ เนื่องจากบริเวณแม่น้ำมีแก่งน้ำตกขวางหลายแห่งเส้นทางการขนส่งสินค้า และเดินเรือนี้ เรียกว่า “เซนต์ลอว์เรนซ์ซีเวย์” (St. Lawrence Seaway)

แม่น้ำริโอแกรนด์ กั้นพรมแดนระหว่างประเทศสหรัฐอเมริกากับประเทศเม็กซิโก

3. ลักษณะภูมิอากาศ

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อภูมิอากาศของทวีปอเมริกาเหนือ

1. ละติจูด ทวีปอเมริกาเหนือตั้งอยู่ระหว่างละติจูด 7 องศา 15 ลิปดาเหนือ ถึง 83 องศา 38 ลิปดาเหนือใกล้ขั้วโลกเหนือ จึงทำให้มีเขตภูมิอากาศทุกประเภทตั้งแต่อากาศร้อนไปจนถึงอากาศหนาวเย็นแบบขั้วโลก

2. ลมประจำ ลมประจำที่พัดผ่านทวีปอเมริกาเหนือ มีความแตกต่างกันตามช่วงละติจูด มีลมประจำที่สำคัญดังนี้

1) ลมด้านตะวันออกเฉียงเหนือ พัดตั้งแต่ละติจูด 40 องศาเหนือลงไปที่พัดผ่านมหาสมุทรแอตแลนติกเข้าสู่ทวีป จึงนำความชุ่มชื้นมาให้ชายฝั่งตะวันออกของทวีปตลอดทั้งปี ตั้งแต่ตอนใต้ของสหรัฐอเมริกา อเมริกากลางและหมู่เกาะอินดีสตะวันตก

2) ลมตะวันตกเฉียงใต้ พัดตั้งแต่ละติจูด 40 องศาเหนือถึง 60 องศาเหนือ พัดจากมหาสมุทรแปซิฟิกเข้าสู่ตอนกลางถึงตอนเหนือของสหรัฐอเมริกาและตอนใต้ของแคนาดา

3) ลมขั้วโลก พัดอยู่บริเวณขั้วโลกนำความหนาวเย็นมาให้พื้นที่ทางตอนบนของทวีป

3. ความใกล้ไกลทะเล จากลักษณะรูปร่างของทวีปอเมริกาเหนือ ซึ่งตอนบนจะกว้างใหญ่ และค่อย ๆ เรียวแคบลงมาทางตอนใต้ ทำให้ตอนบนของทวีปได้รับอิทธิพลจากมหาสมุทรรน้อย จึงทำให้พื้นที่ตอนบนมีภูมิอากาศค่อนข้างแห้งแล้ง

4. ทิศทางของเทือกเขา ทิศทางการวางตัวของเทือกเขาในทวีปอเมริกาเหนือเป็นส่วนสำคัญในการทำพื้นที่ทางตอนในของทวีปมีภูมิอากาศค่อนข้างแห้งแล้ง โดยเฉพาะเทือกเขาทางตะวันตกของทวีป ซึ่งเป็นเทือกเขายุคใหม่ที่สูงมาก จึงขวางกั้นความชื้นที่มากับลมประจำ

5. กระแสน้ำ ทวีปอเมริกาเหนือมีกระแสน้ำ 4 สาย ซึ่งมีอิทธิพลต่ออากาศบริเวณชายฝั่งโดยกระแสน้ำอุ่น ทำให้อากาศบริเวณชายฝั่งอบอุ่นชุ่มชื้น ส่วนกระแสน้ำเย็นทำให้อากาศบริเวณชายฝั่งเย็นและแห้งแล้ง

1) กระแสน้ำอุ่นกัลฟ์สตรีม ไหลเลียบชายฝั่งตะวันออกของเม็กซิโก และสหรัฐอเมริกาทางใต้ขึ้นไปทางตะวันออกเฉียงเหนือของเกาะนิวฟันด์แลนด์ของแคนาดา

2) กระแสน้ำเย็นแลบราดอร์ ไหลเลียบชายฝั่งตะวันตกของเกาะกรีนแลนด์ลงมาถึงชายฝั่งตะวันออกของแคนาดา พบกับกระแสน้ำอุ่นกัลฟ์สตรีม บริเวณเกาะนิวฟันด์แลนด์จึงทำให้บริเวณนี้เป็นแหล่งปลาชุม เนื่องจากมีอาหารปลาจำนวนมาก กลายเป็นเขตทำประมงที่สำคัญ เรียกบริเวณนี้ว่า “แกรนด์แบงค์” (Grand Bank)

3) กระแสน้ำอุ่นอลาสกา ไหลเลียบชายฝั่งตะวันตกของรัฐอลาสกาขึ้นไปทางเหนือจนถึงช่องแคบเบริง ทำให้ชายฝั่งอบอุ่น น้ำไม่เป็นน้ำแข็งสามารถจอดเรือได้ตลอดปี

4) กระแสน้ำเย็นแคลิฟอร์เนีย ไหลเลียบชายฝั่งตะวันตกของสหรัฐอเมริกาลงมาทางใต้จนถึงชายฝั่งคาบสมุทรแคลิฟอร์เนีย ทำให้ชายฝั่งมีอากาศเย็นและแห้ง

พายุ พายุที่มีอิทธิพลต่อลมฟ้าอากาศของทวีปอเมริกาเหนือเป็นอย่างมากคือ

1. พายุเฮอริเคน เป็นพายุหมุนเขตร้อน เช่นเดียวกับไต้ฝุ่น พายุนี้เกิดในทะเลแคริบเบียน และอ่าวเม็กซิโก เป็นพายุที่ทำให้ฝนตกหนัก คลื่นลมแรงเคลื่อนตัวจากทะเลเข้าสู่ชายฝั่งของสหรัฐอเมริกา เม็กซิโก และหมู่เกาะในทะเลแคริบเบียน

2. พายุทอร์นาโด เนื่องจากบริเวณภาคกลางของสหรัฐอเมริกาเป็นพื้นที่โล่งกว้าง ทำให้มวลอากาศปะทะกันได้ง่ายเกิดเป็นพายุหมุนทอร์นาโด มีกำลังแรงมาก ก่อให้เกิดความเสียหายกับบ้านเรือนในรอบ 1 ปี เกิดพายุนี้ได้บ่อยครั้ง จนได้รับสมญานามว่า “พายุประจำถิ่น” ของสหรัฐอเมริกา

เขตภูมิอากาศแบ่งออกได้เป็น 12 เขต ได้แก่

1. **ภูมิอากาศแบบร้อนชื้น** ได้แก่ บริเวณชายฝั่งตะวันออกของอเมริกากลาง และบางส่วนของหมู่เกาะอินดีสตะวันตก มีอากาศร้อนเกือบตลอดทั้งปี อุณหภูมิเฉลี่ย 18 องศาเซลเซียสและมีฝนตกชุกเฉลี่ย 1,700 มิลลิเมตรต่อปี ในเขตนี้ไม่มีฤดูหนาว
2. **ภูมิอากาศแบบทะเลทราย** ได้แก่ บริเวณภาคตะวันตกเฉียงใต้ของสหรัฐอเมริกาและภาคเหนือของเม็กซิโก มีอากาศร้อนจัดและมีฝนตกน้อยมาก เฉลี่ย 250 มิลลิเมตรต่อปี
3. **ภูมิอากาศแบบทุ่งหญ้าเขตร้อน** ได้แก่ ชายฝั่งตะวันตกของอเมริกากลาง พื้นที่ส่วนใหญ่ของเม็กซิโก บางส่วนของหมู่เกาะอินดีสตะวันตก และทางตอนใต้สุดของคาบสมุทรฟลอริดา มีอุณหภูมิแตกต่างกันมากระหว่างฤดูร้อนและฤดูหนาว คือ ฤดูหนาวอากาศหนาวจัดฤดูร้อนมีอากาศร้อนจัดและมีฝนตก
4. **ภูมิอากาศแบบทุ่งหญ้ากึ่งทะเลทราย** ได้แก่ บริเวณชายขอบของเขตทะเลทรายเริ่มตั้งแต่บางส่วนของประเทศแคนาดาและเม็กซิโก ทางตะวันตกและตะวันตกเฉียงใต้ของสหรัฐอเมริกา มีลักษณะภูมิอากาศกึ่งแห้งแล้ง ฤดูหนาวมีอากาศหนาวจัด ฤดูร้อนมีอากาศร้อนและแห้งแล้ง ปริมาณฝนไม่มากนัก แต่มากกว่าในเขตทะเลทราย
5. **ภูมิอากาศแบบเมดิเตอร์เรเนียน** ได้แก่ บริเวณชายฝั่งมหาสมุทรแปซิฟิก ในเขตรัฐแคลิฟอร์เนียของสหรัฐอเมริกา ในฤดูร้อนมีอากาศไม่ร้อนจัด ในฤดูหนาวมีอากาศอบอุ่นแห้งแล้งและมีฝนตก
6. **ภูมิอากาศแบบอบอุ่นชื้น** ได้แก่ บริเวณที่ราบชายฝั่งมหาสมุทรแอตแลนติกและที่ราบตอนกลางของทวีป อุณหภูมิเฉลี่ยตลอดทั้งปีมีความใกล้เคียงกัน มีฝนตกเกือบตลอดทั้งปีเฉลี่ย 750 มิลลิเมตรต่อปี
7. **ภูมิอากาศแบบภาคพื้นสมุทรชายฝั่งตะวันตก** ได้แก่ ชายฝั่งมหาสมุทรแปซิฟิกในเขตสหรัฐอเมริกาและแคนาดา มีฝนตกชุกเกือบตลอดทั้งปีเฉลี่ย 2,000 มิลลิเมตรต่อปี ฤดูร้อนมีอากาศร้อนชื้นและ ฤดูหนาวมีอากาศเย็นสบาย
8. **ภูมิอากาศแบบชื้นภาคพื้นทวีป** ได้แก่ ตอนใต้ของประเทศแคนาดา รอบ ๆ ทะเลสาบทั้ง 5 และภาคเหนือของสหรัฐอเมริกา ในฤดูหนาวมีอากาศหนาวเย็น ในฤดูร้อนมีอากาศอบอุ่นและมีฝนตก
9. **ภูมิอากาศแบบไทกา** ได้แก่ ภาคเหนือของประเทศแคนาดา และตอนใต้ของรัฐอะลาสกา สหรัฐอเมริกา เป็นบริเวณที่มีอากาศหนาวจัด มีหิมะตกติดต่อกันหลายเดือนฤดูร้อนมีอากาศเย็น มีปริมาณฝนตกน้อยและระยะสั้น ๆ
10. **ภูมิอากาศแบบทุนดรา** ได้แก่ ชายฝั่งมหาสมุทรอาร์กติก ภาคเหนือของแคนาดา รัฐอะลาสกาของสหรัฐอเมริกา และชายฝั่งเกาะกรีนแลนด์ มีอากาศหนาวจัดเกือบตลอดทั้งปี ฤดูร้อนมีช่วงสั้นและอุณหภูมิต่ำเฉลี่ยตลอดทั้งปี 10 องศาเซลเซียส
11. **ภูมิอากาศแบบขั้วโลก** ได้แก่ ตอนกลางของเกาะกรีนแลนด์ มีอากาศหนาวจัดมีน้ำแข็งปกคลุมเกือบตลอดทั้งปี บริเวณตอนกลางของเกาะมีน้ำแข็งปกคลุมหนาถึง 3,000 เมตร

12. ภูมิอากาศแบบบริเวณภูเขาสูง ได้แก่ เทือกเขาสูงในภาคตะวันตก เป็นบริเวณที่มีอุณหภูมิแตกต่างกันมาก ขึ้นอยู่กับความสูงของพื้นที่ เช่น ในฤดูร้อนด้านที่รับแสงแดดอากาศร้อนจัด ในด้านตรงกันข้ามจะมีอากาศหนาวเย็น ในแถบหุบเขาจะมีอากาศหนาวเย็นโดยเฉพาะในเวลากลางคืน อุณหภูมิจะต่ำลงเมื่อความสูงเพิ่มขึ้น บริเวณยอดเขามีน้ำแข็งปกคลุมอยู่ในบริเวณนี้มีฝนตกน้อย

4. สภาพเศรษฐกิจ และสภาพแวดล้อมทางสังคมวัฒนธรรม

ลักษณะเศรษฐกิจ ลักษณะเศรษฐกิจของทวีปอเมริกาเหนือจะมีความแตกต่างกันคือ ในสหรัฐอเมริกา แคนาดา จะเป็นเขตเศรษฐกิจที่มีความเจริญสูง ส่วนในเขตของเม็กซิโก อเมริกากลางและหมู่เกาะอินดีสตะวันตกจะมีทั้งเขตเศรษฐกิจที่เจริญแล้ว และเขตที่ยังต้องได้รับการพัฒนา

การทำเกษตรกรรม

1. **เขตปลูกข้าวสาลี** บริเวณที่มีการปลูกข้าวสาลี ซึ่งถือเป็นแหล่งสำคัญของโลก คือ บริเวณภาคกลางของแคนาดาและสหรัฐอเมริกา
2. **เขตทำไร่ปศุสัตว์** พบในบริเวณที่ภูมิอากาศค่อนข้างแห้งแล้ง เช่น ภาคตะวันตกของแคนาดา สหรัฐอเมริกา และเม็กซิโก สัตว์ที่เลี้ยง คือ โคเนื้อ
3. **เขตเกษตรกรรมแบบผสม** ได้แก่ เขตที่มีการเลี้ยงสัตว์ควบคู่กับการปลูกพืช เช่น ข้าวสาลี ข้าวโพด ส่วนสัตว์เลี้ยงคือ โคเนื้อ ไก่ การเกษตรลักษณะนี้พบบริเวณทางตะวันออกของสหรัฐอเมริกาและแคนาดา
4. **เขตปลูกฝ้าย** ได้แก่ บริเวณทางตะวันตกของสหรัฐอเมริกา ซึ่งเป็นเขตที่มีอากาศค่อนข้างร้อนและแห้งแล้ง
5. **เขตปลูกผัก ผลไม้และไร่ยาสูบ** ได้แก่ บริเวณที่ราบชายฝั่งมหาสมุทรแอตแลนติก
6. **เขตปลูกพืชเมืองร้อน** พืชเมืองร้อนที่นิยมปลูกคือ กลัวย โกโก้ อ้อย กาแฟ ซึ่งมีมากบริเวณอเมริกากลางและหมู่เกาะอินดีสตะวันตก

การประมง

บริเวณที่มีการทำประมงกัน อย่างหนาแน่น คือ แกรนด์แบงก์ และบริเวณชายฝั่งมหาสมุทรแปซิฟิก โดยเฉพาะบริเวณที่มีกระแสน้ำเย็นแคลิฟอร์เนียไหลผ่าน

การทำเหมืองแร่

ถ่านหิน สหรัฐอเมริกาและแคนาดา สามารถผลิตถ่านหินได้เป็นจำนวนมาก โดยมีแหล่งผลิตที่สำคัญคือ บริเวณเทือกเขาแอปพาเลเชียน ในสหรัฐอเมริกา และมณฑลควิเบกของแคนาดา

เหล็ก แหล่งสำคัญ คือ ทะเลสาบเกรตแลค

น้ำมันและก๊าซธรรมชาติ พบบริเวณเทือกเขาแอปพาเลเชียนลุ่มแม่น้ำมิสซิสซิปปี อ่าวเม็กซิโก แคลิฟอร์เนีย อลาสกา

การทำอุตสาหกรรม สหรัฐอเมริกาเป็นประเทศผู้นำในการทำอุตสาหกรรมระดับโลก ส่วนใหญ่เป็นอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ใช้เงินทุนเป็นจำนวนมาก ส่วนประเทศเม็กซิโก และอเมริกากลาง รวมถึงประเทศในหมู่

เกาะอินดีสตะวันตก อุตสาหกรรมส่วนใหญ่เป็นอุตสาหกรรมเกษตรการแปรรูปผลผลิตต่าง ๆ ซึ่งต้องอาศัยการพัฒนาต่อไป

สภาพแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรม

ประชากร

1. บริเวณที่มีประชากรหนาแน่น ได้แก่ ชายฝั่งตะวันตกของสหรัฐอเมริกา กลุ่มแม่น้ำมิสซิสซิปปี กลุ่มแม่น้ำเซนต์ลอว์เรนซ์ ที่ราบสูงในเม็กซิโก หมู่เกาะอินดีสตะวันตก
2. มีผู้คนหลากหลายเชื้อชาติ เช่น อินเดียแดง เอสกีโม ยุโรป แอฟริกัน เอเชีย และกลุ่มเลือดผสม

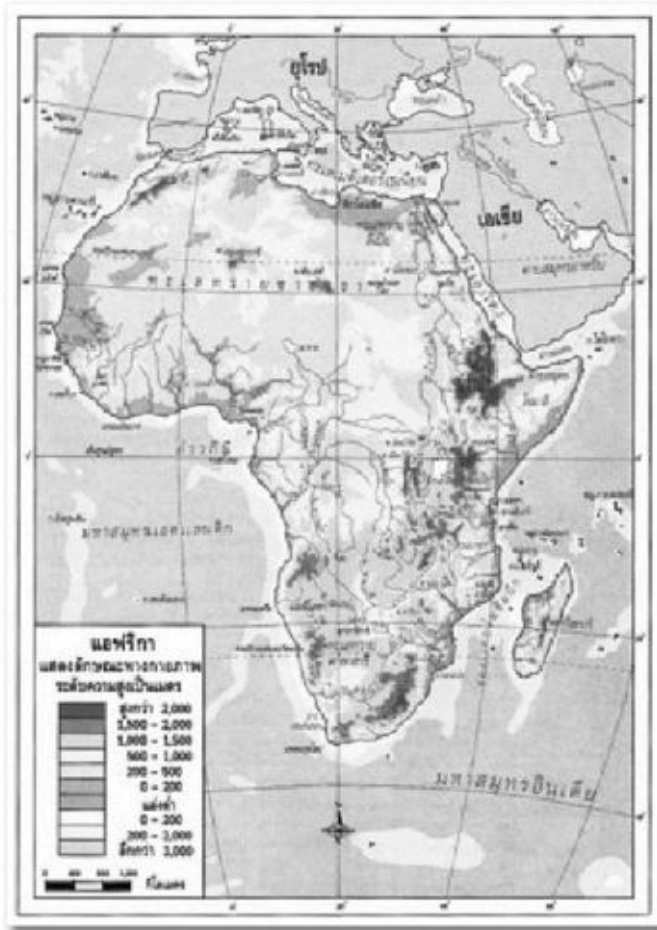
เขตวัฒนธรรม

1. แองโกลอเมริกา หมายถึง สหรัฐอเมริกาและแคนาดา
2. ลาตินอเมริกา หมายถึง กลุ่มคนในเม็กซิโก อเมริกากลาง และหมู่เกาะอินดีสตะวันตก (ซึ่งได้รับอิทธิพลจากสเปนและโปรตุเกส)

ทวีปแอฟริกา

1. ขนาดที่ตั้งและอาณาเขตติดต่อ

ทวีปแอฟริกามีขนาดใหญ่เป็นอันดับ 2 รองจากทวีปเอเชีย มีพื้นที่ประมาณ 30.3 ล้านตารางกิโลเมตร มีประชากร 600 ล้านคน อยู่ระหว่างละติจูดที่ 37 องศา 21 ลิปดาเหนือ ถึง 34 องศา 50 ลิปดาใต้ ลองจิจูดที่ 51 องศา 24 ลิปดาตะวันออกถึง 17 องศา 32 ลิปดา

แผนที่ทวีปแอฟริกา

อาณาเขตติดต่อ

ทิศเหนือ ติดกับทะเลเมดิเตอร์เรเนียน ในมหาสมุทรแอตแลนติก ช่องแคบยิบรอลตาร์ จุดเหนือสุดของทวีปอยู่ที่แหลมบอน ประเทศตูนิเซีย

ทิศใต้ ติดกับมหาสมุทรแอตแลนติก และมหาสมุทรอินเดีย จุดใต้สุดของทวีปอยู่ที่แหลมอะกอลฮัส (Agulhas) ในประเทศแอฟริกาใต้

ทิศตะวันออก ติดกับทะเลแดง ในมหาสมุทรอินเดีย จุดตะวันออกสุดของทวีปอยู่ที่แหลมฮาฟุน ประเทศโซมาเลีย

ทิศตะวันตก ติดกับมหาสมุทรแอตแลนติก จุดตะวันตกสุดของทวีปอยู่ที่แหลมเวิร์ดประเทศเซเนกัล

2. ลักษณะภูมิประเทศ

ลักษณะภูมิประเทศทวีปแอฟริกาสามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ลักษณะดังนี้

1. เขตที่ราบสูง

พื้นที่เกือบทั้งหมดของทวีปเป็นที่ราบสูง จนได้รับสมญาว่า เป็นทวีปแห่งที่ราบสูงโดยทางซีกตะวันออกจะสูงกว่าซีกตะวันตก ลักษณะเด่นของบริเวณที่ราบสูงทางภาคตะวันออกของทวีป คือ เป็นพื้นที่ที่มีภูเขาสูง และภูเขาไฟ ภูเขาไฟที่มีชื่อเสียง คือ ภูเขาคิลิมันจาโร (แทนซาเนีย) และมีทะเลสาบหลายแห่ง เช่น ทะเลสาบวิกตอเรีย (ทะเลสาบน้ำจืดใหญ่เป็นอันดับ 2 ของโลก) ทะเลสาบแทนแกนยิกาและทะเลสาบไนอะชา

2. **เขตที่ราบ** ทวีปแอฟริกาที่มีที่ราบแคบ ๆ บริเวณชายฝั่งทะเล

3. **เขตเทือกเขา**

เขตเทือกเขาทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือ คือ เทือกเขาแอตลาส วางตัวขนานกับชายฝั่งทะเลเมดิเตอร์เรเนียน เป็นเทือกเขายุคใหม่

เทือกเขาทางทิศใต้ คือ เทือกเขาดราเคนสเบิร์ก วางตัวขนานกับชายฝั่งมหาสมุทรอินเดีย เป็นเทือกเขายุคเก่า

แม่น้ำ แม่น้ำในทวีปแอฟริกาส่วนใหญ่เกิดจากที่ราบสูงตอนกลาง และทางตะวันออกของทวีป ซึ่งมีฝนตกชุก เนื่องจากพื้นที่ต่างระดับ แม่น้ำจึงกัดเซาะพื้นที่ให้เกิดเป็นแก่งน้ำตกขวางลำน้ำ จึงเป็นอุปสรรคต่อการคมนาคม แต่สามารถใช้ประโยชน์ในการผลิตกระแสไฟฟ้าได้แม่น้ำที่สำคัญ ได้แก่

แม่น้ำไนล์ เป็นแม่น้ำสายที่ยาวที่สุดในโลก ไหลลงสู่ทะเลเมดิเตอร์เรเนียน ประกอบด้วยแควสำคัญ คือ ไวทีเนวี บลูไนล์และอัสบารา ปากแม่น้ำเป็นเดลต้า

แม่น้ำซาฮารี (คองโก) เป็นแม่น้ำสายยาวอันดับ 2 ของทวีป และเป็นที่ยราบลุ่มแม่น้ำที่กว้างขวางน้ำในแม่น้ำไหลลงสู่มหาสมุทรแอตแลนติก

แม่น้ำไนเจอร์ ไหลลงสู่อ่าวกินี

แม่น้ำแซมเบซี ไหลลงสู่มหาสมุทรอินเดีย ไหลผ่านที่ราบสูงและไหลเชี่ยวมาก

3. **ลักษณะภูมิอากาศ เขตอากาศ**

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อภูมิอากาศของทวีปแอฟริกา

1. **ละติจูด** ทวีปแอฟริกา มีเส้นศูนย์สูตรผ่านเกือบกึ่งกลางทวีป และตั้งอยู่ระหว่างเส้นทรอปิคออฟแคนเซอร์ กับเส้นทรอปิคออฟแคปริคอร์น ทำให้มีเขตอากาศร้อนเป็นบริเวณกว้าง มีเฉพาะส่วนเหนือสุดและใต้สุดที่อยู่ในเขตอบอุ่น

2. **ลมประจำ** มี 2 ชนิดคือ

ลมสินค้าตะวันออกเฉียงใต้ พัดจากมหาสมุทรอินเดียและมหาสมุทรแอตแลนติกทำให้ฝนชุกบริเวณชายฝั่งแอฟริกาตะวันออกและตะวันออกเฉียงใต้กับชายฝั่งอ่าวกินี

ลมสินค้าตะวันออกเฉียงเหนือ พัดจากตอนในของทวีปมาสู่ชายฝั่ง จึงนำความแห้งแล้งมาสู่ชายฝั่งตะวันออกเฉียงเหนือของทวีป

3. **กระแสน้ำ** ได้แก่

กระแสน้ำอุ่นกินี ไหลผ่านชายฝั่งตะวันตกจากมหาสมุทรแอตแลนติกไปยังอ่าวกินี

กระแสน้ำเย็นคานารี ไหลเลียบชายฝั่งตะวันตกเฉียงเหนือของทวีป

กระแสน้ำเย็นเบนเก-ลา ไหลเลียบชายฝั่งตะวันตกเฉียงใต้ของทวีป

กระแสน้ำอุ่นโมซัมบิก ไหลผ่านบริเวณช่องแคบโมซัมบิก

4. ระยะห่างจากทะเล ด้วยความกว้างใหญ่ของทวีป การมีที่สูงอยู่โดยรอบทวีปทำให้อิทธิพลของมหาสมุทรเข้าไปไม่ถึง ประกอบกับได้รับอิทธิพลจากทะเลทรายของทวีปเอเชียทางด้านตะวันออกเฉียงเหนือของทวีป ทำให้ทวีปแอฟริกามีเขตภูมิอากาศแห้งแล้งเป็นบริเวณกว้าง

ทวีปแอฟริกาสามารถแบ่งเขตอากาศได้เป็น 8 เขตดังนี้

1. ภูมิอากาศแบบทะเลทราย ได้แก่ บริเวณทะเลทรายสะฮาราและทะเลทรายลิเบียทางตอนเหนือของทวีป ในเขตประเทศไนเจอร์ ซาดี ลิเบีย มาลี บัวร์กินาฟาโซ มอริเตเนีย คิดเป็นพื้นที่ร้อยละ 30 ของพื้นที่ในทวีปแอฟริกา และถือเป็นเขตทะเลทรายที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในโลก ทะเลทรายที่สำคัญอีกแห่งหนึ่ง คือ ทะเลทรายกาลาฮารี ทางตอนใต้ของทวีป ในเขตประเทศบอตสวานาและนามิเบีย มีลักษณะอากาศร้อนและแห้งแล้งเฉลี่ยสูงกว่า 35 องศาเซลเซียส อุณหภูมิระหว่างกลางวันและกลางคืนแตกต่างกันมาก มีฝนตกน้อยเฉลี่ยต่ำกว่า 250 มิลลิเมตรต่อปี

2. ภูมิอากาศแบบทุ่งหญ้ากึ่งทะเลทราย ได้แก่ บริเวณที่ราบสูงตอนในของทวีปชายฝั่งตะวันตกและตอนใต้ของเส้นศูนย์สูตร ในฤดูร้อนมีอากาศร้อนจัดและมีฝนตกแต่ไม่มากนักประมาณ 600 มิลลิเมตรต่อปี ฤดูหนาวมีอากาศหนาวจัด บางครั้งอาจถึงจุดเยือกแข็ง

3. ภูมิอากาศแบบป่าดิบชื้น ได้แก่ บริเวณลุ่มแม่น้ำคองโก ที่ราบสูงในแอฟริกาตะวันออกฝั่งตะวันออกของเกาะมาดากัสการ์ และชายฝั่งรอบอ่าวกินี มีอากาศร้อนอุณหภูมิเฉลี่ย 27 องศาเซลเซียส และฝนตกชุกตลอดทั้งปีมากถึง 2,000 มิลลิเมตรต่อปี

4. ภูมิอากาศแบบทุ่งหญ้าสะวันนา ได้แก่ บริเวณเหนือและใต้แนวเส้นศูนย์สูตรในเขตประเทศเอธิโอเปีย ซูดาน เคนยา คองโก สาธารณรัฐคองโก แทนซาเนีย และด้านปลายลมของเกาะมาดากัสการ์ มีอุณหภูมิร้อนเกือบตลอดทั้งปี ในฤดูร้อนมีอากาศร้อนและมีฝนตกปริมาณ 1,500 – 2,000 มิลลิเมตรต่อปี ฤดูหนาวมีอากาศหนาวและแห้งแล้ง

5. ภูมิอากาศแบบเมดิเตอร์เรเนียน ได้แก่ บริเวณชายฝั่งของประเทศตูนิเซีย แอลจีเรีย โมร็อกโก และตอนใต้ของประเทศแอฟริกาใต้ มีอุณหภูมิไม่แตกต่างกันมากนัก ในฤดูร้อนมีอากาศร้อนและแห้งแล้ง ในฤดูหนาวมีอากาศอบอุ่นและมีฝนตก

6. ภูมิอากาศแบบมรสุม ได้แก่ ประเทศไลบีเรีย และโกตดิวัวร์ เนื่องจากได้รับอิทธิพลจากลมประจำตะวันตกและกระแสน้ำอุ่นกินี ส่งผลให้มีฝนตกชุกประมาณ 2,500 มิลลิเมตรต่อปีและมีอากาศร้อนชื้น อุณหภูมิเฉลี่ย 20 องศาเซลเซียส

7. ภูมิอากาศแบบอบอุ่นชื้น ได้แก่ บริเวณตะวันออกเฉียงใต้ของทวีป ในเขตประเทศแทนซาเนีย แคมเบีย โมซัมบิก ซิมบับเว มาลาวี สวาซิแลนด์ เลโซโท และแอฟริกาใต้ ได้รับอิทธิพลจากกระแสน้ำอุ่นโมซัมบิก และลมค้าตะวันออกเฉียงเหนือ ทำให้ฤดูหนาวมีอากาศอบอุ่น ในฤดูร้อนมีฝนตก

8. ภูมิอากาศแบบภูเขา ได้แก่ ที่ราบสูงเอธิโอเปีย และที่ราบสูงเคนยา ทางตะวันออกของทวีป ลักษณะอากาศขึ้นอยู่กับความสูงของพื้นที่ ยิ่งสูงขึ้นอากาศจะเย็นลง และมีปริมาณฝนตกน้อยลง

4. ลักษณะเศรษฐกิจ และสภาพแวดล้อมทางสังคมวัฒนธรรม

ลักษณะเศรษฐกิจ

การเกษตรกรรม

1. การเพาะปลูกแบบยังชีพ เป็นการปลูกพืชเพื่อบริโภคภายในครอบครัว
2. การทำไร่ขนาดใหญ่ เป็นการเพาะปลูกเพื่อการค้า พืชที่ปลูก เช่น ยางพารา ปาล์ม น้ำมัน
3. การเกษตรแบบผสม คือ การเพาะปลูกแบบเลี้ยงสัตว์ควบคู่กันไป พืชที่ปลูกคือ ข้าวโพดข้าวสาลี สัตว์ที่เลี้ยง คือ โคเนื้อ โคนม แกะ
4. การเกษตรแบบเมดิเตอร์เรเนียน คือปลูกองุ่น มะกอก บริเวณชายฝั่งทะเลเมดิเตอร์เรเนียนและตอนใต้ของทวีป
5. การทำไร่ปศุสัตว์ ส่วนใหญ่จะเป็นการเลี้ยงแบบปล่อยคือ การปล่อยให้สัตว์หากินในทุ่งหญ้าตามธรรมชาติ
6. การเลี้ยงสัตว์แบบเร่ร่อน เป็นการเลี้ยงสัตว์ในพื้นที่ที่เป็นทะเลทราย

การป่าไม้

พื้นที่ที่มีความสำคัญในการทำป่าไม้ คือ แอฟริกาตะวันตก แอฟริกากลาง ป่าไม้ส่วนใหญ่สูญเสียไปเนื่องจากการทำไร่เลื่อนลอยและการขาดการบำรุง

การล่าสัตว์และการประมง

ชนพื้นเมืองจะดำรงชีพด้วยการล่าสัตว์ ส่วนการประมงมีความสำคัญไม่มาก การประมงน้ำจืดจะทำตามลุ่มแม่น้ำสายใหญ่ และทะเลสาบวิคตอเรีย ส่วนประมงน้ำเค็มมักจะทำบริเวณที่มีกระแสน้ำเย็นเบงเกลาไหลผ่าน

การทำเหมืองแร่

เป็นทวีปที่มีสินแร่อยู่เป็นจำนวนมาก ที่สำคัญคือ เพชร ทองคำ น้ำมัน ก๊าซธรรมชาติ

การอุตสาหกรรม

การทำอุตสาหกรรมส่วนใหญ่ในทวีปแอฟริกา เป็นอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องกับการแปรรูปผลิตผล การเกษตร การอุตสาหกรรมส่วนใหญ่ยังไม่ค่อยเจริญมากนักเนื่องจากยังขาดเงินทุนและผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาอุตสาหกรรม

ประชากร มีประชากรมากเป็นอันดับ 2 รองจากทวีปเอเชีย

ประชากรหนาแน่นบริเวณลุ่มแม่น้ำ และบริเวณชายฝั่งทะเล ประกอบด้วยเชื้อชาตินิกรอยด์และคอเคซอยด์

ทวีปออสเตรเลียและโอเชียเนีย

1. ขนาดที่ตั้งและอาณาเขตติดต่อ

ทวีปออสเตรเลียและโอเชียเนีย เป็นที่ตั้งของประเทศออสเตรเลีย ประเทศนิวซีแลนด์ ทวีปออสเตรเลียได้รับสมญานามว่า ทวีปเกาะ ส่วนหมู่เกาะแปซิฟิกซึ่งเป็นที่ตั้งของประเทศอื่น ๆ ต่อเนื่องไปถึงทวีปแอนตาร์กติกา เรียกว่า **โอเชียเนีย** หมายถึง เกาะและหมู่เกาะในภาคกลางและภาคใต้ของมหาสมุทรแปซิฟิก รวมทั้งหมู่เกาะไมโครนีเซีย เมลानीเซีย โปลีนีเซีย ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ และหมู่เกาะมลายู

ทวีปออสเตรเลียเป็นทวีปที่มีขนาดเล็กที่สุดในโลก มีพื้นที่ 7.6 ล้าน ตร.กม. มีประชากร 17.5 ล้านคนที่ตั้งของทวีปออสเตรเลียอยู่ในซีกโลกใต้ทั้งหมด ตั้งแต่ละติจูด ที่ 10 องศา 41 ลิปดาใต้ ถึง 43 องศา 39 ลิปดาใต้ และลองจิจูด 113 องศา 9 ลิปดาตะวันออก ถึง 153 องศา 39 ลิปดาตะวันออก

อาณาเขตติดต่อ

ทิศเหนือ ติดต่อกับทะเลเมดิเตอร์เรเนียนในมหาสมุทรแปซิฟิก จุดเหนือสุดของทวีปอยู่ที่แหลมยอร์ก มีช่องแคบทอร์เรสกับเกาะนิวกินี

ทิศตะวันออก ติดกับทะเลคอรัลและทะเลแทสมันในมหาสมุทรแปซิฟิก จุดด้านตะวันออกสุดอยู่ที่แหลมไบรอน

ทิศใต้ ติดกับมหาสมุทรอินเดีย จุดใต้สุดอยู่ที่แหลมวิลสันมีช่องแคบบาสส์กับเกาะแทสมาเนีย

ทิศตะวันตก ติดกับมหาสมุทรอินเดียจุดตะวันตกสุดอยู่ที่แหลมสตีฟ

ภูมิภาคและประเทศต่าง ๆ ของทวีปออสเตรเลีย

1. ออสเตรเลีย ได้แก่ ออสเตรเลีย และนิวซีแลนด์
2. หมู่เกาะในมหาสมุทรแปซิฟิก ได้แก่ ปาปัวนิวกินี หมู่เกาะเซโลมอน ฟิจิ วานูอาตู คิริบาส ซามัว ตะวันตก ตองกา ตูวาลู นาอูรู ไมโครนีเซีย

2. ลักษณะภูมิประเทศของทวีปออสเตรเลียและโอเชียเนีย

มีเขตที่สูงทางด้านตะวันออก มีฝนตกชุกที่สุดของทวีป มีเทือกเขาเกรตดิไวดิงอยู่ทางด้านตะวันออก มีลักษณะเป็นสันปันน้ำที่แบ่งฝนที่ตกลงให้ไหลสู่ลุ่มน้ำทะเลที่ราบต่ำตอนกลาง พื้นที่ราบเรียบ มีลำน้ำหลายสายไหลมาอยู่บริเวณนี้ และเขตที่ราบสูงทางด้านตะวันตกตอนกลางของเขตนี้นั้นเป็นทะเลบริเวณทางใต้และทางตะวันออกเฉียงเหนือใช้เป็นเขตปศุสัตว์และเพาะปลูก

3. ลักษณะภูมิอากาศของทวีปออสเตรเลียและโอเชียเนีย

ปัจจัยสำคัญที่ทำให้ทวีปออสเตรเลียมีภูมิอากาศต่าง ๆ กัน คือ ตั้งอยู่ในโซนร้อนใต้และอบอุ่นใต้ มีลมประจำพัดผ่าน ลักษณะภูมิประเทศและมีกระแสลมอุ่นและกระแสลมเย็นไหลผ่าน

ลักษณะภูมิอากาศของทวีปออสเตรเลียและโอเชียเนียแบ่งเขตภูมิอากาศเป็น 6 ประเภท คือ

1. ภูมิอากาศทุ่งหญ้าเขตร้อน
2. ภูมิอากาศทุ่งหญ้ากึ่งทะเลทราย
3. ภูมิอากาศทะเลทราย
4. ภูมิอากาศเมดิเตอร์เรเนียน
5. ภูมิอากาศอบอุ่นชื้น
6. ภูมิอากาศภาคพื้นสมุทรชายฝั่งตะวันตก

4. สภาพทางสังคม เชื้อชาติ เศรษฐกิจ ศาสนาและวัฒนธรรม

ประชากร

เชื้อชาติเผ่าพันธุ์ของออสเตรเลีย ชาวพื้นเมืองดั้งเดิมเป็นพวกผิวดำเรียกว่าอะบอริจินส์เป็นพวกที่อพยพมาจากหมู่เกาะในมหาสมุทรแปซิฟิก ส่วนใหญ่อยู่ทางภาคเหนือและภาคตะวันตกปัจจุบันมี ชาวผิวขาว ซึ่งส่วนใหญ่เป็นชาวอังกฤษอาศัยอยู่จำนวนมากรัฐบาลได้จัดที่อยู่ในเขตนอร์เทิร์นเทริทอรี รัฐควีนสแลนด์ และรัฐออสเตรเลียตะวันตก พวกผิวเหลืองเป็นพวกที่อพยพมาภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ได้แก่ ชาวจีน ญี่ปุ่น พวกผิวขาว ส่วนใหญ่เป็นพวกที่อพยพมาจากประเทศอังกฤษ มีการประกอบอาชีพทางด้านเกษตร คือปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ การประมง และอุตสาหกรรม

การกระจายประชากร

รัฐบาลออสเตรเลียมีนโยบายสงวนพื้นที่ไว้สำหรับชาวผิวขาว คือ นโยบายออสเตรเลียขาวกีดกันผิว โดยจำกัดจำนวนคนสีผิวอื่นที่ไม่ใช่ผิวขาวเข้าไปตั้งถิ่นฐานในออสเตรเลีย บริเวณที่ประชากรอาศัยอยู่นานแน่น ได้แก่ ภาคตะวันออกเฉียงใต้ บริเวณที่มีประชากรเบาบาง ได้แก่ ตอนกลางของทวีป ภาคเหนือ และภาคตะวันตก

ศาสนา

ชาวออสเตรเลียนับถือศาสนาคริสต์หลายนิกาย ได้แก่ แองกลิกัน โรมันคาทอลิก โปรเตสแตนต์ ภาษาที่ใช้มากคือภาษาอังกฤษ

การปกครอง

การแบ่งแยกทางการเมือง ออสเตรเลียมีระบบการปกครองแบบสหพันธรัฐประกอบด้วยรัฐต่าง ๆ รวม 6 รัฐและดินแดนอิสระที่ไม่ขึ้นกับรัฐใด ๆ อีก 2 แห่ง คือ

1. รัฐนิวเซาท์เวล เมืองหลวง ซิดนีย์
2. รัฐวิกตอเรีย เมืองหลวง เมลเบิร์น
3. รัฐควีนสแลนด์ เมืองหลวง บริสเบน
4. รัฐออสเตรเลียใต้ เมืองหลวง แอดเลด
5. รัฐออสเตรเลียตะวันตก เมืองหลวง เพิร์ธ
6. รัฐแทนสมเนีย เมืองหลวง โอบาร์ต

ดินแดนอิสระ 2 บริเวณ ได้แก่

นอร์เทิร์นเทรียทอรี เมืองหลวง คาร์วิน

ออสเตรเลีย แคปิตอลเทรียทอรี เมืองหลวงแคนเบอร์รา ออสเตรเลียเป็นประเทศเอกราช ในเครือจักรภพอังกฤษ มีพระนางเจ้าอลิซาเบธที่ 2 เป็นพระราชินีและเป็นประมุขของประเทศ มีข้าหลวงใหญ่เป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์

จัดการปกครองระบอบประชาธิปไตยในรูปแบบ สหพันธรัฐการปกครองของออสเตรเลีย เป็นแบบรัฐบาลรวม คือ มีรัฐบาล 2 ระดับ ได้แก่ รัฐบาลกลาง รัฐบาลของรัฐ

กิจกรรมที่ 1.1 สถาปนามิติศาสตร์กายภาพ

1. ให้บอกลักษณะภูมิประเทศและลักษณะเศรษฐกิจของประเทศไทยและทวีปยุโรป

	ลักษณะภูมิประเทศ	ลักษณะเศรษฐกิจ
ประเทศไทย		
ทวีปยุโรป		

2. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อภูมิอากาศของทวีปอเมริกาใต้ คือ

.....

.....

.....

.....

3. ปัจจัยสำคัญที่ทำให้ทวีปออสเตรเลียมีสภาพภูมิอากาศที่แตกต่างกัน

.....

.....

.....

.....

.....

.....

เรื่องที่ 2 ลักษณะปรากฏการณ์ทางธรรมชาติที่สำคัญและ

การป้องกันอันตราย

ปรากฏการณ์ธรรมชาติ คือ การเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติ ทั้งในระยะยาวและระยะสั้น สภาพแวดล้อมของโลกเปลี่ยนแปลงไปตามเวลา ทั้งเป็นระบบและไม่เป็นระบบ เป็นสิ่งที่อยู่รอบตัวเรามากส่งผลกระทบต่อเราในธรรมชาติ การเปลี่ยนแปลงบางอย่างมีผลกระทบต่อเรารุนแรงมาก สาเหตุของการเปลี่ยนแปลงมีทั้งเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและเป็นเรื่องที่มนุษย์ทำให้เกิดขึ้น ในเรื่องนี้จะกล่าวถึงสาเหตุและลักษณะปรากฏการณ์ทางธรรมชาติที่สำคัญ ดังนี้

1) พายุ

พายุ คือ สภาพบรรยากาศที่เคลื่อนตัวด้วยความเร็วมีผลกระทบต่อพื้นผิวโลก โดยบางครั้งอาจมีความเร็วที่ศูนย์กลางถึง 400 กิโลเมตร/ชั่วโมง อาณาบริเวณที่จะได้รับความเสียหายจากพายุว่าครอบคลุมเท่าใดขึ้นอยู่กับความเร็วของการเคลื่อนตัวของพายุ ขนาด ความกว้าง เส้นผ่าศูนย์กลางของตัวพายุ หน่วยวัดความเร็วของพายุคือ หน่วยริกเตอร์เหมือนการวัดความรุนแรงแผ่นดินไหว

พายุแบ่งเป็นประเภทใหญ่ ๆ คือ

1. **พายุฝนฟ้าคะนอง** มีลักษณะเป็นลมพัดย้อนไปมาหรือพัดเคลื่อนตัวไปในทิศทางเดียวกัน อาจเกิดจากพายุที่อ่อนตัวและลดความรุนแรงของลมลง หรือเกิดจากหย่อมความกดอากาศต่ำ ร่องความกดอากาศต่ำ อาจไม่มีทิศทางที่แน่นอน หากสภาพการณ์แวดล้อมต่าง ๆ ของการเกิดฝนเหมาะสม ก็จะเกิดฝนตกมีลมพัด

2. **พายุหมุนเขตร้อน (Tropical cyclone)** ได้แก่ เฮอริเคน ไต้ฝุ่น และไซโคลน ซึ่งล้วนเป็นพายุหมุนขนาดใหญ่เช่นเดียวกัน และจะเกิดขึ้นหรือเริ่มต้นก่อตัวในทะเล หากเกิดเหนือเส้นศูนย์สูตร จะมีทิศทางลมวนเวียนทวนเข็มนาฬิกา และหากเกิดใต้เส้นศูนย์สูตรจะหมุนตามเข็มนาฬิกา โดยมีชื่อต่างกันตามสถานที่เกิด คือ

2.1 **พายุเฮอริเคน (hurricane)** เป็นชื่อเรียกพายุหมุนที่เกิดบริเวณทิศตะวันตกของมหาสมุทรแอตแลนติก เช่น บริเวณฟลอริดา สหรัฐอเมริกา อ่าวเม็กซิโก ทะเลแคริบเบียน เป็นต้น รวมทั้งมหาสมุทรแปซิฟิกบริเวณชายฝั่งประเทศเม็กซิโก

2.2 **พายุไต้ฝุ่น (typhoon)** เป็นชื่อพายุหมุนที่เกิดทางทิศตะวันตกของมหาสมุทรแปซิฟิกเหนือ เช่น บริเวณทะเลจีนใต้ อ่าวไทย อ่าวตังเกี๋ย ประเทศญี่ปุ่น แต่ถ้าเกิดในหมู่เกาะฟิลิปปินส์ เรียกว่า บาเกียว (Baguio)

2.3 **พายุไซโคลน (cyclone)** เป็นชื่อพายุหมุนที่เกิดในมหาสมุทรอินเดียเหนือ เช่น บริเวณอ่าวเบงกอล ทะเลอาหรับ เป็นต้น แต่ถ้าพายุนี้เกิดบริเวณทะเลติมอร์และทิศตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศออสเตรเลีย จะเรียกว่า พายุวิลลี-วิลลี (willy-willy)

2.4 พายุโซนร้อน (tropical storm) เกิดขึ้นเมื่อพายุเขตร้อนขนาดใหญ่อ่อนกำลังลง ขณะเคลื่อนตัวในทะเล และความเร็วที่จุดศูนย์กลางลดลงเมื่อเคลื่อนเข้าหาฝั่ง

2.5 พายุดีเปรสชัน (depression) เกิดขึ้นเมื่อความเร็วลดลงจากพายุโซนร้อน ซึ่งก่อให้เกิด พายุฝนฟ้าคะนองธรรมดาหรือฝนตกหนัก

2.6 พายุทอร์นาโด (tornado) เป็นชื่อเรียกพายุหมุนที่เกิดในทวีปอเมริกา มีขนาดเนื้อที่เล็ก หรือเส้นผ่าศูนย์กลางน้อย แต่หมุนด้วยความเร็วสูง หรือความเร็วที่จุดศูนย์กลางสูงมากกว่าพายุหมุนอื่น ๆ ก่อความเสียหายได้รุนแรงในบริเวณที่พัดผ่านเกิดได้ทั้งบนบก และในทะเล หากเกิดในทะเล จะเรียกว่า **นาคเล่นน้ำ** (water spout) บางครั้งอาจเกิดจากกลุ่มเมฆบนท้องฟ้า แต่หมุนตัวย่นลงมาจากท้องฟ้าไม่ถึง พื้นดิน มีรูปร่างเหมือนวงช้าง จึงเรียกกันว่า **ลมวง**

อันตรายของพายุ

1. ความรุนแรงและอันตรายอันเกิดจากพายุไต้ฝุ่น

เมื่อพายุที่มีกำลังขนาดใหญ่ พัดผ่านที่โดย้อมทำให้เกิดความเสียหายร้ายแรงทั่วไป เช่น บนบกต้นไม้ จะล้ม ถอนราก ถอนโคน บ้านเรือนพังทลายผู้คนในบ้านและที่ใกล้เคียงบาดเจ็บหรือตาย สวน ไร่นาเสียหายหนัก มาก เสาไฟฟ้าล้ม สายไฟฟ้าขาด ไฟฟ้าช็อต เกิดเพลิงไหม้และผู้คนอาจเสียชีวิตจากไฟฟ้าดูดได้ ผู้คนที่มีอาคาร พักอาศัยอยู่ริมทะเลอาจถูกน้ำพัดพาลงทะเลจนน้ำตายได้ ดังเช่น ปรากฏการณ์ที่แหลมตะลุมพุก จังหวัด นครศรีธรรมราช

ในทะเลลมแรงจัดมากคลื่นใหญ่ เรือขนาดใหญ่ ขนาดหมื่นตันอาจจะถูกพัดพาไปเกยฝั่งล่มจมได้ บรรดาเรือเล็กจะเกิดอันตรายเรือล่ม ไม่สามารถจะต้านความรุนแรงของพายุได้ คลื่นใหญ่ซัดขึ้นริมฝั่งจะทำให้ ระดับน้ำขึ้นสูงมากจนท่วมอาคารบ้านช่องริมทะเลได้ บรรดาโป๊ะจับปลาในทะเลจะถูกทำลายลงโดยคลื่นและลม

2. ความรุนแรงและอันตรายจากพายุโซนร้อน

พายุโซนร้อนมีความรุนแรงน้อยกว่าพายุไต้ฝุ่น ฉะนั้น อันตรายจะเกิดจากการที่พายุนี้พัดมาปะทะลดลงในระดับรองลงมาจากพายุไต้ฝุ่น แต่ความรุนแรงที่จะทำให้ความเสียหายก็ยังมีมากเหมือนกัน ในทะเลลมจะแรงมากจนสามารถทำให้เรือขนาดใหญ่ ๆ จมได้ ต้นไม้ถอนรากถอนโคน ดังพายุโซนร้อนที่ปะทะฝั่งแหลมตะลุมพุก จังหวัดนครศรีธรรมราช

ถ้าการเตรียมการรับสถานการณ์ไม่เพียงพอ ไม่มีการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนได้ทราบ เพื่อหลีกเลี่ยงภัยอันตรายอย่างทั่วถึง ไม่มีวิธีการดำเนินการที่เข้มแข็งในการอพยพ การช่วยเหลือผู้ประสบภัยต่าง ๆ ในระหว่างเกิดพายุ การสูญเสียก็ย่อมมีการเสียชีวิตและทรัพย์สินสมบัติของประชาชน

3. พายุดีเปรสชัน เป็นพายุที่มีกำลังอ่อน ไม่มีอันตรายรุนแรงแต่ทำให้มีฝนตกปานกลางทั่วไปตลอดทางที่พายุดีเปรสชันพัดผ่าน และมีฝนตกหนักเป็นแห่ง ๆ พร้อมด้วยลมกรรโชกแรงเป็นครั้งคราว ซึ่งบางครั้งอาจจะรุนแรงจนทำให้เกิดความเสียหายได้ ในทะเลค่อนข้างแรงและคลื่นจัด บรรดาเรือประมงเล็กขนาดต่ำกว่า 50 ตัน ควรงดเว้นออกทะเลเพราะอาจจะล่มลงได้ และพายุดีเปรสชันนี้เมื่ออยู่ในทะเลได้รับไอน้ำหล่อเลี้ยงตลอดเวลา และไม่มีสิ่งกีดขวางทางลมอาจจะทวีกำลังขึ้นได้ โดยฉับพลัน ฉะนั้น เมื่อได้รับทราบข่าวว่ามีพายุดีเปรสชันขึ้นในทะเลก็อย่าวางใจว่าจะมีกำลังอ่อนเสมอไปอาจจะมียอันตรายได้เหมือนกัน สำหรับพายุพัดจัดจะลดน้อยลงเป็นลำดับ มีแต่ฝนตกทั่วไปเป็นระยะนาน ๆ และตกได้มากถึง 100 มิลลิเมตร ภายใน 12 ชั่วโมง ซึ่งต่อไปก็จะทำให้เกิดน้ำป่าไหลบ่าจากภูเขาและป่าไถ่ไถ่เคียงลงมาท่วมบ้านเรือนได้ในระยะเวลาสั้น ๆ หลังจากพายุได้ผ่านไปแล้ว

4. ความรุนแรงและอันตรายจากพายุฤดูร้อน

พายุฤดูร้อนเป็นพายุที่เกิดขึ้นโดยเหตุและวิธีการต่างกับพายุดีเปรสชัน และเกิดบนผืนแผ่นดินที่ร้อนอบอ้าวในฤดูร้อนแต่เป็นพายุที่มีบริเวณย่อย ๆ มีอาณาเขตเพียง 20-30 ตารางกิโลเมตร แต่อาจมีลมแรงมาก

ถึง 47 นี้อต หรือ 87 กิโลเมตรต่อชั่วโมง พายุนี้มีกำลังแรงที่จะทำให้เกิดความเสียหายได้มาก แต่เป็นช่วงระยะเวลาสั้น ๆ ประมาณ 2-3 ชั่วโมง อันตรายที่เกิดขึ้นคือ ต้นไม้หักล้มทับบ้านเรือนผู้คน ฝนตกหนักและอาจมีลูกเห็บตกได้ ในกรณีที่พายุมีกำลังแรง

การเตรียมการป้องกันอันตรายจากพายุ

1. ติดตามสภาวะอากาศ ฟังคำเตือนจากกรมอุตุนิยมวิทยาสม่ำเสมอ
2. สอบถาม แจ้งสภาวะอากาศร้อนแก่กรมอุตุนิยมวิทยา
3. ปลุกสร้าง ซ่อมแซม อาคารให้แข็งแรง เตรียมป้องกันภัยให้สัตว์เลี้ยงและพืชผลการเกษตร
4. ฝึกซ้อมการป้องกันภัยพิบัติ เตรียมพร้อมรับมือ และวางแผนอพยพหากจำเป็น
5. เตรียมเครื่องอุปโภค บริโภค ไฟฉาย แบตเตอรี่ วิทยุกระเป่าหิ้วเพื่อติดตามข่าวสาร
6. เตรียมพร้อมอพยพเมื่อได้รับแจ้งให้อพยพ

2) น้ำท่วม

สาเหตุสำคัญขึ้นอยู่กับสภาพท้องที่ และความวิปริตผันแปรของธรรมชาติแต่ในบางท้องที่ การกระทำของมนุษย์ก็มีส่วนสำคัญ และ เกิดจากมีน้ำเป็นสาเหตุ อาจจะเป็นน้ำท่วม น้ำป่าหรืออื่น ๆ โดยปกติ อุทกภัยเกิดจากฝนตกหนักต่อเนื่องกันเป็นเวลานาน บางครั้งทำให้เกิดแผ่นดินถล่ม อาจมีสาเหตุจากพายุหมุนเขตร้อน ลมมรสุมมีกำลังแรง ร่องความกดอากาศต่ำมีกำลังแรงอากาศแปรปรวน น้ำทะเลหนุน แผ่นดินไหว เขื่อนพัง ซึ่งทำให้เกิดอุทกภัยได้ สาเหตุการเกิดอุทกภัยแบ่งได้เป็น 2 ชนิด ดังนี้

2.1 จากน้ำป่าไหลหลากและน้ำท่วมฉับพลัน เกิดจากฝนตกหนักติดต่อกันหลายชั่วโมง ดินดูดซับไม่ทัน น้ำฝนไหลลงพื้นราบอย่างรวดเร็ว ความแรงของน้ำทำลายต้นไม้ อาคาร ถนน สะพาน ชีวิต ทรัพย์สิน

2.2 จากน้ำท่วมขังและน้ำเอ่อนอง เกิดจากน้ำในแม่น้ำ ลำธารล้นตลิ่ง มีระดับสูงจากปกติ ท่วมและแช่ขัง ทำให้การคมนาคมชะงัก เกิดโรคระบาด ทำลายสาธารณูปโภค และพืชผลการเกษตร

การป้องกันน้ำท่วมปฏิบัติได้ดังนี้

1. ติดตามสภาวะอากาศ ฟังคำเตือนจากกรมอุตุนิยมวิทยา
2. ฝึกซ้อมการป้องกันภัยพิบัติ เตรียมพร้อมรับมือ และวางแผนอพยพหากจำเป็น
3. เตรียมน้ำดื่ม เครื่องอุปโภค บริโภค ไฟฉาย แบตเตอรี่ วิทยุกระเป่าหิ้ว เพื่อติดตามข่าวสาร
4. ซ่อมแซมอาคารให้แข็งแรง เตรียมป้องกันภัยให้สัตว์เลี้ยงและพืชผลการเกษตร
5. เตรียมพร้อมเสมอเมื่อได้รับแจ้งให้อพยพไปที่สูง เมื่ออยู่ในพื้นที่เสี่ยงภัย และฝนตกหนักต่อเนื่อง
6. ไม่ลงเล่นน้ำ ไม่ขับรถผ่านน้ำหลากแม้อยู่บนถนน ถ้าอยู่ใกล้น้ำ เตรียมเรือเพื่อการคมนาคม
7. หากอยู่ในพื้นที่น้ำท่วมขัง ป้องกันโรคระบาด ระวังเรื่องน้ำและอาหารต้องสุก และ สะอาดก่อนบริโภค

3) แผ่นดินไหว

เป็นปรากฏการณ์ การสั่นสะเทือนหรือเขย่าของพื้นผิวโลก สาเหตุของการเกิดแผ่นดินไหวนั้นส่วนใหญ่เกิดจากธรรมชาติ โดยแผ่นดินไหวบางลักษณะสามารถเกิดจากการกระทำของมนุษย์ได้เช่น การทดลองระเบิดปรมาณู การปรับสมดุลเนื่องจากน้ำหนักของน้ำที่กักเก็บในเขื่อนและแรงระเบิดการทำเหมืองแร่ เป็นต้น

การปฏิบัติป้องกันตัวเองจากการเกิดแผ่นดินไหว

ก่อนเกิดแผ่นดินไหว

1. ควรมีไฟฉายพร้อมถ่านไฟฉาย และกระเป๋าเตรียมไว้ในบ้าน และให้ทุกคนทราบว่าอยู่ที่ไหน
2. ศึกษาการปฐมพยาบาลเบื้องต้น
3. ควรมีเครื่องมือดับเพลิงไว้ในบ้าน เช่น เครื่องดับเพลิง ถูงทราย เป็นต้น
4. ควรทราบตำแหน่งของวาล์วปิดน้ำ วาล์วปิดก๊าซ สะพานไฟฟ้าสำหรับตัดกระแสไฟฟ้า
5. อย่าวางสิ่งของหนักบนชั้น หรือหิ้งสูง ๆ เมื่อแผ่นดินไหวอาจตกลงมากเป็นอันตรายได้
6. ผูกเครื่องใช้หนัก ๆ ให้แน่นกับพื้นผนังบ้าน
7. ควรมีการวางแผนเรื่องจุดนัดหมาย ในกรณีที่ต้องพลัดพรากจากกัน เพื่อมารวมกันอีกครั้งในภายหลัง

ระหว่างเกิดแผ่นดินไหว

1. อย่ายืนตกใจ พยายามควบคุมสติอยู่อย่างสงบ
2. ถ้าอยู่ในบ้านให้ยืนหรือหมอบอยู่ในส่วนของบ้านที่มีโครงสร้างแข็งแรงที่สามารถรับน้ำหนักได้มาก และให้อยู่ห่างจากประตู ระเบียง และหน้าต่าง
3. หากอยู่ในอาคารสูง ควรตั้งสติ และรีบออกจากอาคารโดยเร็วหนีให้ห่างจากสิ่งที่จะล้มทับได้
4. ถ้าอยู่ในที่โล่งแจ้ง ให้อยู่ห่างจากเสาไฟฟ้า และสิ่งห้อยแขวนต่าง ๆ ที่ปลอดภัยภายนอก คือ ที่โล่งแจ้ง
5. อย่านั่ง เหยียน ไม้ขีดไฟ หรือสิ่งทำให้เกิดเปลวหรือประกายไฟ เพราะอาจมีแก๊สรั่วอยู่บริเวณนั้น
6. ถ้ากำลังขับรถให้หยุดรถและอยู่ภายในรถ จนกระทั่งการสั่นสะเทือนจะหยุด
7. ห้ามใช้ลิฟท์โดยเด็ดขาดขณะเกิดแผ่นดินไหว
8. หากอยู่ชายหาดให้อยู่ห่างจากชายฝั่ง เพราะอาจเกิดคลื่นขนาดใหญ่ซัดเข้าหาฝั่ง

หลังเกิดแผ่นดินไหว

1. ควรตรวจตัวเองและคนข้างเคียงว่าได้รับบาดเจ็บหรือไม่ ให้ทำการปฐมพยาบาลขั้นต้นก่อน
2. ควรรีบออกจากอาคารที่เสียหายทันที เพราะหากเกิดแผ่นดินไหวตามมา อาคารอาจพังทลายได้
3. ใส่รองเท้าหุ้มส้นเสมอ เพราะอาจมีเศษแก้ว หรือวัสดุแหลมคมอื่น ๆ และสิ่งหักพังที่มแทงได้
4. ตรวจสอบไฟ ท่อน้ำ ท่อแก๊ส ถ้าแก๊สรั่วให้ปิดวาล์วถึงแก๊ส ยกสะพานไฟ อย่านจุดไม้ขีดไฟ หรือก่อไฟจนกว่าจะแน่ใจว่าไม่มีแก๊สรั่ว
5. ตรวจสอบว่า แก๊สรั่ว ด้วยการดมกลิ่นเท่านั้น ถ้าได้กลิ่นให้เปิดประตูหน้าต่างทุกบาน

6. ให้ออกจากบริเวณที่สายไฟขาด และวัสดุสายไฟพาดถึง
7. เปิดวิทยุฟังคำแนะนำฉุกเฉิน อย่าใช้โทรศัพท์ นอกจากจำเป็นจริง ๆ
8. ตรวจสอบดูความเสียหายของท่อส้วม และท่อน้ำทิ้งก่อนใช้
9. อย่าเข้าไปในเขตที่มีความเสียหายสูง หรืออาคารพัง

4) ปรากฏการณ์เรือนกระจก

คำว่า **เรือนกระจก** (greenhouse) หมายถึง อาณาบริเวณที่ปิดล้อมด้วยกระจกหรือวัสดุอื่นซึ่งมีผลในการเก็บกักความร้อนไว้ภายใน ในประเทศเขตนานานิยมใช้เรือนกระจกในการเพาะปลูกต้นไม้ เพราะพลังงานแสงอาทิตย์สามารถผ่านเข้าไปภายในได้แต่ความร้อนที่อยู่ภายในจะถูกกักเก็บ โดยกระจกไม่ให้อากาศหรือแก๊สออกสู่ภายนอกได้ทำให้อุณหภูมิของอากาศภายในอบอุ่น และเหมาะสมต่อการเจริญเติบโตของพืชแตกต่างจากภายนอกที่ยังหนาวเย็น นักวิทยาศาสตร์จึงเปรียบเทียบปรากฏการณ์ที่ความร้อนภายในโลก ถูกกักเก็บไว้หรือก๊าศเรือนกระจก (Greenhouse gases) เก็บกักเอาไว้ไม่ให้สะท้อนหรือแผ่ออกสู่ภายนอกโลกกว่าปรากฏการณ์เรือนกระจก

โลกของเราตามปกติมีกลไกควบคุมภูมิอากาศโดยธรรมชาติอยู่แล้ว กระจกตามธรรมชาติของโลก คือ **ก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์และไอน้ำ** ซึ่งจะคอยควบคุมให้อุณหภูมิของโลกโดยเฉลี่ยมีค่าประมาณ 15 °C และถ้าหากในบรรยากาศไม่มีกระจกตามธรรมชาติอุณหภูมิของโลกจะลดลงเหลือเพียง -20°C มนุษย์และพืชก็จะล้มตายและโลกก็จะเข้าสู่ยุคน้ำแข็งอีกครั้งหนึ่ง

สาเหตุสำคัญของการเกิดปรากฏการณ์เรือนกระจกมาจากการเพิ่มขึ้นของก๊าซเรือนกระจกประเภทต่าง ๆ ได้แก่ **คาร์บอนไดออกไซด์ (CO₂) ไอน้ำ (H₂O) โอโซน (O₃) มีเทน (CH₄) ไนตรัสออกไซด์ (N₂O) และคลอโรฟลูออโรคาร์บอน (CFCs)** ในส่วนของก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์จะเกิดการหมุนเวียนและรักษาสสมดุลตามธรรมชาติ ปัญหาในเรื่องปรากฏการณ์เรือนกระจกจะไม่ส่งผลกระทบต่อมนุษยชาติโดยเด็ดขาด

แต่ปัญหาที่โลกของสิ่งมีชีวิตกำลังประสบอยู่ในปัจจุบันก็คือ ปริมาณก๊าซเรือนกระจกที่อยู่ในบรรยากาศเกิดการสูญเสียสมดุลขึ้น ปริมาณความเข้มข้นของก๊าซเรือนกระจกบางตัว เช่น คาร์บอนไดออกไซด์ มีเทน ไนตรัสออกไซด์และคลอโรฟลูออโรคาร์บอนกลับเพิ่มปริมาณมากขึ้น นับตั้งแต่เกิดการปฏิวัติอุตสาหกรรม (industrial revolution) หรือประมาณปี พ.ศ. 2493 เป็นต้นมา

กิจกรรมต่าง ๆ ที่ทำให้เกิดการเพิ่มขึ้นของก๊าซเรือนกระจกมีดังนี้คือ 57% เกิดจากการเผาไหม้ของเชื้อเพลิงฟอสซิล (น้ำมันเชื้อเพลิง ถ่านหินและก๊าซธรรมชาติ) 17% เกิดจากการใช้สารคลอโรฟลูออโรคาร์บอน 15% เกิดจากการผลิตในภาคเกษตรกรรม 8% เกิดจากการตัดไม้ทำลายป่า ส่วนอีก 3% เกิดจากการเปลี่ยนแปลงตามธรรมชาติ

นักวิทยาศาสตร์ทั่วโลกได้ติดตามการเพิ่มขึ้นของปริมาณก๊าซเรือนกระจก โดยการใช้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีอันทันสมัย เช่น การใช้ดาวเทียมสำรวจอากาศและสามารถสรุปได้ว่าในแต่ละปีสัดส่วนของก๊าซเรือนกระจกที่ถูกปล่อยออกจากโลก โมเลกุลของคาร์บอนไดออกไซด์จะมีผลต่อการตอบสนองในการเก็บกักความร้อนน้อยมาก แต่เนื่องจากปริมาณของคาร์บอนไดออกไซด์ที่เกิดจากกิจกรรมต่าง ๆ ของมนุษย์มีมาก

ที่สุด ดังนั้น หัวใจสำคัญของการแก้ปัญหาจึงต้องมุ่งประเด็นตรงไปที่การลดปริมาณคาร์บอนไดออกไซด์ ซึ่งเกิดจากการเผาไหม้ของเชื้อเพลิง ฟอสซิลก่อนเป็นอันดับแรก ต่อจากนั้นจึงค่อยลดและเลิกการใช้ถ่านหินฟลูออโรคาร์บอนรวมถึงการควบคุมปริมาณของมีเทนและไนตรัสออกไซด์ที่จะปล่อยขึ้นสู่บรรยากาศ

ผลกระทบต่อมนุษย์ชาติจากการเกิดปรากฏการณ์เรือนกระจก

จากการคาดการณ์ของนักวิทยาศาสตร์ อุณหภูมิโดยเฉลี่ยของโลกสูงขึ้นถึงแม้การเพิ่มสูงขึ้นจะแสดงออกมาเป็นตัวเลขเพียงเล็กน้อย แต่อาจส่งผลกระทบต่อโลกของสิ่งมีชีวิต เพราะการเปลี่ยนแปลงอุณหภูมิเฉลี่ยของโลกดังที่เกิดขึ้นในปัจจุบันทำให้ความแตกต่างระหว่างอุณหภูมิบริเวณเส้นศูนย์สูตรกับบริเวณขั้วโลกลดน้อยลงทำให้เกิดความผันผวนขึ้นในอุณหภูมิอากาศของโลก เช่น แนวปะทะระหว่างอากาศร้อนกับอากาศเย็นของลมเปลี่ยนไปอย่างมากเกิดสภาวะความกดอากาศต่ำมากขึ้นทำให้มีลมมรสุมพัดแรง เกิดลมพายุชนิดต่าง ๆ เช่น พายุโซนร้อน ใต้ฝุ่น ติเปรสชันและทอร์นาโดขึ้นบ่อย ๆ หรืออาจเกิดฝนตกหนักผิดปกติที่สมดุลทางธรรมชาติจะเปลี่ยนแปลงไปทำให้เกิดภัยธรรมชาติ เช่น ดินถล่มน้ำเซาะพังทลายหรือเกิดอุทกภัยเฉียบพลัน เป็นต้น

นอกจากนี้นักวิทยาศาสตร์ยังมีความเชื่อว่าหากอุณหภูมิเฉลี่ยของโลกสูงมากจะทำให้น้ำแข็งบริเวณขั้วโลกละลาย น้ำในทะเลและมหาสมุทรจะเพิ่มปริมาณและท่วมทันทำให้เกาะบางแห่งจมหายไป เมืองที่อยู่ใกล้ชายทะเลหรือมีระดับพื้นที่ต่ำเช่น กรุงเทพฯ จะเกิดปัญหาน้ำท่วมขึ้นและถ้าน้ำแข็งบริเวณขั้วโลกละลายอย่างต่อเนื่อง ก็จะมีระดับน้ำทะเลทั่วโลกเพิ่มสูงขึ้นอีกสามเมตรหรือมากกว่านั้น ซึ่งหมายถึงอุทกภัยครั้งใหญ่จะเกิดขึ้นในโลกอย่างแน่นอน จากเอกสารของโครงการสิ่งแวดล้อมขององค์การสหประชาชาติได้ประมาณการว่าอุณหภูมิเฉลี่ยของโลกอาจสูงขึ้น 2 ถึง 4°C และระดับน้ำทะเลอาจสูงขึ้น 20-50 เซนติเมตร ในระยะเวลาอีก 10 – 50 ปีนับจากปัจจุบัน

มาตรการป้องกันผลกระทบจากการเกิดปรากฏการณ์เรือนกระจก

หลักจากที่เราได้ทราบมูลเหตุแห่งการเกิดปรากฏการณ์เรือนกระจกแล้ว ข้อสรุปที่ดีที่สุดในการแก้ไขปัญหาคือ การลดปริมาณก๊าซเรือนกระจกที่จะถูกปล่อยออกสู่บรรยากาศให้อยู่ในสัดส่วน และปริมาณที่น้อยที่สุดเท่าที่จะกระทำได้ การรักษาระดับความหนาแน่นของก๊าซเรือนกระจกในบรรยากาศที่ทั่วโลกกำลังปฏิบัติมีหลายวิธี ยกตัวอย่างเช่น **มาตรการของ IPCC** (Intergovernmental Panel on Climate Change) ซึ่งประมาณการเอาไว้ว่าการรักษาระดับความหนาแน่นของก๊าซเรือนกระจกในบรรยากาศให้อยู่ในระดับเดียวกับปัจจุบันจะต้องลดการปลดปล่อยก๊าซเรือนกระจกจากการกระทำของมนุษย์ให้ต่ำลงจากเดิม 6% และได้เสนอมาตรการต่าง ๆ ดังนี้

1. ส่งเสริมการสงวนและการใช้พลังงานอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุดดังจะยกตัวอย่างในบ้านเมืองของเราก็เช่น การใช้เครื่องไฟฟ้าที่มีสลากระหยัดไฟ หรือการเลือกใช้หลอดฟลูออเรสเซนต์ ชนิดหลอดผอม เป็นต้น

2. มาตรการในการลดปริมาณคาร์บอนไดออกไซด์ เช่น กำหนดนโยบายผู้ทำให้เกิดมลพิษต้องเป็นผู้รับผิดชอบค่าใช้จ่าย ในการบำบัดในบางประเทศมีการกำหนดให้มีการเก็บภาษีผู้ทำให้เกิดก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ให้มากขึ้น ทั้งนี้จะส่งผลต่อการประหยัดพลังงานของประเทศทางอ้อมด้วย

3. เลิกการผลิตและการใช้คลอโรฟลูออโรคาร์บอน (CFCs) รวมทั้งค้นหาสารอื่นมาทดแทนคลอโรฟลูออโรคาร์บอน ในบางประเทศกำหนดให้ใช้ไฮโดรฟลูออโรคาร์บอน(HFCs) แทน สำหรับประเทศไทยของเรามีการส่งเสริมการสร้างค่านิยมในการใช้สเปรย์ และอุปกรณ์ที่อยู่ในประเภทที่ปราศจากคลอโรฟลูออโรคาร์บอน (Non-CFCs) เป็นต้น

4. หันมาใช้เชื้อเพลิงที่ก่อให้เกิดคาร์บอนไดออกไซด์ในปริมาณที่น้อยกว่าเมื่อเทียบกับค่าพลังงานที่ได้ เช่น การก่อสร้างโครงการรถไฟฟ้าของกรุงเทพมหานครจะช่วยลดการใช้ น้ำมันเชื้อเพลิงจากการขนส่งมวลชนในแต่ละวันได้อย่างดีและประสิทธิภาพที่สุด

5. สนับสนุนการวิจัยเกี่ยวกับแหล่งพลังงานทดแทนอื่น ๆ เช่น พลังงานแสงอาทิตย์และพลังงานนิวเคลียร์ให้เกิดเป็นรูปธรรมและได้รับความเชื่อมั่นจากประชาชนว่าจะไม่ก่อให้เกิดมหันตภัยมวลมนุษยชาติดังที่เกิดขึ้นในเชอร์โนบีล

6. หยุดยั้งการทำลายป่าไม้และสนับสนุนการปลูกป่าทดแทน สำหรับในประเทศไทยการรณรงค์ในเรื่องการปลูกป่าเฉลิมพระเกียรตินับเป็นโครงการที่น่าสนับสนุนอย่างมาก

5) ภาวะโลกร้อน

ภาวะโลกร้อน หมายถึง การเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศที่เกิดจากการกระทำของมนุษย์ ที่ทำให้อุณหภูมิเฉลี่ยของโลกเพิ่มสูงขึ้น เราจึงเรียกว่า ภาวะโลกร้อน (Global Warming) กิจกรรมของมนุษย์ที่ทำให้เกิดภาวะโลกร้อนคือ กิจกรรมที่ทำให้ปริมาณก๊าซเรือนกระจกในบรรยากาศเพิ่มมากขึ้น ได้แก่ การเพิ่มปริมาณก๊าซเรือนกระจกโดยตรง เช่น การเผาไหม้เชื้อเพลิง และการเพิ่มปริมาณก๊าซเรือนกระจกโดยทางอ้อม คือ การตัดไม้ทำลายป่า

หากไม่มีการช่วยกันแก้ไขปัญหาโลกในวันนี้ ในอนาคตจะส่งผลกระทบต่อ

1. ทำให้ฤดูกาลของฝนเปลี่ยนแปลงไป กระบวนการระเหยและการกลั่นตัวจะเร็วขึ้น หมายถึงว่าฝนอาจจะตกบ่อยขึ้น แต่น้ำจะระเหยเร็วขึ้นด้วย ทำให้ดินแห้งเร็วกว่าปกติในช่วงฤดูการเพาะปลูก

2. ผลผลิตทางการเกษตรจะลดลง นอกจากผลกระทบโดยตรงจากอุณหภูมิ ฝน ช่วงระยะเวลาฤดูการเพาะปลูกแล้ว ยังเกิดจากผลกระทบทางอ้อมอีกด้วย คือ การระบาดของโรคพืช ศัตรูพืชและวัชพืช

3. สัตว์น้ำจะอพยพไปตามการเปลี่ยนแปลงของอุณหภูมิ น้ำทะเล แหล่งประมงที่สำคัญ ๆ ของโลกจะเปลี่ยนแปลงไป

4. มนุษย์จะเสียชีวิตเนื่องจากความร้อนมากขึ้น ตัวนำเชื้อโรคในเขตร้อนเพิ่มมากขึ้น ปัญหาภาวะมลพิษทางอากาศภายในเมืองจะรุนแรงมากขึ้น

2. ในฐานะที่ท่านเป็นส่วนหนึ่งของประชากรโลกท่านสามารถจะช่วยป้องกันและแก้ไขปัญหาภาวะโลกร้อนได้อย่างไรให้บอกมา 5 วิธี

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

เรื่องที่ 3 วิธีใช้เครื่องมือทางภูมิศาสตร์

เครื่องมือทางภูมิศาสตร์

ใช้ประกอบการเก็บข้อมูล เพื่อการบรรยายเชิงปริมาณและคุณภาพของสภาพภูมิอากาศโลก เช่น จีพีเอส หรือระบบกำหนดตำแหน่งบนพื้นผิวโลก เซ็มทิส เครื่องมือบางชนิดใช้ประกอบการเรียนและการสอนในห้องเรียนหรือในห้องปฏิบัติการ และเครื่องมือบางชนิดใช้ประกอบการศึกษา และเก็บข้อมูลเฉพาะในสนามเท่านั้น บางครั้งการใช้เครื่องมือต้องใช้เครื่องคอมพิวเตอร์ประกอบด้วย เช่น เครื่องมือระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์หรือที่รู้จักกันในปัจจุบันว่า GIS (Geographic Information System) ข้อมูลดาวเทียมหรือ SRS (Satellite Remote Sensing) ระบบกำหนดตำแหน่งพื้นผิวโลกหรือ GPS (Global Positioning System) ซึ่งนักภูมิศาสตร์ยุคใหม่จำเป็นต้องรู้ สำหรับในที่นี่จะกล่าวถึงเครื่องมือ ภูมิศาสตร์ที่สำคัญคือ แผนที่ ลูกโลก รูปถ่ายทางอากาศและภาพจากดาวเทียม และเครื่องมือเทคโนโลยีสื่อการศึกษาภูมิศาสตร์

แผนที่

แผนที่เป็นสิ่งที่มีความสำคัญมากในการศึกษาวิชาภูมิศาสตร์ เพราะครอบคลุมทั้งลักษณะภูมิประเทศ ลักษณะภูมิอากาศ และทรัพยากรธรรมชาติ รวมทั้งสิ่งที่เกิดขึ้นจากฝีมือของมนุษย์บนพื้นผิวโลกด้วยการจัดทำแผนที่ในปัจจุบันได้มีการพัฒนาการขึ้นเป็นลำดับ มีการนำเอารูปถ่ายทางอากาศและภาพจากดาวเทียมมาช่วยในการทำแผนที่ทำให้สามารถสร้างแผนที่ได้รวดเร็ว มีความถูกต้องและทันสมัยกว่าในอดีต

ความหมายของแผนที่

แผนที่ (Map) หมายถึง การแสดงลักษณะพื้นผิวโลกลงบนแผ่นราบ โดยการย่อส่วนและการใช้สัญลักษณ์ไม่ว่าเครื่องหมายหรือสี แทนสิ่งต่าง ๆ บนพื้นผิวโลก แผนที่จึงต่างจากลูกโลกและแผนผัง

เครื่องหมายแผนที่ คือ เครื่องหมายหรือสัญลักษณ์ที่ใช้แทนสิ่งต่าง ๆ บนพื้นพิภพ ที่เกิดขึ้นเองและตามธรรมชาติ นอกจากเครื่องหมายแล้ว เรายังใช้สีเป็นการแสดงลักษณะภูมิประเทศอีกด้วย คือ

1. สีดำ หมายถึง ภูมิประเทศสำคัญทางวัฒนธรรมที่มนุษย์สร้างขึ้น เช่น อาคาร สุสาน วัด สถานที่ราชการต่าง ๆ เป็นต้น
2. สีน้ำเงิน หมายถึง ลักษณะภูมิประเทศที่เป็นน้ำ เช่น ทะเล แม่น้ำ หนอง บึง เป็นต้น
3. สีน้ำตาล หมายถึง ลักษณะภูมิประเทศที่มีความสูงโดยทั่วไป เช่น เส้นชั้นความสูง
4. สีเขียว หมายถึง พืชพันธุ์ไม้ต่างๆ เช่น ป่า สวน ไร่
5. สีแดง หมายถึง ถนนสายหลัก พื้นที่ย่านชุมชนหนาแน่น และลักษณะภูมิประเทศสำคัญ

ความสำคัญของแผนที่

1. ทำให้ทราบลักษณะทางธรรมชาติของพื้นผิวโลก รวมทั้งกิจกรรมทางเศรษฐกิจบนพื้นผิวโลก
2. ทำให้ทราบข้อมูล สถิติต่าง ๆ เพื่อการเปรียบเทียบ การพัฒนาการวางแผนในด้านต่าง ๆ รวมทั้งด้านยุทธศาสตร์

ประโยชน์ของแผนที่

1. ในการศึกษาลักษณะภูมิประเทศ แผนที่จะทำให้ผู้ศึกษาทราบว่าพื้นที่ใดมีลักษณะภูมิประเทศแบบใดบ้าง
2. ต่อการศึกษาธรณีวิทยา เพื่อให้ทราบความเป็นมาของแหล่งทรัพยากร ดิน หิน แร่ธาตุ
3. ด้านสมุทรศาสตร์และการประมง เพื่อให้ทราบสภาพแวดล้อมชายฝั่งทะเล
4. ด้านทรัพยากรน้ำ รู้ข้อมูลเกี่ยวกับแม่น้ำและการไหล อ่างเก็บน้ำ ระบบการชลประทาน
5. ด้านป่าไม้ เพื่อให้ทราบคุณลักษณะของป่าไม้และการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ป่า
6. ด้านการใช้ที่ดิน เพื่อให้ทราบปัจจัยการใช้ประโยชน์ที่ดินด้านต่าง ๆ
7. ด้านการเกษตร การเกษตรมีผลต่อการพัฒนาประเทศ เพื่อรู้ว่าบริเวณใดควรพัฒนา
8. ด้านสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะการจัดการทรัพยากรบริเวณต่าง ๆ
9. ในการวางผังเมือง เพื่อใช้ข้อมูลทางธรรมชาติในการจัดวางผังเมืองให้เหมาะสม
10. การศึกษาโบราณคดี เพื่อค้นหาแหล่งชุมชนโบราณและความรู้อื่น ๆ
11. ด้านอุตุนิยมวิทยา เพื่อประโยชน์ในการเพาะปลูก อุตสาหกรรม ประมง การป้องกันอุทกภัย

ลักษณะของสิ่งที่แสดงปรากฏบนแผนที่ประกอบด้วย

1. ลักษณะของสิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ เช่น ทะเล มหาสมุทร ทะเลสาบ แม่น้ำ ภูเขา ที่ราบ ที่ราบสูง เกาะ เป็นต้น
2. ลักษณะของสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น เช่น เส้นกั้นอาณาเขต เมือง หมู่บ้าน สถานที่ราชการ ศาสนสถาน เส้นทางคมนาคม พื้นที่เกษตรกรรม เป็นต้น

ชนิดของแผนที่

1. แบ่งตามขนาดของมาตราส่วน มี 3 ชนิด คือ
 - 1.1 แผนที่มาตราส่วนเล็ก หมายถึง แผนที่ที่มาตราส่วนเล็กกว่า
1 : 1,000,000
 - 1.2 แผนที่มาตราส่วนกลาง หมายถึง แผนที่ที่มีมาตราส่วนระหว่าง
1 : 250,000 ถึง 1 : 1,000,000
 - 1.3 แผนที่มาตราส่วนใหญ่ หมายถึง แผนที่ที่มีมาตราส่วนมากกว่า 1 : 250,000

2. แบ่งตามประเภทการใช้ ได้แก่

2.1 แผนที่กายภาพ หรือแผนที่ลักษณะภูมิประเทศ (Topographic หรือ Landform หรือ Relief Map) เป็นแผนที่แสดงรายละเอียดของสิ่งที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติ เช่น ทะเล มหาสมุทร เทือกเขาที่ราบสูง ที่ราบ ฯลฯ

2.2 แผนที่รัฐกิจ (Political Map) หรือแผนที่ทั่วไป (General Map) เป็นแผนที่แสดงขอบเขตการปกครองของจังหวัด รัฐ ประเทศ

2.3 แผนที่ประวัติศาสตร์ (Historical Map) เป็นแผนที่แสดงอาณาเขตของอาณาจักรหรือจักรวรรดิต่าง ๆ ในสมัยโบราณ

2.4 แผนที่โครงร่าง (Outline) เป็นแผนที่แสดงโครงร่างของทวีป ประเทศ โดยไม่มีรายละเอียดใด ๆ เพื่อใช้ในการศึกษา เช่น

2.5 แผนที่เดินเรือ (Nautical Map) เป็นแผนที่แสดงเส้นทางการเดินเรือในท้องทะเล มหาสมุทร รวมทั้งใช้สัญลักษณ์สีเพื่อแสดงความตื้นลึกของพื้นน้ำ

2.6 แผนที่เศรษฐกิจ (Economic Map) เป็นแผนที่แสดงเขตกิจกรรมทางเศรษฐกิจต่าง ๆ รวมทั้งแสดงแหล่งทรัพยากรสำคัญ

องค์ประกอบของแผนที่

องค์ประกอบที่สำคัญ ดังนี้

1. ชื่อแผนที่เป็นสิ่งที่มีความจำเป็นสำหรับให้ผู้ใช้ได้ทราบว่าเป็นแผนที่เรื่องอะไร แสดงรายละเอียดอะไรบ้าง เพื่อให้ผู้ใช้ได้อย่างถูกต้อง และตรงความต้องการ โดยปกติชื่อแผนที่จะมีคำอธิบายเพิ่มเติมแสดงไว้ด้วย เช่น แผนที่ประเทศไทยแสดงเนื้อที่ป่าไม้ แผนที่ประเทศไทยแสดงการแบ่งภาคและเขตจังหวัด เป็นต้น

2. ขอบประวาง แผนที่ทุกชนิดจะมีขอบประวาง ซึ่งเป็นขอบเขตของพื้นที่ในภูมิประเทศที่แสดงบนแผนที่ แผ่นนั้นมักจะแสดงด้วยเส้นขนานเพื่อแสดงตำแหน่งละติจูดกับเส้นเมริเดียนเพื่อแสดงตำแหน่งลองจิจูดและจะแสดงตัวเลขเพื่อบอกค่าพิกัดภูมิศาสตร์ของตำแหน่งต่าง ๆ

3. ทิศทาง มีความสำคัญต่อการค้นหาตำแหน่งที่ตั้งของสิ่งต่าง ๆ โดยในสมัยโบราณใช้วิธีดูทิศทางตามการขึ้นและตกของดวงอาทิตย์ในเวลากลางวัน และการดูทิศทางของดาวเหนือในเวลากลางคืน ต่อมามีการประดิษฐ์เข็มทิศ ซึ่งเป็นเครื่องมือช่วยในการหาทิศทาง เนื่องจากเข็มของเข็มทิศจะชี้ไปทางทิศเหนือตลอดเวลา การใช้ทิศทางในแผนที่ประกอบกับเข็มทิศหรือการสังเกตดวงอาทิตย์และดาวเหนือจึงช่วยให้เราสามารถเดินทางไปยังสถานที่ที่เราต้องการได้ ในแผนที่จะต้องมีภาพเข็มทิศหรือลูกศรชี้ไปทางทิศเหนือเสมอ ถ้าหากแผนที่ใดไม่ได้กำหนดภาพเข็มทิศหรือลูกศรไว้ก็ให้เข้าใจว่าด้านบนของแผนที่คือทิศเหนือ

4. สัญลักษณ์ เป็นเครื่องหมายที่ใช้แทนสิ่งต่าง ๆ ในภูมิประเทศจริง เพื่อช่วยให้ผู้ใช้สามารถอ่านและแปลความหมายจากแผนที่ได้อย่างถูกต้อง ทั้งนี้ในแผนที่จะต้องมีคำอธิบายสัญลักษณ์ประกอบไว้ด้วยเสมอ

5. มาตรฐาน เป็นอัตราส่วนระหว่างระยะทางที่ย่อส่วนมาลงในแผนที่กับระยะทางจริงในภูมิประเทศ มาตรฐานช่วยให้ผู้ใช้ทราบว่าแผนที่นั้น ๆ ย่อส่วนมาจากสภาพในภูมิประเทศจริง ในอัตราส่วนเท่าใด

มาตราส่วนแผนที่โดยมากจะมี 3 ลักษณะ ได้แก่ มาตราส่วนแบบเศษส่วน มาตราส่วนคำพูดและมาตราส่วนแบบกราฟิก มาตราส่วนของแผนที่ คือ อัตราส่วนระหว่างระยะบนแผนที่กับระยะในภูมิประเทศ หรือความสัมพันธ์ระหว่างระยะทางราบบนแผนที่กับระยะทางราบในภูมิประเทศ การเขียนมาตราส่วนเขียนได้หลายวิธี เช่น 50,000 หรือ 1/50,000 หรือ 1 : 50,000

การคำนวณระยะทางบนแผนที่

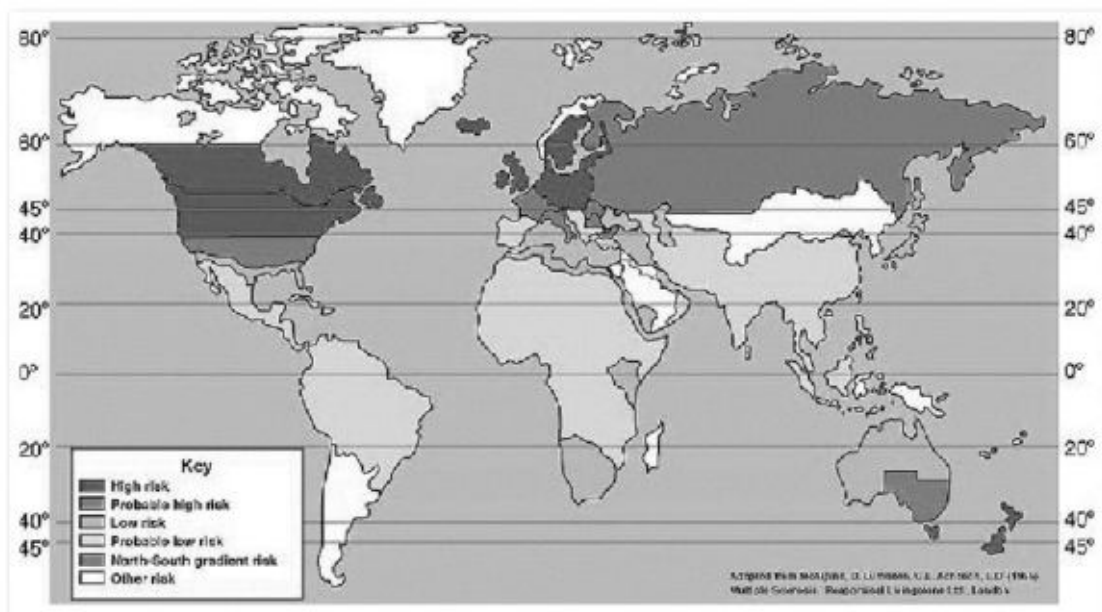
$$\text{คำนวณได้จากสูตร : } \text{มาตราส่วนของแผนที่} = \frac{\text{ระยะบนแผนที่}}{\text{ระยะในภูมิประเทศ}}$$

6. เส้นโค้งแผนที่เป็นระบบของเส้นขนานและเส้นเมริเดียนที่สร้างขึ้นเพื่อกำหนดตำแหน่งพิกัดภูมิศาสตร์ให้เป็นมาตรฐานไว้ใช้อ้างอิงร่วมกัน ซึ่งประกอบด้วย

6.1 เส้นขนาน เป็นเส้นสมมติที่ลากจากทิศตะวันออก สร้างขึ้นจากการวัดมุมเริ่มจากเส้นศูนย์สูตรซึ่งมีค่ามุม 0 องศา ไปยังขั้วโลกทั้งสองด้าน ๆ ละไม่เกิน 90 องศา เส้นขนานที่สำคัญประกอบด้วย

1. เส้นศูนย์สูตรหรือเส้นเอควเตอร์ มีค่ามุม 0 องศา
2. เส้นทรอปิกออฟแคนเซอร์ มีค่ามุม 23 องศา 30 ลิปดาเหนือ
3. เส้นทรอปิกออฟแคปริคอร์น มีค่ามุม 23 องศา 30 ลิปดาใต้
4. เส้นอาร์กติกเซอร์เคิล มีค่ามุม 66 องศา 30 ลิปดาเหนือ
5. เส้นแอนตาร์กติกเซอร์เคิล มีค่ามุม 66 องศา 30 ลิปดาใต้

6.2 เส้นเมริเดียน เป็นเส้นสมมติที่ลากจากขั้วโลกเหนือไปยังขั้วโลกใต้ สร้างขึ้นจากการสมมติเส้นเมริเดียนปฐม มีค่ามุม 0 องศา ลากผ่านตำบลกรีนิช กรุงลอนดอน ประเทศสหราชอาณาจักรไปทางทิศตะวันออกและทิศตะวันตกด้านละ 180 องศา โดยเส้นเมริเดียนที่ 180 องศาตะวันออกและ 180 องศาตะวันตกจะทับกันเป็นเส้นเดียนี่ให้เป็นเส้นวันที่หรือเส้นแบ่งเขตวันระหว่างชาติ หรือเส้นแบ่งเขตวันสากล เส้นเมริเดียนแรกหรือเส้นเมริเดียนปฐม (Prime Meridian) คือเส้นเมริเดียนที่ลากผ่านหอดูดาวแห่งหนึ่งตำบลกรีนิช ใกล้กรุงลอนดอนในประเทศอังกฤษ ทั้งนี้เพื่อใช้เป็นหลักอ้างอิงในการนับเส้นเมริเดียนอื่น ๆ ต่อไป เส้นเมริเดียนรอบโลกมี 360 เส้น แบ่งเป็นเส้นองศา ตะวันออก 180 เส้น และเส้นองศาตะวันตก 180 เส้น ความสำคัญของเส้นเมริเดียน คือ บอกพิกัดของตำแหน่งที่ตั้งต่างๆ บนพื้นผิวโลกโดยใช้ร่วมกับ เส้นขนาน (เส้นละติจูด) และใช้เป็นแนวแบ่งเขตเวลาของโลก

แสดงเส้นศูนย์สูตร เส้นขนาน เส้นเมริเดียนและเส้นเมริเดียนเริ่มแรก

7. พิกัดภูมิศาสตร์เป็นระบบที่บอกตำแหน่งของสิ่งต่าง ๆ บนพื้นผิวโลก โดยอาศัยเส้นโครงแผนที่ซึ่งเส้นขนานและเส้นเมริเดียนตัดกันเป็นจุดสิ่งต่าง ๆ บนพื้นผิวโลก โดยอ่านค่าพิกัดภูมิศาสตร์เป็นละติจูด (เส้นขนาน) และลองจิจูด (เส้นเมริเดียน)

ดังนั้น ละติจูด เป็นพิกัดของจุดหนึ่งบนเส้นขนาน ส่วนลองจิจูดก็เป็นพิกัดของจุดหนึ่งบนเส้นเมริเดียน ซึ่งทั้งละติจูดและลองจิจูดมีค่าของมุมเป็นองศา โดย 1 องศา มีค่าเท่ากับ 60 ลิปดาและ 1 ลิปดา มีค่าเท่ากับ 60 ฟิลิปดา

พิกัดภูมิศาสตร์เป็นระบบที่บ่งบอกตำแหน่งที่ตั้งอยู่จุดตำแหน่งต่าง ๆ บนพื้นผิวโลก โดยอาศัยโครงข่ายของเส้นโครงแผนที่ซึ่งประกอบด้วยเส้นเมริเดียนกับเส้นขนานตัดกันเป็น “จุด”

1) ละติจูด (Latitude) เป็นค่าของระยะทางเชิงมุม โดยนับ 0 องศา จากเส้นศูนย์สูตรไปทางเหนือหรือใต้จนถึง 90 องศาที่ขั้วโลกทั้งสอง

2) ลองจิจูด (Longitude) เป็นค่าของระยะทางเชิงมุม โดยนับ 0 องศา จากเส้นเมริเดียนไปทางทิศตะวันออกและทิศตะวันตกจนถึง 180 องศา

ปัจจุบันการบ่งบอกจุดตำแหน่งบนพื้นผิวโลก สามารถทราบได้ง่ายและถูกต้อง โดยใช้ จีพีเอส เครื่องมือกำหนดตำแหน่งบนพื้นผิวโลก (GPS:Global Positioning System) เครื่องมือชนิดนี้ มีขนาดเล็กพกพาได้สะดวก และให้ข้อมูลตำแหน่งบนพื้นผิวโลกได้ตรงกับความเป็นจริง ดังนั้นจึงมีผู้นำเครื่องมือนี้ไปใช้ได้สะดวกสบายในกิจกรรมต่าง ๆ ได้แก่ การเดินเรือ การเดินทาง ท่องเที่ยวป่า การเดินทางด้วยรถยนต์ เครื่องบิน เป็นต้น เมื่อกดปุ่มสวิตช์ เครื่องจะรับสัญญาณจากดาวเทียมแล้วบอกค่าพิกัดภูมิศาสตร์ให้ทราบ เครื่องหมายแผนที่

ลูกโลก

องค์ประกอบของลูกโลก องค์ประกอบหลักของลูกโลกจะประกอบไปด้วย

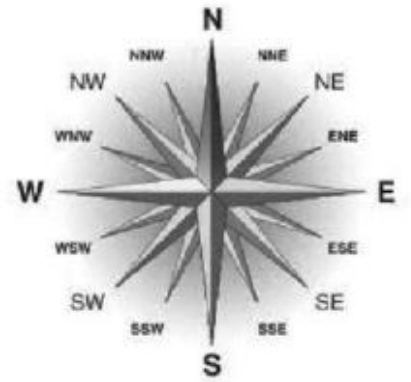
1. เส้นเมริเดียนหรือเส้นแวง เป็นเส้นสมมติที่ลากจากขั้วโลกเหนือไปจดขั้วโลกใต้ ซึ่งกำหนดค่าเป็น 0 องศา ที่เมืองกรีนิช ประเทศอังกฤษ
2. เส้นขนาน หรือเส้นรุ้ง เป็นเส้นสมมติที่ลากจากทิศตะวันตกไปทิศตะวันออก ทุกเส้นจะขนานกับเส้นศูนย์สูตร ซึ่งมีค่ามุมเท่ากับ 0 องศา

การใช้ลูกโลก ลูกโลกใช้ประกอบการอธิบายตำแหน่งหรือสถานที่ของจุดพื้นที่ของส่วนต่าง ๆ ของโลก โดยประมาณ

เข็มทิศ

เข็มทิศเป็นเครื่องมือสำหรับใช้ในการหาทิศของจุดหรือวัตถุ โดยมีหน่วยวัดเป็นองศา เปรียบเทียบกับจุดเริ่มต้น เข็มทิศใช้ในการหาทิศโดยอาศัยแรงดึงดูดระหว่างสนามแม่เหล็กขั้วโลก (Magnetic Pole) กับเข็มแม่เหล็ก ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญที่สุดของเครื่องมือนี้ เข็มแม่เหล็กจะแกว่งไกวได้โดยอิสระในแนวนอน เพื่อให้แนวเข็มชี้อยู่ในแนวเหนือใต้ ไปยังขั้วแม่เหล็กโลกตลอดเวลา หน้าปัดเข็มทิศซึ่งคล้ายกับหน้าปัดนาฬิกาจะมีการแบ่งโดยรอบเป็น 360 องศา ซึ่งเข็มทิศมีประโยชน์ในการเดินทาง เช่น การเดินเรือทะเล เครื่องบิน การใช้เข็มทิศจะต้องมีแผนที่ประกอบและต้องหาทิศเหนือก่อนเพื่อจะได้รู้ทิศอื่น

รูปถ่ายทางอากาศและภาพจากดาวเทียม

รูปถ่ายทางอากาศและภาพจากดาวเทียมเป็นรูปหรือข้อมูลตัวเลขที่ได้จากการเก็บข้อมูล ภาคพื้นดินจากกล้องที่ติดอยู่กับพาหนะ เช่น เครื่องบิน หรือดาวเทียม โดยมีการบันทึกข้อมูลอย่างละเอียดหรือหยาบในเวลาแตกต่างกัน จึงทำให้เห็นภาพรวมของการใช้พื้นที่และการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ตามที่ปรากฏบนพื้นผิวโลก เช่น การเกิดอุทกภัย ไฟป่า การเปลี่ยนแปลง การใช้ที่ดิน การก่อสร้างสถานที่ เป็นต้น

ประโยชน์ของรูปถ่ายทางอากาศและภาพจากดาวเทียม ที่นิยมใช้กันมากจะเป็นรูปหรือภาพถ่ายที่ได้จากการสะท้อนคลื่นแสงของดวงอาทิตย์ขึ้นไปสู่เครื่องบินที่ติดอยู่บนเครื่องบินหรือดาวเทียม การบันทึกข้อมูลอาจจะทำโดยใช้ฟิล์ม เช่น รูปถ่ายทางอากาศสีขาวดำ หรือรูปถ่ายทางอากาศสีธรรมชาติ การบันทึกข้อมูลจากดาวเทียมจะใช้สัญญาณเป็นตัวเลขแล้วจึงแปลงค่าตัวเลขเป็นภาพจากดาวเทียมภายหลัง

การใช้รูปถ่ายทางอากาศและภาพจากดาวเทียม ผู้ใช้จะต้องได้รับการฝึกหัดเพื่อแปลความหมายของข้อมูล การแปลความหมายอาจจะใช้การแปลด้วยสายตาตามความสามารถของแต่ละบุคคลหรือใช้เครื่องคอมพิวเตอร์และโปรแกรมเข้ามาช่วย

เครื่องมือเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาภูมิศาสตร์

ในโลกยุคปัจจุบันที่เต็มไปด้วยข้อมูลข่าวสาร และข้อมูลที่เป็นตัวเลขจำนวนมาก เทคโนโลยีจึงเข้ามามีความสำคัญ และจะมีความสำคัญมากยิ่งขึ้นในอนาคต เทคโนโลยีที่สำคัญด้านภูมิศาสตร์ คือ ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์หรือ GIS (Geographic Information System) และระบบกำหนดตำแหน่งพื้นผิวโลก หรือ GPS (Global Positioning System) เครื่องมือทั้งสองประกอบด้วยคอมพิวเตอร์ หรือฮาร์ดแวร์ (Hard ware) ซึ่งมีขนาดต่างๆ และโปรแกรมหรือซอฟต์แวร์ (Software) เป็นหลักในการจัดทำ ดังนี้

1) ประโยชน์ของเครื่องมือเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาภูมิศาสตร์ จะคล้ายกับการใช้ประโยชน์จากแผนที่สภาพภูมิประเทศและแผนที่เฉพาะเรื่อง เช่น จะให้คำตอบว่า ถ้าจะต้องเดินทางจากจุดหนึ่งไปยังอีกจุดหนึ่งในแผนที่จะมีระยะทางเท่าใด และถ้าทราบความเร็วของรถจะทราบได้ว่าจะใช้เวลานานเท่าใด

หลังจากการทำงานของระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ คือ การจัดหมวดหมู่ของข้อมูลตามความต้องการที่จะนำไปวิเคราะห์การคัดเลือกตัวแปร หรือปัจจัยที่เกี่ยวข้อง การจัดลำดับความสำคัญของปัจจัยและการซ้อนทับข้อมูล ตัวอย่างเช่น ต้องการหาพื้นที่ที่เหมาะสมสำหรับการปลูกข้าว โดยแบ่งออกเป็น 3 ระดับ คือ เหมาะสมดี เหมาะสมปานกลาง และไม่เหมาะสม โดยคัดเลือกข้อมูล 2 ประเภท คือ ดินและสภาพภูมิประเทศ

2) การใช้เครื่องมือเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาภูมิศาสตร์ การใช้เครื่องมือเทคโนโลยีจำเป็นต้องมีเครื่องคอมพิวเตอร์และโปรแกรม ผู้ใช้จะต้องได้รับการฝึกฝนก่อนที่จะลงมือปฏิบัติ

แหล่งข้อมูลสารสนเทศของไทย

ปัจจุบันได้มีการคิดค้นและพัฒนาการข้อมูลสารสนเทศอย่างรวดเร็วและได้เผยแพร่ข้อมูลสู่สาธารณชนมาก โดยเฉพาะการนำข้อมูลเข้าเว็บไซต์ให้ประชาชนและผู้สนใจทั่วไปเข้าไปดูข้อมูลได้ ซึ่งเป็นประโยชน์อย่างมากตามความต้องการของผู้ใช้ข้อมูล แต่ข้อมูลบางชนิดอาจต้องติดต่อจากหน่วยงานนั้น ๆ โดยตรง ทั้งจากหน่วยงานของรัฐที่สำคัญ ๆ คือ กรมอุตุนิยมวิทยาและกรมแผนที่ทหารและเอกชนที่สำคัญ ๆ คือ เครื่องเดินอากาศและเดินเรือ เว็บไซต์ที่น่าสนใจ เช่น ข้อมูลด้านสถิติ (www.nso.go.th) ข้อมูลประชากร (www.dola.go.th) ข้อมูลดาวเทียม (www.gistda.go.th) ข้อมูลดินและการใช้ที่ดิน (www.dld.go.th) เป็นต้น

กล่าวโดยสรุป เครื่องมือทางภูมิศาสตร์ใช้ประกอบการศึกษา และการเก็บข้อมูลเครื่องมือบางชนิดเหมาะสำหรับใช้ในห้องเรียน หรือห้องปฏิบัติการ เครื่องมือบางชนิดใช้ได้สำหรับในห้องเรียนและในภาคสนาม ผู้ใช้จะรู้ว่าเมื่อใดควรใช้เครื่องมือภูมิศาสตร์ในห้องเรียนและเมื่อใดควรใช้ในภาคสนาม เครื่องมือบางชนิดจะมีความซับซ้อนมาก หรือต้องใช้ร่วมกันระหว่างเครื่องคอมพิวเตอร์และโปรแกรม

เครื่องมือทางภูมิศาสตร์ที่มีความสำคัญมากในปัจจุบันคือ ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ (GIS) ซึ่งแปลงสารสนเทศที่เกี่ยวกับพื้นที่ และข้อมูลตารางหรือคำอธิบายให้เป็นข้อมูลเชิงตัวเลขทำให้การจัดเก็บเรียกดูข้อมูล การปรับปรุงแก้ไขและการวิเคราะห์เป็นไปอย่างรวดเร็ว และถูกต้องและแสดงผลในรูปแบบแผนที่กราฟ หรือตารางได้อย่างถูกต้องอีกด้วย ส่วนระบบ กำหนดตำแหน่งบนพื้นผิวโลก (GIS) ใช้กำหนดจุดพิกัดตำแหน่งของวัตถุต่าง ๆ บนผิวโลก โดยอาศัยสัญญาณจากดาวเทียมหลายดวงที่โคจรรอบโลก

เรื่องที่ 4 ปัญหาการทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ผลการจัดลำดับความสำคัญของปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม นั้นได้มีการสำรวจทัศนคติของประชาชน พบว่า ปัญหาสำคัญ 5 ลำดับแรก มีดังนี้ ลำดับที่ 1 การสูญเสียทรัพยากรป่าไม้ ลำดับที่ 2 อุทกภัยและภัยแล้ง ลำดับที่ 3 ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรดินและการใช้ที่ดิน ลำดับที่ 4 มลพิษจากขยะ และลำดับที่ 5 มลพิษทางอากาศ ดังตารางแสดง ผลการจัดลำดับความสำคัญ ดังต่อไปนี้

ผลการจัดลำดับ (ลำดับที่)	ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	ลำดับความสำคัญ (จำแนกตามวิธีการจัดลำดับ)	
		จัดลำดับด้วยมูลค่าความเสียหาย	จัดลำดับด้วยทัศนคติประชาชน
1	ทรัพยากรป่าไม้	1	2
2	ทรัพยากรน้ำ	3	1
3	ทรัพยากรดินและการใช้ที่ดิน	2	6
4	มลพิษจากขยะ	7	4
5	มลพิษทางอากาศ	5	7
6	มลพิษทางน้ำ	8	5
7	ทรัพยากรพลังงาน	11	3
8	ทรัพยากรทะเลและชายฝั่ง	4	10
9	มลพิษจากสารอันตราย	9	8
10	มลพิษจากของเสียอันตรายจากชุมชน	6	12
11	ทรัพยากรและแร่	10	9

ที่มา : สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย 2549

ความสำคัญของสิ่งแวดล้อม คือ เอื้อประโยชน์ให้สิ่งมีชีวิตทั้งพืชและสัตว์อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข มีการพึ่งพากันอย่างสมดุล มนุษย์ดำรงชีพอยู่ได้ด้วยอาศัยปัจจัยพื้นฐานจากสิ่งแวดล้อม ซึ่งประกอบด้วยอาหาร อากาศ น้ำ ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค สิ่งแวดล้อมเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของสิ่งมีชีวิตทุกชนิด แต่ “ทำไม สิ่งแวดล้อมจึงถูกทำลาย” และเกิดปัญหามากมายทั่วทุกมุมโลก เมื่อทำการศึกษพบว่า “มนุษย์” เป็นผู้ทำลาย สิ่งแวดล้อมมากที่สุด สาเหตุที่มนุษย์ทำลายสิ่งแวดล้อมเกิดจากความเห็นแก่ตัวของมนุษย์เอง โดยมุ่ง เพื่อดำเนิน วัตถุประสงค์และเงินมาตอบสนองความต้องการของตนเอง

เมื่อสิ่งแวดล้อมถูกทำลายมากขึ้น ผลกระทบก็ย้อนกลับมาทำลายตัวมนุษย์เอง เช่น เกิดการเปลี่ยนแปลง บรรยากาศของโลก เกิดสภาวะเรือนกระจก ภาวะโลกร้อนตลอดจนเกิดภัยธรรมชาติต่าง ๆ เช่น น้ำท่วม แผ่นดินถล่ม ควันพิษ น้ำเน่าเสีย ขยะมูลฝอย และสิ่งปฏิกูล ซึ่งสิ่งเหล่านี้มีผลโดยตรงและทางอ้อม และ ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้

ผลกระทบจากการใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 4 ของไทยเกิดจากการโดยนำ นโยบายการปลูกพืชเชิงเดี่ยวเข้ามาใช้เพื่อมุ่งพัฒนาเศรษฐกิจเป็นหลัก ทำให้ประชาชนตื่นตัวในการทำไร่ปลูก พืชเชิงเดี่ยว เช่น มันสำปะหลัง อ้อย ปอ จึงเกิดการทำลายป่าและทรัพยากรธรรมชาติเพื่อหาพื้นที่ในการปลูก พืชเชิงเดี่ยวตามนโยบายรัฐบาล มีการใช้ปุ๋ยเคมี ใช้ยาปราบศัตรูพืช เกิดโรงงานอุตสาหกรรมจำนวนมาก แต่ภาครัฐยังขาดการควบคุมอย่างเป็นระบบและชัดเจน จึงทำให้เกิดผลกระทบมาจนถึงปัจจุบัน เช่นป่าไม้ถูก ทำลาย ดินเสื่อมคุณภาพ น้ำเน่าเสีย เกิดสารเคมีสะสมในแหล่งน้ำและดิน เกิดมลพิษ ซึ่งสิ่งเหล่านี้เกิด ผลกระทบโดยตรงและโดยอ้อม ต่อสุขภาพและการดำรงชีวิตของประชาชน ทำให้เกิดความเสียหายต่อประเทศ โดยรวม

จากการศึกษาของนักวิชาการ พบว่า การแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมต้องแก้ที่ตัว “มนุษย์” นั่นคือจะต้อง ให้ความรู้ ความเข้าใจธรรมชาติ เจตคติ มีคุณธรรมจริยธรรม และสร้างจิตสำนึกให้เกิดความตระหนักต่อ สิ่งแวดล้อม ต่อประชาชน โดยเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ใหม่ ๆ สร้างความตระหนักในปัญหาที่เกิดขึ้น และสร้าง การมีส่วนร่วมในการป้องกันและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ปัญหาสิ่งแวดล้อมสำคัญ ๆ ดังต่อไปนี้ คือ

1. ป่าไม้

“ป่าไม้” เป็นศูนย์รวมของสรรพ ชีวิต เป็นที่ก่อกำเนิดสายน้ำ ชีวิตพืชและ สัตว์ที่หลากหลายอีกทั้งเป็นที่พึ่งพิงและ ให้ประโยชน์แก่มนุษย์มาแต่โบราณกาล เพราะป่าไม้ช่วยรักษาสมดุลของธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม ควบคุมสภาพดินฟ้า อากาศ กำบังลมพายุ ป้องกันบรรเทา อุทกภัย ป้องกันการพังทลายของหน้าดิน เป็นเสมือนเขื่อนธรรมชาติที่ป้องกันการ

ต้นเขินของแม่น้ำลำคลอง เป็นแหล่งดูดซับก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์และเป็นโรงงานผลิตออกซิเจนขนาดใหญ่ เป็นคลังอาหารและยาสมุนไพร และป่าไม้ ยังเป็นแหล่งศึกษาวิจัยและเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจของมนุษย์ นอกจากนี้ในผืนป่ายังมีสัตว์ป่านานาชนิด ซึ่งมีประโยชน์ต่อมนุษย์และสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ ในหลายลักษณะ ได้แก่ การรักษาสสมดุลของระบบนิเวศ เช่น การควบคุมปริมาณสัตว์ป่าให้อยู่ในภาวะสมดุล การช่วยแพร่พันธุ์พืช การควบคุมแมลงศัตรูพืช เป็นปุ๋ยให้กับดินในป่า เป็นต้น การเป็นแหล่งพันธุกรรมที่หลากหลาย การเป็นอาหารของมนุษย์และสัตว์อื่น และการสร้างรายได้ให้แก่มนุษย์ เช่น การค้าจากชิ้นส่วนต่าง ๆ ของสัตว์ป่า การจำหน่ายสัตว์ป่า และการเปิดให้บริการชมสวนสัตว์ เป็นต้น ดังนั้น จึงนับว่าป่าไม้ให้คุณประโยชน์ ทั้งทางตรงและทางอ้อมแก่มวลมนุษย์เป็นอย่างมากมาย หากป่าไม้เสื่อมโทรม ชีวิตความเป็นอยู่ของมนุษย์และสัตว์อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

ประเภทของป่าไม้ในประเทศไทย

ประเภทของป่าไม้จะแตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับการกระจายของฝน ระยะเวลาที่ฝนตกรวมทั้งปริมาณน้ำฝนทำให้ป่าแต่ละแห่งมีความชุ่มชื้นต่างกัน สามารถจำแนกได้เป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ

1. ป่าประเภทที่ไม่ผลัดใบ (Evergreen)
2. ป่าประเภทที่ผลัดใบ (Deciduous)

ป่าประเภทที่ไม่ผลัดใบ (Evergreen)

ป่าประเภทนี้มองดูเขียวชอุ่มตลอดปี เนื่องจากต้นไม้แทบทั้งหมดที่ขึ้นอยู่เป็นประเภทที่ไม่ผลัดใบ ป่าชนิดสำคัญซึ่งจัดอยู่ในประเภทนี้ ได้แก่

1. ป่าดงดิบ (Tropical Evergreen Forest or Rain Forest)

ป่าดงดิบที่มีอยู่ทั่วในทุกภาคของประเทศ แต่ที่มีมากที่สุด ได้แก่ ภาคใต้และภาคตะวันออกในบริเวณนี้มีฝนตกมากและมีความชื้นมากในท้องที่ภาคอื่น ป่าดงดิบมักกระจายอยู่บริเวณที่มีความชุ่มชื้นมาก ๆ เช่น ตามหุบเขา ริมแม่น้ำลำธาร ห้วย แหล่งน้ำ และบนภูเขา ซึ่งสามารถแยกออกเป็นป่าดงดิบชนิดต่าง ๆ ดังนี้

1.1 ป่าดิบชื้น เป็นป่ารกทึบมองดูเขียวชอุ่มตลอดปีมีพันธุ์ไม้หลายร้อยชนิดขึ้นเบียดเสียดกันอยู่มักจะพบกระจัดกระจายตั้งแต่ความสูง 600 เมตร จากระดับน้ำทะเล ไม้ที่สำคัญก็คือ ไม้ตระกูลยางต่าง ๆ เช่น ยางนา ยางเสียน ส่วนไม้ชั้นรอง คือ พวกไม้กอ เช่น กอน้ำ กอเดือย

1.2 ป่าดิบแล้ง เป็นป่าที่อยู่ในพื้นที่ค่อนข้างราบมีความชุ่มชื้นน้อย เช่น ในแถบภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือมักอยู่สูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ 300-600 เมตร ไม้ที่สำคัญ ได้แก่ มะค่าโมง ยางนา พะยอม ตะเคียนแดง กระเบาหลัก และตาเสือ

1.3 ป่าดิบเขา ป่าชนิดนี้เกิดขึ้นในพื้นที่สูง ๆ หรือบนภูเขาตั้ง 1,000-1,200 เมตร ขึ้นไปจากระดับน้ำทะเล ไม้ส่วนมากเป็นพวก Gymnosperm ได้แก่ พวกไม้ซุนและสนสามพันปี นอกจากนี้ยังมีไม้ตระกูลกอกขึ้นอยู่ พวกไม้ชั้นที่สองรองลงมา ได้แก่ สะเดาช้าง และขมิ้นชัน

2. ป่าสนเขา (Pine-Forest)

ป่าสนเขามักปรากฏอยู่ตามภูเขาสูงส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ซึ่งมีความสูงประมาณ 200 - 1,800 เมตร ขึ้นไปจากระดับน้ำทะเลในภาคเหนือ ภาคกลาง และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ บางที่อาจปรากฏในพื้นที่สูง 200 -300 เมตร จากระดับน้ำทะเลในภาคตะวันออกเฉียงใต้ ป่าสนเขามีลักษณะเป็นป่าโปร่ง ชนิดพันธุ์ไม้ที่สำคัญของป่าชนิดนี้คือ สนสองใบ และสนสามใบ ส่วนไม้ชนิดอื่นที่ขึ้นอยู่ด้วยได้แก่พันธุ์ไม้ป่าดิบเขา เช่น กอชนิดต่าง ๆ หรือพันธุ์ไม้ป่าแดงบางชนิด คือ เต็ง รัง เหียง พลวง เป็นต้น

ภาพป่าสน

3. ป่าชายเลน (Mangrove Forest)

บางที่เรียกว่า “ป่าเลนน้ำเค็ม” หรือป่าเลน มีต้นไม้ขึ้นหนาแน่นแต่ละชนิดมีรากค้ำยันและรากหายใจ ป่าชนิดนี้ปรากฏอยู่ตามที่ดินและริมทะเลหรือบริเวณปากน้ำแม่น้ำใหญ่ ๆ ซึ่งมีน้ำเค็มท่วมถึงในพื้นที่ภาคใต้ มีอยู่ตามชายฝั่งทะเลทั้งสองด้าน ตามชายทะเลภาคตะวันออกเฉียงใต้ทุกจังหวัดแต่ที่มากที่สุดคือ บริเวณปากน้ำเวฬุ อำเภอลำลูกเกด จังหวัดจันทบุรี

พันธุ์ไม้ที่ขึ้นอยู่ตามป่าชายเลน ส่วนมากเป็นพันธุ์ไม้ขนาดเล็กใช้ประโยชน์สำหรับการเผาถ่าน และทำฟืนไม้ชนิดที่สำคัญ คือ โกงกาง ถั่วขาว ถั่วดำ โปรง ตะบูน แสมทะเล ลำพูและลำแพน ฯลฯ ส่วนไม้พื้นล่างมักเป็นพวก ปรังทะเล เหงือกปลาหมอ และปอทะเล เป็นต้น

ภาพป่าชายเลน

4. ป่าพรุหรือป่าบึงน้ำจืด (Swamp Forest)

ป่าชนิดนี้มักปรากฏในบริเวณที่มีน้ำจืดท่วมมากๆ ดินระบายน้ำไม่ดี ป่าพรุในภาคกลาง มีลักษณะโปร่งและมีต้นไม้ขึ้นอยู่ห่าง ๆ เช่น สนุ่น จิก โมกบ้าน หวายน้ำ หวายโปร่ง ระกำ อ้อ และแขม ในภาคใต้ป่าพรุมีขึ้นอยู่ตามบริเวณที่มีน้ำขังตลอดปี ดินป่าพรุ ที่มีเนื้อที่มากที่สุดอยู่ในบริเวณจังหวัดนราธิวาส ดินป่าพรุเป็นซากพืชผุสลายทับถมกัน เป็นเวลานาน ป่าพรุแบ่งออกได้ 2 ลักษณะ คือ ตามบริเวณซึ่งเป็นพรุน้ำกร่อยใกล้ชายทะเลต้นเสม็ดจะขึ้นอยู่หนาแน่นพื้นที่มีต้นกกชนิดต่าง ๆ เรียก“ป่าพรุเสม็ด หรือ ป่าเสม็ด” อีกลักษณะเป็นป่าที่มีพันธุ์ไม้ต่าง ๆ มากชนิดขึ้นปะปนกัน

ชนิดพันธุ์ไม้ที่สำคัญของป่าพรุ ได้แก่ อินทนิลน้ำ หว่าจิก โสภน้ำ กระจุกน้ำ กันเกรา โกงงัน ไม้พื้นล่างประกอบด้วย หวาย ตะค้าทอง หมากแดง และหมากชนิดอื่น ๆ

5. ป่าชายหาด (Beach Forest)

เป็นป่าโปร่งไม่ผลัดใบขึ้นอยู่ตามบริเวณหาดชายทะเล น้ำไม่ท่วมตามฝั่งดินและชายเขาริมทะเล ต้นไม้สำคัญที่ขึ้นอยู่ตามหาดชายทะเล ต้องเป็นพืชทนเค็ม และมักมีลักษณะไม้เป็นพุ่มลักษณะต้นคองอ ใบหนาแข็ง ได้แก่ สนทะเล หูกวาง โพธิ์ทะเล กระจิง ตีนเป็ดทะเล หยีน้ำ มักมีต้นเตยและหญ้าต่าง ๆ ขึ้นอยู่เป็นไม้พื้นล่าง ตามฝั่งดินและชายเขา มักพบ มะค่าแต้ กระจบองเพชร เสม้า และไม้หนามชนิดต่าง ๆ เช่น ชิงชี หนามหัน กำจาย มะดันขอ เป็นต้น

ป่าประเภทที่ผลัดใบ

ต้นไม้ที่ขึ้นอยู่ในป่าประเภทนี้เป็นจำพวกผลัดใบแทบทั้งสิ้น ในฤดูฝนป่าประเภทนี้จะมองดูเขียวชอุ่มพอถึงฤดูแล้งต้นไม้ ส่วนใหญ่จะพากันผลัดใบทำให้ป่ามองดูโปร่งขึ้น และมักจะมีไฟป่าเผาไหม้ใบไม้และต้นไม้เล็ก ๆ ป่าสำคัญซึ่งอยู่ในประเภทนี้ ได้แก่

1. ป่าเบญจพรรณ

ป่าผลัดใบผสมหรือป่าเบญจพรรณมีลักษณะเป็นป่าโปร่งและยังมีไม้ไผ่ชนิดต่าง ๆ ขึ้นอยู่กระจัดกระจายทั่วไปพื้นที่ดินมักเป็นดินร่วนปนทราย ป่าเบญจพรรณ ในภาคเหนือมักจะมีไม้สักขึ้นปะปนอยู่ทั่วไป

ครอบคลุมลงมาถึงจังหวัดกาญจนบุรี ในภาคกลางในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคตะวันออก มีป่าเบญจพรรณ น้อยมากและกระจัดกระจาย พันธุ์ไม้ชนิดสำคัญ ได้แก่ สัก ประดู่แดง มะค่าโมง ตะแบก เสลา อ้อยช้าง ล้าน ยมหอม ยมหิน มะเกลือ กัตถ์ดำ กัตถ์แดง ฯลฯ นอกจากนี้มีไม้ไผ่ที่สำคัญ เช่น ไผ่ป่า ไผ่บง ไผ่ซาง ไผ่รวก ไผ่ไร่ เป็นต้น

2. ป่าเต็งรัง หรือที่เรียกกันว่าป่าแดง

ป่าแพะ ป่าโคก ลักษณะทั่วไปเป็นป่าโปร่ง ตามพื้นป่ามักจะพบต้นปรง และหญ้าเพ็ก พื้นที่แห้งแล้ง ดินร่วนปนทราย หรือกรวด ลูกรัง พบอยู่ทั่วไปในที่ราบและที่ภูเขา ในภาคเหนือส่วนมากขึ้นอยู่บนเขาที่มีดิน ตื้นและแห้งแล้งมาก ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีป่าแดงหรือป่าเต็งรังนี้มากที่สุด ตามเนินเขาหรือที่ราบดิน ทราย ชนิดของพันธุ์ไม้ที่สำคัญในป่าแดง หรือป่าเต็งรัง ได้แก่ เต็ง รัง เหียง พลวง กราด พะยอม ติว แต้ว มะค่า แต ประดู่ แดง สมอไทย ตะแบก เลือดสลงใจ รกฟ้า ฯลฯ ส่วนไม้พื้นล่างที่พบมาก ได้แก่ มะพร้าวเต่า ปุ่มแป้ง หญ้าเพ็ก ปรงและหญ้าชนิดอื่น ๆ

3. ป่าหญ้า (Savannas Forest)

ป่าหญ้าที่อยู่ทุกภาคเกิดจากป่าที่ถูกแผ้วถางทำลายบริเวณพื้นที่ขาดความสมบูรณ์ และถูกทอดทิ้ง หญ้าชนิดต่าง ๆ จึงเกิดขึ้นทดแทนและพอถึงหน้าแล้งก็เกิดไฟไหม้ทำให้ต้นไม้บริเวณข้างเคียงล้มตาย พื้นที่ป่า หญ้าจึงขยายมากขึ้นทุกปี พืชที่พบมากที่สุดในพื้นที่ป่าหญ้าคือ หญ้าคา หญ้าขนตาช้าง หญ้าโขมง หญ้าเพ็กและ ปุ่มแป้ง บริเวณที่พอจะมีความชื้นอยู่บ้าง และการระบายน้ำได้ดีก็มักจะมีพวงและแหม่มขึ้นอยู่ และอาจพบ ต้นไม้ทนไฟขึ้นอยู่ เช่น ตับเต่า รกฟ้า ตานเหลือ ติวและแต้ว

ประโยชน์ของทรัพยากรป่าไม้

ป่าไม้นอกจากเป็นที่รวมของพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์จำนวนมาก ป่าไม้ยังมีประโยชน์มากมายต่อการ ดำรงชีวิตของมนุษย์ทั้งทางตรงและทางอ้อม ดังนี้

ประโยชน์ทางตรง ได้แก่ ปัจจัย 4 ประการ

1. จากการนำไม้มาสร้างอาคารบ้านเรือนและผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ เช่น เฟอร์นิเจอร์ กระจาด ไม้ขีดไฟ ฟืน เป็นต้น

2. ใช้เป็นอาหารจากส่วนต่างๆ ของพืชทะเล

3. ใช้เส้นใย ที่ได้จากเปลือกไม้และเถาวัลย์มาถักทอ เป็นเครื่องนุ่งห่ม เชือกและอื่นๆ

4. ใช้ทำยารักษาโรคต่าง ๆ

ประโยชน์ทางอ้อม

1. ป่าไม้เป็นแหล่งกำเนิดต้นน้ำลำธารเพราะต้นไม้จำนวนมากในป่าจะทำให้หน้าฝนที่ตกลงมา ค่อย ๆ ซึมซับลงในดินกลายเป็นน้ำใต้ดินที่ซึ่งจะไหลซึมมาหล่อเลี้ยงให้แม่น้ำ ลำธารมีน้ำไหลอยู่ตลอดปี

2. ป่าไม้ทำให้เกิดความชุ่มชื้น และควบคุมสภาวะอากาศ ใอน้ำซึ่งเกิดจากการหายใจของพืช ซึ่งเกิดขึ้นอยู่มากมายในป่าทำให้อากาศเหนือป่ามีความชื้นสูงเมื่ออุณหภูมิลดต่ำลงไอน้ำเหล่านั้นก็จะกลั่นตัว

กลายเป็นเมฆแล้วกลายเป็นฝนตกลงมา ทำให้บริเวณที่มีพื้นป่าไม่มีความชุ่มชื้นอยู่เสมอ ฝนตกต้องตามฤดูกาลและไม่เกิดความแห้งแล้ง

3. ป่าไม้เป็นแหล่งพักผ่อนและศึกษาความรู้ บริเวณป่าไม้จะมีภูมิประเทศที่สวยงามจากธรรมชาติ รวมทั้งสัตว์ป่าจึงเป็นแหล่งพักผ่อนได้ศึกษาหาความรู้

4. ป่าไม้ช่วยบรรเทาความรุนแรงของลมพายุ และป้องกันอุทกภัย โดยช่วยลดความเร็วของลมพายุที่พัดผ่านได้ตั้งแต่ 11 - 44% ตามลักษณะของป่าไม้แต่ละชนิด จึงช่วยให้บ้านเมืองรอดพ้นจากวาทภัยได้ ซึ่งเป็นการป้องกันและควบคุมน้ำตามแม่น้ำไม่ให้สูงขึ้นมารวดเร็วล้นฝั่งกลายเป็นอุทกภัย

5. ป่าไม้ช่วยป้องกันการกัดเซาะและพัดพาหน้าดิน จากน้ำฝนและลมพายุโดยลดแรงปะทะ ลมการหลุดเลื่อนของดินจึงเกิดขึ้นน้อย และยังเป็นการช่วยให้แม่น้ำลำธารต่าง ๆ ไม่ตื้นเขินอีกด้วย นอกจากนี้ป่าไม้จะเป็นเสมือนเครื่องกีดขวางตามธรรมชาติ จึงนับว่ามีประโยชน์ในทางยุทธศาสตร์ด้วยเช่นกัน

สาเหตุสำคัญของวิกฤตการณ์ป่าไม้ในประเทศไทย

1. การลักลอบตัดไม้ทำลายป่า ตัวการของปัญหานี้คือ นายทุนพ่อค้าไม้ เจ้าของโรงเลื่อย เจ้าของโรงงานแปรรูปไม้ ผู้รับสัมปทานทำไม้และชาวบ้านทั่วไป ซึ่งการตัดไม้เพื่อเอาประโยชน์จากเนื้อไม้ทั้งวิธีที่ถูกและผิดกฎหมาย ปริมาณป่าไม้ที่ถูกทำลายนั้นวันจะเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ตามอัตราเพิ่มของจำนวนประชากร ยังมีประชากรเพิ่มขึ้นเท่าใด ความต้องการในการใช้ไม้ก็เพิ่มมากขึ้น เช่น ไม้ในการปลูกสร้างบ้านเรือน เครื่องมือ เครื่องใช้ในการเกษตรกรรม เครื่องเรือนและถ่านในการหุงต้ม เป็นต้น

2. การบุกรุกพื้นที่ป่าไม้เพื่อเข้าครอบครองที่ดิน เมื่อประชากรเพิ่มสูงขึ้น ความต้องการใช้ที่ดินเพื่อปลูกสร้างที่อยู่อาศัยและที่ดินทำกินก็อยู่สูงขึ้น เป็นผลผลักดันให้ราษฎรเข้าไปบุกรุกพื้นที่ป่าไม้ แคว้นป่าหรือเผาป่าทำไร่เลื่อนลอย นอกจากนี้ยังมีนายทุนที่ดินที่จ้างวานให้ราษฎรเข้าไปทำลายป่าเพื่อจับจองที่ดินไว้ขายต่อไป

3. การส่งเสริมการปลูกพืชหรือเลี้ยงสัตว์เศรษฐกิจเพื่อการส่งออก เช่น มันสำปะหลัง ปอ เป็นต้น โดยไม่ส่งเสริมการใช้ที่ดินอย่างเต็มประสิทธิภาพทั้ง ๆ ที่พื้นที่ป่าบางแห่งไม่เหมาะสมที่จะนำมาใช้ในการเกษตร

4. การกำหนดแนวเขตพื้นที่ป่ากระทำไม่ชัดเจนหรือไม่กระทำเลยในหลาย ๆ พื้นที่ทำให้เกิดการพิพาทในเรื่องที่ดินทำกินของราษฎรและที่ดินป่าไม่อยู่ตลอดเวลา และเกิดปัญหาในเรื่องกรรมสิทธิ์ที่ดิน

5. การจัดสร้างสาธารณูปโภคของรัฐ เช่น เขื่อน อ่างเก็บน้ำ เส้นทางคมนาคม การสร้างเขื่อนขวางลำน้ำจะทำให้พื้นที่เก็บน้ำหน้าเขื่อนที่อุดมสมบูรณ์ถูกตัดโค่นมาใช้ประโยชน์ ส่วนต้นไม้นานาชนิดหรือที่ทำกรย้ายออกมาไม่ทันจะถูกน้ำท่วมยืนต้นตาย เช่น การสร้างเขื่อนรัชชประภาเพื่อกั้นคลองพระแสงอันเป็นสาขาของแม่น้ำพุมดวง แม่น้ำตาปี ทำให้น้ำท่วมบริเวณป่าดงดิบซึ่งมีพันธุ์ไม้หนาแน่น และสัตว์นานาชนิดเป็นบริเวณนับแสนไร่ ต่อมาจึงเกิดปัญหาน้ำเน่าไหลลงลำน้ำพุมดวง

6. ไฟไหม้ป่า มักจะเกิดขึ้นในช่วงฤดูแล้ง ซึ่งอากาศแห้งแล้งและร้อนจัด ทั้งโดยธรรมชาติและจากการกระทำของมนุษย์ที่อาจลักลอบเผาป่าหรือเผาผลอ炬ไฟทิ้งไว้

7. การทำเหมืองแร่ แหล่งแร่ที่พบในบริเวณที่มีป่าไม้ปกคลุมอยู่ มีความจำเป็นที่จะต้องเปิดหน้าดิน ก่อนจึงทำให้ป่าไม้ที่ขึ้นปกคลุมถูกทำลายลง เส้นทางขนย้ายแร่ในบางครั้งต้องทำลายป่าไม้ลงเป็นจำนวนมาก เพื่อสร้างถนนหนทาง การระเบิดหน้าดิน เพื่อให้ได้มาซึ่งแร่ธาตุ ส่งผลถึงการทำลายป่า

การอนุรักษ์ป่าไม้

ป่าไม้ถูกทำลายไปจำนวนมาก จึงทำให้เกิดผลกระทบต่อสภาพภูมิอากาศไปทั่วโลก รวมทั้งความสมดุลในแง่อื่นด้วย ดังนั้น การฟื้นฟูสภาพป่าไม้จึงต้องดำเนินการเร่งด่วน ทั้งภาครัฐภาคเอกชนและ ประชาชน ซึ่งมีแนวทางในการกำหนดแนวนโยบายด้านการจัดการป่าไม้ ดังนี้

1. นโยบายด้านการกำหนดเขตการใช้ประโยชน์ที่ดินป่าไม้
2. นโยบายด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้เกี่ยวกับงานป้องกันรักษาป่า การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
3. นโยบายด้านการจัดการที่ดินทำกินให้แก่ราษฎรผู้ยากไร้ในท้องถิ่น
4. นโยบายด้านการพัฒนาป่าไม้ เช่น การทำไม้และการเก็บหาของป่า การปลูก และการบำรุงป่าไม้

การค้นคว้าวิจัย และด้านการอุตสาหกรรม

5. นโยบายการบริหารทั่วไปจากนโยบายดังกล่าวข้างต้นเป็นแนวทางในการพัฒนาและการจัดการทรัพยากรป่าไม้ของชาติให้ได้รับผลประโยชน์ ทั้งทางด้านการอนุรักษ์และด้านเศรษฐกิจอย่างผสมผสาน ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดความสมดุลของธรรมชาติและมีทรัพยากรป่าไม้อย่างยั่งยืนต่อไปในอนาคต

สถานการณ์ทรัพยากรป่าไม้

การใช้ประโยชน์จากพื้นที่ป่าอย่างต่อเนื่องในช่วงสี่ทศวรรษที่ผ่านมาทำให้ประเทศไทยสูญเสีย พื้นที่ป่าไม้แล้วประมาณ 67 ล้านไร่ หรือเฉลี่ยประมาณ 1.6 ล้านไร่ต่อปี กล่าวคือ ปี พ.ศ. 2504 ประเทศไทยมีพื้นที่ป่าอยู่ถึงร้อยละ 53.3 ของพื้นที่ประเทศ หรือประมาณ 171 ล้านไร่ และลดลงมาโดยตลอดจนในปี พ.ศ. 2532 ประเทศไทยเหลือพื้นที่ป่าเพียงร้อยละ 27.95 ของพื้นที่ทั้งหมด หรือประมาณ 90 ล้านไร่ รัฐบาลในอดีตได้พยายามจะรักษาพื้นที่ป่าโดยประกาศยกเลิกสัมปทานการทำไม้ในป่าบกทั้งหมด ในปี พ.ศ.2532 แต่หลังจากยกเลิกสัมปทานป่าไม้ สถานการณ์ดีขึ้นในระยะแรกเท่านั้น ต่อมาการทำลายก็ยังคงเกิดขึ้นไม่แตกต่างจากสถานการณ์ก่อนยกเลิกสัมปทานป่าไม้เท่าใดนัก โดยพื้นที่ป่าที่ถูกบุกรุกก่อนการยกเลิกสัมปทาน (ปี พ.ศ. 2525-2532) เฉลี่ยต่อปีเท่ากับ 1.2 ล้านไร่ และพื้นที่ป่าที่ถูกบุกรุกหลังการยกเลิกสัมปทาน (ปี พ.ศ. 2532-2541) เฉลี่ย 1.1 ล้านไร่ต่อปี (ตารางที่ 1)

ตารางที่ 1 พื้นที่ป่าก่อนและหลังการยกเลิกสัมปทานป่าไม้

รายการ	พื้นที่ป่า (ล้านไร่)	พื้นที่ถูกทำลายเฉลี่ยต่อปี (ล้านไร่)
ปี พ.ศ. 2504	171.0	-
ปี พ.ศ. 2525	97.8	3.5
ปี พ.ศ. 2532 (ประกาศยกเลิกสัมปทานป่าไม้)	89.6	1.2
ปี พ.ศ. 2541	81.1	1.1

2. ภูเขาและแร่ธาตุ

ภูเขา เป็นแหล่งต้นกำเนิดของแร่ธาตุ ป่า และแหล่งน้ำที่สำคัญของประเทศไทย

ภาคเหนือเป็นภาคที่อุดมด้วยทรัพยากรแร่ธาตุภาคหนึ่งของประเทศไทย เพราะมีภูมิประเทศที่มีโครงสร้างเป็นภูเขา เนินเขาและแอ่งแผ่นดิน ในยุคกลางเก่า กลางใหม่ ที่บริเวณตอนกลางที่ผ่านการผุกร่อน และมีการเปลี่ยนแปลงของแผ่นดิน โดยเฉพาะภูเขาทางตะวันตกที่เป็นแนวของทิวเขา อุดมด้วยแร่โลหะ แร่โอโลหะและแร่เชื้อเพลิง

แร่โลหะ ที่สำคัญที่พบตามภูเขาหินแกรนิตในภาคเหนือ ได้แก่

1. แร่ดีบุก แหล่งแร่ดีบุกที่พบในภาคเหนือ อยู่ในเขตภูเขาของจังหวัดที่อยู่ทางเหนือ และทางภาคตะวันตกของภาค คือ จังหวัดแม่ฮ่องสอน จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดลำปาง จังหวัดเชียงราย แต่มีปริมาณการผลิตไม่มากเท่ากับแหล่งดีบุกสำคัญทางภาคใต้

2. ทังสแตนหรือวุลแฟรม ที่พบมากในภาคเหนือ คือแหล่งแร่ซีไรท์ เป็นแร่ที่สำคัญทางเศรษฐกิจการค้า และยุทธปัจจัยสำคัญ มีการทำเหมืองที่ อำเภอดอยหมอก อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย และพบแถบภูเขาสูงในเขต จังหวัดแม่ฮ่องสอนมีเหมืองดำเนินการผลิตถึง 10 เหมือง ที่สำคัญคือเหมืองที่ อำเภอแม่ลาน้อย เหมืองห้วยหลวง และเหมืองแม่สะเรียง ทางด้านตะวันตกของกลุ่มน้ำยม

3. ตะกั่วและสังกะสี แร่ตะกั่วและสังกะสีมักจะเกิดร่วมกันแต่ที่พบยังมีปริมาณน้อยไม่เพียงพอ ที่จะนำมาใช้ในเชิงพาณิชย์เหมือนที่พบในภาคตะวันตก ภาคเหนือมีแหล่งแร่ตะกั่วและสังกะสีในแถบจังหวัดแม่ฮ่องสอน จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดลำปางและจังหวัดแพร่

4. ทองแดง แหล่งแร่ทองแดงมีอยู่หลายในแห่งประเทศ แต่เป็นแหล่งแร่ที่มีมูลค่าทางเศรษฐกิจเพียงไม่กี่แห่ง บริเวณที่พบ ได้แก่ ในเขตจังหวัดทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เช่น จังหวัดนครราชสีมา จังหวัดเลย แต่ที่ภาคเหนือพบในเขต จังหวัดอุตรดิตถ์ จังหวัดแพร่ จังหวัดน่าน และจังหวัดลำปาง

5. เหล็ก แห่เหล็กในประเทศไทยมีหลายแห่งเช่นกัน ทั้งที่กำลังมีการผลิตที่ผลิตหมดไปแล้ว แต่แหล่งที่น่าสนใจที่อาจมีค่าในอนาคต ได้แก่ที่ อำเภอนครหลวง จังหวัดนครสวรรค์ ที่เขาทับควาย จังหวัดลพบุรี แหล่งภูยาง อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดเลย แหล่งอิมคริม จังหวัดกาญจนบุรี ในภาคเหนือพบที่อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ แหล่งเดิม อำเภอลำปาง

6. แมงกานีส แหล่งแมงกานีสในภาคเหนือมีแหล่งผลิตที่สำคัญอยู่ใน จังหวัดลำพูน จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดลำปาง จังหวัดแพร่ จังหวัดเชียงราย และจังหวัดน่าน

7. นิกเกิลและโครเมียม พบที่ บ้านห้วยยาง อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์ นอกจากนี้ยังมีแร่โครไมต์ ที่ให้โลหะโครเมียม ซึ่งเป็นแร่ผสมเหล็ก

แร่โลหะ ที่สำคัญที่พบในภาคเหนือ ได้แก่

1. ฟลูออไรต์ แหล่งแร่ฟลูออไรต์ที่สำคัญของประเทศพบในภาคเหนือและภาคตะวันตก ได้แก่ที่อำเภอบ้านโฮ่ง อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน อำเภอฝาง แม่แจ่ม อำเภอฮอด อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน นอกจากนี้ก็มีที่ภาคตะวันตก และภาคใต้ของไทยอีกด้วย

2. แบริต์ แหล่งแร่แบริต์ที่สำคัญ นอกจากจะมีมากในภาคใต้ที่บริเวณเขาหลวง จังหวัดนครศรีธรรมราชและในจังหวัดสุราษฎร์ธานีแล้ว ยังมีแหล่งสำคัญในภาคเหนืออีกที่ บริเวณภูไม้ตอง อำเภอฮอด อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่ นอกจากนี้ยังมีใน จังหวัดแม่ฮ่องสอน จังหวัดลำพูน ลำปาง อุตรดิตถ์ เชียงราย และแพร่

3. ยิปซัม แหล่งยิปซัมที่สำคัญมีที่ จังหวัดนครสวรรค์และพิจิตร ในภาคเหนือได้แก่ แหล่งแม่เกาะ อำเภอแม่เกาะ จังหวัดลำปาง แหล่งแม่ก๊วะ อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง และแหล่งสองห้อง อำเภอน้ำปาด จังหวัดอุตรดิตถ์

4. ฟอสเฟต มีแหล่งเล็ก ๆ อยู่ที่ ต.นาแก้ว อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง

5. ดินขาวหรือเกอลิน ได้มีการพบและผลิตดินขาวในหลายบริเวณทั้งภาคเหนือ ภาคกลางและภาคใต้ ในภาคเหนือมีแหล่งดินขาวที่ อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง นอกจากนี้ยังมีแร่โลหะอื่น ๆ ที่พบในภาคเหนืออีก เช่น แร่หินม้าที่ จังหวัดเชียงใหม่ แม่ฮ่องสอน แร่ใยหินพบใน จังหวัดอุตรดิตถ์

แร่เชื้อเพลิง ที่สำคัญทางเศรษฐกิจ คือมีการนำมาใช้เป็นเชื้อเพลิงสำคัญในโรงงานไฟฟ้าเครื่องจักรกล โรงงานอุตสาหกรรมเคมีภัณฑ์และในกิจกรรมขนส่งต่าง ๆ เช่น ในเครื่องบิน รถยนต์ เรือยนต์ เป็นต้น

1. หินน้ำมัน พบที่ บ้านป่าค่า อำเภอสี จังหวัดลำพูน แต่ยังไม่ได้นำมาใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ เนื่องจากการแยกน้ำมันออกจากหินน้ำมันต้องลงทุนสูง

2. ปิโตรเลียม น้ำมันดิบ ก๊าซธรรมชาติเหลว พบที่ อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ นำมาใช้เป็นน้ำมันหล่อลื่น น้ำมันดีเซลหมุนเร็วปานกลางและน้ำมันเตา

3. ลิกไนต์ พบที่ อำเภอแม่เกาะ อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง ใช้เป็นเชื้อเพลิงในโรงงานบ่มยา โรงไฟฟ้า

3. แหล่งน้ำ

ปัญหาเกี่ยวกับทรัพยากรน้ำ

จากพฤติกรรมการบริโภคทรัพยากรธรรมชาติของมนุษย์ ซึ่งมีผลกระทบต่อสภาวะแวดล้อมในโลก โดยเฉพาะปัญหาเกี่ยวกับทรัพยากรน้ำ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการดำรงชีวิตของมนุษย์ เพราะน้ำได้ใช้ในการบริโภคและผลิตเครื่องอุปโภคต่าง ๆ ปัจจุบันปัญหาทรัพยากรน้ำ มีดังนี้

1. ปัญหาทางด้านปริมาณ

- 1) การขาดแคลนน้ำหรือภัยแล้ง สาเหตุที่สำคัญ ได้แก่
 - 1.1 ป่าไม้ถูกทำลายมากโดยเฉพาะป่าต้นน้ำลำธาร
 - 1.2 ลักษณะพื้นที่ไม่เหมาะสม เช่น ไม่มีแหล่งน้ำ ดินไม่ดูดซับน้ำ
 - 1.3 ขาดการวางแผนการใช้และอนุรักษ์น้ำที่เหมาะสม
 - 1.4 ฝนตกน้อยและฝนทิ้งช่วงเป็นเวลานาน
- 2) การเกิดน้ำท่วม อาจเกิดจากสาเหตุหนึ่งหรือหลายสาเหตุร่วมกัน ดังต่อไปนี้
 - 2.1 ฝนตกหนักติดต่อกันนาน ๆ
 - 2.2 ป่าไม้ถูกทำลายมาก ทำให้ไม่มีสิ่งใดจะช่วยดูดซับน้ำไว้
 - 2.3 ภูมิประเทศเป็นที่ลุ่มและการระบายน้ำไม่ดี
 - 2.4 น้ำทะเลหนุนสูงกว่าปกติ ทำให้น้ำจากแผ่นดินระบายลงสู่ทะเลไม่ได้
 - 2.5 แหล่งเก็บกักน้ำตื้นเขินหรือได้รับความเสียหาย จึงเก็บน้ำได้น้อยลง

2. ปัญหาด้านคุณภาพของน้ำไม่เหมาะสม สาเหตุที่พบบ่อยได้แก่

- 1) การทิ้งสิ่งของและการระบายน้ำทิ้งลงสู่แหล่งน้ำ ทำให้แหล่งน้ำสกปรกและเน่าเหม็นจนไม่สามารถใช้ประโยชน์ได้ มักเกิดตามชุมชนใหญ่ ๆ ที่อยู่ใกล้แหล่งน้ำ หรือท้องถิ่นที่มีโรงงานอุตสาหกรรม
- 2) สิ่งที่ปกคลุมผิวดินถูกชะล้างและไหลลงสู่แหล่งน้ำมากกว่าปกติ มีทั้งสารอินทรีย์ สารอนินทรีย์ และสารเคมีต่างๆ ที่ใช้ในกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งทำให้น้ำขุ่นได้ง่าย โดยเฉพาะในฤดูฝน
- 3) มีแร่ธาตุเจือปนอยู่มากจนไม่เหมาะแก่การใช้ประโยชน์ น้ำที่มีแร่ธาตุปนอยู่เกินกว่า 50 พีพีเอ็ม นั้น เมื่อนำมาดื่มจะทำให้เกิดโรคหัวใจและโรคอื่นได้
- 4) การใช้สารเคมีที่มีพิษตกค้าง เช่น สารที่ใช้ป้องกันหรือกำจัดศัตรูพืชหรือสัตว์ ซึ่งเมื่อถูกฝนชะล้างลงสู่แหล่งน้ำจะก่อให้เกิดอันตรายต่อสิ่งมีชีวิต

3. ปัญหาการใช้ทรัพยากรน้ำอย่างไม่เหมาะสม เช่น ใช้มากเกินไปจนความจำเป็น โดยเฉพาะเมื่อเกิดภาวะขาดแคลนน้ำ หรือการสูบน้ำใต้ดินขึ้นมาใช้มากเกินไปจนดินทรุด เป็นต้น ปี พ.ศ. 2541 ธนาคารโลกพยากรณ์ว่า น้ำในโลกลดลง 1 ใน 3 ของปริมาณน้ำที่เคยมีเมื่อ 25 ปีก่อน และในปี ค.ศ. 2525 หรืออีก 25 ปีข้างหน้า การใช้น้ำจะเพิ่มอีกประมาณร้อยละ 65 เนื่องจากจำนวนประชากรโลกเพิ่มขึ้น การใช้น้ำอย่างไม่ถูกต้องและขาดการดูแลรักษาทรัพยากรน้ำ ซึ่งจะเป็นผลให้ประชากรโลกกว่า 3,000 ล้านคน ใน 52 ประเทศประสบปัญหาการขาดแคลนน้ำ

4. ปัญหาความเปลี่ยนแปลงของฟ้า อากาศ เนื่องจากปรากฏการณ์ เอล นินโญ (El Nino) และ ลา นินา (La Nina) โดยปรากฏการณ์ที่ผิดปกติจะเกิดขึ้นประมาณ 5 ปีต่อครั้ง ครั้งละ 8 -10 เดือน โดยกระแสน้ำอุ่นในมหาสมุทรแปซิฟิกตะวันตก บริเวณตะวันออกเคลื่อนลงไปถึงชายฝั่งตะวันตกเฉียงเหนือของทวีปอเมริกาใต้ (ประเทศเปรู เอกวาดอร์ และชิลีตอนเหนือ) ทำให้ผิวน้ำที่เคยเย็นกลับอุ่นขึ้นและที่เคยอุ่นกลับเย็นลง

เมื่ออุณหภูมิของผิวน้ำเปลี่ยนแปลงไปก็จะส่งผลทำให้อุณหภูมิเหนือน้ำเปลี่ยนไปด้วยเช่นกัน เป็นผลให้ความร้อนและความแห้งแล้งในบริเวณที่เคยมีฝนชุก และเกิดฝนตกหนักในบริเวณที่เคยแห้งแล้ง ลมและพายุเปลี่ยนทิศทาง เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวเกิดเป็นบริเวณกว้าง จึงส่งผลกระทบต่อโลกอย่างกว้างขวาง สามารถทำลายระบบนิเวศในซีกโลกใต้ รวมทั้งพื้นที่บางส่วนเหนือเส้นศูนย์สูตรได้ สาหร่ายทะเลบางแห่งตายเพราะอุณหภูมิสูง ปลาที่เคยอาศัยน้ำอุ่นต้องว่ายหนีไปหาน้ำเย็นทำให้มีปลาแปลกชนิดเพิ่มขึ้น และหลังการเกิดปรากฏการณ์ เอล นินโญ แล้ว ก็จะเกิดปรากฏการณ์ลา นินา ซึ่งมีลักษณะตรงกันข้ามตามมา โดยจะเกิดกระแสน้ำอุ่นและคลื่นความร้อนในมหาสมุทรแปซิฟิกตอนใต้เคลื่อนย้อนไปทางตะวันตกทำให้บริเวณมหาสมุทรแปซิฟิกตะวันออกที่อุณหภูมิเริ่มเย็น จะมีการรวมตัวของไอน้ำปริมาณมาก ทำให้อากาศเย็นลง เกิดพายุ และฝนตกหนักโดยเฉพาะในกลุ่มประเทศอาเซียน

เอล นินโญ เคยก่อตัวครั้งใหญ่ในปี พ.ศ. 2525 – 2526 ซึ่งผลทำให้อุณหภูมิผิวน้ำสูงกว่าปกติถึง 9 องศา ฟาเรนไฮต์ ทำลายชีวิตมนุษย์ทั่วโลกถึง 2,000 คน ค่าเสียหายประมาณ 481,000 ล้านบาท ปะการังในทะเลแคริบเบียนเสียหายสมบูรณ์ไปร้อยละ 50 – 97 แต่ในปี พ.ศ. 2540 กลับก่อตัวกว้างกว่าเดิม ซึ่งคิดเป็นพื้นที่ได้กว้างใหญ่กว่าประเทศสหรัฐอเมริกา โดยเขตน้ำอุ่นนอกชายฝั่งประเทศเปรูขยายออกไปไกลกว่า 6,000 ไมล์ หรือประมาณ 1 ใน 4 ของเส้นรอบโลก อุณหภูมิผิวน้ำวัดได้เท่ากันและมีความหนาของน้ำถึง 6 นิ้ว ส่งผลให้เกิดปรากฏการณ์ธรรมชาติที่เลวร้ายที่สุดในรอบ 150 ปี โดยเริ่มแสดงผลตั้งแต่เดือนเมษายน 2541

นอกจากนี้ปรากฏการณ์เรือนกระจกและการลดลงของพื้นที่ป่ายังส่งเสริมความรุนแรงของปัญหาอีกด้วย ดังตัวอย่างต่อไปนี้

1) ประเทศไทย ประสบความร้อนและแห้งแล้งรุนแรงทั่วประเทศ ฝนตกน้อยหรือตกล่าช้ากว่าปกติ (ยกเว้นภาคใต้ที่กลางเดือนสิงหาคมเกิดฝนตกหนักจนน้ำท่วม) ปริมาณน้ำในแม่น้ำ อ่างเก็บน้ำและเขื่อนลดน้อยลงมาก รวมทั้งบางจังหวัดมีอุณหภูมิในฤดูร้อนสูงมาก และเกิดติดต่อกันหลายวัน เช่น จังหวัดตากมีอุณหภูมิในเดือนเมษายน พ.ศ. 2541 สูงถึง 43.7 องศาเซลเซียส ซึ่งนับว่าสูงที่สุดในรอบ 67 ปี นอกจากนี้ยังทำให้ผลผลิตทางการเกษตร โดยเฉพาะไม้ผลลดลง

2) ประเทศอินโดนีเซีย ประสบความแห้งแล้ง ทั้งที่อยู่ในเขตร้อนชื้นและมีป่าฝน เมื่อฝนไม่ตกจึงทำให้ไฟไหม้ป่าที่เกิดขึ้นในเกาะสุมาตรา และบอร์เนียวเผาผลาญป่าไปประมาณ 14 ล้านไร่ พร้อมทั้งก่อปัญหามลพิษทางอากาศเป็นบริเวณกว้าง มีผู้คนป่วยไข้หนักหมื่น ทศวรรษไม่เคยจนทำให้เครื่องบินสายการบินการูดาคก และมีผู้เสียชีวิต 234 คน อีกทั้ง ยังทำให้ผลผลิตผลการเกษตรตกต่ำ โดยเฉพาะเมล็ดกาแฟโรบัสตาที่ส่งออกมากเป็นอันดับหนึ่งได้รับความเสียหายมากเป็นประวัติการณ์

3) ประเทศปาปัวนิวกินี ได้รับผลกระทบรุนแรงที่สุดในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก มีคนตายจากภัยแล้ง 80 คนและประสบปัญหาแล้งอีกประมาณ 1,000,000 คน

4) ประเทศออสเตรเลีย อากาศแห้งแล้งรุนแรงจนต้องฆ่าสัตว์เลี้ยงเพราะขาดแคลนน้ำ และอาหาร ซึ่งคาดว่า ผลผลิตการเกษตรจะเสียหายประมาณ 432 ล้านเหรียญ

5) ประเทศเกาหลีเหนือ ปัญหาความแห้งแล้งรุนแรงและอดอยากรุนแรงมาก พี่ไร่เสียหายมาก

6) ประเทศสหรัฐอเมริกา เกิดพายุเฮอริเคนทางด้านฝั่งตะวันตกมากขึ้น โดยเฉพาะภาคใต้ของรัฐ แคลิฟอร์เนียได้รับภัยพิบัติมากที่สุด ส่วนทางฝั่งตะวันออกซึ่งมีเฮอริเคนค่อนข้างมาก คลื่นลมกับสงบกว่าปกติ

7) ประเทศเปรูและชิลี เกิดฝนตกหนักและจับปลาได้น้อยลง (เคยเกิดฝนตกหนักและน้ำท่วม ในทะเลทรายอะตาคามา ประเทศชิลี อย่างไม่เคยปรากฏมาก่อน ทั้งๆ ที่บริเวณนี้แห้งแล้งมากจนประเทศ สหรัฐอเมริกาขอใช้เป็นสถานที่ฝึกนักอวกาศ โดยสมมติว่าเป็นพื้นผิวดาวอังคาร)

8) ทวีปแอฟริกา แห้งแล้งรุนแรง พี่ไร่อาจเสียหายประมาณครึ่งหนึ่ง

ปัญหาเกี่ยวกับทรัพยากรน้ำในประเทศไทย

1. การขาดแคลนน้ำหรือภัยแล้ง

ในหน้าแล้ง ประชากรไทยจะขาดแคลนน้ำดื่มน้ำใช้จำนวน 13,000 – 24,000 หมู่บ้าน ประชากรประมาณ 6 -10 ล้านคน ซึ่งโดยส่วนใหญ่อยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง การขาดแคลนน้ำในระดับวิกฤตจะเกิดเป็นระยะๆ และรุนแรงขึ้น น้ำในเขื่อนสำคัญต่างๆ โดยเฉพาะเขื่อนภูมิพลมีปริมาณเหลือน้อยจนเกือบจะมีผลกระทบต่อการผลิตกระแสไฟฟ้า และการผลิตน้ำประปาสำหรับใช้ในหลายจังหวัด การลดปริมาณของฝนและน้ำที่ไหลลงสู่อ่างเก็บน้ำ และการเกิดฝนมีแนวโน้มลดลงทุกภาค ประมาณร้อยละ 0.42 ต่อปี เป็นสิ่งบอกรหัสสำคัญที่แสดงให้เห็นถึงแนวโน้มความรุนแรงของภัยแล้ง

ตารางแสดงการเปรียบเทียบปริมาณน้ำฝนต่อปีในแต่ละภาค

ภาค	พ.ศ.	ปริมาณน้ำฝน (มิลลิเมตร)			ต่างจากปริมาณเฉลี่ย (มิลลิเมตร)	
		2503 – 2536	2535	2536	2535	2536
ทุกภาค (ทั่วประเทศ)		1,733	1,430	1,594	-303	-139
ภาคเหนือ		1,232	1,142	931	-301	-301
ภาคกลาง		1,226	1,115	1,075	-111	-151
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ		1,405	1,241	1,176	-164	-229
ภาคตะวันออก		2,011	1,534	1,732	-477	-279

ภาค	พ.ศ.	ปริมาณน้ำฝน (มิลลิเมตร)			ต่างจากปริมาณเฉลี่ย (มิลลิเมตร)	
		2503 – 2536	2535	2536	2535	2536
ภาคใต้ฝั่งตะวันออก		1,768	1,457	1,789	-307	25
ภาคใต้ฝั่งตะวันตก		2,760	2,088	2,863	-672	103

สำหรับปริมาณน้ำที่ไหลลงสู่อ่างเก็บน้ำของเขื่อนและแม่น้ำสำคัญ เช่น เขื่อนภูมิพล เขื่อนสิริกิติ์และแม่น้ำเจ้าพระยา ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2515 เป็นต้นมา ก็มีปริมาณลดลงเช่นกัน เนื่องจากต้นน้ำลำธารถูกทำลายทำให้ฝนและน้ำน้อย และขณะเดียวกันความต้องการใช้น้ำกลับมีมากและเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ เช่น การประปานครหลวงใช้ผลิตน้ำประปาประมาณ 1,300 ล้านลูกบาศก์เมตรต่อปี การผลักดันน้ำเค็มบริเวณปากแม่น้ำเจ้าพระยา และแม่น้ำท่าจีนจะต้องใช้น้ำจืด ประมาณ 2,500 ล้านลูกบาศก์เมตรต่อปี การทำนาปีใช้ประมาณ 4,000 ล้านลูกบาศก์เมตร และการทำงานประังจะใช้ประมาณ 6,000 ล้านลูกบาศก์เมตร โดยมีแนวโน้มของการใช้เพิ่มมากขึ้นทุกปี

แนวโน้มการลดปริมาณน้ำในเขื่อนที่สำคัญและแม่น้ำเจ้าพระยา

แหล่งที่วัดปริมาณ	ช่วงปีที่วัด	ปริมาณน้ำเฉลี่ยต่อปี (ล้านลูกบาศก์เมตร)
ปริมาณน้ำไหลลงสู่อ่างเก็บน้ำเขื่อนภูมิพลและเขื่อนสิริกิติ์	พ.ศ. 2515 – 2534	ประมาณ 10,360
	พ.ศ. 2525 – 2534	ประมาณ 8,760
	พ.ศ. 2530 - 2534	ประมาณ 7,000
ปริมาณน้ำในแม่น้ำเจ้าพระยาที่ไหลผ่านจังหวัดนครสวรรค์	พ.ศ. 2515 – 2534	ประมาณ 22,200
	พ.ศ. 2525 – 2534	ประมาณ 18,700
	พ.ศ. 2530 - 2534	ประมาณ 16,000

2. ปัญหาน้ำท่วมหรืออุทกภัย

เกิดจากฝนตกหนักหรือตกติดต่อกันเป็นเวลานาน ๆ เนื่องจากการตัดไม้ทำลายป่า แหล่งน้ำต้นเขินทำให้รองรับน้ำได้น้อยลง การก่อสร้างที่ทำให้น้ำไหลได้น้อยลง เช่น การก่อสร้างสะพาน นอกจากนี้ น้ำท่วมอาจเกิดจากน้ำทะเลหนุนสูงขึ้น พื้นดินทรุดตัวเนื่องจากการสูบน้ำใต้ดินไปใช้มากเกินไป พื้นที่เป็นที่ต่ำและการระบายน้ำไม่ดี และการสูญเสียพื้นที่น้ำท่วมขัง ตัวอย่าง ได้แก่ การถมคลองเพื่อก่อสร้างที่อยู่อาศัย รวมทั้งการบุกรุกพื้นที่ชุ่มน้ำ เช่น กว๊านพะเยา บึงบอระเพ็ด ทะเลสาบสงขลา และหนองหาร จังหวัดสกลนคร เพื่อใช้ประโยชน์อย่างอื่น

3. เกิดมลพิษทางน้ำและระบบนิเวศถูกทำลาย

โดยส่วนใหญ่แล้ว น้ำจะเกิดการเน่าเสียเพราะการเจือปนของอินทรีย์สาร สารพิษ ตะกอน สิ่งปฏิกูล และน้ำมันเชื้อเพลิงลงสู่แหล่งน้ำ ซึ่งมีผลให้พืชและสัตว์น้ำเป็นอันตราย เช่น การที่ปะการัง ตัวอ่อนของสัตว์น้ำ และปลาที่เลี้ยงตามชายฝั่งบริเวณเกาะภูเก็ตตายหรือเจริญเติบโตผิดปกติ เพราะถูกตะกอนจากการทำเหมืองแร่ทับถม ไปอุดตันช่องเหงือกทำให้ได้รับออกซิเจนไม่เพียงพอ

4. แหล่งน้ำตื้นเขิน

ดินและตะกอนดินที่ถูกชะล้างลงสู่แหล่งน้ำนั้นทำให้แหล่งน้ำตื้นเขินและเกิดน้ำท่วมได้ง่าย ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการเดินเรือ และยังเป็นผลเสียต่อการดำรงชีวิตของสัตว์น้ำ โดยเฉพาะบริเวณอ่าวไทยตอนบน โดยในแต่ละปีตะกอนดินถูกพัดพาไปทับถมกันมากถึงประมาณ 1.5 ล้านตัน การสูบน้ำใต้ดินไปใช้มากจนแผ่นดินทรุดตัว

ชาวกรุงเทพมหานครและปริมณฑลทั้ง 6 จังหวัดใช้น้ำบาดาลจำนวนมาก เมื่อปี 2538 พบว่าใช้ประมาณวันละ 1.5 ล้านลูกบาศก์เมตร ภาคอุตสาหกรรมและภาคธุรกิจใช้ประมาณวันละ 1.2 ล้านลูกบาศก์เมตร ทำให้ดินทรุดตัวลงทีละน้อย และทำให้เกิดน้ำท่วมขังได้ง่ายขึ้น

4. ทรัพยากรดิน

ปัญหาการใช้ที่ดินไม่เหมาะสม และไม่คำนึงถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ได้แก่

1. การใช้ที่ดินเพื่อการเกษตรกรรมอย่างไม่ถูกหลักวิชาการ
2. ขาดการบำรุงรักษาดิน
3. การปล่อยให้ผิวดินปราศจากพืชปกคลุม ทำให้สูญเสียความชุ่มชื้นในดิน
4. การเพาะปลูกที่ทำให้ดินเสีย
5. การใช้ปุ๋ยเคมีและยากำจัดศัตรูพืชเพื่อเร่งผลิตผล ทำให้ดินเสื่อมคุณภาพและสารพิษตกค้างอยู่ในดิน
6. การบุกรุกเข้าไปใช้ประโยชน์ที่ดินในเขตป่าไม้บนพื้นที่ที่มีความลาดชันสูง
7. รวมทั้งปัญหาการขยายตัวของเมืองที่รุกเข้าไปในพื้นที่เกษตรกรรม และการนำมาใช้เป็นที่อยู่อาศัย ที่ตั้งโรงงานอุตสาหกรรม
8. หรือการเก็บที่ดินไว้เพื่อการเก็งกำไร โดยมิได้มีการนำมาใช้ประโยชน์แต่อย่างใด นอกจากนี้

การเพิ่มขึ้นของประชากรประกอบกับความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจสูงขึ้น ทำให้ความต้องการใช้ที่ดินเพื่อการขยายเมือง และอุตสาหกรรมเพิ่มจำนวนตามไปด้วยอย่างรวดเร็ว โดยปราศจากการควบคุมการใช้ที่ดินภายในเมืองให้เหมาะสม เป็นสาเหตุให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมภายในเมือง หลายประการ เช่น ปัญหาการตั้งถิ่นฐาน ปัญหาแหล่งเสื่อมโทรม ปัญหาการจราจร ปัญหาสาธารณสุข ปัญหาขยะมูลฝอย และการบริการสาธารณสุขไม่เพียงพอ

นอกจากนั้นปัญหาการพังทลายของดินและการสูญเสียหน้าดินโดยธรรมชาติ เช่น การชะล้าง การกัดเซาะของน้ำ และลม เป็นต้น และที่สำคัญคือ ปัญหาจากการกระทำของมนุษย์ เช่น การทำลายป่า เผาป่า การเพาะปลูกผิดวิธี เป็นต้น ก่อให้เกิดการสูญเสียความอุดมสมบูรณ์ของดินทำให้ใช้ประโยชน์จากที่ดินได้ลดน้อยลง ความสามารถในการผลิตทางด้านเกษตรลดน้อยลงและยังทำให้เกิดการทับถมของตะกอนดินตามแม่น้ำลำคลอง เขื่อน อ่างเก็บน้ำ เป็นเหตุให้แหล่งน้ำดังกล่าวตื้นเขิน รวมทั้งการที่ตะกอนดินอาจจะทับถมอยู่ในแหล่งที่อยู่อาศัย และที่วางไข่ของสัตว์น้ำ อีกทั้งยังเป็นตัวกั้นแสงแดดที่จะส่องลงสู่พื้นน้ำ สิ่งเหล่านี้ล้วนก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งมีชีวิตในน้ำ นอกจากนี้ปัญหาความเสื่อมโทรมของดิน อันเนื่องมาจากสาเหตุดั้งเดิมตามธรรมชาติ คือ การที่มีสารเป็นพิษเกิดขึ้นมาพร้อมกับการเกิดดิน เช่น มีโลหะหนัก มีสารประกอบที่เป็นพิษ ซึ่งอาจทำให้ดินเค็ม ดินต่างดินเปรี้ยวได้ โดยเฉพาะปัญหาการแพร่กระจายของดินเค็มในภาคตะวันออกเฉียงเหนือการดำเนินกิจกรรมเพื่อใช้ประโยชน์จากที่ดินอย่างไม่เหมาะสม และขาดการจัดการที่ดี เช่น การสร้างอ่างเก็บน้ำ ในบริเวณที่มีเกลือหินสะสมอยู่มาก น้ำในอ่างจะซึมลงไปละลายเกลือหินใต้ดิน แล้วไหลกลับขึ้นสู่ผิวดินบริเวณรอบ ๆ การผลิตเกลือสินเธาว์ในเชิงพาณิชย์ โดยการสูบน้ำเกลือใต้ดินขึ้นมาต้มหรือตาก ทำให้ปัญหาดินเค็มแพร่ขยายออกไปกว้างขวางยิ่งขึ้น ยังมีสาเหตุที่เกิดจากสารพิษและสิ่งสกปรกจากภายนอกปะปนอยู่ในดิน เช่น ขยะจากบ้านเรือน ของเสียจากโรงงานอุตสาหกรรม สารเคมีตกค้างจากการใช้ปุ๋ยและยากำจัดศัตรูพืช เป็นต้น ล้วนแต่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และก่อให้เกิดการสูญเสียทางเศรษฐกิจ

5. สัตว์ป่า

สัตว์ป่า

สาเหตุปัญหาของทรัพยากรสัตว์ป่า สาเหตุของการสูญพันธุ์หรือลดจำนวนลงของสัตว์ป่า มีดังนี้

1. การทำลายที่อยู่อาศัย การขยายพื้นที่เพาะปลูก พื้นที่อยู่อาศัยเพื่อการดำรงชีพของมนุษย์ได้ทำลายที่อยู่อาศัยและที่ดำรงชีพ ของสัตว์ป่าไปอย่างไม่รู้ตัว

2. สภาพธรรมชาติ การลดลงหรือสูญพันธุ์ไปตามธรรมชาติ ของสัตว์ป่า เนื่องจากการปรับตัวของสัตว์ป่าให้เข้ากับ การดำรงชีวิตในสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา สัตว์ป่าชนิดที่ปรับตัวได้ก็จะมีชีวิตรอด หากปรับตัวไม่ได้จะล้มตายไป ทำให้มีจำนวนลดลงและสูญพันธุ์ในที่สุด

3. การล่าโดยตรง โดยสัตว์ป่าด้วยกันเอง สัตว์ป่าจะไม่ลดลงหรือสูญพันธุ์อย่างรวดเร็ว เช่น เสือโคร่ง เสือดาว หมาใน หมาจิ้งจอกล่ากวางและแก้ง ซึ่งสัตว์ที่ถูกล่าสองชนิดนี้ อาจจะตายลงไปบ้างแต่จะไม่หมดไปเสียทีเดียว เพราะในธรรมชาติแล้วจะเกิดความ สมดุลอยู่เสมอระหว่างผู้ล่าและผู้ถูกล่า แต่ถ้าถูกล่าโดยมนุษย์ไม่ว่าจะเป็นการล่าเพื่อเป็นอาหาร เพื่อการค้า หรือเพื่ออาชีพ สัตว์ป่าจะลดลงจำนวนมาก

4. เนื่องจากสารพิษ เมื่อเกษตรกรใช้สารเคมีในการเพาะปลูก เช่น ยาปราบศัตรูพืชจะทำให้เกิดสารพิษตกค้างในสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้การสาธารณสุขบางครั้งจำเป็นต้องกำจัดหนู และแมลงเช่นกัน สารเคมีที่ใช้ในกิจกรรมต่าง ๆ เหล่านี้ มีหลายชนิดที่มีพิษตกค้าง ซึ่งสัตว์ป่า จะได้รับพิษตามห่วงโซ่อาหาร ทำให้สารพิษไปสะสมในสัตว์ป่ามาก หากสารพิษมีจำนวนมากพออาจจะตายลงได้หรือมีผลต่อลูกหลาน เช่น ร่างกายไม่สมบูรณ์ ไม่สมประกอบ ประสิทธิภาพการให้กำเนิด หลานเหลนต่อไปมีจำกัดขึ้น ในที่สุดจะมีปริมาณลดลงและสูญพันธุ์ไป

5. การนำสัตว์จากถิ่นอื่นเข้ามา ตัวอย่างนี้ยังปรากฏไม่เด่นชัดในประเทศไทย แต่ในบางประเทศจะพบปัญหานี้ เช่น การนำพังพอนเข้าไปเพื่อกำจัดหนู ต่อมาเมื่อหนูมีจำนวนลดลงพังพอนกลับทำลายพืชผลที่ปลูกไว้แทน เป็นต้น

6. มลพิษทางอากาศ

“มลพิษทางอากาศ” มลพิษทางอากาศเป็นปัญหาสำคัญปัญหาหนึ่งที่เกิดขึ้นในเขตเมือง โดยเฉพาะกรุงเทพมหานคร เนื่องจากมลพิษทางอากาศก่อให้เกิดผลกระทบต่อด้านสุขภาพอนามัย ไม่ว่าจะเป็นด้านกลิ่น ความรำคาญ ตลอดจนผลกระทบต่อสุขภาพที่เกี่ยวข้องกับระบบการหายใจ หัวใจและปอด ดังนั้นการติดตามเฝ้าระวังปริมาณมลพิษในบรรยากาศจึงเป็นภารกิจหนึ่งที่มีความสำคัญ กรมควบคุมมลพิษเป็นหน่วยงานที่ทำการตรวจวัดคุณภาพอากาศอย่างต่อเนื่อง โดยทำการตรวจวัดมลพิษทางอากาศที่สำคัญ ได้แก่ ฝุ่นละอองขนาดเล็ก (ฝุ่นละอองขนาดไม่เกิน 10 ไมครอน : PM-10) ก๊าซซัลเฟอร์ไดออกไซด์ (SO₂) สารตะกั่ว (Pb) ก๊าซคาร์บอนมอนอกไซด์ (CO) ไนโตรเจนไดออกไซด์ (NO₂) และก๊าซโอโซน (O₃)

สถานการณ์มลพิษทางอากาศ

ผลจากการตรวจวัดคุณภาพอากาศในช่วงเกือบ 20 ปีที่ผ่านมา พบว่า คุณภาพทางอากาศในประเทศไทยมีคุณภาพดีขึ้น โดยพิจารณาได้จากค่าสูงสุดของความเข้มข้นของสารมลพิษส่วนใหญ่อยู่ในเกณฑ์มาตรฐาน

ยกเว้น ฝุ่นขนาดเล็ก และก๊าซโอโซน ทั้งนี้การที่คุณภาพอากาศของประเทศไทยมีคุณภาพดีขึ้น มีสาเหตุมาจากการลดลงของปริมาณการใช้เชื้อเพลิงในช่วงวิกฤติเศรษฐกิจและอีกส่วนหนึ่งมาจากมาตรการของรัฐที่มีส่วนทำให้มลพิษทางอากาศลดลง (ธนาคารโลก 2002) ซึ่งได้แก่

การรณรงค์ให้ใช้รถจักรยานยนต์ 4 จังหวะแทนรถจักรยานยนต์ 2 จังหวะ เนื่องจากรถจักรยานยนต์ 2 จังหวะเป็นแหล่งกำเนิดสำคัญของการปล่อยฝุ่นละอองสู่บรรยากาศ การปรับเปลี่ยนมาใช้รถจักรยานยนต์ 4 จังหวะ จึงจะช่วยให้มีการปล่อยฝุ่นละอองสู่บรรยากาศลดลง

การติดตั้งอุปกรณ์กำจัดสารซัลเฟอร์ (Desulfurization) ในโรงไฟฟ้าแม่เมาะในปี พ.ศ.2535 เนื่องจากโรงไฟฟ้าแม่เมาะเป็นโรงไฟฟ้าที่ใช้ถ่านหินลิกไนต์เป็นเชื้อเพลิงเป็นแหล่งกำเนิดสำคัญของการปล่อยก๊าซซัลเฟอร์ไดออกไซด์ ดังนั้นการติดตั้งอุปกรณ์ดังกล่าวทำให้ปริมาณก๊าซซัลเฟอร์ไดออกไซด์ในบรรยากาศลดลงอย่างต่อเนื่องจนอยู่ในระดับที่ต่ำกว่ามาตรฐาน ตั้งแต่มีการติดตั้งอุปกรณ์กำจัดสารซัลเฟอร์

การบังคับใช้อุปกรณ์ขจัดมลพิษในระบบไอเสียรถยนต์ประเภท Catalytic converter ในรถยนต์ใหม่ในปี พ.ศ. 2536 เนื่องจากยานยนต์เป็นแหล่งกำเนิดก๊าซคาร์บอนมอนอกไซด์ที่สำคัญ ส่งผลให้ระดับก๊าซคาร์บอนมอนอกไซด์ลดลงจนอยู่ในระดับที่ต่ำกว่ามาตรฐาน

การลดปริมาณสารตะกั่วในน้ำมัน โดยในปี พ.ศ. 2532 รัฐบาลได้มีมาตรการเริ่มลดปริมาณตะกั่วในน้ำมันจาก 0.45 กรัมต่อลิตรให้เหลือ 0.4 กรัมต่อลิตร และในปี พ.ศ. 2535 ได้ลดลงมาเหลือ 0.15 กรัมต่อลิตร จนกระทั่งปลายปี พ.ศ. 2538 รัฐบาลได้ยกเลิกการใช้น้ำมันเบนซินที่มีสารตะกั่ว ทำให้ระดับสารตะกั่วลดลงอย่างรวดเร็วจนอยู่ในระดับที่ต่ำกว่ามาตรฐาน

ฝุ่นละอองขนาดเล็ก และก๊าซโอโซน ยังเป็นสารมลพิษที่เป็นปัญหา ซึ่งถึงแม้จะมีแนวโน้มลดลงเช่นกัน แต่มลพิษทั้ง 2 ตัวก็ยังสูงเกินมาตรฐาน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะฝุ่นละอองมีแหล่งกำเนิดหลากหลาย ทำให้การออกมาตรการเพื่อลดฝุ่นละอองทำได้ยาก โดยแหล่งกำเนิดฝุ่นละอองที่สำคัญ ได้แก่ ยานพาหนะ ฝุ่นละอองแขวนลอยคองค้ำในถนน ฝุ่นจากการก่อสร้าง และอุตสาหกรรม สำหรับในพื้นที่ชนบท แหล่งกำเนิดฝุ่นละอองที่สำคัญ คือ การเผาไหม้ในภาคเกษตร ขณะที่ก๊าซโอโซนเป็นสารพิษทุติยภูมิที่เกิดจากปฏิกิริยาระหว่างสารประกอบอินทรีย์ระเหยง่าย (Volatile organic compound: VOC) และออกไซด์ของไนโตรเจน โดยมีความร้อนและแสงอาทิตย์เป็นตัวเร่งปฏิกิริยา ทำให้ก๊าซโอโซนมีปริมาณสูงสุดในช่วงเที่ยงและบ่าย และถูกกระแสลมพัดพาไปสะสมในบริเวณต่างๆ ซึ่งจะเห็นได้ว่ามีปัจจัยหลายปัจจัยที่ยากต่อการควบคุมการเกิดของก๊าซโอโซน ทำให้มาตรการต่าง ๆ ที่กล่าวมาของภาครัฐ ยังไม่สามารถลดปริมาณก๊าซโอโซนลงให้อยู่ในเกณฑ์มาตรฐานได้

มลพิษทางอากาศมีแหล่งกำเนิดมลพิษและผลกระทบต่อสุขภาพอนามัยและสิ่งแวดล้อมแตกต่างกันไป ทั้งนี้สามารถสรุปได้ ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แหล่งกำเนิดที่สำคัญและผลกระทบของมลพิษทางอากาศ

มลพิษ	แหล่งกำเนิดที่สำคัญ	ผลกระทบ
ฝุ่นละออง ไม่เกิน 10 ไมครอน (PM-10)	การเผาไหม้ของเครื่องยนต์ดีเซล ฝุ่นละออง แขนกลอยคังค้ำ ในถนน ฝุ่นจากการก่อสร้าง และจากอุตสาหกรรม	PM-10 มีผลกระทบต่อสุขภาพอนามัย ของคนอย่างสูงเพราะมีขนาดเล็ก จึงสามารถแทรกตัวเข้าไปในปอดได้
ก๊าซซัลเฟอร์ ไดออกไซด์ (SO ₂)	การเผาไหม้เชื้อเพลิงที่มี ซัลเฟอร์เป็นองค์ประกอบ ซึ่งส่วนใหญ่ คือ ถ่านหินและ น้ำมันและอาจเกิดจาก กระบวนการทางอุตสาหกรรม บางชนิด	การสะสมของ SO ₂ จำนวนมาก อาจทำให้เป็นโรคหอบหืดหรือ มีปัญหาเกี่ยวกับระบบทางเดินหายใจ นอกจากนี้การรวมตัวกัน ระหว่าง SO ₂ และ NO ₂ เป็นสาเหตุสำคัญที่ก่อให้เกิด ฝนกรด (acid rain) ซึ่งทำให้เกิดดิน เปรี้ยว และทำให้น้ำในแหล่งน้ำ ธรรมชาติต่าง ๆ มีสภาพเป็นกรด
สารตะกั่ว (Pb)	การเผาไหม้ alkyl lead ที่ผสม อยู่ในน้ำมันเบนซิน	สารตะกั่วเป็นสารอันตรายที่ส่งผล ทำลายสมอง ไต โลหิต ระบบประสาท ส่วนกลาง และระบบสืบพันธุ์ โดยเด็ก ที่ได้รับสารตะกั่วในระดับสูงอาจมี พัฒนาการรับรู้ช้ากว่าปกติ และ การเจริญเติบโตลดลง
ก๊าซคาร์บอนได ออกไซด์ (CO)	การเผาไหม้ของน้ำมันที่ไม่ สมบูรณ์	CO จะเข้าไปขัดขวางปริมาณก๊าซ ออกซิเจน (O ₂) ที่ร่างกาย จำเป็นต้อง ใช้ ดังนั้นผู้ที่มีอาการโรคระบบหัวใจ และหลอดเลือดจึงมีความเสี่ยงสูงจน อาจถึงแก่ชีวิตได้ ถ้าได้รับ CO ในระดับสูง

มลพิษ	แหล่งกำเนิดที่สำคัญ	ผลกระทบ
ไนโตรเจนออกไซด์ NO ₂	การเผาไหม้เชื้อเพลิงฟอสซิล และยังมีบทบาทสำคัญ ในการก่อตัวของ O ₃ และฝุ่นละออง	การรับ NO ₂ ในระดับต่ำอาจทำให้ คนที่มีโรคระบบทางเดินหายใจ มีความผิดปกติของปอด และอาจเพิ่ม การเจ็บป่วยของโรคระบบ ทางเดินหายใจในเด็ก ขณะที่การรับ NO ₂ เป็นเวลานานอาจเพิ่มความไวที่จะติด เชื้อโรคระบบทางเดินหายใจและทำให้ ปอดมีความผิดปกติอย่างถาวร
ก๊าซโอโซน O ₃	การทำปฏิกิริยาระหว่าง สารประกอบอินทรีย์ระเหยง่าย (Volatileorganic compound: VOC) และ ออกไซด์ของ ไนโตรเจนโดยมี ความร้อนและแสงอาทิตย์เป็น ตัวเร่งปฏิกิริยา	O ₃ อาจทำให้เกิดอันตรายเฉียบพลัน ต่อสุขภาพ เช่น ความระคายเคืองต่อ สายตา จมูก คอ ทรวงอก หรือ อาการ ไอ ปวดหัว นอกจากนี้ยังอาจทำให้ ผลผลิตทางการเกษตรต่ำลง

ที่มา : ธนาคารโลก 2002.

กิจกรรมบทที่ 4 เรื่อง การทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

กิจกรรมที่ 1 ผู้เรียนคิดว่าในชุมชนเกิดปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในด้านใดบ้าง ให้เลือก 1 ปัญหา แล้ววิเคราะห์หาสาเหตุของการเกิดปัญหาและหาสาเหตุของการเกิดปัญหาและหาแนว ทางแก้ไข

กิจกรรมที่ 2 ให้ผู้เรียนศึกษาผลกระทบจากการสร้างเขื่อนขนาดใหญ่ต่อการเปลี่ยนแปลงทาง ธรรมชาติ และจัดทำรายงาน

กิจกรรมที่ 3 จงเลือกคำตอบที่ถูกต้องที่สุดเพียงคำตอบเดียว

- ปัญหาการจราจรติดขัดตามเมืองใหญ่ ๆ นอกจากจะทำให้เกิดผลเสียทางเศรษฐกิจแล้ว ยังจะทำให้ เกิดผลเสียทางใดอีก
 - ทำให้คนฝ่าฝืนกฎหมาย
 - ทำให้สิ่งแวดล้อมเป็นพิษ
 - ทำให้รถยนต์เสื่อมสภาพเร็ว
 - ทำให้สูญเสียเวลาไปโดยเปล่าประโยชน์

2. เราจะแก้อากาศเป็นพิษอย่างเช่นในกรุงเทพฯ โดยวิธีใดจึงจะดีที่สุด
 - ก. ลดจำนวนรถยนต์ลง
 - ข. ไม่ส่งเสียงดังในโรงภาพยนตร์
 - ค. ปลุกต้นไม้ให้มาก
 - ง. ขยายเขตเมืองให้กว้างออกไปอีก
3. การป้องกันไม่ให้เกิดปัญหามลพิษ ควรปฏิบัติอย่างไร
 - ก. ไม่สูบบุหรี่ในที่สาธารณะ
 - ข. ไม่ส่งเสียงดังในโรงภาพยนตร์
 - ค. ข้ามถนนตรงทางม้าลายหรือสะพานลอย
 - ง. ติดตั้งระบบป้องกันไอเสียในรถยนต์
4. ประเทศไทยขาดดุลการค้ากับต่างประเทศ เพราะเหตุใด
 - ก. สินค้ามีจำนวนน้อยกว่าเป้าหมาย
 - ข. ปริมาณการผลิตสินค้าน้อยลง
 - ค. ไม่สนับสนุนให้เอกชนส่งสินค้าออก
 - ง. มูลค่าราคาสินค้าส่งออกน้อยกว่ามูลค่าสินค้านำเข้า
5. สาเหตุอะไรที่ทำให้ฝนมีสภาพเป็นกรด
 - ก. ก๊าซที่มีออกไซด์เป็นตัวประกอบ
 - ข. ซัลเฟอร์ไดออกไซด์
 - ค. ออกไซด์ของไนโตรเจน
 - ง. คาร์บอนมอนนอกไซด์
6. มลภาวะเป็นพิษที่เกิดผลกระทบต่อระบบนิเวศหมายถึง
 - ก. ออกซิเจนในอากาศมีปริมาณเพิ่มขึ้น
 - ข. คาร์บอนไดออกไซด์ในอากาศมีปริมาณเพิ่มขึ้น
 - ค. ออกซิเจนในอากาศมีปริมาณเท่าเดิม
 - ง. คาร์บอนไดออกไซด์ในอากาศมีปริมาณน้อยลง
7. ข้อใดไม่ใช่ปัญหาการสิ้นเปลืองพลังงานอันเกิดจากปัญหาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม
 - ก. ปัญหาการขาดแคลนน้ำใช้
 - ข. ปัญหาน้ำท่วมกรุงเทพฯ
 - ค. ปัญหาการจราจรติดขัด
 - ง. ปัญหาการศึกษา
8. ข้อใดเป็นการใช้พลังงานเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม
 - ก. การทิ้งขยะมูลฝอย
 - ข. การปล่อยน้ำเสีย
 - ค. การคุมกำเนิดของประชากร
 - ง. การควบคุมหรือป้องกันอากาศเสีย

เรื่องที่ 5 แนวทางการป้องกันแก้ไขปัญหาการทำลายทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม โดยประชาชน ชุมชน องค์กร ภาครัฐ ภาคเอกชน

แนวคิดในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

1. การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ หมายถึง การรู้จักใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างชาญฉลาด เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อประชาชนโดยทั่วถึงกัน ใช้ได้อย่างยาวนาน
2. การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติเกี่ยวข้องกับประชาชนทุกคน รวมทั้งชุมชน องค์กรภาครัฐและภาคเอกชน
3. การอนุรักษ์หรือการจัดการทรัพยากร ต้องคำนึงทรัพยากรอย่างอื่นในเวลาเดียวกันด้วย เพราะทรัพยากรทุกอย่างมีส่วนเกี่ยวข้องและสัมพันธ์กัน
4. ในการวางแผนการจัดการทรัพยากร ต้องไม่แยกมนุษย์ออกจากสภาพแวดล้อม ทางสังคมหรือวัฒนธรรมหรือสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติ
5. ผู้ใช้ทรัพยากรธรรมชาติต้องตระหนักถึงความสำคัญของทรัพยากรนั้น ๆ และใช้อย่างชาญฉลาดให้เกิดผลดีกับทุกด้าน
6. การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม นอกจากเพื่อการกินดีอยู่ดีแล้วจำเป็นต้องอนุรักษ์เพื่อความสวยงามของธรรมชาติด้วย

การอนุรักษ์ป่าไม้

1. กำหนดนโยบายป่าไม้แห่งชาติเพื่อเป็นแนวทางในการจัดการและพัฒนาป่าไม้ในระยะยาว
 2. การปลูกป่าสงวน รวมทั้งทำนุบำรุงดูแล โดยให้ประชาชน และชุมชนมีส่วนร่วมในการรักษาดูแลป่าไม้
 3. สร้างจิตสำนึกให้ประชาชนทุกคนรู้คุณค่าของป่าไม้ และผลกระทบที่เกิดจากการตัดไม้ทำลายป่า
- การอนุรักษ์ทรัพยากรดิน** เป็นวิธีการป้องกันเริ่มแรกที่ดีที่สุด ที่จะทำให้มนุษย์ได้ใช้ประโยชน์ของดินอย่างยาวนาน ซึ่งสามารถทำได้ ดังนี้
1. ปรับสภาพดิน หรือปลูกพืชที่สามารถป้องกันการชะล้าง การชะล้าง และการกัดเซาะ
 2. ปกคลุมดินให้พ้นจากการกระทบของฝนและลม
 3. การไถพรวนดินให้ถูกต้อง
 4. ใช้ประโยชน์ให้เหมาะสมกับลักษณะดิน

การอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำ

วิธีการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำ สามารถแก้ไขได้ที่ตัวต้นเหตุ ซึ่งก็คือ มนุษย์

1. ไม่ทิ้งเศษขยะมูลฝอย สิ่งสกปรกโสโครก ลงไปในแม่น้ำ ลำคลอง
2. ควรมีมาตรการห้ามไม่ให้โรงงานอุตสาหกรรมทิ้งน้ำเสียลงในแม่น้ำ
3. ประชาชนทุกชุมชน องค์กรภาครัฐและเอกชนทุกหน่วยงาน ต้องช่วยกันรักษาต้นน้ำลำธาร

การอนุรักษ์สัตว์ป่า สัตว์เป็นทรัพยากรธรรมชาติที่สามารถทำให้เพิ่มจำนวนมากขึ้นได้ แต่ถ้าหากสัตว์ป่า ชนิดใดสูญพันธุ์ไปแล้ว จะไม่สามารถสร้างพันธุ์ของสัตว์ป่าชนิดนั้น ขึ้นมา ได้อีก การอนุรักษ์สัตว์ป่า จึงควรมีหลัก ดังนี้

1. การใช้กฎหมายควบคุม เป็นการอนุรักษ์สัตว์ป่าทางตรง มีการป้องกันและปราบปราม ผู้กระทำความผิดพระราชบัญญัติสงวน และคุ้มครองสัตว์ป่าอย่างเข้มงวด
2. การสงวนแหล่งที่อยู่ อาศัยของสัตว์ป่า หมายถึงการป้องกันรักษาป่าไม้ ที่จัดเป็นเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า เขตป่าในอุทยานแห่งชาติ เขตวนอุทยานต้องมีการป้องกัน บำรุงรักษา และการปลูกพันธุ์ไม้ขึ้นมาใหม่
3. การเพาะพันธุ์เพิ่ม เช่น ตามสวนสัตว์ต่าง ๆ เขตรักษาพันธุ์สัตว์หลายแห่ง เลี้ยงสัตว์บางชนิดไว้ในกรงเพื่อเพาะพันธุ์เพิ่ม เมื่อมีมากแอดัด จึงนำสัตว์บางชนิดไปปล่อยไว้ในป่าเปิด ของอุทยานแห่งชาติ
4. การค้นคว้า วิจัยทางวิชาการ ถือได้ว่าเป็นพื้นฐานของการจัดการสัตว์ป่าให้มีจำนวนเพิ่มขึ้นในระดับที่พอเหมาะกับการอาหารและที่หลบภัยในท้องถิ่นนั้น ๆ
5. การใช้ประโยชน์จากสัตว์ตามหลักการอนุรักษ์ทรัพยากร โดยไม่เก็บทรัพยากรไว้ รู้จักนำทรัพยากรนั้น ๆ มาใช้ให้เป็นประโยชน์มากที่สุด เช่น จัดเป็นแหล่งเรียนรู้ จัดสถานที่ชมสัตว์ป่า จัดสวนสัตว์ให้เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจแก่นุชนีย์ เป็นต้น

การอนุรักษ์ทรัพยากรแร่ธาตุ

1. กำหนดแผนการใช้ทรัพยากรแร่เพื่อให้เกิดการบริหารทรัพยากรแร่เป็นไปอย่างต่อเนื่อง
2. วางแผนการนำแร่มาใช้ประโยชน์อย่างมีประสิทธิภาพ ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ
3. ส่งเสริมให้มีการใช้ทรัพยากรแร่ให้มากที่สุดและครบวงจร ตัวอย่างคือมีการนำแร่ธาตุที่ใช้แล้วมาใช้ใหม่ เช่น เหล็ก รวมทั้งให้รัฐเข้ามามีบทบาทในการควบคุมกลไกการผลิต

แนวทางแก้ไขปัญหาวิกฤตการณ์สิ่งแวดล้อม

ปัญหาสิ่งแวดล้อม เป็นปัญหาของทุกคนในสังคม เพราะจะมีผลกระทบต่อทุกคนที่อยู่ร่วมกัน ทั้งเรื่องมลพิษทางอากาศ ทางน้ำ หรือขยะมูลฝอย โดยมีแนวทางการแก้ไข ดังนี้

แนวทางการแก้ไขมลพิษทางอากาศ

มลพิษทางอากาศส่วนใหญ่จะเกิดในชุมชนขนาดใหญ่ เนื่องจากมีประชากรอาศัยอยู่มาก สาเหตุเกิดจาก คิว้นพิษจากรถยนต์ และจากโรงงานอุตสาหกรรม ซึ่งมีแนวทางแก้ไขปัญหาดังต่อไปนี้

1. จัดหาและพัฒนาระบบการตรวจคุณภาพในอากาศ ให้สามารถวิเคราะห์ปริมาณมลพิษทางอากาศชนิดต่าง ๆ เพื่อประเมินคุณภาพในอากาศ
2. หาทางลดปริมาณสารมลพิษทางอากาศจากแหล่งกำเนิด เพื่อให้สามารถควบคุมและรักษาคุณภาพอากาศให้ได้ตามมาตรฐาน
3. กระตุ้นให้ผู้ใช้รถยนต์ให้ความสำคัญในการดูแลรักษาเครื่องยนต์ให้อยู่ในสภาพดีเพื่อลดควันดำ
4. ออกมาตรการตรวจสอบและตรวจจับรถยนต์ที่มีควันดำ
5. รมรงค์ให้ผู้ขับขี่รถยนต์มีวินัยและเคารพในกฎจราจร

แนวทางการแก้ไขมลพิษทางน้ำ

1. รณรงค์ให้ประชาชนใช้น้ำอย่างประหยัด
2. มีการจัดการน้ำแบบบูรณาการให้มีประสิทธิภาพเพื่อเกิดประโยชน์สูงสุด
3. มีมาตรการที่เข้มงวดในการควบคุมน้ำที่ออกจากโรงงานอุตสาหกรรม
4. ปรับปรุงท่อน้ำทิ้ง ไม่ให้บ้านเรือนทิ้งน้ำใช้แล้วสู่แม่น้ำลำคลอง

แนวทางการแก้ไขขยะมูลฝอย

1. หลีกเลี่ยงการใช้โฟมหรือพลาสติก
2. ซ่อมแซมแก้ไขเครื่องใช้ที่ชำรุดให้นำกลับมาใช้ใหม่แทนการทิ้งเป็นขยะ
3. ควรนำวัสดุที่ใช้แล้ว เช่น กระดาษ แก้ว พลาสติก มาแปรรูปกลับมาใช้ได้ใหม่
4. นำของที่ใช้แล้วบางชนิดมาดัดแปลงใช้ใหม่ให้เกิดประโยชน์
5. ควรแยกขยะตามประเภท เช่น ขยะเปียก ขยะแห้ง ขวดพลาสติก ฯลฯ

ในการป้องกันแก้ไขปัญหการทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมนั้น ไม่เพียงแต่ประชาชนทุกคนเท่านั้น แต่ชุมชน องค์กรภาครัฐ และภาคเอกชนจะต้องร่วมมือร่วมใจกันเพื่อการพัฒนาและการอนุรักษ์ที่ยั่งยืน

กิจกรรมที่ 4 แนวทางการป้องกันแก้ไขปัญหการทำลายทรัพยากรธรรมชาติและ

สิ่งแวดล้อม โดยประชาชน ชุมชน องค์กรภาครัฐ ภาคเอกชน

1. เหตุใดจึงกล่าวว่า “มนุษย์” คือตัวการสำคัญที่เป็นผู้ทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

.....

.....

.....

.....

.....

2. ในชุมชนที่ผู้เรียนอาศัยอยู่ มีทรัพยากรชนิดใดมากที่สุด ผู้เรียนจะมีวิธีช่วยอนุรักษ์ทรัพยากรชนิดนั้นได้อย่างไรบ้าง

1.
2.
3.
4.

.....

บทที่ 2 ประวัติศาสตร์

สาระการเรียนรู้

การศึกษาทางประวัติศาสตร์ เป็นกระบวนการหรือขั้นตอนการศึกษา เรื่องราวของมนุษย์ในยุคต่าง ๆ เช่น ความเป็นอยู่ การปกครอง ศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรม ที่เป็นสภาพเหตุการณ์ในอดีตที่ถูกบันทึกไว้ให้ศึกษา ซึ่งเหตุการณ์เหล่านี้จะมีผลกระทบต่อความคิดของมนุษย์ปัจจุบัน ทั้งด้านความเข้าใจพลเมืองชาติต่าง ๆ ความสำเร็จ ความประทับใจที่มีคุณค่าของบรรพบุรุษมาศึกษาให้เข้าใจ สามารถนำไปสร้างองค์ความรู้ใหม่ในทางประวัติศาสตร์ได้

ตัวชี้วัด

1. อธิบายเหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์ของประเทศต่าง ๆ ในโลก
2. วิเคราะห์และเปรียบเทียบเหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์ของแต่ละประเทศในโลกที่มีผลกระทบต่อความเปลี่ยนแปลงของประเทศต่าง ๆ ในโลก
3. วิเคราะห์เหตุการณ์โลกปัจจุบันและคาดคะเนเหตุการณ์ที่อาจเกิดขึ้นกับประเทศต่าง ๆ ในอนาคต

ขอบข่ายเนื้อหา

- เรื่องที่ 1 การแบ่งช่วงเวลาและยุคสมัยทางประวัติศาสตร์
- เรื่องที่ 2 แหล่งอารยธรรมโลก
- เรื่องที่ 3 ประวัติศาสตร์ชาติไทย
- เรื่องที่ 4 บุคคลสำคัญของไทยและของโลกในด้านประวัติศาสตร์
- เรื่องที่ 5 เหตุการณ์สำคัญของโลกที่มีผลต่อปัจจุบัน

เรื่องที่ 1 การแบ่งช่วงเวลาและยุคสมัยทางประวัติศาสตร์

ยุคสมัยประวัติศาสตร์มีความสำคัญต่อการศึกษาประวัติศาสตร์เนื่องจากการแบ่งช่วงเวลาในอดีตอย่างเป็นระบบ โดยพิจารณาจากหลักฐานที่เหลืออยู่ในปัจจุบัน ซึ่งจะนำไปสู่การวิเคราะห์เหตุการณ์ต่าง ๆ อย่างมีเหตุผล โดยตระหนักถึงความสำคัญของความต่อเนื่องของช่วงเวลา จะทำให้การลำดับเปรียบเทียบเรื่องราวทางประวัติศาสตร์มีความชัดเจนขึ้นตามเกณฑ์ดังต่อไปนี้

1. การแบ่งช่วงเวลา มีพื้นฐานมาจากยุคสมัยทางศาสนาแบ่งออกเป็น

(1) การแบ่งช่วงเวลาตามประวัติศาสตร์ไทย ได้แก่ รัตนโกสินทร์ศก (ร.ศ.) จุลศักราช (จ.ศ.) และ พุทธศักราช (พ.ศ.) ปัจจุบันที่ใช้กันอยู่คือ พุทธศักราช (พ.ศ.) ซึ่งเป็นศักราชในกลุ่มผู้ที่นับถือพระพุทธศาสนา การนับปีของพุทธศาสนา เริ่มปี พ.ศ.1 หลังจากที่พระพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพานแล้ว 1 ปี คือปีแรก นับเป็น พ.ศ. 0 เมื่อครบ 1 ปี ของพุทธศาสนาจึงเริ่มนับ พ.ศ.1 โดยเริ่มใช้ตั้งแต่สมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช จนมาเป็นที่แพร่หลายและระบุใช้อย่างเป็นทางการในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 6) ในปีพุทธศักราช 2455 และบางครั้งมีการแบ่งเป็นทศวรรษ และศตวรรษ เช่น พุทธศตวรรษที่ 25 คือ ปี พ.ศ. 2500 เท่ากับ คริสต์ศตวรรษที่ 20 คือ ปี ค.ศ. 2000

(2) การแบ่งช่วงเวลาตามประวัติศาสตร์สากล ได้แก่ คริสต์ศักราช (ค.ศ.) เป็นการนับเวลาทางศักราชของผู้ที่นับถือคริสต์ที่นิยมใช้กันมาทั่วโลก โดยคริสต์ศักราชที่ 1 เริ่มนับตั้งแต่ปีที่พระเยซูคริสต์ประสูติ (ตรงกับ พ.ศ. 543) และถึระยะเวลาที่อยู่ก่อนคริสต์ศักราชลงไปจะเรียกว่า สมัยก่อนคริสต์ศักราชหรือก่อนคริสตกาล และอีจระะห์ศักราช (ฮ.ศ.) เป็นการนับเวลาทางศักราชของผู้นับถือศาสนาอิสลามโดยที่อาศัยปีที่ท่านนบีมุฮัมมัดได้อพยพจากเมืองเมกกะไปยังเมืองมาดีนา เป็นปีเริ่มต้นศักราชอิสลามซึ่งตรงกับวันที่ 6 กรกฎาคม ค.ศ. 622

2. การแบ่งยุคสมัยทางประวัติศาสตร์

การแบ่งยุคสมัยทางประวัติศาสตร์โดยการใช้หลักเกณฑ์การพิจารณารูปแบบและลักษณะของหลักฐานที่เป็นลายลักษณ์อักษรและไม่เป็นลายลักษณ์อักษร สามารถแบ่งยุคสมัยทางประวัติศาสตร์เป็นยุคต่าง ๆ ได้ดังนี้

ยุคก่อนประวัติศาสตร์

เป็นช่วงเวลาที่มนุษย์ยังไม่รู้จักการประดิษฐ์ตัวอักษร แต่มีความสามารถในการปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม สิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันและหลงเหลืออยู่ จึงเป็นหลักฐานแสดงให้เห็นถึงวิวัฒนาการในยุคก่อนประวัติศาสตร์ ซึ่งแบ่งย่อยออกไปตามลักษณะวัสดุที่ใช้ทำเครื่องมือเครื่องใช้ ดังนี้

1. ยุคหิน เป็นยุคที่มนุษย์รู้จักนำหินมาดัดแปลงเป็นเครื่องมือเครื่องใช้ โดยมีวิวัฒนาการดังนี้

(1) ยุคหินเก่า มนุษย์นำกระดูกสัตว์ นำหินมาแกะทำเครื่องมืออย่างหยาบ ๆ ยังคงใช้ชีวิตเร่ร่อนย้ายที่อยู่ตามฝูงสัตว์ที่ล่าเป็นอาหารโดยอาศัยอยู่ตามถ้ำ

(2) ยุคหินกลาง มนุษย์เริ่มรู้จักสร้างบ้านเรือนแทนการอยู่ถ้ำ เริ่มทำเกษตรและรู้จักปั้นหม้อไหอย่างหยาบ ๆ ด้วยดินเหนียวตากแห้ง

(3) ยุคหินใหม่ มนุษย์อยู่เป็นหลักแหล่ง สามารถทำการเกษตรและผลิตอาหารได้เอง เครื่องมือเครื่องใช้ที่ทำจากหินมีการขัดเกลาให้แหลมคม ทำเครื่องปั้นดินเผามาใช้ในบ้านเรือนได้ และเริ่มรู้จักการนำเส้นใยมาทอผ้า

2. ยุคโลหะ ในยุคนี้นมนุษย์เริ่มทำเครื่องมือเครื่องใช้จากโลหะแทนหินและกระดูกสัตว์ ยุคโลหะสามารถแบ่งย่อยไปได้อีก 2 ยุค ตามลักษณะโลหะที่ใช้คือ

(1) ยุคสำริด เครื่องมือเครื่องใช้ของมนุษย์ในยุคนี้ทำจากโลหะผสมระหว่างทองแดงและดีบุก เช่น ขวาน หอก กำไล เป็นต้น

(2) ยุคเหล็ก เมื่อมนุษย์รู้จักวิธีการถลุงเหล็กจึงนำมาทำเครื่องมือเครื่องใช้และอาวุธ เช่น ใบหอก ขวาน มีด ซึ่งจะมีความแข็งแรงทนทานกว่าสำริดมาก

ยุคประวัติศาสตร์

เป็นช่วงเวลาที่มนุษย์รู้จักประดิษฐ์ตัวอักษรและบันทึกไว้บนวัสดุต่าง ๆ เช่น แผ่นหิน แผ่นดินเหนียว แผ่นผ้า ยุคประวัติศาสตร์แบ่งออกเป็นยุคสมัยต่าง ๆ ดังนี้

1. สมัยโบราณ มนุษย์เลิกใช้ชีวิตแบบเร่ร่อนมาตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนอยู่รวมกัน สร้างระเบียบวินัยในการอยู่ร่วมกันขึ้นจนเป็นสังคมที่มีความซับซ้อน อารยธรรมในสมัยนี้ ได้แก่ อารยธรรมเมโสโปเตเมีย อารยธรรมอียิปต์ อารยธรรมอินเดีย อารยธรรมจีนไปจนถึงจักรวรรดิโรมันล่มสลาย

2. สมัยกลาง เมื่อจักรวรรดิโรมันล่มสลาย โดยการรุกรานของพวกเตอร์ก ศิลปะวิทยาการต่าง ๆ จึงหยุดชะงักไปด้วย ยุคสมัยนี้จึงเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า ยุคมืด

3. สมัยใหม่หรือยุคฟื้นฟูศิลปวิทยาการ นับว่ายุคนี้เป็นรากฐานของความเจริญทุก ๆ ด้านในยุคต่อมา ช่วงเวลาของยุคนี้เริ่มตั้งแต่การออกสำรวจดินแดนไปจนถึงสงครามโลกครั้งที่ 1

4. สมัยปัจจุบันคือ ช่วงเวลาตั้งแต่ยุติสงครามโลกครั้งที่ 1 เรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน

หลักเกณฑ์การแบ่งยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ มีดังนี้

1. การแบ่งยุคสมัยทางประวัติศาสตร์สากล

แบ่งตามความเจริญทางอารยธรรมมนุษย์

แบ่งตามการเริ่มต้นของเหตุการณ์สำคัญ

แบ่งตามชื่อจักรวรรดิหรืออาณาจักรที่สำคัญที่เคยรุ่งเรือง

แบ่งตามราชวงศ์ที่ปกครองประเทศ

แบ่งตามการตั้งเมืองหลวง

2. การแบ่งยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ไทย

ส่วนใหญ่ยึดถือหลักเกณฑ์ของประวัติศาสตร์สากล แบ่งเป็นสมัยก่อนประวัติศาสตร์ไทยและสมัยประวัติศาสตร์ไทย

สมัยประวัติศาสตร์ไทยแบ่งตาม

สมัยโบราณหรือสมัยก่อนสุโขทัย ตั้งแต่ พ.ศ.1180 ถึง พ.ศ. 1792

สมัยสุโขทัย ตั้งแต่ พ.ศ. 1792 ถึง พ.ศ. 2006

สมัยอยุธยา ตั้งแต่ พ.ศ. 1893 ถึง พ.ศ. 2310

สมัยธนบุรี ตั้งแต่ พ.ศ. 2310 ถึง พ.ศ. 2325

สมัยรัตนโกสินทร์ ตั้งแต่ พ.ศ. 2325 ถึงปัจจุบัน

การเทียบยุคสมัยสำคัญระหว่างประวัติศาสตร์สากลกับไทย

ประวัติศาสตร์สากล	ประวัติศาสตร์ไทย
สมัยโบราณ อารยธรรมเมโสโปเตเมีย อารยธรรมอียิปต์ อารยธรรมกรีก อารยธรรมโรมัน สิ้นสุดสมัยโบราณ เมื่อ ค.ศ.476 (พ.ศ.1019)	สมัยโบราณหรือสมัยก่อนสุโขทัย อาณาจักรลังกาสุกะ อาณาจักรทวารวดี อาณาจักรโยนกเชียงแสน อาณาจักรตามพรลิงค์
สมัยกลาง จักรวรรดิโรมันตะวันออก สิ้นสุด ค.ศ. 1453 การสร้างอาณาจักรคริสเตียน การปกครองในระบบฟิวดัล การฟื้นฟูเมืองและการค้า การฟื้นฟูศิลปะวิทยาการ การค้นพบทวีปอเมริกา	สมัยสุโขทัย สมัยอยุธยา
สมัยใหม่ การสำรวจทางทะเล การปฏิวัติวิทยาศาสตร์ การปฏิวัติอุตสาหกรรม การปฏิวัติฝรั่งเศส สงครามโลกครั้งที่1-2 สิ้นสุดสมัยใหม่ ค.ศ. 1945	สมัยธนบุรี สมัยรัตนโกสินทร์

ประวัติศาสตร์สากล	ประวัติศาสตร์ไทย
สมัยปัจจุบัน-ร่วมสมัย-ปัจจุบัน ยุคสงครามเย็น ยุคเทคโนโลยีการสื่อสาร	พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหา- ภูมิพลอดุลยเดช (2489 – ปัจจุบัน)

ตัวอย่างเหตุการณ์สำคัญที่แสดงความสัมพันธ์และความต่อเนื่องของกาลเวลา

1. ประวัติศาสตร์สากล

เหตุการณ์สำคัญในประวัติศาสตร์สากลนำมาเป็นตัวอย่างคือ ยุคจักรวรรดินิยมเกิดขึ้นมาจากปัจจัยหลายประการ ทั้งการเมือง เศรษฐกิจและพลังทางสังคม ซึ่งทำให้ประเทศในทวีปยุโรปมีอำนาจเข้มแข็ง มีความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจ มีความเจริญรุ่งเรือง แต่การมีอำนาจและความมั่นคงดังกล่าวเกิดขึ้นมาเพราะการปฏิวัติอุตสาหกรรมและยุคจักรวรรดินิยม สิ้นสุดเมื่อสงครามโลกครั้งที่ 1 ซึ่งทำให้มหาอำนาจทั้งหลายหยุดการล่าอาณานิคม แต่อาณานิคมทั้งหลายที่เบ็ดเสร็จก็ยังคงเป็นอาณานิคมต่อมาอีกหลายปี หลายชาติเริ่มเรียกร้องเอกราชและส่วนใหญ่ได้เอกราชคืนภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2

2. ประวัติศาสตร์ไทย

เหตุการณ์สำคัญในประวัติศาสตร์ไทยที่นำมาเป็นตัวอย่างคือ ยุคการปรับปรุงประเทศอยู่ในช่วง พ.ศ. 2394-2475 หรือในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวถึงพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ะหว่างนี้มีการปรับปรุงและปฏิรูปประเทศทุกด้านทั้งการปกครอง สังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม ฯลฯ

กิจกรรมที่ 5 เรื่องที่ 1 การแบ่งช่วงเวลาและยุคสมัยทางประวัติศาสตร์

จงทำเครื่องหมาย X หน้าคำตอบที่ถูกต้องที่สุดเพียงข้อเดียว

1. ความหมายของคำว่า “ประวัติศาสตร์” ในข้อใดถูกต้องที่สุด
 - ก. การกล่าวถึงสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา
 - ข. เป็นเรื่องของความคิดและการกระทำของมนุษย์
 - ค. การบันทึกเรื่องราวในอดีตอย่างมีหลักฐาน
 - ง. การเล่าเรื่องราวในอดีตที่สืบค้นมา
2. การศึกษาประวัติศาสตร์ หมายถึงข้อใด
 - ก. การหาหลักฐานซึ่งนำไปสู่การวิเคราะห์เหตุการณ์ต่าง ๆ อย่างมีเหตุผล
 - ข. การศึกษาพฤติกรรมของ
 - ค. การใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์
 - ง. การให้ข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ
3. ประเทศไทยเริ่มใช้ปฏิพุทธศักราชสมัยใด
 - ก. พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
 - ข. พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
 - ค. พระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก
 - ง. พระนารายณ์มหาราช
4. มนุษย์รู้จักประดิษฐ์ตัวอักษรและบันทึกไว้บนวัสดุต่าง ๆ ในยุคไหน
 - ก. ยุคประวัติศาสตร์สากล
 - ข. ยุคก่อนประวัติศาสตร์
 - ค. ยุคประวัติศาสตร์
 - ง. ยุคสงครามเย็น
5. การแบ่งยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ไทย
 - ก. สมัยประวัติศาสตร์สากล
 - ข. สมัยโบราณและสมัยกรุงธนบุรี
 - ค. สมัยอยุธยาและสมัยประวัติศาสตร์ไทย
 - ง. สมัยก่อนประวัติศาสตร์ไทยและสมัยประวัติศาสตร์ไทย

เรื่องที่ 2 แหล่งอารยธรรมโลก

ในยุคก่อนประวัติศาสตร์ มนุษย์จะไม่มีที่อยู่เป็นหลักแหล่ง มีที่พักชั่วคราวตามถ้ำ ต้นไม้ใหญ่ เพื่อกันแดดกันฝนและป้องกันสัตว์ร้าย การอพยพย้ายที่อยู่ขึ้นอยู่กับแหล่งอาหาร คือ ผงสัตว์ เมื่อสัตว์อพยพไปตามฤดูกาลต่าง ๆ มนุษย์ก็อพยพตามไปด้วย ต่อมาในยุคหินมีการคิดค้นการเพาะปลูก มนุษย์ต้องรอการเก็บเกี่ยวพืชผล ทำให้มนุษย์ต้องอยู่เป็นหลักแหล่งและพัฒนาเป็นชุมชน ในยุคต่อมามนุษย์ประดิษฐ์ตัวอักษรใช้ในการบันทึกเรื่องราว เมื่อมนุษย์เริ่มรวมตัวกันหนาแน่นตามแหล่งอุดมสมบูรณ์ กลุ่มแม่น้ำต่าง ๆ ของโลกจึงเกิดการจัดระเบียบในสังคม มีการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบร่วมกัน จึงทำให้เกิดความชำนาญเฉพาะอย่างขึ้น อันเป็นจุดกำเนิดของอารยธรรม ซึ่งตรงกับภาษาอังกฤษว่า “Civilization” มีความหมายว่า สภาพที่พ้นจากความป่าเถื่อน

อารยธรรมของมนุษย์ยุคประวัติศาสตร์

พัฒนาการของมนุษย์นั้น มิใช่เฉพาะลักษณะที่เห็นจากภายนอกเท่านั้น พัฒนาการทางด้านความคิดได้มีการปรับเปลี่ยนไปตามสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์และสังคมที่เปลี่ยนไปด้วย พัฒนาการทางด้านภาษา การสร้างสรรค์งานศิลปะ และการพัฒนาวิธีการดำเนินชีวิตในด้านต่าง ๆ นำไปสู่การเกิดอารยธรรม ซึ่งต้องใช้เวลานานและความเจริญทั้งหลายในปัจจุบันล้วนสืบสายมาจากอารยธรรมโบราณ อารยธรรมของมนุษย์ในภูมิภาคต่าง ๆ ของโลก แบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 อารยธรรมของโลกตะวันออก ส่วนใหญ่มีรากฐานมาจากแหล่งอารยธรรมที่เก่าแก่ของโลกคือ จีนและอินเดีย

อารยธรรมจีน

ประเทศจีนเป็นประเทศที่มีอารยธรรมยาวนานที่สุดประเทศหนึ่ง โดยหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่สามารถค้นคว้าได้บ่งชี้ว่า อารยธรรมจีนมีอายุถึง 5,000 ปี รากฐานที่สำคัญของอารยธรรมจีน คือ การสร้างระบบภาษาเขียนและการพัฒนาแนวคิดลัทธิขงจื้อ เมื่อประมาณศตวรรษที่ 2 ก่อน ค.ศ. ประวัติศาสตร์จีนมีทั้งช่วงที่เป็นปึกแผ่นและแตกเป็นหลายอาณาจักรสลับกันไป ในบางครั้งก็ถูกปกครองโดยชนชาติอื่น วัฒนธรรมของอารยธรรมจีนสมัยก่อนประวัติศาสตร์ มีแหล่งอารยธรรมที่สำคัญ 2 แหล่ง คือ

ลุ่มแม่น้ำฮวงโห พบความเจริญที่เรียกว่า **วัฒนธรรมหยางเซา** (Yang Shao Culture) พบหลักฐานที่เป็นเครื่องปั้นดินเผาที่มีลักษณะสำคัญคือ เครื่องปั้นดินเผาเป็นลายเขียนสี มักเป็นลายเรขาคณิต พืช นก สัตว์ต่าง ๆ และพบใบห้านามมนุษย์ สีที่ใช้เป็นสีดำหรือสีม่วงเข้ม นอกจากนี้ยังมีการพิมพ์ลายหรือชุดสลักลายเป็นรูปลายจ๊กสาน ลายเชือกทาบ

ลุ่มน้ำแยงซี (Yangtze) บริเวณมณฑลชานตุงพบ **วัฒนธรรมหลงชาน** (Long Shan Culture) พบหลักฐานที่เป็นเครื่องปั้นดินเผาที่มีลักษณะสำคัญคือ เครื่องปั้นดินเผาที่มีเนื้อละเอียดสีดำขัดมันเงา คุณภาพดี เนื้อบางและแกร่ง เป็นภาชนะ 3 ขา

สมัยประวัติศาสตร์ของจีนแบ่งได้ 4 ยุค

ประวัติศาสตร์สมัยโบราณ เริ่มตั้งแต่สมัยราชวงศ์ซาง สิ้นสุดสมัยราชวงศ์โจว

ประวัติศาสตร์สมัยจักรวรรดิ เริ่มตั้งแต่สมัยราชวงศ์ฉิน จนถึงปลายราชวงศ์ซิง หรือซ่ง

ประวัติศาสตร์สมัยใหม่ เริ่มปลายราชวงศ์ซ่งจนถึงการปฏิวัติเข้าสู่ระบอบสังคมนิยม

ประวัติศาสตร์ร่วมสมัย เริ่มตั้งแต่จีนปฏิวัติเปลี่ยนแปลงการปกครองเข้าสู่ระบอบสังคมนิยมหรือ

คอมมิวนิสต์จนถึงปัจจุบัน

อารยธรรมจีนได้รับอิทธิพลของศาสนาเต๋าหรือขงจื้อ สถาปัตยกรรมที่ยิ่งใหญ่เป็นหนึ่งในสิ่งมหัศจรรย์ของโลก คือ “กำแพงเมืองจีน” กวีที่สำคัญคือ ซือหม่าเชียน ผลงานที่สำคัญคือ การบันทึกประวัติศาสตร์และวรรณกรรมที่สำคัญ คือ สามก๊กและความรักในหอแดง

การถ่ายทอดอารยธรรมจีนสู่ดินแดนต่าง ๆ

อารยธรรมจีนแผ่ขยายขอบข่ายออกไปอย่างกว้างขวาง ทั้งในเอเชียและยุโรปอันเป็นผลมาจากการติดต่อทางการทูต การค้า การศึกษา ตลอดจนการเผยแพร่ศาสนา อย่างไรก็ตามลักษณะการถ่ายทอดแตกต่างกันออกไป ดินแดนที่เคยตกอยู่ภายใต้การปกครองของจีนเป็นเวลานาน เช่น เกาหลีและเวียดนาม จะได้รับอารยธรรมจีนอย่างสมบูรณ์ ทั้งในด้านวัฒนธรรม การเมือง ขนบธรรมเนียมประเพณี การสร้างสรรค์และการแสดงออกทางศิลปะ ทั้งนี้เพราะราชสำนักจีนจะเป็นผู้กำหนดนโยบายและบังคับให้ประเทศทั้งสองรับวัฒนธรรมจีนโดยตรง

ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ อารยธรรมจีนได้รับการยอมรับในขอบเขตจำกัดมากที่สุดที่เห็นอย่างชัดเจน คือ การยอมรับระบบบรรณาการของจีน

ในเอเชียใต้ ประเทศที่แลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกับจีนอย่างใกล้ชิด คือ อินเดีย พระพุทธศาสนา มหายานของอินเดียแพร่หลายเข้ามาในจีนจนกระทั่งเป็นศาสนาสำคัญที่ชาวจีนนับถือ นอกจากนี้ศิลปะอินเดียยังมีอิทธิพลต่อการสร้างสรรค์ศิลปะบางอย่างของจีน เช่น ประติมากรรมที่เป็นพระพุทธรูป

ส่วนภูมิภาคเอเชียกลางและตะวันออกกลางนั้น เนื่องจากบริเวณที่เส้นทางการค้า สานแพรไหมผ่าน จึงทำหน้าที่เป็นสื่อกลางนำอารยธรรมตะวันตกและจีนมาพบกัน อารยธรรมจีนที่เผยแพร่ไป เช่น การแพทย์ การเลี้ยงไหม กระจก การพิมพ์และดินปืน เป็นต้น ซึ่งชาวอาหรับจะนำไปเผยแพร่แก่ชาวยุโรปอีกต่อหนึ่ง

อารยธรรมอินเดีย

อินเดียเป็นแหล่งอารยธรรมที่เก่าแก่แห่งหนึ่งของโลก บางทีเรียกว่า แหล่งอารยธรรมลุ่มแม่น้ำสินธุ อาจแบ่งยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ของอินเดียได้ดังนี้

สมัยก่อนประวัติศาสตร์ พบหลักฐานเป็นซากเมืองโบราณ 2 แห่ง ในบริเวณลุ่มแม่น้ำสินธุ คือ เมืองโมเฮนโจดาโร ทางตอนใต้ของประเทศปากีสถาน เมืองอารับปา ในแคว้นปันจาบ ประเทศปากีสถานในปัจจุบัน

สมัยประวัติศาสตร์ เริ่มเมื่อมีการประดิษฐ์ตัวอักษรขึ้นใช้ โดยชนเผ่าอินโด – อารยัน ซึ่งตั้งถิ่นฐานบริเวณแม่น้ำคงคา แบ่งได้ 3 ยุค

1. ประวัติศาสตร์สมัยโบราณ เริ่มตั้งแต่กำเนิดตัวอักษร บราหมี ลิปี่ สิ้นสุดสมัยราชวงศ์คุปตะ เป็นยุคที่ศาสนาพราหมณ์ ฮินดูและพุทธศาสนา ได้ถือกำเนิดแล้ว

2. ประวัติศาสตร์สมัยกลาง เริ่มตั้งแต่ราชวงศ์คุปตะสิ้นสุดลง จนถึงราชวงศ์โมกุลเข้าปกครองอินเดีย

3. ประวัติศาสตร์สมัยใหม่ เริ่มตั้งแต่ราชวงศ์โมกุลจนถึงการได้รับเอกราชจากอังกฤษ

อารยธรรมลุ่มน้ำสินธุ ชาวอารยันได้สร้างปรัชญาโบราณ เริ่มจากคัมภีร์พระเวทอันเป็นแม่แบบของปรัชญาเอเชีย โดยเฉพาะเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ วรรณกรรมที่สำคัญ ได้แก่ พระเวทอุปนิษัท มหาภากย มหาภารตะ มหาภากย รามายณะ ปุราณะ เป็นต้น กวีที่มีชื่อเสียงที่สุดมี กาลิทาสจากงานศกุนตลา ชัยเทพ (กวีราช) จากผลงานเรื่อง คีตโควินท์และรพินทรนาถ ฐากูร กวีสมัยใหม่จากวรรณกรรมเรื่อง **“คีตาญชลี”** ซึ่งได้รับรางวัลโนเบล สาขาวรรณคดี

การแพร่ขยายและการถ่ายทอดอารยธรรมอินเดีย

อารยธรรมอินเดีย แพร่ขยายออกไปสู่ภูมิภาคต่าง ๆ ทั่วทวีปเอเชียโดยผ่านทางการค้า ศาสนา การเมือง การทหารและได้ผสมผสานเข้ากับอารยธรรมของแต่ละประเทศจนกลายเป็นส่วนหนึ่งของอารยธรรมสังคมนั้น ๆ

ในเอเชียตะวันออกเฉียง พระพุทธศาสนาของอินเดียมีอิทธิพลอย่างลึกซึ้งต่อชาวจีนทั้งในฐานะศาสนาสำคัญและในฐานะที่มีอิทธิพลต่อการสร้างสรรค์ศิลปะของจีน

ภูมิภาคเอเชียกลาง อารยธรรมอินเดียที่ถ่ายทอดให้เริ่มตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 7 เมื่อพวกมุสลิมอาหรับซึ่งมีอำนาจในตะวันออกเฉียง นำวิทยาการหลายอย่างของอินเดียไปใช้ ได้แก่ การแพทย์ คณิตศาสตร์ ดาราศาสตร์ เป็นต้น ขณะเดียวกันอินเดียก็รับอารยธรรมบางอย่างทั้งของเปอร์เซียและกรีก โดยเฉพาะด้านศิลปกรรม ประติมากรรม เช่น พระพุทธ รูปศิลปะคันธาระซึ่งเป็นอิทธิพลจากกรีก ส่วนอิทธิพลของเปอร์เซียปรากฏในรูปการปกครอง สถาปัตยกรรม เช่น พระราชวัง การเจาะภูเขาเป็นถ้ำเพื่อสร้างศาสนสถาน

ภูมิภาคที่ปรากฏอิทธิพลของอินเดียมากที่สุด คือ เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ พ่อค้า พราหมณ์และภิกษุสงฆ์ชาวอินเดียเดินทางมาและนำอารยธรรมมาเผยแพร่ อารยธรรมที่ปรากฏอยู่มีแทบทุกด้าน โดยเฉพาะในด้านศาสนา ความเชื่อ การปกครอง ศาสนาพราหมณ์ ฮินดูและพุทธ ได้หล่อหลอมจนกลายเป็นรากฐานสำคัญที่สุดของประเทศต่าง ๆ ในภูมิภาคนี้

ส่วนที่ 2 อารยธรรมของโลกตะวันตก หมายถึง ดินแดนแถบตะวันตกของทวีปเอเชีย รวมเอเชียไมเนอร์และทวีปแอฟริกา อียิปต์ เมโสโปเตเมีย กรีกและโรมัน

อารยธรรมอียิปต์

อียิปต์โบราณหรือโอียคุปต์ เป็นหนึ่งในอารยธรรมที่เก่าแก่ที่สุดในโลกแห่งหนึ่ง ตั้งอยู่ทางตะวันออกเฉียงเหนือของทวีปแอฟริกา มีพื้นที่ตั้งแต่ตอนกลางจนถึงปากแม่น้ำไนล์ ปัจจุบันเป็นที่ตั้งของประเทศอียิปต์ อารยธรรมอียิปต์โบราณเริ่มขึ้นประมาณ 3,150 ปี ก่อนคริสตศักราช โดยการรวมอำนาจ

ทางการเมืองของอียิปต์ตอนเหนือและตอนใต้ ภายใต้ฟาโรห์องค์แรกแห่งอียิปต์ และมีการพัฒนาอารยธรรมเรื่อยมากกว่า 3,000 ปี ประวัติของอียิปต์โบราณปรากฏขึ้นในช่วงระยะเวลาหนึ่งหรือที่รู้จักกันว่า “ราชอาณาจักร” มีการแบ่งยุคสมัยของอียิปต์โบราณเป็นราชอาณาจักร ส่วนมากแบ่งตามราชวงศ์ที่ขึ้นมาปกครองจนกระทั่งราชอาณาจักรสุดท้ายหรือที่รู้จักกันในชื่อว่า “ราชอาณาจักรใหม่” อารยธรรมอียิปต์อยู่ในช่วงที่มีการพัฒนาที่น้อยมากและส่วนมากลดลง ซึ่งเป็นเวลาเดียวกันที่อียิปต์พ่ายแพ้ต่อการทำสงครามจากอำนาจของชาติอื่นจนกระทั่งเมื่อก่อนคริสต์ศักราชก็เป็นการสิ้นสุดอารยธรรมอียิปต์โบราณลง เมื่อจักรวรรดิโรมันสามารถเอาชนะอียิปต์และจัดอียิปต์เป็นเพียงจังหวัดหนึ่งในจักรวรรดิโรมัน

อารยธรรมอียิปต์พัฒนาการมาจากสภาพของกลุ่มแม่น้ำไนล์ การควบคุมระบบชลประทาน การควบคุมการผลิตพืชผลทางการเกษตร พร้อมกับพัฒนาอารยธรรมทางสังคมและวัฒนธรรม พื้นที่ของอียิปต์นั้นล้อมรอบด้วยทะเลทรายเสมือนปราการป้องกันการรุกรานจากศัตรูภายนอก นอกจากนี้ยังมีการทำเหมืองแร่และอียิปต์ยังเป็นชนชาติแรก ๆ ที่มีการพัฒนาการด้วยการเขียน ประดิษฐ์ตัวอักษรขึ้นใช้ การบริหารอียิปต์เน้นไปทางสิ่งปลูกสร้างและการเกษตรกรรม พร้อมกันนั้นก็มีการพัฒนาการทางทหาร

อียิปต์ที่เสริมสร้างความแข็งแกร่งแก่ราชอาณาจักร โดยประชาชนจะให้ความเคารพกษัตริย์หรือฟาโรห์เสมือนหนึ่งเทพเจ้า ทำให้การบริหารราชการบ้านเมืองและการควบคุมอำนาจนั้นทำได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ชาวอียิปต์โบราณไม่ได้เป็นเพียงแต่นักเกษตรกรรมและนักสร้างสรรค์อารยธรรมเท่านั้น แต่ยังเป็นนักคิด นักปรัชญา ได้มาซึ่งความรู้ในศาสตร์ต่าง ๆ มากมาย พัฒนาอารยธรรมกว่า 3,000 ปี ทั้งในด้านคณิตศาสตร์ เทคนิคการสร้างพีระมิด วัด โอเบลิสก์ ตัวอักษรและเทคโนโลยีด้านกระจก นอกจากนี้ยังมีการพัฒนาประสิทธิภาพทางการแพทย์ ระบบชลประทานและการเกษตรกรรม อียิปต์ทั้งหมดสุดท้ายแก่อนุชนรุ่นหลังไว้คือ ศิลปะและสถาปัตยกรรม ซึ่งถูกคัดลอกนำไปใช้ทั่วโลก อนุสรณ์ สถานที่ต่าง ๆ ในอียิปต์ต่างดึงดูดนักท่องเที่ยว กว่าหลายศตวรรษที่ผ่านมา ปัจจุบันมีการค้นพบวัตถุใหม่ๆ ในอียิปต์มากมายซึ่งกำลังตรวจสอบถึงประวัติความเป็นมาเพื่อเป็นหลักฐานให้แก่อารยธรรมอียิปต์ การสร้างสรรค์อารยธรรมของชาวอียิปต์โบราณ เช่น อักษรภาพ “เฮียโรกริฟฟิค” ถือว่าเป็นหลักฐานข้อมูลของแหล่งอารยธรรมอื่น ๆ “พีรามิด” ใช้เป็นสุสานเก็บพระศพของฟาโรห์ ซึ่งใช้น้ำยาอาบศพในรูปของมัมมี่ ประติมากรรมรูปคนตัวเป็นสิ่งห่มอบเผ่าหน้าพีรามิดถือว่าเป็นประติมากรรมที่ยิ่งใหญ่

อารยธรรมเมโสโปเตเมีย

กำเนิดขึ้นในบริเวณลุ่มแม่น้ำ 2 สาย คือ แม่น้ำไทกริสและแม่น้ำยูเฟรติส ปัจจุบันอยู่ในประเทศอิรัก เป็นแหล่งอารยธรรมแห่งแรกของโลก มนุษย์ในอารยธรรมนี้มีกมองโลกในแง่ร้าย เพราะสภาพภูมิประเทศไม่เอื้อต่อการดำรงชีวิต ทำให้เกรงกลัวเทพเจ้า คิดว่าตนเองเป็นทาสรับใช้เทพเจ้า จึงสร้างเทวสถานให้ใหญ่โตน่าเกรงขาม เป็นสัญลักษณ์ที่ประทับของเทพเจ้าต่าง ๆ มีชุมชนหลายเผ่าตั้งถิ่นฐานในบริเวณนี้ที่สำคัญ ได้แก่ สุเมเรียน อะโมไรต์ อัสซีเรียน คาลเดียนและชนชาติอื่น ๆ

คนกลุ่มแรกที่สร้างอารยธรรมเมโสโปเตเมียขึ้น คือ สุเมเรียน ผู้คิดประดิษฐ์ตัวอักษรขึ้นเป็นครั้งแรกของโลก อารยธรรมที่ชาวสุเมเรียนสร้างขึ้นเป็นพื้นฐานสำคัญของอารยธรรมเมโสโปเตเมีย สถาปัตยกรรม ซักกูเร็ดประดิษฐ์คันไถใช้ไถนา ตัวอักษร ศิลปกรรมอื่น ๆ ตลอดจนทัศนคติต่อชีวิตและเทพเจ้าของชาว

สุเมเรียน ได้ดำรงอยู่และมีอิทธิพลอยู่ในลุ่มแม่น้ำทั้งสองตลอดช่วงสมัยโบราณ ประชาชาติอะบอไรต์แห่งอาณาจักรบาบิโลเนีย ได้ประมวลกฎหมายขึ้นเป็นครั้งแรกคือ ประมวลกฎหมาย “ฮัมมูราบี” ประชาชาติอัสซีเรียนสร้างภาพสลักนูนและชนชาติเปอร์เซียเป็นต้นแบบสร้างถนนมาตรฐาน

อารยธรรมกรีก

อารยธรรมกรีกโบราณ ได้แก่ อารยธรรมนครรัฐกรีก คำว่า กรีก เป็นคำที่พวกโรมันใช้เป็นครั้งแรก โดยใช้เรียกอารยธรรมเก่าตอนใต้ของแหลมอิตาลี ซึ่งเจริญขึ้นบนแผ่นดินกรีกในทวีปยุโรป และบริเวณชายฝั่งตะวันออกของทะเลเมดิเตอร์เรเนียน ด้านเอเชียไมเนอร์ ซึ่งในสมัยโบราณเรียกว่า ไอโอเนีย (Ionia) อารยธรรมที่เจริญขึ้นในนครรัฐกรีกมีศูนย์กลางสำคัญที่นครรัฐเอเธนส์และนครรัฐสปาร์ตา นครรัฐเอเธนส์เป็นแหล่งความเจริญในด้านต่าง ๆ ทั้งด้านการปกครอง เศรษฐกิจ สังคม ศิลปะ วิทยาการต่าง ๆ รวมทั้งปรัชญา ส่วนนครรัฐสปาร์ตาเจริญในลักษณะที่เป็นรัฐทหารในรูปเผด็จการ มีความแข็งแกร่งและเกรียงไกรเป็นผู้นำของรัฐอื่น ๆ ในแง่ของคามมีระเบียบวินัย กล้าหาญและเด็ดเดี่ยว การศึกษาเกี่ยวกับอารยธรรมกรีกโบราณ จึงเป็นการศึกษาเรื่องราวเกี่ยวกับนครรัฐเอเธนส์และนครรัฐสปาร์ตา

ชาวกรีกเรียกตัวเองว่า เฮลีนส์ (Hellenes) เรียกบ้านเมืองของตนว่า เฮลลัส (Hellas) และเรียกอารยธรรมของตนว่า อารยธรรมเฮลเลนิก (Hellenic Civilization) (1) ชาวกรีกโบราณเป็นชาวอินโดยูโรเปียน ชาวกรีกตั้งบ้านเรือนของตนเองอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ ตรงปลายสุดของทวีปยุโรปตรงตำแหน่งที่มาบรรจบกันของทวีปยุโรป เอเชีย และแอฟริกา เป็นต้นเหตุให้กรีกโบราณได้รับอิทธิพลความเจริญโดยตรงจากทั้งอียิปต์และเอเชีย กรีกได้อาศัยอิทธิพลดังกล่าวพัฒนาอารยธรรมของตนขึ้น โดยคงไว้ ซึ่งลักษณะที่เป็นของตนเอง ชาวกรีกสมัยโบราณถือว่าตนเองมีคุณลักษณะพิเศษบางอย่างที่ผิดกับชนชาติอื่นและมักจะเรียกชนชาติอื่นว่า **บาเบเรียน** ซึ่งหมายความว่าผู้ที่ใช้ภาษาผิดไปจากภาษาของพวกกรีก

อารยธรรมกรีกรู้จักกันในนามของอารยธรรมคลาสสิก สถาปัตยกรรมที่เด่น คือ วิหารพาเธนอน ประติมากรรมที่เด่นที่สุด คือ รูปปั้นเทพซีอุส วรรณกรรมที่เด่น คือ อีเลียดและโอดิสซีย์ (Iliad and Odyssay) ของโฮเมอร์

อารยธรรมโรมัน

อารยธรรมโรมันเป็นอารยธรรมที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากกรีก เพราะชาวโรมันได้รวมอาณาจักรกรีกและนำอารยธรรมกรีกมาเป็นแบบแผนในการสร้างสรรค์ให้เหมาะสมกับสภาพความเป็นอยู่ของสังคมโรมัน สถาปัตยกรรมที่เด่น ได้แก่ วิหารพาเธนอน หลังคารูปโม่ในกรุงโรม โคลอสเซียม อัฒจันทร์สำหรับดูกีฬา ซึ่งจุผู้ดูได้ถึง 4,500 คน วรรณกรรมที่เด่นที่สุดคือเรื่อง อีเนียด (Aeneid) ของเวอร์จิล

ภาพสนามกีฬากรุงโรม

กิจกรรมเรื่องที่ 2 แหล่งอารยธรรมโลก

กิจกรรมที่ 6 ให้ศึกษาค้นคว้าและทำรายงานส่ง

ให้เปรียบเทียบอารยธรรมของโลกตะวันออกและตะวันตก

กิจกรรมที่ 7 จงทำเครื่องหมาย X หน้าคำตอบที่ถูกต้องที่สุดเพียงข้อเดียว

1. ข้อใดตรงกับความหมายของคำว่าอารยธรรม
 - ก. สภาพโบราณ
 - ข. สภาพประวัติศาสตร์
 - ค. การถ่ายทอดอดีตสู่ปัจจุบัน
 - ง. สภาพที่พ้นจากความป่าเถื่อน
2. อารยธรรมเมโสโปเตเมียกำเนิดในบริเวณลุ่มแม่น้ำใด
 - ก. แม่น้ำไทกริสและแม่น้ำยูเฟรติส
 - ข. แม่น้ำไทกริสและแม่น้ำสุเมเรียน
 - ค. แม่น้ำยูเฟรติสและแม่น้ำสุเมเรียน
 - ง. แม่น้ำยูเฟรติสและแม่น้ำอะมอไรต์
3. ประวัติศาสตร์ของจีนแบ่งเป็นกี่ยุค
 - ก. 3
 - ข. 4
 - ค. 5
 - ง. 6
4. โคลอสเซียม เป็นสถาปัตยกรรมของอารยธรรมประเทศใด
 - ก. ฝรั่งเศส
 - ข. อียิปต์
 - ค. โรมัน
 - ง. กรีก
5. อารยธรรมของโลกตะวันออก มีรากฐานมาจากแหล่งอารยธรรมประเทศอะไร
 - ก. จีนและกัมพูชา
 - ข. จีนและอินเดีย
 - ค. อินเดียและกัมพูชา
 - ง. จีนและประเทศไทย

เรื่องที่ 3 ประวัติศาสตร์ชาติไทย

ความเป็นมาของดินแดนประเทศไทยในสมัยโบราณส่วนใหญ่มาจากหลักฐานด้านโบราณคดีและเอกสารประวัติศาสตร์จีนโบราณและภาพถ่ายทางอากาศและเห็นถึงที่ตั้งและสภาพของแหล่งชุมชนโบราณในประเทศไทย สภาพคูน้ำและคันดินในแหล่งโบราณคดีแต่ละแห่งแสดงให้เห็นว่าชุมชนนั้นได้เริ่มตั้งถิ่นฐานอย่างถาวรแล้ว เช่นชุมชนบึงคอกช้าง จังหวัดอุทัยธานี มีคูน้ำและคันดินล้อมรอบถึง 3 ชั้นด้วยกัน ซึ่งแสดงว่าชุมชนดังกล่าวมีประชากรตั้งถิ่นฐานอยู่อย่างต่อเนื่อง และมีประชาชนเพิ่มมากขึ้นจนต้องขยายเขตชุมชนออกไป

ดินแดนในประเทศไทยมีทั้งพัฒนามาจากอาณาจักรเดิมและมีการอพยพย้ายเข้ามาของกลุ่มคนพูดภาษาไทย - ลาวจากถิ่นบรรพบุรุษ ซึ่งอยู่ตอนใต้ของประเทศจีนเดิม เข้ามายังดินแดนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ราวคริสต์ศตวรรษที่ 10 รัฐของชาวไทยมีความสำคัญตามยุคสมัย ได้แก่ อาณาจักรโยนกเชียงแสน อาณาจักรล้านนา อาณาจักรสุโขทัย อาณาจักรอยุธยา และได้พัฒนามาเป็นสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ นับตั้งแต่ พ.ศ. 2325 เป็นต้นมา

อาณาจักรสยามเผชิญกับการคุกคามในสมัยยุคล่าอาณานิคมของประเทศตะวันตก แต่สยามสามารถรอดพ้นจากการถูกยึดครองโดยประเทศเจ้าอาณานิคมได้ และหลังจากการปฏิวัติเพื่อเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครอง ในปี พ.ศ. 2475 ประเทศไทยยังคงอยู่ในช่วงที่ปกครองโดยรัฐบาลทหารเป็นส่วนใหญ่ จนกระทั่งอีก 60 ปีถัดมา จึงได้มีระบบการเลือกตั้งที่เป็นประชาธิปไตยอย่างแท้จริง

ประวัติศาสตร์ที่มีการค้นพบในประเทศไทยที่เก่าแก่ที่สุดคือที่บ้านเชียง โดยสิ่งของที่ขุดพบมาจากในสมัยยุค 3,600 ปีก่อนคริสต์ศักราช โดยมีการพัฒนาเครื่องบรอนซ์ และมีการปลูกข้าว รวมถึงการติดต่อระหว่างชุมชนและมีระบอบการปกครองขึ้น

มีหลายทฤษฎีที่พยายามหาที่มาของชนชาติไทย ทฤษฎีดั้งเดิมเชื่อว่าชาวไทยในสมัยก่อนเคยมีถิ่นอาศัยอยู่ขึ้นไปทางตอนเหนือถึงแถบเทือกเขาอัลไต จากนั้น ได้มีการทยอยอพยพเคลื่อนย้ายลงมาทางใต้สู่คาบสมุทรอินโดจีน หลายละลอกเป็นเวลาต่อเนื่องกันหลายพันปี โดยเชื่อว่าเกิดจากการแสวงหาทรัพยากรใหม่ แต่ทฤษฎีนี้ขาดหลักฐานทางโบราณคดีที่น่าเชื่อถือได้ ในขณะที่เดียวกันก็มีหลายทฤษฎีที่อธิบายว่าเดิมชนชาติ ไทย ได้อาศัยอยู่เป็นบริเวณกว้างขวางในทางตอนใต้ของจีนจนถึงภาคเหนือของไทยและได้มีการอพยพลงใต้เรื่อย ๆ เข้ามาอาศัยอยู่ในดินแดนคาบสมุทรอินโดจีน จากนั้นได้อาศัยกระจายปะปนกับกลุ่มชนดั้งเดิมในพื้นที่ โดยไม่มีปัญหามากนัก ซึ่งอาจเนื่องด้วยดินแดนคาบสมุทรอินโดจีนในช่วงเวลานั้นยังมีพื้นที่และทรัพยากรธรรมชาติเป็นจำนวนมาก ในขณะที่มีกลุ่มชนอาศัยอยู่เบาบาง ปัญหาการแย่งชิงทรัพยากรจึงไม่รุนแรง รวมทั้งลักษณะนิสัยของชาวไทยนั้นเป็นผู้อ่อนน้อมและประนีประนอม ความสัมพันธ์ระหว่างชาวไทยกลุ่มต่าง ๆ อาจมีการติดต่ออย่างใกล้ชิดอยู่บ้าง ในฐานะของผู้มีภาษาวัฒนธรรมและที่มาอันเดียวกัน แต่การรวมตัวเป็นนิคมขนาดใหญ่หรือแคว้นแคว้นยังไม่ปรากฏ ในเวลาต่อมาเมื่อมีชาวไทยอพยพลงมาอาศัยอยู่ใน

ดินแดนคาบสมุทรอินโดจีนเป็นจำนวนมากขึ้น ชาวไทยจึงเริ่มมีบทบาทในภูมิภาค แต่ก็ยังคงจำกัดอยู่เพียงการเป็นกลุ่มอำนาจย่อย ๆ ภายใต้อำนาจการปกครองของชาวมอญและขอม กระทั่งอำนาจของขอมในดินแดนที่ราบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาเริ่มอ่อนกำลังลง กลุ่มชนที่เคยตกอยู่ภายใต้อำนาจปกครองของขอม รวมทั้งกลุ่มของชาวไทย

ในช่วงต่อมา มีการปกครองของหลายอาณาจักรในบริเวณที่เป็นประเทศไทยในปัจจุบัน ได้แก่ ชาวมาเลย์ ชาวมอญ ชาวขอม โดยอาณาจักรที่สำคัญ ได้แก่ อาณาจักรทวารวดีในตอนกลาง อาณาจักรศรีวิชัยในตอนใต้ และอาณาจักรขอมซึ่งมีศูนย์กลางการปกครองที่นครวัด โดยคนไทยมีการอพยพมาจากดินแดนทางตะวันตกเฉียงใต้และทางใต้ของจีน ผ่านทางประเทศลาว

ภาคกลาง

1. อาณาจักรทวารวดี
2. อาณาจักรละโว้

ภาคใต้

1. อาณาจักรศรีวิชัย
2. อาณาจักรตามพรลิงก์

ภาคอีสาน

1. อาณาจักรฟูนาน
2. อาณาจักรขอม
3. อาณาจักรศรีโคตรบูรณ

ภาคเหนือ

1. อาณาจักรหริภุญชัย
2. อาณาจักรโยนกเชียงแสน

ดินแดนในประเทศไทยมีทั้งพัฒนามาจากอาณาจักรเดิมก่อนหน้านั้น เช่น ละโว้ ศรีวิชัย ตามพรลิงก์ ทวารวดี ฯลฯ อาณาจักรที่สำคัญของไทยในช่วงปลายพุทธศตวรรษที่ 19 ถึงปัจจุบัน ได้แก่ อาณาจักรสุโขทัย อาณาจักรอยุธยา กรุงธนบุรี และรัตนโกสินทร์

กรุงธนบุรี พ.ศ. 2310 – 2325

หลังจากพระเจ้าตากสินได้กอบกู้กรุงศรีอยุธยาจากพม่าได้แล้ว พระเจ้าตากสินทรงเห็นว่ากรุงศรีอยุธยาถูกพม่าเผาผลาญเสียหายมาก ยากที่จะฟื้นฟูให้เหมือนเดิม พระองค์จึงย้ายเมืองหลวงมาอยู่ที่กรุงธนบุรีแล้วปราบดาภิเษกขึ้นเป็นกษัตริย์ ทรงพระนามว่า “พระบรมราชาธิราชที่ 4” (แต่ประชาชนนิยมเรียกว่า สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชหรือสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี) ครองกรุงธนบุรีอยู่ 15 ปี นับว่าเป็นพระมหากษัตริย์พระองค์เดียวที่ปกครองกรุงธนบุรี

สมเด็จพระเจ้าตากสินทรงย้ายเมืองหลวงมาอยู่ที่กรุงธนบุรี เนื่องจากสาเหตุดังต่อไปนี้

1. กรุงศรีอยุธยาชำรุดเสียหายมากจนไม่สามารถบูรณปฏิสังขรณ์ให้ดีเหมือนเดิมได้ กำลังรู้พลของพระองค์มีน้อยจึงไม่สามารถรักษากรุงศรีอยุธยาเป็นเมืองใหญ่ได้
2. ท่าเลที่ตั้งของกรุงศรีอยุธยาทำให้ข้าศึกโจมตีได้ง่าย
3. ข้าศึกรู้เส้นทางเข้าตีกรุงศรีอยุธยาได้

ส่วนสาเหตุที่พระเจ้าตากสินทรงเลือกกรุงธนบุรีเป็นเมืองหลวงเนื่องจากทำเลที่ตั้งกรุงธนบุรีอยู่ใกล้ทะเล ถ้าเกิดมีศึกมาแล้วตั้งรับไม่ไหวก็สามารถหลบหนีไปตั้งมั่นทางเรือได้กรุงธนบุรีเป็นเมืองเล็ก จึงเหมาะกับการกำลังคนที่มีอยู่พอจะรักษาเมืองได้กรุงธนบุรีมีป้อมปราการที่สร้างไว้ ตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาหลงเหลืออยู่ซึ่งพอจะใช้เป็นเครื่องป้องกันเมืองได้ในระยะแรก

ด้านการปกครอง

หลังจากกรุงศรีอยุธยาเสียหายให้แก่พม่า เมื่อ พ.ศ. 2310 บ้านเมืองอยู่ในสภาพไม่เรียบร้อย มีการปล้นสะดมกันบ่อย ผู้คนจึงหาผู้คุ้มครองโดยรวมตัวกันเป็นกลุ่มเรียกว่าชุมนุม ชุมนุมใหญ่ ๆ ได้แก่ ชุมนุมเจ้าพระยาพิชัยโลก ชุมนุมเจ้าพระฝาง ชุมนุมเจ้าพิมาย ชุมนุมเจ้านครศรีธรรมราช เป็นต้น สมเด็จพระเจ้าตากสินทรงใช้เวลาภายใน 3 ปี ยกกองทัพไปปราบชุมนุมต่างๆ ที่ตั้งตนเป็นอิสระจนหมดสิ้นสำหรับระเบียบการปกครองนั้น พระองค์ทรงยึดถือและปฏิบัติตามระเบียบการปกครองแบบสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลายตามที่สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถทรงวางระเบียบไว้ แต่รัดกุมและมีความเด็ดขาดกว่า คนไทยในสมัยนั้นจึงนิยมรับราชการทหาร เพราะถ้าผู้ใดมีความดีความชอบ ก็จะได้รับการปูนบำเหน็จอย่างรวดเร็ว

ลักษณะการปกครอง ในส่วนกลางมีตำแหน่งอัครมหาเสนาบดี 2 ตำแหน่ง ได้แก่

สมุหนายก ควบคุมดูแลหัวเมืองฝ่ายเหนือ

สมุหกลาโหม ควบคุมดูแลหัวเมืองฝ่ายใต้

นอกจากนี้ยังมีเสนาบดีอีก 4 ตำแหน่ง คือ เสนาบดีจตุสดมภ์ ได้แก่ เสนาบดีกรมเมือง (นครบาล) เสนาบดีกรมวัง (ธรรมาธิการ) เสนาบดีกรมคลัง (โกษาธิบดี) และเสนาบดีกรมนา (เกษตรราชการ)

ส่วนภูมิภาคแบ่งเป็นหัวเมืองชั้นใน คือ เมืองที่รายรอบพระนคร และหัวเมืองชั้นนอก คือ เมืองที่อยู่ไกลพระนคร

ด้านเศรษฐกิจและสังคม ตลอดระยะเวลาที่บ้านเมืองไม่สงบ สภาพเศรษฐกิจตกต่ำลงอย่างมาก เพราะพลเมืองไม่เป็นอันทำมาหากิน เมื่อกู้เอกราชได้แล้ว ความอดอยากหิวโหยก็ยังคงมีอยู่ เป็นเหตุให้มีโจรผู้ร้ายชุกชุมและเกิดโรคระบาด ผู้คนล้มตายเป็นจำนวนมาก สภาพหัวเมืองต่าง ๆ จึงเหมือนเมืองร้าง สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีได้สละพระราชทรัพย์ซื้อข้าวสารราคาแพงจากพ่อค้าต่างเมืองเพื่อนำมาแจกจ่ายราษฎร นอกจากนั้นได้พระราชทานเสื้อผ้า เครื่องนุ่งห่มด้วย

สมัยกรุงธนบุรี ประชาชนทำการชုตทรัพย์สมบัติจากแหล่งซ่อนทรัพย์ในกรุงศรีอยุธยา ซึ่งผู้คนนำมาฝังซ่อนไว้ การชุดแต่ละครั้งผู้ชุดจะได้ทรัพย์เงินทองมากมาย แต่ก็ทำให้โบราณวัตถุถูกทำลายลง

ด้านศาสนา หลังจากที่พระเจ้าตากสินขึ้นครองกรุงธนบุรีแล้ว พระองค์จึงได้จัดระเบียบสังฆมณฑลรวบรวมพระไตรปิฎกและบูรณปฏิสังขรณ์วัด

ด้านวัฒนธรรมและศิลปกรรม สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีทรงพระราชนิพนธ์รามเกียรติ์ไว้ 4 ตอน นอกจากนั้นก็ยังมีที่สำคัญในสมัยนั้น คือ หลวงสรวิชาติ (หน) นายสวนมหาดเล็กและพระยามหานุภาพ

ด้านศิลปกรรม เกิดศิลปกรรมหลายแขนง เช่น นาฏกรรม จิตรกรรม และสถาปัตยกรรม

หลักฐานทางประวัติศาสตร์กรุงธนบุรี

เนื่องจากสมัยกรุงธนบุรีเป็นราชธานีในช่วงระยะเวลาสั้น ๆ และมีพระมหากษัตริย์เพียงพระองค์เดียว (สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชเสด็จสวรรคตใน พ.ศ. 2325 พระชนมายุได้ 45 พรรษา) ดังนั้นหลักฐานที่ปรากฏจึงไม่มากนัก ได้แก่

1. บันทึกส่วนเอกชน เช่น จดหมายเหตุความทรงจำกรมหลวงนรินทรเทวี
2. เอกสารไทยร่วมสมัย ได้แก่ เอกสารราชการ เช่น หมายรับสั่ง จดหมายเหตุรายงาน การเดินทัพ จดหมายเหตุไทร พระราชกำหนด และอีกประเภทหนึ่ง คือ งานวรรณกรรมร่วมสมัยอิงประวัติศาสตร์ เช่น คำโคลงยอพระเกียรติพระเจ้ากรุงธนบุรีของนายสวนมหาดเล็ก นิราศเมืองกวางตุ้งของพระยามหานุภาพและสังคีตยวงส์ ของสมเด็จพระวันรัตน์วัดพระเชตุพน
3. พระราชพงศาวดารกรุงธนบุรี
4. เอกสารต่างประเทศ ได้แก่ เอกสารจีน เอกสารประเทศเพื่อนบ้านและเอกสารตะวันตก

กรุงรัตนโกสินทร์ พ.ศ. 2325 – ปัจจุบัน

หลังจากปราบดาภิเษกขึ้นเป็นพระมหากษัตริย์ ในปี พ.ศ. 2325 แล้ว สมเด็จพระเจ้าพระยามหากษัตริย์ศึกทรงใช้พระนามว่า “พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก” และได้ย้ายราชธานีจากกรุงธนบุรีข้ามแม่น้ำเจ้าพระยามายังฝั่งตรงข้าม และตั้งชื่อราชธานีใหม่นี้ว่า “กรุงเทพมหานคร” พร้อม ๆ กับการสถาปนาราชวงศ์จักรีขึ้นมา โดยกำหนดในวันที่ 6 เมษายน ของทุกปีเป็นวันจักรี

เหตุผลในการย้ายราชธานี

1. พระราชวังเดิมไม่เหมาะสมในแง่ยุทธศาสตร์ เพราะมีแม่น้ำไหลผ่านกลางเมือง ยากแก่การป้องกันรักษา
2. ฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยามีชัยภูมิดีกว่า เพราะเป็นด้านหัวแหลม มีลำน้ำเป็นพรมแดนกว่าครึ่ง
3. เขตพระราชวังเดิมขยายไม่ได้ เพราะมีวัดกระหนาบอยู่ทั้งสองข้าง ได้แก่ วัดแจ้งและวัดท้ายตลาด

ลักษณะของราชธานีใหม่

ราชธานีใหม่ที่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชโปรดฯ ให้สร้างขึ้นได้ทำพิธียกเสาหลักเมือง เมื่อวันที่ 21 เมษายน พ.ศ. 2325 การสร้างราชธานีใหม่นี้โปรดฯ ให้สร้างเลียนแบบกรุงศรีอยุธยา กล่าวคือ กำหนดผังเมืองเป็น 3 ส่วน

1. ส่วนที่เป็นบริเวณพระบรมมหาราชวัง วังหน้า วัดพระศรีรัตนศาสดาราม (วัดพระแก้ว) ทุ่งพระเมรุ และสถานที่สำคัญอื่น ๆ มีอาณาบริเวณตั้งแต่ริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยามาจนถึงคูเมืองเดิม สมัยกรุงธนบุรี

2. ส่วนที่เป็นบริเวณที่อยู่อาศัยภายในกำแพงเมือง เริ่มตั้งแต่คูเมืองเดิมไปทางทิศตะวันออก จนจดคูเมืองที่ขุดใหม่หรือคลองรอบกรุง ประกอบด้วย คลองบางลำพู และคลองโอง่าง และเพื่อสะดวกในการคมนาคม โปรดให้ขุดคลองสองคลอง คือ คลองหลอด 1 และคลองหลอด 2 เชื่อมคูเมืองเก่ากับคูเมืองใหม่ ติดต่อกัน ตามแนวคลองรอบกรุงนี้ ทรงสร้างกำแพงเมือง ประตูเมืองและป้อมปราการขึ้นโดยรอบ นอกจากนี้ยังโปรดให้สร้างถนน สะพาน และสถานที่อื่น ๆ ที่จำเป็นราษฎรที่อาศัยอยู่ในส่วนนี้ประกอบอาชีพค้าขายเป็นหลัก

3. ส่วนที่เป็นบริเวณที่อยู่อาศัยนอกกำแพงเมือง มีบ้านเรือนตั้งอยู่ริมคลองรอบกรุง เป็นหย่อม ๆ กระจายกันออกไป คลองสำคัญที่โปรดให้ขุดขึ้น คือ คลองมหานาค ราษฎรในส่วนนี้ประกอบอาชีพการเกษตร และผลิตสินค้าอุตสาหกรรมทางช่างประเภทต่าง ๆ

สำหรับการสร้างพระบรมมหาราชวังนั้น นอกจากจะให้สร้างปราสาทราชมนเฑียรแล้ว ยังโปรดให้สร้างวัดพระศรีรัตนศาสดาราม (วัดพระแก้ว) ขึ้นภายในวังด้วย เหมือนวัดพระศรีสรรเพชญ์สมัยกรุงศรีอยุธยา แล้วให้อัญเชิญพระแก้วมรกตมาประดิษฐานเป็นสิริมงคลแก่กรุงเทพมหานคร และพระราชทานนามใหม่ว่า พระพุทธมหามณีรัตนปฏิมากร สำหรับพระนครเมื่อสร้างเสร็จสมบูรณ์ในปี พ.ศ. 2328 แล้วจัดให้มีการสมโภช และพระราชทานนามพระนครใหม่ว่า กรุงเทพมหานครบวรรัตนโกสินทร์ มหินทรายุธยามหาดิลก ภพนพรัตน์ ราชธานีบุรีรมย์อุดมราชนิเวศมหาสถาน อมรพิมานอวตารสถิตสภกษัตริย์วิเศษนครประสิทธิ์แต่ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 4 ทรงเปลี่ยน จากบวรรัตนโกสินทร์ เป็น อมรรัตนโกสินทร์ สืบมาจนปัจจุบัน

สภาพภูมิประเทศ

สภาพภูมิประเทศของกรุงรัตนโกสินทร์นั้นตั้งอยู่บริเวณแหลมยื่นลงไปแม่น้ำเจ้าพระยาฝั่งตะวันออก มีแม่น้ำเจ้าพระยาไหลผ่านลงมาจากทางเหนือผ่านทางตะวันตกและใต้ก่อนที่จะมุ่งลงใต้สู่อ่าวไทย ทำให้คูคล้ายกับกรุงศรีอยุธยา รัชกาลที่ 1 โปรดเกล้าให้ขุดคูพระนครตั้งแต่บางลำพูไปถึงวัดเลียบ ทำให้กรุงรัตนโกสินทร์มีสภาพเป็นเกาะสองชั้น คือส่วนที่เป็นพระบรมมหาราชวังกับส่วนระหว่างคูเมืองธนบุรี (คลองคูเมืองเดิม) กับคูพระนครใหม่ ในขณะเดียวกันได้มีการสร้างพระบรมมหาราชวังแบบง่าย ๆ เพื่อใช้ประกอบพระราชพิธีบรมราชาภิเษก พอประกอบพิธีแล้วจึงรื้อของเก่าออกและก่ออิฐถือปูน ส่วนกำแพงพระนครนั้นนำอิฐจากกรุงศรีอยุธยามาใช้สร้างและถือว่ามีชัยภูมิชั้นเยี่ยมในการป้องกันศึกในสมัยนั้น คือ พม่า เพราะได้มีน้ำเจ้าพระยาขวางทางตะวันตก อีกทั้งกรุงธนบุรีเดิมก็สามารถดัดแปลงเป็นค่ายรับศึกได้แต่เหตุการณ์ที่พม่าเข้าเหยียบขานพระนครก็ไม่เคยเกิดขึ้นสักครั้ง เป็นที่สังเกตเห็นได้ว่า การสร้างกรุงรัตนโกสินทร์นั้นเป็นการลงหลักปักฐานของคนไทยอย่างเป็นทางการหลังกรุงแตก เพราะมีการสร้างปราสาทราชมนเฑียรที่สวยงามจากสมัยธนบุรี ทั้ง ๆ ที่ขณะนั้นเกิดสงครามกับพม่าครั้งใหญ่

การขยายพระนคร

การขยายพระนครนั้นเริ่มในรัชกาลที่ 4 เมื่อมีการขุดคลองผดุงกรุงเกษมขึ้น พร้อมสร้างป้อมแต่ไม่มีกำแพง นอกจากนั้นยังมีการตัดถนนเจริญกรุงและพระรามสี่หรือสมัยนั้นเรียกถนนตรง ทำให้ความเจริญออกไปพร้อมกับถนน ก็สรุปได้ว่าในรัชกาลที่ 4 เมืองได้ขยายออกไปทางตะวันออก ในรัชกาลที่ 5 ความเจริญ

ได้ตามถนนราชดำเนินไปทางเหนือพร้อมกับการสร้างพระราชวังดุสิตขึ้น กำแพงเมืองต่าง ๆ เริ่มถูกรื้อเนื่องจากความเจริญและศึกต่าง ๆ เริ่มไม่มีแล้ว ความเจริญได้ตามไปพร้อมกับวังเจ้านายต่าง ๆ นอกพระนครทุ่งต่าง ๆ กลายเป็นเมือง ในสมัยรัชกาลที่ 6 ได้เกิดสะพานข้ามแม่น้ำเจ้าพระยาแห่งแรก เป็นสะพานข้ามทางรถไฟชื่อสะพานพระรามหก พอมาถึงรัชกาลที่ 7 ผังกรุงธนบุรีกับพระนครได้ถูกเชื่อมโดยสะพานปฐมบรมราชานุสรณ์ (สะพานพุทธ) ทำให้ประชาชนเกิดความสะดวกขึ้นมากในการสัญจรเมื่อเกิดสงครามโลกครั้งที่สองในรัชกาลที่ 8 พระนครถูกโจมตีทางอากาศจากฝ่ายสัมพันธมิตรบ่อยครั้ง แต่พระบรมมหาราชวังปลอดภัยเนื่องจากทางเสรีไทยได้ระบุนิวกัดพระบรมมหาราชวังมิให้มีการยิงระเบิด เมื่อสิ้นสงครามแล้วพระนครเริ่มพัฒนาแบบไม่หยุดเกิดการรวมจังหวัดต่าง ๆ เข้าเป็นกรุงเทพมหานคร และได้เป็นเขตปกครองพิเศษหนึ่งในสองแห่งของประเทศไทย

พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย (รัชกาลที่ 2) เสด็จพระราชสมภพเมื่อวันที่ 24 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2310 พระนามเดิมว่า ฉิม เป็นพระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช พระองค์ทรงใฝ่พระทัยในศิลปวัฒนธรรมมาก ทั้งทางด้านวิจิตรศิลป์และวรรณคดีพระองค์ได้รับการยกย่องว่าเป็นกษัตริย์ผู้เป็นอัครศิลปิน ทรงสร้างและบูรณะวัดวาอารามจำนวนมาก ที่สำคัญที่สุดคือโปรดเกล้าฯ ให้บูรณะ วัดสลักใกล้พระราชวังเดิมฝั่งธนบุรี จนยิ่งใหญ่สวยงามกลายเป็นวัดประจำรัชกาลของพระองค์และพระราชทานนามว่า “**วัดอรุณราชวรารามมหาวิหาร**” ความเป็นศิลปินเอกของพระองค์เห็นได้จากการที่พระองค์ทรงแกะสลักบานประตูหน้าวัดสุทัศน์ฯ ด้วยพระองค์เอง ผลงานอันวิจิตรชิ้นนี้ปัจจุบันเก็บรักษาไว้ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติกรุงเทพฯ นอกจากนี้พระหัตถ์เชิงช่างแล้ว รัชกาลที่ 2 ยังทรงพร้อมอัจฉริยภาพในทางกวีด้วย พระราชนิพนธ์ชิ้นสำคัญของพระองค์ บทละครเรื่อง อิเหนา และรามเกียรติ์

นอกจากทรงพระราชนิพนธ์ด้วยพระองค์เองแล้ว ยังได้ชื่อว่าเป็นองค์อุปถัมภ์บรรดาศิลปินและกวีด้วย ยุคนี้จึงเรียกได้ว่าเป็นยุคสมัยที่กวีรุ่งเรืองที่สุด กวีเอกที่ปรากฏในรัชกาลของพระองค์ คือ พระศรีสุนทรโวหาร (ภู่) ที่คนไทยทั่ว ๆ ไปเรียกว่า “สุนทรภู่”

ในด้านการต่างประเทศ พระองค์ทรงได้เริ่มฟื้นฟูความสัมพันธ์กับประเทศตะวันตกใหม่ หลังจากหยุดชะงักไปตั้งแต่สมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช โดยมีพระบรมราชานุญาตให้โปรตุเกสเข้ามาตั้งสถานทูตได้เป็นชาติแรก

พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 3) เสด็จพระราชสมภพ เมื่อวันที่ 31 มีนาคม พ.ศ. 2330 มีพระนามเดิมว่า พระองค์เจ้าทับ เป็นพระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยและเจ้าจอมมารดาเรียบ เป็นกษัตริย์ผู้ทรงเคร่งครัดในศาสนาพุทธ ชาวตะวันตกมักมองว่าพระองค์ดีและต่อต้านศาสนาอื่น แม้กระนั้นก็ทรงอนุญาตให้มีชนนารีจากอเมริกานำแพทย์แผนตะวันตกเข้ามาเผยแพร่ได้

ความจริงในสมัยรัชกาลที่ 3 ประเทศสยามต้องรับบรรดาทูตต่าง ๆ จากชาติตะวันตกที่เข้ามาทำสัญญาทางการค้าบ้างแล้ว โดยเฉพาะการมาถึงของเซอร์จอห์น เบาริง จากอังกฤษที่เข้ามาทำสัญญาเบาริง อันส่งผลอย่างใหญ่หลวงต่องานประเทศสยามในเวลาต่อมา อย่างไรก็ตามผลจากการเปิดประเทศมาปรากฏอย่างเด่นชัดในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 ซึ่งทรงสนพระทัยในศิลปะวิทยาการของตะวันตกมาก พระองค์ทรงศึกษาวิชาการต่าง ๆ อย่างแตกฉาน ทรงเข้าใจภาษาบาลีเป็นอย่างดีตั้งแต่ครั้งที่

ออกผนวชเป็นเวลาถึง 27 พรรษา ก่อนทรงขึ้นครองราชย์ ส่วนภาษาอังกฤษนั้นทรงได้เรียนกับมิชชันนารี จนสามารถตรัสได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้ยังมีความรู้ในวิทยาศาสตร์แขนงต่าง ๆ โดยเฉพาะดาราศาสตร์ในยุคสมัยของพระองค์ ขนบธรรมเนียมต่าง ๆ ในราชสำนักได้เปลี่ยนไปมาก เช่น การแต่งกายเข้าเฝ้าของขุนนาง ทรงให้สวมเสื้อผ้าแบบตะวันตกแทนที่จะเปลือยท่อนบนเช่นสมัยก่อน หรือยกเลิกประเพณีหมอบคลาน เป็นต้น

ส่วนในด้านการศาสนานั้นทรงตั้ง นิกายธรรมยุติกขึ้นมา ซึ่งเป็นการเริ่มต้นการรวมอำนาจของคณะสงฆ์ ซึ่งเคยกระจัดกระจายทั่วประเทศให้เข้ามาอยู่ที่ส่วนกลาง พระองค์นับว่าทรงเป็นกษัตริย์ผู้มีวิสัยทัศน์ยาวไกล และทรงตระหนักถึงภัยจากลัทธิล่าอาณานิคมของประเทศตะวันตก ซึ่งในเวลานั้นเข้ายึดครองประเทศเพื่อนบ้านของสยามจนหมดสิ้นแล้ว พระองค์ทรงมีพระราชดำริว่า ความเข้มแข็งแบบตะวันออกของสยามไม่สามารถช่วยให้ประเทศรอดพ้นจากการตกเป็นอาณานิคมได้ จึงทรงเน้นให้ประเทศสยามพัฒนาให้ทันสมัยเพื่อลดความขัดแย้งกับชาติตะวันตก

ยุคสมัยนี้กล่าวได้ว่าประเทศสยามเริ่มหันทิศทางไปสู่ตะวันตกแทนที่จะแข็งขืนอย่างประเทศเพื่อนบ้าน ซึ่งถึงที่สุดแล้วก็ไม่อาจสู้ความได้เปรียบทางเทคโนโลยีของชาติตะวันตกได้ในราชสำนักทรงจ้างครูฝรั่งมาสอนภาษาให้แก่พระราชโอรสและพระราชธิดา ส่วนภายนอกมีชาวต่างประเทศจำนวนมากที่มากประกอบกิจการในเมืองสยาม สมัยนี้มีหนังสือพิมพ์ภาษาไทยออกมาเป็นครั้งแรก นั่นคือ บางกอกรีคอร์ดเดอร์ของหมอบัตเลอร์

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 4) เสด็จพระราชสมภพเมื่อวันที่ 18 ตุลาคม พ.ศ. 2347 เป็นพระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย และสมเด็จพระศรีสุริเยนทราบรมราชินี มีพระนามเดิมว่า เจ้าฟ้ามหามาลา เมื่อพระชนมายุได้ 9 พรรษา ได้รับสถาปนาเป็นเจ้าฟ้ามงกุฎ มีพระราชอนุชาร่วมพระราชมารดา คือ เจ้าฟ้าจุฬามณี ซึ่งต่อมาได้รับสถาปนาเป็นพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อพระชนมายุได้ 21 พรรษา ได้ออกผนวชตามประเพณีและอยู่ในเพศบรรพชิต ตลอดรัชสมัยรัชกาลที่ 3 เมื่อรัชกาลที่ 3 สวรรคตจึงได้ลาสิกขามาขึ้นครองราชย์สมบัติ

ระหว่างที่ทรงผนวช ประทับอยู่ที่วัดมหาธาตุ แล้วทรงย้ายไปอยู่วัดราชาธิวาส (วัดสมอราย) พระองค์ได้ทรงตั้งคณะสงฆ์ ชื่อ “คณะธรรมยุติกนิกาย” ขึ้น ต่อมาทรงย้ายไปอยู่วัดบวรนิเวศวิหารได้รับแต่งตั้งเป็นพระราชาคณะ และได้เป็นเจ้าอาวาสวัดบวรนิเวศองค์แรก ทรงรอบรู้ภาษาบาลีและแตกฉานในพระไตรปิฎก นอกจากนั้น ยังศึกษาภาษาละติน และภาษาอังกฤษจนสามารถใช้งานได้ดี ในรัชสมัยของพระองค์ อังกฤษ สหรัฐอเมริกา และฝรั่งเศส ต่างก็ส่งทูตมาขอทำสนธิสัญญาในเรื่องสิทธิสภาพนอกอาณาเขตให้แก่คนในบังคับของตน และสิทธิการค้าขายเสรี ต่อมาไทยได้ทำสัญญาไมตรีกับประเทศนอร์เวย์ เบลเยียมและอิตาลี และได้ทรงส่งคณะทูตออกไปเจริญพระราชไมตรีกับต่างประเทศ นับเป็นครั้งที่สองของไทย นับต่อจากสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช โดยไปยังประเทศอังกฤษ และฝรั่งเศส

ทรงจ้างชาวยุโรปมารับราชการในไทย ในหน้าที่ล่ามแปลเอกสารตำรา ครูฝึกวิชาทางทหารและตำรวจ และงานด้านการช่าง ทรงตั้งโรงพิมพ์ของรัฐบาล ตั้งโรงกษาปณ์เพื่อผลิตเงินเหรียญ แทนเงินพดด้วงและเบี้ยหยดที่ใช้อยู่เดิม มีโรงสีไฟ โรงเลื่อยจักร เปิดที่ทำการศุลกากร ตัดถนนสายหลัก ๆ ได้แก่ ถนนบำรุงเมือง

ถนนเฟื่องนคร ถนนเจริญกรุง และถนนสีลม มีรถม้าขึ้นใช้ครั้งแรกชุดคลองผดุงกรุงเกษม คลองมหาสวัสดิ์ คลองภาษีเจริญ คลองดำเนินสะดวก และคลองหัวลำโพง

ด้านการปกครอง ได้จัดตั้งตำรวจนครบาล ศาล แก้ไขกฎหมายให้ทันสมัย ให้เสรีภาพในการนับถือ ศาสนาด้านศาสนา ได้สร้างวัดราชประดิษฐ์ วัดมกุฏกษัตริยารามและวัดพุทธวนาราม เป็นต้น ทรงเชี่ยวชาญ ทางโหราศาสตร์ สามารถคำนวณการเกิดจันทรุปราคา และสุริยุปราคาได้อย่างแม่นยำ ทรงคำนวณการเกิด สุริยุปราคาหมดดวงในวันขึ้น 1 ค่ำ เดือน 10 ปี พ.ศ. 2411 ณ ตำบลหัวก้าว (คลองวาฬ) จังหวัด ประจวบคีรีขันธ์ ได้อย่างถูกต้อง

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) เสด็จพระราชสมภพ เมื่อวันที่ 20 กันยายน พ.ศ. 2396 มีพระนามเดิมว่า เจ้าฟ้าจุฬาลงกรณ์ เป็นพระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระเทพศิรินทราบรมราชินี ก่อนขึ้นครองราชย์ทรงดำรงพระยศเป็นกรมขุนพิริยประสาธน์

พระองค์ได้ทรงสร้างความเจริญรุ่งเรืองให้แก่ประเทศนานัปการ ทรงบริหารประเทศก้าวหน้าทัดเทียม นานาอารยประเทศ ทรงประกาศเลิกทาส ปรับปรุงระบบการศาล ตั้งกระทรวงยุติธรรม ปรับปรุงกฎหมาย ต่าง ๆ ส่งเสริมการศึกษาอย่างกว้างขวางในหมู่ประชาชนทั่วไป ตั้งกระทรวงธรรมการ ตั้งโรงเรียนฝึกหัดครู ส่งนักเรียนไทยไปศึกษาในยุโรป สร้างการรถไฟ โดยทรงเปิดเส้นทางเดินรถไฟสายกรุงเทพฯ ถึงนครราชสีมา เมื่อวันที่ 9 มีนาคม พ.ศ. 2421 สร้างโรงไฟฟ้าจัดให้มีการเดินรถรางขึ้นในกรุงเทพฯ จัดตั้งการ ไปรษณีย์โทรเลข เมื่อ พ.ศ. 2421 สร้างระบบการประปา ฯลฯ

ด้านการต่างประเทศ ทรงมีวิสัยทัศน์กว้างไกลยิ่งนัก ได้ทรงนำประเทศไทยให้รอดพ้นจากการเป็น เมืองขึ้นของชาติตะวันตกได้ตลอดรอดฝั่ง โดยดำเนินการผูกสัมพันธ์ไมตรีกับประเทศมหาอำนาจ เพื่อคาน อำนาจ พระองค์ได้เสด็จประพาสยุโรป ถึงสองครั้ง ได้เสด็จเยือนประเทศ ฝรั่งเศส รัสเซีย เยอรมนี อังกฤษ ออสเตรีย ฮังการี เบลเยียม อิตาลี สวีเดน และเดนมาร์ก เมื่อปี พ.ศ. 2440 ทรงแต่งตั้งราชทูตไปประจำ ประเทศต่างๆ ในปี พ.ศ. 2424 ได้แก่ อิตาลี เยอรมัน เนเธอร์แลนด์ เบลเยียม ออสเตรีย ฮังการี เดนมาร์ก สวีเดน โปรตุเกส นอร์เวย์ และสเปน อังกฤษ ในปี พ.ศ. 2425 สหรัฐอเมริกาในปี พ.ศ. 2427 รัสเซียในปี พ.ศ. 2440 และญี่ปุ่นในปี พ.ศ. 2442

พระองค์ทรงปกครองอาณาประชาราษฎร์ ให้เป็นสุขร่มเย็นโปรดการเสด็จประพาสด้วยตนเอง เพื่อให้ ได้ทรงทราบความเป็นอยู่ที่แท้จริงของพสกนิกร ทรงสนพระทัยในวิชาความรู้ และวิทยาการแขนงต่าง ๆ อย่าง กว้างขวาง และนำมาใช้บริหารประเทศให้เจริญรุดหน้าอย่างรวดเร็ว พระองค์จึงได้รับถวายพระราชสมัญญา นามว่า **สมเด็จพระปิยมหาราช**

ด้านการพระศาสนาทรงทำนุบำรุงและจัดการให้เหมาะสมเจริญรุ่งเรือง ทรงสถาปนามหาจุฬาลงกรณ์ ราชวิทยาลัยขึ้น ณ วัดมหาธาตุ และมหามงกุฎราชวิทยาลัยขึ้น ณ วัดบวรนิเวศวิหารเพื่อให้เป็นสถานศึกษา พระปริยัติธรรม และวิชาการชั้นสูง นอกจากนี้ ยังทรงสร้างวัดเทพศิรินทราวาส และวัดเบญจมบพิตร ซึ่งนับว่าเป็นสถาปัตยกรรมที่งดงามยิ่งแห่งหนึ่งของกรุงเทพฯ

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 6) เสด็จพระราชสมภพเมื่อวันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2423 มีพระนามเดิมว่า สมเด็จพระเจ้าฟ้ามหาชิราวุธ เป็นพระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า-

เจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ ได้รับสถาปนาเป็นสมเด็จพระเจ้าฟ้า กรมขุนเทพทวาราวดี เมื่อพระชนมายุได้ 8 พรรษา เมื่อพระชนมายุได้ 11 พรรษา ได้เสด็จไปศึกษาวิชาการที่ประเทศอังกฤษ ทรงศึกษาในมหาวิทยาลัยออกซ์ฟอร์ด และศึกษาวิชาการทหารบกที่โรงเรียนนายร้อยแซนด์เฮิสต์ ได้รับสถาปนาเป็นสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชสยามมกุฎราชกุมาร เมื่อปี พ.ศ. 2437

เสด็จกลับประเทศไทยแล้ว ทรงเข้ารับราชการในตำแหน่งจเรทัพบก และทรงบัญชาการทหารมหาดเล็ก ดำรงพระยศพลเอก

เสด็จขึ้นครองราชย์สมบัติ เมื่อวันที่ 23 ตุลาคม พ.ศ. 2453 ได้ทรงปรับปรุงด้านการศึกษาของไทย โปรดให้ตราพระราชบัญญัติ ประถมศึกษา ให้เป็น การศึกษาภาคบังคับ ทรงตั้งกระทรวงการทหารเรือ กองเสือป่า และกองลูกเสือ โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ กรมศิลปากร โรงไฟฟ้าหลวงสามเสน คลังออมสิน กรมสถิติพยากรณ์ กรมสรรพากร กรมตรวจเงินแผ่นดิน กรมมหาวิทยาลัย กรมรถไฟหลวง และเปิดเดินรถไฟไปเชื่อมกับมลายู ตั้งสถานเสาวภาและกรมร่างกฎหมาย ทรงเปลี่ยนการใช้รัตนโกสินทร์ศก (ร.ศ.) เป็นพุทธศักราช (พ.ศ.)

พระองค์ได้ทรงปลูกฝัง ความรักชาติให้เกิดขึ้นในหมู่ประชาชนชาวไทย ทรงเป็นศิลปินและส่งเสริมงาน ประพันธ์เป็นอย่างมาก ทรงเป็นผู้นำในการประพันธ์วรรณคดีไทย ทั้งที่เป็นร้อยแก้วและร้อยกรอง ทรงเขียน หนังสือทางด้านประวัติศาสตร์ และด้านการทหารไว้เป็นจำนวนมากประมาณถึง 200 เครื่อง พระองค์จึงได้รับ ถวายพระราชสมัญญานามว่า สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า ทรงเป็นนักปราชญ์ที่ยิ่งใหญ่พระองค์หนึ่งของไทย

การปกครองประเทศได้ทรงเจริญรอยตามสมเด็จพระราชบิดา งานต่องานที่ยังไม่เสร็จสิ้นในรัชสมัย ของพระองค์ได้เกิดสงครามโลกครั้งที่ 1 โดยมีสมรภูมียุโรป ทรงตัดสินพระทัยประกาศสงครามกับ เยอรมัน โดยเข้าร่วมกับสัมพันธมิตรได้ส่งทหารไทยไปร่วมรบ ณ ประเทศฝรั่งเศส ผลที่สุดได้เป็นฝ่ายชนะ สงคราม ทำให้ไทยได้รับการแก้ไขสนธิสัญญา ที่ไทยเสียเปรียบต่างประเทศได้เป็นอันมาก

พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 7) เสด็จพระราชสมภพเมื่อวันที่ 8 พฤศจิกายน พ.ศ. 2436 มีพระนามเดิมว่าสมเด็จพระเจ้าฟ้าประชาธิปกศักดิเดชน์ เป็นพระราชโอรส พระองค์เล็กของ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถได้รับสถาปนาเป็นกรมขุน- สุโขทัยธรรมราชา เมื่อพระชนมายุได้ 12 พรรษา ได้เสด็จไปศึกษาวิชาการทหารบกที่ประเทศอังกฤษ และ ฝรั่งเศส สำเร็จการศึกษาแล้วเสด็จกลับประเทศไทย เข้ารับราชการที่กองพันทหารปืนใหญ่ที่ 1 รักษาพระองค์ ในตำแหน่งผู้บังคับกองร้อย ต่อมาได้รับราชการในตำแหน่งผู้บังคับการโรงเรียนนายร้อยทหารบกชั้นปฐม- ปลัดกรมเสนาธิการทหารบก ผู้บัญชาการกองพลทหารบกที่ 2 แล้วได้ทรงกรมเป็นกรมหลวงสุโขทัยธรรมราชา

เสด็จขึ้นครองราชย์สมบัติ เมื่อวันที่ 26 พฤศจิกายน พ.ศ. 2468 ในช่วงเวลาที่เศรษฐกิจของประเทศ และของโลกกำลังทรุดหนัก อันเป็นผลเนื่องมาจากสงครามโลก ครั้งที่ 1 ซึ่งพระองค์ก็ได้ทรงแก้ไขอย่างเต็ม พระกำลังความสามารถจนประเทศไทย ได้รับความรอดพ้นจากวิกฤติการณ์นั้นได้ ในรัชสมัยของพระองค์ ไทยสามารถ ติดต่อกับนานาประเทศทางวิทยุ และโทรเลขได้โดยทั่วไปเป็นครั้งแรก ทรงพระราชทานนามหอสมุดแห่งชาติ พิมพ์พระไตรปิฎกเล่มใหม่ สร้างโรงเรียนวชิราวุธวิทยาลัย เปิดเดินรถไฟไปถึงชายแดนไทยติดต่อกับเขมร แก้ไข ระบบการจัดเก็บภาษอากรใหม่ ตั้งสถานวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยประกาศพระราชบัญญัติเงินตรา และทรงตรากฎหมายอื่น ๆ อีกเป็นจำนวนมาก สร้างสะพานพระปฐมบรมราชานุสรณ์ (สะพานพระพุทธ-

ยอดฟ้าฯ) วันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 คณะราษฎรได้ปฏิวัติเปลี่ยนแปลงการปกครองต่อมา เมื่อวันที่ 2 มีนาคม พ.ศ. 2477พระองค์ได้ตัดสินพระทัยสละราชสมบัติ ต่อมาได้เสด็จสวรรคต เมื่อวันที่ 30 พฤษภาคม พ.ศ. 2484 ณ ประเทศอังกฤษ

พระราชหัตถเลขาที่ทรงลาออกจากราชบัลลังก์ มีความตอนหนึ่งว่า “ข้าพเจ้ามีความเห็นใจที่จะสละอำนาจอันเป็นของข้าพเจ้าอยู่เดิมให้แก่ราษฎรโดยทั่วไป แต่ข้าพเจ้าไม่ยินยอมยกอำนาจทั้งหลายของข้าพเจ้าให้แก่ผู้ใด คณะใดโดยเฉพาะ เพื่อใช้อำนาจโดยสิทธิขาดและโดยไม่ฟังเสียงอันแท้จริงของประชาราษฎร”

พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระอัฐมรามาธิบดินทร (รัชกาลที่ 8) เสด็จพระราชสมภพ เมื่อวันที่ 20 กันยายน 2468 ณ เมืองไฮเดลเบิร์ก ประเทศเยอรมัน ทรงเป็นพระราชโอรสองค์ที่สองของสมเด็จพระมหิตลาธิเบศร อดุลยเดชวิกรม พระบรมราชชนก และสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี

เมื่อพระชนมายุได้ 3 เดือน ได้ตามเสด็จพระบรมราชชนกนาถและพระราชมารดาไปประทับอยู่ ณ ประเทศฝรั่งเศสและสหรัฐอเมริกา จนพระชนมายุได้ 3 พรรษา จึงเสด็จกลับประเทศไทย เมื่อปี พ.ศ. 2471 หลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง สมเด็จพระราชชนนีได้นำเสด็จไปประทับอยู่ ณ เมืองโลซานน์ ประเทศสวิตเซอร์แลนด์ เมื่อปี พ.ศ. 2476

เมื่อพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงสละราชสมบัติ เมื่อวันที่ 2 มีนาคม พ.ศ. 2477 พระองค์ได้เสด็จขึ้นครองราชย์ เมื่อพระชนมายุได้ 10 พรรษา จึงต้องมีคณะผู้สำเร็จราชการแผ่นดินปฏิบัติหน้าที่แทนพระองค์ พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นอนุวรรตน์จาตุรงค์ เป็นประธาน ต่อมาพระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภา เป็นประธาน

พระองค์มีน้ำพระราชหฤทัยเปี่ยมด้วยพระเมตตากรุณาในพสกนิกรโปรดการศึกษาการศึกษา การช่าง และการดนตรีได้เสด็จไปศึกษาต่อ ณ ประเทศสวิตเซอร์แลนด์เมื่อสงครามโลกครั้งที่ 2 สงบ ได้เสด็จนิวัติประเทศไทย เมื่อวันที่ 5 ธันวาคม พ.ศ. 2488 ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ จึงได้ถวายราชกิจเพื่อให้ทรงบริหารโดยพระราชอำนาจ

เมื่อวันที่ 9 มิถุนายน พ.ศ. 2489 ได้เกิดเหตุการณ์อันไม่คาดฝัน พระองค์ต้องอาวูรป็นเสด็จสวรรคต ณ ที่นั่งบรมพิมานในพระบรมมหาราชวัง ยังความเศร้าสลด และความอาลัยรักจากพสกนิกรเป็นที่ยิ่ง

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช (รัชกาลที่ 9) เสด็จพระราชสมภพเมื่อวันที่ 5 ธันวาคม พ.ศ. 2470 ณ มลรัฐแมซซาชูเซตส์ ประเทศสหรัฐอเมริกา เป็นพระราชโอรส องค์เล็กของสมเด็จพระมหิตลาธิเบศร อดุลยเดชวิกรม พระบรมราชชนกและสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนีเมื่อพระชนมายุได้ 1 พรรษา ได้เสด็จนิวัติสู่ประเทศไทยในปี พ.ศ. 2471 ภายหลังจากที่สมเด็จพระมหิตลาธิเบศร อดุลยเดชวิกรม พระบรมราชชนกเสด็จทิวงคตแล้ว ได้เสด็จกลับไปประทับที่เมืองโลซานน์ ประเทศสวิตเซอร์แลนด์ และเข้ารับการศึกษ ณ ที่นั่น เมื่อสมเด็จพระบรมเชษฐาธิราช พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระอัฐมรามาธิบดินทรเสด็จสวรรคตเมื่อวันที่ 13 มิถุนายน พ.ศ. 2489 ได้เสด็จขึ้นครองราชย์สืบแทน

เมื่อพระชนมายุได้ 19 พรรษา โดยมีผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ แล้วทรงเสด็จไปศึกษาต่อในวิชานิติศาสตร์ที่ประเทศสวิตเซอร์แลนด์

พระองค์ได้เสด็จนิวัตสู่ประเทศไทยเมื่อ ปี พ.ศ. 2493 เพื่อถวายพระเพลิงพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระอัฐมรามาธิบดินทรและได้ทรงเข้าพระราชพิธีอภิเษกสมรสกับสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ซึ่งขณะนั้นดำรงพระยศ เป็น ม.ร.ว.สิริกิติ์ กิติยากร พระธิดาของพระวรวงศ์เธอกรมหมื่นจันทบุรีสุรนาถ และได้ประกาศพระบรมราชโองการสถาปนาเป็นสมเด็จพระบรมราชินี

ได้มีพระบรมราชาภิเษก เฉลิมพระปรมาภิไธยว่า พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มหิตลาธิเบศรรามาธิบดี จักรีนฤบดินทร สยามินทราธิราช บรมนาถบพิตร เมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม พ.ศ. 2493

ได้เสด็จกลับไปทรงศึกษาต่อ ณ ประเทศสวิตเซอร์แลนด์ เมื่อวันที่ 5 มิถุนายน พ.ศ. 2493 จนถึงปี พ.ศ. 2494 จึงเสด็จนิวัตพระนคร ได้เสด็จออกผนวช ณ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม เมื่อวันที่ 22 ตุลาคม พ.ศ. 2499 แล้วเสด็จประทับ ณ วัดบวรนิเวศวิหาร ระหว่างที่ทรงผนวชสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ทรงเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ จึงได้รับโปรดเกล้าฯ ให้สถาปนาเป็นสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ทรงบำเพ็ญพระราชกรณียกิจเป็นเอนกประการแผ่ไพศาลไปทั่วทั้งในประเทศและต่างประเทศ

ทรงเสด็จพระราชดำเนินเยือนต่างประเทศทั้งในยุโรป เอเชีย และอเมริกา เพื่อเจริญพระราชไมตรีอย่างกว้างขวาง ปรากฏพระเกียรติคุณอย่างไม่เคยปรากฏมาก่อน ด้านในประเทศทรงเสด็จเยี่ยมเยียนราษฎรในชนบทที่อยู่ห่างไกลเพื่อรับทราบปัญหาต่าง ๆ โดยตรงและได้ทรงริเริ่มโครงการตามพระราชดำริ เพื่อแก้ปัญหาเหล่านั้นพร้อมทั้งพัฒนาให้ดีขึ้นเพื่อให้สามารถช่วยตนเองได้

พระราชกรณียกิจของพระองค์ ทั้งในฐานะที่ทรงเป็นพระประมุขของประเทศและในฐานะส่วนพระองค์เป็นไปอย่างไม่หยุดยั้ง ทรงเต็มเปี่ยมด้วยทศพิธราชธรรม ทรงมีพระอัจฉริยภาพในด้านต่าง ๆ ยากที่จะหาผู้เสมอเหมือน ทรงมีพระราชศรัทธาตั้งมั่น และแตกฉานในพระศาสนาและทรงถ่ายทอดแก่พสกนิกรของพระองค์ในทุกโอกาส ดังเราจะได้พบในพระบรมราโชวาทที่พระราชทานแก่ประชาชนในโอกาสต่าง ๆ

การเปลี่ยนแปลงการปกครอง

ภายหลังการปฏิรูปการปกครองและการปฏิรูปการศึกษาในรัชกาลที่ 5 พระองค์ได้มีกระแสความคิดที่จะให้ประเทศไทยมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบการปกครองที่มีรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดในการปกครองประเทศ โดยมีรัฐสภาเป็นสถาบันหลักที่จะให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการปกครองมากขึ้นเป็นลำดับ จนกระทั่งได้มีคณะนายทหารชุดกบฏ ร.ศ.130 ซึ่งมีความคิดที่ปฏิบัติการให้บรรลุความมุ่งหมายดังกล่าว แต่ไม่ทันลงมือกระทำก็ถูกจับได้เสียก่อนเมื่อ พ.ศ. 2454 ในต้นรัชกาลที่ 6

อย่างไรก็ตาม เสียงเรียกร้องให้มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองก็ยังคงมีออกมาเป็นระยะ ๆ ทางหนังสือพิมพ์ แต่ยังไม่ผลต่อการเปลี่ยนแปลงใด ๆ มากนัก นอกจากการปรับตัวของรัฐบาลทางด้านการเมืองการปกครองให้ทันสมัยยิ่งขึ้นกว่าเดิมเท่านั้น แต่ก็ยังไม่ได้มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดใน

การปกครองประเทศแต่ประการใด จนกระทั่งในสมัยรัชกาลที่ 7 ได้มีคณะผู้ก่อการภายใต้การนำของ พ.อ.พระยาพหลพลพยุหเสนา ซึ่งได้ก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นผลสำเร็จใน พ.ศ. 2475

ดังนั้นการเปลี่ยนแปลงการปกครองใน พ.ศ. 2475 จึงเป็นการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่สำคัญของ ประวัติศาสตร์ชาติไทย

สภาพการณ์โดยทั่วไปของบ้านเมืองก่อนเกิดการเปลี่ยนแปลงการปกครอง

สังคมไทยกำลังอยู่ในช่วงเวลาของการเปลี่ยนแปลงเข้าสู่ความทันสมัยตามแบบตะวันตก ในทุก ๆ ด้าน อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากการปฏิรูปแผ่นดินเข้าสู่ความทันสมัยในรัชกาลที่ 5 (พ.ศ. 2411 – 2453) ความจริงแล้วสังคมไทยเริ่มปรับตัวให้เข้ากับกระแสวัฒนธรรมตะวันตกมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 4 ภายหลังได้ทำสนธิสัญญาบาวริงกับอังกฤษใน พ.ศ. 2398 และกับประเทศอื่นๆ ในภาคพื้นยุโรปอีกหลาย ประเทศ และทรงเปิดรับประเพณีและวัฒนธรรมของตะวันตก เช่น การจ้างชาวตะวันตกให้เป็นครูสอน ภาษาอังกฤษแก่พระราชโอรสและพระราชธิดาในพระบรมมหาราชวัง การให้ข้าราชการสวมเสื้อเข้าเฝ้า การอนุญาตให้ชาวต่างประเทศเข้าเฝ้าพร้อมกับขุนนางข้าราชการไทยในงานพระบรมราชาภิเษก เป็นต้น

ในสมัยรัชกาลที่ 5 ได้ทรงดำเนินพระบรมราโชบาย ปลดปล่อยไพร่ให้เป็นอิสระและทรงประกาศ เลิกทาสให้เป็นไทแก่ตนเอง พร้อมกันนั้นยังทรงปฏิรูปการศึกษาตามแบบตะวันตก เพื่อให้คนไทยทุกคนได้รับการศึกษาถึงขั้นอ่านออกเขียนได้และคิดเลขเป็น ไม่ว่าจะเป็นเจ้านาย บุตรหลาน ขุนนาง หรือราษฎรสามัญชน ที่พ้นจากความเป็นไพร่หรือทาส ถ้าบุคคลใดไม่มีสติปัญญาเฉลียวฉลาดก็จะมีโอกาสเดินทางไปศึกษาต่อยัง ประเทศตะวันตกโดยพระบรมราชานุเคราะห์จากผลการปฏิรูปการศึกษา ทำให้คนไทยบางกลุ่มที่ได้รับการศึกษาตามแบบตะวันตก เริ่มรับเอากระแสความคิดเกี่ยวกับการเมืองสมัยใหม่ ที่ยึดถือรัฐธรรมนูญเป็น กฎหมายสูงสุดในการปกครองประเทศมาจากตะวันตก และมีความปรารถนาที่จะเห็นการเปลี่ยนแปลง

สมัยรัชกาลที่ 5 ทรงปฏิรูปประเทศเข้าสู่ความทันสมัย สังคมไทยก็เริ่มก้าวเข้าสู่ความมีเสรีในการแสดง ความคิดเห็นมากขึ้น โดยเริ่มเปิดโอกาสสื่อมวลชนเสนอความคิดเห็นต่อสาธารณชนได้ค่อนข้างเสรี ดังนั้น จึงปรากฏว่าสื่อมวลชนต่าง ๆ เช่น น.ส.พ. สยามประเทศ, ตูลวิภาคพจนกิจ, ศิริพจนภาค, จีนโนสยามวารศัพท์ ซึ่งตีพิมพ์จำหน่ายในรัชกาลที่ 5 น.ส.พ. บางกอกเมือง ซึ่งพิมพ์จำหน่ายในสมัยรัชกาลที่ 6 และน.ส.พ.สยาม รีวิว ซึ่งพิมพ์จำหน่ายในสมัยรัชกาลที่ 7 ได้เรียกร้องและชี้้นำให้มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองประเทศไปสู่ ระบบรัฐสภา โดยมีรัฐธรรมนูญเป็นหลักในการปกครองประเทศอย่างต่อเนื่อง

อย่างไรก็ตาม เนื่องจากการปลดปล่อยไพร่และทาสให้เป็นอิสระในสมัยรัชกาลที่ 5 ได้ผ่านพ้นไปได้ เพียง 20 ปีเศษ ดังนั้นสภาพสังคมส่วนใหญ่ในสมัยรัชกาลที่ 7 ก่อนที่จะเกิดการเปลี่ยนแปลงการปกครอง จึงยังคงอยู่ภายใต้อิทธิพลของวัฒนธรรมในระบบเจ้าขุนมูลนาย นอกจากนี้คนส่วนน้อยยังคงมีฐานะสิทธิ ผลประโยชน์ต่าง ๆ เหนือคนไทยส่วนใหญ่ คนส่วนใหญ่มักมีความเห็นคล้อยตามความคิดที่ส่วนน้อย ซึ่งเป็นชนชั้นนำของสังคมไทยชี้ นำ ถ้าจะมีความขัดแย้งในสังคมก็มักจะเป็นความขัดแย้งในทางความคิด และความขัดแย้งในเชิงผลประโยชน์ในหมูชนชั้นนำของสังคมที่ได้รับการศึกษาจากประเทศตะวันตกมากกว่าจะเป็น ความขัดแย้งระหว่างชนชั้นนำของสังคมไทยกับราษฎรทั่วไป

สภาพการณ์ทางการเมืองและการปกครองของไทยกำลังอยู่ในระยะปรับตัวเข้าสู่แบบแผนการปกครองของตะวันตก เห็นได้จากพระบรมราชโองบายของพระมหากษัตริย์ไทยทุกพระองค์ ภายหลังจากที่ไทยได้มีการติดต่อกับประเทศตะวันตกอย่างกว้างขวาง นับตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 4 – 7 สมัยรัชกาลที่ 4 ยังไม่ได้ทรงดำเนินนโยบายปรับปรุงการปกครองให้เป็นแบบตะวันตก แต่ก็มีแนวพระราชดำรินำไปใช้ในทางเสรีนิยม เช่น ประกาศให้เจ้านายและข้าราชการเลือกตั้งตำแหน่งมหาราชครูปุโรหิตและตำแหน่งพระมหาราชครูมหิศร อันเป็นตำแหน่งตุลาการที่ว่างลง แทนที่จะทรงแต่งตั้งผู้พิพากษาตามพระราชอำนาจของพระองค์ และเปลี่ยนแปลงวิธีถวายน้ำพิพัฒน์สัตยาด้วยการที่พระองค์ทรงเสวยน้ำพิพัฒน์สัตยา ร่วมกับขุนนางข้าราชการ และทรงปฏิญาณความซื่อสัตย์ของพระองค์ต่อขุนนางข้าราชการทั้งปวงด้วย

สมัยรัชกาลที่ 5 ทรงปฏิรูปการเมืองการปกครองครั้งใหญ่ เพื่อให้การปกครองของไทยได้เจริญก้าวหน้าทัดเทียมกับชาติตะวันตก โดยจัดตั้ง สภาที่ปรึกษาราชการแผ่นดิน (Council of State) และสภาที่ปรึกษาส่วนพระองค์ (Privy Council) ใน พ.ศ. 2417 เพื่อถวายคำปรึกษาเกี่ยวกับการบริหารราชการแผ่นดินในเรื่องต่าง ๆ ที่พระองค์ของคำปรึกษาไป นอกจากนี้พระองค์ยังทรงปฏิรูปการปกครองที่สำคัญ คือ การจัดตั้งกระทรวงแบบใหม่จำนวน 12 กระทรวงขึ้นแทนจตุสดมภ์ในส่วนกลางและจัดระบบการปกครองหัวเมืองต่าง ๆ ในรูปมณฑลเทศาภิบาลในภูมิภาค โดยเริ่มตั้งแต่ พ.ศ. 2435 เป็นต้นมา นอกจากนี้พระองค์ทรงริเริ่มทดลองการจัดการปกครองท้องถิ่นในรูปสุขาภิบาล จัดตั้งรัฐมนตรีสภา เพื่อทำหน้าที่ตามกฎหมาย ใน พ.ศ. 2437 ตามแบบอย่างตะวันตก

สมัยรัชกาลที่ 6 ทรงริเริ่มทดลองการปกครองแบบประชาธิปไตยโดยการจัดตั้งดุสิตธานีเมืองประชาธิปไตยขึ้นในบริเวณพระราชวังดุสิต พ.ศ. 2461 เพื่อทดลองฝึกฝนให้บรรดาข้าราชการได้ทดลองปกครองตนเองในนครดุสิตธานี เหมือนกับการจัดรูปแบบการปกครองท้องถิ่นที่เรียกว่า “เทศบาล” นอกจากนี้ยังทรงจัดตั้งกระทรวงขึ้นมาใหม่จากที่มีอยู่เดิม และยุบเลิกกระทรวงบางกระทรวงให้มีความทันสมัยมากขึ้น โดยทรงจัดตั้งมณฑลเพิ่มขึ้นและทรงปรับปรุงการบริหารงานของมณฑลด้วยการยุบรวมมณฑลเป็นหน่วยราชการที่เกี่ยวกับการปกครองเรียกว่า มณฑลภาค เพื่อให้การปกครองแบบมณฑลเทศาภิบาลมีความคล่องตัวมากขึ้น

สมัยรัชกาลที่ 7 (พ.ศ. 2468 – 2475) ทรงเล็งเห็นความจำเป็นที่จะต้องเปลี่ยนแปลงการปกครองให้ทันสมัย และต้องเตรียมการให้พร้อมเพิ่มมิให้เกิดความผิดพลาดได้ โดยพระองค์ได้ทรงจัดตั้งอภิรัฐมนตรีสภา เพื่อเป็นที่ปรึกษาราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2468 และทรงมอบหมายให้อภิรัฐมนตรีสภาวางระเบียบสำหรับจัดตั้งสภากรรมการองคมนตรี เพื่อเป็นสภาที่ปรึกษาส่วนพระองค์อีกด้วย

นอกจากนี้ทรงมอบหมายให้อภิรัฐมนตรีวางรูปแบบการปกครองท้องถิ่นในรูปเทศบาลด้วยการแก้ไขปรับปรุงสุขาภิบาลที่มีอยู่ให้เป็นเทศบาล แต่ไม่มีโอกาสได้ประกาศใช้ เพราะได้เกิดการเปลี่ยนแปลงการปกครองขึ้นก่อน นอกจากนี้ยังทรงโปรดเกล้าฯ ให้พระยาศรีวิศาลวาจาและนายเรย์มอนด์ บี. สตีเวนส์ ซึ่งเป็นที่ปรึกษากระทรวงการต่างประเทศช่วยกันร่างรัฐธรรมนูญ ตามกระแสพระราชดำรินใน พ.ศ. 2474 มีสาระสำคัญดังนี้

อำนาจนิติบัญญัติจะมีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทางอ้อม โดยมีสมาชิก 2 ประเภท คือ มาจากการเลือกตั้งและการแต่งตั้ง ส่วนผู้ที่มีสิทธิ์สมัครเลือกตั้งจะต้องมีอายุไม่ต่ำกว่า 30 ปี มีพื้นฐานความรู้

อ่านออกเขียนได้ ส่วนอำนาจบริหารให้พระมหากษัตริย์ทรงเลือกนายกรัฐมนตรีนี่ แต่เนื่องจากอภิรัฐมนตรีมีความเห็นประชาชนยังไม่พร้อม ดังนั้นการประกาศใช้รัฐธรรมนูญควรระงับไว้ชั่วคราว จนกระทั่งได้เกิดการเปลี่ยนแปลงการปกครองเสียก่อนจึงมิได้มีการประกาศใช้แต่อย่างใด

สาเหตุการเปลี่ยนแปลงการปกครองใน พ.ศ. 2475

1. ความเสื่อมของระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์

การที่คณะนายทหารหนุ่มภายใต้การนำของ ร.อ. ชุนทวยหาญพิทักษ์ (เหล็ง ศรีจันทร์) ได้วางแผนยึดอำนาจการปกครอง เพื่อเปลี่ยนแปลงการปกครองจากรบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ มาเป็นระบอบที่จำกัดพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ให้อยู่ในฐานะประมุขของประเทศภายใต้รัฐธรรมนูญเมื่อ พ.ศ. 2454 แต่ไม่ประสบความสำเร็จเพราะถูกจับกุมก่อนลงมือปฏิบัติงาน แสดงให้เห็นถึงความเสื่อมของระบอบนี้อย่างเห็นได้ชัด ขณะเดียวกันในสมัยรัชกาลที่ 6 ได้มีการวิพากษ์วิจารณ์กันอย่างกว้างขวางเกี่ยวกับการใช้จ่ายเงินงบประมาณที่ไม่ดูแล้วยรับ ทำให้มีการกล่าวโจมตีรัฐบาลว่าใช้จ่ายฟุ่มเฟือยเกินไป ครั้งต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 7 พระองค์ก็ถูกโจมตีว่าทรงตกอยู่ใต้อิทธิพลของอภิรัฐมนตรีสภา ซึ่งเป็นสภาที่ปรึกษาที่ประกอบด้วยสมาชิกที่เป็นพระบรมวงศานุวงศ์ชั้นสูง และบรรดาพระราชวงศ์ก็มีบทบาทในการบริหารบ้านเมืองมากเกินไป ควรจะให้บุคคลอื่นที่มีความสามารถเข้ามีส่วนร่วมในการบริหารบ้านเมืองด้วย ปรากฏการณ์ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงความไม่พอใจต่อระบอบการปกครองที่มีพระมหากษัตริย์อยู่เหนือกฎหมาย ซึ่งนับวันจะมีปฏิกริยาต่อต้านมากขึ้น

2. การได้รับการศึกษาตามแนวความคิดตะวันตกของบรรดาชนชั้นนำในสังคมไทย

อิทธิพลจากการปฏิรูปการศึกษาในสมัยรัชกาลที่ 5 ทำให้คนไทยส่วนหนึ่งไปศึกษาต่างประเทศตะวันตก ได้รับอิทธิพลแนวคิดทางการเมืองสมัยใหม่ และนำกลับมาเผยแพร่ในประเทศไทย ทำให้คนไทยบางส่วนที่ไม่ได้ไปศึกษาต่อในต่างประเทศรับอิทธิพลแนวความคิดดังกล่าวด้วย อิทธิพลของปฏิรูปการศึกษาได้ส่งผลกระทบต่อให้เกิดความคิดในการเปลี่ยนแปลงการปกครองมากขึ้น นับตั้งแต่คณะเจ้านายและข้าราชการเสนอคำกราบบังคมทูลให้เปลี่ยนแปลงการปกครอง ใน พ.ศ. 2427 นักหนังสือพิมพ์อย่างเทียนวรรณ (ต.ว.ส. วัฒนโภา) ก.ศ.ร. กุหลาบ (ตรุษ ตฤชณานนท์) ได้เรียกร้องให้ปกครองบ้านเมืองในระบบรัฐสภา เพื่อให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการปกครองและยังได้กล่าววิพากษ์วิจารณ์สังคม กระทบกระทั่งชนชั้นสูงที่ทำตัวฟุ้งเฟ้อ ซึ่งตัวเทียนวรรณเองก็ได้กราบบังคมทูลถวายโครงร่างระบบการปกครองที่เป็นประชาธิปไตยแต่รัชกาลที่ 5 ต่อมาในรัชกาลที่ 6 กลุ่มกบฏ ร.ศ.130 ที่วางแผนยึดอำนาจการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ก็เป็นบุคคลที่ได้รับการศึกษาแบบตะวันตกแต่ไม่เคยไปศึกษาในต่างประเทศ แต่คณะผู้ก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครองใน พ.ศ. 2475 เป็นคณะบุคคลที่ส่วนใหญ่ผ่านการศึกษามาจากประเทศตะวันตกแทบทั้งสิ้น แสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของความคิดในโลกตะวันตกที่มีต่อชนชั้นนำของไทยเป็นอย่างยิ่ง เมื่อคนเหล่านี้เห็นความสำคัญของระบอบประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข การเปลี่ยนแปลงการปกครองจึงเกิดขึ้น

3. ความเคลื่อนไหวของบรรดาสื่อมวลชน

สื่อมวลชนมีบทบาทในการกระตุ้นให้เกิดความตื่นตัวในการปกครองแบบใหม่และปฏิเสธรระบบการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ เช่น น.ส.พ.ตุลวิภาคพจนกิจ (พ.ศ. 2443 – 2449) น.ส.พ.ศิริพจนภาค (พ.ศ. 2451) น.ส.พ.จิ้นโนสยามวารศัพท์ (พ.ศ. 2446 – 2450) น.ส.พ. บางกอกการเมือง (พ.ศ. 2464) น.ส.พ. สยามรีวิว (พ.ศ. 2430) น.ส.พ. ไทยใหม่ (พ.ศ. 2474) ต่างก็เรียกร้องให้มีการปกครองในระบอบรัฐสภาที่มีรัฐธรรมนูญเป็นหลักในการปกครองประเทศ โดยชี้ให้เห็นถึงความดองของระบอบประชาธิปไตยที่จะเป็นแรงผลักดันให้ประชาชนตีความเจริญก้าวหน้ามากกว่าที่เป็นอยู่ ดังเช่นที่ปรากฏเป็นตัวอย่งในหลาย ๆ ประเทศที่มีการปกครองในระบอบรัฐธรรมนูญ กระแสเรียกร้องของสื่อมวลชนในสมัยนั้นได้มีส่วนต่อการสนับสนุนให้การดำเนินของคณะผู้ก่อการในอันที่จะเปลี่ยนแปลงการปกครองบรรลุผลสำเร็จได้เหมือนกัน

4. ความขัดแย้งทางความคิดเกี่ยวกับการปกครองในระบอบประชาธิปไตย

รัชกาลที่ 7 ทรงเล็งเห็นความสำคัญของการมีรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดในการปกครองประเทศและทรงเต็มพระทัยที่จะสละพระราชอำนาจมาอยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญเมื่อถึงเวลาที่เหมาะสม แต่เมื่อพระองค์ทรงมีกระแสรับสั่งให้พระยาศรวิศาลวาจาและนายเรย์มอนด์ บี.สตีเวนส์ ร่างรัฐธรรมนูญขึ้นมาเพื่อประกาศใช้ พระองค์ได้ทรงนำเรื่องนี้ไปปรึกษาอภิรัฐมนตรีสภา แต่อภิรัฐมนตรีสภากลับไม่เห็นด้วยโดยอ้างว่าประชาชนยังขาดความพร้อมและเกรงจะเป็นผลเสียมากกว่าผลดี ทั้ง ๆ ที่รัชกาลที่ 7 ทรงเห็นด้วยกับการประกาศใช้รัฐธรรมนูญ แต่เมื่ออภิรัฐมนตรีสภาคัดค้าน พระองค์จึงมีน้ำพระทัยเป็นประชาธิปไตยโดยทรงฟังเสียงทัดทานจากอภิรัฐมนตรีสภาส่วนใหญ่ ดังนั้นรัฐธรรมนูญจึงยังไม่มีโอกาสได้รับการประกาศใช้เป็นผลให้คณะผู้ก่อการชิงลงมือทำการเปลี่ยนแปลงการปกครองในวันที่ 24 มิถุนายน 2475 ในที่สุด

5. สถานการณ์คลังของประเทศและการแก้ปัญหา

การคลังของประเทศเริ่มประสบปัญหามาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 6 เพราะการผลิตข้าวประสบความล้มเหลว เนื่องจากเกิดภาวะน้ำท่วมและฝนแล้งติดต่อกันใน พ.ศ.2460 และ พ.ศ. 2462 ซึ่งก่อให้เกิดผลเสียหายต่อการผลิตข้าวรุนแรง ภายในประเทศก็ขาดแคลนข้าวที่จะใช้ในการบริโภค และไม่สามารถส่งข้าวไปขายยังต่างประเทศได้ ทำให้รัฐขาดรายได้เป็นจำนวนมาก รัฐบาลจึงต้องจัดสรรเงินงบประมาณช่วยเหลือชาวนา ข้าราชการ และผู้ประสบกับภาวะค่าครองชีพที่สูงขึ้น มีทั้งรายจ่ายอื่น ๆ เพิ่มขึ้นจนเกินงบประมาณรายได้ ซึ่งใน พ.ศ. 2466 งบประมาณขาดดุลถึง 18 ล้านบาท นอกจากนี้รัฐบาลได้นำเอาเงินคงคลังที่เก็บสะสมไว้ออกมาใช้จ่ายจนหมดสิ้น ในขณะที่งบประมาณรายได้ต่ำ รัชกาลที่ 6 ทรงแก้ปัญหาด้วยการกู้เงินจากต่างประเทศ เพื่อให้มีเงินเพียงพอจ่ายงบประมาณรายจ่าย ทำให้เกิดเสียงวิพากษ์วิจารณ์ว่ารัฐบาลใช้จ่ายเงินงบประมาณอย่างไม่ประหยัด ในขณะที่เศรษฐกิจของประเทศกำลังค้ำชัน

ต่อมาสมัยรัชกาลที่ 7 ทรงดำเนินนโยบายตัดทอนรายจ่ายของรัฐบาลลดจำนวนข้าราชการในกระทรวงต่าง ๆ ให้น้อยลง และทรงยินยอมตัดทอนงบประมาณรายจ่ายส่วนพระองค์ให้น้อยลง เมื่อพ.ศ. 2469 ทำให้รัฐบาลมีรายได้เพิ่มขึ้นปีละ 3 ล้านบาท แต่เนื่องจากเศรษฐกิจของโลกเริ่มตกต่ำมาเป็นลำดับตั้งแต่ พ.ศ. 2472 ทำให้มีผลกระทบต่ประเทศไทยอย่างไม่มีทางหลีกเลี่ยง รัฐบาลต้องตัดทอนรายจ่ายอย่างเข้มงวด

ที่สุด รวมทั้งปลดข้าราชการออกจากตำแหน่งเป็นอันมาก จัดการยุบมณฑลต่าง ๆ ทั่วประเทศ งดจ่ายเบี้ยเลี้ยง และเบี้ยกัณฑ์การของข้าราชการ รวมทั้งการประกาศให้เงินตราของไทยออกจากมาตรฐานทองคำ

พ.ศ. 2475 รัฐบาลได้ประกาศเพิ่มภาษีราษฎรโดยเฉพาะการเก็บภาษีเงินเดือนจากข้าราชการ แต่มาตรการดังกล่าวก็ไม่สามารถจะกอบกู้สถานการณ์คลังของประเทศได้กระตือรือร้นขึ้นได้ จากปัญหาเศรษฐกิจ การคลังที่รัฐบาลไม่สามารถแก้ไขให้มีสภาพเป็นปกติได้ ทำให้คณะผู้ก่อการใช้เป็นข้ออ้างในการโจมตี ประสิทธิภาพการบริหารงานของรัฐบาล จนเป็นเงื่อนไขให้คณะผู้ก่อการดำเนินการเปลี่ยนแปลงการปกครอง เป็นผลสำเร็จ

กิจกรรม เรื่องที่ 3 ประวัติศาสตร์ชาติไทย

กิจกรรมที่ 8 ให้ผู้เรียนแบ่งกลุ่ม 4 กลุ่ม แต่ละกลุ่มศึกษาค้นคว้าและทำรายงานส่ง พร้อมก็นำเสนอ โดยมีหัวข้อเรื่อง ดังนี้

- กลุ่มที่ 1 ประวัติความเป็นมาของชาติไทย ตั้งแต่สมัยโบราณจนถึงกรุงธนบุรี
- กลุ่มที่ 2 ประวัติความเป็นมาของกรุงรัตนโกสินทร์
- กลุ่มที่ 3 การเปลี่ยนแปลงการปกครองใน พ.ศ. 2475
- กลุ่มที่ 4 ให้วิเคราะห์สถานการณ์ปัจจุบันของกรุงเทพมหานครฯ ว่าแนวโน้มประเทศไทยจะย้ายเมืองหลวงไปยังแห่งใหม่ หรือไม่ เพราะเหตุใด

เรื่องที่ 4 บุคคลสำคัญของไทยและของโลกในด้านประวัติศาสตร์

จากการศึกษาประวัติศาสตร์ไทยและของโลกทำให้เราได้ทราบเรื่องราวและผลงานที่ดำรงความเป็นเอกราช มีวัฒนธรรมด้านต่าง ๆ ที่เป็นเอกลักษณ์ และที่สร้างคุณค่าประโยชน์สิ่งที่ดีงามให้แก่มวลมนุษย์ ฉะนั้น อนุชนรุ่นหลังจะต้องเอาใจใส่ดูแลรักษามรดกต่าง ๆ เหล่านี้เพื่อถ่ายทอดสู่คนรุ่นหลังต่อไป

บุคคลสำคัญของไทยและของโลก

1. สมัยกรุงสุโขทัย

1.1 พ่อขุนรามคำแหงมหาราช

พ่อขุนรามคำแหงมหาราช เป็นพระราชโอรสของพ่อขุนศรีอินทราทิตย์ (บางกลางท่าว) กับนางเสือง มีพระนามเดิมว่า พระราม เมื่อพระชนมายุ 19 พรรษา ได้ตามเสด็จพระบิดาไปในการสงครามระหว่างสุโขทัย กับเมืองฉอด ทรงช่วยพระบิดาทำยุทธหัตถีชนะขุนสามชน เจ้าเมืองฉอด พระบิดาจึงเฉลิมพระนามให้เป็น “พระรามคำแหง”

พระราชกรณียกิจที่สำคัญ

1. ทรงขยายอาณาเขตออกไปกว้างขวางกว่ารัชสมัยใด ๆ และสร้างความสัมพันธ์อันดีกับรัฐใกล้เคียง เช่น พญาเม็งรายแห่งอาณาจักรล้านนา พญาเจ้าเมืองแห่งแคว้นพะเยา พระเจ้าฟ้ารั่วแห่งอาณาจักรมอญ

2. ทรงประดิษฐ์ตัวอักษรไทยใน พ.ศ. 1826
3. ทรงส่งเสริมการค้า ทั้งการค้าภายในและการค้าภายนอก เช่น ให้งดเว้นการเก็บจังกอบหรือภาษีด่าน
4. ทรงบำรุงศาสนา เช่น ให้นิมนต์พระสงฆ์นิทายเถรวาทแบบลังกาวงศ์จากนครศรีธรรมราชมาเป็นพระสังฆราชและริเริ่มการนิมนต์พระสงฆ์มาแสดงธรรมในวันพระ
5. ทรงดูแลทุกข์สุขของราษฎรอย่างใกล้ชิด เช่น ให้ผู้เดือดร้อนมาสั่งกระดิ่ง ถวายฎีกาได้ให้ทนายทรมีสิทธิได้รับมรดกจากพ่อแม่ที่เสียชีวิตไป เป็นต้น

1.2 พระมหากษัตริย์ราชินี 1

พญาสิทธิ หรือ พระยาสิทธิ หรือ พระศรีสุริยวงศ์รามมหารัชมหาราชราชาธิราช หรือพระมหากษัตริย์ราชินี 1 ทรงเป็นพระราชโอรสของพระยาเลอไทยและพระราชนัดดา (หลานปู่) ของพ่อขุนรามคำแหงครองราชย์ พ.ศ. 1890 แต่ไม่ทราบปีสิ้นสุริยวงศ์สมัยที่แน่นอน สันนิษฐานว่าอยู่ระหว่าง พ.ศ. 1911 – 1966 พระมหากษัตริย์ราชินี 1 ทรงเป็นแบบฉบับของกษัตริย์ในคติธรรมราชา ทรงปกครองบ้านเมืองและอาณาประชาราษฎร์ด้วยทศพิธราชธรรม ทรงทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรืองจนสุโขทัยกลายเป็นศูนย์กลางของพระพุทธศาสนาและทรงปฏิบัติพระองค์ชักนำชนทั้งหลายให้พ้นทุกข์ หลักฐานสำคัญอีกชิ้นหนึ่งที่แสดงว่าพระองค์มีความรู้แตกฉานในพระไตรปิฎกเป็นอย่างดี ได้แก่ วรรณกรรมเรื่อง ไตรภูมิพระร่วง วรรณคดีชิ้นแรกของประเทศไทย เมื่อปี พ.ศ. 1888 ที่ทรงนิพนธ์ขึ้นตั้งแต่ก่อนเสวยราชย์หลังจากทรงเป็นรัชทายาทครองเมืองศรีสัชนาลัยอยู่ 8 ปี จึงเสด็จมาครองสุโขทัยเมื่อปี พ.ศ. 1890 โดยต้องใช้กำลังทหารเข้ามายึดอำนาจเพราะที่สุโขทัย หลังสิ้นรัชกาลพ่อขุนง้วนนำถมแล้วเกิดการกบฏการสืบราชบัลลังก์ไม่เป็นไปตามครรลองครองธรรม

พระราชกรณียกิจที่สำคัญ

1. การทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาศูนย์รวมจิตใจของคนในชาติ เพราะสุโขทัยหลังรัชสมัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราชแล้ว บ้านเมืองแตกแยกแคว้นหลายแคว้นในราชอาณาจักรแยกตัวออกห่างไป ไม่อยู่ในบังคับบัญชาสุโขทัยต่อไป

2. พญาสิทธิทรงคิดจะรวบรวมสุโขทัยให้กลับคืนดังเดิม แต่ก็ทรงทำไม่สำเร็จ นโยบายการปกครองที่ใช้ศาสนาเป็นหลักรวมความเป็นปึกแผ่นจึงเป็นนโยบายหลักในรัชสมัยนี้

3. ทรงสร้างเจดีย์ที่นครชุม (เมืองกำแพงเพชร) สร้างพระพุทธชินราชที่พิษณุโลก

ทรงออกผนวช เมื่อ พ.ศ. 1905 การที่ทรงออกผนวช นับว่าทำความมั่นคงให้พุทธศาสนามากขึ้น ดังกล่าวแล้วว่า หลังรัชสมัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราชแล้ว บ้านเมืองแตกแยกวงการสงฆ์เองก็แตกแยก แต่ละสำนักแต่ละเมืองก็ปฏิบัติแตกต่างกันออกไป เมื่อผู้นำทรงมีศรัทธาแรงกล้าถึงขั้นออกบวช พสกนิกรทั้งหลายก็คล้อยตามหันมาเลื่อมใสตามแบบอย่างพระองค์ กิตติศัพท์ของพระพุทธศาสนาในสุโขทัยจึงเลื่องลือไปไกล พระสงฆ์ชั้นผู้ใหญ่หลายรูปได้ออกไปเผยแผ่ธรรมในแคว้นต่าง ๆ เช่น อโยธยา หลวงพระบาง เมืองน่าน พระเจ้ากือนา แห่งล้านนาไทย ได้นิมนต์พระสมณะเถระไปจากสุโขทัย เพื่อเผยแผ่ธรรมในเมืองเชียงใหม่

2. สมัยกรุงศรีอยุธยา

2.1 สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ

สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ เป็นพระราชโอรสของสมเด็จพระบรมราชาธิบดีที่ 2 (เจ้าสามพระยา) กับพระราชธิดาของพระมหาธรรมราชาที่ 2 แห่งสุโขทัย พระองค์จึงเป็นเชื้อสายราชวงศ์สุพรรณบุรีและราชวงศ์พระร่วง

พระร่วง ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ที่ยิ่งใหญ่พระองค์หนึ่งของอยุธยา ขึ้นเสวยราชย์ใน พ.ศ. 1991 เสด็จสวรรคตใน พ.ศ. 2031 ทรงอยู่ในราชสมบัติ 40 ปี นับว่านานที่สุด

พระราชกรณียกิจที่สำคัญ

1. การรวมอาณาจักรสุโขทัยเข้ากับอยุธยา เมื่อสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถขึ้นเสวยราชย์ใน พ.ศ. 1991 นั้น ทางสุโขทัยไม่มีพระมหาธรรมราชาปกครองแล้ว คงมีแต่พระยาอุทิศเชียร พระโอรสของพระมหาธรรมราชาที่ 4 ได้รับแต่งตั้งจากอยุธยาให้ไปปกครองเมืองพิษณุโลก ถึง พ.ศ. 1994 พระยาอุทิศเชียรไปเข้ากับพระเจ้าติโลกราชแห่งล้านนา พระราชมารดาของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถได้ปกครองเมืองพิษณุโลก ต่อมาจนสิ้นพระชนม์เมื่อ พ.ศ. 2006 สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถได้เสด็จไปประทับที่พิษณุโลกและถือว่าอาณาจักรสุโขทัยถูกรวมเข้ากับอาณาจักรอยุธยา นับตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

2.2 สมเด็จพระรามาธิบดีที่ 2

สมเด็จพระรามาธิบดีที่ 2 เป็นพระราชโอรสของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถครองราชย์ พ.ศ. 2034 ถึง พ.ศ. 2072

ใน พ.ศ. 2054 โปรตุเกสได้เข้ามาติดต่อกับกรุงศรีอยุธยา นับเป็นชาวตะวันตกชาติแรกที่เข้ามาเจริญสัมพันธไมตรีกับไทย ไทยจึงเริ่มเรียนรู้ศิลปวิทยาของชาวตะวันตก โดยเฉพาะด้านการทหาร ทำให้สมเด็จพระรามาธิบดีที่ 2 ทรงพระราชนิพนธ์ตำราพิชัยสงครามของไทยได้เป็นครั้งแรก นอกจากนี้ทรงให้ทำสารบัญชี่คือ การตรวจสอบจัดทำบัญชีไพร่พลทั้งราชอาณาจักร นับเป็นการสำรวจสำมะโนครัวครั้งแรก โดยทรงตั้งกรมสุรัสวดีให้มีหน้าที่สำรวจและคุมบัญชีไพร่พลทางด้านศาสนา สมเด็จพระรามาธิบดีที่ 2 ทรงสร้างวัดพระศรีสรรเพชญ์ไว้ในเขตพระราชฐาน และให้หล่อพระศรีสรรเพชญ์ สูง 8 วา หุ้มทองคำ ไว้ในพระมหาวิหารของวัดด้วย ในรัชสมัยนี้อยุธยาและล้านนายังเป็นคู่สงครามกันเช่นเดิม เนื่องจากกษัตริย์ล้านนา คือ พระเมืองแก้ว (ครองราชย์ พ.ศ. 2038 – 2068) พยายามขยายอาณาเขตลงมาทางใต้ จนถึง พ.ศ. 2065 มีการตกลงเป็นไมตรีกัน สงครามจึงสิ้นสุดลง

ทางด้านศาสนา

สมเด็จพระรามาธิบดีที่ 2 ทรงสร้างวัดพระศรีสรรเพชญ์ไว้ในเขตพระราชฐานและให้หล่อพระศรีสรรเพชญ์ สูง 8 วา หุ้มทองคำ ไว้ในพระมหาวิหารของวัดด้วย ในรัชสมัยนี้อยุธยาและล้านนายังเป็นคู่สงครามกันเช่นเดิม เนื่องจากกษัตริย์ล้านนา คือ พระเมืองแก้ว (ครองราชย์ พ.ศ. 2038 - 2068) พยายามขยายอาณาเขตลงมาทางใต้ จนถึง พ.ศ. 2065 มีการตกลงเป็นไมตรีกัน สงครามจึงสิ้นสุดลง

2.3 สมเด็จพระนเรศวรมหาราช

สมเด็จพระนเรศวรมหาราช เป็นโอรสของสมเด็จพระมหาธรรมราชาในราชวงศ์สุโขทัยกับพระวิสุทธิกษัตริย์ พระราชธิดาของสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ ประสูติเมื่อ พ.ศ. 2098 ที่เมืองพิษณุโลกเมื่อพระชนมายุได้ 9 พรรษา ทรงถูกส่งไปเป็นตัวประกันที่กรุงหงสาวดี เพราะพม่ายึดเมืองพิษณุโลกได้ ทรงได้รับการเลี้ยงดูในฐานะพระราชบุตรธรรมเป็นเวลา 7 ปี จน พ.ศ. 2112 กรุงศรีอยุธยาเสียแก่พม่า พระมหาธรรมราชาได้รับการสถาปนาขึ้นเป็นกษัตริย์ของกรุงศรีอยุธยาในฐานะเมืองขึ้นของกรุงหงสาวดีและอนุญาตให้พระนเรศวรกลับกรุงศรีอยุธยา และได้รับการสถาปนาให้เป็นเจ้าเมืองพิษณุโลกและมีตำแหน่งอุปราช ระหว่างนั้นทรงทำสงครามกับเขมรและพม่าเพื่อป้องกันอยุธยา พระเจ้าหงสาวดีเห็นดังนี้จึงคิดกำจัดพระนเรศวร แต่พระองค์ทรงทราบจึงทรงประกาศอิสรภาพที่เมืองแครง รวมเวลาที่กรุงศรีอยุธยาตกอยู่ภายใต้การปกครองของพม่าเป็นเวลา 15 ปี หลังจากประกาศอิสรภาพก็ทรงทำสงครามกับพม่าหลายครั้ง และได้กวาดต้อนผู้คนจากหัวเมืองฝ่ายเหนือมาไว้เป็นกำลังได้มาก ต่อมาใน พ.ศ. 2133 สมเด็จพระธรรมราชาสวรรคต พระนเรศวรจึงเสด็จขึ้นครองราชย์และทรงสถาปนาพระเอกาทศรถพระอนุชาขึ้นเป็นพระมหาอุปราช พระราชภารกิจของพระองค์ ได้แก่ การทำศึกสงคราม โดยเฉพาะสงครามครั้งสำคัญ คือ สงครามยุทธหัตถี ที่ทรงรบกับพม่าที่ตำบลหนองสาหร่าย แม้แต่ฝ่ายแพ้ก็นับได้รับการยกย่องว่าเป็นนักรบแท้ หลังจากนั้นตลอดระยะเวลา 150 ปี กรุงศรีอยุธยาไม่ถูกรุกรานจากพม่าอีก สมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงขยายอาณาเขตออกไปอย่างกว้างขวางครอบคลุมทั้งล้านนา ล้านช้าง ไทยใหญ่ และกัมพูชา รวมถึงพม่า ครั้งสุดท้าย คือ การเดินทางไปที่เมืองอังวะ ซึ่งพระองค์ประจวบ และสวรรคตที่เมืองหาง ใน พ.ศ. 2148 พระชนมายุได้ 50 พรรษา เสวยราชสมบัติได้ 15 ปี สมเด็จพระนเรศวรมหาราช ทรงเป็นวีรกษัตริย์ที่ได้รับการจารึกไว้ในประวัติศาสตร์ในฐานะผู้กอบกู้เอกราชให้แก่กรุงศรีอยุธยา ประชาชนชาวไทยจึงยกย่องพระองค์ให้เป็น **มหาราช** พระองค์หนึ่ง

พระราชกรณียกิจที่สำคัญ

1. การลดส่วยและงดเก็บภาษีอากรจากราชฎาเป็นเวลา 3 ปีเศษ
2. การประกาศใช้กฎหมายพระราชกำหนดและกฎหมายเพิ่มเติมลักษณะรับฟ้อง
3. การส่งเสริมงานด้านวรรณกรรม หนังสือที่แต่งในสมัยนี้ เช่น สมุทโฆษคำฉันท์ โคลงทศรถสอนพระราม โคลงพาลี-สอนน้อง โครงราชสวัสดิ์ เพลงพยากรณ์กรุงเก่า เพลงยาวบางบท รวมถึงวรรณกรรมชิ้นสำคัญ คือ โครงเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนารายณ์นับเป็น ยุคทองแห่งวรรณกรรม ของไทยยุคหนึ่ง
4. การทำศึกสงครามกับเชียงใหม่และพม่า พ.ศ. 2203 และได้อัญเชิญพระพุทธสิหิงค์ ลงมาอยุธยาด้วย
5. ด้านความสัมพันธ์กับต่างประเทศนั้น เจริญรุ่งเรืองมาทั้งประเทศตะวันออก เช่น จีน อินเดีย และประเทศตะวันตกที่สำคัญ ได้แก่ โปรตุเกส ฮอลันดา อังกฤษ และฝรั่งเศส ทั้งด้านการเชื่อมสัมพันธ์มิตรและการป้องกันการคุกคามจากชาติต่าง ๆ เหล่านี้จากพระราชกรณียกิจต่าง ๆ ดังกล่าว จึงทรงได้รับการยกย่องว่าทรงเป็นมหาราชพระองค์หนึ่ง อีกทั้งในรัชสมัยของพระองค์ยังได้รับการยกย่องว่าเป็นบุคคลสำคัญด้านศิลปวัฒนธรรมยุคหนึ่งด้วย สมเด็จพระนารายณ์มหาราชเสด็จสวรรคตใน พ.ศ. 2231 ที่เมืองลพบุรี ราชธานีที่สองที่พระองค์โปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้น

3. สมัยกรุงธนบุรี

สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช มีนามเดิมว่า **สิน** ประสูติเมื่อวันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2277 ในรัชสมัยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ เป็นบุตรของนายไทรทอง และนางนกเอี้ยง เจ้าพระยาจักรีรับไปเป็นบุตรบุญธรรม ต่อมาเข้ารับราชการจนได้ตำแหน่งหลวงยกกระบัตรเมืองตาก และเป็นเจ้าเมืองตากครั้งเมื่อพม่าล้อมกรุงใน พ.ศ. 2308 พระยาตากถูกเรียกตัวเข้าป้องกันพระนครหลวง แต่เกิดท้อใจว่าหากสู้กับพม่าที่อยู่ยงคงถาวรเสียชีวิตโดยเปล่าประโยชน์เป็นแน่ จึงพาทัพตีฝ่าหนีไปตั้งตัวที่จันทบูร(จันทบุรี) พอถึงเดือนเมษายน พ.ศ. 2310 กรุงศรีอยุธยา ก็เสียแก่พม่า แต่หลังจากนั้น 7 เดือน พระยาตากก็ได้ยกทัพมาขับไล่พม่าออกจากกรุงศรีอยุธยา ได้ทั้งหมด แต่เห็นว่ากรุงศรีอยุธยาเสียหายมาก จึงสถาปนากรุงธนบุรีเป็นเมืองหลวง และประกอบพิธีบรมราชาภิเษกขึ้นครองราชย์ใน พ.ศ. 2310 ทรงพระนามว่า **สมเด็จพระบรมราชาที่ 4** แต่คนทั่วไปนิยมออกพระนามว่า สมเด็จพระเจ้าตากสิน พร้อมทั้งพระราชทานนามเมืองว่า กรุงธนบุรีศรีมหาสมุทร เหตุที่เลือกธนบุรีเป็นเมืองหลวง เนื่องจากทรงเห็นว่าธนบุรีเป็นเมืองเล็กป้องกันรักษาง่ายอยู่ใกล้ปากอ่าวสะดวกแก่การติดต่อค้าขายกับต่างชาติ และการลำเลียงอาวุธ มีเส้นทางคมนาคมสะดวก โดยเฉพาะทางเรือมีแม่น้ำคั่นกลางเช่นเดียวกับพิษณุโลกและสุพรรณบุรี เพื่อจะได้ใช้กองทัพเรือสนับสนุนการรบ และตั้งอยู่ไม่ไกลศูนย์กลางเดิมมากนัก เป็นแหล่งรวมขวัญและกำลังใจของผู้คน โดยอาศัยมีผู้นำที่เข้มแข็ง

พระราชกรณียกิจที่สำคัญที่สุด

การรวบรวมบรรดาหัวเมืองต่าง ๆ เข้าอยู่ภายใต้การปกครองเดียวกัน เนื่องจากมีคนพยายามตั้งตัวขึ้นเป็นผู้นำในท้องถิ่นต่าง ๆ มากมาย เช่น ชุมนุมเจ้าเมืองพิษณุโลก ชุมนุมเจ้าเมืองพิมาย ชุมนุมเจ้าเมืองนครศรีธรรมราช เป็นต้น ตลอดรัชกาลมีศึกสงครามเกิดขึ้นมากมาย ได้แก่ ศึกพม่าที่บางกุ้ง ศึกเมืองเขมร ศึกเมืองเชียงใหม่ ศึกเมืองพิชัย ศึกบางแก้ว ศึกอะแซหวนก็ ศึกจำปาศักดิ์ ศึกเวียงจันทน์ ซึ่งพระเจ้ากรุงธนบุรีได้รับชัยชนะในการศึกขามาโดยตลอด ในสมัยกรุงธนบุรีตอนปลาย

4. สมัยกรุงรัตนโกสินทร์

4.1 พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก

ในรัชสมัยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ เมื่อวันที่ 20 มีนาคม พ.ศ. 2279 พระบิดามีพระนามเดิมว่า **ทองดี** พระมารดาชื่อ **หยก**

เมื่อทรงมีพระชันษา 21 พรรษา ทรงผนวชเป็นพระภิกษุ 3 เดือน เมื่อลาสิกขาก็ทรงเข้ารับราชการในแผ่นดินสมเด็จพระเจ้าอู่ทอง ครั้นถึงแผ่นดินสมเด็จพระเจ้าเอกทัศทรงได้รับตำแหน่งเป็นหลวงยกกระบัตรประจำเมืองราชบุรี พระองค์ทรงมีความชำนาญในการรบอย่างยิ่ง จึงได้รับพระราชทานปูนบำเหน็จความดีความชอบให้เลื่อนเป็นพระราชวรินทร์ พระยาอภัยรณฤทธิ์ พระยามราชว่าที่สมุหนายก เจ้าพระยาจักรี และในที่สุดได้เลื่อนเป็นเจ้าพระยามหากษัตริย์ศึก มีเครื่องยศอย่าง เจ้าต่างกรม เมื่อทรงตีได้เวียงจันทน์ พระองค์ได้

อัญเชิญพระพุทธรูปหามณีรัตน์ปฏิมากร (พระแก้วมรกต) จากเมืองเวียงจันทน์มายังกรุงธนบุรีด้วย ต่อมาเกิดเหตุจลาจล ข้าราชการและประชาชนจึงอัญเชิญเป็นพระมหากษัตริย์แทนสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช

พระราชกรณียกิจที่สำคัญ

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชทรงเป็นทั้งนักปกครองและนักการทหารที่ยอดเยี่ยม ทรงแต่งตั้งให้เจ้านายที่เคยผ่านราชการทัพศึกมาทำหน้าที่ช่วยในการปกครอง บ้านเมืองโปรดเกล้าฯ

1. ให้ชำระกฎหมายให้สอดคล้องกับยุคสมัยของบ้านเมือง คือ กฎหมายตราสามดวง
2. รวมถึงการชำระพระพุทธศาสนาให้บริสุทธิ์อันเป็นเครื่องส่งเสริมความมั่นคงของกรุงรัตนโกสินทร์
3. นอกจากนี้พระองค์ยังทรงส่งเสริมวัฒนธรรมของชาติ ทั้งด้านวรรณกรรมที่ทรงแสดงพระปรีชา

สามารถในการประพันธ์ โดยพระราชนิพนธ์ บทละครเรื่องรามเกียรติ์ บทละครเรื่องอุณรุฑ บทละครเรื่องอิเหนา บทละครเรื่องดาหลัง เพลงยาวรบพม่าที่ท่าดินแดง นอกจากนี้ด้านวรรณกรรมแล้ว พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชยังทรงส่งเสริมศิลปะด้านสถาปัตยกรรม ประติมากรรม และนาฏกรรม

4. ภายหลังจากที่ครองกรุงรัตนโกสินทร์เพียง 3 ปี ได้เกิดศึกพม่ายกทัพมาตีเมืองไทย พระองค์ทรงจัดกองทัพต่อสู้จนทัพพม่าแตกพ่าย ยังความเป็นเอกราชให้กับแผ่นดินไทยมาจนทุกวันนี้ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชทรงเป็นพระมหากษัตริย์ที่ทรงมีพระมหากรุณาธิคุณอย่างล้นพ้นต่อพสกนิกรชาวไทย เป็น มหาราชอีกพระองค์หนึ่งในประวัติศาสตร์ไทย และทรงเป็นปฐมบรมกษัตริย์แห่งราชจักรีวงศ์ที่ปกครองบ้านเมืองให้เกิดความสงบสุขจวบจนปัจจุบัน

4.2 พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีพระนามเดิมว่า สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอเจ้าฟ้ามงกุฎ เป็นพระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ 2 กับกรมสมเด็จพระศรีสุริเยนทราบรมราชินี ทรงพระราชสมภพเมื่อวันที่ 17 ตุลาคม พ.ศ. 2347 ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชเมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยจะเสด็จสวรรคตนั้น พระองค์มิได้ตรัสมอบราชสมบัติให้แก่เจ้านายพระองค์ใด ที่ประชุมพระบรมวงศานุวงศ์และขุนนางผู้ใหญ่จึงปรึกษายกราชสมบัติให้แก่พระเจ้าลูกยาเธอกรมหมื่นเจษฎาบดินทร์ ฝ่ายเจ้ามงกุฎซึ่งทรงผนวชตามราชประเพณีก่อนพระราชบิดาสวรรคตไม่กี่วัน จึงได้ดำรงอยู่ในสมณเพศต่อไปถึง 26 พรรษา ทำให้พระองค์มีเวลาทรงศึกษาวิชาการต่าง ๆ อย่างมากมาย โดยเฉพาะภาษาต่างประเทศ เป็นเหตุให้ทรงทราบเหตุการณ์โลกภายนอกอย่างกระจ่างแจ้ง ทั้งยังได้เสด็จจรดงค์จาริกไปนมัสการปูชนียสถานตามหัวเมืองท่าไกล ที่ทำให้ทรงทราบสภาพความเป็นอยู่ของราษฎรเป็นอย่างดี

พระราชภารกิจที่สำคัญ

1. การทำสนธิสัญญากับอังกฤษ เพื่อแลกกับเอกราชของประเทศ ยอมให้ตั้งสถานกงสุลมีสิทธิสภาพนอกอาณาเขต ยอมเลิกระบบการค้าผูกขาดเป็นการค้าเสรี เก็บภาษีขาเข้าในอัตราร้อยชักสาม

2. ทรงปรับปรุงการรักษาความมั่นคงของประเทศ มีการตั้งข้าหลวงปักปันพระราชอาณาเขตชายแดนด้านตะวันตกร่วมกับอังกฤษ ทรงจ้างผู้เชี่ยวชาญชาวยุโรปมาสำรวจทำแผนที่พระราชอาณาเขตชายแดนด้านตะวันออก จ้างนายทหารยุโรปมาฝึกสอนวิชาทหารแบบใหม่ ทรงให้ต่อเรือกลไฟขึ้นใช้หลายลำและผลจากการทำสัญญากับอังกฤษทำให้เศรษฐกิจเจริญรุ่งเรืองมาก

3. พระองค์จึงขยายพระนครออกไปทางทิศตะวันออก ได้มีการขุดคลองและสร้างถนนขึ้นมากมาย เช่น คลองผดุงกรุงเกษม คลองภาษีเจริญ คลองดำเนินสะดวก ถนนเจริญกรุง ถนนบำรุงเมือง ถนนเฟื่องนคร

4. ได้เกิดกิจการแบบตะวันตกขึ้นหลายอย่าง เช่น ใช้รถม้าเดินทาง มีตึกแบบฝรั่ง มีโรงสีไฟ โรงเลื่อยจักร เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีการรับชาวต่างประเทศเข้ามารับราชการ ออกหนังสือราชกิจจานุเบกษา ตั้งโรงพยาบาล ฯลฯ

5. พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานเสรีภาพในการนับถือศาสนา เพราะทรงเห็นว่าไม่มีผลต่อกิจการแผ่นดิน

6. พระองค์ได้ทรงบัญญัติกฎหมายขึ้นเกือบ 500 ฉบับ ซึ่งเป็นกฎหมายที่เต็มไปด้วยมนุษยธรรม

7. พระองค์ทรงเป็นนักวิทยาศาสตร์ ทรงยอมรับวิชาการทางตะวันตกมาใช้ เช่น การถ่ายรูป การก่อสร้าง และงานเครื่องจักร เป็นต้น ทั้งยังทรงมีพระปรีชาสามารถในด้านดาราศาสตร์ คือ ทรงคำนวณเวลาเกิดสุริยุปราคาหมดดวงในประเทศไทย ที่ตำบลห้วยกอ แขวงเมืองประจวบคีรีขันธ์ ได้ว่าจะเกิดขึ้นวันที่ 18 สิงหาคม พ.ศ. 2411 เวลา 10.32 นาฬิกา เวลาดวงอาทิตย์มีดเต็มดวง คือ 6 นาที 46 วินาที และเหตุการณ์ได้เกิดขึ้นจริงตามที่ทรงคำนวณไว้ทุกประการ

ในการเสด็จไปทอดพระเนตรสุริยุปราคาครั้งนั้นทำให้พระองค์ประชวรด้วยไข้จับสั่นอย่างแรง และเสด็จสวรรคตเมื่อวันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2411 สิริพระชนมายุได้ 64 พรรษา รวมเวลาครองราชย์ได้ 17 ปีเศษ

4.3 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นพระราชโอรสในรัชกาลที่ 4 และสมเด็จพระเทพศิรินทราบรมราชินี พระราชสมภพเมื่อวันที่ 20 กันยายน พ.ศ. 2396 มีพระนามเดิมว่า สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าจุฬาลงกรณ์ ทรงได้รับการศึกษาขั้นต้นในพระบรมมหาราชวังเมื่อพระชนมายุ 13 พรรษา ทรงเป็นกรมขุนพิณิตประชานาถ เสวยราชย์เมื่อวันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2411

ขณะมีพระชนมพรรษาเพียง 15 พรรษา โดยมีเจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) เป็นผู้สำเร็จราชการแผ่นดิน จนถึง พ.ศ. 2416 ทรงบรรลุนิติภาวะ พระชนมพรรษาครบ 20 พรรษา จึงมีพระราชพิธีบรมราชาภิเษกครั้งที่ 2 ทรงครองราชย์สมบัติยาวนานถึง 42 ปี สวรรคตเมื่อวันที่ 23 ตุลาคม พ.ศ. 2453

พระราชกรณียกิจที่สำคัญ

เพื่อให้ไทยเจริญก้าวหน้าทัดเทียมอารยประเทศและรอดพ้นจากภัยจักรวรรดินิยมที่กำลังคุกคามภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อยู่ขณะนั้น รัชกาลที่ 5 ทรงพัฒนาและปรับปรุงประเทศ ทุกด้าน เช่น

การปกครอง

ทรงปฏิรูปการปกครองใหม่ตามอย่างตะวันตก แยกการปกครองออกเป็น 3 ส่วน คือ การปกครองส่วนกลาง แบ่งเป็นกระทรวงต่าง ๆ การปกครองส่วนภูมิภาคโดยระบบเทศาภิบาลและการปกครองส่วนท้องถิ่นในรูปสุขาภิบาล

กฎหมายและการศาล

ให้ตั้งกระทรวงยุติธรรมรับผิดชอบศาลยุติธรรม เป็นการแยกอำนาจตุลาการ ออกจากฝ่ายบริหารเป็นครั้งแรก ยกเลิกจารีตนครบาลที่ใช้วิธีโหดร้ายทารุณในการไต่สวนคดีความ ตั้งโรงเรียนกฎหมายขึ้นและประกาศใช้ประมวลกฎหมายลักษณะอาญาอันเป็นประมวลกฎหมายฉบับแรกของไทย การปรับปรุงกฎหมายและการศาลนี้เป็นช่องทางที่ทำให้ประเทศไทยสามารถแก้ปัญหาสิทธิสภาพนอกอาณาเขตได้ในภายหลัง

สังคมและวัฒนธรรม

ทรงยกเลิกระบบทาสและระบบไพร่ ให้ประชาชนมีอิสระในการดำรงชีวิต ยกเลิกประเพณีที่ล้าสมัย และรับเอาวัฒนธรรมตะวันตกเข้ามา

การเงิน การธนาคารและการคลัง

ผลจากการทำสนธิสัญญาเบาว์ริงในสมัยรัชกาลที่ 4 ทำให้เศรษฐกิจการค้าขยายตัว มีชาวต่างประเทศเข้ามาทำกิจการในประเทศไทยมากขึ้น รัชกาลที่ 5 จึงให้ออกใช้ธนบัตรและมีการกำหนดอัตราแลกเปลี่ยนที่แน่นอนเป็นครั้งแรก ทรงอนุญาตให้ธนาคารพาณิชย์ของต่างประเทศเข้ามาตั้งสาขาและสนับสนุนให้คนไทยตั้งธนาคารพาณิชย์ขึ้น ในด้านการคลัง มีการจัดทำงบประมาณแผ่นดินเป็นครั้งแรก และปรับปรุงระบบจัดเก็บภาษีอากรให้มีประสิทธิภาพขึ้น

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระกรุณาธิคุณต่อประชาชนชาวไทยและประเทศไทยอย่างใหญ่หลวง จึงทรงได้รับพระราชสมัญญาว่า **พระปิยมหาราช** อันหมายถึงว่า ทรงเป็นที่รักยิ่งของปวงชนชาวไทย และในโอกาสครบรอบ 150 พรรษาแห่งวันคล้ายวันพระราชสมภพ วันที่ 20 กันยายน พ.ศ.

2546 องค์การศึกษาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ หรือยูเนสโก (UNESCO) ได้ประกาศยกย่องให้พระองค์เป็นบุคคลสำคัญและมีผลงานดีเด่นของโลกทางสาขาการศึกษา วัฒนธรรม สังคมศาสตร์ มนุษยวิทยา การพัฒนาสังคม และสื่อสาร

4.4 สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ เป็นพระโอรสในรัชกาลที่ 4 กับเจ้าจอมมารดาชุ่ม มีพระนามเดิมว่า **พระองค์เจ้าดิศวรกุมาร** ประสูติเมื่อวันที่ 21 มิถุนายน พ.ศ. 2405 ทรงได้รับการศึกษาเบื้องต้นในพระบรมมหาราชวัง ในสมัยรัชกาลที่ 5 ได้รับการสถาปนาเป็นกรมหมื่นดำรงราชานุภาพ แล้วเลื่อนเป็นกรมหลวง ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 6 ได้เลื่อนขึ้นเป็นกรมพระยา และเมื่อถึงสมัยรัชกาลที่ 7 ได้รับการสถาปนาเป็น สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพทรงเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาบ้านเมือง โดยเฉพาะการปฏิรูปประเทศในสมัยรัชกาลที่ 5 ทรงปฏิบัติหน้าที่ราชการด้านความวิริยะอุตสาหะ มีความรอบรู้ มีความซื่อสัตย์ และจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ทุกพระองค์

กรณีศึกษาที่สำคัญ

การศึกษา

ใน พ.ศ. 2423 ทรงได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งผู้บังคับการกรมทหารมหาดเล็ก จึงเกี่ยวข้องกับการศึกษามาตั้งแต่นั้น เนื่องจากมีการตั้งโรงเรียนทหารมหาดเล็กขึ้นในกรมทหารมหาดเล็ก ต่อมาเปลี่ยนเป็นโรงเรียนเรียนพลเรือน จนถึง พ.ศ. 2433 ทรงเป็นอธิบดีกรมศึกษาธิการและกำกับกรมธรรมการ จึงปรับปรุงงานด้านการศึกษาให้ทันสมัย เช่น กำหนดจุดมุ่งหมายทางการศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการของประเทศ คือ ฝึกคนเพื่อเข้ารับราชการกำหนดหลักสูตร เวลาเรียนให้เป็นแบบสากล ทรงนิพนธ์แบบเรียนเร็วขึ้นใช้เพื่อสอนให้อ่านได้ภายใน 3 เดือน มีการตรวจคัดเลือกหนังสือเรียน กำหนดแนวปฏิบัติราชการในกรมธรรมการและริเริ่มขยายการศึกษาออกไปสู่ราษฎรสามัญชน เป็นต้น

การปกครอง

ทรงตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงมหาดไทยคนแรกเป็นเวลานานถึง 23 ปี ติดต่อกันตั้งแต่พ.ศ. 2435 – 2458 ทรงมีบทบาทสำคัญในการวางรากฐานระบบการบริหารราชการแผ่นดินส่วนภูมิภาคในแนวใหม่ โดยยกเลิกการปกครองที่เรียกว่า ระบบกินเมือง ซึ่งให้อำนาจเจ้าเมืองมาก มาเป็นการรวมเมืองใกล้เคียงกันตั้งเป็นมณฑล และส่งข้าหลวงเทศาภิบาลไปปกครองและจ่ายเงินเดือนให้พอเลี้ยงชีพ ระบบนี้เป็นระบบการรวมอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลาง นอกจากนี้มีการตั้งหน่วยงานใหม่ขึ้นในกระทรวงมหาดไทย เพื่อทำหน้าที่ดูแลทุกข์สุขราษฎร เช่น กรมตำรวจ กรมป่าไม้ กรมพยาบาล เป็นต้น ตลอดเวลาที่ทรงดูแลงานมหาดไทย ทรงให้ความสำคัญแก่การตรวจราชการเป็นอย่างมาก เพราะต้องการเห็นสภาพเป็นอยู่ที่แท้จริงของราษฎรดูการทำงานของผู้ราชการ และเป็นขวัญกำลังใจแก่ข้าราชการหัวเมืองด้วย

งานพระนิพนธ์

ทรงนิพนธ์งานด้านประวัติศาสตร์โบราณคดี และศิลปวัฒนธรรมไว้เป็นจำนวนมาก ทรงใช้วิธีสมัยใหม่ในการศึกษาค้นคว้าประวัติศาสตร์และโบราณคดี จนได้รับการยกย่องว่าเป็นบิดาทางโบราณคดีและประวัติศาสตร์ไทย สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงลาออกจากตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงมหาดไทยเมื่อ พ.ศ. 2458 ในสมัยรัชกาลที่ 6 เนื่องจากมีปัญหาด้านสุขภาพ แต่ต่อมาเสด็จกลับเข้ารับราชการอีกครั้งในตำแหน่งเสนาบดีมรุธาธร และเมื่อถึงสมัยรัชกาลที่ 7 ทรงดำรงตำแหน่งอภิรัฐมนตรี งานสำคัญอื่น ๆ ที่ทรงวางรากฐานไว้ ได้แก่ หอสมุดสำหรับพระนคร และงานด้านพิพิธภัณฑ์และหอจดหมายเหตุ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพสิ้นพระชนม์เมื่อ พ.ศ. 2486 ทรงเป็นต้นราชสกุล ดิศกุล ใน พ.ศ. 2505 ยูเนสโกประกาศยกย่องพระองค์ให้เป็นผู้มีผลงานดีเด่นทางด้านวัฒนธรรมระดับโลก นับเป็นคนไทยคนแรกที่ได้รับเกียรติ

4.5 สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ เป็นเจ้าฟ้าผู้ทรงพระปรีชาสามารถในวิชาการหลายแขนง ทรงเป็นปราชญ์ทางอักษรศาสตร์ ประวัติศาสตร์ ดนตรี และงานช่าง พระองค์มีพระนามเดิมว่า พระองค์เจ้าจิตรเจริญ เป็นพระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว กับหม่อมเจ้าหญิงพรรณราย ประสูติที่ตำหนักในพระบรมมหาราชวัง เมื่อวันที่ 28 เมษายน พ.ศ. 2406 ทรงได้รับการศึกษาขั้นต้นที่โรงเรียนเตรียมทหาร จากนั้นผนวชเป็นสามเณรอยู่ที่วัดบวรนิเวศวิหาร หลังจากนั้นทรงศึกษาวิชาการต่าง ๆ และราชประเพณี ครั้นลาผนวชแล้ว ทรงรับราชการในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระสติปัญญารอบรู้ เป็นที่วางพระราชหฤทัยจนได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เลื่อนพระอิสริยยศเป็นพระเจ้าน้องยาเธอเจ้าฟ้ากรมขุนนริศรานุวัดติวงศ์ ทรงรับราชการในตำแหน่งสำคัญ อยู่หลายหน่วยงานเพื่อวางรากฐานในการบริหารราชการให้มั่นคง ทั้งกระทรวงโยธาธิการ กระทรวงพระคลัง และกระทรวงวัง

ใน พ.ศ. 2452 ทรงกราบบังคมลาออกจากราชการ เนื่องจากประชวร ด้วยโรคพระหทัยโต ทรงปลุกตำหนักอยู่ที่คลองเตย และเรียกตำหนักนี้ว่า บ้านปลายเนิน ครั้นเมื่อรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เลื่อนพระอิสริยยศเป็น สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระนริศรานุวัดติวงศ์ และโปรดเกล้าฯ ให้ทรงกลับเข้ารับราชการอีกครั้งหนึ่ง จนกระทั่งมีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง จึงทรงพ้นจากตำแหน่ง

ถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระอัฐมรามาธิบดินทร (รัชกาลที่ 8) ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เลื่อนกรมขึ้นเป็น สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ในบันปลายพระชนม์ทรงประทับที่บ้านปลายเนินจนสิ้นพระชนม์ลงเมื่อวันที่ 10 มีนาคม พ.ศ. 2490 พระชันษา 83 ปี ทรงเป็นต้นราชสกุล จิตรพงศ์

สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ทรงมีพระปรีชาสามารถในงานช่างหลายแขนง ได้ทรงงานออกแบบไว้เป็นจำนวนมาก ทั้งงานภาพเขียนในวรรณคดี ภาพประดับผนัง พระราชลัญจกรและตราสัญลักษณ์ต่าง ๆ ตาลปัตร ตลอดจนสถาปัตยกรรม ซึ่งเป็นที่รู้จักแพร่หลาย เช่น พระอุโบสถวัดเบญจมบพิตร-

ดุสิตวนาราม พระอุโบสถวัดราชาธิวาส พระอุโบสถวัดพระปฐมเจดีย์ ฯลฯ ด้วยพระปรีชาสามารถทางด้านงานช่างนี้เอง ทำให้ทรงได้รับพระสมัญญานามว่า นายช่างใหญ่แห่งกรุงสยาม

นอกจากนี้ยังทรงพระปรีชาสามารถทางด้านดนตรี ทรงพระนิพนธ์เพลงเขมรไทรโยค เพลงดับนิราชาคริต เพลงดับจูล่ง ฯลฯ ส่วนด้านวรรณกรรมทรงมีลายพระหัตถ์โต้ตอบกับสมเด็จพระกรมพระยาดำรงราชานุภาพ ซึ่งภายหลังได้กลายเป็นเอกสารที่มีคุณค่าด้านประวัติศาสตร์โบราณคดี ศิลปวัฒนธรรมประเพณีและอักษรศาสตร์ ที่รู้จักกันทั่วไปในนาม สาส์นสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ทรงพระปรีชาสามารถในวิชาการหลายแขนง จึงมิได้เป็นบุคคลสำคัญของชาติไทยเท่านั้น หากแต่ทรงเป็นบุคคลที่ชาวโลกพึงรู้จัก โดยใน พ.ศ. 2506 อันเป็นวาระครบร้อยปีแห่งวันประสูติ ยูเนสโกได้ประกาศให้พระองค์เป็นบุคคลสำคัญของโลกพระองค์หนึ่ง

4.6 ขรัวอินโข่ง

ขรัวอินโข่ง เป็นชื่อเรียกพระอาจารย์อิน ซึ่งเป็นจิตรกรในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ขรัวอินโข่งเป็นชาวบางจาน จังหวัดเพชรบุรี บวชอยู่จนตลอดชีวิตที่วัดราชบูรณะ (วัดเลียบ) กรุงเทพฯ การที่ท่านบวชมานานจึงเรียกว่า ขรัว ส่วนคำว่า โข่ง นั้นเกิดจากท่านบวชเป็นเณรอยู่นานจนใคร ๆ พากันเรียกว่า อินโข่ง ซึ่งคำว่า โข่ง หรือ โคง หมายถึง ใหญ่หรือโตเกินวัยนั่นเอง

ขรัวอินโข่ง เป็นช่างเขียนไทยคนแรกที่มีความรู้ในการเขียนภาพทั้งแบบไทยที่นิยมเขียนกันมาแต่โบราณ และทั้งแบบตะวันตกด้วย นับเป็นจิตรกรคนแรกของไทยที่มีพัฒนาการเขียนรูปจิตรกรรมฝาผนัง โดยการนำทฤษฎีการเขียนภาพแบบสามมิติแบบตะวันตกเข้ามาเผยแพร่ในงานจิตรกรรมของไทยยุคนั้น ภาพต่าง ๆ ที่ขรัวอินโข่งเขียนจึงมีแสง เงา มีความลึกและเหมือนจริง

ผลงานของขรัวอินโข่งเป็นที่โปรดปรานของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมากเคยโปรดเกล้าฯ ให้เขียนรูปต่าง ๆ ตามแนวตะวันตกไว้ที่พระอุโบสถวัดบวรนิเวศวิหาร ซึ่งเป็นภาพเขียนแรก ๆ ของขรัวอินโข่ง นอกจากนั้นมีภาพเหมือนพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาที่หอพระราชกรมานุสรณ์

ภาพของขรัวอินโข่งเท่าที่มีปรากฏหลักฐานและมีการกล่าวอ้างถึง อาทิ ภาพเขียนชาดก เรื่องพระยาช้างเผือก ที่ผนังพระอุโบสถ และภาพสุภาพษิตที่หน้าต่างพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ภาพพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ในหอพระราชพงศาวดารในพระบรมมหาราชวัง ภาพปริศนาธรรมที่ผนังพระอุโบสถวัดบรมนิวาส ภาพพระบรมรูปรัชกาลที่ 4 ฯลฯ

ภาพเขียนจากฝีมือขรัวอินโข่งเหล่านี้ มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว โดดเด่น แปลกตา ใช้สีเข้มและสีอ่อน แตกต่างจากงานจิตรกรรมที่เคยเขียนกันมาในยุคนั้น ทำให้เกิดรูปแบบใหม่ของงานจิตรกรรมในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่เรียกกันว่า จิตรกรรมสกุลช่างขรัวอินโข่งที่เป็นต้นกำเนิดของงานจิตรกรรมไทยในยุคต่อ ๆ มา

4.7 สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี

สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ทรงมีพระนามเดิมว่า สິงวาล ตะละกัญญา พระราชราชสมภพ เมื่อวันอาทิตย์ที่ 21 ตุลาคม พ.ศ. 2443 ทรงเป็นบุตรคนที่ 3 ในพระชนกษุ และพระชนนีคำ ทรงมีพระภคินี และพระเชษฐา 2 คนซึ่งได้ถึงแก่กรรมตั้งแต่เยาว์วัยคงเหลือแต่พระอนุชาอ่อนกว่าพระองค์ 2 ปี คือ คุณณมยา

สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนีอภิเษกสมรสกับสมเด็จพระเจ้าฟ้าฯ กรมขุนสงขลานครินทร์ ได้ประสูติพระโอรสและพระธิดา ดังนี้

1. หม่อมเจ้ากัลยาณิวัฒนามหิตล ภายหลังทรงได้รับการสถาปนาพระอิสริยยศศักดิ์ เป็นสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์
2. หม่อมเจ้าอนันท์มหิตล (รัชกาลที่ 8)
3. พระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าภูมิพลอดุลยเดช (รัชกาลที่ 9)

พระราชกรณียกิจที่สำคัญ

การแพทย์ พยาบาล การสาธารณสุข และการศึกษา

สมเด็จพระเจ้าทรงจัดตั้งหน่วยและมูลนิธิที่สำคัญขึ้น ดังนี้

1. หน่วยแพทย์อาสาสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี (พอ.สว.) เป็นหน่วยแพทย์อาสาเคลื่อนที่ที่เดินไปในถิ่นทุรกันดาร ประกอบด้วย แพทย์ ทันตแพทย์ เภสัชกร พยาบาล เจ้าหน้าที่สาธารณสุขและสมาชิกสมทบอีกคณะหนึ่ง ซึ่งไม่ได้รับสิ่งตอบแทนและเบียดเบียน เงินเดือน
2. มูลนิธิขาเทียม จัดตั้งเมื่อ 17 สิงหาคม พ.ศ. 2535
3. มูลนิธิถันยรักษ์ ที่โรงพยาบาลศิริราช จัดตั้งเมื่อเดือนมีนาคม พ.ศ. 2538 เพื่อใช้เป็นสถานที่ตรวจวินิจฉัยเต้านม
4. ทรงบริจาคเงินเพื่อสร้างโรงเรียนกว่า 185 โรงเรียน และทรงรับเอาโครงการของโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนไว้ในพระราชูปถัมภ์

การอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ทรงเป็นพระราชวงศ์ที่โปรดธรรมชาติมาก ทรงสร้างพระตำหนักดอยตุง ขึ้นบริเวณดอยตุง เนื้อที่ 29 ไร่ 3 งาน ที่บ้านอีโก้ปากกล้วย อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย ด้วยพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์เอง ในพื้นที่เช่าของกรมป่าไม้เป็นเวลานาน 30 ปี มีความสูงกว่าระดับน้ำทะเลประมาณ 1,000 เมตร โดยทรงเรียกพระตำหนักนี้ว่า บ้านที่ดอยตุง ทรงพัฒนาดอยตุงและส่งเสริมงานให้ชาวเขาอีกด้วย ดังนี้

1. โครงการพัฒนาดอยตุง เมื่อปี พ.ศ. 2531
2. ทรงพระราชทานกล้าไม้แก่ผู้ตามเสด็จ และทรงปลูกป่าด้วยพระองค์เอง
3. ทรงนำเมล็ดกาแฟพันธุ์อาราบิก้า และไม้ดอกมาปลูก
4. โครงการขยายพันธุ์โดยวิธีเพาะเลี้ยงเนื้อเยื่อหน่อไม้ฝรั่ง กล้วย กล้วยไม้ เห็ดหลินจือ สตรอเบอร์รี่

5. จัดตั้งศูนย์บำบัด และฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด ที่บ้านผาหมี ตำบลเวียงพางคำ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย

จากพระราชอุทิศสาหะดังกล่าว และโครงการที่ยังมิได้นำเสนอขึ้นมาข้างต้นนี้ ยอดดอย ที่เคยหัวโล้นด้วยการถางป่า ทำไร่เลื่อนลอยปลูกฝิ่น จึงได้กลับกลายเป็นดอยที่เต็มไปด้วยป่าไม้ตามเดิม ด้วยเหตุนี้พระองค์จึงทรงได้รับขนานนามว่า สมเด็จพระแม่ฟ้าหลวงของชาวไทย

ในวันอังคารที่ 18 กรกฎาคม พ.ศ. 2538 สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนีทรงได้เสด็จสวรรคต แต่พระเกียรติคุณ และพระมหากรุณาธิคุณ ที่ทรงปรารถนาให้ชาวไทยมีความสุข ยังคงสถิตถาวรอยู่ในความทรงจำของพสกนิกรทั่วไทยตลอดกาล และในวันที่ 21 ตุลาคม พ.ศ. 2543 เป็นวันคล้ายวันพระราชสมภพครบรอบ 100 ปี องค์การวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ หรือ ยูเนสโก ได้เฉลิมพระเกียรติยกย่องให้สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนีทรงเป็น “บุคคลสำคัญของโลก”

4.8 พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช (รัชกาลที่ 9)

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช พระราชโอรสพระองค์เล็กในสมเด็จพระเจ้าฟ้ามหิตลอดุลยเดช กรมขุนสงขลานครินทร์ และหม่อมสังวาล ประสูติ ณ โรงพยาบาลเมานท์ออเบิร์น เมืองเคมบริดจ์ รัฐแมสซาชูเซตต์ ประเทศสหรัฐอเมริกา วันที่ 5 ธันวาคม 2570 ตรงกับวันจันทร์ เดือนอ้าย ขึ้น 12 ค่ำ ปีเถาะ เหตุที่ประสูติที่อเมริกาเพราะขณะนั้นพระบรมราชชนกเสด็จทรงศึกษาและปฏิบัติหน้าที่ราชการในต่างประเทศ

ทรงเป็นพระมหากษัตริย์รัชกาลที่ 9 แห่งราชวงศ์จักรี เสด็จขึ้นครองราชย์ตั้งแต่วันที่ 9 มิถุนายน พ.ศ. 2489 และเสด็จสวรรคตในวันที่ 13 ตุลาคม พ.ศ. 2559 ทรงอยู่ในราชสมบัติ เป็นระยะเวลา 70 ปี ทรงพระสถานะเป็นประมุขแห่งรัฐตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

พระองค์ทรงได้รับการถวายพระราชสมัญญาว่า “สมเด็จพระภัทรมหาราช” ซึ่งมีความหมายว่า “พระมหากษัตริย์ผู้ประเสริฐยิ่ง” ต่อมาได้มีการถวายพระราชสมัญญาใหม่ว่า “พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช” เมื่อ พ.ศ. 2530 และ “พระภูมิพลมหาราช” อนุโลมตามธรรมเนียมเช่นเดียวกับพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) ที่ทรงได้รับพระราชสมัญญาว่า “พระปิยมหาราช” อนึ่ง ประชาชนทั่วไปนิยมเรียกพระองค์ว่า “ในหลวง” คำดังกล่าวคาดว่าย่อมาจาก “ใน (พระบรมมหาราชวัง) หลวง” บ้างก็ว่าเพี้ยนมาจากคำว่า “นายหลวง” ซึ่งแปลว่าเจ้านายผู้เป็นใหญ่

ทั้งนี้ ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ที่ทรงอยู่ในตำแหน่งยาวนานที่สุดในโลก และเสวยราชย์ยาวนานที่สุดในประวัติศาสตร์ชาติไทยด้วยเช่นกัน

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ทรงหมั้นกับ ม.ร.ว. สิริกิติ์ เมื่อวันที่ 19 กรกฎาคม พ.ศ. 2492 เสด็จพระราชดำเนินนิวัตพระนครในปีถัดมา โดยประทับ ณ พระที่นั่งอัมพรสถาน ต่อมาวันที่ 28 เมษายน พ.ศ. 2493 พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชโปรดเกล้าฯ ให้จัดการพระราชพิธีราชาภิเษกสมรสกับหม่อมราชวงศ์สิริกิติ์ กิติยากร ณ พระตำหนักสมเด็จพระศรีสวรินทิราบรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้าในวังสระปทุม ซึ่งในการพระราชพิธีราชาภิเษกสมรสนี้ มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้สถาปนาหม่อมราชวงศ์หญิงสิริกิติ์ กิติยากร ขึ้นเป็นสมเด็จพระราชินีสิริกิติ์ วันที่ 5 พฤษภาคม พ.ศ. 2493 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ กระทบหม่อมให้ตั้งการพระราชพิธีบรมราชาภิเษกตามแบบอย่างโบราณราช

ประเพณีขึ้น ณ พระที่นั่งไพศาลทักษิณเฉลิมพระปรมาภิไธยตามที่จารึกในพระสุพรรณบัฏว่า **พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มหิตลาธิเบศรรามาธิบดี จักรีนฤพดินทร สยามินทราธิราช บรมนาถบพิตร** พระราชทานพระปฐมบรมราชโองการว่า “เราจะครองแผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม” และในโอกาสนี้ มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้เฉลิมพระนามาภิไธย สมเด็จพระราชินีสิริกิติ์ เป็นสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินี

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชและสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ มีพระราชโอรส และพระราชธิดาด้วยกันสี่พระองค์ตามลำดับดังต่อไปนี้

1. **ทูลกระหม่อมหญิงอุบลรัตนราชกัญญา สิริวัฒนาพรรณวดี** (พระนามเดิม : สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าอุบลรัตนราชกัญญา สิริวัฒนาพรรณวดี ประสูติ 5 เมษายน 2494 สถานพยาบาล มนต์ชัย เมืองโลซาน ประเทศสวิตเซอร์แลนด์) สมเด็จพระเจ้าลูกเธอพระองค์นี้ได้ทรงลาออกจากฐานันดรศักดิ์แห่งพระราชวงศ์ โดยมีพระโอรสหนึ่งองค์และพระธิดาสององค์ ทั้งนี้ คำว่า “**ทูลกระหม่อมหญิง**” เป็นคำเรียกพระราชวงศ์ที่มีพระชนนีเป็นสมเด็จพระบรมราชินี

2. **สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ สยามมกุฎราชกุมาร** (พระนามเดิม : สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าวชิราลงกรณ บรมจักรยาดิศรสันตติวงศ เทเวศรธำรงสุบริบาล อภิคุณูปการมหิตลาดุลเดช ภูมิพลนเรศวรางกูร กิตติสิริสมบูรณสวางควัฒน์ บรมชัตติยราชกุมาร; ประสูติ: 28 กรกฎาคม 2495, พระที่นั่งอัมพรสถาน)

3. **สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร รัฐสีมาคุณากรปิยชาติ สยามบรมราชกุมารี** (พระนามเดิม: สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าสิรินธรเทพรัตนสุดา กิติวัฒนาดุลโสภาคย์; ประสูติ: 2 เมษายน 2498, พระที่นั่งอัมพรสถาน)

4. สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี (ประสูติ: 4 กรกฎาคม 2500, พระที่นั่งอัมพรสถาน)

พระราชกรณียกิจ พระราชนิพนธ์ และผลงานอื่นโดยสังเขป

ทรงประกอบพระราชกรณียกิจที่ถึงพร้อมทั้งความบริสุทธิ์บริบูรณ์ จึงเป็นเวลา 60 ปี ที่พสกนิกรชาวไทยอยู่ได้อย่างร่มเย็นเป็นสุขภายใต้ร่มพระบารมี พระราชกรณียกิจทั้งหลายที่พระองค์ทรงบำเพ็ญ นับเป็นพระมหากษัตริย์คุณอย่างหาที่สุดไม่ได้ที่พระองค์ทรงมีต่อประเทศชาติและประชาชนชาวไทย ดังพระราชกรณียกิจและพระราชนิพนธ์ ดังนี้

มูลนิธิชัยพัฒนา

มูลนิธิโครงการหลวง

โครงการส่วนพระองค์สวนจิตรลดา

โครงการหลวงอ่างขาง

โครงการปลูกป่าถาวร

โครงการแก้มลิง

โครงการฝนหลวง

โครงการสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน

โครงการแก่งดิน

กังหันชัยพัฒนา

แนวพระราชดำริ ผลิตแก๊สโซฮอลล์ในโครงการส่วนพระองค์ (พ.ศ. 2528)

แนวพระราชดำริ เศรษฐกิจพอเพียง

เพลงพระราชนิพนธ์

พระสมเด็จจิตรลดา

พระเกียรติยศ

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ทรงได้รับการทูลเกล้าฯ ถวายรางวัลและเกียรติยศต่าง ๆ มากมาย ทั้งจากบุคคลและคุณบุคคลในประเทศและต่างประเทศ อันเนื่องมาจากพระราชกรณียกิจและพระราชอัจฉริยภาพในการแสวงหาความรู้ ที่สำคัญเป็นต้นว่า

ประธานรัฐสภายุโรปและสมาชิกร่วมกันทูลเกล้าฯ ถวาย “เหรียญรัฐสภายุโรป” (19 กรกฎาคม พ.ศ. 2519)

ประธานคณะกรรมการมาธิการเพื่อสันติภาพของสมาคมอธิการบดีระหว่างประเทศ ทูลเกล้าฯ ถวาย “รางวัลสันติภาพ” (9 กันยายน พ.ศ. 2529)

กังหันชัยพัฒนา

สถาบันเทคโนโลยีแห่งเอเชีย ทูลเกล้าฯ ถวาย “เหรียญทองเฉลิมพระเกียรติคุณ ในการนำชนบทให้พัฒนา” (21 กรกฎาคม พ.ศ. 2530)

ผู้อำนวยการใหญ่โครงการสิ่งแวดล้อมแห่งสหประชาชาติ (UNEP) ทูลเกล้าฯ ถวาย “เหรียญทองประกาศพระเกียรติคุณด้านสิ่งแวดล้อม” (4 พฤศจิกายน พ.ศ. 2535)

ผู้อำนวยการใหญ่องค์การอนามัยโลก (WHO) ทูลเกล้าฯ ถวาย “เหรียญทองสาธารณสุขเพื่อมวลชน” (24 พฤศจิกายน พ.ศ. 2535)

คณะกรรมการสมาคมนิเวศวิทยาเชิงเคมีสากล (International Society of Chemical Ecology) ทูลเกล้าฯ ถวาย “เหรียญรางวัลเทิดพระเกียรติในการสงวนรักษาความหลากหลายทางชีวภาพ” (26 มกราคม พ.ศ. 2536)

หัวหน้าสาขาเกษตร ฝ่ายวิชาการภูมิภาคเอเชียของธนาคารโลก ทูลเกล้าฯ ถวาย “รางวัลหญ้าแฝกชุมชนสำริด” สดุดีพระเกียรติคุณในฐานะที่ทรงเป็นนักรักษ์ดินและน้ำ (30 ตุลาคม พ.ศ. 2536)

ผู้อำนวยการบริหารของยูเอ็นดีซีพี (UNDCP) แห่งสหประชาชาติ ทูลเกล้าฯ ถวาย “เหรียญทองคำสดุดีพระเกียรติคุณด้านการป้องกันแก้ไขปัญหายาเสพติด” (12 ธันวาคม พ.ศ. 2537)

องค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ (FAO) ทูลเกล้าฯ ถวาย “เหรียญสดุดีพระเกียรติคุณในด้านการพัฒนาการเกษตร” (6 ธันวาคม พ.ศ. 2539)

สำนักงานโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (UNDP) ทูลเกล้าฯ ถวาย “รางวัลความสำเร็จสูงสุดด้านการพัฒนามนุษย์” จากกรที่ได้ทรงอุทิศกำลังพระวรกายและทรงพระวิริยะอุตสาหะในการปฏิบัติพระราชกรณียกิจน้อยใหญ่นานัปการ เพื่อยังประโยชน์และความเจริญอย่างยั่งยืนมาสู่ประชาชนชาวไทยทั้งประเทศมาโดยตลอด (26 พฤษภาคม พ.ศ. 2549)

ในปี พ.ศ. 2550 องค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก (World Intellectual Property Organization-WIPO) แดลงข่าวการทูลเกล้าฯ ถวาย “เหรียญรางวัลผู้นำโลกด้านทรัพย์สินทางปัญญา” (Global Leaders Award) โดยนายฟรานซิส เกอร์รี่ ผู้อำนวยการใหญ่เป็นผู้นำขึ้นทูลเกล้าฯ ถวาย ณ พระราชวังไกลกังวล ในวันที่ 14 มกราคม 2552 เพื่อเทิดพระเกียรติที่ทรงมีบทบาทและผลด้านทรัพย์สินทางปัญญาที่โดดเด่น ทั้งนี้ พระองค์ทรงเป็นผู้นำโลกคนแรกที่ได้รับการทูลเกล้าฯ ถวายเหรียญรางวัลดังกล่าว

4.9 พระยาภิธานไมตรี (ดร.ฟรานซิส บี แซร์) Dr. Francis Bowes Sayre

ดร.ฟรานซิส บี.แซร์ เป็นชาวตะวันตกคนที่ 2 ที่ได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็นพระยาภิธานไมตรี ชาวตะวันตก คนแรกที่เป็นพระยาภิธานไมตรี มีนามเดิมว่า เจนส์ไอเวอร์สันเวสเตนการ์ด (Jens Iverson Westengard) เกิดเมื่อ พ.ศ. 2428 ที่มลรัฐเพนซิลวาเนีย สหรัฐอเมริกาสำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด เข้ามารับราชการในประเทศไทยในสมัยรัชกาลที่ 5 - 6 โดยใน พ.ศ. 2446-2451 เป็นผู้ช่วยที่ปรึกษาราชการแผ่นดิน หลังจากนั้นเป็นที่ปรึกษาราชการแผ่นดินจนถึง พ.ศ. 2458 จึงกราบถวายบังคมลาออกกลับไปสหรัฐอเมริกา เวสเตนการ์ดได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็นพระยาภิธานไมตรีเมื่อ พ.ศ. 2454

ดร.แซร์ มีบทบาทสำคัญในการปลดปล่อยข้อผูกพันตามสนธิสัญญาเบาว์ริงที่ไทยทำไว้กับประเทศอังกฤษในสมัยรัชกาลที่ 4 และสนธิสัญญาลักษณะเดียวกันที่ไทยทำไว้กับประเทศอื่น ซึ่งฝ่ายไทยเสียเปรียบ

มากในเรื่องที่คนในบังคับต่างชาติไม่ต้องขึ้นศาลไทย และไทยจะเก็บภาษีจากต่างประเทศเกินร้อยละ 3 ไม่ได้ ประเทศไทยพยายามหาทางแก้ไขสนธิสัญญาเสียเปรียบนี้มาโดยตลอด ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 มาจนถึงสมัยรัชกาลที่ 6 ปรากฏว่ามีเพียง 2 ประเทศที่ยอมแก้ไขให้ โดยมีข้อแม้บางประการ ได้แก่ สหรัฐอเมริกาเป็นประเทศแรกที่ยอมแก้ไขใน พ.ศ. 2436 และญี่ปุ่นยอมแก้ไขใน พ.ศ. 2466

เมื่อ ดร.แซร์ เข้ามาประเทศไทยแล้ว พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงแต่งตั้งให้เป็นผู้แทนประเทศไทยไปเจรจาขอแก้ไขสนธิสัญญากับประเทศในยุโรป ดร.แซร์ เริ่มออกเดินทางไปปฏิบัติงานใน พ.ศ. 2467 การเจรจาเป็นไปอย่างยากลำบาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเจรจากับอังกฤษ และฝรั่งเศสซึ่งต่างก็พยายามรักษาผลประโยชน์ของตนเต็มที่ แต่เนื่องจาก ดร.แซร์ เป็นผู้มีความวิริยะอุตสาหะ มีความสามารถทางการทูต และมีความตั้งใจดีต่อประเทศไทย ประกอบกับสถานภาพส่วนตัวของ ดร.แซร์ ที่เป็นบุตรเขยของประธานาธิบดีวูดโรว วิลสัน แห่งสหรัฐอเมริกา จึงทำให้การเจรจาประสบความสำเร็จ ประเทศในยุโรปที่ทำสนธิสัญญากับไทย ได้แก่ ประเทศอังกฤษ ฝรั่งเศส เนเธอร์แลนด์ สเปน โปรตุเกส เดนมาร์ก สวีเดน อิตาลี และเบลเยียม ยินยอมแก้สนธิสัญญาให้เป็นแบบเดียวกับที่สหรัฐอเมริกายอมแก้ไขให้

ดร.แซร์ ถวายบังคมลาออกจากหน้าที่กลับไปสหรัฐอเมริกาใน พ.ศ. 2468 แต่ก็ยังยินดีที่จะช่วยเหลือประเทศไทย ดังเช่นใน พ.ศ. 2469 หลังจากที่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงขึ้นครองราชย์ได้ไม่นาน ดร.แซร์ได้ถวายคำแนะนำเกี่ยวกับสถานการณ์บ้านเมือง และแนวทางแก้ปัญหาต่าง ๆ ตามที่ทรงถามไป และยังได้ร่างรัฐธรรมนูญถวายให้ทรงพิจารณาด้วย

จากคุณงามความดีที่ ดร.แซร์ มีต่อประเทศไทย จึงได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็นพระยาภักดีนิคม เมื่อ พ.ศ. 2470 และต่อมาใน พ.ศ. 2511 รัฐบาลไทยได้ตั้งชื่อถนนข้าง กระทรวงต่างประเทศ (วังสราญรมย์) ว่าถนนภักดีนิคมตรี พระยาภักดีนิคมตรีถึงแก่อนิจกรรมที่ประเทศสหรัฐอเมริกาเมื่อ พ.ศ. 2515

4.10 หมอบรัดเลย์ (Dr. Dan Beach Bradley)

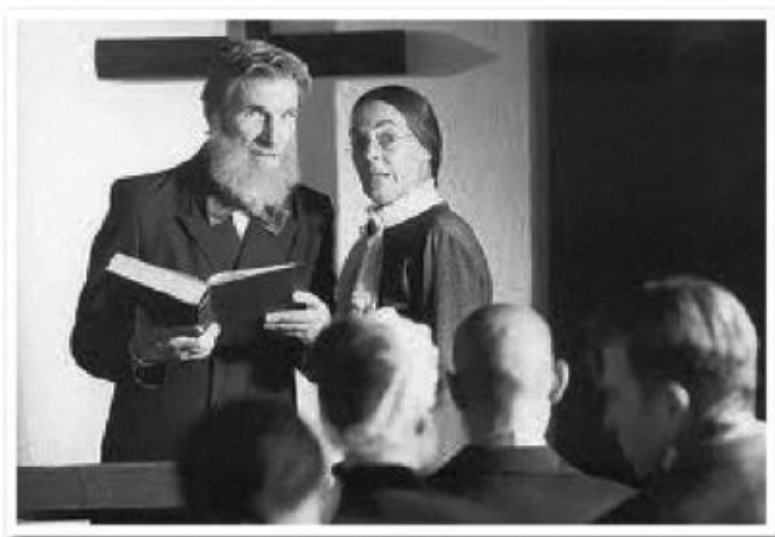
ดร.แดน บีช แบรดเลย์ ชาวไทยเรียกกันว่า หมอบรัดเลย์ หรือ ปลัดเล เป็นชาวนิวเจอร์ก ประเทศสหรัฐอเมริกา เกิดเมื่อ พ.ศ. 2345 หมอบรัดเลย์เดินทางเข้ามายังสยาม เมื่อ พ.ศ. 2378 โดยพักอาศัยอยู่กับมิชชันนารี ชื่อ จอห์นสัน ที่วัดเกาะ เมื่อเข้ามาอยู่เมืองไทย ในตอนแรกหมอบรัดเลย์เปิดโอสถศาลาขึ้นที่ข้างใต้วัดเกาะ รับรักษาโรคให้แก่ชาวบ้านแถวนั้น พร้อมทั้งสอนศาสนาคริสต์ให้แก่ชาวจีนที่อยู่ในเมืองไทย ส่วนข้าราชการรยาของหมอเป็นครูสอนภาษาอังกฤษ

ต่อมาหมอบรัดเลย์ย้ายไปอยู่แถวโบสถ์วัดช้างตากูส ขยายกิจการจากรักษาโรค เป็นโรงพิมพ์ โดยรับพิมพ์หนังสือเกี่ยวกับศาสนาคริสต์ แจกและพิมพ์ประกาศของทางราชการ เรื่อง ห้ามนำฝิ่นเข้ามาในประเทศสยามเป็นฉบับแรก จำนวน 9,000 แผ่น เมื่อวันที่ 27 เมษายน พ.ศ. 2382 อีกด้วย กิจการโรงพิมพ์นี้นับเป็นประโยชน์สำหรับคนไทยมาก เอกสารทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญซึ่งคนรุ่นหลังได้ศึกษาส่วนหนึ่งก็มาจากโรงพิมพ์ของหมอบรัดเลย์ นอกจากนี้ท่านได้ออกหนังสือพิมพ์รายฉบับหนึ่ง ชื่อว่า บางกอกกาเลเดอร์ (Bangkok Galender) ต่อมาได้ออกหนังสือพิมพ์รายปักษ์อีกฉบับหนึ่งเมื่อ พ.ศ. 2387 ชื่อว่า บางกอกเรคคอร์ดเดอร์ (Bangkok Recorder) นอกจากหนังสือพิมพ์แล้วยังได้พิมพ์หนังสือเล่มจำหน่ายอีกด้วย เช่น ไคเก็ก

ไซอัน สามก๊ก เลียดก๊ก ห้องสิน ฯลฯ หนังสือของหมอบรัดเลย์นั้นเป็นที่รู้จักแพร่หลายในหมู่ขุนนางและราชสำนัก โดยเฉพาะหนังสือพิมพ์ที่ลงบทความแสดงความคิดเห็นอย่างกว้างขวาง

นอกจากงานด้านโรงพิมพ์ที่หมอบรัดเลย์เข้ามาบุกเบิกและพัฒนาให้วงการสิ่งพิมพ์ไทยแล้วงานด้านการแพทย์และด้านสาธารณสุขที่ท่านทำไว้ก็มีได้ยิ่งหย่อนไปกว่ากัน หมอบรัดเลย์ นับเป็นหมอฝรั่งคนแรกที่ได้นำเอาหลักวิชาการแพทย์สมัยใหม่เข้ามาเผยแพร่ในเมืองไทย มีการผ่าตัดและช่วยรักษาโรคต่าง ๆ โดยใช้ยาแผนใหม่ ซึ่งช่วยให้คนไข้หายป่วยอย่างรวดเร็ว ที่สำคัญที่สุด คือ การปลูกฝีป้องกันไข้ทรพิษ

ด้วยคุณงามความดีที่หมอบรัดเลย์มีต่อแผ่นดินไทย พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงได้พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้พวกมิชชันนารี และหมอบรัดเลย์เช่าที่หลังป้อมวิไชยประสิทธิ์อยู่จนถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงพระราชทานให้อยู่โดยไม่ต้องเสียค่าเช่าจนกระทั่งหมอบรัดเลย์ถึงแก่กรรมเมื่อ พ.ศ. 2416 รวมอายุได้ 71 ปี

หมอบรัดเลย์ (Dr. Dan Beach Bradley)

บุคคลสำคัญของประเทศไทยที่องค์การศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (ยูเนสโก) ยกย่อง

อันดับ	ผู้ได้รับยกย่อง	ยกย่องเมื่อวันที่	ยกย่องเนื่องในวาระ
1.	สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ	21 มิถุนายน พ.ศ. 2505	ฉลองวันประสูติ ครบ 100 พรรษา
2.	สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอฯ กรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์	28 เมษายน พ.ศ. 2506	ฉลองวันประสูติ ครบ 100 พรรษา

อันดับ	ผู้ได้รับยกย่อง	ยกย่องเมื่อวันที่	ยกย่องเนื่องในวาระ
3.	พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศ หล้านภาลัย	24 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2511	ฉลองวันพระราชสมภพ ครบ 200 พรรษา
4.	พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้า เจ้าอยู่หัว	1 มกราคม พ.ศ. 2524	ฉลองวันพระพระราช สมภพครบ 100 พรรษา
5.	สุนทรภู่	26 มิถุนายน พ.ศ. 2529	ฉลองครบชาติกาล 200 ปี
6.	พระยาอนุমানราชชน	14 ธันวาคม พ.ศ. 2531	ฉลองครบชาติกาล 100 ปี
7.	สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรม พระปรมาภิไธยชิโนรส	11 ธันวาคม พ.ศ. 2533	ฉลองวันประสูติครบ 200 พรรษา
8.	พระเจ้าวรวงศ์เธอกรมหมื่น นราธิปพงศ์ประพันธ์	25 สิงหาคม พ.ศ. 2534	ฉลองวันประสูติครบ 100 พรรษา
9.	สมเด็จพระมหิตลาธิเบศร อดุลยเดชวิกรม พระบรมราชชนก	1 มกราคม พ.ศ. 2535	ฉลองวันพระราชสมภพ ครบ 100 พรรษา
10.	พระบาทสมเด็จพระปรมินทร มหาภูมิพลอดุลยเดช	9 มิถุนายน พ.ศ. 2539	ฉลองสิริราชสมบัติ ครบ 50 ปี
11.	สมเด็จพระศรีนครินทราบ รมราชชนนี	11 พฤษภาคม พ.ศ. 2543	ฉลองวันพระราชสมภพ ครบ 100 พรรษา
12.	นายปรีดี พนมยงค์	20 กันยายน พ.ศ. 2543	ฉลองครบชาติกาล 100 ปี
13.	พระบาทสมเด็จพระ จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว	20 กันยายน พ.ศ. 2546	ฉลองวันพระราชสมภพ ครบ 150 พรรษา
14.	หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล	20 ตุลาคม พ.ศ. 2546	ฉลองครบชาติกาล 100 ปี

อันดับ	ผู้ได้รับยกย่อง	ยกย่องเมื่อวันที่	ยกย่องเนื่องในวาระ
15.	พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว	18 ตุลาคม พ.ศ. 2547	ฉลองวันพระราชสมภพครบรอบ 200 พรรษา
16.	นายกุหลาบ สายประดิษฐ์	31 มีนาคม พ.ศ. 2548	ฉลองครบชาติกาล 100 ปี
17.	พุทธทาสภิกขุ	20 ตุลาคม พ.ศ. 2548	ฉลองครบชาติกาล 100 ปี
18.	พระเจ้าบรมวงศ์เธอฯ กรมหลวงวงศาธิราชสนิท	19 พฤศจิกายน พ.ศ. 2550	ฉลองวันประสูติครบ 200 พรรษา

กิจกรรมที่ 9 เรื่อง บุคคลสำคัญของไทยและของโลกด้านประวัติศาสตร์

ให้นักศึกษาแบ่งกลุ่ม 4 กลุ่ม แต่ละกลุ่มศึกษาค้นคว้าและทำรายงานส่ง พร้อมก็นำเสนอ โดยมีหัวข้อเรื่อง ดังนี้

กลุ่มที่ 1 พระราชประวัติและพระราชกรณียกิจที่สำคัญของพ่อขุนรามคำแหงมหาราช

กลุ่มที่ 2 พระราชประวัติและพระราชกรณียกิจที่สำคัญของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

กลุ่มที่ 3 พระราชประวัติและพระราชกรณียกิจที่สำคัญของสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี

กลุ่มที่ 4 พระราชประวัติและพระราชกรณียกิจที่สำคัญของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช

เรื่องที่ 5 เหตุการณ์สำคัญของโลกที่มีผลต่อปัจจุบัน

เหตุการณ์สำคัญที่มีผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงของโลกนั้นหมายถึงเหตุการณ์สำคัญที่ทำให้โลกเกิดการเปลี่ยนแปลงภายหลังสงครามสิ้นสุดลง ซึ่งพบว่าสหประชาชาติสามารถยับยั้งการทำสงครามอาวุธได้ในระดับหนึ่ง แต่เมื่อสงครามอาวุธผ่านไปเหตุการณ์ปัจจุบันจะกลายเป็นสงครามเศรษฐกิจ ชีวิตความเป็นอยู่ วัฒนธรรม จารีตประเพณี รวมถึงการเมืองการปกครองในปัจจุบัน ซึ่งเหตุการณ์สำคัญในอดีตที่ส่งผลต่อปัจจุบันมีดังนี้

1. สงครามโลกครั้งที่ 1 และ 2

สงครามโลกครั้งที่หนึ่ง เป็นสงครามความขัดแย้งบนฐานการล่าอาณานิคม ระหว่างมหาอำนาจยุโรปสองค่าย คือ ฝ่ายไตรพันธมิตร (Triple Alliance) ซึ่งประกอบไปด้วยเยอรมนี และอิตาลี กับฝ่ายมหาอำนาจ (Triple Entente) ประกอบไปด้วยบริเตนใหญ่ ฝรั่งเศสและรัสเซีย เกิดขึ้นในช่วง ค.ศ.1914-1918 (พ.ศ.2547-2461)

สาเหตุของสงครามโลกครั้งที่หนึ่ง เกิดจากความขัดแย้งทางการเมืองของทวีปยุโรป โดยเป็นจุดเริ่มต้นของการสิ้นสุดของระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ของยุโรป การสิ้นสุดของจักรวรรดิออตโตมัน เป็นตัวเร่งปฏิกิริยาของการปฏิวัติรัสเซีย การพ่ายแพ้ของประเทศเยอรมนีในสงครามครั้งนี้ ส่งผลให้เกิดลัทธิชาตินิยมขึ้นในประเทศ และเป็นจุดเริ่มต้นของสงครามโลกครั้งที่สอง เมื่อ พ.ศ.2482 (ค.ศ.1939)

ในช่วงแรกของสงครามมหาอำนาจกลางเป็นฝ่ายได้เปรียบ แต่หลังจากที่อเมริกาเข้าร่วมกับฝ่ายพันธมิตร พร้อมกับส่งอาวุธยุทโธปกรณ์และกำลังพลเกือบ 5 ล้านคน ทำให้พันธมิตรกลับมาได้เปรียบและสามารถเอาชนะฝ่ายมหาอำนาจกลางได้อย่างเด็ดขาด ในที่สุดเมื่อฝ่ายมหาอำนาจกลางยอมแพ้และเซ็นสัญญาสงบศึกเมื่อวันที่ 11 พฤศจิกายน ค.ศ.1918 สงครามโลกครั้งที่ 1 ซึ่งกินระยะเวลายาวนาน 4 ปี 5 เดือน จึงยุติลงอย่างเป็นทางการ

ผลกระทบ

หลังจากที่สหรัฐอเมริกาได้เข้าร่วมรบและประกาศศึกดาในสงครามครั้งนี้ ทำให้สหรัฐอเมริกาได้ก้าวเข้ามาเป็นหนึ่งในมหาอำนาจโลกเสรีบนเวทีโลกเคียงคู่กับอังกฤษและฝรั่งเศส รัสเซียกลายเป็นมหาอำนาจโลกสังคมนิยม หลังจากเลนินทำการปฏิวัติยึดอำนาจ และต่อมาเมื่อสามารถขยายอำนาจไปผนวกแคว้นต่าง ๆ มากขึ้น เช่น ยูเครน เบลารุส ฯลฯ จึงประกาศจัดตั้งสหภาพโซเวียต (Union of Soviet Republics – USSR) ในปี ค.ศ.1922 เกิดการร่างสนธิสัญญาแวร์ซาย (The treaty of Veraailles) โดยฝ่ายชนะสงครามสำหรับเยอรมนี และสนธิสัญญาสันติภาพอีก 4 ฉบับ สำหรับพันธมิตรของเยอรมนี เพื่อให้ฝ่ายผู้พ่ายแพ้ยอมรับในฐานะ

เป็นผู้ก่อให้เกิดสงครามในสนธิสัญญาดังกล่าว ฝ่ายผู้แพ้ต้องเสียค่าปฏิกรรมสงคราม เสียดินแดนทั้งในยุโรป และอาณานิคม ต้องลดกำลังทหาร อาวุธ และต้องถูกพันธมิตรเข้ายึดครองดินแดนจนกว่าจะปฏิบัติตามเงื่อนไขของสนธิสัญญาเรียบร้อย อย่างไรก็ตามด้วยเหตุที่ประเทศผู้แพ้ไม่ได้เข้าร่วมในการร่างสนธิสัญญา แต่ถูกบีบบังคับให้ลงนามยอมรับข้อตกลงของสนธิสัญญาจึงก่อให้เกิดภาวะตึงเครียดขึ้น เกิดการก่อตัวของลัทธิฟาสซิสต์ ในอิตาลี นาซีในเยอรมัน และเผด็จการทหารในญี่ปุ่น ซึ่งท้ายสุดประเทศมหาอำนาจเผด็จการทั้งสามได้ร่วมมือเป็นพันธมิตรระหว่างกัน เพื่อต่อต้านโลกเสรีและคอมมิวนิสต์ เรียกกันว่าฝ่ายอักษะ (Axis) มีการจัดตั้งขึ้นเป็นองค์กรกลางในการเจรจาไกล่เกลี่ยข้อพิพาทระหว่างประเทศ เป็นความร่วมมือระหว่างประเทศ เพื่อรักษาความมั่นคง ปลอดภัยและสันติภาพในโลก แต่ความพยายามดังกล่าวก็ดูจะล้มเหลว เพราะในปี ค.ศ. 1939 ได้เกิดสงครามที่รุนแรงขึ้นอีกครั้งนั่นคือ สงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นความขัดแย้งในวงกว้าง ครอบคลุม ทุกทวีป และประเทศส่วนใหญ่ในโลก เริ่มต้นในปี พ.ศ.2482 (ค.ศ.1939) และดำเนินไปจนกระทั่งสิ้นสุดในปี พ.ศ. 2488 (ค.ศ.1945) ได้ชื่อว่าเป็นสงครามที่มีขนาดใหญ่และทำให้เกิดความสูญเสียครั้งใหญ่ที่สุดในประวัติศาสตร์โลก

ต้นเหตุที่แท้จริงของสงครามครั้งนี้ ยังเป็นประเด็นที่ถกเถียงกันอยู่ไม่ว่าจะเป็นสนธิสัญญาแวร์ซายส์ ภาวะเศรษฐกิจตกต่ำครั้งใหญ่ ความเป็นชาตินิยม การแย่งชิงอำนาจและต้องการแบ่งปันโลกใหม่ของประเทศที่เจริญตามมาทีหลังและกระแสนิยม เช่นเดียวกับวันเริ่มต้นสงครามที่อาจเป็นไปได้ทั้งวันที่ 1 กันยายน พ.ศ. 2482 (ค.ศ.1939) ที่เยอรมันรุกรานโปแลนด์, วันที่ 7 กรกฎาคม พ.ศ. 2480 (ค.ศ.1937)

ที่ญี่ปุ่นรุกรานแมนจูเรีย บางคนกล่าวว่าสงครามโลกครั้งที่หนึ่งและสงครามโลกครั้งนี้เป็นข้อพิพาทเดียวกันแต่แยกกันด้วย “การหยุดยิง” การต่อสู้มีขึ้นตั้งแต่มหาสมุทรแอตแลนติก ยุโรปตะวันตกและตะวันออกทะเลเมดิเตอร์เรเนียน แอฟริกา ตะวันออกกลาง มหาสมุทรแปซิฟิก เอเชียตะวันออกเฉียงใต้และจีน สงครามในยุโรปสิ้นสุด เมื่อเยอรมนียอมจำนนในวันที่ 8 พฤษภาคม พ.ศ. 2488 (ค.ศ.1945) แต่ในเอเชียยังดำเนินต่อไปจนกระทั่งญี่ปุ่นยอมจำนนในวันที่ 15 สิงหาคม ปีเดียวกัน คาดว่ามีผู้เสียชีวิตในสงครามครั้งนี้ราว 57 ล้านคน

2. สงครามเย็น

สงครามเย็น (อังกฤษ : Cold War) (พ.ศ.2490-2534 หรือ ค.ศ.1947-1991) เป็นการต่อสู้กันระหว่างกลุ่มประเทศ 2 กลุ่ม ที่มีอุดมการณ์ทางการเมืองและระบบการเมืองต่างกัน เกิดขึ้นในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สอง ฝ่ายหนึ่งคือสหภาพโซเวียต เรียกว่า ค่ายตะวันออก ซึ่งปกครองด้วยระบอบคอมมิวนิสต์ อีกฝ่ายหนึ่งคือ สหรัฐอเมริกาและกลุ่มพันธมิตร เรียกว่า ค่ายตะวันตก ซึ่งปกครองด้วยระบอบเสรีประชาธิปไตย

นโยบายต่างประเทศของสหรัฐอเมริกาและสหภาพโซเวียตในช่วงเวลาดังกล่าว คำนึงถึงสงครามเย็นเป็นหลัก นับจากปี ค.ศ.1947 (พ.ศ.2490) จนกระทั่งการล่มสลายของสหภาพโซเวียต ใน ค.ศ.1991

(พ.ศ.2534) สมัยเริ่มต้นสงครามเย็น น่าจะอยู่ในสมัยวิกฤตการณ์ทางการทูตในตอนกลางและปลาย ค.ศ.1947 เมื่อสหรัฐอเมริกา กับสหภาพโซเวียตเกิดขัดแย้งเรื่องการจัดตั้งองค์การสันติภาพในตุรกี ยุโรปตะวันออกและเยอรมนี

ความตึงเครียดเนื่องจากการเผชิญหน้ากันระหว่างอภิมหาอำนาจ แต่ยังไม่มีการประกาศสงครามหรือใช้กำลังเป็นสมัยลัทธิทรูแมน วันที่ 12 มีนาคม ค.ศ.1947 กับประกาศแผนการมาร์แชลล์ เพื่อฟื้นฟูบูรณะยุโรปตะวันตก ซึ่งได้รับความเสียหายจากสงครามโลกครั้งที่สอง การขยายอิทธิพลของโซเวียตในยุโรปตะวันออกและการแบ่งแยกเยอรมนี

การวิจัยและพัฒนาโครงการทางการทหารทั้งขนาดเล็กและขนาดใหญ่จำนวนมาก เกิดขึ้นในช่วงเวลานี้ รวมถึงการแข่งขันกันสำรวจอวกาศ การจารกรรมและการสะสมอาวุธนิวเคลียร์ด้วยทั้งหมดนี้เป็นไปเพื่อแสดงแสนยานุภาพของฝ่ายตน

3. สงครามเศรษฐกิจ

หากย้อนไปเมื่ออดีตการเกิดขึ้นของสงครามจะเป็นการแก่งแย่งชิงดินแดนและทรัพยากร เพราะสงครามในขณะนั้นจะเป็นการขยายอาณาเขตออกไป โดยมีได้มุ่งหวังเพียงดินแดนเท่านั้น แต่ยังมีมุ่งหวังทรัพยากรในดินแดนอีกด้วย ภายหลังสงครามโลกสิ้นสุดลง การแข่งขันด้านการค้า ชีวิตความเป็นอยู่เปลี่ยนแปลงไปกลายเป็นสงครามเศรษฐกิจ การทำสงครามเศรษฐกิจจะมีการใช้วัฒนธรรมเข้าไปแทรกแซงเป็นการกลืนชาติด้วย ที่เรียกว่า “Crelization” หมายความว่า เป็นความพยายามยึดยึดวัฒนธรรมของตนเองให้เป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมในชาตินั้น ๆ โดยครอบงำทำให้คนมีวิถีชีวิตตามแบบฉบับวัฒนธรรมของตนหรือรู้สึกเหมือนเป็นวัฒนธรรมของตน เพราะว่าวิถีชีวิตจะมีตัวสินค้าเป็นองค์ประกอบ

4. เหตุการณ์โลกปัจจุบัน

หลักการเกิดสงครามโลกทั้งประเทศที่ชนะและแพ้สงครามต่างก็เป็นประเทศอุตสาหกรรมทำให้ทุกประเทศต้องฟื้นฟูเศรษฐกิจในประเทศตน ในที่สุดผลผลิตมีมากเกินไปเกินความต้องการจนกลายเป็นสาเหตุเศรษฐกิจตกต่ำทั่วโลกในปี ค.ศ. 1929-1933

เหตุการณ์โลกปัจจุบันมีการแข่งขันด้านเศรษฐกิจสูงหรือการทำสงครามด้านเศรษฐกิจทำให้วิถีชีวิตของชาวไทยไม่ว่าจะเป็นดำเนินชีวิตปัจจุบัน การบริโภคค่านิยมเปลี่ยนแปลงไป เมื่อเรายอมรับวิถีชีวิตใด ๆ ก็ตาม วิถีชีวิตเหล่านั้นย่อมจะต้องร้องขอสินค้าบางอย่างเพื่อที่จะทำให้การดำเนินชีวิตเหล่านั้นเดินต่อไปได้ เช่น เมื่อเรายอมรับวิถีชีวิตดิจิทัล (Digital) เครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์ และ PC ก็จะเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตเรา ญี่ปุ่นเป็นชาติหนึ่งที่ผลิตเครื่องเสียงได้ดี ซึ่งการร้องเพลงตามเนื้อร้องที่เรียกกันเป็นภาษาญี่ปุ่นว่า

“คาราโอเกะ” เมื่อเรายอมรับวิธีการร้องเพลงกันตามเนื้อเพลงที่เป็น คาราโอเกะ ในที่สุดสินค้าเกี่ยวกับการร้องเพลงคาราโอเกะแบบญี่ปุ่นก็จะขายดีไปด้วย การรับประทานอาหารฟาสต์ฟู้ด ตามแบบฉบับวัฒนธรรมอเมริกันหรือการยอมรับภาษาที่ใช้ในการสื่อสารทางธุรกิจต้องเป็นภาษาอังกฤษ ภาษาจีน เป็นต้น

การเกิดขึ้นของกระแสวัฒนธรรมโลก จะทำให้บริษัทยักษ์ใหญ่ระดับโลกสามารถผลิตสินค้าด้วยต้นทุนต่ำที่ขายได้ทั่วโลก ซึ่งเป็นการแสวงหาผลประโยชน์ข้ามชาติ จากประเทศด้อยพัฒนา หรือการทำการค้าโดยเสรีจากบริษัทใหญ่ ซึ่งมีต้นทุนหรือกำลังทรัพย์มากกว่ามาแข่งขันธุรกิจในประเทศที่กำลังพัฒนา จะเห็นได้ว่าในยุคเศรษฐกิจใหม่ มีการหลั่งไหลของวัฒนธรรมต่างชาติเข้ามาในสังคมไทยอย่างหนัก จนทำให้รู้สึกว่าการวัฒนธรรมค่านิยม รูปแบบวิถีการดำเนินชีวิตแบบไทย ๆ กำลังถูกกลืนและถูกทำลายความเป็นไทยทำให้ปฏิเสธไม่ได้ว่าปัจจุบันวัฒนธรรม รูปแบบวิถีชีวิตตะวันตกหรือของต่างชาติกำลังมีบทบาทต่อการดำเนินชีวิตความเป็นอยู่ของคนทุกเพศทุกวัย

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าระบบตลาดทุนนิยมนี้จะมีการแข่งขันที่ส่งผลดีต่อผู้บริโภค ในเรื่องคุณภาพผลิตภัณฑ์และรูปแบบของนวัตกรรม (Innovation) ก็ตาม แต่ก็ทำให้สังคมไทยยุคใหม่มีลักษณะเป็นบริโภคนิยม (Consumerism) และสังคมมีความเสี่ยงต่อการถูกกลืนทางวัฒนธรรม ซึ่งคนรุ่นใหม่ที่จะเป็นฟันเฟืองกลไกทางสังคมต่อไปในอนาคตก็กำลังหลงใหลนิยมชมชอบกับความสุขจากสิ่งบันเทิงต่าง ๆ ที่มากับกระแสโลกาภิวัตน์และการเปิดเสรีทางการค้า

ในปี ค.ศ.2508 (พ.ศ.2551) วันที่ 15 กันยายน 2551 บริษัทยักษ์ใหญ่ในสหรัฐอเมริกาประกาศภาวะขาดทุนล้ม ทำให้ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจโลกถดถอยจนถึงปี พ.ศ. 2552

เรื่องที่ 6 บทบาทของสถาบันพระมหากษัตริย์ในการพัฒนาชาติไทย

บทบาทของสถาบันพระมหากษัตริย์ในการพัฒนาชาติไทย

สถาบันพระมหากษัตริย์ : กำเนิด ความหมาย แนวคิด สัญลักษณ์ และพัฒนาการ

ในคัมภีร์พราหมณ์ กล่าวถึงการแต่งตั้งมนุษย์คนแรกเป็นกษัตริย์และจักรพรรดิในการปกครองประชาชน ซึ่งมีบางคัมภีร์กล่าวว่าพระพรหมทรงตั้งพระมนูเป็นกษัตริย์องค์แรกขึ้นมาเพื่อให้ทำหน้าที่แก้ไขปัญหาการทะเลาะวิวาทของมนุษย์ที่แย่งชิงข้าวสาธินจนวุ่นวายจนยุติปัญหาลงได้สำเร็จ ถือว่าเป็นการเริ่มต้นของการมีสถาบันกษัตริย์ในมนุษยโลกตามความเชื่อของพราหมณ์อินเดีย

สถาบันพระมหากษัตริย์ไทย คือ 1 ใน 3 สถาบันสูงสุดของชาติที่เป็นศูนย์รวมจิตใจทำให้เกิดความมั่นคงเป็นเอกภาพของประชาชนชาวไทยเพราะพระมหากษัตริย์ทรงทำหน้าที่เป็นทั้งผู้ปกครองเขตแดนและคุ้มครองป้องกันอาณาประชาราษฎร์ในฐานะของจอมทัพทำสงครามกับข้าศึกเพื่อป้องกันดินแดนและ

เอกราชของชาติอาจเริ่มจากการเป็นผู้ปกครองเมืองเล็กเมืองน้อยมาก่อนเมื่อมีกำลังแข็งแกร่งมากขึ้นจนสามารถผนวกเมืองอื่น ๆ เข้าด้วยกันแล้วก็ตั้งตนเป็นประมุขยกฐานะขึ้นเป็นพระมหากษัตริย์ปกครองเมืองศูนย์กลางและเมืองบริวารในพระราชอาณาจักร

บนเส้นทางแห่งกาลเวลาสถาบันพระมหากษัตริย์มีพัฒนาการจากรูปแบบการปกครองที่เรียบง่ายเสมือนพ่อปกครองลูกหรือการดูแลบริวารในครอบครัว จนมีความสลับซับซ้อนมากขึ้นด้วยเหตุผลของจำนวนประชากร หรือความกว้างขวางของดินแดน และปัจจัยด้านต่าง ๆ ของลักษณะทางสังคมและสภาพของเศรษฐกิจที่ต้องมีการกำหนดวิธีการในการควบคุมดูแลอย่างเป็นระบบเพื่อให้เกิดความสงบปลอดภัย และเจริญมั่งคั่งของอาณาจักรซึ่งมีสถาบันพระมหากษัตริย์ทรงเป็นศูนย์กลางของการปกครองนั้น

สถาบันพระมหากษัตริย์ประกอบด้วยคำ ๒ คำ คือ สถาบันกับพระมหากษัตริย์ คำว่าสถาบัน หมายถึง สิ่งซึ่งคนในสวนรวมคือสังคมจัดตั้งให้มีขึ้น เพราะเห็นประโยชน์ว่ามีความต้องการและจำเป็นแก่วิถีชีวิตของตน เช่น สถาบันชาติ สถาบันการเงิน และสถาบันศาสนา เป็นต้น สถาบันเป็นสิ่งสำคัญในสังคม เพราะมีหน้าที่ยึดเหนี่ยวคนในสังคมให้มีทิศทางดำเนินชีวิตไปในแบบเดียวกัน หรือมีความสุขเสมอกัน นอกจากนี้สถาบันจะบังเกิดขึ้นได้ด้วยคนในสังคมมีความเห็นพ้องกันว่าจำเป็นต้องมีและสามารถอำนวยประโยชน์ให้บังเกิดได้ คำว่าพระมหากษัตริย์มีความหมายถึงพระเจ้าแผ่นดิน พระเจ้าอยู่หัวเป็นคำในภาษาสันสกฤตว่า “กษัตริย์” หรือภาษาบาลีว่า “ชัตติย” หมายถึง คนในวรรณะที่ 2 ในสังคมอินเดีย ซึ่งมีอยู่ 4 วรรณะ คือ พราหมณ์ กษัตริย์ แพทย์ และศูทร หมายถึง ผู้นำในการรบ ผู้ป้องกันภัย หรือชาตินักรบ ซึ่งเดิมหมายถึง บุคคลผู้มีหน้าที่ป้องกันข้าศึกหรือผู้เป็นหัวหน้าและยังเป็นรากศัพท์เดียวกับคำว่าเกษตร สถาบันชาติ สถาบันศาสนาและสถาบันพระมหากษัตริย์มีอยู่คู่กับแผ่นดินไทยตลอดมาควบคู่กับการสถาปนาอาณาจักรโบราณต่าง ๆ นับตั้งแต่พุทธศตวรรษ 12 ซึ่งพบหลักฐานที่เป็นประเภทยาลักษณ์อักษรที่แสดงถึงการมีพระมหากษัตริย์ของอาณาจักรทวารวดี มีเมืองอู่ทองซึ่งปัจจุบันเป็นที่ตั้งอำเภออู่ทองจังหวัดสุพรรณบุรีเป็นเมืองสำคัญจากการค้นพบเหรียญเงินที่เมืองอู่ทองบนเหรียญปรากฏจารึกภาษาสันสกฤตว่า “ศรিতวารวดีศวร ปุณยะ” แปลว่า การบุญของผู้เป็นใหญ่แห่งศรিতวารวดี เป็นการยืนยันว่ามีสถาบันกษัตริย์เกิดขึ้น ในขณะเริ่มต้นของยุคประวัติศาสตร์ของดินแดนไทยและมีการค้นพบต่อมาว่าบ้านเมืองและอาณาจักรอื่น ๆ ในดินแดนที่เป็นชาติไทยในปัจจุบันนี้ล้วนปกครองด้วยระบอบกษัตริย์ทั้งสิ้น

ต่อมาในสมัยสุโขทัยสังคมไทยมีลักษณะเป็นครอบครัว โดยมีประมุขเป็นหัวหน้าชุมชนที่เรียกว่า “พ่อขุน” การเก็บผลประโยชน์เข้ารัฐอาจมีน้อยดังที่กล่าวไว้ในศิลาจารึกสุโขทัยหลักที่ 1 ว่า “เจ้าเมือง บ่เอาจกอบในไพร่ลูทาง” ซึ่งหมายถึง การไม่เก็บภาษีการค้าและให้เสรีทางการค้า ดังความว่า “ใครจักใคร่ คำข้างคำ ใครจักใคร่คำม้าคำ ใครจักใคร่คำเงื่อน (เงิน) คำทองคำ” แม้การปกครองโดยสถาบันกษัตริย์ในสมัยสุโขทัยจะมีผู้กล่าวว่ามิวิธีสงบรมเย็นแต่ในชั้นหลังก็มีทั้งปัจจัยภายใน คือ ความขัดแย้งของเจ้านายที่เป็นสมาชิกภายในสถาบันและปัจจัยภายนอก คือ การขยายอำนาจของล้านนาและกรุงศรีอยุธยาทำให้สุโขทัยที่เป็นเสมือนรัฐกันชนของสองอาณาจักรต้องตกอยู่ในภาวะสงครามและการแย่งชิงกันจนต้องยอมผนวก เข้ากับกรุงศรีอยุธยาในที่สุด

กรุงศรีอยุธยาซึ่งเป็นรัฐที่เกิดจากการฉีกก้ำกั๊งกันของสุพรรณบุรีและละโว้ ซึ่งในอดีตเคยอยู่ในอิทธิพลของวัฒนธรรมเขมรมาก่อน กรุงศรีอยุธยาจึงรับเอาคติของเทวราชาจากวัฒนธรรมเขมรมาใช้ ทำให้มีคติความเชื่อบางส่วนเป็นการปกครองแบบฮินดูของอินเดีย พระมหากษัตริย์อยุธยาจึงเป็นเสมือนสมมุติเทพที่อวตารหรือแบ่งภาคลงมาปราบยุคเข็ญในมนุษยโลก และเป็นศูนย์รวมของการปกครอง มีแนวคิดเกี่ยวกับสถาบันพระมหากษัตริย์ที่เกิดจากศาสนาพราหมณ์ ฮินดู ได้ยกย่องพระมหากษัตริย์ไว้ในฐานะของเทวดา ซึ่งเปรียบดั่งองค์พระนารายณ์ หรือพระวิษณุอวตารลงมาปราบยุคเข็ญ ทำให้มีการสร้างสัญลักษณ์แทนองค์พระมหากษัตริย์ เมื่อประทับหรือเสด็จไปที่ต่าง ๆ เป็น "ฉกรรฐ" อันหมายถึง พาหนะของพระนารายณ์

ครุฑเป็นพาหนะของพระนารายณ์

เรือพระที่นั่งนารายณ์ทรงสุบรรณ

พระมหากษัตริย์ทรงประทับในการประกอบพระราชพิธีต่าง ๆ ทางชลมารค

หรือแม้แต่หน้าบันของพระอุโบสถในพระอารามหลวงที่พระมหากษัตริย์ทรงสร้างก็จะจำหลักหรือทำลวดลายปูนปั้นรูปนารายณ์ทรงครุฑ เพื่อแสดงถึงความเป็นวัดที่กษัตริย์ทรงสร้าง

พระนารายณ์ทรงสุบรรณ (ครุฑ)
บนหน้าบันพระอุโบสถและวิหารในพระอารามหลวง

ในด้านพระราชอำนาจพระมหากษัตริย์ ก็ทรงมีสิทธิขาดในการใช้อำนาจที่เรียกว่า “สมบูรณาญาสิทธิราชย์” ในการลงโทษลดโทษหรืออภัยโทษแก่บุคคลในพระราชอาณาเขตและมีกฎหมายที่ตราขึ้น เพื่อรักษาพระราชฐาน เพื่อถวายพระอภิบาลป้องกันเภทภัย เพื่อรักษาพระเกียรติยศและเป็นกฎระเบียบในการปฏิบัติ ต่อดองค์พระมหากษัตริย์และสมาชิกในสถาบันพระมหากษัตริย์ ได้แก่ พระมเหสี พระราชโอรสธิดา พระบรมวงศานุวงศ์ แม้แต่บุคคลอื่น ๆ ที่อาศัยหรือทำงานอยู่ในพระราชฐาน มีการกำหนดคำราชาศัพท์ขึ้น เป็นภาษาเฉพาะใช้กับพระมหากษัตริย์หรือพระบรมวงศานุวงศ์ตามลำดับชั้น ซึ่งคำราชาศัพท์หลายคำมาจาก ภาษาเขมร เช่นคำว่า เสวย - กิน , พระแกล - หน้าต่าง , พระขนอง - หลัง การกำหนดรูปแบบของที่ประทับ เช่น พระบรมมหาราชวัง หรือ พระตำหนักที่มีลักษณะพิเศษ คือ เป็นเรือนยอดหลังคาซ้อนชั้น ตามฐานานุศักดิ์ ต่างไปจากบ้านเรือนสามัญชนโดยทั่วไป

พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทในพระบรมมหาราชวัง

ในด้านพิธีกรรมต่าง ๆ นับแต่การประสูติจนถึงสวรรคตของพระมหากษัตริย์และสมาชิกในราชตระกูล เช่น พระราชพิธีขึ้นพระอู่ พระราชพิธีลงสรง พระราชพิธีสมโภชเดือน พระราชพิธีโสกันต์ พระราชพิธีบรมราชาภิเษก พระราชพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยา (ศรีสังฆานการ) พระราชพิธีออกพระเมรุ ฯลฯ ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นพิธีกรรมที่เกี่ยวกับความเป็น “เทพเจ้า” ทั้งสิ้น

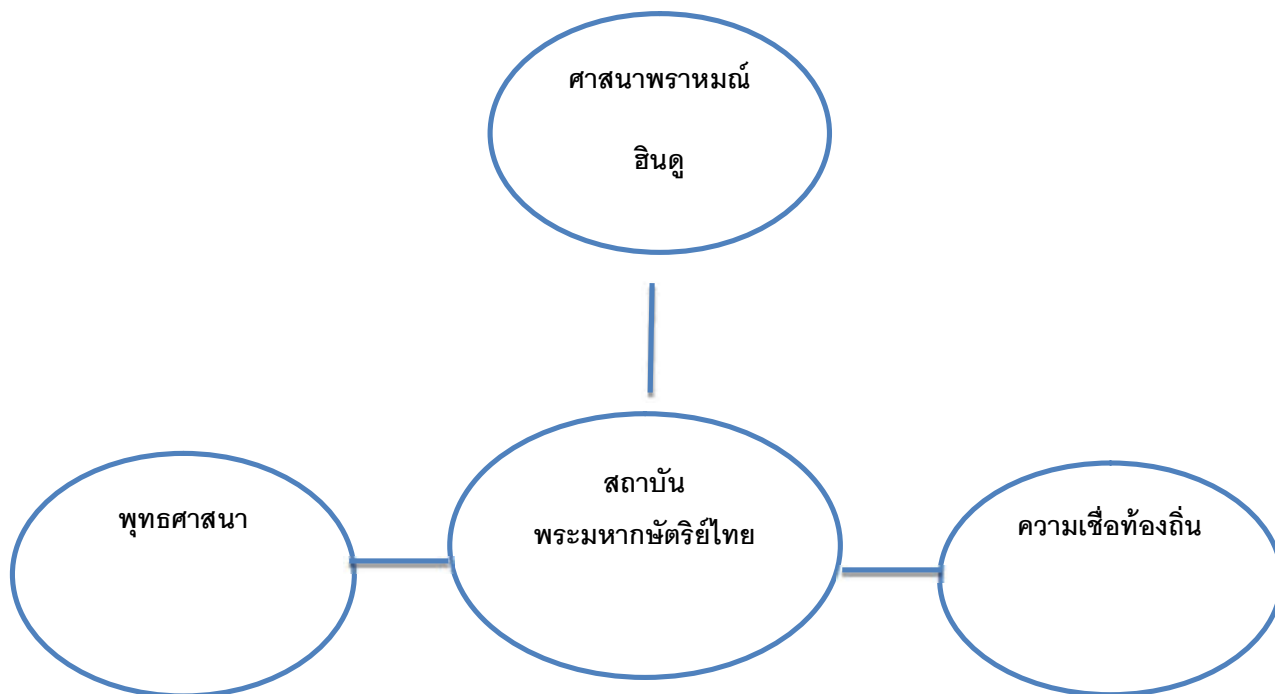

พระราชพิธีโสกันต์ที่เขาไกลาส (จำลอง)

พระเมรุมาศ

ในการเฉลิมพระนามพระมหากษัตริย์ในยุคสมัยต่าง ๆ จะเห็นถึงความเชื่อในวิธีการเมืองการปกครองของพระมหากษัตริย์แต่ละพระองค์ว่าจะทรงวางพระองค์อยู่ในแนวทางเช่นไร คือ ทรงเป็นเทวราชา เช่น พระนามสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 (อู่ทอง) สมเด็จพระรามาธิบดีราชสมเด็จพระนารายณ์มหาราช หมายถึงพระรามพระนารายณ์ สมเด็จพระนเรศวรมหาราช หมายถึงพระอิศวร สมเด็จพระอินทราชา หมายถึงพระอินทร์ หรือทรงเป็นพุทธราชา และธรรมราชา เช่น สมเด็จพระมหาธรรมราชา (ลิไท) สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ สมเด็จพระสรรเพชญ์ที่ 1 สมเด็จพระเจ้าทรงธรรม เป็นต้น

แผนภูมิแสดงความสัมพันธ์ของสถาบันพระมหากษัตริย์กับศาสนาและความเชื่อท้องถิ่น

จากแผนภูมิต้นนี้ชี้ให้เห็นว่า แม้สถาบันพระมหากษัตริย์จะมีลักษณะของเทวราชาชัดเจนในหลายส่วน แต่มีอีกหลายส่วนที่แสดงถึงความเป็น “ธรรมราชา” หรือ “พุทธราชา” ของพระมหากษัตริย์ ในสมัยสุโขทัยอิทธิพลของพุทธศาสนาทำให้พ่อขุนรามคำแหงเสด็จออกสั่งสอนประชาชนด้วยพระองค์เองบนขดานหิน “มิ่งคศิลาบาต” กลางดงตาล หรือพระมหาธรรมราชาลิไท ทรงสร้างพระพุทธรูปชินราชเมืองพิษณุโลกและเสด็จออกผนวช เป็นต้น โดยเฉพาะสมัยอยุธยา ที่เห็นได้ชัดว่า พระพุทธศาสนาส่งผลต่อการรับเอาหลักพุทธธรรมมาใช้ในการปกครองบ้านเมืองของสถาบันพระมหากษัตริย์ เช่น พระมหากษัตริย์ต้องมีศัพทราชาธรรม , จักรวรรดิวัตร 12 และสังคหวัตถุ 4 และหลักธรรมอื่น ๆ อีกมากมาย ซึ่งพระมหากษัตริย์พระองค์ใด ทรงสมบูรณ์พร้อมด้วยธรรมเหล่านี้ ก็จะได้รับการยกย่องว่าทรงเป็น “ธรรมราชา”

ในพระราชพงศาวดาร กล่าวถึง พระราชกรณียกิจของพระมหากษัตริย์อยุธยาว่า ทรงมีพระราชศรัทธาในการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาในการสร้างพระอารามหลวงทั้งดงามและใหญ่โตโอฬารมากมาย ในกรุงศรีอยุธยา เช่น วัดพระศรีสรรเพชญ์ วัดพระราม วัดราชบูรณะ วัดมหาธาตุ วัดไชยวัฒนาราม ฯลฯ และมีการสถาปนาพระพุทธรูปใหญ่ดงาม เช่น พระพุทธรูปชินราช พระศรีสรรเพชญ์ พระพุทธไตรรัตนนายก (พระพุทธรูปเจ้าพนางเชิง) พระมงคลบพิตร เป็นต้น พระเจ้าแผ่นดินทุกพระองค์ทรงบำเพ็ญกุศลเสด็จนมัสการพระพุทธรูป และพระพุทธรูปที่สระบุรีเป็นประจำ นับแต่รัชกาลสมเด็จพระเจ้าทรงธรรมเป็นต้นมา เหตุการณ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงความมั่นคงในหลักพุทธธรรมที่ทรงปรับปรุงพระราชจริยวัตรให้เหมาะสมกับวิถีความเป็นอยู่ของคนไทย ในวรรณคดีโคลงพระราชพิธีทวาทศมาสที่กล่าวถึงพระราชพิธีสิบสองเดือน ซึ่งกำหนดไว้ในรอบปีปรากฏว่าหลายพระราชพิธีที่ทรงพระราชทานพระราชทรัพย์โดยการโปรยทานแก่ประชาชนในการที่สถาบันพระมหากษัตริย์ได้แสดงถึงพระเมตตาที่ทรงมีต่อประชาชนและมิได้มีความเด็ดขาดแรงกล้าจนเกินไปในการใช้

พระราชอำนาจเช่นนี้ อาจเป็นช่องทางให้เกิดความไม่มั่นคงในพระราชบัลลังก์และการสืบราชสมบัติได้แม้จะมีกฎหมายเทียบบาลบังคับใช้อยู่ ทำให้พระมหากษัตริย์และองค์รัชทายาทยังต้องทรงบำเพ็ญพระบุญญาบารมีให้เป็นที่จงรักภักดีของขุนนาง ข้าราชการและไพร่ฟ้าข้าแผ่นดิน ในขณะที่ต้องทรงมีวิธีการปรับปรุงระบบราชการ และการปกครองให้เหมาะสมกับสภาพบ้านเมืองแต่ละยุคสมัยด้วยจึงจะทรงรักษาพระราชอำนาจและราชบัลลังก์เอาไว้ได้

พระมหากษัตริย์บางพระองค์เชื่อในการบำเพ็ญพระบารมีในฐานะพระโพธิสัตว์ เช่น สมเด็จพระเจ้าปราสาททอง ทรงอธิษฐานปรารถนาพุทธภูมิ พระองค์ทรงเปลี่ยนรูปทรงของพระประธานในพระอุโบสถวัดหน้าพระเมรุ เป็นพระพุทธรูปทรงเครื่อง ซึ่งสันนิษฐานได้อีกนัยคือ เปรียบเสมือนพระศรีอริยเมตไตรย์ จนถึงกรุงธนบุรีและรัตนโกสินทร์ตอนต้น ก็ยังคงรับคติความเชื่อเช่นเดียวกับสมัยอยุธยาไว้ค่อนข้างจะครบถ้วน สมบูรณ์ เพียงแต่การสิ้นพระชนม์ของพระมหากษัตริย์เปลี่ยนจาก คำว่าเสด็จนฤพาน (นิพพาน) มาเป็นคำว่า “สวรรคต” เท่านั้น คือลดฐานะลงมาไม่ได้แสดงฐานะว่าทรงเป็นพระพุทธเจ้า หรือพระโพธิสัตว์ อย่างชัดเจน เช่นสมัยอยุธยา ส่วนสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชนั้นทรงใฝ่พระทัยในการเจริญกัมมฐานอย่างยิ่ง หรือสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชก็ทรงมีพระปฐมบรมราชโองการว่า

“ตั้งใจจะอุปถัมภ์	ยอถวาทศศาสนา
ป้องกันขอบขัณฑสีมา	รักษาประชาชนและมนตรี”

จะเห็นได้ว่าพระบรมราชโองการนี้แสดงถึงความตระหนักในพระราชภาระที่ทรงมีต่อบ้านเมืองใน 3 ประการ คือ การป้องกัน การรักษา และการคุ้มครอง “ไพร่ฟ้าข้าแผ่นดิน” โดยเฉพาะเป็นการฟื้นฟูบำรุงขวัญ และกำลังใจให้แก่คนที่ยังไม่ลืมการล่มสลายของทุกสถาบันในคราวเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ 2 ในปี พ.ศ. 2310

ครั้นมาถึงในรัชกาลต่อ ๆ มา เช่น สมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 4 พระองค์ทรงเคยผนวชมานานก่อนขึ้นครองราชสมบัติจึงทรงส่งเสริมพระพุทธศาสนาอย่างเต็มที่ตามที่ทรงเล่าเรียนมาพระราชกระแสในรัชกาลที่ 4 ทรงตรัสไว้ตอนหนึ่งว่า “พระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์มิได้ยิ่งใหญ่ไปกว่าความสุขส่วนรวมของประชาชน” และยังมีแนวคิดในการเปลี่ยนแปลงยอมรับพระราชฐานะของพระมหากษัตริย์ว่าทรงเป็น “มหานิกร สโมสรรสมมติ” ไม่ใช่การปราบดาภิเษกหรือการขึ้นครองราชย์ โดยอำนาจดังในอดีต แต่เป็นการยินยอมพร้อมใจยกย่องของมหาชน และแสดงให้เห็นว่า สถาบันพระมหากษัตริย์ ได้เริ่มตระหนักใน “อำนาจ” ของประชาชน หรือ “ประชาธิปไตย” มากขึ้น ซึ่งในรัชสมัยของพระมหากษัตริย์อื่น ๆ ถัดมาก็ทรงมีพระราชดำริเกี่ยวกับการพระราชทานพระราชอำนาจของพระองค์คืนสู่ประชาชนมากขึ้นมาโดยลำดับ เช่น พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงโปรดให้ขุนนางที่เดินทางไปราชการในยุโรปให้กลับมาถวายรายงานถึงการสังเกตแนวทางการปกครองแบบประชาธิปไตยของประเทศเหล่านั้น การทดลองให้ข้าราชการได้ฝึกบทบาทสมมุติในวิถีประชาธิปไตยจากคู่มือสถานี่ ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวตลอดจนการตัดสินพระทัยสละพระราชอำนาจแก่ประชาชนของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวเมื่อคณะราษฎรที่ตั้งตนเองเป็นตัวแทนของราษฎรขอพระราชทานอำนาจอธิปไตย การที่ความห่างเหินกันด้วยระบบทวารวดีเกือบจะหมดไปโดยสิ้นเชิงในหัวเวลานั้นนับสมัยรัชกาลที่ 4 เป็นต้นมา ทรงโปรดฯ ให้ประชาชน

เฝ้าชมพระบารมีได้สะดวกขึ้นกว่าในอดีต และเริ่มคลี่คลายมากจนนั่งเก้าอี้ในขณะเข้าเฝ้าได้ แต่ประชาชนก็ยังยินดีที่จะหมอบกราบแทบพระยุคลบาทด้วยความรู้สึกจงรักภักดีเสมือนพระองค์ทรงเป็นเจ้าของชีวิตตั้งแต่ก่อนแม้การปกครองด้วยสถาบันกษัตริย์ของไทยเราจะมีลักษณะเป็นการปกครองที่ประชาชนไม่มีส่วนร่วมในการกำหนดผู้ปกครอง อำนาจสูงสุดในการปกครองประเทศเป็นของพระมหากษัตริย์ แต่มีลักษณะที่ผิดไปจากระบบเผด็จการ เพราะพระมหากษัตริย์ได้รับการยอมรับเทิดทูนจากประชาชน ในลักษณะเป็นเสมือนสถาบันศักดิ์สิทธิ์ที่ให้ความคุ้มครองแก่ตน การยอมอยู่ใต้การปกครองของพระมหากษัตริย์เป็นไปด้วยความสมัครใจบังเกิดจากความจงรักภักดีเพราะตระหนักว่า ประเทศชาติมีความสงบและมั่นคงด้วยพระบารมีของพระมหากษัตริย์ซึ่งมีระบบศักดินาช่วยจัดระเบียบทางสังคมสืบเนื่องจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นด้วยจึงเลิกไป

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช
(รัชกาลที่ 9) เสด็จออกสภ�ัญชร

พระราชดำเนินที่รพ.ศิริราช

บทบาทของสถาบันพระมหากษัตริย์ในการพัฒนาชาติไทย

สถาบันพระมหากษัตริย์มีความสำคัญอย่างยิ่งในการเป็นศูนย์รวมจิตใจของชนชาวไทยทุกหมู่เหล่า ทุกฐานะทุกเชื้อชาติและศาสนา ต่างยึดถือพระมหากษัตริย์เป็นธงชัย เป็นที่พึ่ง และเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิต ทั้งนี้เพราะชาวไทยมีความเชื่อมั่นศรัทธาร่วมกันว่าองค์พระมหากษัตริย์ทุกพระองค์ทรงมีพระบุญญาธิการอันสูงส่ง ด้วยทรงบำเพ็ญพระบารมีสั่งสมมาหลายภพชาติ ดุจดั่งความเชื่อในพุทธศาสนาว่า บุรุษที่ได้บำเพ็ญกุศลทานอันถึงพร้อมชกชวณให้ผู้คนมาร่วมกุศลอันยิ่งใหญ่แล้วเท่านั้นจึงจะไปบังเกิดในดาวดึงส์เสวยอินทรสมบัติในวิมานนั้นได้ และยังเชื่อว่าพระมหากษัตริย์คือพระโพธิสัตว์เสด็จลงมาจกสวรรค์ชั้นดุสิตเพื่อลงมาบำเพ็ญพระบารมีเพื่อการตรัสรู้ในพุทธภูมิอันใกล้ บ้างก็เชื่อว่าพระองค์คือ พระอิศวรมหาเทพ หรือพระวิษณุอวตารลงมาดับทุกข์ร้อนให้ปวงชนในมนุษยโลก

พระสยามเทวาริราชทูลเชิญพระอิศวรลงมาจุติเป็นสมเด็จพระนเรศวรมหาราช

ด้วยความศรัทธาอันหยั่งรากลึกลงในจิตใจของชาวไทยทุกหมู่เหล่าต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ เช่นนี้ จึงเป็นสิ่งที่ทำให้สถาบันพระมหากษัตริย์เป็นที่หวังพึ่งในพระบารมีและพระมหากุณาธิคุณในทุก ๆ ด้าน โดยที่สมาชิกในสถาบันพระมหากษัตริย์ก็ได้รับการกำหนดบทบาทด้วย “ธรรมะของพระราชอา” อยู่แล้วรวมทั้งการสั่งสมมาโดยการบอกกล่าวสั่งสอนมาในสายพระราชสกุลถึงความรับผิดชอบต่อพระราชภาระของผู้ครองแผ่นดินดังพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงกวัดขັນดูแลพระราชโอรส คือ สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมขุนพิณิตประชานาถ (ต่อมาคือรัชกาลที่ 5) ในการศึกษาราชการแผ่นดินโดยโปรดเกล้าฯ ให้เฝ้าปฏิบัติประจำพระองค์ นอกเหนือจากเวลาเฝ้าตามปกติเพื่อทรงรับฟังพระบรมราโชวาทและพระบรมราชาธิบายในเรื่องราชการและราชประเพณีต่าง ๆ อยู่เสมอ หรือความในพระราชหัตถเลขาของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีถึงสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชเจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศถึงภาระรับผิดชอบของผู้เกิดในราชตระกูลภายใต้พระมหาเศวตฉัตรว่าอย่าถือว่าตัวเองมีบุญแต่ให้ถือว่ามีกรรมที่ต้องมีหน้าที่ต้องปฏิบัติต่อประชาชนในด้านการศึกษาศึกษาผู้ที่เป็นองครักษ์ทายาทนั้นจะต้องฝึกฝน และรับผิดชอบตั้งแต่ทรงพระเยาว์ พ.ศ. 2357 ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย เมื่อมอญไม่พอใจที่ถูกพม่าเกณฑ์แรงงานก่อสร้างพระเจดีย์ จึงก่อกบฏที่เมืองเมาะตะมะ ทำให้ถูกพม่าปราบปราม ต้องหนีเข้ามายังไทยเป็นระลอกใหญ่เพื่อพึ่งพระบรมโพธิสมภาร เจ้าฟ้ามงกุฎ (ต่อมาคือรัชกาลที่ 4) เสด็จเป็นแม่กองพร้อมด้วยกรมหลวงพิทักษ์มนตรี ออกไปรับถึงชายแดน แม้แต่พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยเองก็ทรงได้รับการฝึกฝนให้ไปราชการสงคราม ตั้งแต่พระชนมายุเพียง 8 พรรษา

ที่เด่นชัดคือบทพระนิพนธ์ของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาสยามบรมราชกุมารีที่ทรงกล่าวเปรียบเทียบการทรงงานว่า คือการเดินทางไปในป่าที่มีแต่อันตรายในบทรำพึงของลูกและบทปลอบใจของพ่อ ให้ลูกมีกำลังใจที่จะทำตามอุดมการณ์คือการเสียสละเพื่อผู้อื่น ดังนั้นบทบาทของสถาบันพระมหากษัตริย์

จึงเปลี่ยนไปไม่ใช่เพียงการทรงงานของพระมหากษัตริย์เพียงลำพังแต่พระบรมวงศานุวงศ์ก็ร่วมมีบทบาทต่าง ๆ กันที่จะช่วยส่งเสริมความเจริญก้าวหน้าแก่ชาติบ้านเมืองมิใช่เพียงออกทำราชการสงครามเท่านั้น

ฉันเดินตามรอยเท้าอันรวดเร็วของพ่อโดยไม่หยุด
 ผ่านเข้าไปในป่าใหญ่ นากลับ ทึบแผ่ไปโดยไม่มีที่สิ้นสุด มีดและกวาง
 มีต้นไม้อายุเหมือนหอคอยที่เข้มแข็ง
 พ่อจ๋า...ลูกหิวจะตายอยู่แล้วและเหนื่อยด้วย
 ดุซิจ๊ะ เลือดไหลออกมาจากเท้าทั้งสองที่บาดเจ็บของลูก
 ลูกกลัวงู เสือ และหมาป่าพ่อจ๋า...เราจะถึงจุดหมายปลายทางไหม?
 ลูกเอ๋ย...ในโลกนี้ไม่มีที่ไหนดอกไม้ที่มีความรื่นรมณ์และความสบายสำหรับเจ้า
 ทางของเราได้ปูด้วยดอกไม้สวยสวยจงไปเถิด แมว่ามันจะเป็นสิ่งที่บีบคั้นหัวใจเจ้า
 พ่อเห็นแล้วว่า หนามตำเนื้ออ่อนอ่อนของเจ้าเลือดของเจ้า เปรียบดั่งทับทิมบนใบหญ้าไถลน้ำ
 น้ำตาของเจ้าที่ไหลต้องพุ่มไม้สีเขียวเปรียบดั่งเพชรบนมรกตที่แสดงความงามเต็มที่
 เพื่อมนุษยชาติ...จงอย่าละความกล้าเมื่อเผชิญกับความทุกข์...ให้อดทนและสุขุม
 และจงมีความสุขที่ได้ยึดอุดมการณ์ที่มีค่า ไปเถิด..ถ้าเจ้าต้องการเดินตามรอยเท้าพ่อ

บทพระราชนิพนธ์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ

บทบาทหน้าที่ของพระมหากษัตริย์

บทบาทหน้าที่ของพระมหากษัตริย์คือ การเป็นประมุขของประเทศ และทรงมีหน้าที่ในด้านการปกครอง เสริมสร้างความมั่นคงให้พระราชอาณาจักร นอกจากนี้ พระมหากษัตริย์ก็ยังทรงส่งเสริมด้านเศรษฐกิจทำให้มีความมั่งคั่งเจริญรุ่งเรือง พร้อมทั้งทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมสร้างความงดงามในความเป็นไทย

1. ด้านการเมืองการปกครองและเสริมสร้างความมั่นคง

พระมหากษัตริย์ทรงเป็นผู้นำในการสร้างความมั่นคงในพระราชอาณาจักร และทรงเป็นจอมทัพในการทำศึกสงครามเพื่อขยายพระราชอาณาเขตให้กว้างใหญ่ไพศาล ในขณะเดียวกันพระมหากษัตริย์ก็ยังทรงปกป้องบ้านเมืองจากข้าศึกศัตรู ดังเช่น สมัยสุโขทัยพ่อขุนบางกลางหาว ทรงร่วมมือกับพ่อขุนผาเมืองขับไล่ขอมสบาดโขลญลำพงออกจากสุโขทัย พ่อขุนบางกลางหาวทรงยึดเมืองศรีสัชชนาลัยไว้ได้และทรงคืนเมืองให้พ่อขุนผาเมือง ส่วนพ่อขุนผาเมืองก็ทรงปราบดาภิเษกพ่อขุนบางกลางหาวเป็นกษัตริย์สุโขทัย ทรงพระนามว่า “พ่อขุนศรีอินทราทิตย์” ปฐมกษัตริย์แห่งราชวงศ์พระร่วงเจ้า กรุงสุโขทัย พ่อขุนศรีอินทราทิตย์ทรงปกครองบ้านเมืองแบบพ่อปกครองลูกและปกป้องพระราชอาณาเขตเพื่อให้ไพร่ฟ้าประชาชนอยู่อย่างร่มเย็นเป็นสุข พระองค์ทรงทำสงครามยุทธหัตถีกับขุนสามชน เจ้าเมืองฉอด โดยมีพระราชโอรสองค์ที่ 3 ร่วมรบจนสามารถเอาชนะขุนสามชนได้ พระองค์จึงทรงเฉลิมพระนามว่า “พระรามคำแหง”

ครั้นต่อมา พระรามคำแหงก็ได้ขึ้นครองราชย์ต่อจากพ่อขุนบานเมือง ซึ่งเป็นพระเชษฐาธิราชของพระองค์ทรงพระนามว่า “พ่อขุนรามคำแหง” พระองค์ทรงปกครองบ้านเมือง และขยายพระราชอาณาเขตได้กว้างใหญ่ไพศาลที่สุดในสมัยสุโขทัย คือ ทิศตะวันออกทรงปราบได้ถึงเมืองสระหลวง สองแคว (พิษณุโลก) ลุมบาจาย สะค้ำ ข้ามฝั่งแม่น้ำโขงไปถึงเวียงจันทน์ เวียงคำในลาว ทิศใต้ทรงปราบได้คันทิ (บ้านโคกกำแพงเพชร) พระบาง (นครสวรรค์) แพรก (ชัยนาท) สุพรรณภูมิ ราชบุรี เพชรบุรี นครศรีธรรมราช มีฝั่งทะเลสมุทร (มหาสมุทร) เป็นเขตแดน ทางทิศตะวันตกทรงปราบได้เมืองฉอด เมืองหงสาวดี และมีมหาสมุทรเป็นเขตแดน ทิศเหนือทรงปราบได้เมืองแพร่ เมืองน่าน เมืองพลัว (อำเภอปัว จังหวัดน่าน) ข้ามฝั่งโขงถึงเมืองชวา (หลวงพระบาง) เป็นเขตแดน นอกจากนี้ พ่อขุนรามคำแหงมหาราชยังทรงสร้างพระราชไมตรีกับพระยามังรายแห่งล้านนา และพระยาลำเมืองแห่งพะเยา ทรงยินยอมให้พระยามังรายขยายอาณาเขตล้านนาทางแม่น้ำกก แม่น้ำปิง และแม่น้ำวังได้อย่างสะดวก เพราะพระองค์ต้องการให้ล้านนาเป็นกันชนระหว่างจีนกับสุโขทัย เมื่อ พ.ศ. 1839 พ่อขุนรามคำแหงมหาราชยังทรงช่วยเหลือพระยามังรายหาชัยภูมิในฐานะมิตรสหาย

ส่วนในสมัยอยุธยา พระเจ้าอู่ทองทรงรวบรวมสุพรรณบุรีกับละโว้ ซึ่งเป็นกลุ่มเมืองในเครือญาติเข้าด้วยกัน แล้วสถาปนากรุงศรีอยุธยาบริเวณที่เรียกว่า หนองโสน เมื่อจุลศักราช 712 ปีชลา ทศก วันศุกร์ ขึ้น 6 ค่ำ เดือนห้า เวลารุ่งแล้ว 3 นาฬิกา 9 บาท (9 โมงเช้า 54 นาที) เมื่อแรกเสวยราชสมบัติทรงพระนามว่า สมเด็จพระรามาธิบดีศรีสุนทรบรมบพิตรพระพุทธเจ้าอยู่หัว ขณะพระชนมายุได้ 37 พรรษา ภายหลังการสถาปนาพระราชอาณาจักรแล้ว ปรากฏความในจุลยุทธการวงศ์ว่า ประเทศราช 16 หัวเมือง ได้เข้ามาถวายบังคมยอมรับในพระราชอำนาจ เช่น มะละกา (แหลมมลายู) ชวา (หลวงพระบาง) ตะนาวศรี นครศรีธรรมราช

ทวย ฆะตะมะ ฆะล่ำเล็ง สงขลา จันทบูรณ พิชณุโลก สุโขทัย พิษัย สวรรคโลก พิจิตร กำแพงเพชร และ นครสวรรค์ นอกจากนี้พระองค์ยังทรงทำสงครามและกวาดต้อนเทครัวชาวกัมพูชามายังกรุงศรีอยุธยา

รัชสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ทรงโปรดให้มีการปฏิรูประบบบริหารราชการแผ่นดิน โดยการ แต่งตั้งตำแหน่งสมุหพระกลาโหม ดูแลทหาร และสมุหนายก ดูแลพลเรือน ขณะเดียวกันพระองค์ก็ยังทรง แต่งตั้งคณะบุคคลขึ้นมารับสนองพระราชกิจ ซึ่งแบ่งเป็น 4 ฝ่าย เรียกว่า จตุสดมภ์ คือ อธิบดีกรมเมือง (เวียง) อธิบดีกรมวัง อธิบดีกรมคลัง อธิบดีกรมนา และพระองค์ยังทรงโปรดให้พระญาติวงศ์ไปปกครองบ้านเล็กเมือง น้อยตามฐานะด้วย แต่ต้องอยู่ในพระเนตร พระกรรณของพระองค์ ดังนั้นสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถจึงทรง เป็นศูนย์กลางอำนาจในการปกครองทั้งปวง

สมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงทำยุทธหัตถีกับพระมหาอุปราชาเมื่อ พ.ศ. 2135

ต่อมาในรัชสมัยสมเด็จพระนเรศวรมหาราช พระมหากษัตริย์แห่งกรุงศรีอยุธยา ผู้ทรงพระปรีชา สามารถในด้านการทำศึกสงคราม พระองค์ทรงขยายพระราชอาณาเขตออกไปอย่างกว้างขวางและปกป้อง บ้านเมืองจากข้าศึกศัตรู เช่น สงครามยุทธหัตถี เมื่อ พ.ศ. 2135 พระเจ้าหงสาวดีนันทบุเรง ทรงให้พระมหา- อุปราชายกทัพมาบุกกรุงศรีอยุธยาผ่านด่านเจดีย์สามองค์ สมเด็จพระนเรศวรมหาราชเมื่อทรงทราบข่าวศึก ก็ทรงแต่งกองทัพพร้อมด้วยสมเด็จพระเอกาทศรถ พระอนุชาธิราชออกรบกับพระมหาอุปราชาที่หนองสาหร่าย พระองค์ทรงทำยุทธหัตถีกับพระมหาอุปราชาจนสามารถเอาชนะได้สำเร็จ ผลของสงครามทำให้พระมหา- อุปราชาทรงสิ้นพระชนม์บนคอช้าง ในการทำสงครามยุทธหัตถีครั้งนี้เป็นสาเหตุทำให้พม่าไม่กล้าเข้ามารุกราน กรุงศรีอยุธยายาวนานกว่า 100 ปี

ครั้นในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช พระองค์ทรงเจริญสัมพันธไมตรีกับพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 แห่ง ประเทศฝรั่งเศส เพื่อสร้างรากฐานแห่งพระราชอำนาจให้เป็นที่น่าเกรงขามในบรรดานานาประเทศ เนื่องจาก ฝรั่งเศสเป็นประเทศมหาอำนาจที่ได้รับการยอมรับโดยทั่วไปว่ามีความสามารถทางการรบ และความเจริญ ด้านศิลปวิทยาการ สมเด็จพระนารายณ์มหาราชทรงโปรดให้ทหารชาวต่างชาติมารับราชการในราชสำนักและ ทรงสร้างเมืองลพบุรีไว้เป็นราชธานีแห่งที่ 2 พร้อมทั้งให้ชาวต่างชาติสร้างป้อมปราการไว้เพื่อตั้งรับข้าศึกศัตรู ที่จะเข้ามากระทำอันตรายต่อพระราชอาณาจักร

สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช

พระมหากษัตริย์แห่งกรุงธนบุรี

เมื่อกรุงศรีอยุธยาพ่ายแพ้ให้กับพม่าในปี พ.ศ. 2310 สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชทรงกอบกู้เอกราช ขับไล่ข้าศึกศัตรูออกจากพระราชอาณาจักร แล้วพระองค์ก็ทรงสถาปนากรุงธนบุรีเป็นราชธานี ต่อจากนั้น พระองค์ก็ได้ทรงรวบรวมบ้านเมืองให้เป็นปึกแผ่นด้วยการปราบปรามชุมนุมต่าง ๆ คือ ชุมนุมเจ้าพระยา-พิชัยโลก (เรือง) ชุมนุมเจ้าพระฝาง (เรือน) ชุมนุมเจ้าพระยานครศรีธรรมราช (หนู) และชุมนุมเจ้า พิมาย หรือ กรมหมื่นเทพพิพิธ กระทั่งถึง พ.ศ. 2313 จึงสามารถมีชัยเหนือชุมนุมต่าง ๆ ได้ทั้งหมดส่งผลให้ชาติไทยกลับมา รวมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันอีกครั้ง หลังศึกอะแซหุ่่นกี้ ใน พ.ศ. 2318 สมเด็จพระเจ้า ตากสินมหาราชทรง ดำเนินการขยายพระราชอาณาเขตของกรุงธนบุรีออกไปอย่างกว้างใหญ่ไพศาล ทิศเหนือได้ถึงเมืองเชียงใหม่ ทิศใต้ตลอดหัวเมืองตานี (ปัตตานี) ทิศตะวันออกตลอดกัมพูชา จำปาศักดิ์ถึงญวนใต้ ทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ตลอดเวียงจันทน์ หัวเมืองพวน และหลวงพระบาง ทิศตะวันตกถึงเมืองมะริด และตะนาวศรีออกมหาสมุทรอินเดีย

ต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช พระองค์ทรงสถาปนาราชธานี ขึ้นใหม่ในปี พ.ศ. 2325 บริเวณฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยา เรียกว่ากรุงรัตนโกสินทร์ ในตอนต้นรัชกาล พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชทรงร่วมกับกรมพระราชวังบวรมหาสุรสิงหนาท ผู้เป็น พระอนุชาธิราชทำศึกสงครามกับพม่า ในปี พ.ศ. 2328 ซึ่งเป็นสงครามครั้งใหญ่ เรียกว่า สงคราม 9 ทัพ พระเจ้าปดุง กษัตริย์แห่งพม่ายกกองทัพมาตีไทยมากถึง 9 ทัพ ตั้งแต่ทิศเหนือ ทิศตะวันตก และทิศใต้ แต่ด้วย พระปรีชาสามารถของทั้งสองพระองค์จึงเอาชนะพม่าได้สำเร็จ

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (กลาง)
ทรงฉายพระรูปร่วมกับสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ (ขวา)
และสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ (ซ้าย)

ครั้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ พระองค์ทรงปฏิรูปบ้านเมืองให้ทัดเทียมกับนานาประเทศที่เข้ามาเจริญสัมพันธไมตรีในราชสำนักสยาม ทรงมีพระราชดำริแก้ไขระบบบริหารราชการแผ่นดินครั้งใหญ่เมื่อปี พ.ศ. 2435 โดยทรงยกเลิกระบบเสนาบดีแบบเดิมที่มีมาตั้งแต่สมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ แล้วทรงจัดตั้งกระทรวงจำนวน 12 กระทรวง ทรงแบ่งหน้าที่ให้ชัดเจน และเหมาะสมกับความเปลี่ยนแปลงของบ้านเมือง พระราชกรณียกิจที่สำคัญของพระองค์คือการรักษาเอกราชของชาติไว้ได้รอดปลอดภัย ในขณะที่ประเทศเพื่อนบ้านโดยรอบ ทั่วทุกทิศต้องตกเป็นอาณานิคมของชาติตะวันตก โดยเฉพาะอังกฤษกับฝรั่งเศส ซึ่งในขณะนั้นเป็นมหาอำนาจที่นำหาวาดกลัว

ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช (รัชกาลที่ 9) พระองค์ทรงเป็นประมุขของประเทศตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย และทรงเป็นผู้ที่คอยบำบัดทุกข์บำรุงสุขของพสกนิกรชาวไทยทั้งประเทศ ดังพระบรมราชโองการแก่ประชาชนชาวไทยว่า **“เราจะครองแผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม”** พระราชปณิธานของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช เป็นที่ประจักษ์ ทั้งชาวไทยและชาวต่างชาตินับตั้งแต่ทรงครองสิริราชสมบัติพระองค์ทรงอุทิศกำลังพระราชวรกาย และกำลังพระสติปัญญาเพื่อประโยชน์สุขของประชาชนตลอดมา ทรงเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมราษฎรทั่วทั้งประเทศ ซึ่งทำให้ทรงทราบถึงปัญหาทุกด้านของประชาชน จนนำมาซึ่งโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริต่าง ๆ เช่น โครงการฝนหลวง เพื่อช่วยเหลือเกษตรกรที่ประสบภัยแล้ง การขาดแคลนน้ำหรือฝนทิ้งช่วง และช่วยด้านการอุปโภคบริโภคของประชาชน โครงการน้ำดีไล่น้ำเสีย เพื่อแก้ไขปัญหามลพิษทางน้ำ โครงการแก้มลิงอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เพื่อแก้ไขปัญหาน้ำท่วม พระราชดำริการอนุรักษ์ป่าไม้ด้วยการสร้างความสำนึกให้รักป่าไม้ร่วมกัน การปลูกป่า นอกจากนี้ยังมีแนวพระราชดำรินด้านการเกษตร คือ เกษตรทฤษฎีใหม่อันเป็นการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุด แนวพระราชดำริเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงซึ่งเป็นวิถีแห่งการดำเนินชีวิตอยู่อย่างเรียบง่าย รู้จักประมาณตน มีเหตุผล มีภูมิคุ้มกันที่ดี มีความรู้ คู่คุณธรรม และโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำรินอื่น ๆ อีกมากมาย

**พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช (รัชกาลที่ 9)
ทรงบำเพ็ญพระราชกรณียกิจนานัปการเพื่อบำบัดทุกข์บำรุงสุขของพสกนิกรชาวไทย**

พัฒนาการบทบาทหน้าที่ของพระมหากษัตริย์จากอดีตสู่ปัจจุบันมีความเปลี่ยนแปลงไปในบริบททางสังคมของแต่ละยุคสมัย เพราะพระมหากษัตริย์ในอดีตต้องเป็นจอมทัพในการทำศึกสงครามปกป้องและขยายพระราชอาณาเขต สร้างความเป็นปึกแผ่นมั่นคง ความเจริญรุ่งเรืองของพระราชอาณาจักร ส่วนในปัจจุบันพระมหากษัตริย์ทรงไม่ได้ทำศึกสงครามแล้ว แต่ทรงมีบทบาทในการบำบัดทุกข์บำรุงสุข แก้อาณาประชาราษฎร์ให้อยู่ร่มเย็นภายใต้พระบรมโพธิสมภารด้วยการแก้ไขปัญหาการทำมาหากิน และการดำเนินชีวิตของประชาชนโดยทรงพระราชทานโครงการหลวงต่าง ๆ ตามแนวพระราชดำริ

ในรัชกาลปัจจุบัน สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณ บดินทรเทพยวรางกูร พระองค์ขึ้นทรงราชย์สืบราชสันตติวงศ์ เป็นสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 10 ทรงเป็นประมุขของประเทศตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย และสานต่อพระราชปณิธานของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช (รัชกาลที่9) ต่อไป

นอกจากนี้พระบรมวงศานุวงศ์ทุกพระองค์ในราชตระกูลก็ยังทรงบำเพ็ญพระราชกรณียกิจในด้านต่าง ๆ ตามรอยเบื้องพระยุคลบาทของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช (รัชกาลที่ 9) ดังนั้น สถาบันพระมหากษัตริย์จึงเป็นศูนย์รวมจิตใจของปวงชนชาวไทยทั้งปวง

2. ด้านการส่งเสริมเศรษฐกิจของชาติ

การส่งเสริมเศรษฐกิจของชาติ เป็นบทบาทที่สำคัญของสถาบันพระมหากษัตริย์ ตั้งแต่สมัยสุโขทัย เป็นราชธานี ในศิลาจารึกสุโขทัยหลักที่ 1 กล่าวเกี่ยวกับการส่งเสริมการค้าในสมัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราชว่า “เจ้าเมืองบ่เอาจกอบในไพร่ลู่ทาง เพื่อนจูงวัวไปค้าขี่ม้าไปขาย ใครจักใคร่ค้าช้างค้า ใครจักใคร่ค้าม้าค้า ใครจักใคร่ค้าเงือน (เงิน) ค้าทองคำ”

จากข้อความข้างต้น แสดงให้เห็นถึงการส่งเสริมเศรษฐกิจการค้าของพระมหากษัตริย์ด้วยการเปิดเสรีทางการค้า และไม่เก็บ “จกอบ” ซึ่งหมายถึงภาษีค่าผ่านด่านกับบรรดาพ่อค้าที่มาทำการค้าในสุโขทัย พระมหากษัตริย์สมัยสุโขทัยมีการปรับปรุงระบบชลประทาน เพื่อกักเก็บน้ำตามธรรมชาติให้เพียงพอต่อการอุปโภค บริโภค ตลอดทั้งปีของไพร่ฟ้า ปรากฏว่า มีการขุดสระ (ตระพัง) สร้างเขื่อน (สรีดภงส์ หรือทำนบพระร่วง) ดังในศิลาจารึกสุโขทัยหลักที่ 1 ว่า “กลางเมืองสุโขทัยนี้มีน้ำตระพังโพลสีโสภินดี ตั้งกินน้ำโขงเมื่อแล้ง” ซึ่งเป็นการส่งเสริมการทำเกษตรกรรมของบรรดาไพร่ฟ้า เช่น การปลูกหมาก พลู่ มะพร้าว ขนุน มะม่วง มะขาม และทรัพยากรอื่น ๆ

ส่วนการค้ากับต่างประเทศ องค์พระมหากษัตริย์ทรงสนับสนุนให้พ่อค้าชาวต่างชาติเข้ามาทำ การค้ากับสุโขทัย อาทิ จีน อินเดีย เปอร์เซีย อาหรับ มะริด และลาว ฯลฯ สินค้าสำคัญของสุโขทัยที่ส่งไปค้าขายกับต่างประเทศ คือ เครื่องสังคโลก ซึ่งเป็นเครื่องปั้นดินเผาที่มีสีเขียวไขกา น้ำยาเคลือบแตกลายงา เป็นลักษณะเฉพาะของสุโขทัยที่งดงาม

เศรษฐกิจสมัยสุโขทัยเริ่มขยายตัวเพิ่มมากขึ้นเพราะพระมหากษัตริย์ทรงสนับสนุนการค้าทั้งภายในและภายนอก ประกอบกับสุโขทัยมีความอุดมสมบูรณ์ จึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยส่งเสริมนโยบายของพระมหากษัตริย์สมัยสุโขทัยให้ประสบความสำเร็จ ความอุดมสมบูรณ์ นี้ปรากฏในศิลาจารึกสุโขทัยหลักที่ 1 ว่า “เมืองสุโขทัยนี้ดี ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว”

สมัยอยุธยาเป็นที่ตั้งของกรุงศรีอยุธยาอุดมสมบูรณ์ตามธรรมชาติ สังคมอยุธยาเป็นสังคมเกษตร ประกอบอาชีพทำนา ทำสวน ทำไร่ และการประมง ผลผลิตทางการเกษตรทั้งที่มีเก็บไว้บริโภคและทำการค้าขาย พระมหากษัตริย์ทรงมีนโยบายส่งเสริมเศรษฐกิจด้วยการสร้างเส้นทางคมนาคมให้สะดวกขึ้น เช่น การขุดคลองลัดเชื่อมกับลำน้ำหลัก อาทิ แม่น้ำเจ้าพระยา แม่น้ำป่าสัก แม่น้ำลพบุรี นอกจากนี้ ยังทรงเจริญสัมพันธไมตรีกับนานาประเทศ ทั้งชาติตะวันออกและชาติตะวันตก ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ทรงผูกมิตรกับพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 ด้วยการส่งราชทูตนำพระราชสาส์นไปเจริญสัมพันธไมตรี ณ ประเทศฝรั่งเศส พระองค์ไม่ทรงกีดกันชาวต่างชาติที่เข้ามาয়ราชสำนัก เพราะทรงมีวิสัยทัศน์กว้างไกลในการนำพาประเทศไปสู่ความเจริญมั่งคั่งและมั่นคง นอกจากนี้พระองค์ยังทรงติดต่อกับจีน ญี่ปุ่น ขวาญวน อินเดีย เปอร์เซีย ฮอลันดา และอีกหลายประเทศในทวีปยุโรป ส่งผลให้การค้าสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช เจริญรุ่งเรืองเป็นที่โดดเด่นมากในสมัยอยุธยา

รัชสมัยสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ทรงมีพระปรีชาสามารถ ในด้านเศรษฐกิจ การคลังมาตั้งแต่ยังมีได้เสด็จขึ้นครองราชย์ ทรงกำกับดูแลพระคลังมหาสมบัติและกรมท่า ในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ 2 พระราชบิดาของพระองค์ ทั้งยังทรงแต่งสำเภาไปค้าขายในเมืองจีน จนได้รับพระนามที่พระราชบิดาทรงเรียกยกย่องว่า “เจ้าสัว”

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงตั้งระบบเจ้าภาษีนายอากร รับประมูลไปจัดเก็บภาษีส่งแก่ราชการ ทำให้รายได้แผ่นดินสูงมากขึ้น นอกจากนี้ยังทรงโปรดเกล้าฯให้รวบรวมพระราชทรัพย์ ไว้ใช้ในราชการแผ่นดินเมื่อยามจำเป็นเรียกว่า “เงินถุงแดง” ซึ่งในเวลาต่อมาพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงใช้เงินถุงแดงจ่ายค่าปรับให้กับฝรั่งเศส ดังที่พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำรัสคาดการณ์ไว้ก่อนสวรรคต ความว่า “การศึกสงครามข้างญวน ข้างพม่า ก็เห็นจะไม่มีแล้ว จะมีแต่ข้างพวกฝรั่งให้ระวังให้ดีอย่าเสียที่แก่เขาได้ การงานสิ่งใดของเขาที่มีควรจะเรียนรำเอาไว้ก็เอาอย่างเขา แต่อย่าให้นับถือเลื่อมใสไปทีเดียว”

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 ทรงมีพระปรีชาสามารถในการรับมือกับชาติตะวันตก ด้วยการปรับปรุงประเทศ ทรงวางรากฐานโดยการยอมรับความเจริญก้าวหน้าแบบอารยประเทศ มาใช้ในสยาม พระองค์ทรงทำสนธิสัญญาเบาว์ริงกับอังกฤษ ในปี พ.ศ. 2398 ส่งผลให้การค้ากับต่างประเทศเจริญรุ่งเรือง ทรงอนุญาตให้ประชาชนบุกเบิกที่ดินสำหรับการประกอบอาชีพและสร้างผลผลิตทางการเกษตรเพื่อการค้ากับต่างประเทศมากขึ้น โดยเฉพาะ ข้าว กลายเป็นสินค้าออกที่สำคัญของสยาม พระองค์ทรงลดหย่อนการเกณฑ์ไพร่ ทำงานหลวง และงดเว้นการเกณฑ์แรงงานในฤดูทำนา เพื่อให้ราษฎรมีเวลาในการประกอบอาชีพอย่างเต็มที่

สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ทรงดำเนินนโยบายปฏิรูประบบเศรษฐกิจของไทยไปในทิศทางที่เอื้อประโยชน์สูงสุดแก่ประชาชน และสอดคล้องกับระบบสากล พระองค์ทรงรวมศูนย์การจัดเก็บเงินรายได้ของหน่วยงานราชการต่าง ๆ โดยการจัดตั้ง “หอรัษฎากรพิพัฒน์” ขึ้นใน พ.ศ. 2416 และได้ยกเลิกระบบเจ้าภาษีนายอากร พร้อมทั้งจัดทำงบประมาณแผ่นดินขึ้นเป็นครั้งแรก

นอกจากนี้ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงปรับปรุงผลผลิตด้านการเกษตร โดยจัดตั้งหน่วยงานดูแล เช่น กรมข้าว กรมป่าไม้ กรมที่ดิน กรมช่างไหม และพระองค์ทรงส่งเสริมกิจการอุตสาหกรรมแบบใหม่ เช่น ตั้งโรงเลื่อยจักรในภาคกลาง ตั้งเหมืองแร่ในภาคใต้ และทำป่าไม้ในภาคเหนือ ด้านการคมนาคมพระองค์ทรงโปรดให้ตัดถนนในเขตราชธานี ขุดขยายคลองเชื่อมหัวเมืองต่าง ๆ และที่สำคัญคือ พระองค์ทรงโปรดให้สร้างทางรถไฟไปสู่ภูมิภาคที่ห่างไกล เช่นทางรถไฟจากกรุงเทพฯ ไปยังเมืองนครราชสีมา ในด้านการค้ากับต่างประเทศ พระองค์ทรงให้การสนับสนุนอย่างเต็มที่ โดยการเปิดประเทศให้ชาวต่างชาติเข้ามาค้าขาย

สำหรับในปัจจุบันนี้ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช (รัชกาลที่ 9) ทรงพระราชทานโครงการหลวงและโครงการตามแนวพระราชดำริให้กับราษฎรเพื่อนำทรัพยากรธรรมชาติมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดและยั่งยืน นอกจากนี้ยังมีแนวคิดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และเกษตรทฤษฎีใหม่ ซึ่งเป็นแนวทางที่จะส่งเสริมให้มีการผลิตที่พอเลี้ยงตัวได้ โดยเน้นที่ตนเอง ครอบครัว ชุมชน ไปจนถึงระดับประเทศ

หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและเกษตรทฤษฎีใหม่ส่งผลให้ประชาชนไทยมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นและยังช่วยกระตุ้นภาวะเศรษฐกิจของชาติให้ดีขึ้นด้วย

ในรัชกาลปัจจุบัน สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณ บดินทรเทพยวรางกูร ทรงได้สานต่อพระราชปณิธานของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชในโครงการต่าง ๆ เพื่อให้ประชาราษฎร์ดำเนินชีวิตที่ดีให้อยู่ร่มเย็น

นอกจากแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชแล้ว ยังมีพระราชเสาวนีย์ของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ที่ทรงพระราชทานให้กับปวงชนชาวไทย โดยเฉพาะด้านการส่งเสริมให้ประชาชนในท้องถิ่นทั่วทุกภูมิภาคมีอาชีพ เช่น ทรงก่อตั้งมูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพฯ เพื่อให้ประชาชนที่มีฝีมือด้านงานหัตถกรรมได้สร้างผลงาน และจำหน่ายหารายได้ให้กับครอบครัว ด้วยน้ำพระราชหฤทัย ของทั้งสองพระองค์ที่ทรงมีต่อปวงชนชาวไทย ส่งผลให้พสกนิกรจงรักภักดี และซาบซึ้งในพระมหากรุณาธิคุณนับตั้งแต่ทรงขึ้นครองสิริราชสมบัติ จวบจนปัจจุบันนี้

3. ด้านการเสริมสร้างสังคมการศึกษาและศาสนา

ในอดีตสถาบันพระมหากษัตริย์มีบทบาทในการเสริมสร้างสังคมไทยให้มีรูปแบบสอดคล้องกับการเมืองการปกครอง ในบริบทของปัจจัยต่าง ๆ ทั้งจากภายในและภายนอกประเทศ วิถีชีวิตในสังคมไทยเป็นสังคมที่มีระดับชนชั้นแม้จะไม่เข้มงวดเคร่งครัดเหมือนอินเดียแต่ก็ทำให้คนไทยมีบทบาทหน้าที่ที่ต่างกันและได้รับการปฏิบัติที่ไม่เท่าเทียมกัน พระมหากษัตริย์ในสังคมไทยนั้นทรง ไว้ซึ่งอำนาจอธิปไตย มีพระราชอำนาจเป็นสิทธิ์ขาดในการปกครองประเทศ สังคมจะดีมีสุขมีความเป็นธรรมหรือเดือดร้อนอย่างไรจึงขึ้นอยู่กับองค์พระมหากษัตริย์ซึ่งเป็นผู้กำหนดระบบแห่งสังคมขึ้นและใช้พระราชอำนาจบังคับการให้เป็นไปตามระบบนั้น เมื่อพระมหากษัตริย์ทรงมีพระราชปณิธานในอันที่จะให้ มีความเป็นธรรมและความผาสุกในสังคมแล้ว สังคมก็มีความเป็นธรรมและความสุข จากหลักศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหง แห่งกรุงสุโขทัย สังคมไทยในสมัยของพระองค์แบ่งชนชั้น ออกเป็นสอง คือชนชั้นสูงอันอยู่ในตระกูลสูงซึ่งเรียกว่า “ลูกเจ้าลูกขุน” หนึ่งและชนชั้นธรรมดาสามัญ ซึ่งเรียกว่า “ไพร่” หรือ “ไพร่ฟ้า” หนึ่ง มิได้กล่าวถึงชนชั้นอื่นได้อีกเลย ในศิลาจารึกหลักนั้น จะกล่าวถึงชนส่วนอื่นก็มีแต่พระสงฆ์ ซึ่งอยู่ในฐานะเป็นที่เคารพของคนทั้งปวงตั้งแต่องค์พระมหากษัตริย์ลงมา และพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนานั้นเป็นผู้ที่ออกไปแล้วจากสังคมในช่วงสมัยแรกของกรุงสุโขทัย พระมหากษัตริย์ปกครองบ้านเมืองด้วยหลักคิดระหว่าง บิดากับบุตร แต่ในช่วงหลังมีความเป็นธรรมราชาเพิ่มขึ้นเพราะได้รับพระพุทธศาสนาจากลังกาและใช้ศาสนาเป็นเครื่องมือในการสร้างความสงบสุขในสังคมให้ประชาชนพึงธรรมรักษาศีล บริจาคทาน และเป็น แนวทางในการตรากฎหมายและตัดสินคดีโดยเฉพาะในรัชสมัยของพ่อขุนรามคำแหงมหาราชและพระมหาธรรมราชาลิไท

ในสมัยอยุธยาสังคมในสมัยนั้นแม้จะมีชนชั้นสูงและชนชั้นต่ำซึ่งมีฐานะตลอดจนสิทธิและหน้าที่แตกต่างกันก็ดี แต่ชนชั้นเหล่านั้นก็ไม่มีเสถียรภาพแต่อย่างใดอาจเลื่อนไหลลงมาจนถึงชนชั้นไพร่และทาสหรือถูกยกขึ้นสูงเป็นขุนนางด้วยการกระทำของตนเอง หรือมาขึ้นเป็นเจ้าในระดับสูงซึ่งที่เรียกว่า “การเฉลิมพระยศ” ก็ได้ ชนชั้นแต่ละกลุ่มก็มีบทบาทต่างกันและเอื้อเพื่อเกื้อกูลกันด้วยระบบมูลนาย ในสมัยของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถทรงจัดตั้งระบบศักดินาขึ้นเพื่อจัดระเบียบสังคมให้บุคคลมีหน้าที่และความรับผิดชอบตามศักดิ์

กล่าวคือ ผู้มีศักดินาสูงก็ต้องรับโทษสูงหากทำผิดกฎหมายและศีลธรรมจรรยา เพราะถือว่าเป็นผู้รับประโยชน์สูงกว่าผู้มีศักดินาต่ำกว่า ในยุคนั้นศักดินาเป็นสิ่งที่ทุกคนมีประจำตัวอยู่ เพื่อใช้เป็นเครื่องกำหนดสิทธิและหน้าที่ในสังคมอย่างแน่นอน ที่สำคัญคือการจัดการด้านกำลังคนที่มีความจำเป็นในการรักษาบ้านเมืองและขยายดินแดน รวมทั้งการใช้แรงงานเช่นการก่อสร้าง การผลิตและงานช่างศิลป์ต่าง ๆ ดังนั้นในรัชสมัยของสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 2 ทรงโปรดให้มีการจัดทำบัญชีไพร่พลเพื่อควบคุมการเกณฑ์คนทำงานในระบบไพร่และการพระราชสงคราม แต่มาถึงสมัยอยุธยาตอนปลายปัญหาการหลบหนีสังกัด ของกำลังพลจากไพร่หลวงไปเป็นไพร่สมที่เป็นงานที่เบากว่าและมีอิสระมากกว่าทำให้ทางราชการไม่สามารถควบคุมกำลังพลในหัวเมืองต่าง ๆ ได้และพระมหากษัตริย์ยังต้องแบ่งคนให้เจ้านายในการตั้งกรม จึงกลายเป็นปัญหาหนึ่งที่ส่งผลในตอนเสียกรุง เมื่อสมเด็จพระเจ้าตากสินทรงกอบกู้เอกราชได้แล้วทรงใช้วิธีส่งคนสนิทไปควบคุมหัวเมืองเหล่านั้นและเข้มงวดกวดขันในการสักเลกเพื่อป้องกันไพร่หลวงหลบหนีด้วยเป็นเวลาที่บ้านเมืองอยู่ในระหว่างอันตรายเพิ่งกอบกู้เอกราชคืนมาได้ ทั้งประสบความเสียหายอย่างใหญ่หลวง ผู้คนหลบหนีเข้าป่ามากมาย ที่ถูกกวาดต้อนไปพม่าก็มีมาก นอกนั้นก็พยายามเอาตัวรอด โดยการแตกเป็นก๊กเป็นเหล่าแย่งชิงอำนาจกันครั้งกู้กรุงศรีอยุธยากลับคืนมาได้ก็ยังคงต้องระมัดระวังภัยจากพม่าที่จะมาโจมตีอีก การควบคุมกำลังคนจึงมีความสำคัญมาก เพราะหากมีผู้น้อย ก็จะทำให้พ่ายแพ้แก่ข้าศึกศัตรูได้ จนถึงสมัยต้นรัตนโกสินทร์รัชสมัยของสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกการควบคุมไพร่พล ทำได้อย่างมีประสิทธิภาพขึ้นและมีจำนวนพลเมืองมากขึ้นจึงทำให้สามารถลดเวลาในการเข้ารับราชการ (อยู่เวร) จากปีละ 6 เดือนที่เรียกว่าเข้าเดือนออกเดือนเหลือเพียง 4 เดือนหรือเข้ารับราชการ 1 เดือนพัก 2 เดือน และลดลงได้อีกเป็นเข้าเวร 1 เดือนและออกเวร 3 เดือนคือรับราชการเพียงปีละ 3 เดือน ต่อมาจ่ายเป็นเงินแทนการเข้าเวรได้ ในอัตราเดือนละ 6 บาท ปีละ 18 บาท สำหรับไพร่สมนั้น ให้เข้ามารับราชการด้วยเช่นกันปีละ 1 เดือน หรือจ่ายเป็นเงิน ปีละ 6 บาท ส่งผลดีต่อประชาชนที่มีเวลาไปประกอบอาชีพของตนเองได้สะดวกขึ้น ทำให้เกิดการจ้างงานแทนการใช้แรงงานไพร่

กลุ่มชนชั้นทาส ในสมัยรัตนโกสินทร์มี 7 ประเภทคือ

1. ทาสสินไถ่ คือทาสที่ไถ่หรือซื้อมาด้วยทรัพย์
2. ทาสในเรือนเบี้ย คือเด็กที่เกิดมาในขณะที่พ่อแม่เป็นทาส
3. ทาสที่ได้มาจากฝ่ายบิดามารดา คือทาสที่ได้รับเป็นมรดกสืบทอด
4. ทาสท่านให้ คือ ทาสที่มีผู้ยกให้
5. ทาสที่ได้เนื่องมาจากนายเงินไปช่วยให้ผู้นั้นพ้นโทษปรับ
6. ทาสที่มูลนายเลี้ยงไว้ในยามข้าวยากหมากร้าง
7. ทาสเชลยคือทาสที่ได้มาจากสงคราม

แม้ทาสจะเป็นกลุ่มคนที่มีมูลนายคือนายทาสเลี้ยงดูและคุ้มครองแต่ไม่มีอิสระ นายทาสบางคนปราศจากเมตตาทาสก็ถูกใช้แรงงานและลงโทษเข็ญติทารุณ ที่เป็นหญิงก็อาจถูกนายทาสล่วงละเมิดหากเป็นลูกทาสที่เกิดจากบิดามารดาที่เป็นทาสก็ตกเป็นทาสในเรือนเบี้ยตั้งแต่แรกเกิดเป็นที่น่าเวทนา ดังนั้น ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ทรงมีพระราชดำริที่จะปลดปล่อยให้ ไพร่ฟ้า ข้าแผ่นดินของพระองค์มีอิสระและมีเกียรติภูมิของความเป็นพลเมืองที่มีอิสระเสรี การยกเลิกระบบไพร่ และทาสนี้ ถือว่า

เป็นพระราชกรณียกิจที่สำคัญและได้ยกย่อง ในพระปรีชาสามารถและน้ำพระทัยเมตตา และยังเป็นบทบาทต่อสังคมไทยอันยิ่งใหญ่ของสถาบันพระมหากษัตริย์ เพราะการยกเลิกระบบไพร่เป็น การแปลงสภาพของคนไทยทั้งหมดให้พ้นจากสถานะของไพร่มาเป็นพลเมืองที่สมบูรณ์ เนื่องจากระบบ ไพร่มีมานาน พระองค์จึงทรงมีพระบรมราโชบายที่จะยกเลิกระบบไพร่ในลักษณะค่อยเป็นค่อยไป ทั้งนี้ เพื่อมิให้เป็นการกระทบกระเทือนต่อผลประโยชน์ที่บรรดาพระราชวงศ์และขุนนางได้รับจากระบบไพร่ โดยเริ่มจากการจัดตั้งกรมทหารมหาดเล็กรักษาพระองค์ และ ตั้งกรมทหารหน้ารับสมัครทหารจากกลุ่ม ไพร่ที่นายตาย จากนั้นทรงโปรดเกล้าให้ประกาศใช้ “พระราชบัญญัติทหาร” ลดเวลาให้พลทหารสมัครรับราชการเพียง 10 ปี จนถึง พ.ศ. 2431 จึงทรงตั้งกรมยุทธนาธิการเพื่อจัดการทหารแผนใหม่ และใน พ.ศ. 2439 ก็ให้มีการจ่ายเงินแทนการอยู่เวรของไพร่หลวง ปีต่อมากำหนดให้จ่ายเงินแทนการส่งสิ่งของของไพร่ส่วยที่สุดคือ พ.ศ. 2448 โปรดเกล้าให้ตรา “พระราชบัญญัติเกณฑ์ทหาร ร.ศ. 124” กำหนดให้ชายฉกรรจ์ที่มีอายุ 18 ปีบริบูรณ์รับราชการในกองประจำการมีกำหนด 2 ปี แล้วปลดไปอยู่ในกองหนุน (ผู้ได้รับราชการทหารในกองประจำการแล้ว) ถือเป็นการยกเลิกระบบไพร่ที่มีมานานหลายศตวรรษได้สำเร็จ ส่วนในเรื่องเลิกทาสก็ทรงใช้วิธีการลดค่าตัวทาสไปโดยลำดับเวลาไม่ให้เกิดกระทบต่อกิจการและผลประโยชน์ของผู้เป็นนายทาสโดยประกาศให้มีการสำรวจทาสใน พ.ศ. 2417 แล้วประกาศพระราชบัญญัติเกษียณอายุ ลูกทาส ลูกไทย ทาสที่เกิด พ.ศ. 2411 อันเป็นปีที่เสด็จขึ้นครองราชย์เป็นต้นมาจนถึงอายุ 21 ปี ให้พ้นจาก การเป็นทาสทันที มีการตราพระราชบัญญัติทาสรัตนโกสินทร์ ศก 124 (พ.ศ. 2448) โปรดเกล้าฯ ให้ตรา “พระราชบัญญัติเลิกทาส” รัตนโกสินทร์ ศก 124 (พ.ศ. 2448)

ในด้านการศึกษา หลักฐานศิลาจารึกหลักที่ 1 ที่แสดงถึงบทบาทของสถาบันพระมหากษัตริย์ที่มีต่อการศึกษาในสมัยสุโขทัยคือการที่พ่อขุนรามคำแหงทรงคิดค้นอักษรไทยได้สำเร็จใน พ.ศ. 1826 โดยมีพัฒนาการของลักษณะตัวอักษรและปรับอักษรวิธีมาโดยลำดับจนเป็นตัวอักษรในปัจจุบันอำนวยความสะดวกในการจดบันทึกการสร้างสรรคดีอาราและสรรพวิทยาการโดยเฉพาะผลงานวรรณคดีอันไพเราะ ทำให้ชาติไทยมีตัวอักษรใช้เองทรงเป็นต้นแบบของพระมหากษัตริย์ที่ทรงมีพระบรมราโชวาทสั่งสอนประชาชนแม้ผ่านมากว่า 700 ปีแล้ว พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช (รัชกาลที่ 9) ก็ยังทรงถือเป็นพระราชภาระที่จะพระราชทานพระบรมราโชวาทเพื่อให้ทั้งความรู้ ให้ข้อคิดเตือนใจเป็นแนวทางดำเนินชีวิตแก่ประชาชนหลากหลายกลุ่มหลายวารในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช พระมหาราชครู ได้แต่งตั้งตำราเรียนภาษาไทยชื่อจินดามณี และสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงพระนิพนธ์แบบเรียนเร็วเพื่อใช้สอนอ่านแก่นักเรียนโรงเรียนประชาบาลในสมัยนั้น ซึ่งก่อนหน้านั้นศูนย์กลางของการศึกษาเล่าเรียนมีเพียง วัดสำหรับชายและวังสำหรับหญิงเท่านั้น การศึกษาเล่าเรียนจึง เป็นเรื่องเฉพาะตนที่ต้องชวนขวายเป็นครูอาจารย์สอนเองตามสำนักอาจารย์หรือกับพระที่วัด แล้วยังมีการถ่ายทอดความรู้แก่กันภายในครอบครัว ส่วนสตรีจากตระกูลขุนนางหรือเจ้านายจึงถูกส่งเข้าไปถวายตัวเป็นข้าหลวงเพื่อฝึกฝนเรียนรู้เรื่องกิริยามารยาท และวิชาสำหรับผู้หญิงเช่นงานดอกไม้ใบตองกรองมาลัย ฝึกฝนทำอาหารหวานคาว การเย็บปักถักร้อยในตำหนักเจ้านายฝ่ายในผู้หญิงน้อยที่อ่านเขียนได้ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงโปรดให้ตั้งโรงเรียนสำหรับสามัญชนแห่งแรกที่วัดมหรณพาราม สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถก็ทรงโปรดให้สร้าง

โรงเรียนสำหรับสตรี เช่นโรงเรียนจอมสุรางค์อุปถัมภ์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นต้น ในสมัยรัชกาลพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถและพระบรมวงศานุวงศ์สนพระทัย ทรงส่งเสริมการศึกษาของชาติมาโดยสม่ำเสมอ โดยการจัดตั้งมูลนิธิการสอนทางไกลผ่านดาวเทียมโรงเรียนไกลกังวลที่มีประโยชน์มากเพราะช่วยนักเรียนในโรงเรียนที่อยู่ห่างไกลและโรงเรียนที่ขาดแคลนครูให้มีโอกาสเรียนจากครูที่มีความสามารถอย่างเท่าเทียมกัน จัดตั้งโรงเรียนพระดาบสที่สอนวิชาชีพงานช่างแก่ผู้ด้อยโอกาส และวิทยาลัยในวังชาย วิทยาลัยในวังหญิง ที่สอนวิชาชีพและศิลปะไทย เพื่อการนำไปประกอบอาชีพ

นอกจากนี้พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชยังทรงเป็นขวัญกำลังใจแก่นิสิตนักศึกษาของมหาวิทยาลัยต่าง ๆ โดยการเสด็จไปพระราชทานปริญญาบัตรด้วยพระองค์เองในทุกมหาวิทยาลัย บางครั้งได้ทรงดนตรีในกิจกรรมของมหาวิทยาลัยและทรงมีพระราชปฏิสันถารกับนิสิตนักศึกษาโดยไม่ถือพระองค์ ทั้งยังทรง พระราชนิพนธ์เพลงประจำมหาวิทยาลัยพระราชทานให้อีกด้วย เช่น เพลงมหาจุฬาลงกรณ์ของมหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ เพลงยูงทอง ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และเพลงเกษตรศาสตร์ของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เป็นต้น และยังทรงโปรดเกล้าฯ ให้พระบรมวงศานุวงศ์ฯ เสด็จไปพระราชทานปริญญาบัตรแทนพระองค์มาโดยต่อเนื่อง และยังทรงปฏิบัติพระองค์เป็นแบบอย่างในการ ศึกษาเล่าเรียนและแสวงหาความรู้อย่างลุ่มลึกและกว้างขวางและยังทรงมีพระมหากรุณาธิคุณพระราชทานความรู้นั้น ๆ มาให้ประชาชนของพระองค์ได้นำไปประพฤติปฏิบัติผ่านพระบรมราชาบาทและโครงการ ในพระราชดำริต่าง ๆ ดังเช่น โครงการเศรษฐกิจพอเพียงที่ทรงคุณค่าต่อชาวไทยและต่อชาวโลกอย่างยิ่ง ทรงพระราชนิพนธ์หนังสือ เช่น นายอินทร์ผู้ปิดทองหลังพระ และพระมหาชนก โดยเฉพาะหนังสือมหาชนก ได้รวมศาสตร์ต่าง ๆ ไว้มากมายที่แสดงถึงพระปรีชาสามารถในการที่ทรงนำสิ่งที่ทรงศึกษาแล้วนั้นมาบูรณาการกันได้อย่างงดงามมีคุณค่ายิ่งในการนำไปใช้เป็นแนวทางดำเนินชีวิต

ในด้านศาสนาสถาบันพระมหากษัตริย์นับแต่อดีตถึงในปัจจุบันได้ให้ความสำคัญมากที่สุดโดยเฉพาะชาติไทยดำรงอยู่ได้โดยไม่มีปัญหาว่าพระมหากษัตริย์ทรงทำลายล้างราษฎรหรือคนที่มีความคิดต่างทางศาสนา ดังที่เกิดขึ้นในประเทศอื่น ๆ ก็เพราะพระมหากษัตริย์ไทยทุกพระองค์ทรงนับถือพระพุทธศาสนาหลังพระราชพิธีบรมราชาภิเษกที่เป็นพิธีพราหมณ์แล้วพระมหากษัตริย์จะทรงประกาศพระองค์ทรงเป็นพุทธมามกะและทรงเป็นเอกอัครศาสนูปถัมภก คือ ทรงรับทุกศาสนาไว้ในพระอุปถัมภ์ทั้งสิ้น และเป็นปัจจัยที่ส่งเสริมให้ชาวไทยส่วนใหญ่ที่มีความแตกต่างกันทางศาสนาต่างความเชื่อและศรัทธาสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข และมีไมตรีจิตต่อกัน เป็นเช่นนี้มาแต่สมัยสุโขทัยจนถึงปัจจุบัน พระมหากษัตริย์จึงทรงโปรดที่จะเสด็จไปในศาสนสถานและร่วมอยู่ในพิธีกรรมของศาสนาต่าง ๆ รวมทั้งการพระราชทานพระราชทรัพย์เพื่อการทำนุบำรุงศาสนาต่าง ๆ นั้นด้วย

**พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชทรงรับการถวายพระพร
และถวายคูหาของผู้นำศาสนาต่าง ๆ**

ในด้านพระพุทธศาสนาพระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์แต่โบราณมาทรงถือเป็นสำคัญในการอุปถัมภ์ค้ำชูพระศาสนาทั้งการทำนุบำรุงพระอารามและศาสนสถาน การทำนุบำรุงพระธรรม คำสั่งสอน โดยการทรงนำพระธรรมนั้นมาปฏิบัติและนำมาเป็นแนวทางในการปกครองบ้านเมืองและดูแลทุกข์สุขของอาณาประชาราษฎร์ ทรงรักษาพระธรรมคำสอนของพระพุทธองค์ด้วยการสร้างพระอารามและศาสนสถาน

ในสมัยสุโขทัยที่พุทธศาสนาลังกาวงศ์รุ่งเรืองมีการสร้างวัดเป็นจำนวนมาก รูปแบบของสถาปัตยกรรมก็ยึดแบบลังกาคือเจดีย์ทรงระฆัง และในวัดหลายแห่งมีช้างล้อมหรือเรียกว่าช้างรอบอย่างคติของลังกา แล้วยังส่งผ่านมาถึงสมัยอยุธยาที่วัดมเหยงคณ์ในรัชกาลสมเด็จพระเจ้าสามพระยาซึ่งทรงมีความเกี่ยวข้องกับสุโขทัยทั้งในทางสายเลือดและการเกี่ยวดองเป็นญาติ

เจดีย์ประธานวัดมเหยงคณ์อยุธยา

เจดีย์วัดช้างรอบ เมืองกำแพงเพชร

เมื่อกรุงศรีอยุธยามีอำนาจเหนือสุโขทัย สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถได้ทรงใช้สิ่งก่อสร้างทางศาสนาแสดงสัญลักษณ์ของความเป็นผู้ปกครองโดยใช้พระมหาธาตุหรือเจดีย์ทรงปราสาทเป็นเจดีย์ประธานของวัดแทน

พระปราสาทวัดจุฬามณีพิษณุโลก

พระปราสาทวัดจุฬามณีพิษณุโลก

สถาบันกษัตริย์ของกรุงศรีอยุธยาได้รับอิทธิพลของพระพุทธรูปศาสนาลังกาวงศ์จากสุโขทัยและจากศรีลังกา โดยตรงซึ่งจะเห็นจากพระเจดีย์ทรงระฆังที่เป็นเอกลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมของสมัยอยุธยาตอนกลางและช่างหลวงได้ปรับรูปแบบมาเป็นเจดีย์เหลี่ยมย่อมุม ในสมัยอยุธยาตอนปลายงานสถาปัตยกรรมเหล่านี้ปรากฏอยู่ในพระอารามอันใหญ่โตและงดงามที่ราชทูต และพ่อค้าชาวตะวันตกบันทึกไว้ในเอกสารรายงานหรือจดหมายเหตุของตนเล่าถึงความทึ่มทึ่ใส่พระทัยของพระมหากษัตริย์ที่ทรงมีต่อพระพุทธศาสนาโดยผ่านออกมาในรูปแบบความวิจิตรงดงาม มีคุณค่า มีราคา ด้วยพระราชศรัทธาอันมุ่งมั่นแรงกล้าอย่างแท้จริง เช่น ความงดงามใหญ่โตของวัดพระศรีสรรเพชญ์ วัดมหาธาตุ วัดราชบูรณะ วัดพระราม และวัดไชยวัฒนาราม เป็นต้น

วัดพระศรีสรรเพชญ์

วัดพระราม

ในสมัยกรุงธนบุรีเป็นช่วงกอบกู้ฟื้นฟูเศรษฐกิจบ้านเมืองแม้จะไม่มีการสร้างพระอารามปรากฏขึ้นนัก แต่สมเด็จพระเจ้าตากสินก็ทรงเอาพระทัยใส่ในพระไตรปิฎกที่สูญไปในคราวเสียกรุงเมื่อเสด็จไปตี นครศรีธรรมราชแล้วก็ทรงขอยืมพระไตรปิฎกจากเมืองนครศรีธรรมราชกลับมาคัดลอกแล้วส่งคืนต้นฉบับ กลับไปตั้งเดิมเมื่อบ้านเมืองกลับสงบเรียบร้อยกว่าเดิม ในรัชสมัยของสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ได้ทรงริเริ่มสร้างและปฏิสังขรณ์วัดเก่าทั้งในกรุงเทพมหานครและยังทรงโปรดให้พระบรมวงศานุวงศ์กลับไป บูรณปฏิสังขรณ์วัดสำคัญในกรุงเก่าอีกมากมายหลายวัด เช่น วัดทองหรือวัดสุวรรณดาราราม วัดธรรมาราม วัดกษัตราธิราช เป็นต้น ส่วนกรุงเทพมหานครที่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชทรงตั้ง พระทัยที่จะฟื้นคืนกรุงศรีอยุธยาให้แก่ชาวไทยในด้านพระพุทธศาสนาจึงทรงสร้างวัด สำคัญต่าง ๆ ให้เหมือนที่ เคยมีในสมัยอยุธยาเช่นวัดพระศรีรัตนศาสดารามแทนวัดพระศรีสรรเพชญ์ ในพระราชวังหลวง วัดสุทัศน์เทพ- วรารามแทนวัดพนัญเชิง เป็นต้นในด้านพระธรรมทรงโปรดให้มีการสังคายนาพระไตรปิฎกที่วัดมหาธาตุยุว- ราชรังสฤษฎ์ (ขณะนั้นชื่อว่าวัดพระศรีสรรเพชญ์) เริ่มแต่วันพุธ ขึ้น 15 ค่ำเดือน 12 ปีวอก พ.ศ. 2331 เป็นเวลา 5 เดือน จึงเสร็จแล้วให้จารึกเป็นพระไตรปิฎก ฉบับหลวง (ทองใหญ่) ส่วนแบบทองชุบให้ จารแล้วพระราชทานไปตามพระอารามหลวงทั้งสิ้น

พระไตรปิฎกในแบบที่จารในสมุดไทยแบบทองใหญ่

ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช นอกจากการโปรดให้จัดพิมพ์ พระไตรปิฎกพระราชทานแก่ให้วัดต่าง ๆ และพระราชทานไปยังวัดไทยในต่างประเทศแล้วยังทรงให้มีการ จัดทำในรูปแบบสื่ออิเล็กทรอนิกส์เพื่อสะดวกในการค้นคว้าโดยทั่วไปอีกด้วย

บทบาทของสถาบันพระมหากษัตริย์ในด้านการพัฒนาคณะสงฆ์นั้นก็มิใช่น้อยที่ทรงมีพระราช ศรัทธาเสด็จทรงพระผนวชก็มีหลายพระองค์แม้ในยามมีภัยอันตรายก็ทรงใช้วิธีประนีประนอมโดยใช้ธงชัย พระอรหันต์คือผ้ากาสาขาวพัสดร์เป็นที่พึ่ง หลังเสียกรุงนั้นมีพระสงฆ์จำนวนมากย่อหย่อนในพระวินัยลง จนสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชทรงปรารภถึงพฤติกรรมของพระสงฆ์บางรูปขณะนั้นว่า“เป็นคนอา บัดสอพโล ทำให้เสียแผ่นดิน” พระองค์ทรงแก้ไขปัญหานี้โดยให้สอบสวนและให้สึกออกเสียไม่น้อย และทรง ตรากฎพระสงฆ์ในระหว่าง พ.ศ. 2325 - 2341 มีถึง 10 ฉบับ ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้า เจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชศรัทธาสร้างวัดจนมีคำกล่าวในทำนองว่าผู้ที่จะเป็นคนโปรดในรัชกาลที่ 2 ต้องเป็นกวี ในรัชกาลที่ 3 นั้นต้องสร้างวัดถวาย จึงจะเป็นผู้ที่ทรงโปรดปราน แม้พระองค์จะไม่ทรงโปรดการตั้ง

ธรรมยุติกนิกายของพระอนุชา คือ วชิรญาณภิกขุ แต่ก็ทรงมีขันติธรรมอนุโลมให้ทรงดำเนินการเผยแผ่พระพุทธานิกายนี้ได้ต่อมาจนวชิรญาณภิกขุได้ขึ้นครองราชสมบัติเป็นพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวก็ทรงส่งเสริมนิกายนี้มากขึ้นและสร้างพระอารามหลวงหลายแห่ง ให้พระสงฆ์ในธรรมยุติกนิกายได้พำนักปฏิบัติธรรม เช่น วัดบวรนิเวศวิหาร วัดราชาธิวาส วัดกวีศราราม วัดเสนาสนาราม และวัดนิเวศธรรมประวัติ เป็นต้น

นอกจากนี้สถาบันพระมหากษัตริย์ยังทรงส่งเสริมการสร้างวรรณกรรมทางศาสนานับแต่สมัยสุโขทัย มีไตรภูมิพระร่วงของสมเด็จพระมหาธรรมราชาลิไทที่จงใจให้คนประพาดิเพื่อได้ไปสู่สรวงสวรรค์และความชั่วเพื่อไม่ให้ไปสู่อบายภูมิ ในสมัยอยุธยา มีสมาชิกของสถาบันพระมหากษัตริย์ พระบรมวงศานุวงศ์ที่ทรงพระราชนิพนธ์สรรคสร้างวรรณกรรมทางศาสนาไว้มากมาย เช่น ในสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถทรงพระราชนิพนธ์มหาชาติคำหลวงในคราวสร้างวัดจุฬามณี ในรัชกาลสมเด็จพระเจ้าบรมโกศทรงพระราชนิพนธ์ (เจ้าฟ้าธรรมาธิเบศหรือเจ้าฟ้ากุ้ง) ทรงแต่นั้นโทปนันทสูตรคำฉันท์และพระมาลัยคำหลวงในขณะที่ทรงผนวช เป็นต้น นอกจากนี้ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์พระองค์ ทรงมีพระราชปวงฉาวิสัยชานากับพระพรหมมุนี วัดปากน้ำประสพซึ่งเป็นพระอาจารย์มีบันทึถึงคำถามคำตอบดังกล่าวที่นาศึกษาและเป็นแนวทางในการมีพระราชปวงฉาของพระมหากษัตริย์กับพระสงฆ์ผู้รู้ธรรมเช่นที่ปรากฏในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ที่ทรงมีพระราชปวงฉาพระอริยสงฆ์หลายท่าน เช่น พระราชพรหมญาณ (หลวงพ่อถาซีลิงคำ) หลวงปู่แหวนสุจิณโณ หลวงปู่ฝั้นอาจาโร ฯลฯ เป็นต้น มีการบันทึกข้อธรรมเหล่านั้นไว้เป็นแนวทางให้ประชาชนทั่วไปได้ศึกษาได้อีกด้วย

ในการช่วยรักษาพระพุทธานิกายในปลายกรุงศรีอยุธยาพระเจ้ากิตติศิริราชสิงห์ได้ส่งราชทูตมาขอพระสงฆ์จากกรุงศรีอยุธยาเพื่อไปฟื้นฟูพระพุทธานิกายในศรีลังกาที่ขาดพระสงฆ์สืบต่อในรัชกาลสมเด็จพระเจ้าบรมโกศทรงส่งพระอุบาลี พระอริยะมุนีกับพระอันดับและสามเณรไปศรีลังกา สามารถอุปสมบทพระสงฆ์กว่า 700 รูปและบรรพชาสามเณรได้เป็นจำนวนมากในเวลาเพียง 3 ปีทำให้พระพุทธานิกายสยามวงศ์เกิดขึ้นในศรีลังกา ตั้งแต่นั้น

รูปหล่อของพระอุบาลีที่วัดบุพพารามที่ประเทศศรีลังกา

4. ด้านการเสริมสร้างศิลปวัฒนธรรมและประเพณี

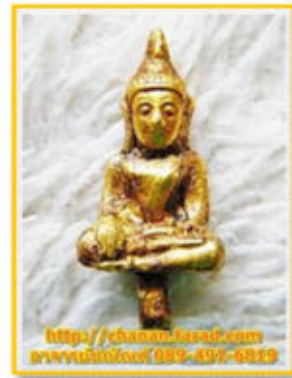
ศิลปะมีรากศัพท์ตรงกับภาษาบาลีว่าลีป หมายถึง ฝีมืออย่างยอดเยี่ยมที่เป็นการแสดงออกทางความคิดความชำนาญของมนุษย์ และบุคลิกภาพของผู้สร้างสรรค์ความงดงามของงานที่ถ่ายทอดจิตวิญญาณ และความเชื่อของตนลงสู่อันงานอันเป็นความภาคภูมิใจของมนุษย์ซึ่งเรียกว่าวิจิตรศิลป์

วัด วัง เวียงเป็นศูนย์รวมความเป็นเลิศของศิลปชาติไทย ศิลปะไทยมีรากฐานความสัมพันธ์เชื่อมโยงใกล้ชิดกับคติความเชื่อและหลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่จะมีหลักคิดความเชื่อของศาสนาอื่นแทรกเข้ามาจะมีบ้างก็เป็นเพียงส่วนปลีกย่อยซึ่งบางครั้งก็เกิดจากแนวพระราชนิยมในเวลาใดเวลาหนึ่งเท่านั้น สถาบันพระมหากษัตริย์มีหน้าที่หลักในการทำนุบำรุงพระศาสนาจึงได้นำเอาศิลปะมาใช้ เพื่อวัตถุประสงค์อันสำคัญนี้ ในพระอารามต่าง ๆ ส่วนพระราชวังหลวงหรือพระบรมมหาราชวังที่เป็นศูนย์กลางของพระนครเพราะเป็นที่ประทับ ขององค์พระประมุขของแผ่นดินก็ต้องให้มีความโอโง่งงามด้วยศิลปะอันประณีตเป็นสุดยอดแห่งงานช่างทุกแขนง เพื่อสมกับพระราชฐานะและพระเกียรติยศ ส่วนเวียงนั้นก็มีความงามทางศิลปะที่ประชาชนสามัญ ชุมนางข้าราชการ ที่เป็นไพร่ฟ้าข้าแผ่นดินสรรค์สร้างขึ้นด้วยความศรัทธา และเพื่อการใช้สอยในวิถีชีวิตประจำวันซึ่งมักจะคล้อยตามพระราชนิยม ในภาวะที่กฎเกณฑ์ของสังคมอนุญาตไว้ให้ทำได้ ซึ่งต่อมาในสมัยหลังก็มีการยกเว้นกฎเกณฑ์ต่าง ๆ นั้นซึ่งบางประการก็เป็นกฎมนเฑียรบาลโดยเฉพาะในการสร้างวัด ก็ยกเว้นให้มีอาคารหลังคาซ้อนชั้นในวัดที่สามัญชนสร้างได้

สถาบันพระมหากษัตริย์มีบทบาทในการส่งเสริมศิลปะในหลายแขนงปรากฏอยู่ทั้งในศาสนสถาน วัดวาอารามเป็นที่เชิดหน้าชูตาว่าบ้านเมืองไทยเป็นเมืองที่ร่ำรวยศิลปะ ทั้งด้านสถาปัตยกรรม จิตรกรรม งานประติมากรรมและประณีตศิลป์ ซึ่งต้องใช้งานช่างในสาขาต่าง ๆ ที่เรียกว่า “ช่างสิบหมู่” ได้แก่ช่างเขียน ช่างแกะ ช่างสลัก ช่างปั้น ช่างปูน ช่างรัก ช่างหุ่น ช่างบุ ช่างกลึง และช่างหล่อ นอกจากนี้ยังมีงานช่างกระจก ช่างทอง ช่างคร่ำ ช่างไม้ ฯลฯ ซึ่งแยกปลีกย่อยเฉพาะทางไปอีกมากมายงานเหล่านี้ต้องอาศัยสถาบันพระมหากษัตริย์ทรงเป็นผู้อุปถัมภ์ให้การสนับสนุนทั้งพระราชทรัพย์ พระราชทานยศศักดิ์ให้แก่ช่างที่ ทুমเทอุทิศตนให้งานนั้น ๆ และการให้โอกาสได้แสดงผลงานในสถานที่อันสำคัญ ซึ่งในบางครั้งพระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์ก็ทรงลงฝีพระหัตถ์ในงานช่างงานศิลปะด้วยพระองค์เอง มีหลักฐานผลงานปรากฏเด่นชัดอยู่เป็นจำนวนมากเช่นงานบานประตูจำหลักไม้ที่วัดสุทัศน์เทพวราราม งานหัวโขนชื่อพระยารักน้อยและพระยารักใหญ่เป็นฝีพระหัตถ์ของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย เป็นต้น

ในสมัยอยุธยางานศิลปะที่เป็นสถาปัตยกรรมถูกทำลายลงด้วยสงคราม และกาลเวลาที่บ้านเมืองถูกทิ้งร้างอยู่เป็นเวลานานแม้จะได้รับการบูรณะปฏิสังขรณ์ก็ไม่อาจคืนสภาพดั้งเดิมได้ด้วยข้อจำกัดว่าวัดร้างนั้นมีจำนวนมาก ขาดช่างฝีมือ ขาดกำลังทรัพย์และวัสดุ ดังที่ทราบกันว่าแม้อิฐที่จะใช้สร้างกำแพงกรุงธนบุรี ศรีมหาสมุทร และสร้างวัดวาอารามก็ยังต้องไปรื้อเอาอิฐเก่ามาจากค่ายโพธิ์สามต้นค่ายสี่กุก และวัดต่าง ๆ ในกรุงศรีอยุธยา แต่ยังมีบางส่วนหลงเหลืออยู่เป็นข้อยืนยันถึงบทบาทของพระมหากษัตริย์ในด้านงานช่างศิลป์กรุงศรีอยุธยาได้อยู่พอสมควร ส่วนงานด้านประณีตศิลป์นั้นพอเห็นได้ชัดจากงานเครื่องทองกรุ วัดราชบูรณะที่รวมงานช่างสาขาต่าง ๆ ไว้มากมาย งานประดับมุกบานประตูพระวิหารยอดที่งานฝีมือช่างประดับมุก

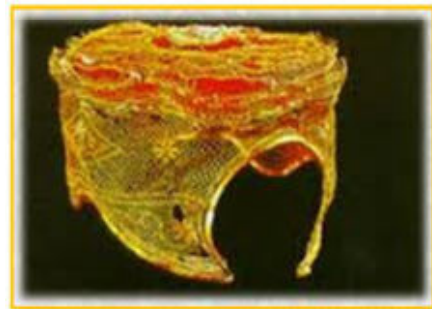
ชิ้นเอกในรัชสมัยสมเด็จพระเจ้าบรมโกศทรงโปรดให้สร้างขึ้นในการปฏิสังขรณ์วัดบรมพุทธาราม และบ้านประตู่พระมณฑปพระพุทธรูปบาทและประตูพระอุโบสถวัดพระพุทธรชินราช ซึ่งสร้างขึ้นในรัชกาลเดียวกัน

พระพุทธรูปบุทองคำ

พระแสงจันทร์

พระมาลาทองถัก

บ้านประตู่วัดพระพุทธรชินราช

บานประตูวัดวิหารยอด (วัดพระศรีรัตนศาสดาราม)

บานประตูวัดพระพุทธรบาท จังหวัดสระบุรี

บานประตูประดับมุก หอพระมณฑปธรรมวัดพระศรีรัตนศาสดาราม

หลังเสียกรุงช่างฝีมือของกรุงศรีอยุธยาเสียชีวิตลงในการรบบ้าง ถูกข้าศึกกวาดต้อนไปบ้างเหลือตัวอยู่น้อยเต็มที ในสมัยกรุงธนบุรีก็ใช้งานช่างต่าง ๆ เพียงสังเขปด้วยอยู่ในภาวะที่ต้องระวังข้าศึกศัตรู ขาดคนและกำลังพระราชทรัพย์ ในสมัยรัตนโกสินทร์ สมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชทรงโปรดให้รวบรวมช่างฝีมือด้านต่าง ๆ สร้างพระบรมมหาราชวังและพระอารามหลวงต่าง ๆ ในสภาพที่เพิ่งผ่านภาวะวิกฤตเสียกรุงมาเพียง 15 ปี และทำสงครามเก้าทัพมาเพียงได้ไม่นาน แต่พระองค์ก็สามารถจำลองกรุงศรีอยุธยามาไว้ที่กรุงเทพมหานครได้เป็นผลสำเร็จ

วัดพระศรีรัตนศาสดาราม

พระบรมมหาราชวัง

ในการนี้สมเด็จพระราชวังบรมมหาสุรสิงหนาททรงมีส่วนส่งเสริมในการฟื้นฟูงานช่างศิลป์อยุธยาเป็นอย่างมากโดยทรงเสาะหาช่างหลวงอยุธยาที่ยังเหลืออยู่ให้เข้ามาอยู่ในสังกัดช่างวังหน้า ซึ่งได้ ฝากผลงานพระอุโบสถวัดสุวรรณดาราราม (วัดทอง) ไร่ที่กรุงเก่า

พระอุโบสถวัดสุวรรณดาราราม

ในด้านงานจิตรกรรมในสมัยกรุงศรีอยุธยาพอหลงเหลือหลักฐานก็เพียงเล็กน้อยและเข้าชมได้ยาก เพราะที่เหลือก็มักเขียนเพื่อเป็นพุทธบูชาในกรุปรangkหรือเจดีย์หรืออยู่ในวัดห่างไกล เช่น ที่เพชรบุรี เป็นต้น ที่หาชมได้ง่ายก็มักเป็นงานช่างรัตนโกสินทร์เป็นส่วนใหญ่แต่ก็เป็นงานจิตรกรรมที่ส่งต่อมาจากสมัยอยุธยา นั่นเอง ในสมัยสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงอุปถัมภ์ส่งเสริมช่างจิตรกรรมคนหนึ่ง ชื่อ ขรัวอินโข่งศิลปินท่านนี้มีฝีมือเขียนภาพแบบใหม่ต่างจากศิลปนิยมแบบเดิม คือ เป็นภาพที่มีแสงเงาแบบตะวันตกและงานของท่านผู้นี้ส่งอิทธิพลทำให้งานจิตรกรรมไทยในยุคต่อมา มีความเป็นสากลมากขึ้นตั้งงานของพระยานุศานต์

จิตรกร (จันท์ จิตรกร) ซึ่งเป็นช่างเขียนในรัชกาลของสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวงานชิ้นสำคัญคือภาพพระราชประวัติสมเด็จพระนเรศวรมหาราชในพระวิหารวัดสุวรรณดารารามและภาพเทพชุมนุมในพระวิหารเดียวกันซึ่งมีความแตกต่างของระเบียบวิธีการเขียนภาพเทพชุมนุม

ภาพวาดของพระยานุศานต์จิตรกร

ภาพวาดของขรัวอินโข่ง

ภาพวาดของพระยาอนุศาสน์จิตรกร

ผลงานพระยาอนุศาสน์จิตรกรพระประธานวัดกษัตริย์ถาวรราช

ศิลปินในพระบรมราชจักรีวงศ์ คือ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ที่ทรงมีผลงานด้านการช่างหลายสาขา งานชิ้นเด่นของพระองค์คือทรงออกแบบพระอุโบสถวัดเบญจมบพิตร และทรงออกแบบรองในงานพระราชพิธีต่าง ๆ หลายครั้งล้วนเป็นที่พอพระราชหฤทัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมากทรงพระราชทานพระสมัญญานามว่า “นายช่างใหญ่แห่งกรุงรัตนโกสินทร์” เจ้านายที่ทรงงานช่างและทรงมีผลงานเด่นอีกพระองค์หนึ่งคือพระองค์เจ้าประดิษฐวรการ งานปูนปั้นฐานชุกชีพระประธานในพระอุโบสถวัดกษัตริย์ถาวรราชนับว่าเป็นผลงานที่งดงามจับใจยิ่ง

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์

งานสถาปัตยกรรมในสมัยรัตนโกสินทร์นั้นเป็นงานที่สืบเนื่องต่อมาจากสมัยอยุธยาตอนปลายที่นิยมเจดีย์แบบย่อมุมไม้สิบสองหรือเจดีย์เพิ่มมุม เช่นเจดีย์ในกลุ่มพระเจดีย์ศรีสรรเพชญ์ดาญาณที่วัดพระเชตุพน-วิมลมังคลาราม และพระปรางค์ทรงจอมแห เช่น พระปรางค์ประธานวัดอรุณราชวรารามที่ได้แบบจากพระปรางค์วัดไชยวัฒนาราม จนในรัชกาลสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชนิมิตพระเจดีย์แบบลังกาที่วัดพระศรีสรรเพชญ์ พระนครศรีอยุธยาจึงทรงนำแบบมาสร้างพระศรีรัตนเจดีย์ (เจดีย์ทอง) ที่วัดพระศรีรัตนศาสดารามแล้วทรงสร้างในรูปแบบเดียวกันเป็นเอกลักษณ์ประจำรัชกาล เช่น ที่วัดเสนาสนาราม วัดสุวรรณดาราราม วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม เป็นต้น

สำหรับงานประติมากรรมของชาติส่วนใหญ่เป็นงานปั้นหล่อพระพุทธรูป ซึ่งมีพระพุทธรูปสำคัญหลายองค์ที่สถาบันพระมหากษัตริย์ทรงสร้างขึ้นเพื่อยึดเหนี่ยวจิตใจประชาชนและเป็นศรีแก่พระนคร ถือเป็นแนวทางเดียวกันของทุกยุคทุกสมัยด้วยถือว่าพระพุทธรูป คือ สิ่งแทนพระองค์ของพระพุทธเจ้า ในสมัยรัตนโกสินทร์ได้อัญเชิญพระพุทธรูปสำคัญหลายองค์มาจากหัวเมืองฝ่ายเหนือโดยเฉพาะจากสุโขทัย ในการอัญเชิญหลวงพ่อเพชรเมืองพิจิตรชาวเมืองไม่ยินยอมนำองค์พระไปซ่อน แต่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวก็ได้ทรงถือเอาแต่พระทัยทรงอนุโลมตามประสงค์ของชาวเมือง เมื่อทรงอัญเชิญมาแล้วก็ทรงนำไปประดิษฐานเป็นพระประธานในพระอุโบสถบ้าง พระประจำพระวิหารหลวง พระวิหารทิศบ้าง บางองค์ก็ประดิษฐานอยู่ที่พระระเบียงบ้างในวัดต่าง ๆ เพื่อให้ประชาชนได้ปฏิบัติบำรุงและเคารพบูชาสืบมาส่วนพระพุทธรูปที่สร้างขึ้นในสมัยรัตนโกสินทร์ คือ พระพุทธรูปปางต่าง ๆ ที่พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวสร้างขึ้น เพื่ออุทิศถวายพระราชกุศลแด่บูรพมหากษัตริราชเจ้าจนถึงรัชกาลพระองค์นับว่าเป็นพระพุทธรูปอีกกลุ่มหนึ่งที่ทำให้ความรู้ในเชิงพระพุทธรูปประวัติและเชิงช่างประติมากรรมอีกด้วย

ในบรรดาพระพุทธรูปสำคัญที่ค้นพบว่าสร้างด้วยโลหะอันมีค่าในช่วงฉลอง 25 พุทธศตวรรษได้พบพระพุทธรูปทองคำศิลปะสุโขทัยขนาดใหญ่มากที่วัดไตรมิตรวิทยาราม ซึ่งพระรูปที่มีความใหญ่โตขนาดนั้นและสร้างด้วยทองคำอันเป็นโลหะที่มีค่ามีราคามากที่สุด เช่นนี้แสดงถึงพระราชศรัทธาของพระมหากษัตริย์ ซึ่งทรงเป็นองค์พระประมุขของสถาบันพระมหากษัตริย์ในยุคสมัยต่อมาคือสมัยอยุธยา รัชสมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 2 ก็มีการสร้างพระพุทธรูปยืนสูง 8 วา น้ำหนักทองหุ้ม 286 ชั่ง คือ พระศรีสรรเพชญ์ ประดิษฐานในพระวิหารหลวงของวัดประจำพระราชวัง ในสมัยรัตนโกสินทร์การสร้างพระพุทธรูปทองคำขนาดใหญ่ได้ลดความนิยมลงแต่มีแนวคิดในการสร้างจากวัสดุที่สิ้นเปลืองทรัพย์ไม่มาก แต่ให้ความงามได้คล้ายคลึงกันคือการปิดทับด้วยทองคำเปลว หรือการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ การตกแต่งพื้นผิวเพื่อเพิ่มคุณค่าและความงามขึ้น

บทบาทของสถาบันพระมหากษัตริย์ในด้านวัฒนธรรมและประเพณีนั้นย่อมสอดคล้องกับสภาพสังคมในแต่ละยุคสมัย

พระอุโบสถวัดเบญจมบพิตร

ฐานชุกชีพระประธานวัดกษัตริราช

5. ด้านการเสริมสร้างวัฒนธรรมและประเพณีของไทย

วัฒนธรรม หมายถึง สิ่งที่ทำให้เจริญงอกงามแก่หมู่คณะวิถีชีวิตของหมู่คณะ ประเพณี คือ สิ่งที่ยึดถือประพฤติปฏิบัติสืบ ๆ กันมาจนเป็นแบบแผน ขนบธรรมเนียม หรือจารีตประเพณีวัฒนธรรมไทยและประเพณีไทยนั้นเกิดขึ้นจากการประพฤติปฏิบัติสืบกันมาที่มีการสั่งสมเลือกสรรและยอมรับว่าเหมาะสมกับสังคมโดยรวม จนเป็นบุคลิกและนิสัยของคนในสังคม ซึ่งเกิดขึ้นจากการที่ต้องเอาอย่างบุคคลอื่น ๆ ที่อยู่รอบ ๆ ตน หากจะกล่าวถึงประเพณีไทยก็หมายถึง นิสัยสังคมของคนไทยซึ่งได้รับมรดกตกทอดมาแต่ดั้งเดิมและมองเห็นได้ในทุกภาคของไทย ประเพณี เป็นเรื่องของความประพฤติของกลุ่มชน ยึดถือเป็นแบบแผนสืบต่อกันมานาน ถ้าใครประพฤตินอกแบบ ถือเป็นการผิดประเพณี ประเพณีกับวัฒนธรรมจึงเป็นสิ่งที่กลุ่มชนในสังคมร่วมกันสร้างขึ้นแต่ประเพณีเป็นวัฒนธรรมที่มีเงื่อนไขที่ค่อนข้างชัดเจนกล่าวคือเป็นสิ่งที่สังคมสร้างขึ้นเป็นมรดกคนรุ่นหลังจะต้องรับไว้ และปรับปรุงแก้ไขให้ดียิ่ง ๆ ขึ้นไป รวมทั้งมีการเผยแพร่แก่คนในสังคมอื่น ๆ

วัฒนธรรมที่เป็นปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิต อันได้แก่ปัจจัยสี่ คือเครื่องนุ่งห่มที่อยู่อาศัย อาหาร ยารักษาโรค เครื่องนุ่งห่ม และการแต่งกายของคนไทยเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย มีการรับวัฒนธรรมการแต่งกายชาวตะวันตกมาใช้มากขึ้น ส่วนผู้หญิงจะเป็นไปตามสมัยนิยม ในอดีตสถาบันพระมหากษัตริย์จะมีกฎมณเฑียรบาลกำหนดแบบแผนที่แน่นอนในการแต่งกายการเครื่องประดับกาย เครื่องประดับยศ การใช้ยานพาหนะแต่ความเคร่งครัดนั้นก็คลี่คลายลงด้วยยุคสมัยโดยพระราชดำริบ้าง โดยกฎเกณฑ์ใหม่ ๆ ของสังคม และการปรับเปลี่ยนตามวัฒนธรรมตะวันตกบ้าง สถาบันพระมหากษัตริย์มีบทบาทในการสร้างเสริมวัฒนธรรมการแต่งกายโดยแบบอย่างความนิยมจากเจ้านายฝ่ายในโดยเฉพาะในสมัยรัชกาลของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นต้นมา

การแต่งกายของเจ้านายสมัยรัชกาลที่ 5 นุ่งโจงเสื่อแบบแขนหมูแฮมสะพายแพร

สมัยรัชกาลที่ 6

สมัยรัชกาลที่ 7

สมัยรัชกาลที่ 9

ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช (รัชกาลที่ 9) สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถต้องตามเสด็จ เยือนประเทศต่าง ๆ ทั้งเอเชีย ยุโรปและสหรัฐอเมริกา พระองค์ทรงจัดเตรียมฉลองพระองค์แบบไทยโดยทรงออกแบบใหม่ให้เหมาะสมทั้งแบบลำลองและเป็นทางการให้เหมาะสมกับวาระโอกาสต่าง ๆ เป็นที่มาของชุดไทยพระราชานิยมอันได้แก่ ชุดไทยเรือนต้น ไทยจิตรลดา ไทยอมรินทร์ ไทยบรมพิมาน ไทยจักรี ไทยจักรพรรดิ ไทยดุสิต ไทยศิวาลัย ถือเป็นแบบแผนการแต่งกายของชาติ ส่วนเสื้อ

ของฝ่ายชายได้มีการออกแบบแปลงมาจากเสื้อราชปะแตน เรียกว่า ชุดไทยพระราชทานซึ่งมีทั้งแขนสั้นและแขนยาวโดยสวมกับโจงกระเบนหรือกางเกง ก็ได้เสื้อชุดพระราชานิยม 9 ชุดและชุดไทยพระราชทาน

ชุดไทยพระราชทานนิยมสำหรับสตรี

ชุดไทยพระราชทานสำหรับชาย

วัฒนธรรมด้านที่อยู่อาศัยเรือนไทยเหมาะกับสภาพธรรมชาติของสังคม มีลักษณะใต้ถุนสูงไม่มีห้องมากนักรับลมเย็น ได้ตลอดเวลาป้องกันแดดฝนได้ดี แต่การออกแบบอาคารเรือนหลวงที่เป็นเอกลักษณ์ของชาตินอกจากการยึดเอาความเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมแล้วก็ต้องคำนึงถึงประโยชน์ใช้สอยและการเชิดชูพระเกียรติยศเป็นหลัก ส่วนการออกแบบอาคารในพระพุทธศาสนานั้นย่อมสอดคล้องกับสถาบันพระมหากษัตริย์ด้วยหลักคิดในเรื่องพุทธะกับพระราชาเป็นสำคัญและในบางส่วนก็นำคติของไตรภูมิมาสอดแทรก เช่น เรื่องของเขาพระสุเมรุ ครุฑ นาค และยักษ์ แม้การตั้งชื่อประตูทั้งสี่ทิศของพระตำหนักจิตรลดารโหฐานก็นำชื่อของเทวดารักษาทิศทั้ง 4 พระอินทร์อยู่ชม พระยมอยู่คุ้ม พระวิรุณอยู่เงิน พระกุเวรอยู่เฝ้า แต่เป็นที่น่าสังเกตว่าพระราชฐานของพระมหากษัตริย์ในปัจจุบันมิได้มุ่งเน้นความโอ้อ่า แต่ทรงเน้นถึงประโยชน์ใช้สอยโดยเฉพาะทรงใช้ประโยชน์เพื่อการค้นคว้าหาแนวทางในการช่วยเหลือประชาชนในด้านความเป็นอยู่และการทำกินมากกว่าความสุขสบายส่วนพระองค์

ในด้านอาหารในอดีตในวังจะเป็นผู้นำในเรื่องของอาหารที่เรียกว่า “เครื่องคาวหวาน” มีบทพระราช-
 นิพนธ์ให้ชมเครื่องคาวหวานกล่าวถึงอาหารไทยและอาหารที่ดัดแปลงจากอาหารของชาติต่าง ๆ โดยที่กรุงศรี-
 ออยุธยา กรุงธนบุรี และกรุงเทพฯ เป็นเมืองที่อยู่ใกล้ทะเลจึงเป็นเมืองท่าที่มีคนหลายชาติ หลายภาษา เข้ามา
 ติดต่อด้วยเสมอการรับวัฒนธรรมของชาวต่างชาติในเรื่องอาหารการกินซึ่งเป็นเรื่องใกล้ตัวที่สุดจึงเป็นสิ่งที่
 เกิดขึ้นได้โดยมี “ชาววัง” เป็นเสมือนผู้คัดกรองผสมผสานและดัดแปลงแล้วจึงส่งต่อไปยังชาวบ้านตั้งชาวบ้าน
 เกาะเกร็ดที่ทำอาหารหวานคาวแบบชาววังได้หลากหลายสันนิษฐานกันว่า มาจากวิธีครุ่พักลักจำจากชาววัง
 ที่มาปรุงภัตตาหารอาหารถวายพระในคราวสร้างวัดปรมาภิไธยวาสุเดียนานปี หรือขนมของ ท้าวทองกีบม้าหรือ
 มาริเดอกรีมา ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชนั้นก็คงแพร่หลายด้วยคนที่เข้าไปรับจ้างช่วยงานครัวในบ้าน
 เจ้าพระยาวิชาเยนทร์นั่นเอง

ในด้านยารักษาโรค สุขภาพและการรักษาพยาบาลปรากฏหลักฐานว่าในสมัยสมเด็จพระนารายณ์
 มหาราชทรงเป็นผู้นำในการรักษาโรคมีการรักษาพยาบาลทั้งตำราแพทย์แผนไทยและตะวันตกมีตำรายาชื่อ
 โอสถพระนารายณ์ที่มียาตำรับต่าง ๆ และยังมีแพทย์ประจำพระองค์เป็นชาวตะวันตกคู่กับแพทย์ไทยในสมัย
 รัตนโกสินทร์ สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมหลวงชุมพรเขตต์อุดมศักดิ์ทรงได้รับฉายาว่า “หมอมพร” เพราะทรงมีความรู้
 ทางแพทย์แผนไทยและทรงรักษาชาวบ้านทั่วไปจนเป็นที่เคารพรักใคร่ของประชาชนจนถึงทุกวันนี้ พระบรม-
 วงศานุวงศ์อีกพระองค์หนึ่งที่ควรแก่การระลึกถึง คือ สมเด็จพระมหิตลาธิเบศร อดุลยเดชวิกรม พระบรมราชชนก
 ในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ที่ทรงหันมาเรียนวิชาแพทย์เพราะทรงเห็นในความทุกข์
 เพราะความเจ็บไข้ของประชาชนทรงยอมเสียสละเดินทางไปปฏิบัติงานที่โรงพยาบาลแมคคอมมิคส์ถึงเชียงใหม่
 ด้วยพระราชจริยวัตรดังนี้ จึงทรงเป็นแบบอย่างให้สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี พระบาทสมเด็จพระ
 ปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาส-
 ราชนครินทร์ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ และพระราชชนัดดาทุกพระองค์ทรงเจริญ รอยตาม
 ดังพระองค์ทรงมีพระโอรสพระราชทานแก่นักเรียนแพทย์ศิริราชว่า “ขอให้ถือประโยชน์ของตนเป็นกิจที่สอง
 ประโยชน์ของเพื่อนมนุษย์เป็นกิจที่หนึ่ง” โครงการต่าง ๆ เช่น โครงการเรือเวชพาสน์ โครงการราชประชา
 สมายส์ โครงการแพทย์อาสาชนบท โครงการถันยรักษ์ โครงการมูลนิธิวิชาเทียม การสร้างโรงพยาบาลสมเด็จพระ
 อยุธยา ฯลฯ ได้จึงเกิดขึ้นในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชที่ทรงเห็น
 ประโยชน์ของประชาชนเป็นที่หนึ่งเสมอทั้งยังทรงปลุกฝังให้พระบรมวงศานุวงศ์ในสถาบันพระมหากษัตริย์ได้
 ทรงงานเพื่อประชาชนโดยเฉพาะในเรื่องของสุขภาพความเป็นอยู่

ในด้านประเพณีในอดีต เช่น สมัยสุโขทัยและอยุธยาสถาบันพระมหากษัตริย์ได้กำหนดกิจกรรม
 ประเพณีของหลวงในรอบปีที่ต้องปฏิบัติเรียกว่าพระราชพิธีสิบสองเดือนในชั้นต้นเป็นพระราชประเพณี
 ที่กำหนดให้สอดคล้องกับพิธีกรรมในศาสนาพราหมณ์ เช่น พระพระราชพิธีตรีมปวาย พระราชพิธีจองเปรียง
 พระราชพิธีจรดพระนังคัลฯ แต่ต่อมาได้มีการแทรกพิธีกรรมทางพุทธศาสนาเข้าไปโดยเฉพาะในรัชกาลของ
 สมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงปรับเปลี่ยนพระราชพิธีพิธีชมงคลกับพระราชพิธีจรดพระนังคัลหรือบาง
 พระราชพิธีก็กำหนดขึ้นใหม่ เช่น พระราชพิธีเลี้ยงขนมเบื้องในฤดูกาลที่ทุ่งขุมมีมันมากจึงทำขนมเบื้องหน้าทุ่ง

ถวายพระส่วนในเรื่องการเล่นรื่นเริงก็พระเจ้าแผ่นดินก็ทรงโปรดให้มีการเล่นดอกสร้อยสักวาที่ทุ่งภูเขาทอง คลองมหานาคในกรุงศรีอยุธยาครั้งสร้างกรุงเทพมหานครแล้ว พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าทรงโปรดให้ ขุดคลองมหานาคและสร้างภูเขาทองขึ้นมาแล้วเสร็จในสมัยรัชกาลสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว

การเล่นในประเพณีของหลวงนั้น ต่อมาได้เผยแพร่มาถึงชาวบ้านไม่ว่าจะเป็นโขน ละครในโมงครุ่ม ญวนหก บางอย่างสามารถหาดูได้เฉพาะในงานพระราชพิธีเท่านั้นภายหลังก็มีการนำมาดัดแปลงเป็นแบบ ชาวบ้านจนในปัจจุบันสามารถหาดูได้ทั่วไปไม่มีข้อจำกัด ประเพณีศิลปวัฒนธรรมไทยเป็นสิ่งที่แสดงถึง เอกลักษณ์มีมากมายหลายแขนงแล้วที่ชาวไทยต้องช่วยกันเรียนรู้ เข้าใจอย่างถ่องแท้ ต้องรู้จักพิจารณา วิเคราะห์ในการรักษาและพัฒนาให้เหมาะสมแก่กาลสมัยโดยไม่สูญเสียเอกลักษณ์ความเป็นไทย ในอดีตจนถึง ปัจจุบันมีสถาบันพระมหากษัตริย์ทรงทำนุบำรุงรักษาศิลปวัฒนธรรมและประเพณีไทยตลอดมาจึงนับว่า บทบาทของสถาบันพระมหากษัตริย์ที่มีต่อชาติบ้านเมืองนั้นทรงคุณประโยชน์อย่างยิ่งในทุกด้าน

เจดีย์ภูเขาทองอยุธยา

เจดีย์ภูเขาทองวัดสระเกศ

บทที่ 3 เศรษฐศาสตร์

สาระสำคัญ

การเรียนรู้เกี่ยวกับเศรษฐศาสตร์พื้นฐานเกี่ยวกับระบบเศรษฐกิจ สถาบันทางการเงินและการคลัง ความสัมพันธ์และความเชื่อมโยงของระบบเศรษฐกิจระหว่างประเทศและการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจของประเทศต่าง ๆ เพื่อเชื่อมโยงสู่แนวคิด เศรษฐกิจพอเพียงระดับชุมชนและการดำรงชีวิต

ตัวชี้วัด

1. วิเคราะห์ปัญหาและแนวโน้มทางเศรษฐกิจของประเทศไทยได้
2. เสนอแนวทางการแก้ปัญหาของเศรษฐกิจของประเทศไทยในปัจจุบันได้
3. รู้และเข้าใจตระหนักในความสำคัญของการรวมกลุ่มเศรษฐกิจระหว่างประเทศและประเทศต่าง ๆ ในโลก
4. รู้และเข้าใจในระบบเศรษฐกิจแบบต่าง ๆ ในโลก
5. รู้และเข้าใจความสัมพันธ์และผลกระทบทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศของประเทศไทยกับกลุ่มเศรษฐกิจของประเทศต่าง ๆ ในภูมิภาคในโลก
6. วิเคราะห์ความสำคัญของระบบเศรษฐกิจและการเลือกจัดกิจกรรมทางเศรษฐกิจของประเทศต่าง ๆ ในโลกและผลกระทบ
7. เข้าใจในเรื่องกลไกราคากับระบบเศรษฐกิจ
8. รู้และเข้าใจในเรื่องการเงินการคลังและการธนาคาร
9. เข้าใจในระบบของการธนาคาร
10. ตระหนักในความสำคัญของการเงิน สถาบันการเงิน
11. วิเคราะห์ผลกระทบจากปัญหาทางเศรษฐกิจ ในเรื่องการเงิน การคลังของประเทศและของโลกไว้
12. รู้และเข้าใจเรื่องแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ

ขอบข่ายเนื้อหา

- เรื่องที่ 1 ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับเศรษฐศาสตร์
- เรื่องที่ 2 ระบบเศรษฐกิจของประเทศไทย
- เรื่องที่ 3 กระบวนการทางเศรษฐกิจ
- เรื่องที่ 4 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
- เรื่องที่ 5 สถาบันการเงินและการเงิน การคลัง
- เรื่องที่ 6 ความสัมพันธ์และผลกระทบเศรษฐกิจระหว่างประเทศกับภูมิภาคต่าง ๆ ของโลก
- เรื่องที่ 7 การรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจ

เรื่องที่ 1 ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับเศรษฐศาสตร์

1. ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับเศรษฐศาสตร์

1.1 ความหมายและความสำคัญของเศรษฐศาสตร์

1) ความหมายของเศรษฐศาสตร์

เศรษฐศาสตร์ หมายถึง สาขาวิชาหนึ่งในสังคมศาสตร์ที่ศึกษาพฤติกรรมของมนุษย์ในการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด โดยการจัดสรรทรัพยากรได้อย่างเสมอภาคและเป็นธรรมและเป็นที่ยอมรับ

2) ความสำคัญของเศรษฐศาสตร์

เศรษฐศาสตร์เป็นเรื่องเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กับพฤติกรรมของคนในสังคมกับกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ซึ่งประกอบด้วย การผลิต การกระจายผลผลิต และผู้บริโภค เศรษฐศาสตร์จึงมีบทบาทสำคัญต่อการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจทุกชนิด โดยเฉพาะเรื่องการผลิต การบริโภค และการซื้อขาย การแลกเปลี่ยนสินค้าและบริการ

เศรษฐศาสตร์จึงเกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของเราทุกคน ทุกระดับ ตั้งแต่ประชาชนทั่วไปถึงระดับประเทศ เศรษฐศาสตร์เข้าไปมีบทบาทในด้านการใช้ทรัพยากรของประเทศให้เกิดประโยชน์สูงสุดให้ประชาชนกินดีอยู่ดี ไม่ถูกเอารัดเอาเปรียบ

แต่เนื่องจากทรัพยากรต่าง ๆ ในโลกมีจำกัดเมื่อเปรียบเทียบกับความต้องการมนุษย์ซึ่งมีไม่จำกัดจึงทำให้เกิดการขาดแคลนขึ้น ในการอยู่ร่วมกันของมนุษย์จึงต้องตัดสินใจเลือกอย่างใดอย่างหนึ่งในกระบวนการตัดสินใจเลือกจึงนำความรู้เชิงเศรษฐศาสตร์เข้ามาช่วยให้การตัดสินใจแต่ละครั้งให้เกิดประโยชน์สูงสุด

นอกจากนั้นเข้าใจเศรษฐศาสตร์ จะทำให้เข้าใจเหตุการณ์และระเบียบกฎเกณฑ์บางอย่างที่ตนเองต้องมีส่วนในการให้และรับผลประโยชน์ร่วมกัน เช่น การเสียภาษี การได้รับประโยชน์ตอบแทนจากการเสียภาษีไป เป็นต้น

1.2 หลักการและวิธีการจัดสรรทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด

เศรษฐศาสตร์เป็นวิชาที่พยายามแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจขั้นพื้นฐานของมนุษย์ ได้แก่ ปัญหาว่าทำไมจึงผลิต จะผลิตอะไร ผลิตอย่างไร และผลิตเพื่อใคร รวมทั้งยังช่วยแก้ไขปัญหาที่ซับซ้อนมากขึ้น เพื่อให้ประเทศสามารถบริหารจัดการทรัพยากรให้สัมฤทธิ์ผลและมีประสิทธิภาพ โดยมีวัตถุประสงค์ด้านเศรษฐกิจ ดังนี้

1) ความมีประสิทธิภาพทางเศรษฐกิจ หมายถึง การใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด ได้แก่ ที่ดิน แรงงาน และอื่น ๆ ทำการผลิตโดยได้รับผลผลิตสูงสุด

2) การจ้างงานเต็มที่ หมายถึง การที่คนงานทุกคนที่สมัครใจทำงาน มีงานทำ และเป็นการทำงานเต็มความสามารถของแต่ละคน

3) ความมีเสถียรภาพของระดับราคาสินค้าและบริการ หมายถึง การที่ระดับราคาสินค้าและบริการ มีการเปลี่ยนแปลงเพียงเล็กน้อยและไม่เปลี่ยนแปลงบ่อย เพราะจะทำให้ผู้บริโภคเดือดร้อนและผู้ผลิตจะไม่สามารถคาดการณ์ภาวะทางธุรกิจได้อย่างถูกต้อง

4) ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ หมายถึง การที่ผลผลิตของประเทศมีแนวโน้มสูงขึ้นอย่างสม่ำเสมอ แสดงถึงความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นอย่างต่อเนื่องของคนในชาติ

5) ความเท่าเทียมกันของการกระจายรายได้ หมายถึง คนส่วนใหญ่ของประเทศมีรายได้ไม่แตกต่างกันมากนัก ทั้งนี้เพื่อให้คนส่วนใหญ่สามารถซื้อสินค้าและบริการได้อย่างเสมอภาค

สรุป การใช้จ่ายของรัฐบาล เป็นมหภาค

อุปสงค์ต่อสินค้าและบริการ เป็นจุลภาค

ความแตกต่างทางเศรษฐกิจ

ประเทศต่าง ๆ มีความเจริญทางเศรษฐกิจแตกต่างกัน เป็นเพราะมนุษย์ดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ทั้งด้านเกษตรกรรมและอุตสาหกรรมได้เหมาะสมสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมของประเทศ

1. ปัจจัยที่ทำให้เกิดความแตกต่างทางเศรษฐกิจ

ปัจจัยที่ทำให้เกิดความแตกต่างทางเศรษฐกิจ มีดังนี้

1) ภูมิประเทศ เป็นลักษณะที่ปรากฏบนผิวโลกเป็นรูปแบบต่าง ๆ เช่น แม่น้ำ ภูเขา ที่ราบ ที่ราบสูง เป็นต้น ประเทศส่วนใหญ่ที่มีเศรษฐกิจดี ประชากรมักตั้งถิ่นฐานบริเวณที่เป็นที่ราบลุ่มแม่น้ำอันมีดินตะกอนทับถมซึ่งมีธาตุอาหารอุดมสมบูรณ์เหมาะกับกิจกรรมเพาะปลูก

2) ภูมิอากาศ เป็นสภาพดินฟ้าอากาศซึ่งประกอบด้วยแสงแดด อุณหภูมิ น้ำฝน ความชื้น ความกดอากาศและลม ในเขตอากาศร้อนอุณหภูมิจะสูงกว่าในเขตอบอุ่นและเขตหนาว นอกจากนี้ยังมีความเข้มของแสงแดดอันเป็นปัจจัยในการเจริญเติบโตของพืชและสัตว์ บริเวณที่มีฝนตกมากหรือมีน้ำใต้ดินจะสามารถเพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์ได้ ลมที่พัดไม่แรงมากจะช่วยในการผสมเกสรและกระจายพันธุ์พืช ทำให้ประเทศที่อยู่ในลักษณะภูมิอากาศแตกต่างกันมีความเจริญทางเศรษฐกิจต่างกัน

3) ทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญมี 4 ประเภท ได้แก่

(1) ทรัพยากรดิน ดินที่มีอินทรีย์วัตถุ ไม่แน่นทึบเกินไปจะช่วยให้พืชเจริญเติบโตได้ดีเหมาะแก่การเพาะปลูก บริเวณที่ดินสลายตัวมากจากหินปูนกลายเป็นดินขาว สามารถนำมาใช้เป็นวัตถุดิบในการอุตสาหกรรมซีเมนต์ได้

(2) ทรัพยากรน้ำ ประเทศที่มีแหล่งน้ำกระจายอยู่ทั่วไปจะช่วยให้สามารถประกอบกิจกรรมทางเกษตรกรรมและอุตสาหกรรมได้ดี

(3) ทรัพยากรป่าไม้ ช่วยให้มีแหล่งต้นน้ำลำธาร มีความชุ่มชื้นป้องกันอุทกภัยได้ส่วนเนื้อไม้ใช้เป็นวัตถุดิบในการผลิตเฟอร์นิเจอร์และอื่นๆ ได้

(4) ทรัพยากรแร่ ถ้าเป็นแร่ก็นำไปใช้ในอุตสาหกรรมหนักประเภทต่าง ๆ ได้ เช่น

แร่โลหะ นำไปใช้เป็นวัตถุดิบในอุตสาหกรรมเคมี ใช้ทำปุ๋ย ทำวัสดุก่อสร้าง

แร่รัตนชาติ นำไปใช้เป็นเครื่องประดับราคาค่อนข้างสูง

แร่เชื้อเพลิง นำไปใช้เป็นแหล่งพลังงานที่สำคัญ มีทั้งที่อยู่บนบกและในทะเล

4) การเมืองการปกครอง ประเทศที่ปกครองโดยเสรี มักจะเปิดโอกาสให้ประชาชนตัดสินใจดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจตามความสามารถและโอกาส โดยอาศัยกลไกราคาเป็นปัจจัยในการเลือกตัดสินใจเกิดการแข่งขันกันเต็มที่ในการผลิตรายได้ของบุคคลย่อมแตกต่างกันไปตามความสามารถและโอกาสของแต่ละคน ส่วนประเทศที่ปกครองระบอบคอมมิวนิสต์ รัฐเป็นผู้ดำเนินการผลิตซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้าและบริการ ประชาชนมีรายได้จากค่าแรงเท่านั้น สำหรับประเทศที่ปกครองแบบสังคมนิยม ประชาชนดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจทั้งเกษตรกรรมและอุตสาหกรรมขนาดย่อมโดยควบคุมการผลิตขนาดใหญ่ทำให้ประชาชนมีฐานะไม่แตกต่างกันมากนัก

5) ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ประเทศที่ดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจได้โดยเสรีจะเกิดการแข่งขันอย่างเต็มที่ ใช้ความสามารถ ความคิดริเริ่ม มีการลงทุนและพัฒนาเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิต มีสินค้าใหม่ ๆ และมีสินค้าคุณภาพดี และสามารถลดการทำลายสภาพแวดล้อมได้

6) ประชากร ประเทศที่มีประชากรเพิ่มอย่างรวดเร็ว ทำให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม เพราะมีความต้องการในการบริโภคในประเทศมากพืชผลที่ผลิตได้ภายในประเทศมีปริมาณลดลงไม่เพียงพอกับการส่งออกทำให้ประเทศขาดรายได้ ขาดดุลการค้าและดุลชำระเงิน สุขภาพอนามัยของประชากรไม่ดี เพราะขาดอาหาร มีการว่างงาน มากขึ้น และการอพยพย้ายถิ่นจากชนบทสู่เมืองมีสูงขึ้น ประเทศที่มีลักษณะเช่นนี้มักเป็นประเทศด้อยพัฒนาค่อนข้างยากจน

แบบฝึกหัดท้ายบท เรื่องที่ 1 : ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับเศรษฐศาสตร์

คำสั่ง เมื่อผู้เรียนศึกษาเรื่องความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับเศรษฐศาสตร์จบแล้ว ให้ทำแบบฝึกหัดต่อไปนี้ โดยเขียนในสมุดบันทึกกิจกรรมการเรียนรู้

แบบฝึกหัดที่ 1 ให้ตอบคำถามต่อไปนี้

1. เศรษฐศาสตร์ หมายถึง อะไรและมีความสำคัญและที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของประชาชนอย่างไร

.....

2. ระบุปัจจัยที่ทำให้เกิดความแตกต่างทางเศรษฐกิจ มา 3 - 5 ปัจจัย

.....

แบบฝึกหัดที่ 2 ให้ศึกษาพฤติกรรมของมนุษย์ในทางเศรษฐศาสตร์และตัดสินใจว่าเกี่ยวข้องกับเศรษฐศาสตร์สาขาใด โดยกาเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่ถูกต้อง

พฤติกรรม	เศรษฐศาสตร์จุลภาค	เศรษฐศาสตร์มหภาค
1. การปล่อยน้ำเสียของโรงงานอุตสาหกรรมใน กทม.		
2. การว่างงานของประชากรไทย		
3. การผลิตข้าวของชาวนาในภาคเหนือ		
4. การซื้อขาย แลกเปลี่ยนสินค้าในตลาด		
5. การเก็บภาษีอากร		
6. พฤติกรรมของผู้บริโภค		
7. ปัญหาเงินเฟ้อ		
8. ปัญหาทางการคลังของรัฐบาล		
9. การกักตุนสินค้าของพ่อค้าคนกลาง		
10. รายได้ประชาชาติ		
11. ปัญหาการขาดดุลบัญชีเดินสะพัด		
12. ปัญหาการส่งออกลดลง		
13. ปัญหาการจราจรติดขัดในกรุงเทพมหานคร		
14. ความนิยมในการใช้สินค้าฟุ่มเฟือยของเยาวชน		
15. ปัญหาการลงทุนในประเทศลดลง		

แบบฝึกหัดที่ 3 ให้ผู้เรียนอ่านเรื่องต่อไปนี้ แล้วตอบคำถามในตอนต่อไป

“ครอบครัวของขวัญ”

ขวัญเป็นผู้หญิงตัวเล็ก ๆ คนหนึ่งที่จำเป็นต้องแบกรับภาระของครอบครัวเนื่องจากสามีเสียชีวิตด้วยอุบัติเหตุขณะทำงานก่อสร้าง แม้ว่าขวัญจะดิ้นรนเพื่อปากท้องของครอบครัวอย่างไรก็ตาม แต่ค่าใช้จ่ายก็ยังไม่พอเพียงพออยู่นั่นเอง เธอมีปัญหาเรื่องค่าเช่าบ้าน ค่าน้ำ ค่าไฟ จนกระทั่งวันหนึ่งเธอตัดสินใจว่าจะเลิกเช่าและออกหาที่อยู่ใหม่แต่ด้วยความสงสารเจ้าของบ้านเช่า มีเมตตาอนุญาตให้เธอและลูกอยู่ได้โดยไม่ต้องเสีย ค่าน้ำ ค่าไฟ ช่วยหางานให้ขวัญทำโดยให้เธอไปซักผ้า จ่ายค่าจ้างเดือนละ 2,000 บาท เมื่อหักค่าเช่าบ้านแล้วขวัญก็จะเหลือไว้ใช้จ่ายแค่ 1,200 บาท ซึ่งมันก็ยังไม่เพียงพอสำหรับเธออยู่นั่นเอง แต่ขวัญก็ไม่ท้อถอยหรือสิ้นหวัง เพราะเธอยังมีลูก ๆ ที่ต้องคอยดูแล มีภาระที่จะต้องหาเลี้ยงครอบครัว

สิ่งที่เธอวาดหวังอยู่ในขณะนี้ คือ การที่ลูก ๆ ได้กินอิ่มนอนหลับ และได้เรียนหนังสือเหมือนเด็กคนอื่น ๆ

ผู้เรียนตอบคำถามต่อไปนี้

1. เพราะเหตุใดคนเราจึงต้องแสวงหารายได้
2. ในการดำรงชีวิตของคนเรา ต้องอาศัยปัจจัยอะไรบ้าง.....
3. เศรษฐศาสตร์ได้เข้ามาเกี่ยวข้องกับชีวิตมนุษย์ในเรื่องใดบ้าง.....
4. สิ่งที่ทำให้ขวัญมีชีวิตอยู่ได้โดยไม่ต้องท้อต่ออุปสรรค คืออะไร.....
5. ขวัญเป็นตัวอย่างที่ดีในเรื่องอะไรบ้าง.....

แบบฝึกหัดที่ 4 ให้ผู้เรียนศึกษาปัญหาพื้นฐานทางเศรษฐกิจต่อไปนี้ แล้วตอบคำถาม

ปัญหาพื้นฐานทางเศรษฐกิจเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นในทุกสังคม ไม่ว่าจะประเทศที่ใช้ระบบเศรษฐกิจแบบใด เนื่องจากทุกประเทศจะประสบปัญหาความไม่สมดุลระหว่างประชากรและทรัพยากร ได้แก่

1. ปัญหาการจัดระบบการผลิต ได้แก่

1.1 ปัญหาว่าจะผลิตอะไรดี (What) เนื่องจากทรัพยากรมีจำกัด แต่ความต้องการของเรามีไม่จำกัด จึงต้องตัดสินใจว่าจะผลิตอะไรก่อนหรือหลัง

1.2 ปัญหาว่าจะผลิตอย่างไร (How) คือจะใช้วิธีผลิตอย่างไรหรือจะใช้เทคโนโลยีอะไรที่จะนำมาใช้ในการผลิต

1.3 ปัญหาว่าจะผลิตเพื่อใคร (For Whom) คือ สินค้าที่ผลิตได้จะแบ่งสรรไปยังบุคคลกลุ่มใดบ้าง

การตัดสินใจปัญหาทั้ง 3 นี้ ในประเทศที่ใช้ระบบเศรษฐกิจทุนนิยม จะปล่อยให้กลไกราคาเป็นเครื่องตัดสินใจ ในประเทศสังคมนิยมรัฐบาลจะเป็นผู้ตัดสินใจ ส่วนในประเทศที่ใช้ระบบเศรษฐกิจแบบผสม รัฐบาลจะกำหนดกลไกแห่งราคา มีส่วนในการตัดสินใจ

2. ปัญหาการเลือก เนื่องจากทรัพยากรมีจำกัด จึงต้องตัดสินใจว่าจะเลือกผลิตสินค้าอะไรมาอย่างน้อยเท่าใด เพราะต้องแบ่งปัจจัยการผลิตในการผลิตสินค้าเหล่านั้นไปสู่การผลิตสินค้าชนิดอื่น ๆ ในการเปรียบเทียบ

การผลิตสินค้า 2 ชนิด ในทางเศรษฐศาสตร์จะแสดงโดยใช้เส้นแสดงความสามารถในการผลิตตามหลักการที่ว่า เมื่อเราผลิตสินค้าชนิดหนึ่งได้มาก เราย่อมผลิตสินค้าอีกชนิดหนึ่งได้น้อยลง

3. ปัญหาประชากร ปัญหาประชากรโลกเกิดจากบางประเทศมีประชากรมากเกินไป บางประเทศมีประชากรน้อยเกินไป โทมัส โรเบิร์ต มัลทัส ได้เสนอแนวทางควบคุมประชากรโลก โดยการ

3.1 มนุษย์หาทางคุมกำเนิด

3.2 มีตัวยับยั้งธรรมชาติ เช่น ภัยธรรมชาติ โรคระบาด สงคราม เป็นต้น

การมีประชากรมาก ไม่ได้เป็นผลเสียเสมอไป ผลดีของการมีประชากรมากคือ ทำให้มีแรงงานมาก ประชากรมีความต้องการบริโภคสินค้ามาก ทำให้เศรษฐกิจขยายตัว การผลิตสินค้าในปริมาณมาก ๆ ทำให้ต้นทุนในการผลิตต่ำ แต่ผลเสียของการมีประชากรมากก็มีมากกว่ากล่าวคือทำให้ประชากรในวัยเด็กมากเกินไป ฐานะครอบครัวยากจน และเป็นภาระของรัฐในการเลี้ยงดูประชากร ก่อให้เกิดปัญหาทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง ตามมา

ทุกประเทศจึงต้องการให้มีประชากรพอดี หมายถึง จำนวนประชากรที่มีรายได้เฉลี่ยต่อบุคคล สูงสุดตามกำลังทรัพยากรที่มีอยู่ มีผลทำให้คนในประเทศนั้นมีมาตรฐานการครองชีพสูง มีการศึกษาดี มีประสิทธิภาพในการผลิตและการบริโภค เช่น ประเทศญี่ปุ่น เป็นต้น

ผู้เรียนตอบคำถามต่อไปนี้

1. ปัญหาพื้นฐานทางเศรษฐกิจของทุก ๆ ประเทศ ได้แก่
2. ปัญหาพื้นฐานทางเศรษฐกิจเกิดขึ้นเนื่องจาก
3. การแก้ปัญหาการจัดระบบการผลิตประเทศไทยใช้ช่วยแก้ปัญหา
4. ปัญหาการเลือก หมายถึง
5. เส้นแสดงความสามารถในการผลิต หมายถึง
6. การที่เส้นแสดงความสามารถในการผลิตเคลื่อนมาทางขวามือ หมายความว่า
7. ประเทศที่มีจำนวนประชากรมากเกินไป ได้แก่
8. การมีประชากรมาก ก่อให้เกิดผลดีคือ
- การมีประชากรมาก ก่อให้เกิดผลเสีย คือ.....
9. การมีประชากรน้อย ก่อให้เกิดผลเสียคือ.....
10. โทมัส โรเบิร์ต มัลทัส กล่าวว่า “มนุษย์จะไม่อดตาย ถ้า.....”

เรื่องที่ 2 ระบบเศรษฐกิจ

ระบบเศรษฐกิจ หมายถึง สถาบันทางเศรษฐกิจ ที่ประกอบด้วยหน่วยเศรษฐกิจหลาย ๆ หน่วยมา รวมกัน มีกฎเกณฑ์ ระเบียบแบบแผน และแนวปฏิบัติอย่างเดียวกันมีรูปแบบการจัดระบบสังคม เพื่อนำ ทรัพยากรมาใช้ในการผลิตสินค้าและบริการ รวมถึงการจำแนกแจกจ่ายสินค้าและบริการนั้นให้กับคนในสังคม ระบบเศรษฐกิจยัง รวมถึงการจัดระบบการครอบครองปัจจัยการผลิต การควบคุมราคาและค่าจ้างหรือระบบ ตลาด ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะเป็นตัวกำหนดชนิด ปริมาณ และวิธีการผลิต โดยใช้เป็นเกณฑ์ในการแบ่งปันส่วนสินค้า และบริการให้กับคนในสังคมด้วย

ความหมายระบบเศรษฐกิจ

ระบบเศรษฐกิจ หมายถึง กลุ่มบุคคลของสังคมที่รวมตัวกันเป็น กลุ่มของสถาบันทางเศรษฐกิจ ซึ่งยึดถือแนวปฏิบัติแนวทางเดียวกันในการประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจ เพื่อให้สามารถบำบัดความต้องการ แก่บุคคลต่าง ๆ ที่อยู่ร่วมกันในสังคมนั้นให้ได้รับประโยชน์มากที่สุด เกิดประสิทธิภาพสูงสุด

ความสำคัญของระบบเศรษฐกิจ

ระบบเศรษฐกิจ มีความสำคัญในฐานะเป็นผู้ดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจของสังคม ซึ่งจะพอสรุป ได้ ดังนี้

1. **ความสำคัญในการจัดหาสินค้าและบริการ** เพื่อสนองความต้องการของสมาชิกในสังคมนับตั้งแต่ ความต้องการขั้นพื้นฐานในการดำรงชีวิต จนถึงความต้องการในสิ่งอำนวยความสะดวก ระบบเศรษฐกิจ จึงกำหนดการแก้ไขปัญหาพื้นฐานทางเศรษฐกิจ ทำให้ทราบว่าผลผลิตอะไร ผลิตอย่างไร ผลิตเพื่อใคร และจะ แลกเปลี่ยนหรือกระจายสินค้าอย่างไร
2. **ความสำคัญในการผลิตสินค้าและบริการ** โดยการจัดแบ่งงานให้สมาชิกในสังคมมีการทำงาน ในอาชีพที่ตนถนัด เพื่อให้ได้ผลผลิตที่ดีมีประสิทธิภาพ เป็นการใช้ทรัพยากรอย่างประหยัดและเกิดประโยชน์ สูงสุด
3. **ความสำคัญในการกำหนดระเบียบแผนการผลิต** ระบบเศรษฐกิจจะกำหนดระเบียบการเป็น เจ้าของทรัพย์สินหรือปัจจัยการผลิต และควบคุมสถาบันทางเศรษฐกิจให้มีระเบียบแบบแผน เช่น ตลาดคน กลาง ธนาคาร ฯลฯ
4. **ความสำคัญในการแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจ** ระบบเศรษฐกิจจะเป็นแนวทางแก้ไขปัญหาทาง เศรษฐกิจของประเทศ และดำเนินการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศให้เจริญก้าวหน้า
5. **ความสำคัญในการกระจายรายได้ไปยังส่วนต่าง ๆ ของสังคม** เพื่อลดช่องว่างทางเศรษฐกิจ ระหว่างผู้ที่มีความเข้มแข็งและอ่อนแอทางเศรษฐกิจของสังคม เพื่อมาตรฐานการครองชีพที่ดีและการอยู่ ร่วมกันอย่างมีความสุขของสมาชิกในสังคม

ระบบเศรษฐกิจจึงมีความสำคัญต่อสมาชิกของสังคมและผู้บริหารประเทศ ในการเลือกใช้ระบบเศรษฐกิจให้เหมาะสมกับการเมืองการปกครอง จารีต ประเพณี วัฒนธรรม และชีวิตความเป็นอยู่ของสมาชิกในสังคม เพื่อให้ได้มาตรฐานการดำรงชีวิตที่ดี และมีประสิทธิภาพ

ระบบเศรษฐกิจในปัจจุบัน

การแบ่งระบบเศรษฐกิจในปัจจุบัน โดยพิจารณาจากสภาพความเป็นจริงและสถาบันทางเศรษฐกิจประกอบกัน เราอาจแบ่งระบบเศรษฐกิจออกเป็นระบบใหญ่ ๆ ได้ 3 ระบบ คือ

1. ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม

1.1 ลักษณะสำคัญของระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม

1) เอกชนเป็นเจ้าของทรัพย์สินและปัจจัยการผลิต บุคคลมีกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินส่วนตัวมีสิทธิที่จะใช้แสวงหา หรือจำแนกแจกจ่ายอย่างใดก็ได้

2) เอกชนมีเสรีภาพในการประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจทั้งในด้านการผลิตสินค้า การจำแนกแจกจ่ายหรือการกระจายสินค้า การบริโภค ซึ่งจะทำให้เกิดการผลิตสินค้าใหม่ ๆ มากขึ้นและส่งผลให้สังคมนั้นเจริญก้าวหน้า

3) มีการแข่งขันระหว่างเอกชนในการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจอย่างกว้างขวาง เนื่องจากทุกคนมีอิสระในการผลิต การบริโภค การค้า การแข่งขัน จึงเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ ซึ่งการแข่งขันจะทำให้มีการเพิ่มประสิทธิภาพมากขึ้น และเป็นผลดีต่อระบบเศรษฐกิจ

4) การผลิตขึ้นอยู่กับกลไกราคา ในระบบนี้ราคาและตลาด จะทำหน้าที่ตัดสินใจปัญหาพื้นฐานทางเศรษฐกิจ กล่าวคือ การดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจในเรื่องการผลิต กรรมวิธีในการผลิต การจัดสรรผลผลิต จะถูกจัดสรรโดยผ่านตลาด ผู้ที่มีอำนาจตัดสินใจในเรื่องนี้ ได้แก่ ผู้ผลิตและผู้บริโภค โดยทั้งสองฝ่ายจะมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจผ่านกระบวนการปรับตัวของราคาผ่านกลไกราคา

5) มีกำไรเป็นแรงจูงใจในการผลิต จุดมุ่งหมายสูงสุดของการประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจ คือ การพยายามแสวงหาผลประโยชน์ในการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจต่างๆ ให้ได้มากที่สุด โดยผู้ผลิตมีจุดมุ่งหมายเพื่อแสวงหากำไรสูงสุด ในขณะที่ผู้บริโภคก็จะพยายามให้ตนเองได้รับความพอใจสูงสุดจากการซื้อสินค้าและการบริการมาบริโภคในแต่ละครั้ง

6) มีการใช้ทุนและเทคโนโลยีที่ก้าวหน้า จากการที่เอกชนมีการแข่งขันกันอย่างกว้างขวาง ผู้ผลิตแต่ละรายต่างเน้นการผลิตสินค้าที่ดีมีคุณภาพเหนือคู่แข่ง จึงนำทุนและเทคโนโลยีที่ก้าวหน้ามาใช้ในการผลิต ส่งผลให้ประเทศชาติเจริญก้าวหน้ามากขึ้น

7) รัฐไม่เข้าแทรกแซงการผลิต รัฐบาลไม่เข้าควบคุมหรือแทรกแซงใด ๆ ปล่อยให้กิจกรรมทางเศรษฐกิจดำเนินไปอย่างเสรี

1.2 ข้อดีของระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม

- 1) เกิดประโยชน์ต่อผู้บริโภค เพราะมีการแข่งขัน ทำให้มีสินค้าที่มีคุณภาพและราคาไม่สูงมาก
- 2) เกิดประโยชน์ต่อผู้ผลิต เพราะมีเสรีภาพในการผลิตทำให้เอกชนมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ที่จะผลิตสินค้าใหม่ ๆ และมีคุณภาพที่ดีเพื่อสนองความต้องการผู้บริโภค
- 3) ลดภาระของรัฐบาลในการเข้าไปดำเนินธุรกิจด้วยตนเอง
- 4) การมีเสรีภาพในการประกอบธุรกิจอย่างเต็มที่ ก่อให้เกิดการแข่งขันอย่างเสรี ทำให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดในการผลิต
- 5) ทำให้เกิดการสะสมความมั่งคั่งในรูปทุนต่าง ๆ ซึ่งเป็นแรงจูงใจให้ผู้ประกอบการขยายความมั่งคั่งออกไปและพัฒนาความสามารถในการสร้างสรรค์เทคโนโลยีต่าง ๆ ต่อไป

1.3 ข้อเสียของระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม

- 1) ก่อให้เกิดปัญหาความเหลื่อมล้ำ อันเนื่องจากความสามารถที่แตกต่างกันในแต่ละบุคคล โดยพื้นฐาน ทำให้ความสามารถในการหารายได้ไม่เท่ากัน ผู้ที่มีความสามารถสูงกว่าจะเป็นผู้ได้เปรียบผู้ที่อ่อนแอกว่าในทางเศรษฐกิจ
- 2) สินค้าและบริการที่มีลักษณะของการผูกขาด โดยธรรมชาติหรือสินค้าและบริการสาธารณะ ซึ่งได้แก่ บริการด้านสาธารณูปโภค (น้ำประปา ไฟฟ้า โทรศัพท์) โครงสร้างพื้นฐาน (ถนน เขื่อน สะพาน) จะเห็นได้ว่าสินค้าและบริการดังกล่าวส่วนใหญ่จะต้องใช้เงินลงทุนมาก เทคโนโลยีที่ทันสมัย เสี่ยงกับภาวะการขาดทุน เนื่องจากมีระยะการคืนทุนนาน ไม่คุ้มค่าในเชิงเศรษฐกิจ ทำให้เอกชนไม่ค่อยกล้าลงทุนที่จะผลิต ส่งผลให้รัฐบาลต้องเข้ามาดำเนินการแทน
- 3) การใช้ระบบการแข่งขันหรือกลไกตลาดอาจทำให้เกิดการใช้ทรัพยากรทางเศรษฐกิจอย่างสิ้นเปลือง เช่น การแข่งขันกันสร้างศูนย์การค้าเพราะคิดว่าเป็นกิจการที่ให้ผลตอบแทนหรือกำไรดี ซึ่งศูนย์การค้าเหล่านี้เมื่อสร้างขึ้นมามากเกินไปก็อาจไม่มีผู้ซื้อเพียงพอ ทำให้ประสบกับการขาดทุน เป็นต้น

2. ระบบเศรษฐกิจแบบสังคมนิยม เป็นระบบเศรษฐกิจที่ให้เสรีภาพเอกชนในการดำเนินธุรกิจขนาดเล็กและขนาดกลาง รัฐเข้าควบคุมการผลิตและเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตที่เป็นทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อลดช่องว่างทางเศรษฐกิจและจัดสวัสดิการให้สังคม

2.1 ระบบเศรษฐกิจแบบสังคมนิยม มีลักษณะดังนี้

- 1) เอกชนมีสิทธิในทรัพย์สินหรือธุรกิจขนาดย่อมได้
- 2) รัฐเป็นผู้ดำเนินการในเรื่องการให้บริการสาธารณูปโภคต่าง ๆ เช่น ประปา ไฟฟ้า อุตสาหกรรมที่ใช้ทรัพยากรธรรมชาติเป็นวัตถุดิบ กิจการธนาคาร เป็นต้น
- 3) มีการใช้ระบบภาษีเพื่อกระจายทรัพย์สินและรายได้
- 4) รัฐให้บริการทางสังคมอย่างกว้างขวาง
- 5) เอกชนดำเนินการธุรกิจในรูปแบบของสหกรณ์
- 6) กลไกราคามีบทบาทแต่ไม่ใช่ส่วนสำคัญของระบบ

การที่รัฐเข้าไปควบคุมและดำเนินการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ ทำให้ผลประโยชน์เกิดกับประชาชนเต็มที่ ทั้งยังเป็นการลดช่องว่างทางเศรษฐกิจของบุคคลในสังคมลง ประชาชนมีเสรีภาพทางการเมืองและได้รับสวัสดิการจากรัฐ ในทางธุรกิจเอกชนที่ เป็นผู้ผลิตขาดแรงจูงใจในการประกอบธุรกิจ

2.2 ข้อดีของระบบเศรษฐกิจแบบสังคมนิยม

จุดเด่นของระบบเศรษฐกิจแบบสังคมนิยมก็คือ เป็นระบบเศรษฐกิจที่ช่วยลดปัญหาความเหลื่อมล้ำทางฐานะและรายได้ของบุคคลในสังคม ภายใต้ระบบเศรษฐกิจนี้เอกชนจะทำการผลิตและบริโภคตามคำสั่งของรัฐ ผลผลิตที่ผลิตขึ้นมาจะถูกนำส่งเข้าส่วนกลาง และรัฐจะเป็นผู้จัดสรรหรือแบ่งปัน สินค้าและบริการดังกล่าวให้ประชาชนแต่ละคนอย่างเท่าเทียมกัน โดยไม่มีการได้เปรียบเสียเปรียบ

2.3 ข้อเสียของระบบเศรษฐกิจแบบสังคมนิยม

ภายใต้ระบบเศรษฐกิจแบบสังคมนิยม เนื่องจากปัจจัยการผลิตพื้นฐานอยู่ในการควบคุมของรัฐบาลทำให้ขาดความคล่องตัว การผลิตถูกจำกัดเพราะต้องผลิตตามที่รัฐกำหนด โอกาสที่จะขยายการผลิตหรือพัฒนาคุณภาพการผลิตเป็นไปค่อนข้างลำบาก ทำให้การใช้ทรัพยากรทางเศรษฐกิจอาจเป็นไปอย่างไม่มีประสิทธิภาพ ขาดการแข่งขันการผลิต ทำให้สินค้าไม่มีคุณภาพเพราะเป็นการผลิตผูกขาด บริหารจัดการผลิตโดยรัฐบาล

3. ระบบเศรษฐกิจแบบผสม เป็นระบบเศรษฐกิจที่ให้เสรีภาพเอกชนในการดำเนินธุรกิจเป็นส่วนใหญ่ รัฐบาลเข้าแทรกแซงกิจกรรมบางอย่าง เช่น เข้าแทรกแซงการผลิตและการตลาดเฉพาะที่จำเป็น เพื่อการกระจายรายได้ที่เป็นธรรม เป็นต้น

3.1 ลักษณะสำคัญของระบบเศรษฐกิจแบบผสม

- 1) เอกชนมีสิทธิในทรัพย์สินและปัจจัยการผลิต
- 2) รัฐมีบทบาทเพื่อดำเนินการผลิตบางอย่างที่จำเป็น เช่น การรถไฟ ขนส่งมวลชน ไฟฟ้า โทรศัพท์ในรูปของรัฐวิสาหกิจ เป็นต้น
- 3) เอกชนเป็นผู้วางแผนและดำเนินการผลิต
- 4) การผลิตมีการแข่งขัน โดยผ่านกลไกราคาแต่รัฐแทรกแซงได้เมื่อเกิดปัญหา ระบบเศรษฐกิจแบบผสมช่วยแก้ไขปัญหาการผูกขาด การแทรกแซงเศรษฐกิจของรัฐเฉพาะที่จำเป็น ประชาชนมีเสรีภาพทางการเมือง แต่กิจกรรมบางอย่างที่รัฐดำเนินการเองอาจขาดทุนและขาดประสิทธิภาพได้

ข้อดีของระบบเศรษฐกิจแบบผสม

เป็นระบบเศรษฐกิจที่ค่อนข้างมีความคล่องตัว กล่าวคือ มีการใช้กลไกรัฐร่วมกับกลไกราคาในการจัดสรรทรัพยากรของระบบ กิจกรรมใดที่กลไกราคาสามารถทำหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ รัฐก็จะให้เอกชนเป็นผู้ดำเนินการโดยการแข่งขัน แต่ถ้ากิจกรรมใดที่กลไกราคาไม่สามารถทำหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพรัฐก็จะเข้ามาดำเนินการแทน จะเห็นได้ว่าเศรษฐกิจแบบผสมเป็นระบบเศรษฐกิจที่ผสมผสาน กล่าวคือ รวมข้อดีของทั้งระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมและสังคมนิยมเข้าไว้ด้วยกัน อย่างไรก็ตามระบบเศรษฐกิจดังกล่าวก็มีข้อเสียด้วยเช่นกัน

ข้อเสียของระบบเศรษฐกิจแบบผสม

- 1) การแก้ไขปัญหาช่องว่างทางสังคมและปัญหาความเหลื่อมล้ำทางรายได้ มักไม่มีประสิทธิภาพ
- 2) นายทุนมีอิทธิพลเข้มแข็งทางด้านเศรษฐกิจและการเมือง โดยเป็นผู้สนับสนุนพรรคการเมือง ตลอดจนได้รับผลประโยชน์จากพรรคการเมืองที่ตนสนับสนุน
- 3) การกำหนดนโยบายและการใช้อำนาจต่าง ๆ ขึ้นอยู่กับรัฐบาล จึงทำให้นักธุรกิจขาดความมั่นใจในการลงทุน

ระบบเศรษฐกิจของประเทศไทยในปัจจุบัน

ระบบเศรษฐกิจของประเทศไทยในปัจจุบัน เป็นระบบผสมที่เน้นทุนนิยม โดยมีรัฐบาลเป็นผู้วางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม เป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต และเป็นผู้ดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ เฉพาะที่เป็นพื้นฐานทางเศรษฐกิจ สำหรับเอกชนมีเสรีภาพในการผลิตและการประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจเป็นส่วนใหญ่ มีสิทธิเป็นเจ้าของทรัพย์สินและปัจจัยการผลิต มีการแข่งขัน และมีกลไกตลาดเป็นเครื่องมือในการจัดสรรทรัพยากร โดยรัฐบาลจะแทรกแซงการผลิตและการตลาดเมื่อจำเป็น เช่น ควบคุมราคาสินค้าเมื่อเกิดภาวะขาดแคลน หรือประกันราคาข้าวเปลือกเพื่อช่วยเหลือเกษตรกรในกรณีราคาข้าวตกต่ำ เป็นต้น การดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจของรัฐบาลจะเข้ามามีบทบาทเฉพาะเท่าที่จำเป็นเท่านั้น เช่น

- 1) ดำเนินการเกี่ยวกับการป้องกันประเทศ ความสงบภายใน และการให้ความยุติธรรม เช่น กิจการด้านการทหาร ตำรวจ และศาล เป็นต้น
- 2) ดำเนินการด้านเศรษฐกิจพื้นฐาน เช่น การสร้างถนน สะพาน เขื่อน การสำรวจเพื่อหาทรัพยากรธรรมชาติ เป็นต้น
- 3) ควบคุมและดำเนินการด้านการศึกษาและสาธารณสุข โดยให้การศึกษาแก่เยาวชน ควบคุมการจัดการศึกษาของเอกชน จัดการเกี่ยวกับการรักษาพยาบาลแก่ประชาชน
- 4) ดำเนินกิจการสาธารณูปโภคที่สำคัญ เช่น การรถไฟ การไฟฟ้า การประปา การสื่อสารไปรษณีย์ การจัดเก็บขยะมูลฝอย เป็นต้น เพราะเป็นกิจการที่ประชาชนส่วนใหญ่ต้องใช้ร่วมกัน ส่วนกิจกรรมทางเศรษฐกิจอื่น ๆ นอกเหนือจากรัฐดำเนินการ เอกชนมีสิทธิที่ดำเนินการอย่างเสรี โดยมีกลไกแห่งราคาเป็นเครื่องชี้แนะ

นอกจากนี้รัฐบาลยังใช้ระบบภาษีในอัตราก้าวหน้า เพื่อกระจายรายได้และลดความเหลื่อมล้ำในรายได้ ตลอดจนจัดให้มีการสวัสดิการแก่ประชาชน ผู้มีรายได้น้อย เช่น การประกันสังคม กองทุนเลี้ยงชีพ 30 บาท รักษาทุกโรค การกำหนดค่าจ้างแรงงานขั้นต่ำ เพื่อป้องกันการเอาเปรียบผู้ใช้แรงงาน การสร้างงานในชนบท การสงเคราะห์คนชรา คนพิการ เป็นต้น

ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ

นักเศรษฐศาสตร์จะใช้รายได้ประชาชาติเป็นเครื่องมือในการวัดและวิเคราะห์กิจกรรมทางเศรษฐกิจว่ามีความเจริญเติบโตหรือตกต่ำ ปัญหาที่เกิดขึ้นและแนวทางแก้ไขรายได้ประชาชาติจึงเป็นตัวเลขที่แสดงถึง

ฐานะเศรษฐกิจของประเทศการศึกษาการเปลี่ยนแปลงของรายได้ประชาชาติจะทำให้ทราบถึงความเคลื่อนไหวในทางเศรษฐกิจ องค์การสหประชาชาติ สนับสนุนให้ประเทศทั่วโลกจัดทำรายได้ประชาชาติเพื่อเป็นมาตรฐานทางเศรษฐกิจใช้วิเคราะห์และเปรียบเทียบกับประเทศต่าง ๆ

1. ความหมายของรายได้ประชาชาติ

รายได้ประชาชาติ หมายถึง มูลค่าที่เป็นตัวเงินของสินค้าและบริการขั้นสุดท้ายที่ประชาชาติของประเทศผลิตได้ใน 1 ปี

รายได้ประชาชาติของไทย หมายถึง ผลรวมของค่าเช่า ค่าจ้าง เงินเดือน ดอกเบี้ย และกำไรที่ประชาชนคนไทยผลิตสินค้าและบริการในรอบ 1 ปี

รายได้ประชาชาติของไทย เริ่มจัดทำในปี พ.ศ. 2493 โดยกองบัญชีรายได้ประชาชาติ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี โดยนำเอารายได้ทั้งหมดที่เกิดจาก ค่าเช่า ค่าจ้าง ดอกเบี้ย และกำไร ของประชาชนที่ผลิตสินค้าและบริการในรอบ 1 ปี มารวมกัน

2. ความสำคัญของรายได้ประชาชาติ

รายได้ประชาชาติเป็นตัวเลขที่ชี้ให้เห็นว่าในปีนั้นระบบเศรษฐกิจสามารถผลิตสินค้าและบริการรวมได้มากน้อยเพียงใด อย่างไร บัญชีรายได้ประชาชาติจึงมีความสำคัญและเป็นประโยชน์ ดังนี้

1) รายได้ประชาชาติ เป็นเครื่องชี้ภาวะเศรษฐกิจของประเทศ เป็นตัวบอกระดับความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ โดยมีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกัน เช่น ถ้ารายได้ประชาชาติสูงขึ้น แสดงว่าเศรษฐกิจในภาพรวมของประเทศเจริญรุ่งเรืองขึ้น ในทางตรงข้ามถ้ารายได้ประชาชาติลดลง แสดงว่าเศรษฐกิจถดถอยเข้าสู่ภาวะตกต่ำ

2) รายได้ประชาชาติบอกรายการการผลิตในแต่ละสาขามีมูลค่าเท่าใด ผลผลิตส่วนใหญ่มาจากสาขาใด ทำให้ทราบถึงโครงสร้างการผลิตของประเทศนั้นว่าเป็นเกษตรกรรมหรืออุตสาหกรรมนอกจากนี้ทำให้ทราบรายได้ส่วนใหญ่ว่าอยู่ในประเภทใด ระหว่าง ค่าเช่า ค่าจ้าง ดอกเบี้ยและกำไร ตลอดจนรู้ข้อมูลการใช้จ่ายส่วนใหญ่ของประชาชน เป็นการใช้จ่ายในลักษณะใด เพื่อการอุปโภค บริโภค หรือการลงทุน

3) ตัวเลขรายได้ประชาชาติ สามารถใช้เปรียบเทียบฐานะทางเศรษฐกิจของประเทศในปัจจุบันกับระยะเวลาที่ผ่านมา ขณะเดียวกันสามารถใช้เปรียบเทียบฐานะทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศได้อีกด้วย

4) ตัวเลขรายได้ประชาชาติ สามารถใช้เป็นเครื่องมือสำคัญในการกำหนดนโยบายและการวางแผนเศรษฐกิจของประเทศในอนาคต

3. ประเภทของรายได้ประชาชาติ

รายได้ประชาชาติ แบ่งออกได้ ดังนี้

3.1 ผลิตภัณฑ์ภายในประเทศเบื้องต้น (GDP: Gross Domestic Product) คือ มูลค่ารวมของสินค้าและบริการขั้นสุดท้ายที่ผลิตได้ภายในประเทศในระยะเวลาหนึ่ง โดย GDP จะคิดจากรายได้ของประชาชนทุกคนที่ทำรายได้ในประเทศและรวมถึงรายได้ของชาวต่างชาติที่ทำรายได้ในประเทศนั้นด้วย เช่น GDP ของประเทศไทยคิดจากรายได้ของคนไทยทั้งหมดที่ทำได้ในประเทศบวกกับรายได้ที่ชาวต่างประเทศ

ทำได้ในประเทศไทยรวมทั้งการลงทุนและผลผลิตต่าง ๆ ของชาวต่างประเทศที่ทำการผลิตในประเทศไทยด้วย เป็นต้น

3.2 ผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติ (GNP : Gross National Product) คือ มูลค่ารวมของสินค้าและบริการขั้นสุดท้ายที่ประชาชนผลิตได้ ทั้งในประเทศและต่างประเทศ ในระยะเวลาหนึ่ง เช่น GNP ของไทยเกิดจากรายได้ของประชาชนไทยในประเทศทั้งหมดรวมทั้งรายได้จากคนไทยที่ไปทำงานหรือลงทุนในต่างประเทศ แล้วส่งรายได้กลับประเทศไทย เป็นต้น

3.3 ผลิตภัณฑ์ประชาชาติสุทธิ (NNP : Net National Product) คือ มูลค่ารวมของสินค้าและบริการขั้นสุดท้ายทั้งหมดหักด้วยค่าเสื่อมราคาของการใช้ทุน ผลิตภัณฑ์ประชาชาติสุทธิ (NNP) จึงเป็นผลิตภัณฑ์รวมตามราคาตลาด จึงรวมถึง ค่าเช่า ค่าจ้าง ดอกเบี้ย และกำไร รวมทั้งภาษีทางอ้อมในทางธุรกิจด้วย

3.4 รายได้ประชาชาติ (NI : National Income) คือ ผลิตภัณฑ์ประชาชาติสุทธิ ที่คิดตามราคาปัจจัยการผลิต ได้แก่ ค่าใช้จ่ายโดยตรงในการผลิต คือ ค่าจ้าง ค่าเช่า ดอกเบี้ย และกำไร โดยหักภาษีทางอ้อมทางธุรกิจออก

3.5 รายได้ต่อหัว (PCI : Per Capita Income) คือ รายได้ที่เกิดจากมูลค่าของสินค้าและบริการในราคาตลาดหารด้วยจำนวนประชากรของประเทศทั้งหมด

4. ประโยชน์ของการศึกษาเกี่ยวกับรายได้ประชาชาติ

4.1 ใช้ในการวิเคราะห์ภาวะเศรษฐกิจของประเทศ ระดับรายได้ประชาชาติเป็นเครื่องชี้ภาวะเศรษฐกิจของประเทศว่าเจริญก้าวหน้าหรือตกต่ำ และสามารถเปรียบเทียบอัตราการความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจว่ามีอัตราการเพิ่มของผลผลิตมากกว่าอัตราการเพิ่มของประชากรหรือไม่

4.2 ใช้ในการเปรียบเทียบมาตรฐานการครองชีพของประชาชน ถ้ารายได้เฉลี่ยต่อบุคคลเพิ่มสูงขึ้นย่อมหมายถึง ประชาชนมีการกินดีอยู่ดีมากขึ้น หรือมีมาตรฐานการครองชีพสูงขึ้น

4.3 เป็นเครื่องมือในการกำหนดนโยบายเศรษฐกิจของประเทศ ตัวเลขรายได้ประชาชาติช่วยให้ทราบภาวะเศรษฐกิจในปัจจุบัน และยังเป็นเครื่องมือสำคัญในการกำหนดนโยบายหรือการวางแผนเศรษฐกิจของประเทศไทยในอนาคต

การกำหนดค่าจ้างและราคาในระบบเศรษฐกิจ

1. การกำหนดค่าจ้าง

ค่าจ้าง คือ ค่าที่จ่ายให้แก่ผู้ใช้แรงงาน เนื่องจากการทำงานอย่างใดอย่างหนึ่ง ค่าจ้างที่ได้รับจึงเป็นที่มาของรายได้และเมื่อนำมารวมกันทั้งหมด ก็จะเป็นส่วนหนึ่งของรายได้ประชาชาติ ค่าจ้างแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ

1. ค่าจ้างที่เป็นตัวเงิน (Money Wage) คือ ค่าจ้างที่ได้รับจากนายจ้างที่จ่ายให้ อาจเป็นรายวัน รายสัปดาห์หรือรายเดือน

2. ค่าจ้างที่แท้จริง (Real Wage) คือ การนำค่าจ้างที่เป็นตัวจริงลบด้วยอัตราเงินเฟ้อต่อปี ซึ่งอัตราเงินเฟ้อสามารถคำนวณได้จากดัชนีราคาผู้บริโภค

การกำหนดอัตราค่าจ้างจะขึ้นอยู่กับอุปสงค์และอุปทานของแรงงาน คือ ถ้าอุปสงค์ของแรงงานมีความต้องการจ้างแรงงานมาก อัตราค่าจ้างจะสูงขึ้น แต่ถ้าอุปทานของแรงงานมีความต้องการจ้างแรงงานมาก อัตราค่าจ้างจะสูงขึ้น แต่ถ้าอุปทานของแรงงานมีความต้องการจ้างแรงงานมาก จะทำให้ค่าจ้างลดลง

2. การกำหนดราคา

ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดราคาของสินค้าและบริการ คือ กลไกของตลาด หรือปริมาณความต้องการในการซื้อและปริมาณความต้องการในการขายสินค้าชนิดนั้น นอกจากนี้ยังขึ้นอยู่กับต้นทุนการผลิต กล่าวคือ ถ้าต้นทุนการผลิตสูงขึ้นจะทำให้ราคาสินค้าสูงขึ้นตามไปด้วย

กล่าวโดยสรุป การกำหนดค่าจ้างและราคาจะแตกต่างกันตามระบบเศรษฐกิจ ถ้าเป็นระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม การกำหนดค่าจ้างและราคาเป็นไปตามกลไกตลาด ส่วนระบบเศรษฐกิจแบบสังคมนิยม และระบบเศรษฐกิจแบบผสม รัฐบาลสามารถเข้าแทรกแซงการกำหนดค่าจ้างและราคา เพื่อสร้างความเป็นธรรมในระบบเศรษฐกิจ เช่น รัฐบาลเข้าไปแทรกแซงการกำหนดค่าจ้างและราคา เพื่อสร้างความเป็นธรรมในระบบเศรษฐกิจ ได้แก่ การประกาศปรับค่าแรงขั้นต่ำตามดัชนีราคาผู้บริโภค เพื่อดึงค่าจ้างแรงงานให้สูงขึ้น การเข้าไปแทรกแซงการกำหนดราคาสินค้าโดยการกำหนดราคาขั้นต่ำ และการกำหนดราคาขั้นสูง เป็นต้น

ราคาขั้นต่ำ

ราคาขั้นต่ำ หมายถึง ราคาต่ำสุดที่ถูกกำหนดขึ้นมาในระดับที่สูงกว่าราคาดุลยภาพ อันเกิดจากการทำงานของกลไกตลาดที่รัฐบาลเข้าไปแทรกแซง ซึ่งมักจะใช้กับสินค้าในสาขาเกษตรกรรม เพื่อเพิ่มรายได้ให้แก่เกษตรกร ทำให้เกษตรกรนำผลผลิตออกขายในตลาดได้มากขึ้น

ราคาขั้นสูง

ราคาขั้นสูง หมายถึง ราคาสูงสุดที่ถูกกำหนดขึ้นมาในระดับที่ต่ำกว่าราคาดุลยภาพ อันเกิดจากการทำงานของกลไกตลาดที่รัฐบาลเข้าไปแทรกแซงโดยการควบคุมราคาสินค้าบางชนิด เพื่อเป็นการป้องกันไม่ให้ราคาสินค้าชนิดนั้นสูงเกินไป

ปัญหาของระบบเศรษฐกิจไทยและแนวทางแก้ไข

เนื่องจากระบบเศรษฐกิจไทยเปิดโอกาสให้เอกชนสามารถเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตและสามารถดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจได้อย่างเสรี การผลิตสินค้าและบริการต่าง ๆ จึงมีขึ้นอย่างมากมาย ก่อให้เกิดการแข่งขัน ส่งผลให้ผู้ผลิตมีแรงกระตุ้นในการที่จะปรับปรุงเทคนิคการผลิต เพื่อให้ได้สินค้าที่มีคุณภาพสูงและต้นทุนต่ำ ผู้ผลิตรายใดที่ไม่สามารถผลิตสินค้าที่มีราคาต่ำ แต่คุณภาพสูงได้ก็จะขาดทุนและออกจากระบบการผลิตสินค้านั้น ๆ ไป คงเหลือแต่ผู้ผลิตที่มีคุณภาพ ทำให้ผู้บริโภคได้รับผลประโยชน์สูงสุดจากการแข่งขันดังกล่าว แต่สิ่งที่เป็นผลเสียตามมาคือเกิดการผูกขาดและกอบโกยผลประโยชน์ในส่วนตัวมากขึ้น ก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำและเกิดช่องว่างขึ้นในสังคม นั่นคือ คนที่มีฐานะร่ำรวยก็จะรวยมากขึ้น ส่วนคนที่มีฐานะยากจนก็ไม่ได้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นกว่าเดิม ซึ่งรัฐบาลก็ได้ตระหนักถึงปัญหาดังกล่าว จะเห็นได้จากรายละเอียดของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้เน้นวัตถุประสงค์ในการกระจายรายได้ให้มีความเท่าเทียมกันมากขึ้น โดยการใช้มาตรการและนโยบายด้านการเงิน - การคลัง เพื่อแก้ปัญหาดังกล่าว เช่น การกำหนดค่าแรงขั้นต่ำ การเพิ่มอัตราภาษีสำหรับสินค้าฟุ่มเฟือย การปรับอัตราภาษีเงินได้ ภาษีทรัพย์สิน กฎหมาย

แบบฝึกหัดที่ 2 บอกข้อดีและข้อเสียของระบบเศรษฐกิจต่อไปนี้

ระบบเศรษฐกิจ	ข้อดี	ข้อเสีย
1. ทุนนิยม	1..... 2..... 3.....	1..... 2..... 3.....
2. สังคมนิยม (ประชาธิปไตย)	1..... 2..... 3.....	1..... 2..... 3.....
สังคมนิยม	1..... 2..... 3.....	1..... 2..... 3.....
3. แบบผสม	1..... 2..... 3.....	1..... 2..... 3.....

แบบฝึกหัดที่ 3 ให้ผู้เรียนวิเคราะห์ลักษณะที่กำหนดให้ว่า เป็นระบบเศรษฐกิจใด โดยกาเครื่องหมาย

√ ลงใน เรื่องระบบเศรษฐกิจที่คิดว่าถูกต้อง

ลักษณะ	ระบบเศรษฐกิจ				
	ทุนนิยม	ประชาธิปไตยสังคมนิยม	คอมมิวนิสต์	สังคมนิยม	แบบผสม
เอกชนมีเสรีภาพในการผลิตและบริการอย่างเต็มที่					
รัฐเป็นผู้วางแผนกิจกรรมทางเศรษฐกิจทั้งหมด					
รัฐเข้าไปดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจในส่วนที่เกี่ยวข้องกับประโยชน์ส่วนรวม					
มีเป้าหมายเพื่อผลกำไร					

ลักษณะ	ระบบเศรษฐกิจ			
	ทุนนิยม	ประชาธิปไตยสังคมนิยม	คอมมิวนิสต์	สังคมนิยม
มีเป้าหมายเพื่อสร้างความเป็นธรรมในสังคม				
มีเป้าหมายเพื่อความอยู่ดีกินดีของสังคม				
เอกชนมีกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินอย่างเต็มที่				
ไม่เปิดโอกาสให้มีการแข่งขัน				
กิจกรรมทางเศรษฐกิจขึ้นอยู่กับกลไกแห่งราคา				
การผลิตอะไรเท่าใดขึ้นอยู่กับรัฐบาลเท่านั้น				
รัฐและกลไกแห่งราคา มีส่วนในการกำหนดว่าจะผลิตอะไร เท่าใด				
เป็นระบบที่ประเทศส่วนใหญ่ใช้				
เป็นระบบที่พัฒนามาจากลัทธิมาร์กซิสต์				
รัฐเก็บภาษีประชาชนในอัตราสูงเพื่อจ่ายเป็นสวัสดิการสังคม แต่ให้เสรีภาพในการบริโภคเต็มที่				
เป็นระบบที่ก่อให้เกิดความแตกต่างด้านรายได้มากที่สุด				
เป็นระบบที่แก้ปัญหาความแตกต่างด้านรายได้โดยไม่จำกัดเสรีภาพของบุคคล				
เป็นระบบที่มีความแตกต่างด้านรายได้น้อยที่สุด				
มีการใช้ทรัพยากรสิ้นเปลืองมาก				
มีการวางแผนจากส่วนกลาง				
จำกัดกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินและปัจจัยการผลิตบ้าง				

เรื่องที่ 3 กระบวนการทางเศรษฐกิจ

1. การผลิต (Production)

1. ความหมายของการผลิต

การผลิต หมายถึง การสร้างเศรษฐกิจเพื่อบำบัดความต้องการของมนุษย์หรือการนำเอาปัจจัยการผลิตต่าง ๆ ได้แก่ ที่ดิน แรงงาน ทุน ผู้ประกอบการไปผ่านกระบวนการผลิต หรือกรรมวิธีต่าง ๆ จนเกิดเป็นสินค้าและบริการเพื่อบำบัดความต้องการของมนุษย์ในลักษณะที่เน้นการสร้างประโยชน์ทางเศรษฐกิจขึ้นมาใหม่ได้แก่

1) **ประโยชน์ที่เกิดจากการเปลี่ยนรูป (Form Utility)** เป็นประโยชน์ที่เกิดจากการนำสินค้ามาแปรรูปเพื่อเพิ่มประโยชน์ใช้สอยมากขึ้น เกิดความหลากหลายในการผลิตมากขึ้น ราคาของสินค้าสูงขึ้นกว่าวัตถุดิบเดิมที่นำมาผลิต เช่น การเปลี่ยนเหล็กเป็นมีด เปลี่ยนไม้เป็นโต๊ะ เก้าอี้ เปลี่ยนไม้ไฟเป็นเครื่องจักรต่าง ๆ เป็นต้น

2) **ประโยชน์ที่เกิดจากการเปลี่ยนสถานที่ (Place Utility)** เป็นประโยชน์ที่เกิดจากการขนย้ายสินค้าจากแห่งหนึ่งไปยังอีกแห่งหนึ่งเพื่อให้เกิดประโยชน์ใช้สอยมากขึ้น เช่น การขนถ่ายสินค้าจากโรงงานไปยังร้านค้าปลีก เป็นต้น

3) **ประโยชน์ที่เกิดจากการเปลี่ยนเวลา (Time Utility)** หมายถึง การเลื่อนเวลาในการบริโภคสินค้าออกไป เนื่องจากสินค้าบางอย่างอาจมีข้อจำกัดในเรื่องของฤดูกาล ได้แก่ ผลไม้ ผักต่าง ๆ เป็นต้น ซึ่งถ้านำมาผลิตเป็นผลไม้หรือผักกระป๋อง จะสามารถนำมาถนอมไว้บริโภคนอกฤดูกาลได้ หรือสินค้าบางอย่างที่ผู้บริโภคต้องการสะสมไว้ก็เป็นการสร้างประโยชน์ที่เกิดจากการเลื่อนเวลาเช่นเดียวกัน เช่น การเก็บสุราไว้นาน ๆ การสะสมเครื่องลายคราม พระเครื่อง หรือของเก่าต่าง ๆ เป็นต้น

4) **ประโยชน์ที่เกิดจากการเปลี่ยนโอนกรรมสิทธิ์ (Possession Utility)** เป็นประโยชน์ที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงกรรมสิทธิ์หรือเจ้าของ ซึ่งสินค้าแต่ละชนิดจะมีการเปลี่ยนกรรมสิทธิ์หลายทอดกว่าจะถึงผู้บริโภค กล่าวคือ กรรมสิทธิ์จะเปลี่ยนจากผู้บริโภคไปยังพ่อค้าขายส่ง พ่อค้าขายปลีก หรือไปยังนายหน้าจนถึงผู้บริโภค เช่น การจัดสรรบ้าน ที่ดิน หรือการซื้อขายอสังหาริมทรัพย์ต่าง ๆ เป็นต้น

5) **ประโยชน์ที่เกิดจากการให้บริการต่าง ๆ (Service Utility)** เป็นประโยชน์ที่เกิดจากผู้ให้บริการในสาขาวิชาชีพต่างๆ เช่น ไปหาหมอ ไปดูคอนเสิร์ตหรือให้บริการในด้านการคมนาคมขนส่งต่าง ๆ เป็นต้น

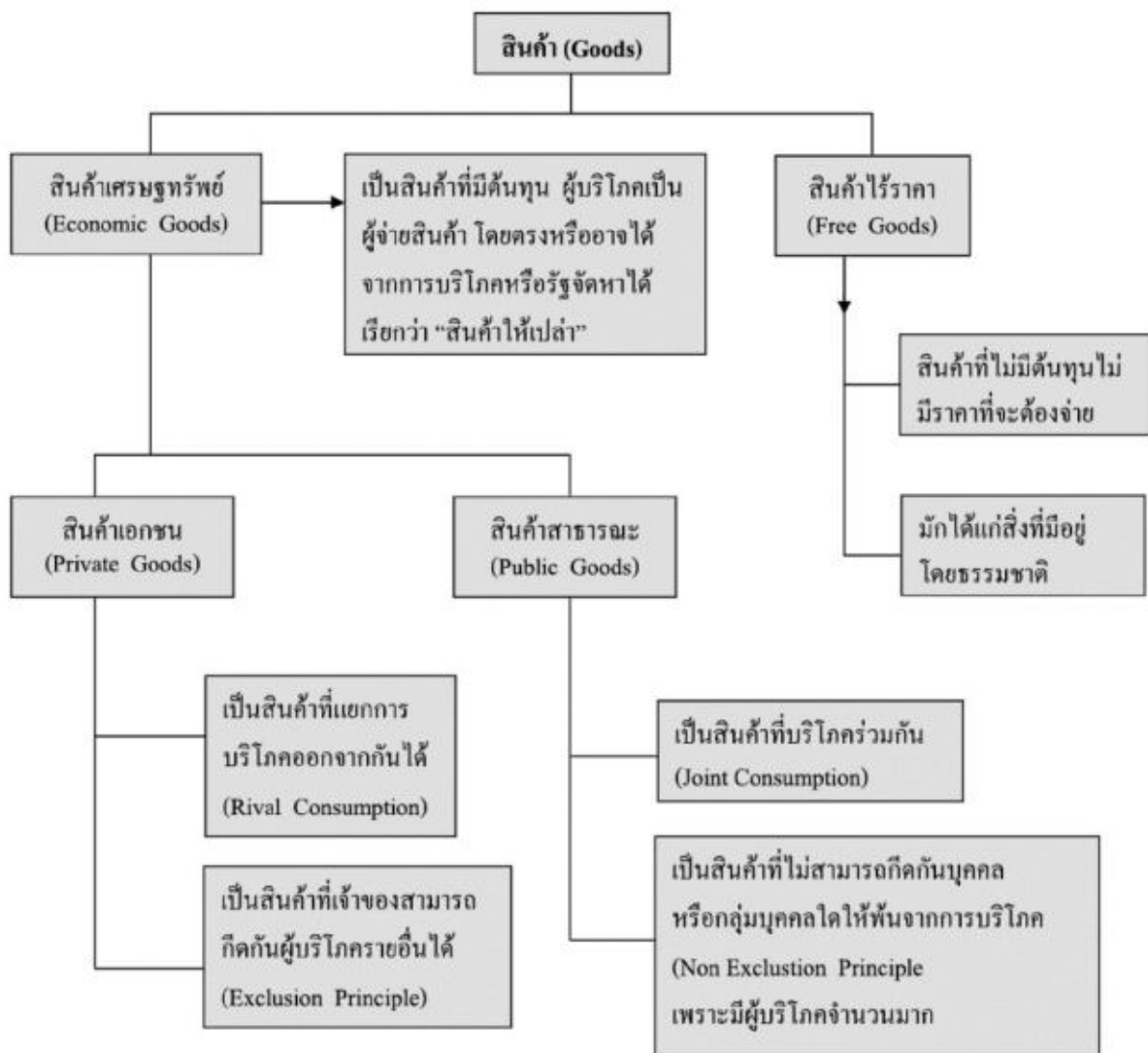
2. สินค้าและบริการ (Goods and Services)

สินค้าและบริการ คือ สิ่งที่ได้จากการทำงานร่วมกันของปัจจัยการผลิตต่าง ๆ สามารถสนองความต้องการของผู้บริโภคได้ ไม่ว่าความต้องการนั้นจะขัดต่อสุขภาพอนามัยหรือศีลธรรมอันดีงามหรือไม่ก็ตาม เช่น บุหรี่ ยารักษาโรค อาหาร เครื่องนุ่งห่ม เป็นต้น

สินค้า (Goods) ที่มนุษย์บริโภคอยู่ทุกวันนี้อาจแบ่งได้เป็น 2 ลักษณะ คือ

- 1) เป็นสิ่งผลิตที่มนุษย์ผลิตขึ้น อาจเป็นสิ่งที่ดี (Good) เช่น อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค เป็นต้น หรือสิ่งที่ไม่ดี (Bad) เช่น ยาเสพติด ขยะ วัตถุระเบิด เป็นต้น
- 2) เป็นสิ่งที่ได้จากธรรมชาติซึ่งมนุษย์จัดหามาสนองความต้องการโดยไม่เสียค่าใช้จ่ายใด ๆ เช่น น้ำ อากาศ บรรยากาศ ทิวทัศน์ แสงแดด เป็นต้น

จากสินค้าทั้งสองลักษณะสามารถจำแนกประเภทของสินค้าในทางเศรษฐศาสตร์ได้ดังนี้

ดังนั้น สินค้าในทางเศรษฐศาสตร์สามารถจำแนกได้ ดังนี้

1. **สินค้าไร้ราคา (Free Goods)** เป็นสินค้าที่ไม่มีต้นทุนหรือมีการบริโภคแต่ไม่มีค่าใช้จ่ายเป็นสินค้าที่มีอยู่มากมายเกินความต้องการของมนุษย์ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งเป็นสินค้าที่อุปทานมากกว่าอุปสงค์ ณ ราคาศูนย์ เช่น อากาศ น้ำทะเล เป็นต้น ดังนั้นถ้าสินค้าในโลกทุกชนิดเป็นสินค้าไร้ราคาวิชาเศรษฐศาสตร์ก็คงจะไร้ความหมาย

2. สินค้าเศรษฐกิจ (Economic Goods) คือ สินค้าที่มีต้นทุน โดยปกติผู้บริโภคจะเป็นผู้จ่ายค่าสินค้าโดยตรง แต่ในบางกรณีผู้บริโภคกับผู้จ่ายค่าสินค้าอาจเป็นคนละคน ซึ่งได้แก่ เศรษฐกิจที่ได้ออกจากการบริจาคหรือจากการให้ รัฐบาลจัดหามาให้เรียกว่า “สินค้าให้เปล่า” สินค้าเศรษฐกิจแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

2.1 สินค้าเอกชน (Private Goods) คือสินค้าที่แยกการบริโภคออกจากกันได้ (Rival Consumption) เช่น อาหาร เครื่องนุ่งห่ม รถยนต์ เป็นต้น ซึ่งแต่ละคนแยกกันบริโภคได้ นอกจากนี้ยังเป็นสินค้าที่เจ้าของสามารถกีดกันผู้บริโภครายอื่นได้ (Exclusion Principle) เช่น การบริโภครถยนต์ คันหนึ่ง ของนายแดงสามารถกีดกันไม่ให้นายดำบริโภครถยนต์คันนั้นได้ เป็นต้น

2.2 สินค้าสาธารณะ (Public goods) คือ เป็นสินค้าที่บริโภคร่วมกัน (Joint Consumption) เช่น ถนนที่เราใช้อยู่ก็เป็นถนนที่คนอื่น ๆ ใช้สัญจรไปมา เช่นเดียวกัน เป็นต้น นอกจากนี้ยังเป็นสินค้าที่ไม่สามารถกีดกันบุคคลหรือกลุ่มบุคคลใดให้พ้นจากการบริโภคได้ (Non Exclusion Principle) เพราะมีผู้บริโภคจำนวนมากจนทำให้การกีดกันเป็นไปได้ยาก เช่น โรงพยาบาล น้ำประปา การศึกษาของรัฐ เป็นต้น หรืออาจเป็นเพราะการบริโภคของบุคคลกลุ่มหนึ่งจะไม่ใช่เหตุให้คนกลุ่มอื่นต้องบริโภคลดลงหรือขาดโอกาสในการบริโภค เช่น การป้องกันประเทศ รายการโทรทัศน์ เป็นต้น

3. ปัจจัยการผลิต

ในการผลิตสินค้าและบริการจะต้องอาศัยปัจจัยการผลิตต่อไปนี้

1) ที่ดิน (Land) ไม่ได้หมายถึงเนื้อที่ที่ใช้ประโยชน์ในทางเศรษฐกิจ ที่ใช้ทำการเพาะปลูกสร้างโรงงานอุตสาหกรรมหรืออยู่อาศัยเท่านั้น แต่หมายรวมถึงทรัพยากรธรรมชาติที่อยู่ใต้ดิน บนดินและเหนือพื้นดินทุกชนิด เช่น ป่าไม้ แร่ธาตุ สัตว์น้ำ ความอุดมสมบูรณ์ของดิน ปริมาณน้ำฝนและสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติต่าง ๆ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้มีอยู่โดยธรรมชาติ มนุษย์สร้างขึ้นไม่ได้ แต่สามารถปรับปรุงคุณภาพของทรัพยากรธรรมชาติได้บ้าง เช่น ปรับปรุงที่ดินให้อุดมสมบูรณ์ขึ้น เป็นต้น ผลตอบแทนของที่ดิน เรียกว่า ค่าเช่า (Rent)

2) แรงงาน (Labour) หรือทรัพยากรมนุษย์ (Human Resource) หมายถึง ความพยายามของมนุษย์ทั้งทางกาย ทางใจ และทางสมอง คือ สติปัญญาความรู้ ความคิดที่มนุษย์ทุ่มให้กับการผลิตสินค้าและบริการเพื่อก่อให้เกิดรายได้ในการดำรงชีวิต ซึ่งมีผลตอบแทนเป็นค่าจ้างและเงินเดือน (Wages and Salary)

3) ทุน (Capital) คือ สิ่งที่มีมนุษย์ผลิตขึ้นมา เพื่อใช้ร่วมกับปัจจัยการผลิตอื่น ๆ ในการผลิตสินค้าและบริการ เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า สินค้าทุน (Capital Goods) ทุนเป็นสิ่งที่ผลิตขึ้นมาเพื่อใช้ในการผลิตต่อไป ไม่ใช่เพื่อการบริโภค เช่น ข้าวเปลือก หากถูกนำไปเป็นเมล็ดพันธุ์เพื่อเพาะปลูกข้าวเปลือกก็เป็นสินค้าทุน หากถูกใช้เพื่อการบริโภคจะไม่นับเป็นสินค้าทุน เป็นต้น ทุนอาจแยกได้เป็น 3 ประเภท ประเภทแรกที่เป็นสินค้าสำหรับการผลิต (Capital Goods) เช่น เครื่องจักร โรงงาน เป็นต้น ประเภทที่สองทุนที่เป็นเงิน (Monetary Capital) หมายถึง เงินที่จัดไว้เพื่อจ้างแรงงานหรือเช่าที่ดินหรือเงินซึ่งจ่ายเพื่อจัดหาเครื่องจักร

เครื่องมือและที่ดินเพื่อขยายโรงงาน ประเภทที่สามคือ ความรู้ทางเทคนิค (Technical Knowledge) หมายถึง ความรู้ต่าง ๆ สำหรับที่ใช้ในการผลิต

ดังนั้นทุนที่แท้จริงจึงไม่ได้หมายถึงเงินอย่างเดียว เงินเป็นเพียงรูปหนึ่งของทุน เรียกว่า เงินทุน (Money Capital) ซึ่งเป็นเพียงสื่อกลางให้เกิดสินทรัพย์ประเภททุน ทุนที่แท้จริงจึงรวมถึงเครื่องมือที่ใช้ผลิตสินค้าและเจ้าของทุนจะได้รับผลตอบแทนเป็น ดอกเบี้ย (Interest)

4) ผู้ประกอบการ (Entrepreneur) หมายถึง การจัดตั้งองค์การเพื่อผลิตสินค้าและบริการ โดยอาศัยทรัพยากร แรงงาน ทุน มาดำเนินการโดยผู้ดำเนินการเรียกว่า ผู้ประกอบการ ซึ่งเป็นผู้รวบรวมปัจจัยการผลิตต่าง ๆ เข้าสู่กระบวนการผลิตสินค้าและบริการตอบสนองความต้องการของตลาด ผู้ประกอบการจึงเป็นผู้ที่ต้องเผชิญกับความเสี่ยงของความไม่แน่นอนเกี่ยวกับภาวะตลาด ซึ่งต่างจากในกรณีของแรงงานที่ไม่ต้องเผชิญกับความเสี่ยงแม้ว่าจะเป็นทรัพยากรมนุษย์เหมือนกันก็ตาม ผลตอบแทนของผู้ประกอบการ คือ กำไร (Profit)

ปัจจัยการผลิตทั้งหมดนี้เป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นมากในการประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่จะขาดส่วนใดส่วนหนึ่งไปไม่ได้ ถ้าขาดส่วนใดส่วนหนึ่งไปจะมีผลทำให้การดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจนั้นหยุดชะงัก หรือไม่ได้ผลตามเป้าหมายที่วางไว้

4. ลำดับชั้นการผลิต

ในการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจในแต่ละครัวเรือนแบ่งออกเป็น 3 ชั้น คือ

1) การผลิตขั้นต้นหรือการผลิตขั้นปฐมภูมิ (Primary Production) หมายถึง การผลิตที่อาศัยธรรมชาติ หรือได้จากธรรมชาติ เป็นการผลิตแบบดั้งเดิมของมนุษย์ ได้แก่ การเก็บของป่าล่าสัตว์ จับปลา จนพัฒนาเป็นอาชีพเกษตรกรรมในปัจจุบัน เช่น การเพาะปลูก เลี้ยงสัตว์ ประมง ทำป่าไม้ที่อาศัยทั้งธรรมชาติและเทคโนโลยีเข้ามาช่วย เป็นต้น

2) การผลิตขั้นทุติยภูมิ (Secondary Production) หมายถึง การแปรสภาพวัตถุดิบเป็นวัตถุดิบสำเร็จรูป หรือผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ ได้แก่ อาชีพหัตถกรรมและอุตสาหกรรมประเภทต่าง ๆ

3) การผลิตขั้นตติยภูมิ (Tertiary Production) หมายถึง การจำหน่ายจ่ายแจกสินค้าและบริการต่าง ๆ ได้แก่ อาชีพพาณิชยกรรมและบริการ เช่น การค้าขาย การคมนาคมขนส่ง การสื่อสาร การโฆษณา การธนาคาร ข้าราชการ เป็นต้น

5. การกำหนดปริมาณการผลิต

ในการผลิตสินค้าและบริการนั้น ผู้ผลิตควรตัดสินใจว่าจะผลิตอะไรในปริมาณเท่าใด จึงจะได้กำไรสูงสุด ดังนั้น สิ่งที่กำหนดปริมาณการผลิตในตลาดที่มีการแข่งขันสมบูรณ์ ได้แก่

1) อุปสงค์ (Demand) คือ ปริมาณความต้องการของผู้บริโภคในการบริโภคสินค้าอย่างใดอย่างหนึ่งด้วยเงินที่เขามีอยู่ ณ เวลาใดเวลาหนึ่ง ซึ่งพร้อมที่จะซื้อสินค้านั้น อุปสงค์แบ่งออกเป็น 2 ประเภทคือ

1.1) อุปสงค์ส่วนบุคคล (Individual Demand) หมายถึง อุปสงค์ของบุคคลแต่ละคนหรือผู้ซื้อแต่ละราย เช่น อุปสงค์เสื่อกันหนาวของนายชัยยุทธ์ เป็นต้น

1.2) อุปสงค์ตลาด (Market Demand) หมายถึง ผลรวมของผู้ซื้อทุกคนที่ซื้อสินค้าชนิดหนึ่งในตลาดแห่งหนึ่ง เช่น อุปสงค์ต่อเสื้อกันหนาวในฤดูหนาวของประชากรในจังหวัดแพร่ เป็นต้น

คำว่าอุปสงค์ในทางเศรษฐศาสตร์ หมายถึง อุปสงค์ที่มีประสิทธิภาพ (Effective Demand) กล่าวคือ อุปสงค์จะประกอบด้วยความเต็มใจที่จะซื้อ (Willingness to buy) กับอำนาจซื้อ (Purchasing Power) ณ แต่ละระดับราคาของสินค้าต่าง ๆ (สุชุม อัตวาวุฒิชัย, 2539 : 20)

2) อุปทาน (Supply) คือ ปริมาณสินค้าที่ผู้ขายสามารถนำมาสนองความต้องการของผู้ซื้อได้เป็นสภาพการตัดสินใจของผู้ขายว่าจะขายสินค้าจำนวนเท่าใด และในราคาเท่าใด ณ เวลาใดเวลาหนึ่ง อุปทานแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

2.1) อุปทานส่วนบุคคล (Individual supply) หมายถึง ปริมาณสินค้าหรือบริการที่ผู้ผลิตหรือผู้ขายแต่ละรายนำออกมาเสนอขาย

2.2) อุปทานตลาด (Market Supply) หมายถึง ปริมาณสินค้าหรือบริการของผู้ผลิตหรือผู้ขายทุกคนรวมกันนำออกมาเสนอขาย

6. ราคาดุลยภาพและปริมาณดุลยภาพ

เมื่อผู้ซื้อและผู้ขายพบกันในตลาดเพื่อตกลงซื้อขายสินค้าและบริการ ปรากฏว่ามีราคาอยู่ราคาหนึ่งที่ปริมาณการเสนอซื้อ และปริมาณการเสนอขายเท่ากันพอดี ซึ่งเรียกว่า ราคาดุลยภาพ (Equilibrium Price) และปริมาณสินค้าและบริการที่ซื้อขายกัน ณ ราคาดุลยภาพนั้นเรียกว่า ปริมาณดุลยภาพ (Equilibrium Quantity)

ในระบบเศรษฐกิจที่อาศัยตลาดเป็นเครื่องมือในการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ หรือให้กิจกรรมทางเศรษฐกิจดำเนินไปโดยผ่านกลไกราคา เช่น ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม ปริมาณการผลิตจะขึ้นอยู่กับอุปสงค์และอุปทาน ส่วนในระบบเศรษฐกิจแบบสังคมนิยม ปริมาณการผลิตจะขึ้นอยู่กับการวางแผนของรัฐ เป็นต้น

ตารางที่ 2 แสดงราคาดุลยภาพของส้ม

ราคา (บาท)	ปริมาณซื้อ (กก.) (Demand)	ปริมาณขาย (กก.) (Supply)
12	0	18
10	3	15
8	6	12
6	9	9
4	12	6
2	15	3

ที่มา : โกเมน จิรัญกุล และเสรี ลีลาลัย, 2537, หน้า 16

จากตารางที่ 2 แสดงให้เห็นว่าปริมาณเสนอซื้อส้มของตลาด จะเท่ากับปริมาณเสนอขายส้มของตลาด ณ ราคา กิโลกรัมละ 6 บาท ซึ่งแสดงให้เห็นว่าราคาดุลยภาพเท่ากับ 6 บาท และปริมาณดุลยภาพเท่ากับ 9 กิโลกรัม

ดังนั้น เราสามารถสรุปกฎของอุปสงค์ (Demand) ได้ว่า **“ปริมาณสินค้าที่มีผู้ต้องการซื้อในขณะใดขณะหนึ่ง จะมีความสัมพันธ์ในทางตรงกันข้ามกับราคาสินค้าชนิดนั้น”** (รัตนา สายคณิต และชลลดา จามรกุล, 2537 : 34) แสดงว่า ถ้าราคาสินค้าสูงขึ้นอุปสงค์จะลดลงและถ้าราคาสินค้าลดลงอุปสงค์จะเพิ่มขึ้น ในขณะที่กฎของอุปทาน (Supply) กล่าวว่า **“ปริมาณสินค้าที่ผู้ผลิตเต็มใจจะนำออกขายในขณะใดขณะหนึ่งจะมีความสัมพันธ์ในทางเดียวกันกับราคาสินค้าชนิดนั้น”** (รัตนา สายคณิต และชลลดา จามรกุล, 2537 : 81) หมายความว่า ถ้าราคาสินค้าสูงผู้ผลิตจะเต็มใจนำสินค้าออกขายมาก แต่ถ้าสินค้าราคาต่ำผู้ผลิตจะเต็มใจนำสินค้าออกขายน้อย ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับข้อสมมติว่าปัจจัยอื่น ๆ ที่มีอิทธิพลต่ออุปทานคงที่

สุขุม อัตวาวุฒิชัย (2541 : 37 – 40) ได้อธิบายเพิ่มเติมเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างอุปสงค์ อุปทานและราคาว่า ราคาตลาดหรือราคาดุลยภาพ (Equilibrium Price) จะถูกกำหนดโดยจุดตัดของเส้นอุปสงค์และอุปทานตามตนเอง ณ ระดับราคาอื่น ๆ จะไม่ทำให้ตลาดอยู่ในภาวะดุลยภาพ ถ้ามีผู้เสนอขายสินค้าในราคาที่สูงกว่าราคาดุลยภาพจะก่อให้เกิดอุปทานส่วนเกิน (Excess Supply) สินค้าจะล้นตลาดหรือเมื่อใดที่มีผู้เสนอขายสินค้าต่ำกว่าราคาดุลยภาพ จะเกิดอุปสงค์ส่วนเกิน (Excess Demand) สินค้าจะขาดตลาดและกลไกตลาดจะมีการปรับตัวโดยอัตโนมัติเพื่อกลับเข้าสู่ภาวะดุลยภาพ

7. ประเภทของการผลิต

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้แบ่งกิจกรรมทางเศรษฐกิจของประเทศไทย โดยอาศัยแนวทางการจำแนกขององค์การสหประชาชาติ แบ่งการผลิตออกเป็น 11 ประเภท ดังนี้ (โกเมน จิรัญกุล และเสรี ลีลาสัย, 2535 : 9)

- 7.1) การเกษตร ได้แก่ การเพาะปลูก การปศุสัตว์ การประมง การทำป่าไม้ และอื่น ๆ
- 7.2) การทำเหมืองแร่และย่อยหิน
- 7.3) หัตถอุตสาหกรรม
- 7.4) การก่อสร้าง
- 7.5) การผลิตไฟฟ้าและน้ำประปา
- 7.6) การขนส่งและการสื่อสาร
- 7.7) การขายส่งและการขายปลีก
- 7.8) การธนาคาร ประกันภัย และอสังหาริมทรัพย์
- 7.9) การเป็นเจ้าของที่อยู่อาศัย
- 7.10) การบริหารงานสาธารณะและป้องกันประเทศ
- 7.11) การบริการ

8. การสะสมทุน (Capital Accumulation) หมายถึง การเพิ่มพูนสินค้าประเภททุนหรือการเก็บสะสมเงินทุนให้มากขึ้น เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในการขยายความสามารถในการผลิต การสะสมทุนส่วนหนึ่งได้จากการลงทุนในสิ่งก่อสร้าง การซื้อเครื่องจักรเครื่องมือและส่วนเปลี่ยนสินค้าคงเหลือ ส่วนหนึ่งได้จากการออมในประเทศ ซึ่งเป็นการนำเงินออมที่กั้นไว้จากรายได้ส่วนหนึ่งไม่นำไปใช้จ่ายเพื่อการบริโภคมาลงทุน เพื่อหาผลประโยชน์ตอบแทน การสะสมทุนอีกทางหนึ่งได้จากเงินทุนจากต่างประเทศ ซึ่งอาจเป็นการระดมทุนจากต่างประเทศด้วยการกู้เงินจากต่างประเทศหรือสถาบันการเงินระหว่างประเทศ หรือการลงทุนในหลักทรัพย์

9. ประเภทของหน่วยธุรกิจ

หน่วยธุรกิจ หมายถึง องค์กรที่จัดตั้งขึ้นมาเพื่อดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจในด้านการผลิตสินค้าและบริการ ได้แก่

- 1) กิจการที่มีเจ้าของคนเดียว (Single Proprietorship) เป็นกิจการที่การตัดสินใจขึ้นอยู่กับคน ๆ เดียว เมื่อได้ผลกำไรมาเป็นของเจ้าของเพียงคนเดียว
- 2) ห้างหุ้นส่วน (Partnership) เป็นธุรกิจที่ประกอบกันขึ้นจากคน 2 คนขึ้นไป มีการตกลงกันว่าหุ้นส่วนใดจะรับผิดชอบในส่วนใด ห้างหุ้นส่วนแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ
 - 2.1 ห้างหุ้นส่วนจำกัด จะมีหุ้นส่วนพวกหนึ่งจำกัดความรับผิดชอบตามจำนวนเงินที่ระบุไว้เมื่อกิจการขาดทุน
 - 2.2 ห้างหุ้นส่วนสามัญ ผู้เป็นหุ้นส่วนทุกคนต้องรับผิดชอบต่อการขาดทุนไม่จำกัดจำนวน

กิจการที่มีเจ้าของคนเดียวและห้างหุ้นส่วนจะมีข้อเสีย คือกิจการทั้งสองประเภทต้องรับผิดชอบหนี้สินอย่างไม่จำกัดจำนวนเมื่อกิจการขาดทุน การดำเนินงานไม่เป็นไปอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะกรณีที่เจ้าของกิจการเสียชีวิตกิจการเจ้าของคนเดียวมักมีปัญหาในด้านการขายเงินลงทุน

3) บริษัทจำกัด (Corporation) เป็นหน่วยธุรกิจที่จดทะเบียนเป็นนิติบุคคล โดยมีหลายคนร่วมกันจัดตั้งจะมีขนาดใหญ่หรือเล็กขึ้นอยู่กับจำนวนหุ้น (Stock) ผู้ถือหุ้นเป็นเจ้าของบริษัทร่วมกันมีความรับผิดชอบจำกัดตามจำนวนหุ้นที่ถือ

4) สหกรณ์ (Cooperative) เป็นหน่วยธุรกิจที่จัดตั้งโดยคนตั้งแต่ 10 คน ขึ้นไป จดทะเบียนโดยถูกต้องตามกฎหมาย โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อช่วยเหลือสมาชิกหรือผู้ถือหุ้นซึ่งต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบของสหกรณ์

5) รัฐวิสาหกิจ (Public Enterprise) คือ กิจการที่รัฐเป็นเจ้าของหรือมีหุ้นส่วนมากกว่าครึ่งหนึ่งของหุ้นส่วนทั้งหมด ส่วนใหญ่เป็นธุรกิจด้านสาธารณูปโภคหรือกิจการที่ต้องลงทุนสูงให้ผลตอบแทนช้าและเอกชนไม่ต้องการลงทุน การดำเนินงานตามระบบราชการจึงมักก่อให้เกิดความล่าช้าและไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร

ธุรกิจทั้ง 5 ประเภทที่กล่าวมาข้างต้นสามประเภทแรกเป็นธุรกิจที่มุ่งแสวงหากำไรและสองประเภทหลังเป็นธุรกิจที่ไม่ได้มุ่งแสวงหาผลกำไร

สรุป

การผลิต หมายถึง การสร้างเศรษฐกิจเพื่อบำบัดความต้องการของมนุษย์หรือการสร้างอรรถประโยชน์ด้วยการเปลี่ยนรูป เปลี่ยนสถานที่ เลื่อนเวลาใช้สอย เปลี่ยนโอนกรรมสิทธิ์ และการให้บริการต่าง ๆ สิ่งผลิตของมนุษย์เรียกว่าสินค้า แบ่งออกเป็นสินค้าเศรษฐกิจและสินค้าไร้ราคา ในการผลิตจะต้องอาศัยปัจจัยการผลิต 4 อย่าง ได้แก่ ที่ดิน แรงงาน ทุน และผู้ประกอบการ มีลำดับขั้นการผลิต 3 ขั้นคือ การผลิตขั้นปฐมภูมิ ทุติยภูมิ และตติยภูมิ การจะผลิตอะไรมากน้อยเท่าใดเป็นไปตามหลักของอุปสงค์และอุปทานของตลาด และสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้แบ่งประเภทของการผลิตในประเทศไทยออกเป็น 11 ประเภท

2. การบริโภค

1. ความหมายของการบริโภค

การบริโภคในเชิงเศรษฐศาสตร์มหภาคหรือการบริโภคมวลรวม (Aggregate Consumption) คือการใช้จ่ายเพื่อการบริโภคสินค้าทั้งประเภทสิ้นเปลืองและคงทนถาวร รวมทั้งบริการต่าง ๆ ทุกชนิดรวมกันของทั้งระบบเศรษฐกิจ เช่น การศึกษา การรักษาพยาบาล เป็นต้น

2. ประเภทของสินค้าเพื่อการบริโภค

การบริโภคของมนุษย์นั้นต้องอาศัยทรัพยากรมาแปรสภาพเป็นสินค้าและบริการ ซึ่งอาจจำแนกได้ดังนี้ (อเนก เขียรถาวร, 2535 : 18)

1) **สินค้าเพื่อการผลิตและสินค้าเพื่อการบริโภค** สินค้าบางอย่างเป็นสินค้าของผู้ผลิต ในขณะที่สินค้าบางอย่างเป็นสินค้าของผู้บริโภค เช่น จักรเย็บผ้า เป็นสินค้าของผู้ผลิต เสื้อผ้าเป็นสินค้าของผู้บริโภค เป็นต้น

2) **สินค้ายั่งยืน และสินค้าไม่คงทน**

สินค้ายั่งยืน คือ สินค้าที่เก็บไว้ใช้ได้ยาวนานเป็นปี เช่น ปากกา นาฬิกา กระเป๋า บ้าน ยานพาหนะต่าง ๆ เป็นต้น

สินค้าที่ไม่คงทน คือ สินค้าที่ใช้แล้วหมดสิ้นไปภายใน 1 ปี เช่น อาหาร น้ำดื่ม เครื่องสำอาง เป็นต้น

3. **ปัจจัยที่กำหนดการบริโภค**

ในบางครั้งเราจะพบว่าความสามารถของคนเราในการบริโภค หรือปริมาณการเสนอซื้อสินค้าและบริการในชีวิตประจำวันจะแตกต่างกันไป ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลาย ๆ อย่าง ได้แก่

1) **รายได้ (Income)** นับเป็นปัจจัยสำคัญอันดับแรกของมนุษย์ในการตัดสินใจบริโภคสิ่งใดสิ่งหนึ่ง โดยปกติผู้มีรายได้น้อยจะมีอัตราการบริโภคน้อยกว่าผู้มีรายได้มาก แต่ทั้งนี้อาจจะขึ้นอยู่กับปัจจัยอื่น ๆ ด้วย การที่รายได้ของผู้ซื้อเปลี่ยนแปลงไปจะมีผลต่อปริมาณการเสนอซื้อด้วย กล่าวคือ หากรายได้ของผู้ซื้อเพิ่มสูงขึ้น สิ่งอื่น ๆ คงที่ ปริมาณการเสนอซื้อ ณ แต่ละระดับราคาจะมากขึ้น

2) **ราคาสินค้าอื่น ๆ (Price of other Goods)** เป็นสิ่งที่จูงใจในการตัดสินใจของผู้บริโภคให้เลือกซื้อสินค้าได้ตามความเหมาะสมแก่ฐานะของตนเองการที่ปริมาณการเสนอซื้อสินค้าชนิดหนึ่งเปลี่ยนแปลงไป ไม่เพียงเพราะราคาสินค้านั้นเปลี่ยนแปลงเท่านั้น แต่อาจจะขึ้นอยู่กับราคาสินค้าอื่น ๆ เปลี่ยนแปลงไปด้วย

2.1) **ราคาสินค้าที่ทดแทนได้ (Price of Substitute)** เช่น สมมติว่าขนุนสามารถบริโภคแทนทุเรียนหมอนทองได้ หากราคาต่อหน่วยของขนุนลดลงในขณะที่ราคาทุเรียนหมอนทองไม่เปลี่ยนแปลง ราคาเปรียบเทียบของขนุนต่อทุเรียนจะถูกลง ผู้บริโภคจะลดการบริโภคทุเรียนหมอนทองลง และหันไปบริโภคขนุนมากขึ้น เป็นต้น ดังนั้น ปริมาณการเสนอซื้อของทุเรียนหมอนทอง ณ ทุกระดับราคาจะลดลง ในทางตรงกันข้ามหากราคาขนุนเพิ่มสูงขึ้น ผู้บริโภคจะหันมาบริโภคทุเรียนหมอนทองมากขึ้น ณ ทุกระดับราคาและบริโภคขนุนน้อยลง

2.2) **ราคาสินค้าที่ใช้ควบคู่กัน (Price of Complement)** สินค้าบางอย่าง ต้องใช้ควบคู่กัน เช่น โต๊ะและเก้าอี้ ปากกากับหมึก เป็นต้น ถ้าราคาหมึกต่อขวดแพงขึ้น ขณะที่สินค้าอื่น ๆ อยู่คงที่ ปริมาณความต้องการซื้อปากกาจะลดลง ณ ทุกระดับราคา ในทางตรงกันข้ามถ้าราคาหมึกลดลงปริมาณการเสนอซื้อปากกาจะสูงขึ้น ณ ทุกระดับราคา

3) **รสนิยม (Taste)** คือ ความนิยมชมชอบของผู้บริโภคในการเลือกซื้อสินค้าแต่ละชนิด ซึ่งแตกต่างกันตามลักษณะของผู้บริโภคแต่ละท้องถิ่นหรือตามฤดูกาลที่เปลี่ยนแปลงไป

4) **การให้เครดิต (Credit)** หรือยุทธวิธีการขาย อาทิ การขายสินค้าด้วยระบบเงินผ่อนเป็นสิ่งหนึ่งที่จูงใจให้คนหันมาซื้อสินค้ามากขึ้น เช่น ยานพาหนะต่าง ๆ เป็นต้น

5) **สภาวะอากาศ** มีผลกระทบต่อปริมาณความต้องการบริโภคสินค้าบางอย่าง เช่น ปริมาณความต้องการซื้อเสื้อกันหนาวในฤดูหนาวของภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือจะเพิ่มสูงขึ้น มีผลกำไรราคาเสื้อกันหนาวสูงขึ้นในช่วงฤดูหนาว เป็นต้น

ในกรณีของอุปสงค์ตลาดหรือการบริโภคมวลรวมปัจจัยที่กำหนดจะมีมากกว่ากำหนดข้างต้น อาทิ

1) ปริมาณซื้อขึ้นอยู่กับจำนวนประชากร ตามปกติเมื่อประชากรมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นความต้องการสินค้าและบริการจะเพิ่มตาม แต่การเพิ่มประชากรยังไม่เป็นการเพียงพอประชากรเหล่านี้จะต้องมีอำนาจซื้อด้วยจึงจะสามารถซื้อสินค้าได้มากขึ้น

2) ปริมาณซื้อขึ้นอยู่กับสภาพการกระจายรายได้ในระบบเศรษฐกิจ เช่น ประเทศที่มีบ่อน้ำมันบางประเทศปรากฏว่ารายได้ส่วนใหญ่ตกอยู่ในมือของคนกลุ่มน้อย ส่วนคนกลุ่มใหญ่จะมีรายได้ต่ำมากในสังคมของประเทศลักษณะนี้การบริโภคจะแตกต่างจากประเทศที่มีการกระจายรายได้ค่อนข้างทัดเทียมกัน ถึงแม้ว่ารายได้เฉลี่ยของทั้งสองประเทศจะอยู่ในลักษณะใกล้เคียงกันก็ตาม

4. การบริโภคและการออม

ในการบริโภคของคนเรานั้นจะต้องอาศัยเงินที่มาจากรายได้เป็นส่วนใหญ่ แต่ถ้าเรานำรายได้ทั้งหมดมาใช้ในการบริโภค เมื่อถึงเวลาจำเป็นหรือในยามเดือดร้อนจะก่อให้เกิดปัญหายุ่งยาก เช่น เกิดภาวะการเจ็บป่วยในครอบครัว การศึกษาของบุตรที่ต้องใช้เงินมาก สงเคราะห์ญาติที่เดือดร้อน เป็นต้น คนเราจึงจำเป็นต้องเหลือรายได้ส่วนหนึ่งไว้เพื่อรองรับความจำเป็นดังกล่าว เงินส่วนนี้ คือ เงินออม ซึ่งเป็นเงินที่เหลือจากการใช้จ่ายด้วยการประหยัดหรือเก็บออมไว้ในสถาบันการเงิน ซึ่งก่อให้เกิดประโยชน์หลายประการ คือ (อเนก เรียรถาวร, 2542 : 25)

1) **เพื่อเก็บไว้ใช้จ่ายในยามจำเป็น** คือ เงินรายได้ที่เก็บไว้สำหรับรับรองความจำเป็นในครอบครัว เช่น สมาชิกในครอบครัวเจ็บป่วย เป็นต้น

2) **เพื่อใช้จ่ายในอนาคต** เป็นเงินรายได้ที่เก็บไว้สำหรับสิ่งที่ยังไม่เกิดในปัจจุบันแต่จะเกิดในอนาคต เช่น เมื่อยามแก่จะต้องมีเงินส่วนหนึ่งไว้สำหรับใช้จ่าย หรือเพื่อการศึกษาของบุตร เป็นต้น

3) **เพื่อให้เกิดดอกผลออกเงย** คือ การนำเงินไปฝากกับสถาบันการเงิน การซื้อหุ้น การซื้อพันธบัตรรัฐบาล การนำเงินไปลงทุน ซึ่งได้ผลตอบแทนเป็นดอกเบี้ยหรือกำไร

4) **เพื่อประโยชน์ทางเศรษฐกิจส่วนรวม** คือ เงินออมของประชาชนในสถาบันการเงิน รัฐบาลสามารถกู้เงินมาลงทุนขยายการผลิตมากขึ้น มีผลต่อการจ้างงานในประเทศมากขึ้นทำให้ประชาชนมีเศรษฐกิจดีขึ้น

สรุป

การบริโภค หมายถึง การใช้จ่ายเพื่อการบริโภคสินค้าและบริการต่าง ๆ ในระบบเศรษฐกิจการบริโภคจะมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับปัจจัยหลาย ๆ อย่าง และส่วนหนึ่งที่เหลือจากการบริโภคก็คือเงินออม

3. การแบ่งสรรหรือการกระจาย (Distribution)

1. ความหมายของการแบ่งสรรหรือการกระจาย

การแบ่งสรร หมายถึง การแบ่งสรรผลผลิตจากผู้ผลิตไปยังผู้บริโภคและแบ่งปันรายได้ไปยังผู้เกี่ยวข้องกับการผลิต การแบ่งสรรจำแนกออกเป็น 2 ประเภท คือ

- 1) การแบ่งสรรสินค้าและบริการที่ผลิตมาได้ไปยังผู้บริโภค เช่น ชาวสวนขายผลไม้ให้กับผู้บริโภคหรือช่างตัดผมบริการตัดผมแก่ลูกค้า เป็นต้น
- 2) การแบ่งสรรให้เจ้าของปัจจัยการผลิต ดังนี้

ปัจจัยการผลิต	ผลตอบแทนที่ได้รับ
ที่ดิน	ค่าเช่า (rent)
แรงงาน	ค่าจ้าง (wages)
ทุน	ดอกเบี้ย (interests)
ผู้ประกอบการ	กำไร (profit)

2. ความไม่เท่าเทียมกันของรายได้

การแบ่งสรรรายได้ไปยังกลุ่มคนต่าง ๆ ในสังคม มักก่อให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันของรายได้ มีสาเหตุมาจาก

1) ความไม่เท่าเทียมกันในกำเนิดและทรัพย์สินเกิดจากพื้นฐานและฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัวแตกต่างกัน เช่น คนที่เกิดมาในครอบครัวที่ร่ำรวยย่อมมีฐานะทางเศรษฐกิจสูงกว่าคนที่เกิดในครอบครัวที่ยากจน เป็นต้น

2) ความไม่เท่าเทียมกันในการทำงาน เกิดจากการมีหน้าที่ความรับผิดชอบในการทำงานแตกต่างกัน เช่น ผู้อำนวยการโรงเรียนมีรายได้สูงกว่านักการภารโรง เป็นต้น

3) ความไม่เท่าเทียมกันในความรู้ คือ บุคคลที่มีความรู้เฉพาะด้าน ซึ่งไม่อาจทดแทนกันได้ เช่น อาชีพแพทย์ วิศวกร ช่างเจียรไนเพชรพลอย จะมีรายได้สูง เป็นต้น

4) ลักษณะของอุปสงค์อุปทาน คือ ความสัมพันธ์ระหว่างปริมาณความต้องการและปริมาณเสนอขายไม่สมดุลกัน เช่น อุปสงค์ของแรงงานในกลุ่มประเทศแถบตะวันออกกลางสูงมากในขณะที่อุปทานของแรงงานมีน้อยกว่าจึงทำให้ค่าจ้างแรงงานในประเทศเหล่านี้สูง เป็นต้น

5) การกระจายการบริการของรัฐในด้านสาธารณูปโภคและความเจริญในด้านต่าง ๆ ไม่ทั่วถึง เช่น ถนนหนทาง ระบบการสื่อสารโทรคมนาคมสาธารณูปโภคต่าง ๆ ทำให้บริเวณนั้นมีความเจริญทางเศรษฐกิจประชาชนมีรายได้สูง เป็นต้น

ดังนั้นรัฐบาลของประเทศต่าง ๆ จึงหาวิธีการจัดระบบเศรษฐกิจเพื่อให้มีการกระจายรายได้ไปสู่ประชาชนอย่างเป็นธรรมและทั่วถึงกัน กล่าวคือ ประเทศที่ใช้ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม เอกชนมีเสรีภาพในการผลิตและการบริโภคอย่างเต็มที่ก่อให้เกิดรายได้ในทรัพย์สินมาก รัฐจะเรียกเก็บภาษีในอัตราสูง ประเทศที่ใช้ระบบเศรษฐกิจแบบสังคมนิยมรัฐจะควบคุมการใช้ปัจจัยการผลิตและกระจายรายได้ไปยังประชาชน

อย่างเป็นทางการ ส่วนประเทศที่ใช้ระบบเศรษฐกิจแบบผสม เช่น ประเทศไทยจะมีมาตรการในการกระจายรายได้อย่างเป็นทางการด้วยการใช้มาตรการทางภาษี การจัดสวัสดิการแก่ผู้มีรายได้น้อย การควบคุมราคาสินค้า เป็นต้น

สรุป

การแบ่งสรรหรือการกระจาย หมายถึง การแบ่งสรรผลผลิตจากผู้ผลิตไปยังผู้บริโภคและการแบ่งปันรายได้ไปยังเจ้าของปัจจัยการผลิตในรูปของ ค่าเช่า ค่าจ้าง ดอกเบี้ย กำไร ในการแบ่งสรรอาจเกิดความไม่เท่าเทียมกันของรายได้ ซึ่งเป็นหน้าที่ของรัฐที่จะต้องดูแลการกระจายรายได้ไปสู่กลุ่มคนต่าง ๆ อย่างทั่วถึงและเป็นธรรม

4. การแลกเปลี่ยน (Exchange)

1. ความหมายของการแลกเปลี่ยน

การแลกเปลี่ยน หมายถึง การเปลี่ยนความเป็นเจ้าของในสินค้าและบริการ โดยการโอนหรือการย้ายกรรมสิทธิ์ หรือความเป็นเจ้าของ (Ownership) ระหว่างบุคคลหรือธุรกิจ

2. วิวัฒนาการของการแลกเปลี่ยน

การแลกเปลี่ยนมีวิวัฒนาการ 3 ระยะ คือ

1) การแลกเปลี่ยนสิ่งของกับสิ่งของ มักเกิดขึ้นในสังคมที่มีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด เช่น ในสังคมสมัยโบราณหรือในสังคมชนบท โดยการนำเอาสินค้าและบริการมาแลกเปลี่ยนกันโดยตรงไม่ต้องมีสื่อกลางในการแลกเปลี่ยน เช่น ชาวนาเอาข้าวมาแลกเปลี่ยนกับปลาของชาวประมง เป็นต้น

ระบบการแลกเปลี่ยนสินค้าต่อสินค้าจะมีข้อเสียในเรื่องความต้องการไม่ตรงกัน ทำให้เกิดความไม่คล่องตัวในการแลกเปลี่ยน เช่น ชาวนาอาจจะไม่ต้องการปลา แต่ต้องการนำข้าวไปแลกผ้าจึงต้องไปหาบุคคลที่มีความต้องการตรงกันการแลกเปลี่ยนจึงจะเกิดขึ้นได้ อีกประการหนึ่งคือมูลค่าสิ่งของที่นำมาแลกเปลี่ยนกัน อาจจะมีมูลค่า หรือสัดส่วนไม่เท่ากันทำให้เกิดความไม่ยุติธรรมในการแลกเปลี่ยน

2) การใช้เงินเป็นสื่อกลาง เนื่องจากความไม่สะดวกและคล่องตัวในการแลกเปลี่ยนสินค้ากับสินค้าและความต้องการไม่ตรงกัน ทำให้มนุษย์คิดสื่อกลางในการแลกเปลี่ยน เป็นการแลกเปลี่ยนระหว่างสิ่งของและเงิน ได้แก่ การแลกเปลี่ยนซื้อขายสินค้าและบริการในสังคมปัจจุบัน เงินในยุคแรก ๆ ที่มนุษย์นำมาใช้ในการแลกเปลี่ยนอาจอยู่ในรูปของเปลือกหอย โลหะ แร่ธาตุ หรือสิ่งของต่าง ๆ ที่สังคมนั้นยอมรับ ทำให้การแลกเปลี่ยนนั้นมีความคล่องตัวมากยิ่งขึ้น

3) การใช้ตราสารอย่างอื่นแทนเงินหรือการใช้เครดิต เนื่องจากตลาดในระบบเศรษฐกิจมีความซับซ้อนมากยิ่งขึ้น การซื้อขายแลกเปลี่ยนจึงได้พัฒนาจากระบบการใช้เงินเป็นสื่อกลางมาเป็นระบบการใช้ตราสารอย่างอื่นแทนเงิน หรือการซื้อขายแลกเปลี่ยนโดยผ่านระบบเครดิต โดยการใช้เช็ค ใช้ตัวแลกเงินหรือบัตรเครดิตต่าง ๆ ระบบเครดิตช่วยในการแลกเปลี่ยนสินค้าและบริการระหว่างผู้ผลิต (Producers) หรือหน่วยธุรกิจ (Business) กับผู้บริโภคหรือครัวเรือน (Households) เป็นไปอย่างรวดเร็ว

3. สถาบันที่เกี่ยวข้องกับการแลกเปลี่ยน ได้แก่

1) **คนกลาง (Middleman)** หมายถึง ผู้ทำหน้าที่เป็นสื่อกลางระหว่างผู้ผลิตกับผู้บริโภค เช่น พ่อค้าขายปลีก พ่อค้าเร่ต่าง ๆ เป็นต้น คนกลางมีประโยชน์ทำให้ผู้บริโภคได้ใช้สินค้าและบริการตามความต้องการ แต่ถ้าคนกลางเป็นผู้เอาเปรียบผู้บริโภคมกเกินไปจะทำให้ประชาชนเดือดร้อน

2) **ธนาคาร (Bank)** คือ สถาบันการเงินที่ให้ความสะดวกในด้านการแลกเปลี่ยน ธนาคารทำหน้าที่เป็นตัวกลางระหว่างผู้ออมและผู้ลงทุน

3) **ตลาด (Market)** ในทางเศรษฐศาสตร์ หมายถึง กระบวนการแลกเปลี่ยนซื้อขายสินค้าและบริการ ไม่ได้หมายถึงสถานที่ทำการซื้อขายสินค้า แต่เป็นสถานที่ใด ๆ ที่สามารถติดต่อซื้อขายกันได้ อาจจะมีหลายรูปแบบ เช่น ตลาดข้าว ตลาดหุ้น ตลาดโค กระบือ เป็นต้น หน้าที่สำคัญของตลาด ได้แก่

3.1) **การจัดหาสินค้า (Assembling)** คือ จัดหา รวบรวมสินค้าและบริการมาไว้เพื่อจำหน่ายแก่ผู้ต้องการซื้อ

3.2) **การเก็บรักษาสินค้า (Storage)** คือ การเก็บรักษาสินค้าที่รอการจำหน่ายแก่ผู้ต้องการซื้อหรือเก็บเพื่อการเก็งกำไรของผู้ขาย เช่น โกดัง หรือไซโลเก็บพืชผลต่าง ๆ เป็นต้น

3.3) **การขายสินค้าและบริการ (Selling)** ทำหน้าที่ขายสินค้าและบริการแก่ผู้ต้องการซื้อ เช่น ร้านค้าปลีก ห้างสรรพสินค้า ตลาดสด เป็นต้น

3.4) **การกำหนดมาตรฐานของสินค้า (Standardization)** ทำหน้าที่กำหนดมาตรฐานของสินค้าที่นำมาเสนอขายในด้านของน้ำหนัก ปริมาณและคุณภาพ เพื่อให้ผู้ซื้อเกิดความไว้วางใจในสินค้าที่นำมาเสนอขาย

3.5) **การขนส่ง (Transportation)** ระบบการขนส่งทำหน้าที่ส่งสินค้าที่นำมาแลกเปลี่ยนซื้อขายกัน การขนส่งมีความสำคัญ เพราะทุกขั้นตอนของการผลิตจะต้องผ่านกระบวนการขนส่งทั้งสิ้น

3.6) **การยอมรับความเสี่ยงภัย (Assumption of Risk)** ตลาดจะยอมรับความเสี่ยงภัยต่าง ๆ อันอาจเกิดขึ้นจากการแลกเปลี่ยนซื้อขาย อาทิ ความเสี่ยงภัยเกี่ยวกับสินค้าสูญหายหรือเสื่อมสภาพ เช่น สินค้าการเกษตร ยารักษาโรค อาหาร เป็นต้น

3.7) **การเงิน (Financing)** ตลาดทำหน้าที่รับจ่ายเงินในขั้นตอนต่าง ๆ ของการซื้อขาย ตลอดจนการจัดหาทุนหมุนเวียนและสินเชื่อต่าง ๆ เพื่อการดำเนินธุรกิจเกี่ยวกับการแลกเปลี่ยนซื้อขาย

ในการแข่งขัน ตลาดแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะคือ

1) **ตลาดที่มีการแข่งขันที่ไม่สมบูรณ์ (Imperfect Competitive Market)** เป็นตลาดที่พบอยู่โดยทั่วไปในประเทศต่าง ๆ ลักษณะสำคัญของตลาดชนิดนี้คือ มักมีการจำกัดอย่างใดอย่างหนึ่งที่ทำให้ผู้ขายหรือผู้ซื้อไม่มีอิทธิพลต่อการกำหนดราคาหรือปริมาณได้ ตลาดที่มีการแข่งขันไม่สมบูรณ์แบ่งออกเป็น 3 แบบ ได้แก่

1.1) **ตลาดกึ่งแข่งขันกึ่งผูกขาด (Monopolistic Competition)** คือ ตลาดที่มีผู้ซื้อขายจำนวนมาก สินค้าของผู้ขายแต่ละรายจะมีความแตกต่างกันเพียงเล็กน้อยแต่ไม่เหมือนกันทุกประการ สามารถที่จะทดแทนกันได้แต่ไม่อาจทดแทนกันได้อย่างสมบูรณ์ ส่วนใหญ่จะแตกต่างกันในเรื่องของการบรรจุหีบห่อ

และเครื่องหมายการค้า ในตลาดชนิดนี้ผู้ขายสามารถกำหนดราคาได้บ้างแต่ต้องคำนึงถึงราคาของผู้ขายรายอื่น ๆ ด้วย ตัวอย่างของสินค้าในตลาด กิ่งแขงขันกิ่งผูกขาด ได้แก่ ผงซักฟอก ยาสีฟัน สบู่ ยาสระผม แป้งเด็ก เป็นต้น

1.2) ตลาดผู้ขายน้อยราย (Oligopoly) หมายถึง ตลาดที่มีผู้ขายไม่มากนัก ผู้ขายแต่ละรายจะมีส่วนแบ่งในตลาด (Market Share) มาก สินค้าที่ซื้อขายในตลาดจะมีลักษณะคล้ายคลึงกันแต่ไม่เหมือนกันทุกประการ เช่น การผลิตน้ำอัดลมในประเทศไทยมีเพียงไม่กี่ราย ถ้าหากผู้ผลิตน้ำอัดลมรายใดลดราคาสินค้าลงจะทำให้ปริมาณขายของผู้ผลิตรายนั้นเพิ่มขึ้นและปริมาณขายของผู้อื่นจะลดลง แต่อย่างไรก็ตามผู้ขายในตลาดชนิดนี้มักจะไม่ลดราคาแข่งขันกัน เพราะการลดราคาเพื่อแย่งลูกค้าซึ่งกันและกันในที่สุดจะทำให้รายได้ของผู้ขายทุกรายลดลงโดยที่ไม่ได้ลูกค้าเพิ่ม ดังนั้น ผู้ขายมักจะแข่งขันกันด้วยวิธีอื่น เช่น การโฆษณาและการปรับปรุงคุณภาพของสินค้า เป็นต้น ตัวอย่างสินค้าในตลาดชนิดนี้ ได้แก่ น้ำดื่ม น้ำอัดลม น้ำมัน รถยนต์ เป็นต้น

1.3) ตลาดผูกขาด (Monopoly) หมายถึง ตลาดที่มีผู้ขายเพียงรายเดียวสินค้าที่ซื้อขายในตลาดมีคุณลักษณะพิเศษไม่เหมือนใคร ไม่สามารถหาสินค้าอื่นมาทดแทนได้อย่างใกล้เคียง เป็นการผูกขาดตามนโยบายของรัฐบาล เช่น การผลิตบุหรี่ การออกสลากกินแบ่ง เป็นต้น หรือขนาดของกิจการต้องใหญ่มาก เช่น กิจการรถไฟใต้ดิน โทรศัพท์ การผลิตไฟฟ้า เป็นต้น

2) ตลาดแข่งขันสมบูรณ์ (Perfect Competitive Market) มีลักษณะดังนี้

2.1) ผู้ขายและผู้ซื้อจำนวนมาก การซื้อขายของแต่ละรายเป็นปริมาณสินค้าเพียงเล็กน้อยเมื่อเทียบกับจำนวนซื้อขายทั้งตลาด ดังนั้น การเปลี่ยนแปลงปริมาณซื้อขายของผู้ซื้อและผู้ขายรายใดรายหนึ่งจึงไม่ทำให้อุปสงค์ของตลาดเปลี่ยนแปลง และไม่ส่งผลกระทบต่อราคาตลาด

2.2) สินค้ามีคุณลักษณะและคุณภาพใกล้เคียงกันมาก (Homogeneous Product) หมายความว่า ในสายตาของผู้ซื้อเห็นว่าสินค้านี้คล้ายคลึงกันของผู้ขายแต่ละรายไม่แตกต่างกันจะซื้อจากผู้ขายรายใดก็ได้ทราบเท่าที่ขายในราคาตลาด

2.3) ผู้ผลิตรายใหม่สามารถเข้าสู่ตลาดได้โดยง่าย ขณะเดียวกันการเลิกกิจการก็สามารถทำได้โดยไม่มีอุปสรรคในการเข้าและออกจากตลาด (Free Entry and Exit) กิจการใดที่มีกำไรสูงจะมีผู้เข้ามาแข่งขันมากเพื่อจะได้มีส่วนแบ่งในกำรนั้น แต่กิจการใดขาดทุนผู้ประกอบการจะเลิกไปเพื่อไปประกอบกิจการอย่างอื่นที่ทำกำไรมากกว่า

2.4) ปัจจัยการผลิตสามารถเคลื่อนย้ายได้โดยสมบูรณ์ (Perfect Mobility of factors of Production) ปัจจัยการผลิตสามารถเคลื่อนย้ายจากกิจกรรมที่มีผลตอบแทนต่ำไปยังกิจกรรมที่มีผลตอบแทนสูงกว่าทันทีโดยไม่ต้องเสียต้นทุนการเคลื่อนย้ายแต่อย่างใด

2.5) ผู้ซื้อผู้ขายมีข้อมูลข่าวสารสมบูรณ์ (Perfect information หรือ Perfect Knowledge) กล่าวคือ ผู้ซื้อผู้ขายสามารถเข้าถึงข้อมูลเกี่ยวกับตลาด เช่น ราคาสินค้าในแต่ละพื้นที่ได้สะดวกและเสมอภาคกัน เป็นต้น

ในตลาดแข่งขันสมบูรณ์ดังกล่าว การจัดสรรและการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด รวมทั้งสินค้าและบริการต่าง ๆ จะถูกกำหนดโดยกลไกตลาด (Price Mechanism) หรือโดยปฏิสัมพันธ์ของผู้ซื้อและผู้ขายจำนวนมากในตลาดซึ่งในทางเศรษฐศาสตร์ ก็คืออุปสงค์และอุปทานตลาดนั่นเอง การซื้อขายเป็นไปตามความพอใจของผู้ซื้อและผู้ขายอย่างแท้จริง

4. การแทรกแซงราคาในตลาดของรัฐบาล

ราคาสินค้าและบริการในตลาดบางครั้งอาจถูกแทรกแซงโดยรัฐบาลก็ได้ ซึ่งสามารถทำได้ใน 3 กรณี คือ

1) การกำหนดราคาสูงสุด (Fixing of Maximum Prices) ในกรณีที่รัฐบาลเห็นว่าสินค้าที่จำหน่ายจำเป็นต่อการครองชีพในท้องตลาดเกิดการขาดแคลนและราคาสินค้าสูงขึ้น ทำให้ประชาชนได้รับความเดือดร้อน รัฐบาลจะเข้าควบคุมโดยกำหนดราคาสูงสุดของสินค้านั้น ๆ เช่น เนื้อสัตว์ น้ำตาลทราย เป็นต้น

2) การประกันราคาขั้นต่ำ (Guaranteed Minimum Prices) ในกรณีที่รัฐบาลเห็นว่าราคาสินค้าบางอย่างลดต่ำลง จนอาจเกิดผลเสียแก่ผู้ผลิต เช่น สินค้า การเกษตรบางประเภทรัฐบาลจะเข้าควบคุมโดยกำหนดราคาขั้นต่ำ หรือถ้าไม่มีพ่อค้ารับซื้อรัฐบาลจะเข้ารับซื้อเอง เป็นต้น

3) การพยุงราคา (Price Support) เป็นมาตรการที่รัฐบาลช่วยให้ราคาสินค้าชนิดใดชนิดหนึ่งเพิ่มสูงขึ้นเพื่อประโยชน์ของผู้ผลิตหรือผู้ขายอาจกระทำโดยการเข้าแทรกแซงตลาดของรัฐบาลด้วยการเข้าแข่งขันการซื้อกับเอกชน เพื่อขยายอุปสงค์ หรือการให้เงินอุดหนุนแก่ผู้ผลิตที่ลดการผลิตเพื่อลดอุปทานให้มัน้อยลงก็ได้

กล่าวได้ว่า การแลกเปลี่ยนเป็นกิจกรรมที่สำคัญต่อการกระจายสินค้าและรายได้ไปยังบุคคลต่าง ๆ ซึ่งต้องอาศัยสถาบันที่เกี่ยวข้องกับการแลกเปลี่ยนหลายสถาบัน อาทิ คนกลาง ตลาด ธนาคาร และสถาบันอื่น ๆ อีกมากมาย รวมทั้งบทบาทของรัฐบาลที่จะเข้ามาอำนวยความสะดวกให้การแลกเปลี่ยนดำเนินไปด้วยดี

สรุป

การแลกเปลี่ยน หมายถึง การเปลี่ยนความเป็นเจ้าของในสินค้าและบริการ โดยการโอนหรือย้ายกรรมสิทธิ์หรือความเป็นเจ้าของระหว่างบุคคลหรือธุรกิจ การแลกเปลี่ยนมีวิวัฒนาการมายาวนานตั้งแต่การแลกเปลี่ยนของกับสิ่งของจนถึงปัจจุบันที่ใช้ระบบเงินและเครดิตและอาศัยสถาบันต่าง ๆ เป็นตัวกลางในการแลกเปลี่ยน

แบบฝึกหัดท้ายบทเรื่องที่ 3 กระบวนการทางเศรษฐกิจ

คำสั่ง เมื่อผู้เรียนศึกษา เรื่องกระบวนการทางเศรษฐกิจแล้วให้ทำแบบฝึกหัดต่อไปนี้ โดยเขียนในสมุดบันทึกกิจกรรมการเรียนรู้

แบบฝึกหัดที่ 1 ให้ผู้เรียนศึกษาวิเคราะห์ซื้อสินค้า และประเภทของสินค้าตามที่กำหนด แล้วนำชื่อ ประเภทสินค้าใส่ท้ายชื่อสินค้าให้สัมพันธ์ / สอดคล้องกัน

- ก. สินค้าไร้ราคา (Free Goods)
 ข. สินค้าเศรษฐกิจ (Economic Goods)
 ค. สินค้าสาธารณะ (Public Goods)

1. น้ำทะเล
2. ผลไม้
3. โทรศัพท์
4. รถยนต์
5. ขยะ
7. ปลาตู้ตัวเล็ก
8. กองทัพแห่งชาติ
9. ข้าวสารชนิด 25%
10. แสงแดด

แบบฝึกหัดที่ 2 ให้ผู้เรียนตอบคำถามต่อไปนี้

1. การผลิต หมายถึง อะไร

.....

2. ปัจจัยการผลิต ได้แก่ อะไรบ้าง

.....

3. ลำดับขั้นการผลิตมีกี่ลำดับขั้น ได้แก่ อะไรบ้าง

.....

.....

4. สินค้ามีกี่ประเภท อะไรบ้าง

.....

.....

5. สิ่งกำหนดการผลิตได้แก่ อะไรบ้าง

.....

.....

6. ประเภทของหน่วยธุรกิจได้แก่ อะไรบ้าง

.....

.....

7. การแบ่งสรร หมายถึงอะไร

.....

.....

8. การแบ่งสรรมีกี่ประเภท อะไรบ้าง

.....

.....

9. ความแตกต่างในด้านรายได้ของคนเราเกิดจากอะไร

.....

.....

แบบฝึกหัดที่ 3 ให้ผู้เรียนอ่านข้อความที่กำหนดให้แล้วตอบคำถาม

อุปสงค์ (Demand) หมายถึง ความต้องการของผู้บริโภคในการที่จะบริโภคสินค้าอย่างใด อย่างหนึ่ง ด้วยเงินที่เขา มีอยู่ ณ ราคา และเวลาใดเวลาหนึ่ง เป็นความต้องการที่ผู้ซื้อต้องการและเต็มใจที่จะซื้อสินค้า

อุปทาน (Supply) หมายถึง ปริมาณการเสนอขายสินค้า ณ ราคาหนึ่ง ตามความต้องการของผู้ซื้อเป็น สภาพการตัดสินใจของผู้ขายว่าจะขายสินค้าจำนวนเท่าใด ในราคาเท่าใด

ให้ผู้เรียนพิจารณาตารางแสดงอุปสงค์ อุปทานของลำไยในตลาดแห่งหนึ่ง แล้วตอบคำถาม

ตารางราคาลำไย

ราคา (บาท)	ปริมาณซื้อ (Demand) (กก.)	ปริมาณจ่าย (Supply) (กก.)
30	20	80
25	35	65
20	50	50
15	65	35
10	80	20

คำถาม

1. ราคาสินค้าจะสูงหรือต่ำขึ้นอยู่กับ

.....

2. เพราะเหตุใดถ้าโยราคากิโลกรัมละ 30 บาท ผู้ซื้อจึงต้องการซื้อน้อย

.....

3. ณ ราคาเท่าใดที่ผู้ขายต้องการขายลำไยน้อยที่สุด

.....

4. ถ้าโยราคา 20 บาท เรียกว่า

.....

5. ปริมาณลำไย 50 กิโลกรัม เรียกว่า

.....

แบบฝึกหัดที่ 4 ให้ผู้เรียนศึกษาปัจจัยการผลิตและผลตอบแทนต่อไปนี้แล้วตอบคำถามที่กำหนดให้

ในการผลิตสินค้าจะต้องอาศัยปัจจัยการผลิต 4 อย่าง คือ

1. ที่ดิน (Land) หมายถึง ทรัพยากรธรรมชาติทุกชนิด มีผลตอบแทนเป็นค่าเช่า
2. แรงงาน (Labour) หมายถึง ความมานะพยายามของมนุษย์ทั้งทางกายและทางสมองมีผลตอบแทน

เป็นค่าจ้าง

3. ทุน (Capital) หมายถึง สินค้าประเภททุน หรือเครื่องมือในการผลิต มีผลตอบแทนเป็นดอกเบี้ย
4. ผู้ประกอบการ (Entrepreneurship) หมายถึง การจัดตั้งองค์การเพื่อผลิตสินค้าและบริการ

มีผลตอบแทน คือกำไร

ให้ผู้เรียนแสดงผลตอบแทนของปัจจัยการผลิตแต่ละชนิด

ปัจจัยการผลิต	ผลตอบแทนของปัจจัยการผลิต
1. ที่ดิน
2. แรงงาน
3. ทุน
4. ผู้ประกอบการ

เรื่องที่ 4 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

1. ความหมายและความสำคัญของการพัฒนาเศรษฐกิจ

การพัฒนาเศรษฐกิจ หมายถึง การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคม การเมือง และเศรษฐกิจให้อยู่ในภาวะที่เหมาะสม เพื่อให้รายได้ที่แท้จริงเฉลี่ยต่อบุคคลเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง อันเป็นผลทำให้ประชากรของประเทศมีมาตรฐานการครองชีพสูงขึ้น

การพัฒนาเศรษฐกิจของแต่ละประเทศ จะมีจุดมุ่งหมายที่แตกต่างกัน ทั้งนี้เนื่องจากทรัพยากร การผลิต สภาพภูมิศาสตร์ ตลอดจนพื้นฐานทางวัฒนธรรมไม่เหมือนกัน แต่อย่างไรก็ตาม ในแต่ละประเทศยังคงมีจุดมุ่งหมายที่เหมือนกันประการหนึ่ง คือ มุ่งให้เกิดความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างมีเสถียรภาพ เพื่อให้ประชากรของประเทศอยู่ดีกินดีนั่นเอง

การพัฒนาเศรษฐกิจ หากทำได้ผลดีย่อมส่งผลให้ประเทศมีฐานะทางเศรษฐกิจดีขึ้น ประชาชนมีความเป็นอยู่สุขสภาพในทางตรงกันข้าม หากการพัฒนาเศรษฐกิจไม่ได้ผลหรือไม่ได้รับการเอาใจใส่อย่างจริงจัง ฐานะทางเศรษฐกิจของประเทศก็จะทรุดโทรมลง และประชาชนมีความเป็นอยู่แร้นแค้นมากขึ้น

สำหรับการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทยนั้นได้มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องและให้ความสำคัญมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจ โดยจะเห็นได้จากการกำหนดให้ มีหน่วยงานรับผิดชอบในการจัดทำแผน คือ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ซึ่งในปัจจุบันประเทศไทยมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติทั้งหมด 11 ฉบับ

2. ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจ

ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจมี 4 ประการ คือ ปัจจัยทางเศรษฐกิจ ปัจจัยทางการเมือง ปัจจัยทางสังคม และปัจจัยทางเทคโนโลยี ซึ่งปัจจัยดังกล่าวมีรายละเอียดดังนี้

2.1 ปัจจัยทางเศรษฐกิจ ปัจจัยทางเศรษฐกิจที่มีผลให้เกิดการเพิ่มขึ้นของรายได้ต่อบุคคลมี 4 อย่าง คือ

1) การสะสมทุน การสะสมทุนจะเกิดขึ้นได้ในกรณีที่มีรายได้ประชาชาติสูงขึ้น ซึ่งทำให้เกิดเงินออมและเงินลงทุนเพิ่มขึ้น ซึ่งเมื่อมีการสะสมทุนขึ้นแล้ว ก็จะมีผลต่อการเพิ่มการผลิตและรายได้ต่อบุคคลตามมา

2) การเพิ่มจำนวนประชากร ในปัจจุบันนั้นการเพิ่มจำนวนประชากรก่อให้เกิดผลเสียทางเศรษฐกิจอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการผลิตจะมีประสิทธิภาพต่ำลงเนื่องจากการใช้ทรัพยากรธรรมชาติกันมากขึ้น ซึ่งมีผลทำให้ทรัพยากรเสื่อมคุณภาพและทรัพยากรบางอย่าง ก็ไม่สามารถขุดเจาะมาทดแทนได้นอกจากนี้เมื่อมีประชากรเพิ่มขึ้นทำให้รัฐบาลต้องเสียค่าใช้จ่าย ด้านสวัสดิการเพิ่มขึ้น เช่น ค่าใช้จ่ายด้านการจัดการศึกษา การสาธารณสุขและการสาธารณสุขเป็นต้น นอกจากนี้รัฐบาลจะต้องเสียค่าใช้จ่ายดังกล่าวแล้วยังมีปัญหาอย่างอื่นตามมาอีก เช่น ปัญหาด้านการจราจร ปัญหาด้านมลพิษ ฯลฯ

3) การค้นพบทรัพยากรใหม่ ๆ ทำให้เกิดโอกาสใหม่ ๆ ในการผลิต รวมทั้งมีผลทำให้มีการลงทุนเพิ่มขึ้น และส่งผลในการเพิ่มขึ้นของผลผลิตเพื่อให้ประชาชนได้บริโภคมากขึ้น

4) ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีจากความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีในปัจจุบัน จะเห็นได้ว่าการนำเครื่องจักรมาใช้ในการผลิต ดังนั้นจึงทำให้มีความสามารถในการผลิตได้มาก ปริมาณผลผลิตก็เพิ่มขึ้น และเป็นไปอย่างสม่ำเสมอ ประการที่สำคัญช่วยลดต้นทุนในการผลิตได้เป็นจำนวนมากอีกด้วย

2.2 ปัจจัยทางการเมือง

ปัจจัยทางการเมืองนับว่ามีผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจมากด้วยเช่นกัน โดยเฉพาะในด้านนโยบายและความมั่นคงการปกครอง การเปลี่ยนแปลงรัฐบาลบ่อย ๆ หรือการยึดอำนาจ โดยรัฐบาลเผด็จการ จะมีส่วนทำให้เกิดปัญหาด้านการผลิต ต่างชาติไม่สามารถเข้าไปลงทุนด้านการผลิตได้ นอกจากนี้เนื่องด้วยเศรษฐกิจภายในประเทศเองก็อาจต้องหยุดชะงักตามไปด้วย

2.3 ปัจจัยทางสังคม

ปัจจัยทางสังคมมีผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจไม่แพ้ปัจจัยอื่น ๆ โดยเฉพาะประเทศที่กำลังพัฒนา ซึ่งพบว่าส่วนใหญ่ประชาชนมักขาดความกระตือรือร้นในการทำงานและมีนิสัยใช้จ่ายเงินฟุ่มเฟือย การเก็บออมจึงมีน้อย และเมื่อมีรายได้เพิ่มมักใช้จ่ายในการซื้อเครื่องอุปโภคบริโภคที่อำนวยความสะดวกสบายมากกว่าที่จะไปลงทุนในการผลิตเพื่อให้รายได้งอกเงยขึ้น

2.4 ปัจจัยด้านเทคโนโลยี

ในประเทศอุตสาหกรรมการใช้เทคโนโลยีขั้นสูงช่วยทำให้เพิ่มผลผลิตได้มากขึ้น ในขณะที่เดียวกันก็สามารถประหยัดการใช้แรงงานซึ่งมีอยู่อย่างจำกัด โดยการใช้เครื่องจักรทุนแรงต่าง ๆ แต่ในประเทศกำลังพัฒนาการใช้เทคโนโลยีมีขอบเขตจำกัดเนื่องจากยังขาดผู้มีความรู้ ความสามารถ ด้านการใช้เทคโนโลยี ขาดเงินทุนที่จะสนับสนุน การค้นคว้าวิจัยทางด้านเทคโนโลยีใหม่ ๆ และที่สำคัญการใช้เครื่องจักรทุนแรงในประเทศที่กำลังพัฒนาจะก่อให้เกิดปัญหาด้าน **แรงงานส่วนเกิน** แทนที่จะทำให้การว่างงานน้อยลง

3. แผนพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทย

ประเทศไทยได้มีการจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติตั้งแต่มี พ.ศ. 2504 โดยเริ่มตั้งแต่ฉบับที่ 1 จนถึงปัจจุบัน คือฉบับที่ 11 มีการกำหนดวาระของแผน ๆ ดังนี้

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ	ฉบับที่ 1	พ.ศ. 2504 – 2509
แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ	ฉบับที่ 2	พ.ศ. 2510 – 2514
แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ	ฉบับที่ 3	พ.ศ. 2515 – 2519
แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ	ฉบับที่ 4	พ.ศ. 2520 – 2524
แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ	ฉบับที่ 5	พ.ศ. 2525 – 2529
แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ	ฉบับที่ 6	พ.ศ. 2530 – 2534
แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ	ฉบับที่ 7	พ.ศ. 2535 – 2539
แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ	ฉบับที่ 8	พ.ศ. 2540 – 2544
แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ	ฉบับที่ 9	พ.ศ. 2545 – 2549
แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ	ฉบับที่ 10	พ.ศ. 2550 – 2554
แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ	ฉบับที่ 11	พ.ศ. 2555 – 2559

3. สารระสำคัญและผลการใช้พัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

แผนฯ	สารระสำคัญ	ผลจากการใช้แผนฯ
ฉบับที่ 1 พ.ศ. 2504 - 2509	<p>จุดมุ่งหมาย ส่งเสริมอุตสาหกรรมทดแทนการนำเข้า</p> <p>สารระสำคัญ เน้นการลงทุนเศรษฐกิจขั้นพื้นฐาน เช่น เชื้อเพลิง ไฟฟ้า ประปา ถนน และสาธารณูปการอื่น ๆ นอกจากนี้ยังมีการพัฒนาการศึกษาในระดับอุดมศึกษาไปสู่ภูมิภาคเป็นครั้งแรก (ตั้งมหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ขอนแก่น)</p> <p>อุปสรรค ขาดบุคลากรทางวิชาการและการบริการ</p>	G.D.P. เพิ่มขึ้น 8 % ต่อปี การกระจายรายได้ไม่เป็นธรรมเกิดปัญหาสำคัญ ในช่วงนี้คือประชากรเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว
ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2510 - 2514	<p>จุดมุ่งหมาย พัฒนาสังคมควบคู่กับการพัฒนาเศรษฐกิจแผนฉบับนี้จึงเริ่มใช้ชื่อว่า “แผน พัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ” ส่งเสริมการผลิตเพื่อการส่งออก</p>	อัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจสูงแต่ต่ำกว่าเป้าหมาย การกระจายรายได้ไม่เป็นธรรม
ฉบับที่ 3 พ.ศ. 2515 - 2519	<p>สารระสำคัญ เน้นการพัฒนาสังคม โดยลดช่องว่างของการกระจายรายได้ นอกจากนี้ยังได้เริ่มนโยบายประชากรและการวางแผนครอบครัว</p>	G.D.P. เพิ่มขึ้น 6.2% ต่อปีซึ่งต่ำกว่าเป้าหมายทั้งนี้เพราะสภาพดินฟ้าอากาศแปรปรวนประกอบกับการผันผวนของเศรษฐกิจโลก (โดยเฉพาะการขึ้นราคาน้ำมัน) อุตสาหกรรมทำให้ไทยต้องนำเข้าสินค้าทุนมากขึ้นจนต้องประสบภาวะขาดดุลการค้า และดุลชำระเงินอย่างมาก
ฉบับที่ 4 พ.ศ. 2520 - 2524	<p>จุดมุ่งหมาย เน้นการกระจายรายได้และสร้างความเป็นธรรมทางสังคมมีการปรับปรุงอุตสาหกรรมเพื่อขยายการส่งออกและพัฒนา</p>	ผลการพัฒนาสูงกว่าเป้าหมายเล็กน้อยยังคงมีปัญหาต้องพึ่งพาการ

แผนฯ	สาระสำคัญ	ผลจากการใช้แผนฯ
	ทรัพยากรธรรมชาติ (โดยเฉพาะน้ำมันและก๊าซธรรมชาติ) มาใช้ประโยชน์นอกจากนี้มีการพัฒนาเมืองหลักในแต่ละภาคอย่างชัดเจน	นำเข้าขาดดุลการค้าความยากจนในชนบทการพัฒนาสังคมความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อม
ฉบับที่ 5 พ.ศ. 2525 - 2529	จุดมุ่งหมาย แก้ปัญหาการกระจายรายได้ และความยากจนในชนบท โดยให้ชาวชนบทมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาด้วยตัวเองมากที่สุด นอกจากนี้ยังเน้นการพัฒนาเมืองในพื้นที่ชายฝั่งตะวันออก	G. D.P. เพิ่มขึ้น 4.4% ต่อปีซึ่งต่ำกว่าเป้าหมายประสบความสำเร็จในการพัฒนาชนบทที่ยากจนและการลดอัตราการเพิ่มประชากร
ฉบับที่ 6 พ.ศ. 2530 - 2534	จุดมุ่งหมาย เน้นการขยายตัวทางเศรษฐกิจและพัฒนาคุณภาพประชากร สาระสำคัญ พัฒนาคุณภาพประชากร วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และทรัพยากรธรรมชาติ ปรับปรุงคุณภาพสินค้าไทยเพื่อแข่งขันในตลาดโลก กระจายรายได้สู่ภูมิภาคและชนบท แผนฉบับนี้หันมาเพิ่มบทบาทของภาคเอกชนในการพัฒนาประเทศมากขึ้น อุปสรรค ขาดแคลนบริการขั้นพื้นฐาน (เช่น ถนน ไฟฟ้า ท่าเรือ สนามบิน) และแรงงานฝีมือ	เศรษฐกิจขยายตัวสูงและเปิดกว้างเข้าสู่ระดับนานาชาติมากขึ้น โครงสร้างเศรษฐกิจเริ่มเข้าสู่ภาคอุตสาหกรรมฐานการเงินการคลังของประเทศมีเสถียรภาพ (ดุลการคลังเกินดุลครั้งแรกในปี 2531) ยังคงมีปัญหาการกระจายรายได้ ขาดบริการขั้นพื้นฐานและเงินออมปัญหาสังคมและความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติระบบราชการไม่ดีพอ
ฉบับที่ 7 พ.ศ. 2535 - 2539	จุดมุ่งหมาย เน้น “ปริมาณทางเศรษฐกิจ” “คุณภาพประชากร” และ “ความเป็นธรรมทางสังคม” ให้สมดุลกัน สาระสำคัญ เน้นการพัฒนาคุณภาพชีวิต โดย มุ่งการขยายตัวและ	การเปิดเสรีทางการเงินทำให้ฟองสบู่แตก เป็นต้นเหตุของวิกฤติเศรษฐกิจไทย (ต้มยำกุ้ง)

แผนฯ	สาระสำคัญ	ผลจากการใช้แผนฯ
	เสถียรภาพทางเศรษฐกิจพัฒนากรุงเทพฯ และ ปริมณฑลให้เชื่อมโยงกับพื้นที่ชายฝั่งทะเล ตะวันออก	
ฉบับที่ 8 พ.ศ. 2540 - 2544	จุดมุ่งหมาย เน้น “การพัฒนาทรัพยากร มนุษย์ และคุณภาพชีวิตของคนไทยเป็นสำคัญ การพัฒนาคุณภาพชีวิต สิ่งแวดล้อมและ ทรัพยากรธรรมชาติ สำหรับการพัฒนาอย่าง ยั่งยืนและยาวนาน การกระจายความเจริญสู่ ส่วนภูมิภาคโดยให้ความสำคัญแก่การพัฒนา กลุ่มคนในชนบท และกระจายอำนาจบริหารสู่ ท้องถิ่น กำหนดเขตเศรษฐกิจอย่างจริงจังและ ชัดเจนโดยรัฐ เข้าไปดูแลให้การสนับสนุนการ ปลูกพืชตามที่กำหนดให้	เกิดวิกฤตเศรษฐกิจไทย ในเดือนกรกฎาคม 2540 ทำให้เกิดภาวะชะงักงัน ทางเศรษฐกิจและรัฐต้องกู้ เงินจาก IMF มาพยุงฐานะ ทางเศรษฐกิจ
ฉบับที่ 9 พ.ศ. 2545 - 2549	จุดมุ่งหมาย เน้น พัฒนาคนเป็นศูนย์กลางปรับ โครงสร้างการพัฒนาประเทศ ใช้ความคิดเห็น ประชาชนทั้งประเทศ มากำหนดกรอบและ ทิศทางของแผนพัฒนาฯ ใช้แนวพระราชดำริ “เศรษฐกิจ พอเพียง” เป็นวิสัยทัศน์ของแผน การพัฒนาที่ยั่งยืน และความอยู่ดีมีสุขของคน ไทยรากฐานการพัฒนาประเทศที่เข้มแข็ง กระจายผลประโยชน์แก้ปัญหาความยากจน	
ฉบับที่ 10 พ.ศ. 2550 - 2554	จุดมุ่งหมาย เน้น “สังคมอยู่เย็นเป็นสุข ร่วมกัน” ภายใต้แนวปฏิบัติของ “ปรัชญา เศรษฐกิจพอเพียง” การพัฒนาแบบบูรณาการ เป็นองค์รวมที่มี “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” การพัฒนาที่ยั่งยืนการพัฒนาคนและ เทคโนโลยี	

4. วิเคราะห์สาระสำคัญจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10

จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 ได้สรุปสาระสำคัญเกี่ยวกับสถานะด้านเศรษฐกิจของประเทศไว้ คือ ประเทศไทยมีการเจริญเติบโตอย่างต่อเนื่องอัตราเฉลี่ย 5.7 ต่อปี ช่วงปี 2545 - 2548 และจัดอยู่ในกลุ่มประเทศที่มีรายได้ปานกลาง โดยมีขนาดเศรษฐกิจใหญ่เป็นอันดับที่ 20 จากจำนวน 192 ประเทศของโลก มีบทบาททางการค้าระหว่างประเทศ และรักษาส่วนแบ่งการตลาดไว้ได้ในขณะที่การแข่งขันสูงขึ้น ตลอดจนการพัฒนาเศรษฐกิจฐานความรู้ของประเทศไทยปรับตัวสูงขึ้น โครงสร้างการผลิตมีจุดแข็ง คือมีฐานการผลิตที่หลากหลาย ช่วยลดความเสี่ยงจากภาวะผันผวนของวัฏจักรเศรษฐกิจ สามารถเชื่อมโยงการผลิตเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มได้มากขึ้น แต่เศรษฐกิจไทยมีจุดอ่อนในเชิงโครงสร้างที่ต้องพึ่งพิงการนำเข้าวัตถุดิบ ชิ้นส่วน พลังงาน เงินทุนและเทคโนโลยีในสัดส่วนที่สูง การผลิตอาศัยฐานทรัพยากรมากกว่าองค์ความรู้ มีการใช้ทรัพยากรเพื่อการผลิตและบริโภคอย่างสิ้นเปลือง ทำให้เกิดปัญหาสภาพแวดล้อมและผลกระทบในด้านสังคมตามมา โดยไม่ได้มีการสร้างภูมิคุ้มกันที่เหมาะสม ภาคขนส่งมีส่วนการใช้พลังงานเชิงพาณิชย์สูงถึงร้อยละ 38 โครงสร้างพื้นฐานด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและสื่อสาร รวมถึงน้ำเพื่อการบริโภคยังไม่กระจายไปสู่พื้นที่ชนบทอย่างเพียงพอและทั่วถึง โครงสร้างพื้นฐานด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรมยังอยู่ในระดับต่ำและเป็นรองของประเทศที่เป็นคู่แข่งทางการค้า

ประเทศไทยยังมีจุดแข็งอยู่ที่มีเสถียรภาพเศรษฐกิจในระดับที่ดี จากการดำเนินนโยบายเพื่อฟื้นฟูเสถียรภาพเศรษฐกิจของประเทศและวิกฤตเศรษฐกิจ อย่างไรก็ตามราคาน้ำมันที่เพิ่มสูงขึ้นและต่อเนื่องถึงปัจจุบัน ส่งผลให้ดุลการค้า ดุลบัญชีเดินสะพัดขาดดุลเพิ่มขึ้น สะท้อนถึงปัญหาความอ่อนแอในเชิงโครงสร้างที่พึ่งพิงภายนอกมากเกินไป ประเทศไทยยังมีการออมต่ำกว่าการลงทุน จึงต้องพึ่งเงินทุนจากต่างประเทศทำให้มีความเสี่ยงจากการขาดดุลบัญชีเดินสะพัด และจากการเคลื่อนย้ายเงินทุนระหว่างประเทศ จึงจำเป็นต้องพัฒนาระบบภูมิคุ้มกันทางเศรษฐกิจภายใต้เงื่อนไขบริบทโลกที่มีการเคลื่อนย้ายอย่างเสรีของคนองค์ความรู้ เทคโนโลยี เงินทุน สินค้าและบริการ

การพัฒนาเพื่อเสริมสร้างความเป็นธรรมทางเศรษฐกิจและการแก้ไขปัญหาความยากจนมีส่วนช่วยให้ความยากจนลดลงตามลำดับและการกระจายรายได้ปรับตัวดีขึ้นอย่างช้า ๆ

5. แนวคิดหลักและทิศทางการปรับตัวของประเทศไทย จากสถานการณ์ดังกล่าวจำเป็นต้องปรับตัวหันมาปรับกระบวนการพัฒนารวมทั้งการพัฒนาในทิศทางที่พึ่งตนเองและภูมิคุ้มกันมากขึ้น โดยยึดหลัก “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” เป็นแนวทางปฏิบัติควบคู่ไปกับการพัฒนาแบบบูรณาการเป็นองค์รวมที่ยึด “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” เพื่อเกิดความเชื่อมโยงทั้งด้านตัวคน สังคม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อมและการเมือง โดยมีการวิเคราะห์อย่างมี “เหตุผล” และใช้หลัก “ความพอประมาณ” ให้เกิดความสมดุลระหว่างความสามารถในการพึ่งตนเองกับความสามารถในการแข่งขันในเวทีโลก ความสมดุลระหว่างสังคมชนบทกับสังคมเมือง โดยมีการเตรียม “ภูมิคุ้มกัน” ด้วยการบริหารจัดการความเสี่ยงให้เพียงพอพร้อมรับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทั้งจากภายนอกและภายในประเทศ

การขับเคลื่อนการพัฒนาทุกขั้นตอนต้องใช้ “ความรอบรู้” ในการพัฒนาต่าง ๆ ด้วยความรอบคอบ เป็นไปตามลำดับขั้นตอน รวมทั้งเสริมสร้างศีลธรรมและสำนึกใน “คุณธรรม” จริยธรรมในการ

ปฏิบัติหน้าที่และการดำเนินชีวิตด้วยความเพียร อันเป็นภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ทั้งในระดับครอบครัว ชุมชน สังคมและประเทศชาติ และสอดคล้องกับวิถีชีวิตสังคมและสอดคล้องกับเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550

เป้าหมายด้านเศรษฐกิจ ปรับโครงสร้างเศรษฐกิจให้มีความสมดุลและยั่งยืน โดยให้สัดส่วนภาคเศรษฐกิจในประเทศต่อภาคการค้าระหว่างประเทศเพิ่มขึ้น สัดส่วนภาคการผลิตเกษตรและอุตสาหกรรมเพิ่มขึ้น กำหนดอัตราเงินเฟ้อ ลดการใช้พลังงานโดยเฉพาะภาคขนส่ง สัดส่วนผลผลิตของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมต่อผลิตภัณฑ์รวมในประเทศต่ำกว่าร้อยละ 40

แบบฝึกหัดท้ายบท เรื่องที่ 4 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

คำสั่ง เมื่อผู้เรียนศึกษา เรื่อง แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติจบแล้วให้ทำแบบฝึกหัดต่อไปนี้ โดยเขียนในสมุดบันทึกกิจกรรมการเรียนรู้

แบบฝึกหัดที่ 1 ให้ผู้เรียนตอบคำถามต่อไปนี้ โดยกาเครื่องหมาย X คำตอบที่ถูกต้องที่สุด

1. การพัฒนาเศรษฐกิจ หมายถึงอะไร
 - ก. การเพิ่มขึ้นของรายได้
 - ข. การขายตัวทางด้านเศรษฐกิจและการค้า
 - ค. อัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและรายได้เพิ่มสูงขึ้น
 - ง. การเปลี่ยนโครงสร้างทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง นำไปสู่การกระจายรายได้ที่สูงขึ้น
2. ประเทศต่าง ๆ เริ่มมีความตื่นตัวในการพัฒนาเศรษฐกิจเมื่อใด
 - ก. ก่อนสงครามโลกครั้งที่ 1
 - ข. หลังสงครามโลกครั้งที่ 1
 - ค. ก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2
 - ง. หลังสงครามโลกครั้งที่ 3
3. เหตุผลใด**ไม่ได้**ส่งผลกระทบต่อประเทศต่าง ๆ หันมาพัฒนาเศรษฐกิจ
 - ก. ภาวะเศรษฐกิจตกต่ำหลังสงครามโลกครั้งที่ 2
 - ข. ภาวะสงครามเย็นหลังสงครามโลกครั้งที่ 2
 - ค. ความเจริญทางการสื่อสารก่อให้เกิดการเลียนแบบกัน
 - ง. ประเทศเอกราชหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ตื่นตัวในการพัฒนาเศรษฐกิจมากขึ้น
4. สิ่งที่ใช้วัดระดับการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศต่าง ๆ คืออะไร
 - ก. รายได้ต่อบุคคล
 - ข. รายได้ประชาชาติ
 - ค. รายได้รวมจากสินค้าและบริการ
 - ง. ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี

5. ประเทศ A มีรายได้แท้จริงต่อบุคคล 500,000 บาท / คน / ปี ประเทศ B มีรายได้แท้จริงต่อบุคคล เท่ากับประเทศ A แสดงว่าอย่างไร
- ประเทศ A และประเทศ B เป็นประเทศพัฒนาแล้วเหมือนกัน
 - ประเทศ A มีระดับการพัฒนาเท่ากับประเทศ B ถ้าดัชนีชี้วัดความอยู่ดีกินดีของ 2 ประเทศใกล้เคียงกัน
 - ประเทศ B มีระดับการพัฒนาสูงกว่าประเทศ A ถ้าประเทศ B มีดุลการชำระเงินเกินดุล
 - ทั้งประเทศ A และประเทศ B เป็นประเทศกำลังพัฒนาเหมือนกัน
6. นอกเหนือจากรายได้ต่อหัว ต่อคน ต่อปีแล้ว สิ่งสำคัญที่บ่งบอกถึงระดับการพัฒนาของประเทศต่าง ๆ คืออะไร
- จำนวนประชากร
 - อาชีพของประชากร
 - คุณภาพประชากร
 - อัตราการเพิ่มของประชากร
7. ข้อใดไม่ใช่สิ่งบ่งบอกว่าเป็นประเทศด้อยพัฒนาหรือกำลังพัฒนา
- รายได้ต่ำ
 - ประชากรส่วนใหญ่เป็นเกษตรกร
 - มีความแตกต่างกันมากเรื่องรายได้
 - เศรษฐกิจของประเทศพึ่งตัวเองได้
8. จุดเริ่มต้นของวัฏจักรแห่งความอยากจนอยู่ที่ใด
- การลงทุนต่ำ
 - รายได้แท้จริงต่ำ
 - ปัจจัยทุนมีประสิทธิภาพต่ำ
 - ประสิทธิภาพการผลิตต่ำ
9. ในการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจจะมีกระบวนการพัฒนาโดยเริ่มต้นและสิ้นสุดอย่างไร
- สำรวจภาวะเศรษฐกิจ - กำหนดเป้าหมาย
 - สำรวจภาวะเศรษฐกิจ - ประเมินผลการพัฒนา
 - กำหนดเป้าหมาย - ปฏิบัติงานตามแผนพัฒนา
 - กำหนดเป้าหมาย - ประเมินผลการพัฒนาเศรษฐกิจ
10. ข้อใดไม่ถูกต้อง
- ประเทศไทยได้ประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475
 - ประเทศไทยเริ่มใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจครั้งแรกใน พ.ศ. 2504
 - ประเทศไทยเริ่มใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจครั้งแรกในสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์
 - แผนพัฒนาเศรษฐกิจแผนแรกของประเทศไทยเป็นแผนที่มีระยะเวลายาวนานที่สุด

11. ระยะแรกของการใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 เน้นในเรื่องใด
 - ก. การพัฒนาสังคม
 - ข. การผลิตสินค้าสำเร็จรูป
 - ค. การลงทุนปัจจัยพื้นฐาน
 - ง. การควบคุมอัตราเพิ่มประชากร
12. ข้อบกพร่องของแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 คืออะไร
 - ก. ขาดการลงทุนปัจจัยพื้นฐาน
 - ข. ละเลยการพัฒนาชนบท
 - ค. พัฒนาอุตสาหกรรมมากกว่าการเกษตร
 - ง. ละเลยการพัฒนาทางด้านสังคม
13. แผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับใดที่เริ่มพัฒนาเศรษฐกิจควบคู่กับสังคม
 - ก. ฉบับที่ 1
 - ข. ฉบับที่ 2
 - ค. ฉบับที่ 3
 - ง. ฉบับที่ 4
14. ข้อใดไม่ใช่อุปสรรคของการดำเนินงานตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 3
 - ก. สภาพดินฟ้าอากาศแปรปรวน
 - ข. ภาวะการค้าและเศรษฐกิจโลกซบเซา
 - ค. ดุลการค้าและดุลการชำระเงินของประเทศเกินดุล
 - ง. การขึ้นราคาน้ำมันของกลุ่มโอเปคทำให้เกิดภาวะเงินเฟ้อ
15. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับใดที่มุ่งแก้ปัญหาความยากจนในชนบทอย่างจริงจัง
 - ก. ฉบับที่ 4
 - ข. ฉบับที่ 5
 - ค. ฉบับที่ 6
 - ง. ฉบับที่ 7
16. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับใดที่กำหนดเป้าหมายการลดอัตราเพิ่มประชากรเป็นครั้งแรก
 - ก. ฉบับที่ 3
 - ข. ฉบับที่ 4
 - ค. ฉบับที่ 5
 - ง. ฉบับที่ 7

17. ข้อใดไม่ได้อยู่ในเป้าหมายการพัฒนาตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6
- พัฒนาคุณภาพของทรัพยากร
 - กำหนดอัตราเพิ่มประชากรไม่เกินร้อยละ 1.2
 - การผลิตสินค้าเพื่อการส่งออกไปแข่งขันในตลาดโลก
 - การขยายตัวทางด้านการลงทุนและด้านอุตสาหกรรม
18. ข้อใดไม่ใช่จุดเน้นของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7
- การกระจายรายได้ไปสู่ภูมิภาคมากขึ้น
 - การพัฒนาคุณภาพชีวิต รักษาสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ
 - การขยายตัวทางเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่องเหมาะสมและมีเสถียรภาพ
 - การพัฒนาอุตสาหกรรมโดยใช้วัตถุดิบทางการเกษตรเพื่อพึ่งตนเอง
19. การมุ่งพัฒนาประเทศให้เป็นประเทศอุตสาหกรรมตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1-7 ได้ก่อให้เกิดผลต่อสังคมไทยอย่างไร
- รายได้ต่อหัวของประชากรสูงขึ้นและกระจายไปสู่คนส่วนใหญ่อย่างทั่วถึง
 - ประชาชนได้รับการบริการพื้นฐานอย่างเพียงพอและมีความเป็นธรรมในสังคม
 - สังคมได้รับการพัฒนาทางวัตถุ ละเลยการพัฒนาทางจิตใจเกิดช่องว่างระหว่างเมืองและชนบท
 - เกิดเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง มาตรฐานการครองชีพของประชาชนสูงขึ้น
20. เป้าหมายหลักของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 คืออะไร
- การกระจายรายได้ที่เป็นธรรม
 - อัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจสูงขึ้น
 - คุณภาพประชากร
 - การเป็นประเทศอุตสาหกรรมชั้นนำ

เรื่องที่ 5 สถาบันการเงินและการธนาคาร การคลัง

ความหมายและความสำคัญของเงิน

เงิน (Money) หมายถึง อะไรก็ได้ที่มนุษย์นำมาใช้เป็นตัวกลางในการแลกเปลี่ยน แต่ต้องเป็นสิ่งที่สังคมนั้นยอมรับในการชำระหนี้ เช่น คนไทยสมัยสุโขทัย ใช้เบี้ยหรือเปลือกหอย เป็นต้น เงินอาจจะอยู่ในรูปของโลหะกระดาษ หนึ่งสัตว์ ใบไม้ก็ได้ เงินที่ดีจะต้องมีลักษณะดังนี้

1. เป็นของมีค่าและหายาก เงินจะต้องเป็นสิ่งที่มีความประโชยชน์ และมีค่าในตัวของมันเอง เช่น ทองคำและโลหะเงิน เป็นต้น
2. เป็นของที่ดูออกง่าย สามารถรู้ได้ว่าเป็นเงินปลอมหรือเงินจริง โดยไม่ต้องอาศัยวิธีการที่ซับซ้อนในการตรวจสอบ
3. เป็นของที่มีมูลค่าคงตัว ไม่เปลี่ยนแปลงมากนักแม้เวลาจะผ่านไป
4. เป็นของที่แบ่งออกเป็นส่วนย่อยได้ และมูลค่าของส่วนที่แบ่งย่อย ๆ นั้น ไม่เปลี่ยนแปลงและใช้เป็นตัวกลางในการแลกเปลี่ยนได้
5. เป็นของที่ขนย้ายสะดวก สามารถพกพาติดตัวไปได้ง่าย
6. เป็นของที่คงทนถาวร เงินสามารถจะเก็บไว้ได้นาน ไม่แตกหักง่าย

คำว่า “เงิน” ในสมัยก่อนใช้โลหะทองคำและเงิน ต่อมามีการปลอมแปลงกันมากจึงมีการประทับตราเพื่อรับรองน้ำหนักและความบริสุทธิ์ของเงิน เงินที่ได้รับการประทับตรานี้จึงเรียกว่า “เงินตรา”

ความสำคัญของเงิน

เงินเป็นตัวกลางในการแลกเปลี่ยนที่มีความสำคัญต่อชีวิตประจำวันของมนุษย์มาก เงินช่วยอำนวยความสะดวกให้แก่มนุษย์ 3 ประการ คือ

1. ความสะดวกในการซื้อขาย ในสมัยโบราณมนุษย์นำสิ่งของมาแลกเปลี่ยนกันทำให้เกิดความยุ่งยากในการแลกเปลี่ยนเพราะความต้องการไม่ตรงกัน หรือไม่ยุติธรรมเพราะมูลค่าของสิ่งของไม่เท่าเทียมกันการนำเงินเป็นตัวกลางทำให้เกิดความสะดวกในการซื้อขายมากขึ้น
2. ความสะดวกในการวัดมูลค่า เงินจะช่วยกำหนดมูลค่าของสิ่งของต่าง ๆ ซึ่งสามารถนำมาเปรียบเทียบกันได้
3. ความสะดวกในการสะสมทรัพย์สิน สินค้าที่มนุษย์ผลิตได้บางอย่างไม่สามารถเก็บไว้ได้นาน ๆ แต่เมื่อแลกเปลี่ยนเป็นเงิน สามารถที่จะเก็บไว้และสะสมให้เพิ่มขึ้นได้

สรุป

เงิน หมายถึง อะไรก็ได้ที่มนุษย์นำมาใช้เป็นตัวกลางในการแลกเปลี่ยนและเป็นสิ่งที่สังคมนั้นยอมรับ เงินนอกจากมีความสำคัญในแง่ของตัวกลางในการแลกเปลี่ยนแล้ว ยังช่วยอำนวยความสะดวกในการซื้อขายการวัดมูลค่าและการสะสมทรัพย์สิน

ประเภท และหน้าที่ของเงิน

ประเภทของเงิน

เงินในปัจจุบันแบ่งออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่

1. เหรียญกษาปณ์ (Coinage) เป็นเงินโลหะที่สามารถชำระหนี้ได้ตามกฎหมาย ในประเทศไทยผลิตโดยกรมธนารักษ์ กระทรวงการคลัง
2. เงินกระดาษหรือธนบัตร (Paper Currency) เป็นเงินที่สามารถชำระหนี้ได้ตามกฎหมายในประเทศไทยผลิตโดยธนาคารแห่งประเทศไทย
3. เงินเครดิต (Credit Money) ได้แก่ เงินฝากกระแสรายวัน หรือเงินฝากที่สั่งจ่ายโอนโดยใช้เช็ค รวมทั้งบัตรเครดิตที่ใช้แทนเงินได้

การที่สังคมยอมรับว่าทั้ง 3 ประเภทเป็นเงิน (Money) เพราะว่ามีสภาพคล่อง (Liquidity) สูงกว่าสินทรัพย์อื่น ๆ กล่าวคือ สามารถเปลี่ยนเป็นสินค้าและบริการได้ทันที ส่วนสินทรัพย์อื่น ๆ เช่น เงินฝากประจำ เงินฝากออมทรัพย์ ตัวแลกเงิน พันธบัตรรัฐบาล เป็นต้น มีสภาพคล่องน้อยกว่าจึงเรียกว่า เป็นสินทรัพย์ที่มีลักษณะใกล้เคียงกับเงิน (Near Money)

หน้าที่ของเงิน

เงินมีหน้าที่สำคัญ 4 ประการ คือ

1. เป็นมาตรฐานในการเทียบเท่า (Standard of Value) มนุษย์ใช้เงินในการเทียบค่าสินค้าและบริการต่าง ๆ ทำให้การซื้อขายแลกเปลี่ยนสะดวกขึ้น
2. เป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยน (Medium of Exchange) เงินทำหน้าที่สื่อกลางในการซื้อขายสินค้าต่าง ๆ เพราะว่ามีอำนาจซื้อ (Purchasing Power) ที่จะทำให้การซื้อขายเกิดขึ้นได้ทุกเวลา
3. เป็นมาตรฐานในการชำระหนี้ภายใต้หน้าการซื้อแลกเปลี่ยนสินค้าภายในประเทศและระหว่างประเทศยอมเกิดหนี้สินที่จะต้องชำระเงินเข้ามามีบทบาทในการเป็นสัญญาที่จะต้องชำระหนี้สิน
4. เป็นเครื่องรักษามูลค่า (Store of Value) เงินที่เก็บไว้จะยังคงมูลค่าของสินค้าและบริการไว้ได้อย่างครบถ้วนมากกว่าการเก็บเป็นตัวของสินค้า ซึ่งอาจจะอยู่ได้ไม่นาน

สรุป

เงินแบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ เหรียญกษาปณ์ ธนบัตร และเงินเครดิต เงินมีหน้าที่สำคัญในด้านเป็นมาตรฐานในการเทียบเท่าเป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยนเป็นมาตรฐานในการชำระหนี้ภายใต้หน้า และเป็นเครื่องรักษามูลค่า

วิวัฒนาการของเงิน

วิวัฒนาการในด้านการแลกเปลี่ยนของมนุษย์มีดังนี้

1. **ระบบเศรษฐกิจที่ไม่ใช้เงินตรา** เป็นการแลกเปลี่ยนโดยใช้สิ่งของกับสิ่งของซึ่งมีข้อยุ่งยากและไม่สะดวกหลายประการ ได้แก่

- 1.1 ความต้องการไม่ตรงกันทั้งชนิดและจำนวนของสินค้า
- 1.2 ขาดมาตรฐานในการเทียบค่า เพราะสิ่งของนำที่นำมาแลกเปลี่ยนมีมูลค่าไม่เท่ากัน
- 1.3 ยุ่งยากในการเก็บรักษา การเก็บเป็นสินค้าเปลืองเนื้อที่มาก

2. **ระบบเศรษฐกิจที่ใช้เงินตรา** มีวิวัฒนาการดังนี้

2.1 เงินที่เป็นสิ่งของหรือสินค้า คือ การนำสิ่งของหรือสินค้าบางอย่างมาเป็นสื่อกลาง เช่น ลูกปัด ผ้าขนสัตว์ เปลือกหอย เป็นต้น ซึ่งเงินชนิดนี้อาจจะไม่เหมาะสมในด้านความไม่คงทน มีมาตรฐานและคุณภาพไม่เหมือนกัน ทำให้ค่าไม่มั่นคง ยุ่งยากในการพกพาและแบ่งย่อยได้ยาก

2.2 เงินกษาปณ์ (Coinage) การนำโลหะมาเป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยน แต่เดิมใช้ไปตามสภาพเดิมของแร่ต่างๆ ยังไม่รู้จักรักการหลอม ต่อมาได้มีวิวัฒนาการดีขึ้นเรื่อยๆ มีการหลอม การตรวจสอบน้ำหนักและความบริสุทธิ์หรือผสมโลหะหลายชนิดเข้าด้วยกัน

2.3 เงินกระดาษ (Paper Money) นิยมใช้เป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยนเพราะมีน้ำหนักเบา พกพาสะดวก ประเทศแรกที่ยุ้จักการใช้เงินกระดาษ คือ ประเทศจีน

2.4 เงินเครดิต (Credit Money) เป็นเงินที่เกิดขึ้นในสังคมเศรษฐกิจสมัยใหม่ที่มีระบบธนาคารแพร่หลายเร็ว การใช้เงินชนิดนี้ก่อให้เกิดความรวดเร็วและปลอดภัยในการแลกเปลี่ยน

สำหรับประเทศไทยมีวิวัฒนาการของเงินประเภทต่างๆ ดังนี้

1. เหรียญกษาปณ์ ประเทศไทยใช้เงินเบี้ยเป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยนมาตั้งแต่สมัยสุโขทัยและใช้มาถึงสมัยกรุงศรีอยุธยา ในรัชสมัยพระเจ้าอู่หัวบรมโกศเกิดการขาดแคลนเบี้ย จึงนำดินเผามาปั้นและตีตราประทับ เรียกว่า “ประกบ” ต่อมาได้มีการทำเงินพดด้วงขึ้นซึ่งได้ใช้ต่อมาถึงสมัยรัชกาลที่ 4 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ เมืองไทยเราทำการค้ากับต่างประเทศมากขึ้นทำให้เกิดความขาดแคลนเงินพดด้วง จึงได้จัดทำเงินเหรียญขึ้นแทน ในสมัยรัชกาลที่ 5 ได้จัดทำเหรียญสตางค์ขึ้นเพื่อสะดวกในการทำบัญชี

2. ธนบัตร รัชกาลที่ 4 ได้มีพระราชดำริให้ผลิตธนบัตรขึ้นเรียกว่า “หมาย” แต่ไม่แพร่หลายมากนักในสมัยรัชกาลที่ 5 ได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติธนบัตร เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน 2445 ดำเนินการออกธนบัตรโดยรัฐบาล ธนบัตรจึงแพร่หลายตั้งแต่นั้นมา

สรุป

การแลกเปลี่ยนของมนุษย์มีวิวัฒนาการจากระบบเศรษฐกิจที่ไม่ใช้เงินตรามาเป็นระบบเศรษฐกิจที่ใช้เงินตรา สำหรับประเทศไทยใช้เงินเบี้ยเป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยนมาตั้งแต่สมัยสุโขทัย มาจนถึงการใช้

เหรียญสตางค์ในสมัยรัชกาลที่ 5 ส่วนธนบัตรมีการผลิตและประกาศใช้พระราชบัญญัติธนบัตรเป็นครั้งแรกในสมัยรัชกาลที่ 5

ปริมาณและการหมุนเวียนของเงิน

1. ปริมาณเงิน

ปริมาณเงินในความหมายอย่างแคบ หมายถึง ปริมาณของเหรียญกษาปณ์ ธนบัตร และเงินฝากกระแสรายวัน รวมกันทั้งหมดนำออกใช้หมุนเวียนอยู่ในมือประชาชนขณะใดขณะหนึ่ง

ปริมาณเงิน ในความหมายอย่างกว้าง หมายถึง ปริมาณของเหรียญกษาปณ์ ธนบัตร และเงินฝากกระแสรายวัน รวมทั้งเงินฝากประจำและเงินฝากออมทรัพย์ในสถาบันการเงินทุกประเภท

2. การวัดปริมาณเงิน ปริมาณเงินจะเป็นเครื่องชี้บอกภาวะเศรษฐกิจของประเทศในขณะใด ถ้าปริมาณเงินสูงขึ้น อำนาจซื้อของประชาชนก็จะสูงขึ้น ถ้าปริมาณสินค้าและบริการไม่เพียงพอประชาชนจะแย่งกันซื้อและกักตุนสินค้า ถ้าปริมาณเงินน้อยลง อำนาจซื้อของประชาชนก็จะลดลง สินค้าจะล้นตลาด ผู้ผลิตอาจจะลดการผลิตสินค้าลง หรืออาจจะเกิดการว่างงานได้

3. การหมุนเวียนของเงินกับกฎของเกรแฮม การหมุนเวียนของเงิน หมายถึง เงินที่เราจับจ่ายใช้สอยเปลี่ยนมือไปเรื่อยๆ เซอร์โทมัส เกรแฮม ได้ตั้งกฎที่เรียกว่า กฎของเกรแฮม (Gresham's Law) กล่าวว่า ถ้าประชาชนให้ความสำคัญแก่เงินทุกชนิดเท่าเทียมกันการหมุนเวียนของเงินก็จะไม่ติดขัด ถ้าขณะใดประชาชนเห็นว่าเงินชนิดหนึ่งสูงกว่าเงินอีกชนิดหนึ่ง ประชาชนจะเก็บเงินที่มีค่าสูงไว้ไม่นำออกมาใช้จ่าย แต่จะรับนำเงินที่มีค่าต่ำมาใช้

4. ค่าของเงิน หมายถึง ความสามารถหรืออำนาจซื้อของเงินแต่ละชนิดที่จะซื้อสินค้าหรือบริการได้ การวัดค่าของเงินจะวัดด้วยระดับราคาทั่วไปซึ่งเป็นราคาถัวเฉลี่ยของสินค้าและบริการค่าของเงินจะเปลี่ยนแปลงในทางเพิ่มขึ้นหรือลดลง ย่อมมีผลกระทบต่อบุคคลกลุ่มต่าง ๆ

สรุป

ปริมาณเงินในระบบเศรษฐกิจมีทั้งปริมาณเงินในความหมายอย่างแคบและปริมาณเงินในความหมายอย่างกว้าง ปริมาณเงินจะเป็นเครื่องชี้บอกภาวะเศรษฐกิจของประเทศ การวัดว่าเงินจะมีค่าหรือไม่วัดด้วยระดับราคาทั่วไปหรือดัชนีราคา

สถาบันการเงิน

1. ความหมายของสถาบันการเงิน

สถาบันการเงินเป็นตลาดเงิน (Financial Market) หรือแหล่งเงินทุนให้ผู้ที่ต้องการลงทุนกู้ยืมเพื่อนำไปดำเนินธุรกิจ ตลาดการเงินมีทั้งตลาดการเงินในระบบ ได้แก่ แหล่งการเงินของสถาบันการเงินต่าง ๆ กับตลาดการเงินนอกระบบ ซึ่งเป็นแหล่งการกู้ยืมเงินระหว่างบุคคล เช่น การจำนำ จำนอง เป็นต้น

2. ประเภทของสถาบันการเงิน สถาบันการเงินที่สำคัญในประเทศไทย ได้แก่

2.1 ธนาคารแห่งประเทศไทย เป็นสถาบันการเงินที่จัดตั้งขึ้นเพื่อรักษาเสถียรภาพทางการเงินและเศรษฐกิจของประเทศ

2.2 ธนาคารพาณิชย์ เป็นสถาบันการเงินที่ใหญ่ที่สุดของประเทศ เพราะมีปริมาณเงินฝากและเงินกู้มากที่สุดเมื่อเทียบกับสถาบันอื่น ๆ

2.3 ธนาคารออมสิน เป็นสถาบันการเงินของรัฐ ทำหน้าที่เป็นสื่อกลางในการระดมเงินออมจากประชาชนสู่รัฐบาล เพื่อให้หน่วยงานของรัฐและวิสาหกิจนำไปใช้ในการพัฒนาประเทศ

2.4 บริษัทเงินทุนและบริษัทหลักทรัพย์

บริษัทเงินทุน หมายถึง บริษัทจำกัดที่ได้รับอนุญาตจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังให้ประกอบกิจการกู้ยืมหรือรับเงินจากประชาชน การให้กู้มีทั้งระยะสั้นและระยะยาว

บริษัทหลักทรัพย์ หมายถึง บริษัทจำกัดที่ได้รับอนุญาตจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังให้ประกอบธุรกิจหลักทรัพย์ประเภทใดประเภทหนึ่งหรือหลายประเภทก็ได้ในด้านการเป็นนายหน้า การค้า การให้คำปรึกษาด้านการลงทุน เป็นต้น

2.5 สถาบันการเงินเฉพาะอย่าง

1. ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) เป็นธนาคารของรัฐบาลจัดตั้งขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์ที่จะให้ความช่วยเหลือทางการเงิน เพื่อส่งเสริมอาชีพ หรือการดำเนินงานของเกษตรกรกลุ่มเกษตรกร หรือสหกรณ์การเกษตร โดยให้เงินกู้ทั้งระยะสั้นและระยะยาว

2. บรษัทเงินทุนอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย จัดตั้งขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์ที่จะจัดหาทุนเพื่อให้กู้ระยะยาวแก่กิจการอุตสาหกรรม เพื่อสร้างสินทรัพย์ถาวร เช่น โรงงาน เครื่องจักร เครื่องมือ เป็นต้น และรับประกันเงินกู้ลูกค้าที่กู้จากสถาบันการเงินภายในและภายนอกประเทศด้วย

3. ธนาคารอาคารสงเคราะห์ เป็นธนาคารของรัฐบาล จัดตั้งขึ้นเพื่อดำเนินการส่งเสริมให้ประชาชนมีอาคารและที่ดินเป็นที่อยู่อาศัย ทั้งการซื้อ ขาย ปล่อยนอง จำนอง รับจำนำ

4. บริษัทประกันชีวิตและบริษัทประกันภัย เป็นสถาบันการเงินที่ดำเนินการรับประกันภัยให้กับผู้อื่นโดยได้รับเบี้ยประกันตอบแทน ถ้าเป็นการประกันภัยอันเกิดกับทรัพย์สินเรียกว่า การประกันวินาศภัย

5. สหกรณ์การเกษตร เป็นสถาบันการเงินที่จัดตั้งขึ้นเพื่อให้เกษตรกรร่วมมือกันช่วยเหลือในการประกอบอาชีพของเกษตรกร

6. สหกรณ์ออมทรัพย์ เป็นสถาบันที่รับฝากเงินและให้สมาชิกกู้ยืมโดยคิดดอกเบี้ยมีผู้ถือหุ้นเป็นสมาชิก

7. บริษัทเครดิตฟองซิเอร์ เป็นสถาบันที่ระดมเงินทุนด้วยการออกตั๋วสัญญาใช้เงินและนำมาให้ประชาชนกู้ยืม เพื่อซื้อที่ดินและสร้างที่อยู่อาศัย

8. โรงรับจำนำ เป็นสถาบันการเงินที่เล็กที่สุด มีจุดมุ่งหมายที่จะให้ประชาชนกู้ยืมโดยการรับจำนำสิ่งของ

3. การวัดความสำคัญของสถาบันการเงิน

สถาบันการเงินแต่ละประเภททำหน้าที่ระดมเงินออมจากประชาชนให้ผู้ต้องการเงินทุนกู้ยืมมากน้อยแตกต่างกันไป สถาบันการเงินมีความสำคัญ วัดได้จาก

1. ความสามารถในการระดมเงินออม การระดมเงินออมโดยวิธีรับฝากเงินของสถาบันการเงินแต่ละแห่งจะแตกต่างกันไป ในประเทศไทยธนาคารพาณิชย์สามารถระดมเงินออมได้มากที่สุด
2. ความสามารถในการให้กู้ยืมเงิน ธนาคารพาณิชย์เป็นสถาบันการเงินที่ให้กู้เงินแก่ประชาชนมากที่สุด รองลงมาคือบริษัทเงินทุน และทั้งสองสถาบันยังมีอัตราการขยายตัวของการให้กู้ในแต่ละปีสูงด้วย
3. ยอดรวมของสินทรัพย์ ธนาคารพาณิชย์ เป็นสถาบันที่มียอดรวมของสินทรัพย์มากที่สุด รองลงมาคือธนาคารออมสินและบริษัทเงินทุน
4. ความสำคัญด้านการพัฒนาเศรษฐกิจ สถาบันการเงินประเภทธนาคารและบริษัทเงินทุนเป็นสถาบันที่เป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจไทย เพราะทำหน้าที่ระดมเงินออม ให้แก่ผู้ลงทุนและเป็นแหล่งเงินกู้ของรัฐบาล

การคลัง

ความหมายและความสำคัญของเศรษฐกิจภาครัฐบาลหรือคลังรัฐบาล (Public Economy)

ความหมายของเศรษฐกิจภาครัฐบาล

เศรษฐกิจภาครัฐบาล (Public Economy) หมายถึง กิจกรรมทางเศรษฐกิจของภาครัฐบาลในด้านรายได้ รายจ่าย นโยบายที่รัฐกำหนดโครงสร้างของรายได้รายจ่ายและการก่อหนี้สาธารณะ ตลอดจนผลกระทบจากการจัดเก็บรายได้และการใช้จ่ายเงินของรัฐ เพื่อดำเนินกิจกรรมทางด้านเศรษฐกิจที่มีผลต่อเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ด้านเศรษฐกิจของประเทศ ได้แก่ การมีงานทำ การมีรายได้ การรักษาสถียรภาพของราคาและดุลการชำระเงิน การผลักดันให้ระบบเศรษฐกิจมีความมั่นคง เป็นต้น

ริชาร์ด อาร์ มัสเกรฟ กล่าวว่า การศึกษาเศรษฐกิจภาครัฐบาลเพื่อตอบสนองวัตถุประสงค์ทางเศรษฐกิจ 4 ประการ คือ

1. เพื่อจัดสรรทรัพยากรให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและตอบสนองความต้องการของสังคม
2. เพื่อการกระจายรายได้ในสังคมที่มีความแตกต่างกัน ลดช่องว่างระหว่างคนรวยและคนจน
3. เพื่อการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ประชาชนมีงานทำและมีรายได้
4. เพื่อรักษาสถียรภาพด้านเศรษฐกิจ แก้ปัญหาการว่างงาน รักษาระดับดุลการชำระเงินไม่ให้ขาดดุลและรักษาระดับราคาสินค้าไม่ให้สูงขึ้น

เศรษฐกิจภาครัฐบาล ก็คือ คลังรัฐบาล ซึ่งหมายถึง การแสวงหารายได้และการใช้จ่ายเงินของรัฐบาล ตามงบประมาณแผ่นดินประจำปี

ความสำคัญของเศรษฐกิจภาครัฐบาล

นับตั้งแต่ศตวรรษที่ 18 เป็นต้นมา นักเศรษฐศาสตร์มีความเชื่ออย่างแพร่หลายว่ารัฐบาลไม่ควรแทรกแซงกิจกรรมทางเศรษฐกิจ แต่ควรมีหน้าที่ 3 ประการ คือ หน้าที่ในการป้องกันประเทศ หน้าที่รักษาความสงบและความยุติธรรมในประเทศ และให้บริการสาธารณะบางอย่าง เช่น การศึกษา สาธารณสุขเส้นทางคมนาคม เป็นต้น ที่เป็นเช่นนี้เพราะนักเศรษฐศาสตร์เหล่านั้นมีความเชื่อว่าถ้าบุคคลแต่ละคนสามารถจะตัดสินใจทำกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งจะเป็นประโยชน์สูงสุดแก่ตนเอง ย่อมจะก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อสังคมด้วย แต่นับตั้งแต่ศตวรรษที่ 19 เป็นต้นมา นักเศรษฐศาสตร์บางกลุ่มเริ่มมองเห็นว่าการปล่อยให้ระบบเศรษฐกิจดำเนินไปอย่างเสรีโดยรัฐบาลไม่แทรกแซงนั้นก่อให้เกิดปัญหาบางประการ เช่น ปัญหาการว่างงาน ปัญหาเศรษฐกิจตกต่ำ เป็นต้น จึงเกิดความคิดว่ารัฐบาลน่าจะเข้ามามีบทบาทในกิจกรรมทางเศรษฐกิจ เพื่อแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ขจัดภาวะขาดดุลการชำระเงินระหว่างกลุ่มเศรษฐกิจต่าง ๆ ส่งเสริมการผลิตสินค้าและบริการที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม ควบคุมการผลิตสินค้าและบริการที่ก่อให้เกิดโทษต่อสังคม การแทรกแซงของรัฐบาลจะช่วยรักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจไม่ให้เกิดภาวะเงินเฟ้อหรือเงินฝืด และการว่างงาน เครื่องมือสำคัญในการดำเนินงานของรัฐบาล คือ นโยบายการคลัง (Fiscal Policy)

เศรษฐกิจภาครัฐบาลไม่ว่าจะเป็นเรื่องการจัดเก็บรายได้ การกอบกู้หนี้สาธารณะ การใช้จ่ายเงินจากภาครัฐสู่ภาคเอกชนล้วนมีผลกระทบต่อการผลิต การบริโภค และการจ้างงาน โดยเฉพาะในประเทศด้อยพัฒนาเศรษฐกิจ ภาครัฐบาลมีความสำคัญมากเพราะว่า

1. รัฐบาลประเทศต่าง ๆ มีภาระหน้าที่ไม่เพียงแต่การบริหารประเทศเท่านั้น รัฐยังต้องพัฒนาเศรษฐกิจในทุก ๆ ด้าน ซึ่งต้องใช้จ่ายเงินจำนวนมาก

2. การหารายได้จากภาษีอากร การใช้จ่ายเงินและการกู้เงินของรัฐบาลผลกระทบต่อกิจกรรมทางเศรษฐกิจในด้านการผลิต การบริโภค การแลกเปลี่ยน และการกระจายรายได้

ดังนั้น การคลังจึงมีความสำคัญในการดำเนินงานของรัฐบาล เพราะรัฐบาลจะใช้การคลังควบคุมภาวะเศรษฐกิจของประเทศด้วยวิธีการ ดังต่อไปนี้

1. ส่งเสริมการจัดสรรทรัพยากรของสังคม (Allocation Function) ให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ เนื่องจากทุกประเทศประสบปัญหาทรัพยากรมีจำกัด จึงเกิดปัญหาว่าจะจัดสรรทรัพยากรของสังคมอย่างไร จึงจะสามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนได้ดี นโยบายการคลังจึงมีบทบาทสำคัญในการกำหนดการจัดสรรทรัพยากรระหว่างภาครัฐกับภาคเอกชนให้เป็นไปในสัดส่วนที่ทำให้สังคมได้รับประโยชน์สูงสุด

2. ส่งเสริมการกระจายรายได้ที่เป็นธรรม (Distribution Function) นโยบายการคลังของรัฐบาลจึงมีวัตถุประสงค์ที่จะให้เกิดความเป็นธรรมในการได้รับประโยชน์และรับภาระรายจ่ายของรัฐบาล

3. การรักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจของสังคม (Stabilization Function) รัฐบาลจะต้องควบคุมและดูแลให้เศรษฐกิจของสังคมเป็นไปด้วยความราบรื่นด้วยการรักษาระดับการจ้างงานให้อยู่ในอัตราสูงระดับราคาสินค้าและบริการมีเสถียรภาพ รวมทั้งอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ (Economic Growth) อยู่ในระดับที่น่าพอใจ

รัฐบาลจึงใช้นโยบายการคลังในการควบคุมดูแลตลอดจนแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในระบบเศรษฐกิจ เพื่อให้ระบบเศรษฐกิจของประเทศคงไว้ซึ่งเสถียรภาพ

ตารางแสดงความแตกต่างระหว่างการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจของภาคเอกชนและภาครัฐบาล

การดำเนินกิจกรรม	ภาคเอกชน	ภาครัฐบาล
วัตถุประสงค์และจุดมุ่งหมาย	เพื่อแสวงหาผลกำไรและประโยชน์ส่วนตัว	มีวัตถุประสงค์เพื่อประโยชน์ของสาธารณชน
ด้านการวางแผนดำเนินกิจกรรม	วางแผนดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ โดยพิจารณารายได้ก่อนหรือมีรายได้กำหนดรายจ่าย	วางแผนโครงการและตั้งประมาณการรายจ่าย แล้วจึงประมาณการรายได้ที่คาดว่าจะได้รับหรือมีรายจ่ายกำหนดรายได้
ด้านระยะเวลาดำเนินโครงการ	มักดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่ให้ผลตอบแทนในระยะสั้น	มักดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่ให้ผลตอบแทนระยะยาว ในบางโครงการไม่สามารถประเมินออกมาเป็นตัวเลขได้

สรุป

เศรษฐกิจภาครัฐบาล หมายถึง กิจกรรมทางเศรษฐกิจของภาครัฐบาลในด้านรายได้ รายจ่ายนโยบายที่รัฐกำหนดโครงสร้างของรายได้ รายจ่าย และการกอบกู้หนี้สาธารณะ ตลอดจนผลกระทบจากการจัดเก็บรายได้ และการใช้จ่ายเงินของรัฐ เศรษฐกิจภาครัฐบาลมีความสำคัญในการดำเนินงานของรัฐบาล เพราะการคลังช่วยควบคุมภาวะเศรษฐกิจของประเทศ

งบประมาณแผ่นดิน (Budget)

งบประมาณแผ่นดิน เป็นแผนการเกี่ยวกับการหารายได้ และการใช้จ่ายเงินของรัฐบาลตามโครงการต่าง ๆ ซึ่งกระทรวง ทบวง กรมต่าง ๆ เป็นผู้จัดทำและเสนอไปยังสำนักงบประมาณเพื่อเสนอต่อไปยังคณะรัฐมนตรี จัดทำเป็นร่างพระราชบัญญัติงบประมาณประจำปี เสนอของอนุมัติจากรัฐสภาเพราะเงินงบประมาณแผ่นดินคือเงินของประชาชน ในระบอบประชาธิปไตยการใช้จ่ายเงินงบประมาณแผ่นดินต้องได้รับอนุมัติจากรัฐสภา

งบประมาณแผ่นดินแบ่งออกเป็น 3 ลักษณะ คือ

1. งบประมาณสมดุล (Balanced Budget) คือ รายได้และรายจ่ายของรัฐบาลมีจำนวนเท่ากัน
2. งบประมาณขาดดุล (Dificit Budget) คือ รายได้ของรัฐบาลต่ำกว่ารายจ่าย
3. งบประมาณเกินดุล (Surplus Budget) คือ รายได้ของรัฐบาลสูงกว่ารายจ่าย

งบประมาณแผ่นดินจึงเป็นการเปรียบเทียบรายได้และรายจ่ายจริงของรัฐบาลในช่วงเวลา 1 ปี ดุลแห่งงบประมาณในระบบเศรษฐกิจจะเป็นอย่างไรนั้น ขึ้นอยู่กับภาวะเศรษฐกิจของประเทศ ในขณะนั้น โดยทั่วไปในขณะที่ระบบเศรษฐกิจรุ่งเรือง ดุลแห่งงบประมาณมักจะเกินดุลและจะขาดดุลในขณะที่เศรษฐกิจซบเซา ในกรณีที่งบประมาณขาดดุลรัฐบาลอาจชดเชยการขาดดุลโดยการก่อหนี้สาธารณะ (Public Debit) หนี้ที่มีกำหนดระยะเวลาชำระคืนไม่เกิน 1 ปี ถือเป็นหนี้ระยะสั้น ส่วนหนี้ระยะยาวมีกำหนดเวลาชำระคืน 5 ปี ขึ้นไป ซึ่งอาจจะมาจากแหล่งเงินกู้ภายในประเทศหรือภายนอกประเทศก็ได้

สรุป

งบประมาณแผ่นดินเป็นแผนการเกี่ยวกับการหารายได้และการใช้จ่ายเงินของรัฐบาลตามโครงการต่าง ๆ ในระยะเวลา 1 ปี งบประมาณแผ่นดินมี ลักษณะ คือ งบประมาณสมดุล งบประมาณขาดดุล งบประมาณเกินดุล

รายได้ของรัฐบาล (Public Revenue)

รายได้ของรัฐบาล หมายถึง เงินภาษีอากร (Tax Revenue) ที่รัฐจัดเก็บจากราษฎรและรายได้อื่นที่มีใช้ภาษีอากร (Non – tax Revenue) เช่น กำไรจากรัฐวิสาหกิจ ค่าธรรมเนียมและรายได้เบ็ดเตล็ดอื่น ๆ เป็นต้น

รายได้ของรัฐบาล จำแนกออกได้เป็น 4 ประเภท คือ

1. รายได้จากภาษีอากร เป็นรายได้ส่วนใหญ่ประมาณร้อยละ 88 ของรายได้ทั้งหมด
2. รายได้จากการขายสิ่งของและบริการ หมายถึง ค่าบริการและค่าธรรมเนียม เช่น ค่าเช่าทรัพย์สินของรัฐ ค่าขายอสังหาริมทรัพย์ ค่าขายผลิตภัณฑ์ธรรมชาติ ค่าขายหนังสือราชการ ค่าขายของกลางจากคดีอาญา รายได้ส่วนนี้คิดเป็นร้อยละ 2 ของรายได้ทั้งหมด
3. รายได้จากรัฐพาณิชย์ หมายถึง รายได้ของรัฐบาล ที่มาจากผลกำไร และเงินปันผลจากองค์การต่าง ๆ ของรัฐ เงินส่วนแบ่งจากธนาคารแห่งประเทศไทย รายได้ส่วนนี้คิดเป็นร้อยละ 6 ของรายได้ทั้งหมด
4. รายได้อื่น ๆ เป็นรายได้นอกเหนือจากรายได้ 3 ประเภทข้างต้น ได้แก่ ค่าปรับ ค่าธรรมเนียมใบอนุญาตต่าง ๆ ค่าสัมปทานแร่และปิโตรเลียม ค่าอาชญาบัตรสำหรับฆ่าสัตว์ ค่าภาคกลางแร่และปิโตรเลียม ค่าภาคหลวงไม้ การผลิตเหรียญกษาปณ์ รายได้ส่วนนี้คิดเป็นร้อยละ 4 ของรายได้ทั้งหมด

สรุปได้ว่ารายได้ส่วนใหญ่ของรัฐบาลคือรายได้จากภาษีอากรเป็นเงินที่รัฐบาลเก็บจากประชาชนผู้มีเงินได้เพื่อใช้จ่ายในกิจการของรัฐบาลโดยไม่ต้องให้การตอบแทนอย่างใดอย่างหนึ่งแก่ผู้เสียภาษีอากร ซึ่งมีวัตถุประสงค์ในการจัดเก็บ ดังนี้

1. เพื่อเป็นรายได้ของรัฐบาลสำหรับใช้จ่ายในโครงการต่างๆ ที่จำเป็น
2. เพื่อการควบคุม เช่น เพื่อจำกัดการบริโภคของประชาชนในสินค้าฟุ่มเฟือย หรือสินค้าที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพ
3. เพื่อการจัดสรรและการกระจายรายได้ โดยการเก็บภาษีจากผู้มีรายได้มาก ในอัตราสูง เพื่อให้รัฐนำไปใช้จ่ายให้เป็นประโยชน์แก่ส่วนรวมและผู้มีรายได้น้อย
4. เพื่อการชำระหนี้สินของรัฐบาลโดยการเก็บภาษีอากรจากผู้ที่ได้รับประโยชน์จากการพัฒนาของรัฐ เพื่อนำไปชำระหนี้เงินกู้ที่รัฐกู้ยืมมา
5. เพื่อเป็นเครื่องมือในนโยบายทางธุรกิจ โดยใช้ภาษีอากรเป็นเครื่องมือสนับสนุนหรือจำกัดการลงทุนทางธุรกิจเพื่อประโยชน์ในการพัฒนาเศรษฐกิจ
6. เพื่อเป็นเครื่องมือในนโยบายการคลัง เช่น เพิ่มอัตราภาษีให้สูงขึ้นในภาวะเงินเฟ้อ และลดอัตราภาษีลงในภาวะเงินฝืด เป็นต้น

สรุป

รายได้ของรัฐบาลประกอบด้วยรายได้ที่เป็นภาษีอากรและรายได้ที่ไม่ใช่ภาษีอากร เพื่อนำมาใช้จ่ายในกิจการของรัฐบาลโดยไม่ต้องให้การตอบแทนแก่ผู้หนึ่งผู้ใดโดยเฉพาะ

ภาษีอากร

ประเภทของภาษีอากร

การแบ่งประเภทของภาษีอากรขึ้นอยู่กับเกณฑ์ที่ใช้ในการแบ่งซึ่งมี 4 เกณฑ์ ดังนี้

1. แยกตามหลักการผลักรภาษี แบ่งได้เป็น 2 ชนิด คือ

1.1 ภาษีทางตรง คือ ภาษีที่เก็บแล้วผู้เสียภาษีไม่สามารถผลักรภาษีไปให้ผู้ใดได้อีก ได้แก่ ภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา ภาษีเงินได้นิติบุคคล ภาษีทรัพย์สิน เป็นต้น

1.2 ภาษีทางอ้อม คือ ภาษีที่ผู้เสียภาษีไม่จำเป็นต้องรับภาษีไว้เอง สามารถผลักรภาษีให้ผู้อื่นได้ เช่น ภาษีสรรพสามิต ภาษีศุลกากร เป็นต้น

2. แยกตามการใช้ภาษี แบ่งได้เป็น 2 ชนิด

2.1 ภาษีทั่วไป (General Tax) หมายถึง ภาษีที่จัดเก็บเพื่อนำรายได้ไปเข้างบประมาณแผ่นดิน สำหรับใช้ในกิจการทั่วไป ไม่มีการระบุว่าจะต้องนำเงินภาษีไปใช้เพื่อการใดโดยเฉพาะ

2.2 ภาษีเพื่อการเฉพาะอย่าง (Ear – Marked Tax) หมายถึง ภาษีที่จัดเก็บเพื่อนำเงินไปใช้ในกิจการใดกิจการหนึ่งโดยเฉพาะ จะนำไปใช้ผิดกิจกรรมมิได้ เช่น ภาษีการป้องกันประเทศ เป็นต้น

3. แยกตามฐานภาษี แยกเป็นชนิดต่าง ๆ ตามฐานภาษี ดังนี้

- 3.1 ภาษีที่เก็บจากเงินได้ เช่น ภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา หรือภาษีเงินได้นิติบุคคล เป็นต้น
- 3.2 ภาษีที่เก็บจากฐานการใช้จ่าย เช่น ภาษีการใช้จ่าย เป็นต้น
- 3.3 ภาษีที่เก็บจากทุน เช่น ภาษีมรดก ภาษียกยนต์ เป็นต้น
- 3.4 ภาษีที่เก็บจากการเปลี่ยนมือ เช่น ภาษีขาย ภาษีสรรพสามิต เป็นต้น

4. แยกตามเกณฑ์การประเมิน ได้แก่

4.1 ภาษีตามมูลค่า (Ad Valorem Tax) คือ ภาษีที่ถือมูลค่าของสินค้าหรือบริการที่ซื้อขายกันเป็นฐาน โดยมากกำหนดร้อยละของมูลค่าโดยไม่คำนึงถึงจำนวนที่ซื้อขายกันว่าเป็นอย่างไร

4.2 ภาษีตามสภาพ (Specific Tax) คือ ภาษีที่เก็บตามสภาพของสินค้า เช่น กำหนดเก็บภาษีน้ำมันว่าเก็บลิตรละ 2 บาท ไม่ว่าราคาน้ำมันจะเป็นเท่าใด เป็นต้น

โครงสร้างอัตราภาษีอากร (Tax Rate Structure) แบ่งเป็น 3 ประเภท คือ

1. โครงสร้างอัตราภาษีแบบก้าวหน้า คือ ภาษีที่อัตราภาษีเพิ่มขึ้นเมื่อฐานภาษีสูงขึ้น ถ้าภาษีเงินได้เป็นภาษีแบบก้าวหน้าเมื่อเงินได้เพิ่มขึ้นอัตราภาษีจะสูงขึ้นด้วย
2. โครงสร้างภาษีแบบคงที่ คือ ภาษีที่มีอัตราคงที่ไม่ว่าฐานภาษีจะเพิ่มขึ้นหรือลดลง
3. โครงสร้างอัตราภาษีแบบถดถอย คือ ภาษีที่อัตราภาษีจะลดลงเมื่อฐานภาษีมีค่าสูงขึ้น

การจัดเก็บภาษีอากรในประเทศไทย

ภาษีอากรซึ่งเป็นรายได้ส่วนใหญ่ของประเทศไทย มีหน่วยงานที่จัดเก็บ ได้แก่

1. ประเภทภาษีอากรที่กรมสรรพากรที่หน้าที่จัดเก็บ ได้แก่
 - 1.1 ภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา
 - 1.2 ภาษีเงินได้นิติบุคคล
 - 1.3 ภาษีเงินได้ปิโตรเลียม
 - 1.4 ภาษีการค้า
 - 1.5 ภาษีมูลค่าเพิ่ม (Value Added Tax) รัฐบาลนำเข้ามาใช้แทนภาษีการค้า เมื่อวันที่ 1 มกราคม 2535
 - 1.6 ภาษีสรรพสามิต
 - 1.7 อากรแสตมป์
 - 1.8 อากรมหรรศพ (ค่าง่่า) ได้ยกเลิกการจัดเก็บแล้ว
 - 1.9 อากรรังนกนางแอ่น

การธนาคาร

ความหมายของการตลาดเงินและตลาดทุน

ตลาดเงิน คือ ตลาดที่มีการระดมเงินทุนและการให้สินเชื่อในระยะสั้นไม่เกิน 1 ปี การโอนเงิน การซื้อขายหลักทรัพย์ทางการเงินที่มีอายุการไถ่ถอนระยะสั้น เช่น ตั๋วแลกเงิน ตั๋วสัญญาใช้เงิน และตั๋วเงินคลัง

เป็นต้น ปันที่รวมกลไกทั้งหลายที่ทำให้การหมุนเวียนของเงินทุนระยะสั้นเป็นไปด้วยดี ได้แก่ การให้สินเชื่อเพื่อการประกอบธุรกิจ และการจัดหาทุนระยะสั้นแก่ภาครัฐบาล แบ่งออกเป็น ตลาดเงินในระบบ ได้แก่ ธนาคารพาณิชย์ บริษัทเงินทุน บริษัทหลักทรัพย์ ธนาคารกลาง เป็นต้น และตลาดเงินนอกระบบเป็นการกู้ยืมระหว่างบุคคล

ตลาดทุน คือ ตลาดที่มีการระดมเงินออมระยะยาวและให้สินเชื่อระยะยาว ตั้งแต่ 1 ปีขึ้นไป ได้แก่ เงินฝากประจำตั้งแต่ 1 ปีขึ้นไป หุ้นกู้ หุ้นสามัญ และพันธบัตรรัฐบาลหรือเอกชน

ในปัจจุบันการแบ่งปันตลาดเงินและตลาดทุนค่อนข้างยุ่งยากเพราะสถาบันการเงินจะทำหน้าที่ทั้งสองอย่างจึงรวมเรียกว่า ตลาดการเงิน

สรุป

ตลาดเงินคือตลาดที่ระดมเงินทุนและการให้สินเชื่อในระยะสั้นไม่เกิน 1 ปี ส่วนการระดมเงินออมมากกว่า 1 ปีขึ้นไป เรียกว่าตลาดทุน ตลาดเงินและตลาดทุนมีทั้งในระบบและนอกระบบ และมีส่วนสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ

ธนาคารกลาง

1. ความหมายของธนาคารกลาง

ธนาคารกลางเป็นสถาบันการเงินซึ่งส่วนมากเป็นของรัฐ ทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางควบคุมการเครดิตและระบบการเงินของประเทศ ในประเทศไทยคือ ธนาคารแห่งประเทศไทย

ธนาคารกลางมีลักษณะแตกต่างจากธนาคารพาณิชย์ คือ

1.1 ธนาคารกลางดำเนินงานเพื่อเสถียรภาพทางการเงินของประเทศ ไม่ใช่ เพื่อรายได้หรือผลกำไรอย่างธนาคารพาณิชย์

1.2 ธนาคารกลาง เป็นสถาบันการเงินที่รัฐบาลเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหาร

1.3 ลูกค้านำส่วนใหญ่ของธนาคาร ได้แก่ หน่วยงานของรัฐบาล ธนาคารพาณิชย์ และสถาบันการเงินบางประเภท ธนาคารกลางจะไม่ทำธุรกิจติดต่อพ่อค้าหรือประชาชนโดยตรง

2. หน้าที่ของธนาคารกลาง

2.1 เป็นผู้ออกธนบัตร เพื่อควบคุมปริมาณธนบัตรที่ใช้หมุนเวียนให้พอดีกับความต้องการของธุรกิจและประชาชนทั่วไป

2.2 เป็นผู้ควบคุมเงินสดของธนาคารพาณิชย์ โดยมีอำนาจกำหนดเพิ่มหรือลดจำนวนเงินสดสำรองเงินฝากของธนาคารพาณิชย์ เพื่อให้ธนาคารกลางสามารถกำหนดปริมาณเงินฝากและการสร้างเงินฝากของธนาคารพาณิชย์ได้

2.3 เป็นธนาคารของธนาคารพาณิชย์ ธนาคารกลางจะรับฝากเงินจากธนาคารพาณิชย์เป็นผู้ให้ธนาคารพาณิชย์กู้ยืมแหล่งสุดท้าย และรับหักบัญชีระหว่างธนาคาร

2.4 เป็นนายธนาคารของรัฐบาล ธนาคารกลางจะถือบัญชีเงินฝากของรัฐบาลให้รัฐบาลกู้ยืมและเป็นตัวแทนทางการเงินของรัฐบาล

3. ธนาคารแห่งประเทศไทย

3.1 ประวัติความเป็นมา

ธนาคารแห่งประเทศไทยเป็นธนาคารกลางของประเทศไทย เริ่มต้นจากรัฐบาลไทยได้ริเริ่มจัดตั้งสำนักงานธนาคารชาติไทยขึ้น เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2483 สำนักงานนี้ประกอบธุรกิจของธนาคารกลางเฉพาะบางประเภทเท่านั้น เพราะยังไม่มีฐานะเป็นธนาคารกลางโดยสมบูรณ์ ต่อมาเมื่อวันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ. 2548 รัฐบาลได้จัดตั้งธนาคารกลางขึ้นตามพระราชบัญญัติธนาคารแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2548 โดยได้รับทุนดำเนินงานจากรัฐบาล 20 ล้านบาท รวมทรัพย์สินที่โอนมาจากสำนักงานธนาคารแห่งประเทศไทย 13.5 ล้านบาท

3.2 หน้าที่ของธนาคารแห่งประเทศไทย

1) ออกและพิมพ์ธนบัตร ธนาคารแห่งประเทศไทยมีอำนาจตามกฎหมายที่จะออกธนบัตรรัฐบาลภายใต้เงื่อนไข 2 ประการ คือ ออกธนบัตรใหม่แทนธนบัตรเก่าที่ชำรุดเสียหาย และเมื่อได้รับทุนสำรองเงินตราเพิ่มขึ้น

2) เก็บรักษาทุนสำรองเงินตรา ในการออกธนบัตรใหม่ของธนาคารแห่งประเทศไทย กฎหมายกำหนดให้มีทุนสำรองเงินตรา ประกอบด้วย ทองคำ หลักทรัพย์และเงินตราต่างประเทศไม่ต่ำกว่าร้อยละ 60 ของจำนวนธนบัตรที่พิมพ์ออกใช้

3) เป็นธนาคารของธนาคารพาณิชย์ และคอยกำกับดูแลธนาคารแห่งประเทศไทยให้บริการแก่ธนาคารพาณิชย์ในลักษณะเดียวกับที่ธนาคารพาณิชย์ดูแลลูกค้า คือ

3.1 รักษาบัญชีเงินฝากของธนาคารพาณิชย์

3.2 เป็นสำนักงานกลางในการหักบัญชีระหว่างธนาคาร

3.3 เป็นผู้ให้กู้แหล่งสุดท้าย

3.4 เป็นศูนย์กลางการโอนเงิน

4) เป็นธนาคารของรัฐบาล ธนาคารแห่งประเทศไทยรักษาบัญชีเงินฝากของหน่วยงานรัฐบาลและรัฐวิสาหกิจ ซื้อขายเงินตราต่างประเทศให้รัฐบาล และให้รัฐบาล รัฐวิสาหกิจ กู้ยืมเงินมีหลักทรัพย์

5) รักษาเสถียรภาพของเงินตรา เป็นบทบาทหน้าที่ที่สำคัญที่สุดของธนาคารแห่งประเทศไทย ในการรักษาเสถียรภาพของเงินตราโดยการใช้มาตรการต่าง ๆ ควบคุมปริมาณเงินของประเทศให้อยู่ในปริมาณที่เหมาะสม

สรุป

ธนาคารกลางเป็นสถาบันการเงินที่ส่วนใหญ่เป็นของรัฐทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางควบคุมการเครดิตและระบบการเงินประเทศไทยคือ ธนาคารแห่งประเทศไทย

ธนาคารพาณิชย์

1. ความหมายของธนาคารพาณิชย์

ธนาคารพาณิชย์ หมายถึง ธนาคารที่ได้รับอนุญาตให้ประกอบกิจการธนาคารพาณิชย์และหมายรวมถึงตลอดถึงสาขาของธนาคารต่างประเทศที่ได้รับอนุญาตให้ประกอบกิจการธนาคารพาณิชย์ โดยการประกอบธุรกิจประเภทรับฝากเงินที่ต้องจ่ายเมื่อทวงถามหรือเมื่อสิ้นระยะเวลาอันกำหนดไว้และใช้ประโยชน์เงินนั้นในทางหนังสือหลายทาง เช่น

1. ให้กู้ยืม
2. ซื้อขายหรือเก็บเงินตามตั๋วแลกเงินหรือตราสารเปลี่ยนมืออื่นใด
3. ซื้อหรือขายเงินปรีวรรตต่างประเทศ

2. หน้าที่ของธนาคารพาณิชย์ มีดังนี้

2.1 หน้าที่ในด้านการให้บริการทางการเงิน ได้แก่

- 1) การรับฝากเงิน เงินที่รับฝากจะมีประเภทเงินฝากกระแสรายวัน เงินฝากประจำ และเงินฝากออมทรัพย์
- 2) การโอน หมายถึง การส่งเงินภายในท้องถิ่น ระหว่างเมืองหรือระหว่างประเทศโดยใช้ตราฟ หรือผ่านระบบออนไลน์
- 3) การเรียกเก็บเงิน หมายถึง การเรียกเก็บเงินตามเช็ค ตั๋วแลกเงินที่ครบกำหนดเวลา
- 4) การให้เช่าที่บริรักษ์ คือ การให้เช่าห้องที่มีความมั่นคงปลอดภัย เพื่อเก็บทรัพย์สิน
- 5) การเป็นทรัสต์ หมายถึง การทำหน้าที่พิทักษ์ทรัพย์สิน และผลประโยชน์ของบุคคลอื่นหรือบริหารจัดการผลประโยชน์ของผู้ที่มีทรัพย์สินมากและไม่มีเวลาดูแลทรัพย์สินของตนเองได้
- 6) การซื้อขายเงินตราต่างประเทศ หมายถึง การซื้อขายแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศ

2.2 หน้าที่เกี่ยวกับการให้กู้ยืมและสร้างเงินฝาก

- 1) การให้กู้ยืมของธนาคารพาณิชย์ ธนาคารพาณิชย์รับฝากเงินจากประชาชน แล้วนำมาให้กู้ยืม 3 วิธีด้วยกัน คือ
 - 1.1) ให้กู้ยืมเป็นตัวเงินโดยตรง
 - 1.2) ให้เบิกเงินเกินบัญชี
 - 1.3) รับซื้อตั๋วแลกเงิน
- 2) การสร้างเงินฝากของธนาคารพาณิชย์ เมื่อมีลูกค้านำเงินมาฝากเรียกว่า เงินฝากชั้นที่ 1 ธนาคารจะเอาไปให้ผู้อื่นกู้ยืม โดยเปิดบัญชีเงินฝากในนามของผู้กู้ เรียกว่า เงินฝากชั้นที่ 2 โดยมอบเช็คให้เพื่อไปเขียนสั่งจ่ายตามวงเงินที่กู้ เงินฝากของธนาคารจึงเพิ่มขึ้นโดยธนาคารไม่จำเป็นต้องมีลูกค้านำเงินสดเข้ามาใหม่เสมอ เป็นเงินฝากที่เกิดจากการแปลงหนี้ของผู้กู้ให้อยู่ในรูปบัญชีเงินฝาก

สรุป

ธนาคารพาณิชย์ คือ สถาบันการเงินที่ได้รับอนุญาตให้รับฝากเงิน ให้กู้ยืม ซื้อขายหรือเรียกเก็บเงินตามตั๋วแลกเงิน ซื้อหรือขายเงินปรีวรรตต่างประเทศ เป็นสถาบันการเงินที่ใหญ่ที่สุดในประเทศไทย

แบบฝึกหัดท้ายบทเรื่องที่ 5 สถาบันการเงินและการเงิน การคลัง การธนาคาร

คำสั่ง เมื่อผู้เรียนศึกษาเรื่องสถาบันการเงินและการเงิน การคลังจบแล้วให้ทำแบบฝึกหัดต่อไปนี้ โดยเขียนในสมุดบันทึกกิจกรรมเรียนรู้

แบบฝึกหัดที่ 1 ให้ผู้เรียนศึกษาวิเคราะห์และจับคู่ข้อความที่กำหนดให้ต่อไปนี้ โดยให้มีความสัมพันธ์กัน

1. เหรียญกษาปณ์	ก. เงินฝากที่สั่งจ่ายโดยใช้เช็ค
2. ธนบัตร	ข. รัชกาลที่ 4
3. เงินฝากกระแสรายวัน	ค. รัชกาลที่ 5
4. เงินพดด้วง	ง. เริ่มใช้สมัยสุโขทัย
5. เริ่มใช้ธนบัตรเป็นชาติแรก	จ. ธนาคารแห่งประเทศไทย
6. เลิกใช้เงินพดด้วง	ฉ. กรมธนารักษ์
7. เริ่มใช้เงินโลหะ	ช. เงินโลหะ
8. เริ่มผลิตธนบัตรในประเทศไทย	ซ. อียิปต์
9. หน่วยงานที่ผลิตธนบัตร	ฅ. จีน
10. หน่วยงานที่ผลิตเหรียญกษาปณ์	ญ. เงินกระดาษ

แบบฝึกหัดที่ 2 ให้ผู้เรียนบอกหน้าที่ของสถาบันการเงินต่อไปนี้

1. ธนาคารออมสิน

.....

2. บริษัทเงินทุน

.....

3. บริษัทหลักทรัพย์

.....

4. บริษัทเงินทุนอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย

.....

5. บริษัทประกันภัย

.....

6. โรงรับจำนำ

.....

7. บริษัทเครดิตฟองซิเอร์

.....

8. สหกรณ์ออมทรัพย์

.....

9. ธนาคารอาคารสงเคราะห์

.....

10. ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร

.....

แบบฝึกหัดที่ 3 ให้ผู้เรียนสรุปเรื่องต่อไปนี้

1. ความหมายของเศรษฐกิจภาครัฐบาล

.....

2. ความสำคัญของเศรษฐกิจภาครัฐบาล

.....

3. ความหมายของงบประมาณแผ่นดิน

.....

4. ขั้นตอนการจัดทำงบประมาณแผ่นดิน

.....

5. หน่วยงานรับผิดชอบในการจัดทำงบประมาณแผ่นดิน

.....

.....

.....

6. งบประมาณแผ่นดินในปัจจุบัน

.....

.....

.....

เรื่องที่ 6 ความสัมพันธ์และผลกระทบทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศ

กับภูมิภาคต่าง ๆ ทั่วโลก

เศรษฐกิจระหว่างประเทศ คือ การซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้าและบริการระหว่างประเทศ ซึ่งประกอบด้วย การค้าระหว่างประเทศ การชำระเงินระหว่างประเทศ การร่วมมือทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศ

1. การค้าระหว่างประเทศ (International Trade)

การค้าระหว่างประเทศ (International Trade) หมายถึง การนำสินค้าและบริการจากประเทศหนึ่งแลกเปลี่ยนกับอีกประเทศหนึ่ง

1.1 ปัจจัยที่ทำให้เกิดการขยายตัวทางการค้าระหว่างประเทศ

- 1) ความแตกต่างของทรัพยากรและปัจจัยการผลิต เช่น ราคาของวัตถุดิบ คุณภาพแรงงาน การให้บริการ เป็นต้น
- 2) ความแตกต่างของลักษณะทางกายภาพ เช่น ภูมิประเทศ ภูมิอากาศ ทำให้ผลผลิตที่ได้แตกต่างกัน เป็นต้น
- 3) ความแตกต่างในความสามารถทางการผลิต เช่น เทคโนโลยี ต้นทุนการผลิต
- 4) การสนับสนุนจากภาครัฐบาลและกฎหมายที่เอื้อต่อการลงทุน
- 5) โครงสร้างทางเศรษฐกิจของประเทศ

1.2 ประโยชน์ของการค้าระหว่างประเทศ

- 1) แต่ละประเทศมีสินค้าครบตามต้องการ
- 2) การผลิตสินค้าในประเทศต่าง ๆ จะมีการแข่งขันทางด้านคุณภาพและประสิทธิภาพ
- 3) การกระจายผลผลิตไปสู่ผู้บริโภคอย่างกว้างขวาง เป็นการจัดสรรทรัพยากรของโลกที่มีอยู่อย่างจำกัด ให้สามารถสนองความต้องการของประชากรโลกอย่างทั่วถึง

4) เกิดความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ การขยายตัวของการผลิต การจ้างงาน การถ่ายทอดเทคโนโลยี การผลิตระหว่างประเทศ เกิดความรู้ความชำนาญเฉพาะอย่าง มีโอกาสพัฒนาประเทศตนให้ทัดเทียมกันได้

5) การผลิตสินค้าเป็นการผลิตเพื่อการค้าหรือมีเศรษฐกิจแบบการค้า

ประเทศที่ทำการซื้อขายสินค้านี้ระหว่างกันเรียกว่า ประเทศคู่ค้า สินค้าที่นำมาจากต่างประเทศเพื่อเข้ามาจำหน่าย เรียกว่า สินค้าเข้า (Import) ส่วนสินค้าที่ผลิตได้นำส่งออกไปจำหน่ายในต่างประเทศ เรียกว่า สินค้าออก (Export)

1.3 นโยบายการค้าระหว่างประเทศ (Trade Policy) เป็นแนวทางปฏิบัติทางการค้ากับประเทศต่าง ๆ ซึ่งมักกำหนดขึ้นเพื่อรักษาผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของประชาชน แบ่งเป็น 2 ลักษณะ คือ

1) นโยบายการค้าแบบเสรีมักใช้วิธีการ ดังนี้

1.1 ไม่มีการเก็บภาษีค้ำกัน คือไม่กำหนดกำแพงภาษีขาเข้า ไม่เก็บค่าพิธีเยียม

1.2 ไม่ให้สิทธิทางการค้าแก่ประเทศหนึ่งประเทศใด

1.3 หลักการแบ่งงานทำกัน เลือกผลิตเฉพาะสินค้าที่ตนถนัด ทำให้ต้นทุนการผลิตต่ำ สินค้ามีคุณภาพ เกิดประโยชน์ทั้งผู้ผลิตและผู้บริโภค

1.4 ไม่มีข้อจำกัดทางการค้า คือ ไม่มีการกำหนดโควตาสินค้า

ปัจจุบันประเทศต่าง ๆ ยกเลิกนโยบายการค้าแบบเสรี เนื่องจากประเทศเกษตรกรรมจะเสียเปรียบประเทศอุตสาหกรรม ทำให้เกิดภาวะปัญหาขาดดุลการค้า เงินทองรั่วไหลไปประเทศอื่นมาก และสถานการณ์ทางการเมืองโลกที่เปลี่ยนไป จึงมีการกีดกันทางการค้าซึ่งกันและกัน

2) นโยบายการค้าแบบคุ้มกัน (Protective Policy) เป็นนโยบายการค้าที่จำกัดสินค้าเข้าที่จะมาแข่งขันกับสินค้าที่ผลิตได้ในประเทศ นโยบายนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อคุ้มครองการผลิตภายในประเทศประเทศที่ใช้นโยบายการค้าแบบคุ้มกันมักใช้วิธีการ ดังนี้

2.1 การตั้งกำแพงภาษี กำหนดอัตราภาษีสินค้าเข้าให้สูงกว่าชาติอื่นหรือ เก็บภาษีหลายอัตรา

2.2 กำหนดปริมาณการนำเข้าหรือการส่งออกสินค้าบางชนิด (โควตา)

2.3 ห้ามนำเข้าหรือส่งออกสินค้าบางชนิด เช่น ห้ามส่งออกสัตว์ป่า

2.4 การให้เงินอุดหนุน เช่น ให้เงินอุดหนุนแก่ผู้ผลิตในประเทศหรือผู้ส่งออกสินค้าบางชนิดลดภาษีส่งออกหรือให้ความสะดวกด้านสินเชื่อ

1.4 นโยบายการค้าต่างประเทศของไทย

พื้นที่ทางเศรษฐกิจของไทย คือ เกษตรกรรม เพื่อไม่ให้เกิดการเสียเปรียบดุลการค้า จึงใช้นโยบายการค้าต่างประเทศแบบคุ้มกัน ดังนี้

1) ใช้นโยบายการค้าแบบคุ้มกัน โดยนำเอามาตรการต่าง ๆ มาใช้ เช่น ตั้งกำแพงภาษี การกำหนดปริมาณการนำเข้าสินค้า การลดภาษีส่งออก เพื่อคุ้มครองอุตสาหกรรมและการผลิตสินค้าภายในประเทศ

2) ให้เอกชนมีบทบาททางการค้ามากที่สุด รัฐบาลส่งเสริมให้เอกชนดำเนินการส่งออกมีสินค้าบางอย่างที่รัฐเป็นผู้ดำเนินการส่งออก เช่น ข้าว ข้าวโพด น้ำตาล เป็นต้น

3) ใช้ระบบภาษีศุลกากรพิกัดอัตราเดียว หรือพิกัดอัตราซ้อน สินค้านำเข้าจากประเทศใดก็ตาม รัฐเก็บภาษาศุลกากรในอัตราเดียวกัน ไม่ให้สิทธิหรือกีดกันประเทศใดเป็นพิเศษ ที่เป็นเช่นนี้เพราะประเทศไทยเป็นสมาชิก องค์การการค้าโลก (World Trade Organization หรือ WTO)

ปริมาณการค้าระหว่างประเทศ คิดจากมูลค่าของสินค้าออกและมูลค่าของสินค้าเข้ารวมกัน ปริมาณการค้าระหว่างประเทศจะแตกต่างกันไป ตามสภาพเศรษฐกิจและนโยบายการค้าของประเทศนั้น ๆ ประเทศพัฒนาแล้วมีปริมาณการค้าระหว่างประเทศสูงกว่าประเทศกำลังพัฒนา

1.5 ดุลการค้าระหว่างประเทศ

ดุลการค้า (Balance of Trade) คือ การเปรียบเทียบมูลค่าสินค้าออกกับมูลค่าสินค้าในเวลา 1 ปี ดุลการค้ามี 3 ลักษณะ คือ

ดุลการค้าเกินดุล = มูลค่าสินค้าออก มากกว่า มูลค่าสินค้าเข้า

ดุลการค้าสมดุล = มูลค่าสินค้าออก เท่ากับ มูลค่าสินค้าเข้า

ดุลการค้าขาดดุล = มูลค่าสินค้าออก น้อยกว่า มูลค่าสินค้าเข้า

แต่ขณะเดียวกันประเทศไทยร่วมจัดตั้ง เขตการค้าเสรีอาเซียน (ASEAN Free Trade Area หรือ AFTA) มีข้อตกลงจัดเก็บภาษีสินค้าเข้าจากประเทศสมาชิก AFTA ต่ำกว่าร้อยละ 0-5 เท่านั้น ประเทศสมาชิก AFTA ทั้ง 10 ประเทศจะเก็บภาษีในอัตราเท่ากันทั้งหมดในอัตราที่ต่ำกว่า WTO

1.6 ดุลการค้าของไทย

ดุลการค้าประเทศไทยมีลักษณะขาดดุลมาตลอด นับตั้งแต่ พ.ศ. 2495 เป็นต้นมา เนื่องจากสินค้าเข้าส่วนใหญ่เป็นสินค้าอุตสาหกรรม เช่น เครื่องจักรไฟฟ้า เครื่องจักรใช้ในอุตสาหกรรม เคมีภัณฑ์ แผงวงจรไฟฟ้า น้ำมันดิบ เป็นจำนวนมากมาพัฒนาประเทศ ส่วนสินค้าออกเป็นผลิตภัณฑ์ด้านเกษตรกรรม ซึ่งมีมูลค่าน้อยกว่าสินค้าทุน จึงทำให้ขาดดุลการค้าตั้งแต่ ปี 2541 เป็นต้นมา ปริมาณการค้าขยายตัวสูงขึ้นเรื่อย ๆ ประเทศไทยเริ่มดุลการค้าเกินดุล ประเทศคู่ค้าสำคัญของไทย คือ ญี่ปุ่น สหรัฐอเมริกา ประชาคมยุโรป (EC) และประเทศในกลุ่มอาเซียน

1.7 ปัญหาการค้าระหว่างประเทศของไทย

ปริมาณการค้าระหว่างประเทศของไทย มีอัตราขยายตัวสูงมาก ขณะเดียวกันก็ประสบปัญหาสำคัญ 3 ประการ คือ

1) ลัทธิกีดกันทางการค้าของประเทศคู่ค้าที่สำคัญ เช่น การตั้งกำแพงภาษีขาเข้ายกเลิกการให้สิทธิพิเศษทางการค้า (GSP) แก่สินค้าไทย กฎหมายลิขสิทธิ์ทางปัญญา เป็นต้น

2) ตลาดการค้าในต่างประเทศยังไม่กว้างขวาง

3) การแข่งขันแย่งตลาดของประเทศคู่แข่ง ไทยมีคู่แข่งสินค้าการเกษตรในตลาดโลกหลายราย โดยเฉพาะสินค้าข้าว

4) ข้อผูกพันที่ต้องปฏิบัติตามกฎข้อบังคับของแกตต์ (GATT) คือ ข้อตกลงทั่วไปว่าด้วยภาษีศุลกากรและการค้าของประเทศสมาชิก

5) การขาดดุลการค้า ซึ่งแนวทางแก้ไข คือ ปรับปรุงคุณภาพสินค้าและราคา แล้วขยายตลาดและปริมาณส่งออก ในขณะที่เดียวกันต้องพัฒนาอุตสาหกรรมในประเทศพร้อม ๆ กับจำกัดการนำเข้าสินค้าต่างประเทศที่ฟุ่มเฟือย

การเงินระหว่างประเทศ (International Finance)

การเงินระหว่างประเทศเป็นการแสดงความสัมพันธ์ด้านการเงินระหว่างประเทศหนึ่งกับอีกประเทศหนึ่งอันสืบเนื่องมาจากการค้าขายระหว่างประเทศ การกู้ยืมเงินและการชำระหนี้ การลงทุนระหว่างประเทศ และการช่วยเหลือกันระหว่างประเทศ

2.1 การแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศ (Foreign Exchange)

การแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศ คือ การเปรียบเทียบราคาของเงินตราประเทศหนึ่งกับเงินตราของอีกประเทศหนึ่ง โดยทั่วไปมักเทียบค่าเงินตราของประเทศตนกับเงินดอลลาร์สหรัฐ การที่ต้องแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศ เพราะมีการดำเนินธุรกิจการค้าระหว่างประเทศ แต่ละประเทศมีหน่วยเงินตรา ไม่เหมือนกัน จึงต้องกำหนดอัตราแลกเปลี่ยน เงินตราที่ได้รับการยอมรับให้ป็นสื่อในการแลกเปลี่ยน คือ เงินดอลลาร์สหรัฐ เงินเยน เงินยูโร

ธนาคารกลางเป็นผู้กำหนดอัตราแลกเปลี่ยน โดยเทียบค่าเงินของตนกับทองคำหรือเงินตราสกุลอื่น ภายใต้เงื่อนไขที่กองทุนการเงินระหว่างประเทศ (IMF) กำหนด

2.2 ดุลการชำระเงินระหว่างประเทศ (Balance of Payment)

ดุลการชำระเงินระหว่างประเทศ หมายถึง รายการแสดงยอดรายรับและรายจ่ายของประเทศที่เกิดจากการทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศในระยะเวลา 1 ปี

ดุลการชำระเงินระหว่างประเทศ ประกอบด้วย 3 ส่วนใหญ่ ๆ คือ

- 1) บัญชีเดินสะพัด เป็นบัญชีแสดงดุลการค้า ดุลบริการ
- 2) บัญชีทุนเคลื่อนย้าย เป็นบัญชีแสดงการนำเงินไปลงทุนระหว่างประเทศทั้งภาครัฐและเอกชน
- 3) บัญชีทุนสำรองระหว่างประเทศ เป็นบัญชีที่แสดงการเปลี่ยนแปลงจำนวนเงินสำรองระหว่างประเทศในแต่ละปี

ประเทศในแต่ละปี

ทุนสำรองระหว่างประเทศ คือ ทรัพย์สินของประเทศที่เก็บไว้ในรูปของเงินสกุลต่างประเทศและทองคำแท่ง

4) บัญชีเงินโอนและบริจาค เป็นเงินได้เปล่าหรือเงินบริจาคระหว่างประเทศดุลการชำระเงินมี 3 ลักษณะ คือ

ดุลการชำระเงินขาดดุล	คือ	รายรับต่ำกว่ารายจ่าย
ดุลการชำระเงินเกินดุล	คือ	รายรับสูงกว่ารายจ่าย
ดุลการชำระเงินสมดุล	คือ	รายรับเท่ากับรายจ่าย

ดุลการชำระเงิน = รายรับทั้งหมดที่ได้จากต่างประเทศ - รายจ่ายทั้งหมดที่จ่ายไปต่างประเทศ

ข้อแตกต่างระหว่างดุลการค้ากับดุลการชำระเงิน

- 1) ดุลการค้า เปรียบเทียบเฉพาะ มูลค่าสินค้าออกกับมูลค่าสินค้าเข้าเท่านั้น
ดุลการชำระเงิน เปรียบเทียบเฉพาะรายรับกับรายจ่ายที่เกิดจากการติดต่อกับ
ต่างประเทศทุกด้าน
- 2) ดุลการค้า เป็นส่วนหนึ่งของบัญชีดุลการชำระเงิน

2.3 ภาวะดุลการชำระเงินของไทย

แม้ดุลการค้าของประเทศจะขาดดุลมาตลอด แต่ประเทศไทยไม่ขาดดุลการชำระเงินปีใด
ดุลการชำระเงินเกินดุลเกิดผลดี ทำให้ประเทศมี “ทุนสำรองระหว่างประเทศ” เพิ่มสูงขึ้น

ปี 2540 ดุลการชำระเงินขาดดุล เพราะดึงทุนสำรองมาใช้ จนเกิดวิกฤติการเงิน

ปี 2541 ดุลการค้าเริ่มเกินดุล เนื่องจากการลดอัตราแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศ ลดการ
นำเข้าสินค้าทุนและวัตถุดิบ นับจากปี 2541 นี้ไป ไทยยังคงมีดุลการค้าเกินดุลแต่เริ่มเกินดุลลดลง

3. การลงทุนระหว่างประเทศ (International Investment)

การลงทุนระหว่างประเทศ หมายถึง การที่รัฐบาลหรือเอกชนของประเทศหนึ่งนำเงินไปลงทุนดำเนิน
ธุรกิจเพื่อแสวงหากำไรในอีกประเทศหนึ่ง ปัจจุบันการลงทุนระหว่างประเทศส่วนใหญ่อยู่ในรูปการดำเนินงาน
โดยวิสาหกิจ และมีสถาบันการเงินเอกชนเป็นผู้จัดหาเงินทุนสำหรับโครงการต่าง ๆ

3.1 สาเหตุของการลงทุนระหว่างประเทศ

- 1) ลดต้นทุนการนำเข้าวัตถุดิบ
- 2) ลดต้นทุนแรงงานต่ำ
- 3) ขยายตลาด โดยตั้งโรงงานผลิตเพื่อตอบสนองความต้องการตลาดมากขึ้น
- 4) ได้รับสิทธิพิเศษทางภาษี

ประเทศกำลังพัฒนามีความเหมาะสมมากต่อการลงทุน

ผลดีของการลงทุนระหว่างประเทศ คือ ทำให้การค้าระหว่างประเทศขยายตัว เศรษฐกิจภายใน
ประเทศดีขึ้น และมีความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี

3.2 การลงทุนของต่างประเทศในประเทศไทย

รัฐบาลสนับสนุนและส่งเสริมการลงทุนของต่างประเทศ และจัดตั้งสำนักงานคณะกรรมการ
ส่งเสริมการลงทุน (Board of Investment หรือ BOI) เพื่อทำหน้าที่สนับสนุนการลงทุนโดยให้สิทธิพิเศษ
ต่าง ๆ แก่ผู้ลงทุน เช่น ลดหย่อนภาษีศุลกากรสินค้าส่งออกและนำเข้าวัตถุดิบ หรือตั้งกำแพงภาษีสินค้าจาก
ต่างประเทศ เพื่อคุ้มครองอุตสาหกรรมที่ผลิตได้ในประเทศไทย ประเทศไทยได้รับความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจ
จากประเทศญี่ปุ่น และสหรัฐอเมริกาเป็นส่วนใหญ่

แบบฝึกหัดท้ายบทเรื่องที่ 6 เรื่อง ความสัมพันธ์และผลกระทบทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศกับภูมิภาคต่าง ๆ ทั่วโลก

คำสั่ง เมื่อผู้เรียนศึกษาเรื่อง ความสัมพันธ์และผลกระทบทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศกับภูมิภาคต่าง ๆ ทั่วโลก จบแล้ว ให้ทำแบบฝึกหัดต่อไปนี้ โดยเขียนในสมุดบันทึกกิจกรรมเรียนรู้แบบฝึกหัดที่ 1 ให้ผู้เรียนอ่านข้อความต่อไปนี้ แล้วตอบคำถามที่กำหนดให้

เรื่องที่ 1

การค้าระหว่างประเทศ หมายถึง การซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้าและบริการระหว่างประเทศหนึ่งกับอีกประเทศหนึ่ง อาจกระทำโดยรัฐบาลหรือเอกชนก็ได้ ปัจจุบันประเทศต่าง ๆ ส่วนมากมักมีการติดต่อซื้อขายกัน เนื่องจากแต่ละประเทศมีทรัพยากรธรรมชาติ สภาพของดินฟ้าอากาศ และความชำนาญในการผลิตสินค้าแตกต่างกัน สรุปได้ว่า ปัจจัยที่ก่อให้เกิดการค้าระหว่างประเทศ คือ

1. ความแตกต่างในเรื่องทรัพยากรธรรมชาติ ได้แก่ พลังงาน แร่ธาตุ ป่าไม้ ความอุดมสมบูรณ์ของดินในแต่ละประเทศในโลกแตกต่างกัน ประเทศที่มีทรัพยากรอุดมสมบูรณ์ ย่อมมีโอกาสสูงที่จะนำทรัพยากรมาผลิตเป็นสินค้าและบริการ
2. ความแตกต่างในด้านลักษณะภูมิประเทศและภูมิอากาศ จึงผลิตสินค้าได้แตกต่างกัน
3. ความแตกต่างในเรื่องความชำนาญการในการผลิต เพราะแต่ละประเทศมีความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีแตกต่างกัน ประชากรของแต่ละประเทศมีความรู้ ความชำนาญแตกต่างกัน เช่น สวิตเซอร์แลนด์มีความชำนาญในการผลิตนาฬิกา เป็นต้น

ให้ผู้เรียนตอบคำถามต่อไปนี้ โดยเติมคำตอบลงในช่องว่าง

1. การค้าระหว่างประเทศ หมายถึง
2. การดำเนินกิจกรรมในด้านการค้าระหว่างประเทศสามารถดำเนินการโดย
3. สาเหตุที่ทำให้เกิดการการค้าระหว่างประเทศ ได้แก่
4. ประเทศไทยเป็นประเทศที่ผลิตข้าวได้มาก เนื่องจาก.....

เรื่องที่ 2

การที่ประเทศใดจะผลิตสินค้าอะไรมากน้อยเท่าใดนั้น ขึ้นอยู่กับปัจจัยและความเหมาะสมหลาย ๆ ประการดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ไม่มีประเทศใดสามารถผลิตสินค้าที่ประชาชนต้องการได้หมดทุกอย่าง ประเทศต่าง ๆ จึงนำสินค้าของตนมาแลกเปลี่ยนกัน ดังนั้น การค้าระหว่างประเทศจึงก่อให้เกิดประโยชน์ ดังนี้

1. สินค้าใดที่ผลิตในประเทศเราไม่ได้ เราสามารถที่จะซื้อสินค้าจากประเทศอื่นได้ ทำให้มีสินค้าสนองความต้องการของเราได้มากขึ้น
2. สินค้าที่ผลิตได้ในประเทศแต่มีต้นทุนในการผลิตสูง ประเทศเราควรเลือกผลิตสินค้าที่มีต้นทุนการผลิตต่ำ แล้วส่งไปขายแลกเปลี่ยน เราจะได้สินค้าคุณภาพดีและราคาถูกกว่าที่จะผลิตเอง
3. ก่อให้เกิดความรู้ความชำนาญในการผลิตเฉพาะอย่างตามความถนัด ทำให้เกิดแรงจูงใจที่จะคิดค้นเทคนิคการผลิตให้มีคุณภาพมากขึ้น
4. ช่วยให้ประเทศกำลังพัฒนาได้แบบอย่างการผลิตที่ทันสมัย สามารถนำทรัพยากรที่มีอยู่มาใช้ในการผลิตเพื่อส่งออกมากขึ้น
5. ช่วยให้ประเทศกำลังพัฒนารู้จักใช้เทคโนโลยีจากประเทศที่พัฒนาแล้วมาพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้าขึ้น

ให้ผู้เรียนตอบคำถามต่อไปนี้ โดยเติมคำตอบลงในช่องว่างต่อไปนี้

1. ในการผลิตสินค้า ถ้าต้นทุนในการผลิตในประเทศสูง ควรแก้ปัญหาโดย
.....
2. ประเทศกำลังพัฒนาได้แบบอย่างในการผลิตสินค้าจาก.....
.....
3. การค้าระหว่างประเทศช่วยให้เศรษฐกิจขยายตัวเพราะ
.....

เรื่องที่ 3

นโยบายการค้าระหว่างประเทศ เป็นนโยบายที่ประเทศหนึ่งประเทศใดนำไปใช้ในการค้าระหว่างประเทศแบ่งออกเป็น 2 แบบ คือ

1. นโยบายการค้าเสรี เป็นนโยบายที่ส่งเสริมให้ประเทศอื่นนำสินค้ามาขายอย่างเสรี ปราศจากข้อจำกัดใดๆ ประเทศที่ใช้นโยบายการค้าเสรีจะต้องปฏิบัติตามเงื่อนไขต่อไปนี้
 - 1.1 ต้องผลิตสินค้าที่มีประสิทธิภาพสูง หรือมีความชำนาญในการผลิตสูง
 - 1.2 ต้องไม่เก็บภาษี หรือเก็บน้อยที่สุดเพื่อไม่ให้เกิดความแตกต่างในการผลิตสินค้า
 - 1.3 ไม่มีการแบ่งแยก หรือให้อภิสิทธิ์แก่ประเทศใดประเทศหนึ่ง
2. นโยบายการค้าแบบคุ้มกัน เป็นนโยบายที่รัฐบาลจะใช้เครื่องมือต่าง ๆ เพื่อจำกัดการนำเข้าและส่งเสริมการส่งออก

เรื่องที่ 7 การรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจ

ความเป็นมาและองค์ประกอบ

การค้าระหว่างประเทศเกิดขึ้นเนื่องจากการที่โลกได้ถูกแบ่งออกเป็นประเทศ แต่ละประเทศต่างผลิตสินค้าหรือบริการแตกต่างกัน เมื่อแต่ละประเทศต่างเกิดความต้องการที่จะแลกเปลี่ยนสินค้าและบริการที่ตนผลิต ได้เป็นจำนวนมากสินค้าและบริการที่ตนผลิตได้น้อยหรือผลิตไม่ได้เลยกับประเทศอื่น ประกอบกับการคมนาคมไปมาหาสู่กันสะดวก การค้าระหว่างประเทศจึงเกิดขึ้น

การที่แต่ละประเทศผลิตสินค้าหรือบริการได้แตกต่างกันเป็นเพราะสาเหตุต่อไปนี้

1. แต่ละประเทศต่างมีลักษณะที่ตั้งต่างกัน ลักษณะที่ตั้งของบางประเทศเอื้ออำนวยให้เกิดการผลิตสินค้าหรือบริการ เช่น ประเทศที่มีชายฝั่งทะเลก็จะมีอุตสาหกรรมต่อเรือเพื่อขนส่งหรือการให้บริการขนถ่ายสินค้าโดยใช้ท่าเรือน้ำลึกบางประเทศมีภูมิประเทศงดงาม จะมีอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเกิดขึ้น
2. แต่ละประเทศมีแร่ธาตุซึ่งเป็นทรัพยากรธรรมชาติมากน้อยต่างกัน เช่น สวีเดนมีเหล็ก เยอรมันมีถ่านหิน เวเนซุเอลาและตะวันออกกลางมีน้ำมัน แอฟริกาใต้มีทองคำและยูเรเนียม ประเทศเหล่านี้ก็จะนำแร่ธาตุขึ้นมาใช้และส่งเป็นสินค้าออก
3. แต่ละประเทศมีลักษณะดินฟ้าอากาศที่แตกต่างกัน เช่น สหรัฐอเมริกาและแคนาดาประเทศที่อยู่ในเขตอบอุ่นสามารถปลูกข้าวสาลีได้ ไทยอยู่ในเขตร้อนสามารถปลูกข้าวได้ บราซิลเป็นประเทศในเขตร้อนสามารถปลูกกาแฟได้ จากการที่พืชผลสามารถขึ้นได้ดี ตามสภาพดินฟ้าอากาศแต่ละชนิดดังกล่าวทำให้แต่ละประเทศสามารถผลิตพืชผลชนิดนั้นได้เป็นจำนวนมาก เมื่อมีเหลือก็สามารถส่งเป็นสินค้าออก

นอกจากนี้ยังมีทฤษฎียืนยันว่า “ถ้าทุกประเทศแบ่งงานผลิตสินค้าและบริการตามที่ตนถนัดหรือเมื่อเปรียบเทียบแล้วได้เปรียบ จะทำให้มีผลผลิตเกิดขึ้นมากกว่าต่างคนต่างผลิต”

ดุลการค้าและดุลการชำระเงิน

ในการทำการค้าระหว่างประเทศนั้น ประเทศหนึ่ง ๆ ย่อมต้องบันทึกรายการที่เกิดขึ้น เพราะจะทำให้ได้ทราบผลการติดต่อค้าขายกับต่างประเทศ รายการค้ากับต่างประเทศนี้อาจบันทึกอยู่ใน 2 รูปแบบ ด้วยกัน คือ ดุลการค้าและดุลการชำระเงิน

ดุลการค้า (Balance of Trade) ได้แก่ การเปรียบเทียบมูลค่าของสินค้าที่ประเทศหนึ่งส่งออกขาย (Export) ให้ประเทศอื่น ๆ กับมูลค่าของสินค้าที่ประเทศนั้นสั่งซื้อเข้ามาจำหน่ายว่ามากน้อยต่างกันเท่าไร ในระยะ 1 ปี เพื่อเปรียบเทียบว่าตนได้เปรียบหรือเสียเปรียบ

ตัวอย่างเช่น ประเทศไทยส่งสินค้าออกหลายประเภทไปขายส่งประเทศญี่ปุ่น สิงคโปร์ และอีกหลายประเทศ มีมูลค่ารวมกัน 589,813 ล้านบาท ในปี พ.ศ. 2533 และในปีเดียวกันก็ได้ส่งสินค้าเข้าจากประเทศต่าง ๆ มีมูลค่า 844,448 ล้านบาท เมื่อนำมาเปรียบเทียบกันจะทำให้ทราบได้ว่าได้เปรียบหรือเสียเปรียบ ดุลการค้า ในการเปรียบเทียบนี้อาจแบ่งออกได้เป็น 3 ประเภท คือ

1. ดุลการค้าได้เปรียบ หรือเกินดุล ได้แก่การที่ประเทศหนึ่งส่งสินค้าไปขายยังต่างประเทศมีมูลค่ามากกว่าส่งสินค้าเข้ามาอุปโภคบริโภค

2. ดุลการค้าเสียเปรียบ หรือขาดดุล ได้แก่ การที่ประเทศหนึ่งส่งสินค้าไปขายยังต่างประเทศ มีมูลค่าน้อยกว่าที่ส่งสินค้าเข้ามาอุปโภคบริโภค

3. ดุลการค้าสมดุล ไม่ได้เปรียบเสียเปรียบกันหรือเท่ากันมีผลลบเป็นศูนย์กล่าวคือมูลค่าสินค้าเข้าเท่ากับมูลค่าสินค้าส่งออก

โดยทั่วไปการใช้ดุลการเพียงอย่างเดียวอาจไม่ทำให้ทราบฐานะที่แท้จริงของประเทศได้กล่าวคือ ดุลการค้าที่เสียเปรียบนั้น อาจไม่เป็นผลเสียใด ๆ ต่อประเทศก็ได้ เนื่องจากบันทึกเกี่ยวกับดุลการค้าไม่นับรวมถึงการนำเข้าสินค้าบางชนิด ที่ไม่ต้องชำระเป็นเงินตราต่างประเทศก็ได้เนื่องมาจากสินค้าชนิดนั้นจะมาจาก การบริจาคช่วยเหลือ ถ้านำเอารายการนี้มาหักออกอาจทำให้ดุลการค้าลดลงหรือการคิดราคาสินค้าเข้าและ สินค้าออกต่างกัน กล่าวคือขณะที่สินค้าเข้ารวมมูลค่าขนส่งและการประกันภัยแต่สินค้าออกไม่ได้รวมไว้หรือ การส่งสินค้าประเภททุน เช่น เครื่องจักรกลเข้ามาทำการผลิตสินค้า ดูเหมือนว่าจะทำให้เสียเปรียบดุลการค้า ก็จริง แต่ในระยะยาวแล้วเมื่อมีการผลิตสินค้าเพื่อการส่งออก สินค้านั้นอาจทำให้ได้เปรียบดุลการค้า ในระยะ ยาวก็เป็นไปได้ เป็นต้น

ประเทศที่ดุลการค้าได้เปรียบถือว่าภาวะเศรษฐกิจของประเทศนั้นเจริญ แต่อาจไม่เป็นผลดีต่อ เศรษฐกิจเสมอไป เช่น เมื่อได้รับเงินตราต่างประเทศ ธนาคารกลางสามารถเพิ่มปริมาณเงินในท้องตลาดได้มาก พ่อค้าสามารถแลกเปลี่ยนตราต่างประเทศมาเป็นเงินในประเทศได้มาก เมื่อปริมาณเงินในท้องตลาดมากอาจเกิด ภาวะเงินเฟ้อหรือการที่ประเทศใด ประเทศหนึ่งได้เปรียบดุลการค้ากับประเทศอื่นติดต่อกันหลายปีจะทำให้ ประเทศคู่ค้าไม่สามารถมีเงินมาซื้อสินค้าหรือชำระเงินได้ ย่อมเป็นผลเสียต่ออุตสาหกรรมภายในประเทศ ดังนั้นนักคิดทางเศรษฐศาสตร์จึงเห็นว่าไม่ควรเปรียบเทียบเฉพาะรายการสินค้าเท่านั้น จึงจะทำให้ทราบ สภาวะเศรษฐกิจที่แท้จริงของประเทศ แต่ควรมีรายการอื่นๆ เข้ามาแสดงเปรียบเทียบด้วยและรายการอื่น ๆ ที่แสดงเปรียบเทียบนั้นแต่ละประเทศจะแสดงไว้ในรูปของดุลชำระเงินระหว่างประเทศ

ดุลการชำระเงินระหว่างประเทศ คือ สถิติในรูปบัญชีแสดงรายรับ (หรือ credit = +) ที่ประเทศหนึ่ง ได้รับจากต่างประเทศ และรายจ่าย (หรือ debit = -) ที่ประเทศนั้นจ่ายแก่ต่างประเทศในรอบ 1 ปี นำมา เปรียบเทียบกัน เพื่อทราบตนได้เปรียบหรือเสียเปรียบ โดยปกติดุลการชำระเงินจะประกอบไปด้วย

1. บัญชีดุลการค้า
2. บัญชีดุลบริการ
3. บัญชีดุลบริจาค
4. บัญชีทุนหรือบัญชีเงินทุน
5. บัญชีการเคลื่อนย้ายเงินทุนของระบบการเงิน
6. จำนวนไม่ประจักษ์หรือค่าคลาดเคลื่อนสุทธิ

จากบัญชีดุลชำระเงินทั้ง 6 ชนิดนี้ บัญชีดุลการค้า บัญชีดุลบริการ และบัญชีดุลบริจาคเรียกรวมกันว่า บัญชีเดินสะพัด (Current Account) เป็นบัญชีแสดงถึงการแลกเปลี่ยนเงินระหว่างประเทศเฉพาะส่วนที่เป็นผลิตภัณฑ์ (สินค้าและบริการ) เท่านั้น แต่ไม่มีรายการแสดงการเคลื่อนย้ายทรัพย์สินหรือทุน ซึ่งดุลการชำระเงินจะพิจารณาจาก

ดุลการชำระเงิน = ดุลบัญชีเดินสะพัด + ดุลบัญชีทุน + จำนวนไม่ประจักษ์

ซึ่งจะแสดงผลอยู่ใน 3 ลักษณะ คือ ถ้ายอดรายรับมากกว่ารายจ่าย เรียกว่า **ดุลการชำระเงินเกินดุล** ถ้ายอดรายรับน้อยกว่ายอดรายจ่าย เรียกว่า **ดุลการชำระเงินขาดดุล** และถ้ายอดรายรับหรือรายจ่ายเท่ากัน หรือเป็นศูนย์เรียกว่า **ดุลการชำระเงินสมดุล**

อัตราแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศ

เงินตราต่างประเทศ หมายถึง เงินตราของประเทศอื่นซึ่งอยู่ในความครอบครองของรัฐบาลหรือเอกชนของประเทศใดประเทศหนึ่ง ตัวอย่างเช่น เงินตราต่างประเทศในทัศนะของเอกชนและรัฐบาลไทยก็คือเงินดอลลาร์ มาร์ค เยน ปอนด์ เป็นต้น ส่วนเงินบาทเป็นเงินที่ออกโดยรัฐบาลไทย ถือเป็นเงินตราต่างประเทศ ทัศนะของรัฐบาลและเอกชนของประเทศอื่นนอกจากประเทศไทย เงินตราของประเทศต่าง ๆ แต่ละหน่วยจะมีอำนาจซื้อแตกต่างกันไปตามค่าของเงินในแต่ละประเทศ ซึ่งค่าของเงินแต่ละประเทศจะถูกกำหนดไว้ในรูปของอัตราแลกเปลี่ยนเงินตราระหว่างประเทศ

อัตราแลกเปลี่ยนเงินตราระหว่างประเทศมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับการค้าระหว่างประเทศ เพราะอัตราแลกเปลี่ยน หมายถึง ราคาของเงินตราสกุลหนึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับเงินตราของสกุลอื่น ๆ อัตราแลกเปลี่ยนเป็นราคาที่สำคัญเมื่อเทียบกับราคาสินค้าโดยทั่วไป เพราะอัตราแลกเปลี่ยนจะเป็นตัวเชื่อมโยงราคาสินค้าของประเทศต่าง ๆ หากเราไม่ทราบอัตราแลกเปลี่ยนจะทำให้เราไม่สามารถเปรียบเทียบราคาสินค้าระหว่างประเทศได้ และอัตราแลกเปลี่ยน ราคาสินค้าทุกชนิดในต่างประเทศ ซึ่งคิดเป็นเงินตราของประเทศใดประเทศหนึ่งจะเปลี่ยนไปด้วย ตัวอย่างเช่น อัตราแลกเปลี่ยนระหว่างปอนด์กับบาทเป็น 1 ปอนด์ต่อ 45 บาท เสื้อขนสัตว์ตัวหนึ่งมีราคา 20 ปอนด์ในประเทศอังกฤษจะมี ราคา 900 บาทในประเทศไทย แต่ถ้าประเทศอังกฤษลดค่าเงินปอนด์เป็น 1 ปอนด์เท่ากับ 35 บาท เสื้อขนสัตว์ตัวเดิมจะมีราคาในประเทศไทยเพียง 700 บาท เท่านั้น โดยตั้งข้อสมมติในขั้นนี้ว่าราคาเสื้อขนสัตว์ในอังกฤษไม่เปลี่ยนแต่ในทางปฏิบัติจริง เมื่ออังกฤษลดค่าเงินปอนด์ ราคาสินค้าในอังกฤษจะเปลี่ยนจากระดับเดิมและราคาเปรียบเทียบระหว่างเงินบาทกับเงินปอนด์จะเปลี่ยนไป ดังนั้นราคาสินค้าที่ส่งจากประเทศไทยไปประเทศอังกฤษจะเปลี่ยนไปเช่นกัน กล่าวคือที่อัตราแลกเปลี่ยนเดิมที่เงิน 1 ปอนด์มีค่าเท่ากับ 45 บาทนั้น ถ้าประเทศอังกฤษต้องการซื้อรองเท้าซึ่งมีราคา 450 บาทจากประเทศไทย อังกฤษจะต้องจ่ายเงิน 10 ปอนด์ แต่เมื่ออัตราแลกเปลี่ยนเงินตราเปลี่ยนไปเป็น 1 ปอนด์มีค่าเท่ากับ 35 บาท จะทำให้อังกฤษต้องจ่ายค่ารองเท้าคู่เดียวกันถึง 12.8 ปอนด์ ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าอัตราแลกเปลี่ยนเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อสินค้าเข้าและสินค้าออกของประเทศ ตลอดจนการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจของประเทศอีกด้วย ฉะนั้นประเทศต่าง ๆ จึงพยายามหาวิธีร่วมกันในการกำหนดอัตราแลกเปลี่ยนที่เหมาะสม

ผลจากการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจ

การรวมกลุ่มเศรษฐกิจ (Regional Economic integration) หมายถึง การที่ประเทศมากกว่า 1 ประเทศขึ้นไปมารวมกันอย่างเป็นทางการ (Official integration) เพื่อเชื่อมเศรษฐกิจของภูมิภาคเดียวกัน

การที่ประเทศในภูมิภาคเดียวกันมารวมตัวกันนั้น เพราะประสบปัญหาทางการค้านานาประการโดยเฉพาะปัญหาการขาดดุลการค้า ซึ่งมีสาเหตุมาจากการไร้ประสิทธิภาพในการผลิตและความไม่มั่นคงในสินค้าที่เป็นวัตถุดิบที่ใช้ในการผลิต จึงเกิดมีการรวมกลุ่มกันเพื่อการผลิตและขยายตลาดและมีการทำสัญญาต่าง ๆ เพื่อแก้ปัญหาเฉพาะเรื่อง

การรวมกลุ่มเศรษฐกิจมีหลายประเภท แต่มีลักษณะเหมือนกันอยู่ประการหนึ่งคือ “การใช้กำแพงภาษีกีดกันสินค้าจากประเทศนอกกลุ่มสมาชิก และให้มีสิทธิพิเศษในการนำเข้าสินค้าจากประเทศสมาชิกในกลุ่ม” การรวมกลุ่มจึงมีลักษณะของการค้าแบบเสรี และการค้าคุ้มกันอยู่ในตัวซึ่งสามารถแบ่งออกเป็นประเภทได้ดังนี้

1. เขตปลอดภาษี (Free Trade) เป็นการรวมกลุ่มประเทศที่ง่ายที่สุดคือประเทศสมาชิกจะยกเว้นการเก็บภาษีขาเข้าระหว่างกันเอง โดยที่แต่ละประเทศสมาชิกมีอิสระเต็มที่ในการตั้งอัตราภาษีเรียกเก็บจากประเทศนอกกลุ่ม เช่น เขตการค้าเสรีแปซิฟิก (Pacific Free Trade Area : PAFFTA) เขตการค้าเสรีลาตินอเมริกา (Latin Amereac Free Trade: LAFTA) การรวมกลุ่มประเทศในลักษณะนี้มักจะมีปัญหาเนื่องมาจากการที่แต่ละประเทศสมาชิกมีระดับการพัฒนาที่แตกต่างกันและการตั้งอัตราภาษีสำหรับประเทศนอกกลุ่มมีความแตกต่างกัน ทำให้ประเทศคู่ค้าสามารถเลือกค้ากับประเทศสมาชิกที่ตั้งอัตราภาษีไว้ต่ำ

2. สหภาพศุลกากร (Custom Union) เป็นการรวมกลุ่มเหมือนเขตปลอดภาษี แต่มีข้อตกลงเรื่องการตั้งกำแพงภาษีร่วมกันเพื่อเก็บจากประเทศนอกกลุ่ม แต่มักจะมีปัญหาคืออัตราภาษีที่ร่วมกันตั้งใหม่ถ้าแตกต่างจากเดิมมากจะมีผลกระทบต่ออัตราภาษีเดิมที่เก็บภายในประเทศและส่งผลกระทบต่อราคาสินค้าในประเทศ

3. ตลาดร่วม (Common Market) มีลักษณะเหมือนสหภาพศุลกากรทุกประการ แต่เพิ่มเงื่อนไขว่าไม่เพียงแต่สินค้าเท่านั้นที่สามารถเคลื่อนย้ายได้โดยเสรีระหว่างประเทศสมาชิกแต่ไม่ว่าจะเป็น การเคลื่อนย้ายทุน แรงงาน สามารถทำได้โดยเสรี การตั้งตลาดร่วมจำเป็นต้องมีนโยบายหลาย ๆ ด้านที่ประสานกัน เช่น การเก็บภาษีรายได้ นโยบายการเงินภายใน นโยบายการค้า ตลอดจนกฎหมายต่าง ๆ

4. สหภาพเศรษฐกิจ (Economic Union) เป็นการรวมกลุ่มกันอย่างสมบูรณ์แบบโดยสมาชิกอยู่ภายใต้ันนโยบายเดียวกัน ใช้เงินตราสกุลเดียวกันและอยู่ภายใต้้อนาจกรเศรษฐกิจเดียวกัน

กลุ่มทางเศรษฐกิจที่สำคัญมีดังนี้

1. กลุ่มประชาคมยุโรป (European Community : EC) เกิดจากการรวมตัวกันของประเทศสมาชิกในยุโรป 12 ประเทศ ได้แก่ อังกฤษ เดนมาร์ก ไอร์แลนด์ กรีซ สเปน โปรตุเกส ฝรั่งเศส เยอรมันนี อิตาลี เบลเยียม เนเธอร์แลนด์ และลักเซมเบิร์ก ปัจจุบันประชาคมยุโรปมีสภาพเป็นสหภาพศุลกากร กล่าวคือมีข้อกำหนดให้ประเทศสมาชิกยกเลิกการเก็บภาษีขาเข้า ควบคุมสินค้าเข้าและสินค้าออกระหว่างประเทศสมาชิกและได้ดำเนินนโยบายและมาตรการทางการค้ากับประเทศนอกประชาคมร่วมกัน โดยใช้ระบบประกัน

ราคาผลิตผลเกษตรแบบเดียวกัน และใช้งบประมาณส่วนกลางของประชาคมยุโรปเข้าสู่การเป็นตลาดร่วม ตั้งแต่ปี 2535 และในปี 2539 ได้รวมตัวกันเป็นสหภาพเศรษฐกิจและการเงิน (Economic and Monetary Union) ซึ่งจะมีการใช้เงินตราในสกุลเดียวกัน

2. สมาคมการค้าเสรีแห่งยุโรป (European Free Trade Association) มีสมาชิกในปัจจุบัน 7 ประเทศ คือ นอร์เวย์ สวีเดน ออสเตรีย สวีเดน ออสเตรีย สวิสเซอร์แลนด์ ไอแลนด์ ฟินแลนด์ และลีกเตน-สไตน์ วัตถุประสงค์การก่อตั้งเป็นเขตการค้าเสรีมากกว่าเป็นสหภาพศุลกากร ในปี 2527 กลุ่มประเทศ นี้ได้เคยแถลงการณ์ ร่วมมือกันจัดตั้งเป็นเขตเศรษฐกิจยุโรป (European Economic Area : EEA) โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อขยายความร่วมมือระหว่างกลุ่มประเทศทั้งสองส่วน ขั้นตอนในการจัดตั้งยังไม่ได้กำหนดไว้ชัดเจน จนกระทั่งปี 2532 กลุ่มประเทศสแกนดิเนเวียวิตกว่าการเป็นตลาดเดียวของประเทศสมาชิกประชาคมยุโรป อาจส่งผลกระทบต่อการค้าระหว่างประเทศของตน จึงไม่มีความประสงค์จะก่อตั้งเขตเศรษฐกิจยุโรป แต่ประชาชนยุโรปยังให้การสนับสนุน เนื่องจากสมาคมการค้าเสรีแห่งยุโรปเป็นตลาดสินค้าที่สำคัญ และใหญ่ที่สุดของประชาคมยุโรปจึงได้มีการจัดตั้งอย่างเป็นทางการและมีการให้สัตยาบันร่วมกัน โดยมีผลบังคับตั้งแต่วันที่ มกราคม 2536 เป็นต้น

3. ข้อตกลงการค้าเสรีอเมริกาเหนือ (North American Free Trade Agreement : NAFTA) มีประเทศสมาชิกในปัจจุบัน 3 ประเทศ ได้แก่ สหรัฐอเมริกา แคนาดา และเม็กซิโก มีวัตถุประสงค์เพื่อยกเลิก การกีดกันทางการค้าและการลงทุนระหว่างประเทศสมาชิกทั้งสามและเพื่อสร้างเขตการค้าเสรีที่ยอมรับการ คุ่มครองสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญา

4. กลุ่มประเทศอาเซียน ประกอบไปด้วยประเทศสมาชิก 10 ประเทศ คือ ไทย สิงคโปร์ มาเลเซีย อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ บรูไน เวียดนาม ลาว กัมพูชา และเมียนมาร์ มีวัตถุประสงค์ในการรวมตัวกันครั้งแรก คือการแบ่งงานกันผลิตสินค้า เพื่อลดความซ้ำซ้อนในการผลิต และสร้างอำนาจต่อรองทางการค้าภายหลังได้มี ข้อเสนอให้จัดตั้งเขตการค้าเสรีอาเซียน (Asean Free Trade Agreement : AFTA) มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ ประเทศสมาชิกค่อย ๆ ยกเลิกหรือลดภาษีศุลกากร สำหรับสินค้าส่วนใหญ่ที่ค้าขายกันอยู่ให้เหลือร้อยละ 5 ภายในระยะเวลา 15 ปี เชื่อว่าจะทำให้การค้าและการลงทุนของกลุ่มอาเซียนขยายตัวมากขึ้น

ประเทศไทยได้ร่วมมือทางเศรษฐกิจกับประเทศอื่น ๆ อย่างกว้างขวาง และได้เข้าร่วมเป็นสมาชิกของ องค์การระหว่างประเทศ หลายองค์กรดังนี้

กลุ่มอาเซียน หรือสมาคมประชาชาติเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Association of Southeast Asian Nations : ASEAN) ประกอบด้วย 10 ประเทศ ได้แก่ อินโดนีเซีย มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ สิงคโปร์ บรูไน ไทย เวียดนาม ลาว กัมพูชา และเมียนมาร์ สำนักงานใหญ่ตั้งอยู่ที่เมืองจาร์ตาด ประเทศอินโดนีเซีย

องค์กรนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อส่งเสริมความร่วมมือทางเศรษฐกิจ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี สังคม และ วัฒนธรรม ตลอดจนการเมืองระหว่างประเทศสมาชิก

จากการก่อตั้งกลุ่มอาเซียน มาตั้งแต่ พ.ศ.2510 มาถึงปัจจุบัน ประเทศสมาชิกอาเซียน มีการขยายตัว ทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็ว โครงสร้างทางเศรษฐกิจก็เปลี่ยนแปลงจากภาคเกษตร ไปสู่ภาคอุตสาหกรรมมากขึ้น

ส่งผลให้ประเทศสมาชิกประสบปัญหาทั้งทางด้านการขาดดุลการค้า การเพิ่มอัตราค่าจ้างแรงงาน และการขาดแคลน การบริการพื้นฐาน

กลุ่มเอเปค (Asia – Pacific Economic Cooperation : APEC) ก่อตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2532 มี สมาชิก 12 ประเทศ ได้แก่ สหรัฐอเมริกา เกาหลีใต้ สิงคโปร์ ฟิลิปปินส์ นิวซีแลนด์ มาเลเซีย ญี่ปุ่น อินโดนีเซีย แคนาดา บรูไน ออสเตรเลีย และไทย

องค์กรนี้วัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมความร่วมมือในการแก้ปัญหาาร่วมกันส่งเสริมการค้าเสรีตลอดจนการปรับปรุงแบบแผนการติดต่อการค้าระหว่างกัน และเพื่อตั้งรับการรวมตัวเป็นตลาดเดียวกันระหว่างประเทศ

สมาชิกคณะกรรมการเศรษฐกิจ และสังคมสำหรับเอเชียและแปซิฟิก (Economic and Social Commission for Asia and Pacific : ESCAP)

องค์กรนี้เป็นองค์กรที่จัดตั้งขึ้นโดยองค์การสหประชาชาติ มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมความร่วมมือในการพัฒนาด้านเศรษฐกิจและสังคมของประเทศสมาชิกที่อยู่ในเอเชีย และแปซิฟิก รวมทั้งประเทศไทยด้วย ESCAP เป็นองค์กรที่ขยายมาจากคณะกรรมการเศรษฐกิจแห่งเอเชีย และตะวันออกไกล (Economic Commission for Asia and the Far East : ECAFE) ซึ่งจัดตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2490 และ ใน พ.ศ. 2517 ได้ขยายมาเป็น ESCAP ทั้งนี้เพื่อให้ครอบคลุมประเทศในพื้นที่เอเชีย และแปซิฟิกทั้งหมด ประเทศที่เป็นสมาชิกจะได้รับความช่วยเหลือในการพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคม สำนักงานตั้งอยู่ที่ กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย

ข้อตกลงทั่วไปด้วยภาษีศุลกากรและการค้า (General Agreement on Tariffs and Trade : GATT) ก่อตั้งเมื่อวันที่ 30 ตุลาคม พ.ศ. 2499 มีประเทศสมาชิกเกือบทั่วโลก ประเทศไทยเข้าเป็นสมาชิกเมื่อวันที่ 20 พฤศจิกายน 2525 องค์กรนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมระบบการค้าเสรี และส่งเสริมสัมพันธ์ทางการค้า และเศรษฐกิจระหว่างประเทศ โดยทุกประเทศสมาชิกต้อง ปฏิบัติตามกฎระเบียบของ GATT ประเทศไทยได้รับการส่งเสริมด้านการขยายตัวทางการค้า ทำให้ความเสียหายเปรียบด้านการเจรจาการค้าระหว่างประเทศกับมหาอำนาจทางเศรษฐกิจลดลงไปมาก

ความสัมพันธ์ระหว่างเศรษฐกิจของไทยกับกลุ่มเศรษฐกิจโลก

ประเทศไทยเป็นประเทศสมาชิกในข้อตกลงเขตการค้าเสรีอาเซียน ซึ่งมีวัตถุประสงค์ของการรวมกลุ่มคล้ายกับการรวมกลุ่มของประเทศในภูมิภาคอื่น ๆ คือ การยกเลิกกำแพงภาษีที่มีระหว่างประเทศสมาชิกและกำหนดมาตรการทางเศรษฐกิจอื่น ๆ ร่วมกัน เช่น การผลิตสินค้าบริการ การกำหนดอัตราภาษีศุลกากร เป็นต้น ในขณะที่เดียวกันก็สร้างกำแพงภาษีเพื่อสกัดกั้นสินค้าที่มาจากนอกเขต ในขณะที่เดียวกันประเทศไทยก็สังกัดอยู่ในกลุ่ม “ข้อตกลงทั่วไปด้วยภาษีศุลกากรและสินค้า (General Agreement on Tariff and Trade : GATT) ซึ่งเป็นองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติทางการค้าของโลก ซึ่งประเทศไทยมีพันธะสัญญาที่จะต้องปฏิบัติตามข้อตกลงเหล่านั้น เช่น การส่งเสริมการค้าแบบเสรีการลดอัตราภาษีนำเข้า การถือหลักการที่ไม่ให้มีการกีดกันทางการค้าแตกต่างกันตามประเทศคู่ค้า การคุ้มครองสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญา เป็นต้น ซึ่งมีข้อตกลงบางอย่างก็เป็นสิ่งที่ขัดกับการค้าภายในประเทศ เช่น การยอมรับในข้อตกลงว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิทางปัญญา แต่การประกอบธุรกิจในประเทศไทยหลายประเภทมีลักษณะละเมิดสิทธิทางปัญญา

เนื่องจากการที่แต่ละประเทศต่างรวมตัวกันเป็นเขตเศรษฐกิจในลักษณะต่าง ๆ กันประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจจะดำเนินการเฉพาะภายในกลุ่ม ในขณะที่เดียวกันก็มีนโยบายกีดกันสินค้าจากภายนอกกลุ่ม ทำให้เป็นการยากที่ประเทศไทยจะหาตลาดทางการค้า ประเทศไทยจึงต้องดำเนินนโยบายทางการค้าโดยการเจรจาทางการค้ากับประเทศคู่ค้า โดยตรงเพื่อรักษาตลาดทางการค้า ในขณะเดียวกันก็พยายามหาทางขยายตลาดไปสู่ภูมิภาคที่ยังมีการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจที่ไม่ค่อยเข้มแข็งนัก เช่น ตลาดยุโรปตะวันออก

แบบฝึกหัดท้ายบทเรื่องที่ 7

คำชี้แจง เมื่อศึกษาบทนี้แล้ว ให้นักศึกษาค้นคว้าและตอบคำถามต่อไปนี้

1. ในระดับชุมชน มีความเกี่ยวเนื่องอย่างไรกับระบบเศรษฐกิจของประเทศ
2. จากสถานการณ์เศรษฐกิจปัจจุบัน ประชาชนได้รับผลกระทบอย่างไร
ให้ยกตัวอย่างประกอบ 2- 3 อย่าง
3. การกีดกันทางการค้าของประเทศคู่แข่ง มีอะไรบ้าง
4. อะไรบ้างที่คนไทยควรปรับตัวในการทำธุรกิจกับต่างชาติ

บทที่ 4 การเมืองการปกครอง

สาระสำคัญ

การศึกษาเรื่องการเมืองการปกครอง นอกจากผู้เรียนจะได้เรียนรู้ถึงการปกครองระบอบประชาธิปไตย และการปกครองระบอบเผด็จการของประเทศต่าง ๆ ในโลกแล้ว ยังได้รู้และเข้าใจถึงพัฒนาการของประเทศต่าง ๆ นับตั้งแต่ยุคโบราณ ยุคกลาง ช่วงคริสต์วรรษ ที่ 18, 19 และ 20 โดยจะทราบว่าจุดเริ่มต้นของระบอบประชาธิปไตยมีความเป็นมาอย่างไร และประชาธิปไตยของประเทศต่าง ๆ รวมทั้งประเทศไทยเป็นอย่างไรบ้าง นอกจากนี้ผู้เรียนยังได้เรียนรู้ถึงเหตุการณ์สำคัญทางการเมืองการปกครองของประเทศไทยและของโลกว่า เหตุการณ์หรือสถานการณ์ทางการเมืองนั้นส่งผลกระทบต่อสังคมไทยและสังคมโลกอย่างไร รวมทั้งผู้เรียนจะได้ศึกษาเรียนรู้ถึง หลักธรรมาภิบาลและแนวปฏิบัติตามหลักธรรมาภิบาลเป็นอย่างไร เพื่อการนำไปสู่การปฏิบัติตนของผู้เรียนได้อย่างถูกต้อง และเหมาะสมต่อไป

ตัวชี้วัด

1. รู้และเข้าใจระบอบการเมืองการปกครองต่าง ๆ ที่ใช้อยู่ปัจจุบัน
2. ตระหนักและเห็นคุณค่าการปกครองระบอบประชาธิปไตย
3. รู้และเข้าใจผลที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองการปกครองของประเทศไทยจากอดีต
4. รู้และเข้าใจผลที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองการปกครองของโลก
5. ตระหนักและเห็นคุณค่าของหลักธรรมาภิบาลและนำไปปฏิบัติในชีวิตจริงได้

ขอบข่ายเนื้อหา

เรื่องที่ 1 การปกครองระบอบประชาธิปไตย

เรื่องที่ 2 การปกครองระบอบเผด็จการ

เรื่องที่ 3 พัฒนาการของระบบประชาธิปไตยของประเทศต่าง ๆ ในโลก

เรื่องที่ 4 เหตุการณ์สำคัญทางการเมือง การปกครองของประเทศไทย

เรื่องที่ 5 เหตุการณ์สำคัญทางการเมือง การปกครองของโลกที่ส่งผลกระทบต่อประเทศไทย

เรื่องที่ 6 หลักธรรมาภิบาล

เรื่องที่ 1 การปกครองระบอบประชาธิปไตย

1. ระบอบประชาธิปไตย

คำว่า “ประชาธิปไตย” เป็นคำไทยที่บัญญัติขึ้น ให้มีความหมายตรงกับคำภาษาอังกฤษว่า Democracy หมายถึง อำนาจของประชาชน

คำว่า “ประชา” แปลว่า ประชาชน

คำว่า “ธิปไตย” แปลว่า ความเป็นใหญ่

สรุปว่า คำว่า “ประชาธิปไตย” หมายถึง การปกครองที่ประชาชนมีอำนาจสูงสุดในการปกครองประเทศ

ดังนั้น “การปกครองระบอบประชาธิปไตย” จึงหมายถึง ระบอบการปกครองซึ่งประชาชนมีอำนาจสูงสุด โดยจะเห็นว่า การปกครองระบอบประชาธิปไตยในปัจจุบันนี้จะแยกออกเป็น 2 แบบ คือ ระบอบประชาธิปไตยแบบมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข กับระบอบประชาธิปไตยแบบมีประธานาธิบดีเป็นประมุข

ระบอบประชาธิปไตยมีความเชื่อว่า มนุษย์เป็นสัตว์ประเสริฐ มีความคิด ความเฉลียวฉลาดและสติปัญญาที่จะปกครองตนเองได้ สามารถใช้เหตุผลในการแก้ไขปัญหาของตนเอง และสังคมได้ ดังนั้น การปกครองในระบอบประชาธิปไตยจึงเป็นวิธีการที่ประชาชนมีโอกาสได้เลือกสรรคนที่เหมาะสมเข้าไปทำหน้าที่ในการบริหารประเทศแทนตน อันเป็นหนทางที่ดีที่สุด การปฏิวัติรัฐประหารการใช้วิธีรุนแรง การปราบปรามเช่นฆ่า เพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองถือเป็นวิธีการที่ดูหมิ่นเหยียดหยามและทำความทำลายความเป็นมนุษย์ของประชาชนอย่างยิ่ง

2. หลักการของระบอบประชาธิปไตย

ระบอบประชาธิปไตยจะมั่นคงหรือไม่ขึ้นอยู่กับรัฐและประชาชนว่าจะยึดมั่นในหลักการของระบอบประชาธิปไตยมากน้อยเพียงใด ซึ่งหลักการของระบอบประชาธิปไตยมีดังนี้

2.1 หลักความเสมอภาค

หลักความเสมอภาค หมายถึง ทุกคนไม่ว่าฐานะจะเป็นอย่างไร มีสติปัญญาหรือความสามารถมากน้อยแตกต่างกัน หรือแม้มีผิวพรรณแตกต่างกัน แต่ทุกคนมีความเป็นมนุษย์อย่างเท่าเทียมกัน ซึ่งหลักความเสมอภาคแบ่งเป็น 4 ลักษณะ ดังนี้

1) **ความเสมอภาคทางกฎหมาย** หมายความว่า ทุกคนมีความเท่าเทียมกันทางกฎหมาย รัฐบาลจะออกกฎหมายเพื่อคุ้มครองใครคนใดคนหนึ่งไม่ได้ เมื่อมีใครกระทำความผิดก็ต้องถูกกฎหมายลงโทษเท่าเทียมกัน

2) **ความเสมอภาคทางการเมือง** หมายความว่า ทุกคนมีความเท่าเทียมกันในทางการเมือง การปกครอง เช่น ทุกคนมีสิทธิในการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งเท่ากันคือคนละ 1 เสียง มีสิทธิตั้งพรรคทางการเมือง มีสิทธิลงสมัครรับเลือกตั้ง มีสิทธิตั้งกลุ่มทางการเมือง มีสิทธิแสดงความคิดเห็นทางการเมือง เป็นต้น

3) **ความเสมอภาคทางเศรษฐกิจ** หมายความว่า ประชาชนมีสิทธิในการประกอบอาชีพทางเศรษฐกิจ และสามารถครอบครองหรือได้รับประโยชน์จากกิจการที่ตนทำไปอย่างเต็มที่ รัฐบาลจะต้องเป็นผู้นำทรัพยากรภายในประเทศมาใช้และจัดสรรผลประโยชน์เหล่านั้นสู่ประชาชนอย่างทั่วถึง โดยการกระจายความเจริญไปสู่ส่วนต่าง ๆ ของประเทศ

4) **ความเสมอภาคในด้านโอกาส** หมายความว่า ความเท่าเทียมกันที่จะได้รับโอกาสในการพัฒนาตนเอง เช่น โอกาสทางการศึกษา (ความเท่าเทียมกันในการสอบเข้ามหาวิทยาลัย) การประกอบอาชีพ การสร้างฐานะทางเศรษฐกิจ

2.2 หลักสิทธิเสรีภาพและหน้าที่

สิทธิ หมายถึง อำนาจหรือผลประโยชน์ของบุคคลที่กฎหมายให้ความคุ้มครอง บุคคลที่ละเมิดล่วงเกินหรือกระทำการใด ๆ ที่กระทบกระเทือนต่อสิทธิของบุคคลอื่นไม่ได้

เสรีภาพ หมายถึง ความมีอิสระในการกระทำของบุคคล การกระทำนั้นต้องไม่ขัดต่อกฎหมายหรือไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น เช่น มีเสรีภาพในการเขียนแสดงความคิดเห็น แต่ถ้าไปละเมิดสิทธิของผู้อื่น โดยการเขียนโจมตีซึ่งขาดพยานหลักฐาน เช่นนี้ผู้ที่ได้รับความเสียหายก็มีสิทธิที่จะปกป้องชื่อเสียงของตนเอง ด้วยการฟ้องร้องได้หรือเรามีเสรีภาพที่จะเปิดวิทยุภายในบ้านเรือน แต่ถ้าเปิดเสียงดังเกินไปจนรบกวนผู้อื่น เช่นนี้ถือว่าเป็นการละเมิดสิทธิของผู้อื่น เป็นต้น

หน้าที่ หมายถึง ภาระหรือความรับผิดชอบที่บุคคลจะต้องปฏิบัติตามกฎหมาย

สิทธิและเสรีภาพเป็นรากฐานที่สำคัญในการปกครองประชาธิปไตย ประเทศใดให้สิทธิและเสรีภาพกับประชาชนมาก ประเทศนั้นก็จะมีประชาธิปไตยมาก ในทางกลับกันถ้าประเทศใดจำกัดสิทธิและเสรีภาพของประชาชน แสดงว่าประเทศนั้นไม่เป็นประชาธิปไตย

สิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชนที่รัฐบาลจะต้องให้การรับรอง ได้แก่

1) **สิทธิและเสรีภาพส่วนบุคคล** เป็นสิทธิเสรีภาพที่ทุกคนพึงมีในฐานะที่เกิดมาเป็นมนุษย์ ได้แก่ สิทธิและเสรีภาพในการได้รับการคุ้มครองทั้งทางร่างกายและทรัพย์สินจากรัฐ สิทธิและเสรีภาพในการประกอบอาชีพสุจริต สิทธิและเสรีภาพในการเลือกที่อยู่ หากรัฐบาลหรือบุคคลใดกระทำการละเมิดต่อสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอื่น ถือว่าเป็นความผิด

2) **สิทธิและเสรีภาพทางการเมือง** เป็นสิทธิและเสรีภาพของประชาชน ที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองการปกครอง และกิจการต่าง ๆ ของรัฐ เช่น สิทธิทางการเมืองระหว่างเพศหญิงและชายมีเท่าเทียมกัน ประชาชนมีสิทธิออกเสียงเลือกตั้ง รับเลือกตั้ง ตั้งพรรคการเมือง แต่ต้องอยู่ภายใต้กฎหมายและระเบียบอันดีงามของประเทศ

3) **สิทธิและเสรีภาพทางเศรษฐกิจ** ประชาชนมีเสรีภาพในการเลือกประกอบอาชีพมีสิทธิเป็นเจ้าของทรัพย์สินที่หามาด้วยความสุจริต มีสิทธิที่จะได้รับค่าจ้างแรงงานที่เป็นธรรม เป็นต้น

รัฐบาลจะต้องไม่ละเมิดสิทธิและเสรีภาพของประชาชน ยกเว้นในกรณีสงครามหรือเพื่อรักษาความมั่นคงของชาติ การรักษาความสงบเรียบร้อย การคุ้มครองผลประโยชน์ของส่วนรวม การรักษาศีลธรรมอันดีงามของประชาชนและการสร้างสรรค์ความเป็นธรรมให้กับสังคมเท่านั้น

2.3 หลักนิติธรรม

กฎหมายเป็นกฎเกณฑ์กติกาที่ทุกคนจะต้องปฏิบัติตาม ดังนั้น สิทธิ เสรีภาพและความเสมอภาคใด ๆ จะเป็นจริงไม่ได้หากขาดกฎหมายที่เป็นหลักประกันคุ้มครองประชาชนเพราะเมื่อไม่มีกฎหมาย แต่ละคนก็อาจทำตามความพอใจของตน ทำให้เกิดการละเมิดสิทธิและเสรีภาพขึ้นได้

2.4 หลักการยอมรับเสียงส่วนมาก

การอยู่ร่วมกันของคนหมู่มาก ย่อมมีความขัดแย้งหรือความเห็นไม่ตรงกันติดตามมา ปัญหาความขัดแย้งบางอย่างที่เกี่ยวข้องกับความถูกต้อง สามารถใช้กฎหมาย ระเบียบของสังคมหรือกฎศีลธรรมมาตัดสินได้ แต่ความขัดแย้งบางอย่างไม่เกี่ยวข้องกับความถูกต้อง เป็นความขัดแย้งของส่วนรวมที่ต้องการทำสิ่งต่าง ๆ ให้ดีขึ้น ดังนั้นจึงต้องอภิปรายถกเถียงกัน แต่ละฝ่ายชี้แจงเหตุผล จากนั้นจึงลงมติเลือกสิ่งที่ดีที่สุด ข้อเสนอใดที่เป็นเสียงข้างมาก ก็ถือว่าเป็นมติของคนส่วนใหญ่ ซึ่งทุกคนต้องนำมาปฏิบัติ

3. ประเภทของประชาธิปไตย

การปกครองระบอบประชาธิปไตย แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

3.1 ประชาธิปไตยโดยตรง เป็นวิธีการที่ประชาชนทุกคนมีส่วนร่วมในการปกครองโดยตรง เหมาะกับรัฐที่มีประชากรไม่มาก เช่น นครรัฐกรีกโบราณ ให้ประชาชนทุกคนร่วมกันพิจารณาตัดสินปัญหา แต่วิธีการนี้ไม่เหมาะสมกับรัฐที่มีประชากรเป็นจำนวนมาก ประชาธิปไตย โดยทางอ้อมจึงถูกนำมาใช้กับรัฐที่มีประชากรเป็นจำนวนมาก

3.2 ประชาธิปไตยโดยทางอ้อม เนื่องจากจำนวนประชากรของแต่ละประเทศมีจำนวนมหาศาล ดังนั้นการให้ประชาธิปไตยโดยตรง จึงไม่สามารถกระทำได้ ประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกได้ใช้วิธีประชาธิปไตยทางอ้อม ซึ่งก็คือการเลือกตั้งตัวแทนเข้าไปทำหน้าที่แทนประชาชน การใช้อำนาจอธิปไตยของประชาชนจะใช้ผ่านตัวแทน ซึ่งได้แก่ อำนาจอธิปไตยกับบัญญัติคือรัฐสภา อำนาจบริหารคือรัฐบาล อำนาจตุลาการคือศาล

4. ข้อดีและข้อเสียของระบอบประชาธิปไตย

4.1 ข้อดีของระบอบประชาธิปไตย

1) ทำให้ประชาชนยึดหลักการที่ถูกต้อง ชอบธรรม มีระเบียบวินัย รู้จักประสานผลประโยชน์ร่วมกันของคนภายในชาติ เสริมสร้างจริยธรรม คุณธรรม ความถูกต้องดีงามก่อให้เกิดความเรียบร้อยสงบสุข ความเจริญงอกงาม ขวัญ กำลังใจ ศักดิ์ศรี และความภาคภูมิใจในการเป็นเจ้าของประเทศอย่างแท้จริง

2) การปกครองระบอบประชาธิปไตย เป็นการปกครองที่ประชาชนทุกคนมีส่วนร่วมในการปกครองตนเอง เป็นเจ้าของอำนาจอิสระของประเทศคืออำนาจอธิปไตย จึงทำให้การปกครองมีเสถียรภาพ

3) ประชาชนมีสิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคเท่าเทียมกัน

4) เป็นการปกครองที่ปฏิบัติตามมติของเสียงส่วนมาก ขณะเดียวกันก็เคารพเสียงส่วนน้อย โดยตั้งอยู่บนหลักการของประโยชน์ส่วนรวม ความถูกต้อง และต้องไม่ละเมิดสิทธิและเสรีภาพของผู้อื่น

5) ช่วยแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งภายในหมู่ประชาชน ระหว่างรัฐกับประชาชน หรือระหว่างรัฐกับรัฐ โดยอาศัยกฎหมายที่กำหนดขึ้นเป็นกติกา หรือใช้การอภิปรายลงมติเพื่อหาข้อสรุป

4.2 ข้อเสียของระบอบประชาธิปไตย

- 1) ประชาชนสร้างความวุ่นวาย เพราะไม่เข้าใจสิทธิ เสรีภาพและหน้าที่ของตนเองมักใช้สิทธิเสรีภาพเกินขอบเขต เช่น ประชาชนปิดถนนเพราะไม่พอใจราคาพืชผลตกต่ำ
- 2) ผู้แทนราษฎรสร้างผลงานในเฉพาะท้องถิ่นของตน แต่ไม่สนใจปัญหาประเทศชาติเท่าที่ควร
- 3) ประชาชนไม่เข้าใจระบอบประชาธิปไตย ขาดสำนึกของประชาธิปไตย จึงเกิดการขายเสียง
- 4) รัฐบาลที่มีเสียงข้างมากในรัฐสภา อาจใช้ความได้เปรียบนี้จนกลายเป็นระบอบคณาธิปไตยได้
- 5) ประชาชนเกิดความเบื่อหน่าย เพราะเมื่อเลือกตั้งไปแล้วผู้แทนขาดความจริงจังต่อประเทศชาติ
- 6) ในระหว่างการหาเสียง อาจเกิดการสาดโคลนทำให้ประชาชนเกิดความเบื่อหน่ายได้เช่นกัน
- 7) ค่าใช้จ่ายสูง เนื่องจากระบอบประชาธิปไตยจะต้องทำการเลือกตั้งผู้แทนราษฎรทั่วประเทศ ซึ่งการเลือกตั้งแต่ละครั้งจะต้องเสียค่าใช้จ่ายเป็นจำนวนมาก และเมื่อได้ผู้แทนเหล่านี้มาแล้วก็ต้องมีค่าใช้จ่ายด้านเงินเดือนด้วย
- 8) ก่อให้เกิดความล่าช้าในการตัดสินใจ การปกครองระบอบประชาธิปไตยจำเป็นต้องใช้การอภิปราย แลกเปลี่ยนความคิดเห็น ปรีกษาหารือ ถกเถียงปัญหาและลงมติ ซึ่งแต่ละขั้นตอนจะต้องใช้เวลานาน
- 9) การปกครองระบอบประชาธิปไตย เป็นการปกครองที่ประชาชนปกครองตนเองเป็นระบอบการปกครองที่ดีแต่ใช้ยาก เพราะประชาชนจะต้องมีความรู้ความเข้าใจถึงระบอบประชาธิปไตย ดังนั้นในทางปฏิบัติประเทศที่สามารถใช้การปกครองระบอบประชาธิปไตยอย่างได้ผล จึงเป็นประเทศที่ประชาชนมีการศึกษาสูงหรือได้มีการปูพื้นฐานการศึกษา

กิจกรรม

ให้ผู้เรียนตอบคำถามต่อไปนี้แล้วบันทึกคำตอบลงในแบบบันทึกผลการเรียนรู้

เรื่อง การปกครองระบอบประชาธิปไตย

1. จงอธิบายความหมายของคำว่า การปกครองระบอบประชาธิปไตย
2. จงเปรียบเทียบข้อดีและข้อเสียของการปกครองระบอบประชาธิปไตย
3. ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองตามระบอบประชาธิปไตยในเรื่องใดบ้าง

แบบบันทึกผลการเรียนรู้

เรื่อง การปกครองระบอบประชาธิปไตย

1. การปกครองระบอบประชาธิปไตย หมายถึง

.....

.....

2. เปรียบเทียบข้อดีและข้อเสียของระบอบประชาธิปไตย

ข้อดี	ข้อเสีย

3. การมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองตามระบอบประชาธิปไตย

.....

.....

.....

.....

.....

เรื่องที่ 2 การปกครองระบอบเผด็จการ

1. ความหมายของการปกครองระบอบเผด็จการ

การปกครองระบอบเผด็จการ หมายถึง การปกครองที่ให้ความสำคัญแก่อำนาจรัฐและผู้ปกครอง อำนาจรัฐจะอยู่เหนือเสรีภาพของบุคคล คณะบุคคลเดี่ยว หรือพรรคการเมืองเดี่ยว โดยจะถือประโยชน์ของรัฐมากกว่าของประชาชน

การปกครองระบอบเผด็จการมีลักษณะแตกต่างจากประชาธิปไตย เพราะระบอบเผด็จการมุ่งให้ประชาชนมีส่วนร่วม “น้อยที่สุด” หรือ “ไม่มี” เลย อีกทั้งยังไม่ต้องการให้มีฝ่ายค้านแต่ต้องการให้มีการปฏิบัติตามอย่างเต็มที่ เพราะถือว่าฝ่ายค้านเป็นศัตรูหรืออุปสรรคของชาติ ระบอบเผด็จการเป็นระบอบการเมืองการปกครองที่มีมาช้านานแล้ว และได้วิวัฒนาการไปตามกาลเวลา ซึ่งผู้นำประเทศต่าง ๆ มีการนำระบอบเผด็จการมาปรับปรุงเพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์ทันสมัยและน่าเลื่อมใส เพื่อให้เป็นที่ยอมรับของประชาชน

2. หลักการปกครองระบอบเผด็จการ

- 2.1 ยึดหลักรวมอำนาจการปกครองไว้ที่ส่วนกลางของประเทศ ให้อำนาจอยู่ในมือผู้นำเต็มที่
- 2.2 ยึดหลักการใช้กำลัง การบังคับและความรุนแรงเพื่อควบคุมประชาชนให้ปฏิบัติตามความต้องการของผู้นำ
- 2.3 ประชาชนต้องเชื่อฟังและปฏิบัติตามผู้นำอย่างเคร่งครัด ไม่มีสิทธิโต้แย้งในนโยบายหลักการของรัฐได้
- 2.4 สร้างความรู้สึกไม่มั่นคงในชีวิตให้แก่ประชาชน จนประชาชนเกิดความหวุ่นวิตกเกรงกลัว อันทำให้อำนาจรัฐเข้มแข็ง
- 2.5 ไม่สนับสนุนให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองการปกครองของประเทศ
- 2.6 จำกัดสิทธิภาพของประชาชนทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง
- 2.7 ยึดหลักความมั่นคง ปลอดภัยของรัฐเป็นสำคัญ ยกย่องอำนาจและความสำคัญของรัฐเหนือเสรีภาพของประชาชน
- 2.8 การให้ความสำคัญต่อการศึกษาความมั่นคงของอำนาจรัฐ ชาติและผู้นำ
- 2.9 ผู้นำหรือคณะผู้นำมักจะดำรงตำแหน่งอยู่นาน อาจนานตลอดชีวิต
- 2.10 ระบอบเผด็จการอาจอนุญาตให้มีการเลือกตั้งหรือมีรัฐธรรมนูญ โดยรัฐสภาจะต้องออกกฎหมายที่รัฐบาลเผด็จการเห็นสมควรเท่านั้น รัฐสภาไม่มีสิทธิลงมติไม่ไว้วางใจรัฐบาลอำนาจของศาลมีจำกัด ไม่มีสิทธิที่จะพิจารณาคดีทางการเมือง หรือพิจารณาได้แต่ต้องอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของรัฐบาลเผด็จการ

3. ประเภทของการปกครองระบอบเผด็จการ

การปกครองระบอบเผด็จการแบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่

3.1 ระบอบเผด็จการอำนาจนิยม (Authoritarianism)

ลักษณะสำคัญของระบอบเผด็จการอำนาจนิยมคือ อำนาจการปกครองจะผูกขาดอยู่ในมือของคนกลุ่มเดียว คือ รัฐบาลและจะจำกัดสิทธิเสรีภาพทางการเมืองของประชาชน เช่น ห้ามประชาชนวิจารณ์

การทำงานของรัฐบาล ห้ามแสดงความคิดเห็นที่เป็นปรปักษ์กับรัฐบาล ห้ามเผยแพร่บทความด้านประชาธิปไตย ห้ามชุมนุมประท้วงรัฐบาล สรุปลักษณะคือห้ามทำกิจกรรมการเมืองทุกกิจกรรม

แต่สิ่งที่ระบอบเผด็จการอำนาจนิยมยังสามารถให้เสรีภาพกับประชาชน คือ ด้านเศรษฐกิจและสังคม ได้แก่

- 1) ประชาชนมีเสรีภาพที่จะเลือกนับถือศาสนา
- 2) มีเสรีภาพในการดำรงชีวิตส่วนตัว
- 3) มีสิทธิในครอบครัว
- 4) สามารถก่อตั้งกลุ่มเศรษฐกิจและสังคมได้ เช่น จัดตั้งสหพันธ์และสมาคมต่าง ๆ ที่ไม่เกี่ยวข้องกับการเมือง
- 5) มีเสรีภาพในทางเศรษฐกิจ เช่น สามารถเลือกประกอบอาชีพได้ เป็นต้น หากกิจกรรมใดคุกคามต่อเสถียรภาพของรัฐบาลก็จะถูกห้าม

ระบอบเผด็จการอำนาจนิยมแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ เผด็จการอำนาจนิยมทหารและระบอบเผด็จการฟาสซิสต์

3.1.1 ระบอบเผด็จการทหาร

ระบอบเผด็จการทหาร เป็นระบอบที่ผู้นำฝ่ายทหารเป็นผู้ใช้อำนาจเผด็จการปกครองประเทศโดยตรง โดยใช้กฎอัยการศึกหรือรัฐธรรมนูญเผด็จการที่รัฐบาลหรือคณะของคนสร้างขึ้นเพื่อใช้เป็นเครื่องมือการลิดรอนสิทธิเสรีภาพทางการเมืองของประชาชนและเป็นเครื่องมือในการปกครองของประเทศ

รัฐบาลเผด็จการทหารของทุกประเทศมักจะใช้วิธีเดียวกันในการคุมอำนาจกล่าวคือ ในช่วงที่ประเทศได้รับภัยคุกคามจากคอมมิวนิสต์ หรือมีภัยคุกคามด้านความมั่นคงหรือเกิดความระส่ำระสายภายในประเทศ หรืออยู่ในภาวะสงคราม ผู้นำฝ่ายทหารจะใช้ช่วงจังหวะดังกล่าวทำการยึดอำนาจ โดยฝ่ายผู้นำทหารมักจะทำให้คำสัญญาว่าเมื่อประเทศคืนสู่ภาวะปกติก็จะคืนอำนาจการปกครองหรืออำนาจอธิปไตยให้ประชาชนดังเดิม แต่เมื่อเวลาผ่านไปก็จะยังคงอยู่ในอำนาจ โดยอ้างว่าสถานการณ์ด้านความมั่นคงยังไม่เป็นที่ไว้วางใจ จนกระทั่งประชาชนหมดความอดทนต่อระบอบเผด็จการ จึงทำการเรียกร้องเดินขบวน ในที่สุดก็สามารถโค่นล้มระบอบเผด็จการทหารได้ ตัวอย่างการเรียกร้องประชาธิปไตยของประชาชน เช่น ในประเทศไทย คือเหตุการณ์วันมหาวิปโยคหรือ วันที่ 14 – 16 ตุลาคม 2516 เหตุการณ์นองเลือดวันที่ 6 ตุลาคม 2519 เหตุการณ์นองเลือด 17 พฤษภาคม 2535 เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในประเทศฟิลิปปินส์ เพื่อเรียกร้องประชาธิปไตยจากประธานาธิบดีมาร์กอส จนประธานาธิบดีมาร์กอส ต้องหนีไปต่างประเทศ เป็นต้น

3.1.2 ระบอบเผด็จการฟาสซิสต์

ระบอบเผด็จการฟาสซิสต์ เป็นระบอบเผด็จการที่ได้รับการสนับสนุนจากกลุ่มนักธุรกิจและกองทัพ มีชื่อสิทธิทางการเมืองว่า “ลัทธิฟาสซิสต์” เกิดขึ้นครั้งแรกในประเทศอิตาลีช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 1 โดยมีผู้นำคือมุสโสลินีในสมัยปี พ.ศ. 2473 – 2486 ต่อมาได้ประสานสอดคล้องกับขบวนการทางการเมืองของเยอรมัน นั่นคือ “ขบวนการนาซี” ซึ่งมีฮิตเลอร์ เป็นผู้นำในสมัยปี พ.ศ. 2476 – 2488

แม้ว่าเผด็จการนาซีจะมีหลักการคล้ายคลึงกับฟาสซิสต์ แต่หลักการชาตินิยมของเผด็จการนาซีจะรุนแรงกว่าเผด็จการฟาสซิสต์ กล่าวคือ เผด็จการนาซีมีความเชื่อว่า มนุษย์แต่ละชาติพันธุ์มีความสามารถต่างกัน ชนชาติเยอรมันเป็นชาติพันธุ์ที่เข้มแข็งฉลาดที่สุด จึงสมควรที่จะเป็นปกครองโลก รวมทั้งการโยนความผิดของทุกปัญหา เช่น ปัญหาเศรษฐกิจตกต่ำ ตัวการสำคัญที่กีดกร่อนเศรษฐกิจของเยอรมัน ฯลฯ ไปให้ชาวยิวเป็นแพะรับบาป ชาวยิวนับพันนับหมื่นคนจึงต้องสูญเสียชีวิตเพราะลัทธิชาตินิยมของนาซี

ระบอบเผด็จการฟาสซิสต์ จะมีนโยบายการขยายอาณาเขตเป็นจักรวรรดินิยมดังจะเห็นได้จากหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ได้มีการประชุมของสหประชาชาติ ซึ่งทุกชาติที่ประชุมต่างเห็นต้องตั้งกันว่าลัทธิจักรวรรดินิยมเป็นตัวการสำคัญที่ก่อให้เกิดสงครามโลกทั้ง 2 ครั้ง ดังนั้น ประเทศอังกฤษ ฝรั่งเศส เนเธอร์แลนด์และสเปน จึงปลดปล่อยประเทศในอาณานิคมของตน เช่น มาเลเซีย อินโดนีเซีย พม่า เวียดนาม กัมพูชา ลาว อินโดนีเซีย ฯลฯ พร้อมกันนี้ประเทศเยอรมันก็ถูกแบ่งออกเป็น 2 ส่วนคือเยอรมันตะวันออก มีรัสเซียเป็นผู้ควบคุม และเยอรมันตะวันตกมีสหรัฐอเมริกาเป็นผู้ควบคุม ญี่ปุ่นถูกสหรัฐอเมริกาเป็นผู้ควบคุม ทำให้ลัทธิเผด็จการฟาสซิสต์ซึ่งเป็นลัทธิจักรวรรดินิยมสูญสิ้นไป

3.2 ระบอบเผด็จการเบ็ดเสร็จนิยม (Totalitarianism)

ประชาชนถูกจำกัดสิทธิเสรีภาพทุกด้าน คือ ทั้งด้านการเมืองการปกครองเศรษฐกิจ และสังคม รวมทั้งถูกควบคุมในด้านวิถีชีวิตความเป็นอยู่ การศึกษา มีการลงโทษผู้แสดงตัวเป็นปฏิปักษ์ต่อรัฐบาลอย่างรุนแรง กล่าวคือ ระบอบเผด็จการเบ็ดเสร็จนิยม ไม่เพียงควบคุมประชาชนในด้านการเมือง เช่น ห้ามการแสดงความคิดเห็น การรวมกลุ่ม การชุมนุมที่เป็นปฏิปักษ์กับรัฐบาล ยังควบคุมทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคมอีกด้วย เช่น ศาสนา (สอนว่าศาสนาเป็นสิ่งมลาย) วัฒนธรรมและการศึกษา (รัฐหรือคอมมูนจะทำหน้าที่ช่วยพ่อแม่ในการเลี้ยงดูเด็กในช่วงที่พ่อแม่ไปทำงานและจะสอนให้เด็กรับใช้สังคม ซึ่งหมายถึงชนชั้นกรรมาชีพหรือชนชั้นกรรมกร การศึกษาในระดับสูงก็ยังคงเน้นการรับใช้ชนชั้นกรรมาชีพ) หรือแม้แต่การประกอบอาชีพ การพักผ่อนหย่อนใจ ทุกอย่างทำเพื่อชนชั้นกรรมาชีพทั้งสิ้น ระบอบเผด็จการประเภทนี้เข้าไปควบคุมทั้งทางการเมือง เศรษฐกิจสังคม รวมทั้งความคิดจิตสำนึกของคนในสังคม

4. ความเชื่อของระบอบเผด็จการ

การปกครองระบอบเผด็จการไม่ว่าจะเป็นประเภทใด มีความเชื่อดังนี้

4.1 รัฐหรือพรรคที่ปกครองรัฐเป็นผู้ที่สามารถนำความผาสุกมาสู่ประชาชนอย่างแท้จริง ฉะนั้นประชาชนจึงต้องเห็นคุณค่าของรัฐและต้องให้ความช่วยเหลือกิจการของรัฐทุกประการ

4.2 จุดหมายของรัฐ ความต้องการของพรรคถือเป็นวัตถุประสงค์สำคัญประการแรกสิทธิเสรีภาพของประชาชนไม่มีความสำคัญเท่ากับความต้องการของพรรคหรือรัฐ

4.3 เชื่อว่ารัฐหรือพรรคมีอำนาจ มีฐานะเหนือประชาชนทั่วไป

4.4 ประชาชนยอมเกิดมาเพื่อเป็นเครื่องมือรัฐ และมีหน้าที่ประการเดียว คือให้ความร่วมมือต่อรัฐ เชื่อฟังรัฐ เพื่อให้รัฐได้บรรลุถึงวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

4.5 รัฐหรือพรรคที่ปกครองรัฐ ควรจะอำนาจ มีสิทธิ ประชาชนมีหน้าที่เพียงอย่างเดียว

5. ข้อดีและข้อเสียของการปกครองระบอบเผด็จการ

5.1 ข้อดีของการปกครองระบอบเผด็จการ

- 1) สามารถตัดสินใจปัญหาต่าง ๆ ได้รวดเร็วว่าระบอบประชาธิปไตย เพราะไม่ต้องรอผลประชุม
- 2) การแก้ปัญหาบางอย่าง สามารถทำได้ดีกว่าระบอบประชาธิปไตย เช่น การปราบการจลาจล การก่อการร้ายหรือปัญหาที่เป็นภัยต่อสังคม เพราะสามารถใช้วิธีการที่รุนแรงและเด็ดขาดกว่า
- 3) สามารถแก้ปัญหาวิกฤตหรือเหตุการณ์ฉุกเฉินได้อย่างรวดเร็ว
- 4) มีกำลังกองพันและอาวุธเข้มแข็ง เป็นที่ยำเกรงของประเทศเพื่อนบ้าน
- 5) มีส่วนให้เกิดความเจริญก้าวหน้าในการพัฒนาประเทศด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะด้านเศรษฐกิจ
- 6) มีส่วนก่อให้เกิดการปกครองที่มีประสิทธิภาพเพราะมีการใช้อำนาจบังคับโดยเด็ดขาดและรวดเร็วทันทีทันใด ทำให้ข้าราชการของรัฐมีความกระตือรือร้น

5.2 ข้อเสียของการปกครองระบอบเผด็จการ

- 1) เป็นการลดทอนสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชน ซึ่งเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดของการเมืองการปกครอง
- 2) เป็นการปกครองของคนกลุ่มน้อย จึงทำให้เกิดความผิดพลาดในการทำงานได้ง่าย
- 3) มุ่งผลประโยชน์เฉพาะกลุ่มหรือพรรคพวกของตน
- 4) จำกัดและขัดขวางสิทธิเสรีภาพของประชาชนเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชน
- 5) สกัดกั้นมิให้ผู้มีความสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการสร้างสรรค์ความเจริญก้าวหน้าของประเทศ
- 6) บ้านเมืองไม่สงบสุขมีผู้ต่อต้านด้านใช้กำลังอาวุธเข้าต่อสู้กับรัฐบาล
- 7) ผู้ปกครองอาจหลงอำนาจหรือปล่อยให้พรรคพวกบริวารเข้ามาแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัวโดยไม่สุจริต
- 8) เปิดช่องให้มหาอำนาจเข้ามาแทรกแซงได้
- 9) ก่อให้เกิดการนองเลือดติดตามมาในภายหลัง เพราะประชาชนย่อมต้องเรียกร้องอำนาจอธิปไตยกลับคืน
- 10) นำประเทศไปสู่ความหายนะ เช่น อิตาลีและญี่ปุ่นเข้าสู่สงครามโลกครั้งที่ 2 และแพ้สงครามในที่สุด

กิจกรรม

ให้ผู้เรียนตอบคำถามต่อไปนี้แล้วบันทึกผลการเรียนรู้

เรื่อง การปกครองระบอบเผด็จการ

1. จงสรุปหลักการของการปกครองระบอบเผด็จการมาสัก 3 ข้อ
2. จงเปรียบเทียบข้อดีและข้อเสียของการปกครองระบอบเผด็จการ

แบบบันทึกผลการเรียนรู้

เรื่อง การปกครองระบอบเผด็จการ

1. สรุปหลักการของการปกครองระบอบเผด็จการ 3 ข้อ

1.1.

1.2.....

1.3.....

2. เปรียบเทียบข้อดีและข้อเสียของระบอบเผด็จการ

ข้อดี	ข้อเสีย

เรื่องที่ 3 พัฒนาการของระบอบประชาธิปไตยของประเทศต่าง ๆ ในโลก

1. จุดเริ่มต้นของระบอบประชาธิปไตย “ยุคโบราณ” มีหลายประเทศ เช่น

1.1 ประเทศกรีก

ระบอบประชาธิปไตย มีจุดเริ่มต้นเกิดขึ้น ณ นครรัฐกรีกโบราณ ในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 5 ซึ่งเป็น “ยุคโบราณ” หรือบางที่ เรียกว่า “ยุคกรีกโบราณ” โดยในยุคนี้ ถือว่าเป็นการปกครองระบอบประชาธิปไตย “โดยตรง” ซึ่งแต่เดิมนั้น มีการปกครองระบอบประชาธิปไตยแบบ “เอเธนส์” กล่าวคือ

1. มีการคัดเลือกพลเมืองธรรมดาจำนวนมากเข้าสู่ระบบรัฐบาล และศาล

2. มีการชุมนุมของพลเมืองทุกชนชั้น โดยชายชาวเอเธนส์ทุกคนจะได้รับอนุญาต

ให้อภิปรายและลงคะแนนเสียง ในสมัชชาได้ แต่คำว่า “พลเมือง” นั้นไม่รวมไปถึง “ผู้หญิง” และ “ทาส” ซึ่งจากจำนวนประชาชนผู้อยู่อาศัย กว่า 250,000 คน จะมีผู้ได้รับสถานการณ์เป็น “พลเมือง” เพียง 30,000 คนเท่านั้น และคนที่จะไปปรากฏตัวในสมัชชาประชาชนเพียง 5,000 คนเท่านั้น

1.2 ประเทศซีเรีย

ประเทศซีเรียในยุคโบราณเป็นเพียงเกาะชื่อ “เกาะอาร์วัต” ได้ถูกก่อตั้งขึ้นเมื่อคริสต์สหัสวรรษที่ 2 ก่อนคริสตกาลโดยชาว “ฟินิเซียน” ซึ่งถูกนับว่า เป็นตัวอย่างของประชาชาติปไตยที่พบในโลก เนื่องจากประชาชนจะถืออำนาจ “อธิปไตย” ของตนเอง

1.3 ประเทศอินเดีย

ประเทศอินเดีย เป็นอีกประเทศหนึ่งซึ่งมีการพิจารณาได้ว่าการปกครองระบอบประชาธิปไตย โดยการปกครองของ “เวสาลี” (ปัจจุบัน คือ รัฐพิหาร) นับเป็นรัฐบาลแรกของโลก แต่อย่างไรก็ตามก็ยังมีเสียงคัดค้านว่า “เวสาลี” น่าจะเป็นการปกครอง แบบ “คณาธิปไตย” มากกว่า

1.4 สาธารณรัฐโรมัน

ส่วนสาธารณรัฐโรมันนั้น ก็มีการสนับสนุนการปกครองระบอบประชาธิปไตย เช่น มีการออกกฎหมาย แต่ก็ไม่เป็นประชาธิปไตยอย่างสมบูรณ์ เนื่องจากชาวโรมัน มีการเลือกผู้แทนเข้าสู่สภาที่จริง แต่ไม่รวมถึงสตรี ทาสและคนต่างด้าวที่มีมากจำนวนมาก

2. ยุคกลาง

ในช่วงยุคกลาง ได้มีรูปแบบหลายอย่างที่เกี่ยวข้องกับการเลือกตั้งหรือสมัชชา ถึงแม้ว่าบ่อยครั้งจะเปิดโอกาสให้กับประชาชนเพียงส่วนน้อยเท่านั้น อย่างเช่น เครื่องจักรภาพโปแลนด์ – ลิทัวเนีย ในนครรัฐเวนิซ ช่วงอิตาลียุคกลาง รัฐในไทรอลเยอรมัน และสวิตเซอร์แลนด์ รวมไปถึงนครพ่อค้าอิสระชะไก ในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 16 ในญี่ปุ่น เนื่องจากการปกครองรูปแบบต่าง ๆ ที่กล่าวมานั้นประชาชนมีส่วนร่วมเพียงส่วนน้อยเท่านั้น จึงมักจะถูกจัดว่าเป็นคณาธิปไตยมากกว่าและดินแดนยุโรปในสมัยนั้นยังคงปกครองภายใต้นักบวชและขุนนางในยุคศักดินาเป็นส่วนมาก

อย่างไรก็ตามในช่วง “ยุคกลาง” รูปแบบการปกครองของหลายประเทศก็มีลักษณะใกล้เคียงกับ “ระบอบประชาธิปไตย” แต่ก็ยังเป็นประชาธิปไตยที่ไม่สมบูรณ์ เช่น

2.1 ระบบกลุ่มสาธารณรัฐคอสแซ็คในยูเครน (คริสต์ศักราช 16 – 17) มีการเปิดโอกาสให้ผู้แทนจากตำบลต่าง ๆ เลือกตำแหน่งสูงสุด ซึ่งเรียกว่า “เฮ็ดมัน” (Hetman) แต่เนื่องจากสาธารณรัฐคอสแซ็คเป็นรัฐทางการทหารอย่างเต็มตัว จึงทำให้การเลือก “เฮ็ดมัน” จำกัดอยู่เฉพาะผู้รับราชการทหารคอสแซ็คเท่านั้น

2.2 ประเทศอังกฤษ (ค.ศ. 1265) แม้จะมีการจัดตั้งรัฐสภาที่มาจากการเลือกตั้งก็จริง แต่ขึ้นอยู่กับความพึงพอใจของกษัตริย์ มากกว่าเสียงของประชาชน ดังนั้นภายหลังจากมีการปฏิวัติ ในปี ค.ศ. 1688 และมีการบังคับใช้พระราชบัญญัติสิทธิในปี ค.ศ. 1689 ทำให้ประชาชนมีสิทธิในการเลือกสมาชิกรัฐสภาเพิ่มมากขึ้นทีละน้อย จนกระทั่งกษัตริย์เป็นประมุขแต่เพียงในนามเท่านั้น

2.3 สหพันธ์ไอโรควอยิส (Inqeeois Confederacy) รูปแบบประชาธิปไตยของสหพันธ์ ไอโรควอยิสปรากฏในแบบการปกครอง “ระบบชนเผ่า” ซึ่งผู้ที่จะสามารถเป็นผู้นำได้ต้องมาจาก สมาชิกเพศชายของ “ชนเผ่า” เท่านั้น

3. คริสต์ศตวรรษที่ 18 – 19

ในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 18-19 ก็ได้เห็นพัฒนาการของระบอบประชาธิปไตยชัดเจนขึ้น สมบูรณ์ขึ้นกว่ายุคกลางในหลายประเทศ ถึงแม้ว่าจะเป็นประชาธิปไตยที่เคารพเสียงส่วนน้อยก็ตาม เช่น

3.1 ประเทศสหรัฐอเมริกา (ค.ศ. 1788) แม้ว่าจะไม่มีคำจำกัดความของคำว่าประชาธิปไตย แต่ว่าเหล่าผู้ก่อตั้งสหรัฐอเมริกาได้กำหนดรากฐานของแนวปฏิบัติของอเมริกันเกี่ยวกับเสรีภาพและความเท่าเทียมให้กับบุรุษเจ้าของที่ดินผิวขาว รัฐธรรมนูญแห่งสหรัฐอเมริกา ซึ่งมีผลบังคับใช้ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1788 เป็นต้นมา ได้กำหนดให้มีรัฐบาลที่มาจากกาเลือกตั้ง รวมไปถึงการปกป้องสิทธิและเสรีภาพของประชาชน

3.2 ประเทศฝรั่งเศส (ค.ศ. 1789) ในปี ค.ศ. 1789 ภายหลังจากการปฏิวัติฝรั่งเศส ได้มีการประกาศใช้คำประกาศว่าด้วยสิทธิมนุษยชนและสิทธิพลเมือง และมีการเลือกตั้งสมัชชาแห่งชาติฝรั่งเศส โดยบุรุษทุกคน แต่ก็มีอายุไม่ยืนยาวนานัก

3.3 ประเทศนิวซีแลนด์ (ค.ศ. 1867) นิวซีแลนด์ได้ให้สิทธิการเลือกตั้งกับชาวเมารีพื้นเมือง ในปี ค.ศ. 1867 ชายผิวขาวในปี พ.ศ. 1876 และผู้หญิงในปี ค.ศ. 1893 ซึ่งนับเป็นประเทศแรกๆ ที่ให้สิทธิการเลือกตั้งกับพลเมืองทั้งหมด แต่สตรียังไม่ได้รับอนุญาตให้สมัครรับเลือกตั้งได้จนกระทั่งปี ค.ศ. 1910

สรุป

ในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 ประชาธิปไตยที่เคารพเสียงข้างน้อยยังคงมีอายุสั้นและหลายประเทศมักจะกล่าวอ้างว่าตนได้ให้สิทธิการเลือกตั้งกับพลเมืองทั้งหมดแล้ว

4. ช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 20

4.1 ในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 20 ได้มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการปกครองเป็นระบอบประชาธิปไตยที่เคารพสิทธิของเสียงข้างน้อยจำนวนมาก จนทำให้เกิด “กระแสประชาธิปไตย” ซึ่งประสบความสำเร็จในหลายพื้นที่ของโลก ซึ่งมักเป็นผลมาจากสงคราม การปฏิวัติ การปลดปล่อยอาณานิคมและสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจและศาสนา

ภายหลังจากการสิ้นสุดของสงครามโลกครั้งที่หนึ่ง และการล่มสลายของจักรวรรดิออสเตรีย-ฮังการี และจักรวรรดิออตโตมัน ทำให้เกิดรัฐชาติจำนวนมากในทวีปยุโรป ซึ่งส่วนใหญ่มีการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ในช่วงคริสต์ทศวรรษ 1920 ระบอบประชาธิปไตยได้เจริญขึ้น แต่ผลของภาวะเศรษฐกิจตกต่ำครั้งใหญ่ ได้ทำให้ความเจริญดังกล่าวหยุดชะงักลง และประเทศในแถบยุโรป ละตินอเมริกา และเอเชีย ได้เปลี่ยนแปลงรูปแบบไปสู่การปกครองในระบอบเผด็จการมากขึ้น ทำให้เกิดเป็นสิทธิฟาสซิสต์ ในนาซีเยอรมนี อิตาลี สเปนและโปรตุเกส รวมไปถึงรัฐเผด็จการในแถบคาบสมุทรบอลติก คาบสมุทรบอลข่าน บราซิล คิวบา สาธารณรัฐจีนและญี่ปุ่น เป็นต้น

ภายหลังจากการสิ้นสุดของสงครามโลกครั้งที่สอง ทำให้เกิดผลกระทบในด้านตรงกันข้ามในทวีปยุโรปตะวันตก ความสำเร็จในการสร้างระบอบประชาธิปไตยในออสเตรีย อิตาลี และญี่ปุ่นสมัยยึดครอง ซึ่งได้เป็นต้นแบบของทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครอง อย่างไรก็ตาม กลุ่มประเทศในยุโรปตะวันออก รวมไปถึงเขตยึดครองของโซเวียตในเยอรมันนี ซึ่งถูกบังคับให้มีการเปลี่ยนแปลงไปสู่การปกครองในระบอบ

คอมมิวนิสต์ตามค่ายตะวันออก หลังจากการสิ้นสุดของสงครามโลกครั้งที่สองยังส่งผลให้เกิดการปลดปล่อยอาณานิคม และประเทศเอกราชใหม่ส่วนใหญ่จะสนับสนุนให้มีการปกครองในระบบประชาธิปไตยและอินเดียได้กลายมาเป็นประเทศที่ปกครองในระบบประชาธิปไตยที่มีจำนวนประชากรมากที่สุดในโลกและดำเนินต่อไปอย่างไม่หยุดยั้ง ในช่วงหนึ่งทศวรรษภายหลังจากสงครามโลกครั้งที่สอง ชาติตะวันตกที่ปกครองในระบบประชาธิปไตยส่วนใหญ่ได้มีระบบเศรษฐกิจแบบผสม และดำเนินการตามรูปแบบรัฐสวัสดิการ สะท้อนให้เห็นถึงความสอดคล้องกันระหว่างราษฎรกับพรรคการเมืองในช่วงคริสต์ทศวรรษ 1950 และ 1960 เศรษฐกิจทั้งในกลุ่มประเทศตะวันตกและกลุ่มประเทศคอมมิวนิสต์ ในภายหลังเศรษฐกิจที่อยู่ภายใต้การควบคุมของรัฐบาลได้ลดลง เมื่อถึงปี ค.ศ.1960 รัฐบาลส่วนใหญ่ได้มีการปกครองในระบบประชาธิปไตย ถึงแม้ว่าประชากรส่วนใหญ่ของโลกจะยังคงมีการจัดการเลือกตั้งแบบตบตา และการปกครองในรูปแบบอื่น ๆ อยู่

กระแสของการเปลี่ยนแปลงไปสู่ระบอบประชาธิปไตย นำไปสู่ความเจริญก้าวหน้าของรูปแบบประชาธิปไตยที่เคารพสิทธิของเสียงข้างน้อยในหลายรัฐชาติ เริ่มจากสเปน โปรตุเกส ในปี ค.ศ. 1974 รวมไปถึงอีกหลายประเทศในทวีปอเมริกาใต้ เมื่อถึงปลายคริสต์ทศวรรษ 1970 และต้นคริสต์ทศวรรษ 1980 ซึ่งได้เปลี่ยนแปลงมาจากระบบเผด็จการทหาร มาเป็นรัฐบาลพลเรือน ตามด้วยประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ระหว่างช่วงต้นถึงกลางคริสต์ทศวรรษ 1980 และเนื่องจากความเสื่อมถอยทางเศรษฐกิจของสหภาพโซเวียต รวมไปถึงความขัดแย้งภายในทำให้สหภาพโซเวียตล่มสลายและนำไปสู่จุดสิ้นสุดของสงครามเย็น ตามมาด้วยการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองภายในกลุ่มประเทศยุโรปตะวันออก ในค่ายตะวันออกเดิม

นอกเหนือจากนั้น กระแสของระบอบประชาธิปไตย ได้แพร่ขยายไปถึงบางส่วนของทวีปแอฟริกา ในช่วงคริสต์ทศวรรษ 1990 โดยเฉพาะอย่างยิ่งในแอฟริกาใต้ ความพยายามบางประการในการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองยังพบเห็นอยู่ในอินโดนีเซีย ยูโกสลาเวีย ยูเครน เลบานอนและคีร์กีซสถาน

4.2 ระบอบประชาธิปไตยในประเทศไทย

ประเทศไทยได้เข้าสู่การปกครองระบอบประชาธิปไตยอย่างเป็นทางการในปี พ.ศ. 2475 สมัยรัชกาลที่ 7 โดยมีเหตุการณ์สำคัญที่แสดงถึงความพยายามที่จะพัฒนาประชาธิปไตยอย่างแท้จริง ดังนี้

1) เหตุการณ์สมัยประชาธิปไตย พ.ศ. 2475 – 2535 (สมัยรัชกาลที่ 7 – ก่อน 14 ตุลาคม 2516) รูปแบบการปกครองสมัยรัชกาลที่ 6 -7 ยังคงยึดรูปแบบการปกครองสมัยรัชกาลที่ 5 มีการปรับปรุงแก้ไขบ้างเพียงเล็กน้อย ทั้ง 2 พระองค์ได้ตระหนักถึงการเปลี่ยนแปลงการปกครองที่คงจะมีขึ้นในภายข้างหน้า สมัยรัชกาลที่ 6 ได้มีการจัดตั้ง “ดุสิตธานี” ให้เป็นนครจำลองในการปกครองแบบประชาธิปไตย จนเมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 หลังจากที่รัชกาลที่ 7 ทรงครองราชย์ได้ 7 ปี คณะผู้ก่อการซึ่งเรียกตัวเองว่า “คณะราษฎร” ประกอบด้วยทหารบก ทหารเรือและพลเรือน จำนวน 99 คน ได้ทำการยึดอำนาจและเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์หรือ “ราชาธิปไตย” มาเป็นระบบการปกครองแบบ “ประชาธิปไตย” และได้อัญเชิญรัชกาลที่ 7 ขึ้น เป็นกษัตริย์ภายใต้รัฐธรรมนูญ นับได้ว่ารัชกาลที่ 7 ทรงเป็นกษัตริย์องค์แรกในระบบประชาธิปไตย

2) มูลเหตุของการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475

1. ภาวะเศรษฐกิจตกต่ำทั่วโลก หลังสงครามโลก รัฐบาลต้องการลดรายจ่าย โดยปลดข้าราชการบางส่วนออก ผู้ถูกปลดไม่พอใจ
2. ผู้ที่ไปเรียนจากต่างประเทศเมื่อกลับมาแล้วต้องการเปลี่ยนแปลงประเทศให้ทันสมัยเหมือนประเทศที่เจริญแล้ว
3. ความเหลื่อมล้ำต่ำสูงระหว่างข้าราชการและประชาชน จึงต้องการสิทธิเสมอภาคกัน
4. ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ไม่สามารถแก้ปัญหาพื้นฐานชีวิตของราษฎรได้

3) ลักษณะการปกครองหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475

1. พระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขภายใต้รัฐธรรมนูญ
2. รัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดในการปกครองประเทศ
3. อำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชนชาวไทยและเป็นอำนาจสูงสุดในการปกครองประเทศ
4. ประชาชนใช้อำนาจอธิปไตยผ่านทางรัฐสภา รัฐบาลและศาล
5. ประชาชนมีสิทธิเสรีภาพเท่าเทียมกัน
6. ประชาชนเลือกตั้งตัวแทนในการบริหารประเทศ ซึ่งเรียกว่า รัฐบาล หรือคณะรัฐมนตรี
7. ในการบริหารราชการแผ่นดิน แบ่งเป็น 3 ส่วนคือ
 - 1) การปกครองส่วนกลาง แบ่งเป็น กระทรวง ทบวง กรมต่าง ๆ
 - 2) การปกครองส่วนภูมิภาค แบ่งเป็น จังหวัด และอำเภอ
 - 3) การปกครองส่วนท้องถิ่นแบ่งเป็นองค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาล สุขาภิบาล และองค์การบริหารส่วนตำบล

การเปลี่ยนแปลงการปกครองของไทยเป็นไปอย่างสงบไม่รุนแรงเหมือนบางประเทศอย่างไรก็ตาม ลักษณะการเมืองการปกครองมิได้เป็นประชาธิปไตยโดยสมบูรณ์ อำนาจบางส่วนตกอยู่กับผู้นำทางการเมืองหรือผู้บริหารประเทศ มีการขัดแย้งกันในด้านนโยบายมีการแย่งชิงผลประโยชน์ เป็นเหตุให้เกิดการปฏิวัติรัฐประหารขึ้นหลายครั้งระบบการปกครองของไทย จึงมีลักษณะกลับไปกลับมาระหว่างประชาธิปไตยกับคณาธิปไตย (การปกครองโดยคณะปฏิวัติ)

4. ประชาธิปไตย หลัง 14 ตุลาคม 2516

จอมพลถนอม กิตติขจร ได้ขึ้นเป็นนายกรัฐมนตรี เมื่อปี 2511 หลังมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2511 ซึ่งใช้เวลาร่างถึง 10 ปี แต่หลังจากบริหารประเทศมาเพียง 3 ปีเศษ จอมพลถนอม กิตติขจร และคณะได้ทำการปฏิวัติตนเองและล้มเลิก รัฐธรรมนูญฉบับนี้ เมื่อวันที่ 17 พฤศจิกายน 2514 และได้เข้าควบคุมการบริหารประเทศ ในฐานะหัวหน้าคณะปฏิวัติ การบริหารประเทศโดยคณะปฏิวัติ ซึ่งนำโดย จอมพลถนอม กิตติขจร จอมพลประภาส จารุเสถียร และ พ.อ.ณรงค์ กิตติขจร หรือกลุ่มถนอม ประภาส - ณรงค์ ถูกมองว่าเป็นการทำการปฏิวัติเพื่อผลประโยชน์ของตนเองและกลุ่ม มีการคอร์รัปชันเกิดขึ้นมากมายในที่สุด นิสิต นักศึกษาและประชาชนได้ร่วมกันเรียกร้องรัฐธรรมนูญและขับไล่

รัฐบาลจมนำไปสู่เหตุการณ์นองเลือดในวันที่ 14 ตุลาคม 2516 ซึ่งเรียกเป็น “วันมหาวิปโยค” และในที่สุดจอมพลถนอม กิตติขจร และคณะต้องลาออกจากตำแหน่งและเดินทางออกนอกประเทศภายหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516

นายสัญญา ธรรมศักดิ์ ได้ขึ้นเป็นนายกรัฐมนตรีระยะหนึ่งในระยะนี้ถือว่าเป็นการตื่นตัวในทางประชาธิปไตยอย่างมาก มีการเรียกร้องสิทธิเสรีภาพมากขึ้น มีการจัดหยุดงาน (Strife) มีการแสดงออกในทางเสรีภาพด้านการพูด การเขียน จำนวนหนังสือพิมพ์ได้มีออกจำหน่ายมากขึ้น มีกลุ่มพลังทางการเมืองเกิดขึ้นมากมาย มีการเดินขบวน เพื่อเรียกร้องสิทธิและผลประโยชน์หลายครั้งเหตุการณ์เหล่านี้ได้สร้างความเบื่อหน่ายให้กับประชาชนเรื่อยมา อีกทั้งคุณภาพของผู้แทนราษฎรไม่ดีไปกว่าเดิม นิสิตนักศึกษาได้เข้าไปยุ่งเกี่ยวในเหตุการณ์วุ่นวายต่าง ๆ

จนในที่สุดเกิดวิกฤติการณ์นองเลือด 6 ตุลาคม 2519 ทหารในนาม “คณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน” ได้เข้ายึดอำนาจจากรัฐบาล ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช และคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดินได้แต่งตั้งนายธานินทร์ กรัยวิเชียร เป็นนายกรัฐมนตรี นายธานินทร์ กรัยวิเชียร บริหารประเทศมาได้เพียง 1 ปี

คณะปฏิรูปฯ ได้ยึดอำนาจอีกครั้งหนึ่ง และครั้งหลังนี้ได้แต่งตั้งพลเอก เกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ เป็นนายกรัฐมนตรี พลเอก เกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ เป็นนายกรัฐมนตรีถึงวันที่ 29 กุมภาพันธ์ 2523 จึงได้ลาออกจากตำแหน่ง พลเอก เปรม ติณสูลานนท์ ได้ขึ้นเป็นนายกรัฐมนตรีต่อจาก พลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ ดำรงตำแหน่งมาจนถึงวันที่ 4 สิงหาคม 2531 รวมระยะเวลา 8 ปีเศษ ได้มีการปรับปรุงคณะรัฐบาลหลายครั้ง ในระหว่างดำรงตำแหน่ง มีผู้พยายามทำการรัฐประหารถึง 2 ครั้ง แต่ไม่สำเร็จสมัยพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ได้ชื่อว่าเป็นหัวเลี้ยวหัวต่อที่สำคัญทางด้านการเมืองการปกครองมีการพัฒนาโครงสร้างทางการเมืองให้เข้มแข็ง รวมถึงการพัฒนาโครงสร้างทางด้านเศรษฐกิจและสังคมของประเทศให้ก้าวหน้าด้วย

พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ได้ขึ้นเป็นนายกรัฐมนตรี ต่อจากพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เมื่อวันที่ 4 สิงหาคม 2531 และถือได้ว่าเป็นคณะรัฐมนตรีที่มาจาก การเลือกตั้ง ซึ่งเป็นความชอบธรรมในกระบวนการบริหารตามระบอบประชาธิปไตย

รัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ได้ถูกคณะทหารซึ่งเรียกตนเองว่า คณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติทำการยึดอำนาจ เมื่อวันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2534 และได้แต่งตั้งให้นายอานันท์ ปันยารชุน เป็นนายกรัฐมนตรี

คณะรัฐบาลของนายอานันท์ ปันยารชุน ทำการบริหารประเทศมาได้ปีเศษจึงพ้นจากตำแหน่งไปเมื่อมีรัฐบาลชุดใหม่ นำโดย พลเอกสุจินดา คราประยูร เป็นนายกรัฐมนตรี

รัฐบาลโดยพลเอก สุจินดา คราประยูร ไม่ได้ผ่านการเลือกตั้งจึงถูกต่อต้านจากพรรคการเมืองบางพรรค นิสิตนักศึกษาและประชาชนบางกลุ่ม จนนำไปสู่เหตุการณ์ “พฤษภาทมิฬ” เมื่อวันที่ 15 - 17 พฤษภาคม 2535 ในที่สุด พลเอกสุจินดา คราประยูร ได้ลาออกจากตำแหน่ง

นายอานันท์ ปันยารชุน ได้กลับมาเป็นนายกรัฐมนตรีอีกครั้งหนึ่ง โดยมีเป้าหมายสำคัญที่การยุบสภาเพื่อเลือกตั้งใหม่และเมื่ออยู่ในตำแหน่งได้ประมาณ 3 เดือนเศษ จึงได้ทำการยุบสภา เมื่อมีการเลือกตั้งใหม่ นายชวน หลีกภัย ได้เป็นนายกรัฐมนตรี ตั้งแต่วันที่ 23 กันยายน 2535 เป็นต้นมา

5. ประชาธิปไตยกับการมีส่วนร่วมในประเทศไทย

การเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในทางการเมืองเป็นพัฒนาการมีส่วนร่วมในทางการเมืองไทยแบบพหุนิยม (Pluralism) หรือเป็นแนวความคิดที่เคารพความแตกต่าง (Difference) และความหลากหลาย (Diversity) ในมิติต่าง ๆ ของผู้คนในสังคมตั้งแต่การเมือง ชีวิตทางสังคม และวัฒนธรรม (ธีรยุทธ บุญมี , 2543) อันเป็นการส่งเสริมให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการผลักดันหรือการพัฒนาทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคม ก่อให้ชุมชนเข้มแข็ง หรือที่เรียกว่า “**ประชาสังคม**” ในปัจจุบัน ทั้งนี้ ได้มีการนำเสนอแนวความคิดเรื่องพหุนิยมกันมาตั้งแต่ยุคแห่งการต่อสู้เพื่อประชาธิปไตย 14 ตุลาคม 2516 แต่ช่วงนั้นอุดมการณ์ประชาธิปไตยได้เลือนหายไป โดยมีแนวความคิดเกี่ยวกับสังคมนิยมมาแทนที่

จนกระทั่งทศวรรษที่ผ่านมา (นับจากเหตุการณ์พฤษภา 2535) เป็นช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อของการปฏิรูปการเมืองไทย ประชาชนนักการเมือง นักวิชาการ สื่อมวลชน องค์กรเอกชนและสภาาร่างรัฐธรรมนูญได้ให้ความสำคัญกับ “**การมีส่วนร่วมในทางการเมือง**” (Political Participation) มากเป็นพิเศษ จนดูเหมือนว่าจะเป็นคำที่มีความหมายยิ่งใหญ่ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 นับตั้งแต่การบับเบ็งต้นของร่างรัฐธรรมนูญ เจตจำนงของสภาาร่างรัฐธรรมนูญ สารสำคัญของรัฐธรรมนูญจึงล้วนแต่มีผลให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในทางการเมืองทุกระดับในกระบวนการทางการเมืองมากยิ่งขึ้น และยังได้ขยายการรับรองสิทธิขั้นพื้นฐาน (Basic Rights or Fundamental Rights) สิทธิในการแสดงความคิดเห็น โดยการพูด การเขียน การพิมพ์ การโฆษณา และการสื่อความหมาย โดยวิธีอื่น เป็นต้น และสิทธิของพลเมือง (Citizen’s Rights) เช่น สิทธิออกเสียงเลือกตั้งและสมัครรับเลือกตั้ง เสรีภาพในการรวมกันเป็นพรรคการเมือง เป็นต้น เพื่อเอื้อประโยชน์ต่อการมีส่วนร่วมในทางการเมืองของประชาชน

ตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 นั้น นับเป็นคุณูปการอันยิ่งใหญ่ของการปฏิรูปการเมือง มีผลให้ประชาชนมีช่องทางเข้ามีส่วนร่วมในทางการเมือง ในทุกมิติแห่งกระบวนการทางการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยทั้งในแนวนราบ (รูปแบบหรือวิธีการ) และแนวตั้ง (ขอบเขตหรือจำนวนของประชาชนผู้มีสิทธิส่วนร่วมในทางการเมือง) โดยบัญญัติไว้ชัดเจนในหมวด 5 แนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ มาตรา 76 ดังนี้

“มาตรา 76 รัฐต้องส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำหนดนโยบาย การตัดสินใจทางการเมือง การวางแผนพัฒนาทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม รวมทั้งการตรวจสอบการใช้ อำนาจรัฐทุกระดับ”

นอกจากนั้น บทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญฉบับใหม่อีกหลายมาตราก็ได้เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในทางการเมืองอย่างเป็นรูปแบบเด่นชัดอย่างที่ไม่เคยปรากฏมาก่อนในรัฐธรรมนูญทั้ง 15 ฉบับที่ประเทศไทยเคยใช้มา สิทธิมีส่วนร่วมในทางการเมืองของประชาชนตามรัฐธรรมนูญฉบับใหม่จึงได้เปิดกว้างขึ้นทั้งด้านรูปแบบหรือวิธีการของการมีส่วนร่วมในทางการเมืองของประชาชน และขอบเขตกลุ่มหรือจำนวนของประชาชนผู้มีสิทธิส่วนร่วมในทางการเมือง ก่อให้เกิด “**ระบอบประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม**” (Participatory Democracy) และสร้าง “**ระบบพหุการเมือง**” (Plural Politics) ที่นำไปสู่ “**การเมืองภาคประชาชน**”

สรุป

จนถึงปัจจุบันนี้ ทั่วโลกได้มีประเทศที่ปกครองในระบอบประชาธิปไตย จำนวน 123 ประเทศ (ค.ศ. 2007) และกำลังมีจำนวนเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ซึ่งได้มีการคาดเดากันว่า กระแสดังกล่าวจะเกิดขึ้นต่อไป ในอนาคตที่ซึ่งประชาธิปไตยที่เคารพสิทธิของเสียงข้างน้อยจะกลายเป็นมาตรฐานสากลสำหรับสังคม มนุษยชาติสมมุติฐานดังกล่าวเป็นหัวใจหลักของทฤษฎี “จุดสิ้นสุดของประวัติศาสตร์” โดยฟรานซิส ฟุกุยะมะ ซึ่งทฤษฎีดังกล่าวเป็นการวิพากษ์วิจารณ์บรรดาผู้ที่เกรงกลัวว่าจะมีวิวัฒนาการของประชาธิปไตยที่เคารพสิทธิของเสียงข้างน้อยไปยังยุคหลังประชาธิปไตยและผู้ชี้ให้เห็นถึงประชาธิปไตยไม่เสรี

เรื่องที่ 4 เหตุการณ์สำคัญทางการเมืองการปกครองของประเทศไทย

ประเทศไทยแม้จะมีการปกครองระบอบประชาธิปไตยโดยมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขและมี นายกรัฐมนตรีเป็นหัวหน้าสูงสุดของรัฐบาลมาตั้งแต่ปีพุทธศักราช 2475 แล้วก็ตาม ยังพบว่าเหตุการณ์สำคัญทางการเมืองการปกครองของประเทศไทยต่อมา โดยมีทั้งการกบฏปฏิวัติและรัฐประหาร ซึ่งล้วนแต่เป็นการใช้กำลังอำนาจที่ไม่ถูกต้องตามรัฐธรรมนูญเข้ายึดอำนาจทั้งสิ้น นอกจากนี้ยังพบว่าการใช้กำลังอำนาจมีความหมายแตกต่างกันออกไป กล่าวคือ บางครั้งเป็น “การปฏิวัติ” เพื่อไล่นักการเมืองที่คดโกงออกไปเท่านั้น หรือบางครั้งหากกลุ่มที่ต้องการยึดอำนาจทางการเมืองแต่ทำไม่สำเร็จก็จะถูกเรียกว่า “กบฏ” แต่ถ้าสามารถยึดอำนาจทางการเมืองสำเร็จ มีการเปลี่ยนแปลง แต่ยังคงใช้รัฐธรรมนูญฉบับเก่าหรือใช้รัฐธรรมนูญฉบับใหม่ เพื่อให้มีการเลือกตั้งในระยะเวลาที่ไม่ยาวนานนักก็จะเรียกการกระทำครั้งนี้ว่า “รัฐประหาร” ซึ่งบางครั้งก็มีการให้ความหมายผิดจากการกระทำครั้งนี้ว่าเป็น “การปฏิวัติ” ก็คือ การใช้อำนาจ การยึดอำนาจทางการเมือง แล้วทำการเปลี่ยนแปลงผู้นำการปกครอง ซึ่งแท้จริงแล้วการเปลี่ยนแปลงรัฐบาลบ่อยครั้งที่เกิดขึ้นในประเทศไทยมาจาก “การแย่งชิงอำนาจ” ของกลุ่มที่มีอำนาจอย่างไรก็ตามเหตุการณ์สำคัญทางการเมืองการปกครองของประเทศไทยภายหลังปีพุทธศักราช 2475 มีดังนี้

1. กบฏบวรเดช พ.ศ. 2476

ผู้นำการเปลี่ยนแปลง คือ พลเอกพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าบวรเดชและพระยาศรีสิทธิสงคราม (ถีน ท้าวราม)

สาเหตุของการเปลี่ยนแปลง คือ เพื่อล้มล้างการปกครองระบอบประชาธิปไตยและนำประเทศกลับสู่การปกครองระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์

ผลของการเปลี่ยนแปลง คือ การปฏิวัติครั้งนี้ล้มเหลว ฝ่ายกบฏถูกฝ่ายรัฐบาลปราบปรามได้สำเร็จ

2. การรัฐประหาร พ.ศ. 2490

ผู้นำการเปลี่ยนแปลง คือ พันเอกหลวงกาจสงครามและพลโทผิน ชุณหะวัณ

สาเหตุของการเปลี่ยนแปลง กรณีสวรรคตของรัชกาลที่ 8 และปัญหาการฉ้อราษฎร์บังหลวง

ผลของการเปลี่ยนแปลง ทำให้จอมพล ป.พิบูลสงครามกลับมามีบทบาททางการเมืองอีกครั้ง และกลุ่มชอวยราชครุมีบทบาทสำคัญทางการเมืองมากขึ้น ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกาแน่นแฟ้นมาก

3. การรัฐประหาร พ.ศ. 2501

ผู้นำการเปลี่ยนแปลง คือ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์

สาเหตุของการเปลี่ยนแปลง อ้างสาเหตุจากภัยคุกคามของลัทธิคอมมิวนิสต์

ผลของการเปลี่ยนแปลง ทำให้ประเทศไทยเข้าสู่ระบอบเผด็จการอำนาจนิยม

4. วันมหาวิปโยค 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516

ผู้นำการเปลี่ยนแปลง คือ ประชาชน นิสิต นักศึกษา

สาเหตุของการเปลี่ยนแปลง เพื่อต่อต้านเผด็จการทหารที่ครอบงำและลิดรอนสิทธิเสรีภาพทางการเมืองของประชาชน

ผลของการเปลี่ยนแปลง ประเทศไทยเข้าสู่ระบอบประชาธิปไตยอย่างสมบูรณ์ ประชาชนมีเสรีภาพในการแสดงออกทางการเมืองอย่างกว้างขวาง และมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2517 (ที่ถือว่ามีความเป็นประชาธิปไตยมากที่สุดฉบับหนึ่ง)

5. เหตุการณ์ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519

ผู้นำการเปลี่ยนแปลง คือ พลเรือเอกสงัด ชลออยู่

สาเหตุของการเปลี่ยนแปลง อ้างว่านิสิตนักศึกษาที่เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในวันที่ 14 ต.ค. 2516 ได้รับการสนับสนุนจากคอมมิวนิสต์

ผลของการเปลี่ยนแปลง ระบอบประชาธิปไตยถูกล้มล้างและกลับไปสู่การปกครองแบบเผด็จการอำนาจนิยมอีกครั้ง สภาพการเมืองขาดเสถียรภาพและเกิดความแตกแยกอย่างรุนแรง

6. การรัฐประหาร พ.ศ. 2520

ผู้นำการเปลี่ยนแปลง คือ พลเรือเอกสงัด ชลออยู่

สาเหตุการเปลี่ยนแปลง การคัดค้านนโยบายแบบขวาจัดของนายธานินทร์ กรัยวิเชียร

(เผด็จการโดยพลเรือน)

ผลของการเปลี่ยนแปลง มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2521 พลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ และพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เป็นนายกรัฐมนตรีคนต่อมา

7. การรัฐประหาร พ.ศ. 2534 (รสช.)

ผู้นำการเปลี่ยนแปลง คือ พลเอกสุนทร คงสมพงษ์, พลเอกสุจินดา คราประยูร, พลอากาศเอก เกษตร โรจนนิล

สาเหตุของการเปลี่ยนแปลง การฉ้อราษฎร์บังหลวงของคณะรัฐบาลที่มีพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ เป็นนายกรัฐมนตรี

ผลของการเปลี่ยนแปลง นายอานันท์ ปันยารชุน ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นนายกรัฐมนตรี

8. เหตุการณ์พฤษภาทมิฬ (17 – 19 พ.ค. 2535)

ผู้นำการเปลี่ยนแปลง คือ ประชาชนทั่วไป นักเรียน นักศึกษา

สาเหตุของการเปลี่ยนแปลง นักศึกษา ประชาชนและนักการเมืองบางกลุ่มร่วมกันต่อต้านการเข้าดำรงตำแหน่งผู้นำของพลเอกสุจินดา คราประยูร

ผลของการเปลี่ยนแปลง เกิดเหตุการณ์นองเลือดอีกครั้ง และนายอานันท์ ปันยารชุน กลับเข้ามาดำรงตำแหน่งนายกฯ อีกวาระหนึ่ง

กบฏ 12 ครั้ง – ปฏิวัติ 1 ครั้ง – รัฐประหาร 8 ครั้ง

การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนรัฐบาลหรือคณะผู้ปกครองหรือการเปลี่ยนกติกาการปกครองหรือรัฐธรรมนูญย่อมเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้ในทุกประเทศปกติรัฐธรรมนูญของแต่ละประเทศย่อมกำหนดวิธีการเปลี่ยนแปลงไว้ เช่น ให้มีการเลือกตั้งทั่วไปทุก 4 ปี หรือ 5 ปี หรือเลือกประธานาธิบดีทุก 4 ปี หรือ 6 ปี เพื่อให้โอกาสประชาชนตัดสินใจว่าจะให้บุคคลใดหรือกลุ่มพรรคการเมืองใดได้เป็นผู้ปกครอง และกำหนดวิธีการเปลี่ยนแปลงหลักการหรือสาระของรัฐธรรมนูญหรือแม้กระทั่งสร้างรัฐธรรมนูญใหม่แทนฉบับเดิม

การเปลี่ยนแปลงตามกระบวนการดังกล่าวข้างต้นถือว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงโดยสันติวิธีและเป็นวิถีทางที่ถูกต้องตามกฎหมาย อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงอีกวิธีหนึ่งก็คือว่าเป็นวิธีการรุนแรงและไม่ถูกต้องตามกฎหมาย นั่นก็คือ การใช้กำลังเข้าข่มขู่ เช่น ใช้กองกำลังติดอาวุธเข้ายึดอำนาจจากรัฐบาลเดิมไล่คณะรัฐมนตรีออกไปและตั้งคณะรัฐมนตรีใหม่ โดยกลุ่มของคนที่ยึดอำนาจเข้ามาแทนที่หรือยกเลิกรัฐธรรมนูญฉบับเดิมแล้วร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ วางกฎและกติกาดำเนินการที่กลุ่มผู้มีอำนาจปรารถนา โดยปกติคณะหรือกลุ่มบุคคลที่จะเข้ามาเปลี่ยนแปลงด้วยวิธีนี้ จะต้องมียึดกำลังติดอาวุธเข้าปฏิบัติการ มิฉะนั้นแล้วก็ยากที่จะสำเร็จและถึงมีกำลังก็ไม่อาจไม่สำเร็จเสมอไปเพราะมีองค์ประกอบการสนับสนุนหรือต่อต้านจากประชาชนเข้ามาเป็นปัจจัยประกอบด้วย

ปัญหาที่เกิดขึ้นกับประเทศที่ไม่มีเสถียรภาพทางการเมืองก็คือว่า การเปลี่ยนรัฐบาลหรือผู้ปกครองประเทศมักไม่เป็นไปตามกติกา หรือระเบียบแบบแผนโดยสันติวิธี ตรงกันข้ามมักเกิดการแย่งชิงอำนาจด้วยการใช้กำลังอยู่เนือง ๆ ไม่ว่าจะไปในรูปของการจลาจลกบฏ ปฏิวัติหรือรัฐประหารความหมายของคำเหล่านี้เหมือนกันในแง่ที่ว่าเป็นการใช้กำลังอาวุธยึดอำนาจทางการเมือง แต่มีความหมายต่างกันในด้านผลของการใช้กำลังความรุนแรงนั้น หากทำการไม่สำเร็จจะถูก เรียกว่า **กบฏจลาจล** (rebellion) ถ้าการยึดอำนาจนั้นสัมฤทธิ์ผล และเปลี่ยนเพียงรัฐบาลเรียกว่า รัฐประหาร (coup d'etat) แต่ถ้ารัฐบาลใหม่ได้ทำการเปลี่ยนแปลงมูลฐานระบอบการปกครอง ก็นับว่าเป็นการปฏิวัติ

ในการเมืองไทยคำว่า ปฏิวัติ กับรัฐประหารมักใช้ปะปนกัน แล้วแต่ผู้ยึดอำนาจได้นั้นจะเรียกตัวเองว่าอะไร เท่าที่ผ่านมามักนิยมใช้คำว่า ปฏิวัติเพราะเป็นคำที่ดูขึงขังน่าเกรงขามเพื่อความสะดวกในการอ้างไว้ซึ่งอำนาจที่ได้มานั้น ทั้งที่โดยเนื้อแท้แล้ว นับแต่มีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง 24 มิถุนายน 2475 ซึ่งอาจถือได้ว่าเป็นการปฏิวัติที่แท้จริงครั้งเดียวที่เกิดขึ้นในประเทศไทย การยึดอำนาจโดยวิธีการใช้กำลังครั้งต่อ ๆ มาในทางรัฐศาสตร์ถือว่าเป็นเพียงการรัฐประหารเท่านั้น เพราะผู้ยึดอำนาจได้นั้นไม่ได้ทำการเปลี่ยนแปลงหลักการมูลฐานของระบอบการปกครองเลย

ดังนั้น เพื่อให้สอดคล้องกับพฤติกรรมทางการเมืองและมีให้สัมพันธ์กับการใช้ชื่อเรียกตัวเองของคณะที่ทำการยึดอำนาจทั้งหลาย อาจสรุปความหมายแคบ ๆ โดยเฉพาะเจาะจงสำหรับคำว่า ปฏิวัติ และรัฐประหาร ในบรรยากาศการเมืองไทย เป็นดังนี้ คือ

“ปฏิวัติ” หมายถึง การยึดอำนาจโดยวิธีการที่ไม่ถูกต้องตามรัฐธรรมนูญ ยกเลิกรัฐธรรมนูญที่ใช้ใช้อาจมีหรือไม่มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับใหม่ และรัฐบาลใหม่ได้ทำการเปลี่ยนแปลงฐานะระบอบการปกครอง เช่น เปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ เป็นระบอบประชาธิปไตยหรือคอมมิวนิสต์ ฯลฯ

ส่วน **“รัฐประหาร”** หมายถึง การยึดอำนาจโดยวิธีการที่ไม่ถูกต้องตามรัฐธรรมนูญ แต่ยังคงใช้รัฐธรรมนูญฉบับเก่าต่อไป หรือประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับใหม่ เพื่อให้มีการเลือกตั้งเกิดขึ้นในระยะเวลาไม่นานนัก ในประเทศไทย ถือได้ว่า มีการปฏิวัติเกิดขึ้นครั้งแรกและครั้งเดียว คือ การเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475 โดยคณะราษฎร จากระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตย และมีการกบฏเกิดขึ้น 12 ครั้ง และรัฐประหาร 8 ครั้ง ดังนี้

กบฏ 12 ครั้ง

- กบฏ ร.ศ. 130
- กบฏบวรเดช (11 ตุลาคม 2476)
- กบฏนายสิบ (3 สิงหาคม 2478)
- กบฏพระยาทรงสุรเดช หรือกบฏ 18 ศพ (29 มกราคม 2482)
- กบฏเสนานิการ (1 ตุลาคม 2491)
- กบฏแบ่งแยกดินแดน (พ.ย. 2491)
- กบฏวังหลวง (26 กุมภาพันธ์ 2492)
- กบฏแมนฮัตตัน (29 มิถุนายน 2494)
- กบฏสันติภาพ (8 พฤศจิกายน 2497)
- กบฏ 26 มีนาคม 2520
- กบฏยังเตอร์ก (1- 3 เมษายน 2524)
- กบฏทหารนอกราชการ (9 กันยายน 2528)

รัฐประหาร 8 ครั้ง

- พ.อ.พระยาพหลฯ ทำการรัฐประหาร (20 มิ.ย. 2476)
- พล.ท.ผิน ชุณหะวัณ และคณะนายทหารบก ทำการรัฐประหาร (8 พ.ย. 2490)
- จอมพล ป.พิบูลสงคราม ทำการรัฐประหาร (29 พ.ย. 2494)
- จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ทำการรัฐประหาร (16 กันยายน 2500)
- จอมพลถนอม กิตติขจร ทำการรัฐประหาร (20 ตุลาคม 2501)
- จอมพลถนอม กิตติขจร ทำการรัฐประหาร (17 พฤศจิกายน 2514)
- พล.ร.อ. สังกัด ชะลออยู่ ทำการรัฐประหาร (20 ตุลาคม 2520)

พล.อ. สุนทร คงสมพงษ์ ทำการรัฐประหาร (23 กุมภาพันธ์ 2534)
คณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขทำการ
รัฐประหาร (19 กันยายน 2549)

กิจกรรม

ให้ผู้เรียนตอบคำถามต่อไปนี้แล้วบันทึกผลการเรียนรู้ลงในแบบบันทึกผลการเรียนรู้
เรื่อง เหตุการณ์ที่สำคัญทางการเมืองการปกครองของไทย

- 1. ให้ผู้เรียนสรุปเหตุการณ์ทางการเมืองการปกครองของประเทศไทยในช่วงปี 2475 จนถึงปี 2550
ที่ผู้เรียนเห็นว่าเป็นเหตุการณ์รัฐประหารเท่านั้น

.....

.....

.....

.....

.....

- 2. ให้ผู้เรียนวิเคราะห์เหตุการณ์ทางการเมืองของไทยในปัจจุบัน (ปี 2551 – 2552) ว่าเป็นอย่างไร
เพียงสั้น ๆ

.....

.....

.....

.....

.....

แบบบันทึกผลการเรียนรู้

เรื่อง เหตุการณ์สำคัญทางการเมืองการปกครองของไทย

สรุปเหตุการณ์สำคัญทางการเมืองของไทยระหว่างปี พ.ศ. 2475 – 2549 เฉพาะเหตุการณ์ที่เป็น
รัฐประหาร

.....

.....

.....

.....

.....

วิเคราะห์เหตุการณ์ทางการเมืองของไทยในปัจจุบัน (ปี 2551 – 2552)

.....

.....

.....

.....

.....

เรื่องที่ 5 เหตุการณ์สำคัญทางการเมืองการปกครองของโลก ที่ส่งผลกระทบต่อประเทศไทย

เหตุการณ์สำคัญทางการเมืองการปกครองของโลก นับเป็นมูลเหตุใหญ่ที่ทำให้สังคมไทยเกิดการเปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะอย่างยิ่งส่งผลกระทบต่อการเมืองการปกครองและเศรษฐกิจของประเทศไทยอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ซึ่งเหตุการณ์สำคัญต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในช่วงศตวรรษที่ 20 (ค.ศ. 1900 – 2000) ดังนี้

1. สงครามโลกครั้งที่ 1 (ค.ศ. 1914 – 1918)

สงครามโลกครั้งที่ 1 เพิ่มความขัดแย้งระดับโลกที่เกิดขึ้น ตั้งแต่ค.ศ. 1914 ระหว่างฝ่ายพันธมิตรและฝ่ายมหาอำนาจกลาง ซึ่งไม่เคยปรากฏสงครามขนาดใหญ่ที่มีทหารหรือสมรภูมิที่เกี่ยวข้องมากขนาดนี้มาก่อน นับยุคสมัยแห่งความหายนะ โดยสาเหตุของการเกิดสงครามครั้งนี้ เกิดจากความขัดแย้งทางการเมืองของทวีปยุโรป ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการสิ้นสุดของระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ของยุโรปและการสิ้นสุดของ “จักรวรรดิออตโตมัน” อันเป็นต้นเหตุของการปฏิวัติรัสเซีย

นอกจากนี้การพ่ายแพ้ของประเทศเยอรมนีในสงครามครั้งนี้ ส่งผลให้เกิดลัทธิชาตินิยมขึ้นในประเทศ อันเป็นจุดเริ่มต้นของสงครามโลกครั้งที่ 2 (ค.ศ. 1939)

2. สงครามโลกครั้งที่ 2 (ค.ศ. 1939 – 1945)

สงครามโลกครั้งที่ 2 อุบัติขึ้นอีกครั้งในเดือนกันยายน ค.ศ. 1939 นับเป็นการประลองความยิ่งใหญ่อีกครั้งระหว่างเยอรมันและอังกฤษเพียง 1 ปี เยอรมันก็สามารถยึดครองยุโรปไว้เกือบทั้งทวีป อังกฤษต้องสูญเสียอำนาจโดยสิ้นเชิง สงครามครั้งนี้ไม่เพียงแต่เกิดขึ้นในยุโรปเท่านั้น ทางด้านเอเชียญี่ปุ่นได้เข้ายึดครองประเทศต่าง ๆ โดยได้บุกยึดจีนแผ่นดินใหญ่และดินแดนต่าง ๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ส่งผลให้สหรัฐฯ เข้าร่วมสงครามในครั้งนี้อีก สงครามเริ่มทวีความรุนแรงขึ้นเมื่อเยอรมันได้บุก โจมตี สหภาพโซเวียตและเข้ายึดครองได้เกือบทั้งหมด ส่วนญี่ปุ่นเองก็โจมตีกองทัพเรือของสหรัฐฯ ที่เพิร์ลฮาร์เบอร์ ทำให้สหรัฐฯ ใช้มาตรการเด็ดขาดโจมตีญี่ปุ่นซึ่งจบลงด้วยการทิ้งระเบิดปรมาณู 2 ลูก ที่เมืองฮิโรชิมาและนางาซากิ กล่าวโดยสรุปได้ว่าการทำสงครามครั้งนี้เป็นสงครามระหว่าง 2 ฝ่าย คือ สหรัฐฯ กับญี่ปุ่น เพื่อครอบครองเอเชียและระหว่างเยอรมันกับสหภาพโซเวียต เพื่อแย่งชิงความเป็นใหญ่ในยุโรป

ผลกระทบของสงครามโลกทั้ง 2 ครั้ง มีผลกระทบหลายด้าน ซึ่งสรุปได้ ดังนี้

ประการแรก อาณานิคมของยุโรปเริ่มได้รับอิสรภาพมากขึ้นเพราะผลของสงครามนั้น ทั้งผู้แพ้และผู้ชนะในยุโรปต่างก็หมดกำลัง ไม่ว่าจะกำลังทรัพย์หรือกำลังคน ประเทศอยู่ในสภาพบอบช้ำ จึงไม่มีพลังต่อต้านกระแสการตื่นรับแห่งเสรีภาพของประเทศอาณานิคมได้อีก อังกฤษ ฝรั่งเศสต่างต้องผ่อนปรนตามกระแสต่อต้านของประเทศอาณานิคม

ประการที่สอง ผลพลวจากสงครามทั้ง 2 ครั้งนี้ ก่อให้เกิดลัทธิคอมมิวนิสต์ในสหภาพโซเวียต ซึ่งเริ่มตั้งแต่สงครามโลกครั้งที่ 1 จนกระทั่งเมื่อสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 2 แล้วลัทธิคอมมิวนิสต์ในสหภาพโซเวียต ก็ยังอยู่และเติบโตขึ้นเรื่อย ๆ ทั้งในทวีปยุโรปและเอเชีย จึงกล่าวได้ว่าผลของสงครามโลก ครั้งที่ 2 ทำให้โลกต้องพบปัญหาที่ร้ายแรงกว่าเดิม เพราะเมื่อลัทธินาซีในเยอรมันล่มสลายไปเนื่องจากแพ้สงคราม ยุโรปกลางและยุโรปตะวันออกต้องอยู่ใต้อิทธิพลของลัทธิคอมมิวนิสต์จนหมดสิ้น โดยมีผู้นำคือ สหภาพโซเวียต ในที่สุดสหภาพโซเวียตจึงก้าวขึ้นมาเป็นประเทศมหาอำนาจแทนเยอรมันและมีความมุ่งหวังจะเป็นจ้าวโลกให้ได้ แต่สหภาพโซเวียตก็ต้องพบคู่แข่งที่สำคัญที่มีแนวความคิดที่แตกต่างกัน คือ สหรัฐอเมริกากล่าวโดยสรุปสงครามทั้ง 2 ครั้งได้เปลี่ยนยุโรปจากการเป็นผู้นำของโลก กลายมาเป็นยุโรปต้องตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของสหภาพโซเวียตของฝ่ายสหรัฐอเมริกา นับเป็นการเปลี่ยนโฉมหน้าครั้งสำคัญของประวัติศาสตร์โลกและลัทธิล่าอาณานิคมของยุโรปที่เจริญ ตั้งแต่ก่อนศตวรรษที่ 20 อันยาวนานก็ถึงจุดอวสานไปด้วย หากจะสรุปรวม ๆ เมื่อสงครามโลกครั้งที่ 2 ยุติลง สถานการณ์โลกได้เปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ คือ ยุโรปไม่ได้ครอบครองแอฟริกาและเอเชียต่อไป อำนาจโลกขึ้นอยู่กับ 2 ประเทศ คือ สหภาพโซเวียตและสหรัฐอเมริกา ความขัดแย้งทางอุดมการณ์ทางการเมืองของประเทศมหาอำนาจทั้งสองหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ได้นำไปสู่เหตุการณ์สงครามเย็น

3. สงครามเย็น

สงครามเย็น คือ การต่อสู้ระหว่างค่ายประชาธิปไตยกับค่ายคอมมิวนิสต์ เป็นการทำสงครามกันโดยปราศจากเสียงปืนหรือการชนฆ่า อันเป็นผลสืบเนื่องจากการขยายอิทธิพลทางด้านอุดมการณ์ทางการเมืองของสองค่าย ต่างฝ่ายต่างก็แสวงหาพรรคร่วมอุดมการณ์ทั้ง 2 ค่ายต่างใช้ยุทธวิธีต่าง ๆ ที่จะดึงประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกมาเป็นฝ่ายตนให้ได้ ไม่ว่าจะเป็นการโฆษณา ประชาสัมพันธ์ การช่วยเหลือทางด้านเศรษฐกิจ การเมืองหรืออาวุธยุทธโธปกรณ์ต่าง ๆ แก่ประเทศในโลกที่สามแม้จะมีประเทศเล็ก ๆ จะรวมตัวเป็นกลุ่ม “ผู้ไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด” ก็ตามก็ไม่ส่งผลกระทบต่อประเทศมหาอำนาจทั้งสองลดการแข่งขันกัน สหรัฐอเมริกาซึ่งเป็นประเทศที่มีเศรษฐกิจที่ตีมากเพราะไม่ได้รับผลจากสงครามมากนักและสามารถขายอาวุธให้กับชาติพันธมิตร ซึ่งต่างจากสหภาพโซเวียตที่มีอำนาจมาก แต่สภาพเศรษฐกิจตกต่ำ เนื่องจากทำสงครามกับเยอรมัน อย่างไรก็ตามสหภาพโซเวียตก็ยังมีอุดมการณ์ที่แน่วแน่ที่จะแพร่อิทธิพลทางคอมมิวนิสต์ให้กว้างขวางเพื่อครองโลกโดยสหภาพโซเวียตมองว่า เมื่อยุโรปตะวันออกเป็นบริวารของตนแล้ว

1. การสิ้นสุดของสงครามเย็นและการเปลี่ยนแปลงทางอำนาจในโลก

ความเปลี่ยนแปลงในช่วงปี ค.ศ. 1989 – 1990 มีความสำคัญอย่างยิ่งในแง่ของความสัมพันธ์ทางอำนาจ ทั้งในระดับโลกและภูมิภาค ในทางประวัติศาสตร์ กล่าวได้ว่าการสิ้นสุดของทศวรรษ 1980 เป็นการสิ้นสุดของยุคสมัยหนึ่งทีเดียว นั่นคือ ยุคสมัยที่รู้จักกันทั่วไปว่า “สงครามเย็น” อันเป็นความขัดแย้งหรือ

ปรปักษ์ทางอุดมการณ์ระหว่างทุนนิยมและคอมมิวนิสต์ สงครามเย็นเริ่มก่อตัวตั้งแต่ระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 ระหว่างรัสเซียและพันธมิตรตะวันตกทั้ง ๆ ที่ยังอยู่ในระหว่างความร่วมมือต่อต้านนาซีและมาแตกแยกกลายเป็นการเผชิญหน้าระหว่าง “ตะวันออก” และ “ตะวันตก” อย่างชัดเจน ประมาณปี ค.ศ. 1946 – 1947 คำประกาศของสตาลิน ในปี ค.ศ. 1946 เรียกระดมพลังในชาติเพื่อเตรียมการเผชิญหน้ากับฝ่ายตะวันตก (ความจริงจุดมุ่งหมายในทางปฏิบัติ น่าจะเพื่อฟื้นฟูบูรณะและพัฒนาประเทศอย่างเร่งรัด) นับเป็นการ “ประกาศสงครามเย็น” โดยฝ่ายคอมมิวนิสต์และการประกาศ “หลักการทรูแมน” ในปีต่อมาก็นับเป็นการ “ประกาศสงครามเย็น” ของฝ่ายตะวันตก การล่มสลายของระบอบปกครองคอมมิวนิสต์ในยุโรปตะวันออกและความเปลี่ยนแปลงในรัสเซียที่เป็นแม่แบบของระบบปกครองแบบนี้ที่สั่นคลอน ไม่เพียงแต่การผูกขาดอำนาจของพรรคคอมมิวนิสต์รัสเซีย แต่รวมไปถึง “จักรวรรดิ” รัสเซียเลยทีเดียว ซึ่งส่งผลกระทบสำคัญยิ่งต่อความสัมพันธ์ทางอำนาจในโลก ในช่วงต่อระหว่างปี ค.ศ. 1989 – 1990 นักสังเกตการณ์ทางการเมืองบางคนระบุอย่างไม่ลังเลว่า “โลกได้เปลี่ยนไปแล้วในช่วงเวลาเพียงหนึ่งปี”

5. การเมืองโลกสู่สังคมไทย

จุดเปลี่ยนแปลงที่สำคัญที่นำสู่สังคมไทยในยุคปัจจุบัน กล่าวได้ว่าเหตุการณ์สำคัญก็คือการล่มสลายของสหภาพโซเวียต ในปี ค.ศ. 1997 อดีตสหภาพโซเวียตเป็นประเทศที่มีดินแดนกว้างใหญ่ มีอาณาเขตครอบคลุมทั้งในทวีปยุโรปและทวีปเอเชีย นอกจากนี้สหภาพโซเวียตยังมีบทบาทในการเป็นผู้นำของโลกคอมมิวนิสต์ด้วยการขยายตัวของลัทธิคอมมิวนิสต์และปัญหาในสหภาพโซเวียต เริ่มจากการเปลี่ยนแปลงครั้งแรกในการปฏิวัติ เมื่อเดือนตุลาคม ค.ศ. 1917 โดยเลนินผู้ซึ่งนำสหภาพโซเวียตเข้าสู่ความเป็นคอมมิวนิสต์ และทำให้โลกแบ่งออกเป็น 2 ฝ่าย คือ ฝ่ายลัทธิคอมมิวนิสต์โดยมีแกนนำ คือ สหภาพโซเวียตและฝ่ายโลกเสรีนำโดยสหรัฐอเมริกา การกระทำดังกล่าวก็มีอาจจะลุล่วงไปได้ด้วยดี ในช่วงเวลาดังกล่าวนั้นโลกจึงเต็มไปด้วยความวุ่นวาย ต่อมาเมื่อถึงช่วงปลายศตวรรษที่ 20 ประเทศมหาอำนาจทั้ง 2 ต้องประสบกับปัญหาทางด้านเศรษฐกิจอันเนื่องมาจากการสนับสนุนประเทศต่าง ๆ ในค่ายของตนทั้งทางด้านอาวุธยุทโธปกรณ์ เทคโนโลยีต่าง ๆ จนล้มผลกระทบที่จะมีมาสู่ประเทศ นอกจากนี้ ประเทศต่าง ๆ เหล่านั้นเริ่มจะมีอิสระในการดำเนินนโยบายภายในประเทศและค่านิยมผลประโยชน์หลักของตนมากขึ้น ดังนั้น ประเทศมหาอำนาจทั้งสองจึงได้ตกลงเจรจาจำกัดอาวุธยุทธศาสตร์ขึ้น ทำให้สถานการณ์โลกเริ่มคลี่คลายลง การเปลี่ยนแปลงครั้งที่สองของสหภาพโซเวียตที่ส่งผลกระทบต่อทั่วโลกและทำให้สหภาพโซเวียตต้องล่มสลายนั้น ก็คือ การปรับเปลี่ยนนโยบายบริหารประเทศแบบใหม่ของนายมีคาอิล กอร์บาชอฟ ประธานาธิบดีของสหภาพโซเวียต ซึ่งได้ใช้นโยบาย เปเรสทอยก้า กลาสนอสต์ ซึ่งมีสาระสำคัญอยู่ที่การปฏิรูปโครงสร้างทางการเมือง การขจัดความเฉื่อยชา การคอร์รัปชันของเจ้าหน้าที่พรรคและยังรวมถึงการเปิดโอกาสให้มีประชาธิปไตยในการรับข่าวสารข้อมูลนั้น ได้ทำให้เกิดความวุ่นวายในสหภาพโซเวียต ทำให้ผู้นำคอมมิวนิสต์ไม่ไว้วางใจผู้นำ และนำไปสู่การปฏิวัติที่ล้มเหลว การหมดอำนาจของพรรคคอมมิวนิสต์ ประเทศบริวารของสหภาพโซเวียตในยุโรปตะวันออกต่างแยกตัวเป็นอิสระและท้ายที่สุดรัฐต่าง ๆ ในสหภาพโซเวียตต่างแยกตัวเป็นประเทศอิสระปกครองตนเอง ส่งผลให้สหภาพโซเวียตถึงการล่มสลายและดุลอำนาจ

6. เกิดขบวนการนักศึกษาเป็นปรากฏการณ์ระดับโลก ในช่วงสงครามโลกทั้ง 2 ครั้ง

ขบวนการนักศึกษานี้ได้เกิดขึ้นจากแนวความคิด “การปฏิบัติวัฒนธรรม” ในเชิงการปลดปล่อยตนเองเป็นรูปแบบของการต่อต้านสถาบันเดิม หรือการปลดปล่อยตนเองจากวัฒนธรรมเก่าสร้างวัฒนธรรมใหม่ ดังจะเห็นได้จากความนิยม “เพลงร็อค” “กางเกงยีน” “บุปผาชน” “ซ้ายใหม่” โดยความคิดที่เกิดกับนักศึกษานี้ไม่เพียงเกิดกับนักศึกษาของสหรัฐ ยุโรปตะวันตก ญี่ปุ่นเท่านั้น แต่ยังเข้ามาสู่นักศึกษาไทยด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงสงครามเวียดนามนักศึกษาไทยมีส่วนร่วมในขบวนการต่อต้านสงครามเป็นอย่างมาก

ขบวนการนักศึกษาโลกกลายเป็นพลังทางสังคมและการเมืองสำคัญโดยเฉพาะในการประท้วงใหญ่ของนักศึกษาฝรั่งเศส (ค.ศ. 1968) ที่ทำให้เมืองปารีส และอีกหลายเมืองของฝรั่งเศสกลายเป็นอัมพาต และในปีเดียวกัน การประท้วงของนักศึกษาอเมริกันก็ทำให้นายลินคอล์น จอห์นสัน ไม่กล้าลงสมัครรับเลือกตั้งเป็นประธานาธิบดีของสหรัฐ สมัยที่ 2

สำหรับประเทศไทยนั้น กระแสความคิดที่ปลดปล่อยและขบวนการนักศึกษาได้เกิดขึ้น อันเป็นผลมาจากระยะเวลาอันยาวนานของการเมืองโลก โดยในช่วง 14 ตุลาคม 2516 เกิดขบวนการนักศึกษาประท้วงต่อต้านระบอบถนอม - ประภาส - ณรงค์ จนนักศึกษาต้องถูกรัฐทำลายชีวิตไปกว่า 70 คน แต่ในที่สุดก็สามารถไล่ ถนอม - ประภาส และณรงค์ได้

สรุปได้ว่า ขบวนการนักศึกษาไทย ช่วง พ.ศ. 2516 - 2519 นับเป็นส่วนหนึ่งของ “ช่วงระยะเวลายาว” ของการเมืองไทยกว่า 100 ปี ในขณะเดียวกันก็เป็นส่วนหนึ่งของ “ช่วงเวลาระยะยาว” ของการเมืองโลกกว่า 2 ศตวรรษ โดยมาพร้อมและทับกับระยะเวลาของการปลดปล่อย และเปลี่ยนแปลงของโลกครึ่งหลังของศตวรรษที่ 20 ซึ่งหลังจากนั้นเพียงไม่กี่ปี เมื่อถึงศตวรรษ 1980 ทุกอย่างก็เปลี่ยนแปลงไปโดยสิ้นเชิงโดยสหภาพโซเวียตและระบบสังคมนิยมได้ล่มสลาย เศรษฐกิจตลาดและโลกาภิวัตน์ก็เติบโตมาแทนที่ ซึ่งเชื่อกันว่าจะมีความก้าวหน้าไปพร้อมกับ “ความพินาศของอดีต” และ “การสิ้นสุดของประวัติศาสตร์ทางการเมือง”

กิจกรรมที่ 1

ให้ผู้เรียนเขียนเครื่องหมาย ✓ หน้าข้อความที่ถูกต้องและเขียนเครื่องหมาย X หน้าข้อความที่เห็นว่าผิด

- 1. เมืองฮิโรชิมาและเมืองนาซากิ เป็นเมืองของประเทศญี่ปุ่นที่ถูกระเบิด
ปรมาณูในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2
- 2. ผลกระทบจากการเกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 ที่มีต่อสหภาพโซเวียต คือ
ได้รับความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ
- 3. สงครามเย็น คือ การต่อสู้ระหว่างค่ายประชาธิปไตยและค่ายคอมมิวนิสต์
- 4. ลัทธินาซีเป็นลัทธิของประเทศรัสเซีย
- 5. ในช่วงสงครามเย็น ยุโรปตะวันออกปกครองระบอบประชาธิปไตย
- 6. สังคมไทยได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์การล่มสลายของสหภาพโซเวียต ในปี ค.ศ. 1997
- 7. “ขบวนการนักศึกษาโลก” เกิดขึ้นจากแนวความคิด “การปฏิบัติวัฒนธรรม”

- 8. นักศึกษาไทยมีส่วนร่วมในขบวนการต่อต้านสงครามเย็น
- 9. ในปี ค.ศ. 1968 เกิด “ขบวนการนักศึกษา” ประท้วงในประเทศฝรั่งเศสและสหรัฐอเมริกา
- 10. “ขบวนการนักศึกษาไทย” ได้เกิดขึ้นอันเป็นผลมาจาก “การเมืองโลก”

ในช่วง 14 ตุลาคม 2520

เฉลย

1. 2. 3. 4. 5.
6. 7. 8. 9. 10.

กิจกรรมที่ 2

ให้ผู้เรียนศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับเหตุการณ์สำคัญทางการเมืองของโลกช่วงสงครามโลกครั้งที่ 1 และ สงครามโลกครั้งที่ 2 ตลอดจนเหตุการณ์ปฏิวัติทางการเมืองของประเทศต่าง ๆ จาก Internet

เรื่องที่ 6 หลักธรรมาภิบาล

ความหมายของหลักธรรมาภิบาล

หลักธรรมาภิบาล หมายถึง แนวทางในการจัดระเบียบเพื่อให้สังคมของประเทศ ทั้งภาครัฐ ภาคธุรกิจ ภาคเอกชนและภาคประชาชนสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข โดยตั้งอยู่ในความถูกต้องและเป็นธรรม

ปัจจุบันจึงเห็นได้ว่า การบริหารจัดการองค์กรทั้งภาครัฐและเอกชนได้ให้ความสำคัญกับการนำหลักธรรมาภิบาลมาใช้โดยเฉพาะเรื่องคุณธรรมเนื่องจากพบว่า มีการประสบกับภาวะวิกฤติอันเกิดจากการทุจริตที่ระบาดออกไปอย่างรวดเร็วและกว้างขวาง มีทั้งความไม่รับผิดชอบต่อสังคมหรือส่วนรวมโดยคำนึงแต่ประโยชน์ของตนเองและพวกพ้อง อันเป็นการบริหารจัดการที่ขาดคุณธรรมและจริยธรรมอย่างยิ่ง

ธรรมาภิบาลในองค์กรภาครัฐหรือการบริหารจัดการที่ดีในภาครัฐ (Good Governnace) จะช่วยกระตุ้นอย่างมากต่อการพัฒนาและขยายตัวของจริยธรรมในทางธุรกิจ ทั้งนี้เพราะความสัมพันธ์ระหว่างภาครัฐกับภาคเอกชนมีอยู่อย่างใกล้ชิด ภาครัฐในฐานะที่เป็นผู้ควบคุมกติกาการดำเนินของเอกชนย่อมมีผลต่อการเสริมสร้างการบริหารจัดการที่ดีในวงการธุรกิจและการยึดมั่นในหลักคุณธรรมและจริยธรรม รวมทั้งความรับผิดชอบต่อสังคม ถ้าการควบคุมย่อหย่อนหรือหน่วยงานในภาครัฐ มีส่วนรู้เห็นเป็นใจกับการทุจริตหรือการเอาเปรียบสังคมและผู้บริโภคของธุรกิจเอกชนหรือมีการร่วมมือกันระหว่างคนในภาครัฐกับในภาคเอกชนเพื่อแสวงหาผลประโยชน์อันมิชอบแล้ว จะเป็นอุปสรรคซึ่งทำให้การเสริมสร้างจริยธรรมในการทำธุรกิจเป็นไปได้ลำบาก

หลักธรรมาภิบาล

หลักธรรมาภิบาลที่ทุกคนไม่ว่าจะเป็นคนทำงานในหน่วยงาน ภาครัฐหรือเอกชน ต้องยึดมั่นหลักธรรมาภิบาล 6 ประการ เป็นแนวทางในการปฏิบัติงาน ดังนี้

1. หลักนิติธรรม (The Rule of Law)

หลักนิติธรรม หมายถึง การปฏิบัติตามกฎหมาย กฎ ระเบียบ ข้อบังคับต่าง ๆ โดยถือว่าเป็นการปกครองภายใต้กฎหมายมิใช่ตามอำเภอใจหรืออำนาจของตัวบุคคลจะต้องคำนึงถึงความเป็นธรรมและความยุติธรรม รวมทั้งมีความรัดกุมและรวดเร็วด้วย

2. หลักคุณธรรม (Morality)

หลักคุณธรรม หมายถึง การยึดมั่นในความถูกต้อง ดีงาม การส่งเสริมให้บุคลากรพัฒนาตนเองไปพร้อมกัน เพื่อให้บุคลากรมีความซื่อสัตย์ จริงใจ ขยัน อดทน มีระเบียบ วินัย ประกอบอาชีพสุจริต เป็นนิสัยประจำชาติ

3. หลักความโปร่งใส (Accountability)

หลักความโปร่งใส หมายถึง ความโปร่งใส พอเทียบได้ว่ามีความหมายตรงข้ามหรือเกือบตรงข้ามกับการทุจริต คอร์รัปชัน โดยที่เรื่องทุจริต คอร์รัปชันให้มีความหมายในเชิงลบและความน่าสะพรึงกลัวแฝงอยู่ ความโปร่งใสเป็นคำศัพท์ที่ให้แง่บวกและให้ความสนในเชิงสงบสุข ประชาชนเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้สะดวกและเข้าใจง่ายและมีกระบวนการให้ประชาชนตรวจสอบความถูกต้องอย่างชัดเจน ในการนี้เพื่อเป็นสิริมงคลแก่บุคลากรที่ปฏิบัติงานให้มีความโปร่งใส ขออัญเชิญพระราชกระแสรับสั่งในองค์พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช (รัชกาลที่ 9) ที่ได้ทรงมีพระราชกระแสรับสั่ง ได้แก่ ผู้ที่มีความสุจริตและบริสุทธิ์ใจ แม้จะมีความรู้น้อยก็ย่อมทำประโยชน์ให้แก่ส่วนรวมได้มากกว่าผู้ที่มีความรู้มาก แต่ไม่มีความสุจริต ไม่มีความบริสุทธิ์ใจ

4. หลักการมีส่วนร่วม (Participation)

หลักการมีส่วนร่วม หมายถึง การให้โอกาสให้บุคลากรหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมทางการบริหารจัดการเกี่ยวกับการตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ เช่น เป็นคณะกรรมการ คณะอนุกรรมการและหรือคณะทำงานโดยให้ข้อมูล ความคิดเห็น แนะนำ ปรีกษา ร่วมวางแผนและร่วมปฏิบัติ

5. หลักความรับผิดชอบ (Responsibility)

หลักความรับผิดชอบ หมายถึง การตระหนักในสิทธิและหน้าที่ ความสำนึกในความรับผิดชอบต่อสังคม การใส่ใจปัญหาการบริหารจัดการ การกระตือรือร้นในการแก้ปัญหาและเคารพในความคิดเห็นที่แตกต่าง รวมทั้งความกล้าที่จะยอมรับผลดีและผลเสียจากการกระทำของตนเอง

6. หลักความคุ้มค่า (Cost-effectiveness or Economy)

หลักความคุ้มค่า หมายถึง การบริหารจัดการและทรัพยากรที่มีจำกัด เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ส่วนรวม โดยธรรมาภิบาลให้บุคลากรมีความประหยัด ใ้ใช้วัสดุอุปกรณ์อย่างคุ้มค่าและรักษาทรัพยากรธรรมชาติให้สมบูรณ์ยั่งยืน

แนวปฏิบัติตามหลักธรรมาภิบาล

แนวการปฏิบัติงานตามหลักธรรมาภิบาลที่นำมาเสนอต่อไปนี้จะเป็นหลักธรรมาภิบาลในภาครัฐ ซึ่งผู้ปฏิบัติงานในองค์กรของรัฐ ควรมีแนวทางการทำงานดังนี้

1. ยึดมั่นในวัตถุประสงค์ขององค์กรและผลผลิตที่จะส่งมอบให้แก่ประชาชนและผู้ที่มาใช้บริการ
แนวการปฏิบัติ คือ

- 1) ต้องมีความเข้าใจอย่างแจ่มแจ้งในวัตถุประสงค์และผลผลิตที่ตั้งใจจะทำให้
- 2) ผู้รับได้ผลผลิตที่มีคุณภาพเป็นเลิศ
- 3) คำนึงถึงภาษาที่เสียให้แก่รัฐบาล

2. ทำงานอย่างมีประสิทธิภาพในหน้าที่และบทบาทของตน แนวการปฏิบัติ คือ

- 1) บุคลากรต้องเข้าใจในหน้าที่ของผู้บริหาร
- 2) เข้าใจอย่างแจ่มชัดในความรับผิดชอบของผู้ได้บังคับบัญชาและผู้บริหาร รวมทั้งต้องมั่นใจว่าทุกคนปฏิบัติหน้าที่ตามความรับผิดชอบของตน
- 3) มีความเข้าใจอย่างชัดเจนในความสัมพันธ์ระหว่างผู้บริหารกับประชาชน ผู้รับบริการ

3. ส่งเสริมค่านิยมขององค์กรและแสดงให้เห็นถึงคุณค่าของธรรมาภิบาล โดยการปฏิบัติหรือพฤติกรรม แนวการปฏิบัติ คือ

- 1) นำค่านิยมขององค์กรมาใช้ปฏิบัติ
- 2) ผู้บริหารองค์กรประพฤติตนเป็นตัวอย่างที่ดี
- 3) ผู้บริหารตัดสินใจและวินิจฉัยอย่างโปร่งใสและเปิดเผย
- 4) บริหารงานอย่างมีประสิทธิภาพ
4. มีการสื่อสารที่ดี มีการตัดสินใจอย่างโปร่งใสและมีการบริหารความเสี่ยงที่รัดกุมแนวการปฏิบัติคือ
 - 1) การตัดสินใจทุกครั้ง ต้องกระทำอย่างโปร่งใสและยุติธรรม
 - 2) ใช้ข้อมูลที่ดี รวมทั้งคำแนะนำและการสนับสนุน
 - 3) ต้องมั่นใจว่ามีระบบบริหารความเสี่ยงที่มีประสิทธิภาพอยู่ในระบบการทำงาน

5. พัฒนาศักยภาพและความสามารถของส่วนบริหารจัดการอย่างต่อเนื่อง พร้อมทั้งให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น แนวการปฏิบัติ คือ

- 1) ต้องมั่นใจว่าผู้ได้เลื่อนตำแหน่งขึ้นมาเป็นผู้บริหารจัดการนั้นมีทักษะ ความรู้และประสบการณ์ที่จำเป็นต้องใช้ในหน้าที่นั้น ๆ
- 2) พัฒนาความสามารถของผู้ที่ทำหน้าที่ในส่วนบริหาร รวมทั้งมีการประเมินผลงานไม่ว่าจะเป็นรายบุคคลหรือเป็นกลุ่มก็ได้
- 3) มีความเชื่อมโยงในการทดแทนบุคลากรในสายบริหารจัดการเพื่อความต่อเนื่องในการปฏิบัติงานขององค์กร

6. เข้าถึงประชาชนและต้องรับผิดชอบต่อการทำงานและผลงานอย่างจริงจัง แนวการปฏิบัติ คือ
 - 1) ต้องมีความเข้าใจถึงขอบเขตของความรับผิดชอบ
 - 2) ริเริ่มการวางแผนที่จะติดต่อกับประชาชน เพื่อให้ทราบถึงหน้าที่และความรับผิดชอบในผลงานของตน
 - 3) ริเริ่มการแสดงออกถึงความรับผิดชอบต่อบุคลากรภายในองค์กร
 - 4) ประสานงานกับหน่วยเหนือหรือผู้บังคับบัญชาอย่างใกล้ชิด

กิจกรรมที่ 1

ให้ผู้เรียนเขียนเครื่องหมาย ✓ หน้าข้อความที่ถูกต้อง และเขียนเครื่องหมาย X หน้าข้อความที่ผิด แล้วตรวจกับเฉลยท้ายกิจกรรม

- 1. หลักธรรมาภิบาล เป็นแนวทางในการจัดระเบียบเพื่อให้สังคมของประเทศ ทั้งภาครัฐ ภาคธุรกิจ และภาคประชาชนอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข
- 2. การปฏิบัติงานโดยยึดหลักนิติธรรมนั้น ต้องทำอะไรด้วยตนเองอย่างมั่นใจ อาจถูกต้องตามระเบียบหรือไม่ก็ได้
- 3. บุคคลใดก็ตามที่ยึดมั่นในความถูกต้อง ดีงาม จริงใจ และซื่อสัตย์ ถือว่าเป็นผู้ยึดมั่นในหลักความคุ้มค่า
- 4. “สมชาย” มักจะช่วยทำกิจกรรมของชุมชนอยู่เสมอ และเป็นผู้ที่ยอมรับฟังความคิดเห็นของเพื่อนร่วมงาน ถือว่า “สมชาย” เป็นผู้ยึดมั่นในหลักการมีส่วนร่วม
- 5. ในการทำกิจกรรมกลุ่มทุกครั้ง “นุ่น” จะเป็นผู้ที่กล้าออกความคิดเห็น และรับอาสาเป็นผู้ดูแลการทำงาน ซึ่งงานจะประสบความสำเร็จทุกครั้ง ถือว่า “นุ่น” เป็นผู้ยึดมั่นในหลักความโปร่งใส

กิจกรรมที่ 2

คำสั่ง หากผู้เรียนได้ทำงานเอกชนกับบริษัทแห่งหนึ่ง ผู้เรียนมีแนวการปฏิบัติงานตามหลักธรรมาภิบาลอย่างไร

แบบบันทึกผลการเรียนรู้

.....

.....

.....

.....

.....

กิจกรรมที่ 3

1. ให้ผู้เรียนศึกษาเรียนรู้เพิ่มเติมเกี่ยวกับเรื่องการพัฒนาของระบอบประชาธิปไตยของประเทศต่าง ๆ ในโลกจาก Internet เอกสารแบบเรียน ตำราต่าง ๆ ตลอดจนศึกษาจากผู้รู้
2. ให้ผู้เรียนทำแบบฝึกหัด แล้วตรวจเฉลยท้ายเรื่อง

แบบฝึกหัด

คำสั่ง ให้ผู้เรียนเลือกคำตอบที่ถูกต้อง แล้ววงกลมล้อมรอบตัวอักษรหน้าข้อความที่ถูกต้อง

1. ประเทศใดบ้างที่เป็นจุดเริ่มต้นของการปกครองระบอบประชาธิปไตยใน “ยุคโบราณ”
 - ก. ญี่ปุ่น จีน เกาหลี
 - ข. กรีก ซีเรีย อินเดีย
 - ค. กรีก เกาหลี จีน
 - ง. ไทย จีน ญี่ปุ่น
2. ประเทศใดบ้างที่จัดอยู่ใน “ยุคกลาง” ของการพัฒนาการระบอบประชาธิปไตย
 - ก. ไทย จีน ญี่ปุ่น
 - ข. กรีก ซีเรีย อินเดีย
 - ค. ยูเครน อังกฤษ สหพันธ์ไอโรควอดิส
 - ง. อังกฤษ ฝรั่งเศส อเมริกา
3. “คอสแซ็ค” มีความเกี่ยวข้องกับประเทศยูเครนอย่างไร
 - ก. เป็นรัฐทางการทหารของยูเครน
 - ข. เป็นรัฐที่ปกครองโดยประชาชนของยูเครน
 - ค. เป็นรัฐที่ปกครองแบบประชาธิปไตย
 - ง. ไม่มีข้อใดถูก
4. รูปแบบการปกครองระบอบประชาธิปไตย “สหพันธ์ไอโรควอดิส” เป็นแบบใด
 - ก. ราชาธิปไตย
 - ข. รัฐอิสระ
 - ค. อาณาธิปไตย
 - ง. ระบบชนเผ่า

5. ประเทศใดบ้างที่มีการพัฒนาการระบอบประชาธิปไตยในช่วง “คริสต์ศตวรรษที่ 18 – 19”
 - ก. อินเดีย ซีเรีย เกาหลี
 - ข. สหรัฐอเมริกา ฝรั่งเศส นิวซีแลนด์
 - ค. สหรัฐอเมริกา รัสเซีย อังกฤษ
 - ง. ไทย จีน ญี่ปุ่น
6. ข้อใดเป็นการแสดงถึงพัฒนาการการปกครองระบอบประชาธิปไตยของฝรั่งเศส
 - ก. การทำสงครามในประเทศ
 - ข. การเข้าร่วมสงครามโลกครั้งที่ 2
 - ค. ภายหลังการปฏิวัติ มีการเลือกตั้งสมัชชาแห่งชาติฝรั่งเศส
 - ง. การยึดครองอาณานิคมในยุโรป
7. ในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 ลักษณะของประชาธิปไตยของประเทศต่าง ๆ ในโลกเป็นอย่างไร
 - ก. ประชาธิปไตยที่เคารพเสียงข้างน้อย
 - ข. ประชาธิปไตยที่เคารพเสียงข้างมาก
 - ค. ประชาชนไม่สามารถแสดงความคิดเห็นได้
 - ง. ไม่มีข้อใดถูก
8. ภายหลังการสิ้นสุดของสงครามโลกครั้งที่ 2 เกิดเหตุการณ์สำคัญเกี่ยวกับการเมืองการปกครองของประเทศต่าง ๆ ในโลกอย่างไร
 - ก. ทุกประเทศแพ้สงคราม
 - ข. กระแสการเปลี่ยนแปลงไปสู่ระบอบประชาธิปไตยในหลายประเทศ
 - ค. กระแสของระบอบประชาธิปไตยแพร่ขยายไปยังแอฟริกาใต้
 - ง. ข้อ ข และ ค ถูก
9. ประเทศไทยเข้าสู่การปกครองระบอบประชาธิปไตยในรัชสมัยใด
 - ก. รัชกาลที่ 6
 - ข. รัชกาลที่ 7
 - ค. รัชกาลที่ 8
 - ง. รัชกาลที่ 9
10. ข้อใดคือรูปแบบการปกครองระบอบประชาธิปไตยของประเทศไทย
 - ก. ประชาชนมีสิทธิเสรีภาพเท่าเทียมกัน
 - ข. พระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขภายใต้รัฐธรรมนูญ
 - ค. อำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชนชาวไทย
 - ง. ถูกทุกข้อ

แนวเฉลยกิจกรรมที่ 1

ภูมิศาสตร์กายภาพ

กิจกรรมที่ 1.1 สภาพภูมิศาสตร์กายภาพ

1. ให้อธิบายลักษณะภูมิประเทศและลักษณะเศรษฐกิจของประเทศไทยและทวีปยุโรป

พื้นที่	ลักษณะภูมิประเทศ	ลักษณะเศรษฐกิจ
ประเทศไทย	ภาคเหนือมีเทือกเขาสูงทอดยาวนานในแนวเหนือใต้ที่มีราบลุ่มสลับอยู่ เป็นแหล่งกำเนิด แม่น้ำสายสำคัญ คือ ปิง วัง ยม น่าน พื้นที่สองฝั่งน้ำอุดมสมบูรณ์ เหมาะแก่การเพาะปลูก ภาคกลางเป็นดินดอนสามเหลี่ยม ปากแม่น้ำเจ้าพระยาที่เกิดการรวมตัวของแม่น้ำ ปิง วัง ยม น่าน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมี ราบสูงที่มีราบลุ่มแม่น้ำที่สำคัญคือมูลและชี ภาคตะวันออก มีที่ราบใหญ่อยู่ทางตอนเหนือตอนกลางมีเทือกเขาจันทบุรีของภาค มีที่ราบแคบ ๆ ชายฝั่งทะเล	มีการทำเกษตรกรรม ทำนาทำไร่ ทำสวนผลไม้ ยางพารา ปาล์ม ป่าไม้ และเลี้ยงสัตว์ อุตสาหกรรมเหมืองแร่ อุตสาหกรรมการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร ฯลฯ

พื้นที่	ลักษณะภูมิประเทศ	ลักษณะเศรษฐกิจ
ทวีปยุโรป	<p>ตอนเหนือมีเทือกเขาสูงและที่ราบชายฝั่งทะเลที่กว้างขวาง และอ่าวลึกที่เรียกว่าฟยอร์ด เนื่องจากเกิดถูกธารน้ำแข็งกัดเซาะ</p> <p>เขตที่ราบสูงตอนกลาง เช่น แบล็กฟอเรสต์ของเยอรมัน ที่ราบสูง โบฮีเมียเขตติดต่อเยอรมันนี้กับสาธารณรัฐเชค ที่ราบเมเซตา ในเขตสเปน และโปรตุเกส</p> <p>เขตที่ราบตอนกลาง ตั้งแต่ชายฝั่งมหาสมุทรแอตแลนติกไปถึง เทือกเขาอูราลในรัสเซีย ตะวันตกของฝรั่งเศสตอนใต้ของเบลเยียม เนเธอร์แลนด์ เดนมาร์ก ภาคเหนือของเยอรมันนี้มีประชากรอาศัยอยู่หนาแน่น เพราะมีความสำคัญทางเศรษฐกิจ</p> <p>เขตเทือกเขาตอนใต้ มีเทือกเขาสูงทอดตัวยาวตั้งแต่ตะวันออกเฉียงใต้ของฝรั่งเศสผ่านสวิส เยอรมันนี้ไปจนถึงทางเหนือของอิตาลี ยอดเขาน้ำแข็งปกคลุมเกือบตลอดปี</p>	<p>มีการทำเกษตรกรรม ปลูกข้าวสาลี ไร้ปศุสัตว์ เลี้ยงสัตว์ควบคู่กับการปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์แบบเร่ร่อน</p> <p>การทำอุตสาหกรรมแร่เหล็กและการทำอุตสาหกรรมแร่เหล็กและถ่านหินมีการทำประมง เพราะมีชายฝั่งที่ยาวและกว้าง และติดทะเลทั้ง 3 ด้าน</p>

แนวตอบกิจกรรม 1.1 สภาพภูมิศาสตร์กายภาพ

2. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อภูมิอากาศของทวีปอเมริกาใต้ คือ

1. **ละติจูด** พื้นที่ส่วนใหญ่ของทวีปครอบคลุมเขตอากาศร้อน และประมาณ 1 ใน 3 ของพื้นที่ทวีปเป็นเขตอากาศแบบอบอุ่น ภูมิภาคทางเหนือของทวีปจะมีฤดูกาลที่ตรงข้ามกับภูมิภาคทางใต้

2. **ลมประจำ** ได้แก่

2.1 ลมตะวันออกเฉียงเหนือ พัดผ่านมหาสมุทรแอตแลนติกจึงนำความชุ่มชื้นเข้าสู่ทวีปบริเวณชายฝั่งตะวันออกเฉียงเหนือ

2.2 ลมตะวันออกเฉียงใต้ พัดผ่านมหาสมุทรแอตแลนติกจึงนำความชุ่มชื้นเข้าสู่ทวีปบริเวณชายฝั่งตะวันออกเฉียงใต้

2.3 ลมตะวันตกเฉียงเหนือ พัดผ่านมหาสมุทรแปซิฟิกจึงนำความชุ่มชื้นเข้าสู่ทวีปบริเวณชายฝั่งตะวันตกของทวีป ตั้งแต่ประมาณละติจูด 40 องศาใต้ลงไป

3. ทิศทางของเทือกเขา ทวีปอเมริกาใต้มีเทือกเขาสูงอยู่ทางตะวันตกของทวีป ดังนั้นจึงเป็นสิ่งที่กั้นขวางอิทธิพลจากทะเลและมหาสมุทร ทำให้บริเวณที่ใกล้เทือกเขาค่อนข้างแห้งแล้ง แต่ในทางตรงกันข้ามชายฝั่งด้านตะวันออกจะได้รับอิทธิพลจากทะเลอย่างเต็มที่

4. กระแสน้ำมี 3 สายที่สำคัญ คือ

- 4.1 กระแสน้ำอุ่นบราซิล ไหลเลียบชายฝั่งของประเทศบราซิล
- 4.2 กระแสน้ำเย็นฟอล์กแลนด์ ไหลเลียบชายฝั่งประเทศอาร์เจนตินา
- 4.3 กระแสน้ำเย็นเปรู (ฮัมโบลต์) ไหลเลียบชายฝั่งประเทศเปรูและชิลี

3. ปัจจัยสำคัญที่ทำให้ทวีปออสเตรเลียมีสภาพภูมิอากาศที่แตกต่างกัน

ปัจจัยสำคัญที่ทำให้ทวีปออสเตรเลียมีภูมิอากาศต่าง ๆ กัน คือ ตั้งอยู่ในโซนร้อนใต้และอบอุ่นใต้ มีลมประจำพัดผ่าน ลักษณะภูมิประเทศและมีกระแสน้ำอุ่นและกระแสน้ำเย็นไหลผ่าน

แนวตอบกิจกรรมที่ 1.2 ลักษณะปรากฏการณ์ทางธรรมชาติที่สำคัญและการป้องกันอันตราย

1. ปรากฏการณ์เรือนกระจกคืออะไร

คำว่า เรือนกระจก (greenhouse) หมายถึง อาณาบริเวณที่ปิดล้อมด้วยกระจกหรือวัสดุอื่น ซึ่งมีผลในการเก็บกักความร้อนไว้ภายใน ในประเทศเขตร้อนนิยมใช้เรือนกระจกในการเพาะปลูกต้นไม้ เพราะพลังงานแสงอาทิตย์สามารถผ่านเข้าไปภายในได้แต่ความร้อนที่อยู่ภายในจะถูกกักเก็บโดยกระจกไม่ให้สะท้อน หรือแผ่ออกสู่ภายนอกได้ทำให้อุณหภูมิของอากาศภายในอบอุ่นและเหมาะสมต่อการเจริญเติบโตของพืชแตกต่างจากภายนอกที่ยังหนาวเย็น นักวิทยาศาสตร์จึงเปรียบเทียบปรากฏการณ์ ที่ความร้อนภายในโลก ถูกกักกักความร้อนหรือก๊าซเรือนกระจก (Greenhouse gases) เก็บกักเอาไว้ไม่ให้สะท้อนหรือแผ่ออกสู่ภายนอกโลกว่าเป็นปรากฏการณ์เรือนกระจก

โลกของเราตามปกติมีกลไกควบคุมภูมิอากาศโดยธรรมชาติอยู่แล้ว กระจกตามธรรมชาติของโลกคือ ก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์และไอน้ำ ซึ่งจะคอยควบคุมให้อุณหภูมิของโลกโดยเฉลี่ยมีค่าประมาณ 15 °C และถ้าหากในบรรยากาศไม่มีกระจกตามธรรมชาติอุณหภูมิของโลกจะลดลงเหลือเพียง -20°C มนุษย์และพืชก็จะล้มตายและโลกก็จะเข้าสู่ยุคน้ำแข็งอีกครั้งหนึ่ง

2. ในฐานะที่ท่านเป็นส่วนหนึ่งของประชากรโลกท่านสามารถจะช่วยป้องกันและแก้ไขปัญหาภาวะโลกร้อนได้อย่างไรให้บอกมา 5 วิธี

1. อาบน้ำด้วยฝักบัวจะช่วย ประหยัดว่าการตักน้ำอาบหรือใช้อ่างอาบน้ำถึงครึ่งหนึ่งในเวลาเพียง 10 นาที และปิดน้ำขณะแปรงฟัน
2. ใช้หลอดไฟตะเกียบ ประหยัดกว่าหลอดธรรมดา 4 เท่า ใช้งานนานกว่า 8 เท่า แต่หลอดช่วยลดการปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ ได้ 4,500 กิโลกรัม หลอดไฟธรรมดาเปลี่ยนพลังงานน้อยกว่า 10% ไปเป็นแสงไฟ ส่วนที่เหลือถูกเปลี่ยนไปเป็นความร้อน เท่ากับสูญเสียพลังงานเปล่า ๆ มากกว่า 90%
3. ถอดปลั๊กเครื่องใช้ไฟฟ้าทุกครั้งจากใช้งาน

4. พกถุงผ้าแทนการใช้ถุงพลาสติก
5. เชื้อคลมยาง การขับรถโดยที่ยางมีลมน้อย อาจทำให้เปลืองน้ำมัน

แนวตอบ กิจกรรมที่ 1.3 วิธีใช้เครื่องมือทางภูมิศาสตร์

1. แผนที่ หมายถึง การแสดงลักษณะพื้นผิวโลกลงบนแผ่นราบ โดยการย่อส่วนและการใช้สัญลักษณ์ ไม่ว่าจะเครื่องหมายหรือสี แทนสิ่งต่าง ๆ บนพื้นผิวโลก แผนที่จึงต่างจากลูกโลกและแผนผัง

2. จงบอกประโยชน์ของการใช้แผนที่มา 5 ข้อ

1. ประโยชน์ในการศึกษาลักษณะภูมิประเทศ แผนที่จะทำให้ผู้ศึกษาทราบว่าพื้นที่ใดมีลักษณะภูมิประเทศแบบใดบ้าง
2. ประโยชน์ต่อการศึกษารัฐวิทยา เพื่อให้ทราบความเป็นมาของแหล่งทรัพยากร ดิน หิน แร่ธาตุ
3. ประโยชน์ด้านสมุทรศาสตร์และการประมง เพื่อให้ทราบสภาพแวดล้อมชายฝั่งทะเล
4. ประโยชน์ด้านทรัพยากรน้ำ รู้ข้อมูลเกี่ยวกับแม่น้ำและการไหล อ่างเก็บน้ำ ระบบการชลประทาน
5. ประโยชน์ด้านป่าไม้ เพื่อให้ทราบคุณลักษณะของป่าไม้และการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ป่าไม้

3. ให้อธิบายวิธีการใช้เข็มทิศคู่กับการใช้แผนที่มาพอสังเขป

1. วางเข็มทิศให้เป็นตามทิศจากจุดเริ่มต้นไปยังจุดที่จะไป
2. หมุนตัวเข็มทิศจนเส้นเมริเดียนในแผนที่ขยายกับแนว orienting lines
3. หมุนแผนที่กับเข็มทิศไปด้วยกันจนกระทั่งปลายเข็มแดงของเข็มทิศชี้ไปที่ทิศเหนือ
4. เดินไปตามทิศนั้น โดยรักษาแนวไว้ให้เข็มยังอยู่ในแนวเดิมตลอด

แนวตอบ กิจกรรมที่ 4 การทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

จงเลือกคำตอบที่ถูกต้องที่สุดเพียงคำตอบเดียว

1. ข	2. ค	3. ง	4. ง
5. ก	6. ข	7. ง	8. ง

แนวเฉลยกิจกรรมบทที่ 2 เรื่องประวัติศาสตร์

เรื่องที่ 1 กิจกรรมที่ 1

1. ค	2. ก	3. ง	4. ข	5. ง

เรื่องที่ 2 กิจกรรมที่ 3

1. ค 2. ก 3. ข 4. ค 5. ค

เรื่องที่ 5 กิจกรรมที่ 5

1. ค 2. ข 3. ง 4. ง 5. ข

เฉลยบทที่ 4 การเมืองการปกครอง

1. ข 2. ค 3. ก 4. ง 5. ข
6.ค 7.ก 8.ง 9.ข 10. ง

บรรณานุกรม

- การศึกษาทางไกล, สถาบัน, กรมการศึกษานอกโรงเรียน. 2546. **ชุดการเรียนรู้ทางไกล**
ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น หมวดวิชาพัฒนาสังคมและชุมชน. กรุงเทพฯ :
 โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- โกเมน จิรัฐกุล, รศ.ดร.และเสรี ลีลาลัย, รศ. **หนังสือเรียน ส.504 สังคมศึกษา** **ชั้นมัธยมศึกษา**
ปีที่ 5. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช จำกัด
- คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ. (พ.ศ. 2553). **หนังสือเรียน รายวิชาพื้นฐาน**
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6 เล่ม 1 ประวัติศาสตร์ไทย. กรุงเทพมหานคร : สกสศ. ลาดพร้าว.
- คิม ไชยแสนสุข, รศ. และศันสนีย์ วรรณากูร. 2545. **ชุดปฏิรูปการเรียนรู้หลักสูตรการศึกษา**
ขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544 กลุ่มสาระการเรียนรู้ ส่วนศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม
ช่วงชั้นที่ 4 สาระ 3 เศรษฐศาสตร์. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ประสานมิตร.
- ญาดา ประภาพันธุ์. (2548). **ระบบภาษีนายอากร. กรุงเทพมหานคร :** บริษัทเคล็ดไทย จำกัด.
- दनัย ไชโยธธา. (2550). **ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมไทย. กรุงเทพมหานคร :** โอเดียนสโตร์
- ธนาคารกรุงเทพ. **ลักษณะไทย อิเล็กทรอนิกส์. [http://laksanathai.com.book two,/poois.aspx](http://laksanathai.com.booktwo/poois.aspx)** สืบค้น
 วันที่ 27 สิงหาคม 2557.
- นามานุกรมพระมหากษัตริย์ไทย กรุงเทพฯ มูลนิธิสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา. (2554). กรุงเทพมหานคร :**
 ชุมชนุสสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.
- ประเวศ วะสี. 2544. **เศรษฐกิจพอเพียงและประชาสังคม : แนวทางผลิตฟื้นฟูเศรษฐกิจสังคม.**
 กรุงเทพฯ : พิมพ์ดี
- ปิยพร บุญเพ็ญ. **หลักเศรษฐศาสตร์ 3200-0101, 05-110-103. กรุงเทพฯ :**
 บริษัท บัณฑิตสาส์น จำกัด. มปป.
- พรรณนิภา ศรีสุข และมุดม่อง ปติฐพร. **พัฒนาสังคมและชุมชน. กรุงเทพฯ :** บริษัท บางกอก-
 บุ๊คส์แอนด์มีเดีย จำกัด. 2548.
- พระราชพงศาวดารกรุงเก่าฉบับหลวงประเสริฐและประชุมพงศาวดาร ภาคที่ 63. (2545).**
 กรุงเทพมหานคร : บริษัทด้านสุทธาการพิมพ์.
- ไพฑูรย์ พงศะบุตร และวันชัย ศิริรัตน์. **หนังสือเรียนสังคมศึกษา ส. 504 สังคมศึกษา**
ชั้นมัธยมศึกษา ปีที่ 5. กรุงเทพมหานคร : บริษัทโรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิชย์ จำกัด 2537.
- มานิต กิตติจุงจิต และสุรพล เอี่ยมอุทัย, **สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม.**
 กรุงเทพฯ : แสงจันทร์การพิมพ์, ปป.
- วีไล ทรงโตม , **พัฒนาสังคมและชุมชน. กรุงเทพฯ :** บริษัท สามเจริญพาณิชย์, 2548

ศิลาจารึกสุโขทัยหลักที่ 1 จารึกพ่อขุนรามคำแหง. (2520). กรุงเทพมหานคร : หอสมุดแห่งชาติ
กรมศิลปากร.

ศุภรัตน์ เกษมศรี ม.ร.ว.; พลตรี. การศึกษาประวัติศาสตร์ไทยเชิงวิเคราะห์ : สถาบันพระมหากษัตริย์ใน
บริบทสังคมไทย ปาฐกถาชุด “สิรินธร” ครั้งที่ 28. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สมชาย ภคภาสน์วิวัฒน์. การรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจ . วารสารเอเชียปริทัศน์. ปีที่ 15 ฉบับที่ 1
(ประจำเดือนมกราคม – เมษายน 2537) : 1-7

สถาบันการศึกษาทางไกล ชุดการเรียนทางไกล หมวดวิชาพัฒนาสังคมและชุมชน
ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย 2548.

อภิรักษ์ จันตะนี. เอกสารคำสอนเศรษฐศาสตร์ มหภาค 1 . ภาควิชาเศรษฐศาสตร์
คณะวิทยาการจัดการ สถาบันราชภัฏพระนครศรีอยุธยา. กรุงเทพฯ : พิทักษ์อักษร. 2541.

อภิรักษ์ จันตะนี และชัยยศ ผลวัฒนา. ระบบเศรษฐกิจไทยและการสหกรณ์.
กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์พิทักษ์อักษร. 2538.

<http://rirs3.royin.go.th/dictionary.asp>

http://st.mengrai.ac.th/users/doremon/03_SURAPONG/09.htm

http://st.mengrai.ac.th/users/doremon/03_SURAPONG/20.htm

http://st.mengrai.ac.th/users/doremon/03_SURAPONG/05.htm

<http://seas.art.tu.ac.th/6tula.htm>

<http://th.wikipedia.org/wiki/%E0%B8%9B%E0%B8%A3%E0%b8%B0%E0%...>

<http://www.thaigoodview.com/node/16621>

<http://www.parliament.go.th/parcy/889.0.htm>

<file://C:\DOCUME 1\ADMINI 1\LOCALS 1\Temp\112k4IKW.htm>

<http://dek-d.com/board/view.php?id = 663147>

<http://www.kr.ac.th/ebook/saiyud/b1.htm>

<http://www.Pathumthani.go.th/webkm/km.file/lefe-l-k.ppt#256>.)

<http://sujitwongtheg.com.booktwo/poois.aspx> เข้าถึงวันที่ 27 สิงหาคม 2557.

คณะผู้จัดทำ

ที่ปรึกษา

1. นายประเสริฐ	บุญเรือง	เลขาธิการ กศน.
2. ดร.ชัยยศ	อิมสุวรรณ์	รองเลขาธิการ กศน.
3. นายวัชรินทร์	จำปี	รองเลขาธิการ กศน.
4. ดร.ทองอยู่	แก้วไทรฮะ	ที่ปรึกษาด้านการพัฒนาหลักสูตร กศน.
5. นางรักขณา	ต้นทูลุทโธ	ผู้อำนวยการกลุ่มพัฒนาการศึกษาออกโรงเรียน

ผู้เขียนและเรียบเรียง

1. นางสาวสุดใจ	บุตรอากาศ	สถาบัน กศน. ภาคเหนือ
2. นางสาวพิมพ์พร	อินทจักร์	สถาบัน กศน. ภาคเหนือ
3. นางดุชนิ	เหลี่ยมพันธุ์	สถาบัน กศน. ภาคเหนือ
4. นางดวงทิพย์	แก้วประเสริฐ	สถาบัน กศน. ภาคเหนือ
5. นายนิพนธ์	ณ จันทา	สถาบัน กศน. ภาคเหนือ
6. นางอุบลรัตน์	มีโชค	สถาบัน กศน. ภาคเหนือ
7. นางกรรณิการ์	ยศื้อ	สถาบัน กศน. ภาคเหนือ
8. นางณิชากร	เมตาภรณ์	สถาบัน กศน. ภาคเหนือ

ผู้บรรณาธิการและพัฒนาปรับปรุง

1. นางพรทิพย์	เข็มทอง	กลุ่มพัฒนาการศึกษาออกโรงเรียน
2. นางสาวพิมพ์พร	อินทจักร์	สถาบัน กศน. ภาคเหนือ
3. นางสาวสุรัตนา	บุรณะวิทย์	สถาบัน กศน. ภาคตะวันออก
4. นางสาวสุปรีดา	แหลมหลัก	สถาบัน กศน. ภาคตะวันออก
5. นางสาวสาลินี	สมทบเจริญกุล	สถาบัน กศน. ภาคตะวันออก
6. นายอุดมศักดิ์	วรรณทวี	สำนักงาน กศน. อ.โขงเจียม
7. นายเรืองเวช	แสงรัตนา	สำนักงาน กศน. ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
8. นางพัฒนสุดา	สอนชื่อ	ข้าราชการบำนาญ
9. นางธัญญาวดี	เหล่าพาณิชย์	ข้าราชการบำนาญ
10. นางพรทิพย์	เข็มทอง	กลุ่มพัฒนาการศึกษาออกโรงเรียน
11. นางสาววรรณพร	ปัทมานนท์	กลุ่มพัฒนาการศึกษาออกโรงเรียน
12. นายเรืองเดช	แสงวัฒนา	สถาบัน กศน. ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
13. นางมยุรี	สุวรรณาเจริญ	สถาบัน กศน. ภาคใต้

14. นางสาววาสนา	บูรณาวิทย์	สถาบัน กศน. ภาคตะวันออก
15. นางสาววาสนา	โกสิทธิ์วัฒนา	สถาบันการศึกษาทางไกล
16. นางธัญญาวดี	เหล่าพาณิชย์	ข้าราชการบำนาญ
17. นางพรทิพย์	เข้มทอง	กลุ่มพัฒนาการศึกษาออกโรงเรียน

คณะทำงาน

1. นายสุรพงษ์	มันมะโน	กลุ่มพัฒนาการศึกษาออกโรงเรียน
2. นายศุภโชค	ศรียัตนศิลป์	กลุ่มพัฒนาการศึกษาออกโรงเรียน
3. นางสาววรรณพร	ปัทมานนท์	กลุ่มพัฒนาการศึกษาออกโรงเรียน
4. นางสาวศรียุญา	กุลประดิษฐ์	กลุ่มพัฒนาการศึกษาออกโรงเรียน
5. นางสาวเพชรินทร์	เหลือจิตวัฒนา	กลุ่มพัฒนาการศึกษาออกโรงเรียน

ผู้พิมพ์ต้นฉบับ

1. นางปิยวดี	คะเนสม	กลุ่มพัฒนาการศึกษาออกโรงเรียน
2. นางสาวเพชรินทร์	เหลือจิตวัฒนา	กลุ่มพัฒนาการศึกษาออกโรงเรียน
3. นางสาวกรวรรณ	กวีวงศ์พัฒน์	กลุ่มพัฒนาการศึกษาออกโรงเรียน
4. นางสาวชาลีณี	ธรรมธิษา	กลุ่มพัฒนาการศึกษาออกโรงเรียน
5. นางสาวอริศรา	บ้านชี	กลุ่มพัฒนาการศึกษาออกโรงเรียน

ผู้ออกแบบปก

นายศุภโชค	ศรียัตนศิลป์	กลุ่มพัฒนาการศึกษาออกโรงเรียน
-----------	--------------	-------------------------------

คณะผู้จัดทำ

เนื้อหาเพิ่มเติม เรื่อง “บทบาทของสถาบันพระมหากษัตริย์ในการพัฒนาชาติไทย”

ที่ปรึกษา

1. นายการุณ	สกุลประดิษฐ์	เลขาธิการ กศน.
2. นายชาญวิทย์	ทับสุพรรณ	รองเลขาธิการ กศน.
3. นายสุรพงษ์	จำจด	รองเลขาธิการ กศน.
4. นางระวีวรรณ	ภาคพรต	ข้าราชการบำนาญ
5. นางศุทธิณี	งามเขตต์	ผู้อำนวยการกลุ่มพัฒนาการศึกษาออกโรงเรียน

ผู้เขียน เรียบเรียง จากการประชุม ครั้งที่ 1

1. นายปณตพงศ์	ท้าวอาจ	สำนักงาน กศน. จังหวัดสุโขทัย
2. นายจิรพงศ์	ผลนาค	กศน.อำเภอสวรรคโลก จังหวัดสุโขทัย
3. นายวรวุฒิ	จริยภัครติกร	กศน.อำเภอบางแก้ว จังหวัดพัทลุง
4. นายร่อศักดิ์	เหะเหรัมย์	กศน.อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา
5. นางสาวประภารัสม์	พจนพิมล	กศน.อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี
6. นางสาววันทนา	จะระ	กศน.อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
7. นายรุจน์	หาเรือนทรง	โรงเรียนสตรีวิทยา 2 ในพระอุปถัมภ์ สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี

ผู้เขียน เรียบเรียง และ บรรณาธิการ จากการประชุมครั้งที่ 2

1. นางอัมรา	หันตรา	ข้าราชการบำนาญ
2. นางนงลักษณ์	พรคำพลอย	กศน.อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี
3. นายนิวัฒน์	หน่วงเกษม	โรงเรียนสตรีศรีนครปฐมบำเพ็ญ

คณะทำงาน

1. นายสุรพงษ์	มันมะโน	กลุ่มพัฒนาการศึกษาออกโรงเรียน
2. นายศุภโชค	ศรีรัตนศิลป์	กลุ่มพัฒนาการศึกษาออกโรงเรียน
3. นางสาวสุลาภ	เพ็ชรสว่าง	กลุ่มพัฒนาการศึกษาออกโรงเรียน
4. นางสาวเบญจวรรณ	อำไพศรี	กลุ่มพัฒนาการศึกษาออกโรงเรียน
5. นางสาวชมพูนท	สังข์พิชัย	กลุ่มพัฒนาการศึกษาออกโรงเรียน

คณะผู้ปรับปรุงข้อมูลเกี่ยวกับสถาบันพระมหากษัตริย์ ปี พ.ศ. 2560

ที่ปรึกษา

1. นายสุรพงษ์	จำจด	เลขาธิการ กศน.
2. นายประเสริฐ	หอมดี	ผู้ตรวจราชการกระทรวงศึกษาธิการ
ปฏิบัติหน้าที่รองเลขาธิการ กศน.
3. นางตรีณัฐ	สุขสุเดช	ผู้อำนวยการกลุ่มพัฒนาการศึกษาจากระบบ
และการศึกษาตามอัธยาศัย

ผู้ปรับปรุงข้อมูล

นางสาวลลิตา	แก้วมณี	กศน.เขตบางซื่อ กรุงเทพมหานคร

คณะทำงาน

1. นายสุรพงษ์	มันมะโน	กลุ่มพัฒนาการศึกษาจากระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย
2. นายศุภโชค	ศรีรัตนศิลป์	กลุ่มพัฒนาการศึกษาจากระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย
3. นางสาวเบญจวรรณ	อำไพศรี	กลุ่มพัฒนาการศึกษาจากระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย
4. นางเยาวรัตน์	ปิ่นมณีวงศ์	กลุ่มพัฒนาการศึกษาจากระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย
5. นางสาวสุลาภ	เพชรสว่าง	กลุ่มพัฒนาการศึกษาจากระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย
6. นางสาวทิพวรรณ	วงศ์เรือน	กลุ่มพัฒนาการศึกษาจากระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย
7. นางสาวนภาพร	อมรเดชาวัฒน์	กลุ่มพัฒนาการศึกษาจากระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย
8. นางสาวชมพูนท	สังข์พิชัย	กลุ่มพัฒนาการศึกษาจากระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

ออกแบบโดย : ศุภโชค ศรีรัตนศิลป์